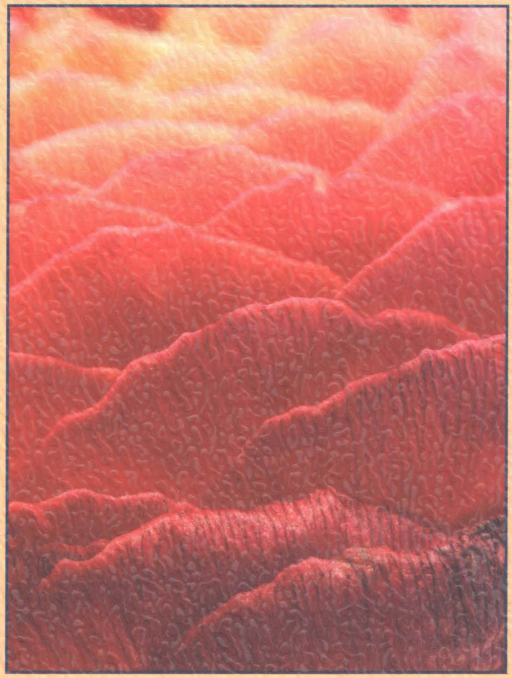
Kan Çiçekleri

NGŪGĪ WA THIONG'O

İngilizceden Çeviren: Seda Ağar

AYRINTI

Neden sömürgeci yerleşimciler ve onların polis gücü gençlerin peşine düşmüşlerdi? Tarlalarını ekip biçsin, ineklerine göz kulak olsunlar diye. Avrupa'dan gelen yabancı kurnazdı. Topraklarını, alınterlerini, ve servetlerini almış, onlara da, yanında getirdiği yenilip içilemeyen paranın gerçek servet olduğunu söylemişti!

***

Kenya'da kavurucu sıcak ve kuraklığa terk edilmiş yoksul, geri kalmış bir köy: Ilmorog. Masumiyetin ve unutulmuşluğun simgesi Ilmorog... Ve Ilmorog'u kendilerine yurt edinmek üzere gelen dört yabancı: Abdulla, Wanja, Munira ve Karega. Herkes gibi onların da bir hikâyesi var. Onlar kendi hikâyelerini, gerçekleşmemiş hayallerini, yarım kalmış düşlerini, en çok da kendilerini geride bırakıp yeni bir başlangıç yapmak istiyorlar. Binbir güçlük ve mücadeleyle sömürgeciliği topraklarından defetmiş ve bağımsızlığını kazanmış bir Afrika ülkesinin, Kenya'nın "tutunamayanları" onlar... Ilmorog ise hem bir sığınak hem de bir son durak...

Ancak el değmemiş hiçbir şey bırakmamaya ant içmiş kapitalizmin, bu saklı cenneti keşfetmesi de uzun sürmeyecektir. Nitekim, sahne hızla değişir. Saflığın ve kendi kaderine terk edilmişliğin sembolü eski Ilmorog gitmiş, yerine, kapitalizmin açgözlüce yağmaladığı, masumiyetini yitirmiş yeni bir Ilmorog gelmiştir. Yeni Ilmorog'da her şey mümkündür. Cinayet de... Ülkenin önde gelen üç ismi, kapitalizmin üç sadık kölesi Ilmorog'da yakılarak öldürülünce tüm gözler kahramanlarımıza çevrilir. Polis, cinayeti örten sis perdesini aralamaya çalışırken, bizler de, kahramanlarımızın ve kurbanların birbiriyle iç içe geçmiş ve tesadüflerle örülü yaşamlarına ve Kenya tarihine tanıklık ederiz.

***

Çağımızın en büyük yazarlarından Ngũgĩ wa Thiong'o 1977 yılında yayımlanmış olan bu son derece güçlü romanı[illegible] edebiyatı da var" diyor. *Kan Çiçekleri*, hiçbir müdanası ve [illegible]mayanların haksızlığa ve sömürüye isyanı. Bütün gücüyle, "[illegible]a bir dünya mümkün!" diye haykırıyor...

AYRINTI • EDEBİYAT
ISBN: 978-605-314-386-4
9 786053 143864

50 ₺

NGŨGĨ WA THIONG'O

1938 Limuru, Kenya doğumlu roman, öykü ve oyun yazarı Ngũgĩ wa Thiong'o, 1972'den 1977'ye dek Nairobi Üniversitesi Edebiyat Bölümü'nü yönetti. 1977 yılında *Ngaahika Ndeenda* (İstediğim Zaman Evleneceğim) isimli oyununun köylüler ve işçiler tarafından canlandırılmasının ardından, oyundaki politik göndermeler dolayısıyla tutuklandı ve bir yılı aşkın bir süre cezaevinde kaldı. Cezaevindeyken *Caitaani mũtharaba-Inĩ* (Çarmıhtaki Şeytan) isimli, Gikuyu dilinde yazdığı ilk çağdaş romanı tasarladı. 1982 yılında siyasi baskılar nedeniyle Kenya'dan ayrıldı ve Amerika'da birçok üniversitede dersler verdi. 1992 yılında New York Üniversitesi'nde karşılaştırmalı edebiyat ve performans çalışmaları dalında profesörlüğe yükseldi.

Ayrıntı: *1318*
Edebiyat Dizisi: *243*

Kan Çiçekleri
Ngũgĩ wa Thiong'o

Kitabın Özgün Adı
Petals of Blood

İngilizceden Çeviren
Seda Ağar

Son Okuma
Ahmet Batmaz

Originally published in the English language under the title:
PETALS OF BLOOD by Ngũgĩ wa Thiong'o
© 1977 by Ngũgĩ wa Thiong'o
No part of this book may be reproduced, in any form without written permission from the publisher.
Published by arrangement with The Marsh Agency Ltd. via AnatoliaLit Agency

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Bu kitabın Türkçe yayım hakları Anatolialit Agency aracılığıyla alınmıştır

Kapak Fotoğrafı
Arne Bergsch / EyeEm/Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Arslan Kahraman

Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı ve Cilt
Ezgi Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sanayi Cad. Altay Sok. No. 10
Çobançeşme / Yenibosna / İstanbul
Tel: (0212) 452 23 02
Sertifika No: 12142

Birinci Basım: *Temmuz 2019*

Baskı Adedi *2000*

ISBN 978-605-314-386-4
Sertifika No: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Fax: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Ngũgĩ wa Thiong'o

Kan Çiçekleri

EDEBİYAT DİZİSİ SON ÇIKAN KİTAPLAR

BİR SON DUYGUSU / *Julian Barnes*
HAYAT DÜZEYLERİ / *Julian Barnes*
MUTSUZLUK ZAMANLARINDA MUTLULUK / *Wilhelm Genazino*
KIRIK KÖŞELİ İLKBAHAR / *Mario Benedetti*
GECELERİ DAİRELER ÇİZEREK YÜRÜRÜZ / *Daniel Alarcon*
BİR BUĞDAY TANESİ / *Ngũgĩ wa Thiong'o*
İSTİSNA / *Christian Jungersen*
ORBITOR / *Mircea Cărtărescu*
KAYBOLUYORSUN / *Christian Jungersen*
İÇERDEKİLER / *Victor Serge*
TİBET ŞEFTALİ TURTASI / *Tom Robbins*
BAHAR / *Sabine Adatepe*
CHE'NİN BİRLİĞİ / *Carlos Gamerro*
EFENDİNİN GÜZELİ / *Albert Cohen*
FRANSIZ SAVAŞ SANATI / *Alexis Jenni*
ARADAKİ NEHİR / *Ngũgĩ wa Thiong'o*
BEDENİN GÜNCESİ / *Daniel Pennac*
ZAMANIN GÜRÜLTÜSÜ / *Julian Barnes*
ORBİTOR Göz Kamaştırıcı / *Mircea Cărtărescu*
KIRAÇ GÖKYÜZÜ / *E. E. Sule*
DENİZ DENİZ / *Iris Murdoch*
BAŞLAMA YERİ / *Ursula K. Le Guin*
SİLAHI SEÇMEK / *Judith Kuckart*
KARANLIK GÜZERGÂHLAR / *John Ralston Saul*
AĞABEYİNE ÇİÇEK TAŞIYAN KIZ / *Natsuki Ikezawa*
NOSTALJİ / *Mircea Cărtărescu*
KELEBEKLER ZAMANI / *Julia Alvarez*
EVA / *Ersi Sotiropoulos*
AHU HANIM'IN KOCASI / *Ali Muhammed-i Efgânî*
GÜCÜMÜZÜN DOĞUŞU / *Victor Serge*
ADINLA BAŞLAR HAYAT / *Zakes Mda*
ÇALILIK / *Christian Jungersen*
GULYABANİNİN BAHÇESİ / *Leïla Slimani*
SAVAŞTAKİ KIZ / *Sara Nović*
ZÜRAFANIN BOYNU / *Judith Schalansky*

Ngũgĩ wa Thiong'o

Kan Çiçekleri

Annem ve Nyambura için
6.4.1974'te ölen Njinju wa Thiong'o'nun anısına

Teşekkürler

Metinde alıntılanmış şarkılar için Nyambura'ya; *Huni cia Gita* için Elijah Mburu'ya, DK'ye, Josh White'a ve ilahi için PCEA Gathaithi Korosu'na teşekkür ederim.

Elyazması metni daktilo eden Bayan Lee ve Bayan Keval'e teşekkür ederim. Ayrıca, romanı tamamlayabilmem için bana Yalta'daki evlerini açan Sovyet Yazarlar Birliği'ne; edebiyatın, özellikle de romanın güzellikleriyle tanışmamı sağlayan Dr. Samuel Kibicho'ya; o olmasaydı belki de yazmaya hiçbir zaman girişmeyeceğim Bay Stephen Thiro'ya geçmişteki tüm çabaları için teşekkür ederim.

Ve
Mücadele ne kadar uzun ve zorlu
Olursa olsun
Tam özgürlük için
Halkımızla birlikte
Savaşan,
Ve zaferin kaçınılmaz
Olduğunu bilen
Nicelerine...

Dehşet verici, eşsiz kıvrımlar! Her bir mangrov fidanı
Kökleri müstehcen, yılankavi
Tıpkı altı parmaklı el gibi,

Karakurbağası yumurta kümesinin içinde saklar
Zehirli mantarları, kudretli kızıl zambağı,
Kan çiçeklerini,

Kaplan orkidesinin benekli vulvası;
Tuhaf fallus
Biricik yolundan giden gezginlere dadanan.

Derek Walcott, *Swamp*'tan bir bölüm

Önsöz

Karibu Kenya, Karibu Afrika

Ngũgĩ 1959 yılında yaşamını değiştiren bir tren yolculuğu yapar Uganda'ya, sevdiği çevreden, aile ocağından, halkından ve ülkesinden uzaklara yapacağı çok sayıdaki yolculuğun ilkidir bu. Ardında, Mau Mau olarak da bilinen Kenya Vatan ve Özgürlük Ordusu'nun, kudretli sömürge yönetimine karşı yürüttüğü savaşın enkaza çevirdiği bir ülke bırakır. Halkın düş gücünü etkileyen, Kenya'nın ve İngiliz idaresi altındaki çok sayıdaki ülkenin kaderini ilelebet değiştirecek bir savaştır bu. İlk kez, köylüler, yeryüzünün lanetlileri, uzun askerî geçmişe sahip oldukça gelişmiş bir ülkeye karşı savaşa girişmişlerdir. Pek çokları isyanın kısa sürede sona ereceğini düşünür. Britanya galip gelecektir. Ancak, olağanüstü hal kanunlarına ve Ngũgĩ'nin kitaplarından birinde, "Kenyalılara yönelik toplu yargılamalar, katliamlar ve işkence dönemiydi" diyerek gayet

isabetli bir biçimde tariflediği zalimce yürütülen bir askerî harekâta rağmen yenilen taraf olur.

Mau Mau adı, kalpleri düş, umut ve korkuyla titretir. Ngũgĩ'nin ağabeyi savaşçıların arasına katılır, annesi tutuklanır ve işkence görür, köyü yerle bir edilir. Mau Mau lideri Dedan Kimathi, Ngũgĩ'nin ve pek çok Kenyalının gözünde neredeyse efsanevi bir paye kazanır. En nihayetinde, bir kuşa, taşa, Beyaz Adama ya da herhangi bir şeye dönüştüğü söylenir. Yalnızca, savaşın kasıp kavurduğu zamanlarda büyümüş olanlar, kalplerinin derinliklerinde bir yerlerde savaşların asla sona ermeyeceğini, değişime uğrayarak başka başka biçimlerde yaşamaya devam edeceğini bilirler. Ngũgĩ için savaş hâlâ sürmektedir, edebiyatını böylesine zengin kılan da bundan doğan vazife bilincidir. Ngũgĩ okumak, tıpkı ateşi hissetmek, ruhunun, yüreğinin ve varlığının kavrulduğunu duyumsamak gibidir.

Merkezi, Avrupa'dan dünyanın diğer yerlerine taşımaya girişmiş bir adam için, yazarlık kariyerinin iki roman yazdığı Uganda'da başlamış olması olağandır. *Moving the Centre* adlı kitabında Uganda'ya yaptığı yolculuğu "eve dönüş" olarak adlandırır. Uganda, Kenyalı olma duygusunu, bilhassa da Kenya'nın, kişisel aydınlanması gerçekleşmeden önce düşündüğü gibi, Beyaz Adamın değil, Siyahların ülkesi olduğunu kavramasına yardımcı olmuştur. Bu nedenle de sömürgecilik, kimi savunucularının mazur göstermeye çalıştığı gibi bir çeşit kendi kendini tatmin değil, tecavüzdür, suçtur; insanların mallarına mülklerine el koymuş, onları yerlerinden yurtlarından etmiş ve kültürlerini ayaklar altına alıp, yerine sömürgecinin kültürünü koymaya çalışarak insanların benlik algılarını yıkmıştır. Sömürgecilik aynı zamanda iki ayrı tarih anlamına da gelir: Yönetici sınıfın kapı kapı dolaşıp sattığı aklanmış resmî tarih ve yabancı hâkimiyetine karşı mücadele eden köylü ve işçilerin yaşayan gerçek tarihi. Tepeden tırnağa bu gerçeklerle silahlanmış olarak, bir roman daha yazdığı ve evrenin merkezinin, Afrikalılarla Asyalıların kendilerini ve evrenle olan ilişkilerini Afrika ya da Asya'daki merkezlerinden tanımlama hakkını talep ettiği ya da etmeye çalıştığı gibi,

Avrupa'dan başka yerlere taşınmasına tanıklık ettiği İngiltere'ye, Leeds'e doğru bir sonraki yolculuğuna çıkar. Franz Fanon dünyayı sarsan bu hareketin peygamberidir. Afrika bağımsızlığını kazanmaktadır ve bu, Ngũgĩ için, kendisini sömürge kültürünün yükünden kurtarmak anlamına gelmektedir. Olması gerektiği gibi, Afrika, Asya ve Güney Amerika edebiyatlarının ön plana çıkmaları ve dünya edebiyatıyla bütünleşmeleri anlamına da gelir bu. Öte yandan, 1967 yılında, sanki dünyada hiçbir şey olmamış ya da olmuyormuş gibi Nairobi Üniversitesi'nde İngilizce Bölümü'nün oluşturulduğunu gördüğünde büyük bir şaşkınlık yaşar. O ve birkaç meslektaşı bölümün kapatılarak yerine başka bir bölümün açılmasını isterler. Asla tek bir merkezin olamayacağını düşünmektedirler. Sorun, bir merkezin diğer merkezlerle ilişkisinin nasıl olacağı sorunudur. Ngũgĩ, 1977 yılında, yazarlığını büyük ölçüde Kikuyu dilinde sürdürmeye karar verir, böylece kavgalarını yazdığı köylüler kitaplarını okuyabilecek, böylece giderek şiddetlenen kültürel mücadelede en değerli neferleriyle, kitlesiyle, tarihsel kökleriyle temas halinde olabilecektir. *Detained* adlı kitabında, sömürge eğitimi yıllarında mahkûm edilmiş olduğu yabancılaşmanın aşılmasını sağlayan bir eve dönüş, bir yeniden doğuş olarak adlandırır bunu.

Kan Çiçekleri, Ngũgĩ'nin, kitabı yazana kadar, yıllar içerisinde yapmış olduğu çok sayıdaki iç yolculuğunu yansıtır. Daha karmaşık karakterler, daha keskin bir siyasi, fikrî ve kültürel ortam, daha sert bir ritim ve daha derin konularla erken dönem çalışmalarından farklıdır. Daha gergin, daha derin, yeteneği, kararlılığı, hedefi ve yazgısına dair en küçük bir şüpheye mahal vermeyen, iyi bilinen bir yolda sürülen bir yarış arabası gibidir. Çarpıştığı ve sağ çıktığı bitmek bilmeyen savaşları yansıtır ve de gelecekte onu bekleyen sonsuz savaşları... Zaman, kahramanca çarpışmış, ancak çok acı bir biçimde ihanete uğramış Kenya halkının yaralarını sarmadığından, kendi olağanüstü halini ilan ediyormuşçasına, yeni çarpışmalar için fazlasıyla bitap düşmüş bir yanını geride bırakarak kabuk değiştirmiş ve kendisini aciliyetin dayattığı yeni bir vizyon ve tavizsiz bir duruşla silahlandırmıştır. Ngũgĩ'nin

anlattığı Kenya, kimsenin elinden alamayacağı Kenya, "tüm uluslardan emekçi insanların yüzyıllar boyunca tabiat ve diğer insanların hâkimiyetine karşı kahramanca sürdürdüğü mücadelenin Kenya'sıdır." Yerleşimcilerin yasal hale getirdiği vahşet, korku, sükûnet ve baskı kültürünü göklere çıkaran Robert Ruark ve Karen Blixen gibi erken sömürge dönemi hikâyecilerinin ayaklar altına aldığı muhteşem büyüklükteki Kenya'dır. *Kan Çiçekleri*'nde olayların merkezi, yüzünü Ilmorog'a yansıtılmış olarak gördüğümüz bir Kenya'dır. Ngũgĩ, çiftçilerin ve sığırtmaçların, tıpkı ataları gibi bir yandan tabiat şartlarıyla, diğer yandan da onları kendi kaderlerine terk etmiş olan politikacılarla mücadele ettiği, çorak, kuraklığın kasıp kavurduğu bir bölgesini seçer Kenya'nın. Ilmorog'un yolculuğu, neokolonyal giysilerini kuşanıp yabancıların ve hainlerin çıkarlarını ön planda tutan, vatanı için acı çekmiş ve ölmüş halkını yüzüstü bırakmış bağımsızlık sonrası Kenya'sının yolculuğudur. Toprak sorunu, Ngũgĩ'nin önceki kitaplarında olduğu gibi, bu kitapta da çok önemli bir yere sahiptir. Toprak, kurtuluş, ruh, kadın, Tanrı, bir kehanet öznesi, kültürel ve siyasal kimliğin temeli olarak sunulur. Halkın, topraklarını ele geçirmek ya da geri kazanmak için yapmayacağı şey yoktur. *Devil on the Cross* adlı kitabında Ngũgĩ, Ilmorog'da işlediği konuya döner yine: Eski işadamlarından oluşan bir grup hırsız ve soyguncu, geniş çaplı bir hırsızlık ve yağmayı kutlamakta, insanların topraklarını, diğer mallarını ve kaynaklarını ellerinden alacak daha etkili bir sistem üzerinde çalışmaktadır. Her iki kitap da, köylüler ve işçiler sefalet içinde, hapishanelerde, varoşlarda sürünmeye devam ederken, siyasi elitin çatlayıncaya kadar tıkındığı ve "kadınların kalçalarının, üzerlerinde sözleşmeler imzalanan masalara döndüğü" bir ülke için aynı yakıcı, ateşli endişe havasını solur.

Kan Çiçekleri, bir yandan da, kimlik sorunuyla meşguldür: Mazlumun, şatodaki insafsız prens yüzünden hiçbir zaman ödülünü almayı başaramamış isimsiz kahramanın kimliği, onun arzuları, hayalleri, düş kırıklıkları, ölümüne mücadelesi... Ngũgĩ, şerefli olanla alçak olan, işçi ile işveren, politikacı ile seçmen arasındaki ilişkinin ürkütücü bir biçimde iğrenç-

leştiği bir dünyayı gözlerimizin önüne sermek için, üç küçük kapitalistin öldürülmesinden yararlanır. Gazetelerin kölece bir dille sorduğu gibi, ülkenin, neokolonyal Kenya gibi paraya tapan bir ülkenin, Krupplarını, Rockefellerlarını, Delamerelerini kim öldürmek isteyebilirdi ki? Sahi kim? Polis, üzerlerine kaşıntı gazı sıkılmış bir goril sürüsü gibi çılgına dönmüşçesine sağa sola saldırmaktadır ama soygunlar, grevler, lokavtlar, cinayetler, cinayet teşebbüsleri, polis baskınları ve sert içkiyle kaynayan bir yerde, hiçbir sorunun cevabı kolay olmayacaktır. Ngũgĩ, cinayet davasını, didiklemek, ayartmak ve yüzyıllarca geriye doğru yankı yapan hikâye içinde hikâyeler, rivayetler, şarkılar, ağıtlar, feryatlar, masallar ve aldatmacalardan oluşan pandoranın kutusunu açmak için kullanır.

Hikâyenin başında, Ilmorog herkesin kaçtığı bir yerdir. Şehre giden, yalandan nedenler hariç, asla geri dönmez. Gönderilen öğretmenler fazla kalmaz, bugün pek çoklarının Afrika'ya yüklediği türden bir alaycılık bolca bulunur, ancak Ngũgĩ orayı biraz canlandırmak için birkaç göçmenden yararlanır. Cinayet zanlılarından biri olan Godfrey Munira, orta sınıfa mensup toprak sahibi bir aileden gelir. Ilmorog'a, ardında, başarısızlığın damgasını vurduğu bir hayat bırakarak okul açmak için gelir. Kimse başarılı olabileceğine zerre kadar inanmaz. Birisi işi garantiye almak için, okulun içine kelimenin tam anlamıyla sıçar. Ancak Munira için burası son duraktır, artık kaytarmaktan bıkmıştır, bir kereliğine olsun *eylem adamı* olmak ister ve hiçbir şey onu durduramayacaktır. Okulu işler hale getirir ancak Ilmorog halkına uyum sağlamayı başaramaz. Kendisini takip eden uğursuzluklar, halk hassas siyasi konuları gündeme getirdiğinde ortaya saçılır. Kendisine; babası, kendi ailesini geçindirmeyi başaramamış olması ve intihar etmiş olan en sevdiği kız kardeşi hatırlatılır. Munira, çevresiyle ve toplumla bağ kurmak için savaştıkça, insanın aklına neokolonyal bir toplumda aydınların oynadığı o kararsız rol gelir. Munira'nın orta sınıfların özelliklerinin vücuda gelmiş hali olduğu belirginlik kazanır: Büyük mevzularda sorumluluk alma söz konusu olduğunda bocalama, yönetici sınıfla köylüler arasında sıkışıp kalma, aşırı milliyetçi tutum, ilerici sınıf politikasının zihinlerinde yol açtığı dehşet. Daha çok, cafcaflı sözlerin

ardına saklanıp seçim yapmak için mükemmel ânın gelmesini beklerler. O an asla gelmez. Zavallı domuzcuklar, ellerinde kalan tek dayanak genellikle din olur. Köklerine sadık Munira kendisini bu bataklıkta umutsuzca debelenirken bulur.

Ilmorog'da Munira'ya, özgürlük savaşının aktif katılımcılarından olan, yiğit bir yaşlı kadının, Nyakinyua'nın torunu Wanja katılır. Wanja, Munira ile oldukça vaatkâr düzmece bir ilişki yaşar; ancak bu ilişki ne tam anlamıyla geçmişi temize çekebilen, ne de bugüne yön verebilen, nahoş ve belirsiz bir hal alır. Taşıyamayacağı kadar büyük bir yükle altüst olmuş, sırlarla yüklü, gizemli bir kadındır Wanja. Pek çok kadın gibi hayatta çok acı çekmiştir. Yaşlı ve zengin sevgilisi tarafından yüzüstü bırakılınca kendisini barlarda satmaya başlamıştır. Ancak Ngũgĩ onu hor görmemize izin vermez çünkü bu, Kenyalı kadınların çok büyük bir bölümünü ya da Kenya'yı hor görmek olacaktır. Ngũgĩ'nin, sadece genç kadınların kalçaları arasında huzur buluyor görünen şu göğüsleri kıllı ihtiyar domuzlarından biri olan zengin ve yaşlı sevgilisinin Wanja'yı terk ettiğini ve genç kadının, çocuğunu doğurur doğurmaz bir tuvalete attığını öğreniriz. Pişman olmuştur. Wanja, tıpkı Kenya gibi, hayatta kalabilmek için mücadele etmek zorundadır ve yıkım asla çok uzakta değildir. Ngũgĩ, Wanja ile Nyakinyua'yı, kadınların durumunu, kavgaya olan katkılarını ve kazanılan zaferde erkeklerinkine denk, hak edilmiş statülerini gözler önüne sermek için kullanır.

Göçmen kadrosu, annesi, Munira'nın babasının topraklarında gecekonducu olarak yaşamış olan Karega ile daha da güçlü hale gelir. Munira ile Karega geçmişten getirdikleri pek çok ortak noktaya rağmen derin bir ilişki geliştiremezler. Karega, bok ve sidik, ölü kedi-köpek, tehlikeli gaz ve ucuz birayla dolmuş kanallara sahip varoşlarıyla, cehennemin, en azından Ngũgĩ'yi ilgilendiren cehennemin yeryüzündeki tarifi olan "ruhsuz, yozlaşmış Nairobi'ye" kaçmıştır. Okuldan atılan, öfke ve karamsarlığın yiyip bitirdiği Karega, hem kendisi hem de annesi ve toplum için bir hayal kırıklığıdır. Onun enerjisine ve kararlılığına sahip biri uzun süre öğretmenlik yapmayacaktır çünkü sadece Ilmorog'u değil tüm dünyayı

değiştirmek ister. O bir eylem adamıdır, köylülerin ve işçilerin mevcut durumlarını değiştirmek için göreve çağrıldığını hisseden kişidir. İlk iş olarak bir eşeğin hayatını kurtarır ve Ilmorog halkını, yerel milletvekilinden hesap sormak üzere, şehre doğru yollara döker. Karega aynı zamanda büyük soruları da ortaya atan kişidir. Cevaplanamaz ve amansız görünen soruları: "Vasco de Gama sahneye çıkmadan ve barutun gücüyle kan, terör ve istikrarsızlık dönemini başlatmadan uzun zaman önce Çin, Hindistan ve Arabistan ile ticaret yapan tüm o Kenya halkı nereye gitti? Siyahlar yeryüzündeki gerçek krallığı elde etmek için ne yaptılar? Kendi payına düşen yeryüzü parçasında aklını, ruhunu ve bedenini bir araya getirmek için ne yaptı Kenya halkı? Nasıl...? Niçin...? Ne zaman...?"

Bir diğer göçmen, az konuşan ancak bir dolu sırla yüklü Abdulla'dır, eşeği olan ve Karega'nın erkek kardeşini Mau Mau günlerinden tanıyan tek bacaklı dükkâncı. Şehit düşmüş bir yoldaşın intikamını almayı başaramamış olmak içini kemirmektedir. "Asya kökenli Kenyalı işçilerin bağımsızlık mücadelesine olan olumlu katkılarını ve yönetici sınıfla kimi aydınların bu mücadeleyi kasıtlı olarak önemsizmiş gibi gösterme girişimini" temsil eder. Bağımsızlık sonrasında, mazlumu özgürlüğüne kavuşturma mücadelesine tam anlamıyla katılmış bir savaş kahramanıdır. Ngũgĩ'nin, Kenya'nın geleceği için uygun gördüğü çoketnikli siyasi yaklaşımı doğrulamaktadır.

Yolculuklar ve dönüşlere dair bir kitapta, Ilmorog'un yolculuğu şehre doğru olur. Şehir, ağzını kocaman açmış çirkin bir canavardır adeta: Gençleri yutar, vergi ister, düzmece yemin törenleri için para toplamaya haydutlarını gönderir. Seyyahlar için hiç de konuksever olmayan bir yerdir. Orada yaşayanların aidiyeti, özellikle de yönetici sınıfınki bozulmuştur. *Devil on the Cross* adlı kitapta, bu tiplerden biri şöyle der: "Araba bir erkeğin kimliğidir. Bir keresinde yaya olarak gördüm eşimi. Kendisini tanımadım." "Sahi" der bir diğeri, "yüzü giderek Peugeot 504'e dönüşmeye başladı."

Beklendiği üzere, şehir, ziyaretçilerin önüne kırmızı halı sermez; ancak onları, kutsal kitaptan içi boş metinler, abartılı nutuklar, patlayan silahlar, kırbaç darbeleri ve azgın bekçi

köpeklerinin sapsarı sivri dişleri karşılar. Her şey tıpkı yerleşimcilerin ve sömürge yöneticilerinin şehir ve ülke üzerinde egemenlik kurduğu eski günlerdeki gibidir. Sömürgeci neyse neokolonyal yönetici sınıfı da odur. Wanja, grubu, eski sevgilisi olan yaşlı domuzun pençelerinden kurtararak kendisini affettirir. Ancak daha sonra, Munira onu fahişe diyerek aşağılamak istediğinde, Karega ona fahişeliğin tanımının değişmiş olduğunu hatırlatır: "Hepimiz fahişeyiz" der. "Toprağına bir kez olsun ayak basmamış bir adamın, New York ya da Londra'daki ofisinde oturup ne yiyeceğime, ne içeceğime, ne okuyacağıma, ne düşüneceğime ve ne yapacağıma, sırf yeryüzündeki yoksulların elinden alınmış milyarlar yığının tepesinde oturuyor diye karar verebildiği bir dünyada, evet, böylesi bir dünyada, hepimiz fahişeyiz."

Ilmorog, kapitalizmin gelişiyle şekil değiştirir ya da daha ziyade, tuhaf bir hal alır. Kapitalizm iti tüm bitleri ve kudurganlığıyla gelir, Eski Ilmorog'u gömüp yerine Yeni Ilmorog'u koyar. Yönetici sınıf ve onun şakşakçıları iktidarı ele geçirirler. Topraklarını hacizle kaybetmelerine yol açacak krediler verilir yerli halka. Zenginler, içinde işçilerle köylülerin yaşadığı varoşlar da dahil her şeye sahip olurlar. Köylüler ve işçiler direnmek için sendikalar kurarlar ama bu çetin bir iştir. Bir süre başıboş yaşayan Karega, kendisini işçilerin birleşmesine adar ve sendikalara yardım eder. Ödülü, cinayetle ilişkilendirilmesi olacaktır. Ngũgĩ'nin, "neokolonyal giysileri içindeki emperyalizmin, ölü sermayenin gücünün, Afrikalı köylülerin ve işçi sınıfının mücadele kültürünü yıkamayacağı, çünkü bu kültürün, bugün Afrika'da sürüp giden gerçek yaşam mücadelesinin bir ürünü ve yansıması" olduğu inancını temsil eden kişidir. Karega'nın hapisteki meydan okuyan duruşu, Ngũgĩ'nin yargısız tutuklanışını ve yönetici sınıfa karşı olan pek çok muhalifin tutukluluğunu akla getirir. Kişisel almamak gerekir. Ngũgĩ'nin *Detained* isimli kitabında dediği gibi, "Bu, Kenya halkını gerici bir sükûnet ve korku kültüründe terbiye etme ile Kenya halkının, kendilerine karşı yürüttüğü, devrimci nitelikteki sözünü sakınmaz bir cesaret ve vatansever bir kahramanlık kültürü yaratmak için giriştiği ateşli mücadeleden

oluşan o uzun tarihin sadece bir parçasıdır." Biliyoruz ki, Karega özgürlüğüne kavuşur kavuşmaz mücadeleye devam edecektir. *Kan Çiçekleri*'ni büyük bir iyimserlikle dolduran tam da budur işte. Orta sınıfların köylü ve işçilerden ümidi kestiği, Ilmorog'un şahsında Kenya ve Afrika'da vahamet gördüğü noktada, o, umudu ve geleceği görür.

Kan Çiçekleri, öylesine fevkalade biçimde derin ve ayrıntılı ki, bittiğinde, uçup giden zamanda gerilere uzanan hainler ve sömürgeciler zincirinde sadece birkaç adi halka olan üç küçük "Krupp, Rockefeller ve Delamere'in" akıbeti ya da onları öldürenin Wanja, Karega, Abdulla ya da Munira olup olmadığı kimsenin umurunda olmaz. *Kan Çiçekleri,* tutkuyla verilen, sınıf politikalarına derinlemesine dalmış ve en önemli sorusu şeytani bir nakarat gibi güm güm tekrar eden büyük bir tarih dersidir: KOCA BİR ÜLKE NASIL OLUR DA BİRKAÇ AÇGÖZLÜ KOCA GÖBEK TARAFINDAN KANDIRILABİLİR? Sahi nasıl? Cevap bellidir: İnsanlar bu karınları delik deşik etmeye çalışmadığı için değil ya da ırzlarına geçilsin diye sırtüstü yatıp bacaklarını açmış oldukları için de değil. Çünkü bu koca göbekliler, sömürgecinin üçlü silahıyla kuşanmış harika öğrencilerdir: Silah, İncil ve Para. Çünkü ellerini kendilerine karşı çıkan herkesin kanına bularken, kilisede "Arındır beni ey Tanrım, kardan beyaz olayım"ı söylerler. Çünkü Amerika'da, Avrupa'da ve Japonya'da şahane emperyalist müttefikleri ile kahramanların kötü adam, kötü adamların kahraman olduğu aklanmış bir resmî tarihleri vardır.

Ngũgĩ, *Kan Çiçekleri*'ni yazarak pek çok açıdan oldukça çetin bir işe girişmiştir. Bu zorlu işlerden biri de, Avrupa romanında, Ruark ve Blixen'in beğenilerine göre şekillenmiş Afrika imgesini düzeltmek olmuştur. Blixen tarzı bir ırkçılığı tehlikeli bulur çünkü memnuniyetle bir ton dinamitle patlatıldığını görmek isteyeceği türden bir aşk kisvesine bürünmüştür burada ırkçılık. *Out of Africa* adlı kitabında Blixen şöyle der: "Afrika'nın ritmini yakaladığınızda, bu ritmin bütün müziklerinde aynı olduğunu keşfedersiniz. Ülkenin oyunlarından öğrendiklerim yerli halkla kurduğum ilişkide çok işime yaradı." Ngũgĩ açıkça ortaya serer ki, Blixen, avcılar ve turistler için

sergilenen bayağı müziği, halkın gerçek müziği ile karıştırmıştır ve insanların zihinlerini okumak için hayvanları kullanan Beyaz Kadın da yerleşimcilerin, gerici kırbaç, silah, gözaltı ve baskı kültürünün ayrılmaz bir parçasıdır. Ngũgĩ, İncil'i de doğrunun kaynağı olarak görmeyi bir yana bırakmıştır. İncil, onun için, cennetin tam da şimdi ve burada olduğu, ölümden sonraki yaşam karşılığında baskıya boyun eğmenin söz konusu bile olmadığı kendi dünyasına uyarlayacağı hikâyeler, kıssalar, alegoriler için başvurduğu bir kaynaktan ibarettir artık. Ngũgĩ, pek çok insanın, eylemsizliğini ardına gizlediği, görmezden gelme ve kayıtsızlık ormanını da ateşe verir. Kitabın kimseyi tutsak almamasının ve kanatlarını pek çok türü –hapishane günlüğü, polisiye, tarih kitabı, roman– sarmalayacak biçimde genişçe açmasının ve mesaj iyice anlaşılsın diye alegoriler, kıssalar, anılar, iç monologlar, diyaloglar ve drama kullanmasının sebebi de budur. Artık "Lütfen efendim, biraz daha alabilir miyim?" günleri, yerini "Hakkım olanı ver, yoksa seni gebertirim orospu çocuğu"na bırakmıştır.

Ngũgĩ, paranın dünya dini statüsüne yükseltildiği ve dünyanın, zengin şirketlerin kutsanmış egemenliğine girmesi anlamına gelen küreselleşmenin, tüm ekonomik sorunlara deva gibi görüldüğü bir dünyada, alay edercesine Soğuk Savaş olarak adlandırılan Üçüncü Dünya Savaşı'nın bitişinin, zengini yüceltmeyen yazarların da sonu olacağı, komünist imparatorluğun kalıntılarıyla birlikte yakılacağı düşüncesine karşı, yüreklere su serpip uyardığı, tanıklık ettiği, insan ruhunun kilitli kapılarını yumrukladığı için el üstünde tutulacak bir yazardır. Ngũgĩ'ye göre hava hoş, çünkü onun için tarih, leş gibi kokan ölü bir kokarca değil, değişim değişim değişim, kavga kavga kavga diye gürlediğinde kalpleri titreten dev bir mamut, homurtular çıkaran dehşet verici bir hayvan. Ngũgĩ, hayatının büyük bir bölümünü, genelde, yaşamın temel konuları için, özelde de Kenya için didinerek geçirdi ve zincirin dışına, 20. yüzyılda Afrika üzerine yazılmış en önemli eserle çıkmayı başardı.

Karibu Ilmorog, *Karibu* Kenya, *Karibu* Afrika.

Moses Isegawa, Haziran 2001

Birinci Kısım: Yürüyüş...

Bakınca beyaz bir at gördüm. Binicisinin yayı vardı.
Kendisine bir taç verildi ve galip gelen biri olarak zafer kazanmaya çıktı...

O zaman kızıl renkte başka bir at çıktı ortaya. Binicisine dünyadan barışı kaldırma yetkisi verildi. Bunun sonucu olarak insanlar birbirlerini boğazlayacaklar. Atlıya ayrıca büyük bir kılıç verildi...

Bakınca siyah bir at gördüm. Binicisinin elinde bir terazi vardı...

Bakınca soluk renkli bir at gördüm. Binicisinin adı Ölüm'dü...

Bunlara kılıçla, kıtlıkla, salgın hastalıkla, yeryüzünün yabanıl hayvanlarıyla ölüm saçmak için yeryüzünün dörtte biri üzerinde yetki verildi.

Vahiy, 6. Bölüm

İnsanlar kralların vahşetini küçümsediler...
Affetmenin hoşluğu yıkımı hazırladı
ve korkmuş monarklar geri geldiler;
Debdebe içinde ve maiyetleriyle – cellat, papaz, vergi memuru,
Asker, avukat, bey, zindancı, dalkavuk.

Walt Whitman

Birinci Bölüm

1. Onu almaya geldiklerinde pazar günüydü. Dağlarda geçen uykusuz bir gecenin ardından henüz dönmüştü kulübesine. Biri uzun diğeri kısa iki polis memuru kapıyı çaldığında, İncil'in Apokalips bölümü açık, yatağında dinleniyordu.

"Bay Munira siz misiniz?" diye sordu kısa olanı. Sol kaşının üzerinde yıldız biçiminde bir yara vardı.

"Evet."

"Yeni Ilmorog İlkokulu'nda öğretmensiniz değil mi?"

"Siz nerede olduğunuzu sanıyordunuz ki?"

"Pekâlâ, tamam. Sadece emin olmaya çalışıyoruz. Sonuçta cinayet *irio* ya da *ugali** değil."

"Neden söz ediyorsunuz siz?"

"Yeni Ilmorog Polis Merkezi'nden çağrılıyorsunuz."

---

* *İrio* ve *ugali*: Kenya mutfağının en çok bilinen yemeklerinden ikisi. Burada, cinayetin gündelik, sıradan bir olay olmadığını ifade etmek amacıyla kullanılmış. (ç.n.)

"Neyle ilgili?"

"Cinayet tabii ki, Ilmorog'da cinayet."

O âna dek hiç konuşmamış olan uzun boylu memur aceleyle ekledi: "Önemli bir şey değil, Bay Munira. Sadece rutin birkaç soru."

"Açıklama yapmanıza gerek yok. Siz sadece görevinizi yapıyorsunuz. İzin verin de ceketimi alayım."

Haberi soğuk karşılamasına şaşmış, birbirlerine baktılar. Bir elinde *Kutsal Kitap*'la geri geldi.

"*Kitap*'ı elinizden hiç düşürmüyorsunuz" dedi kısa olanı, etkilenmiş, biraz da *Kitap*'ın gücünden korkmuş halde.

"O'nun ikinci kez gelişinden önceki bu son günlerde, tohumları ekmeye hazır olmalıyız daima. Tüm işaretler, çatışmalar, cinayetler, savaşlar, kan burada önceden bildirilmiş."

"Ne kadar süredir Ilmorog'dasınız?" diye sordu uzun boylusu, dünyanın sonu ve İsa'nın ikinci kez gelişine dair konuşmayı değiştirmek için. Düzenli olarak kiliseye giden biriydi, hazırlıksız yakalanmak istemiyordu.

"Rutin sorular başladı galiba, ha?"

"Hayır, hayır, bunlar aramızda. Sadece sohbet ediyoruz. Sizinle bir alıp veremediğimiz yok."

"On iki yıl!" diye cevap verdi.

"On iki yıl!" diye tekrarladı diğer ikisi.

"Evet, bu çorak topraklarda on iki yıl."

"Yani, öyleyse, Yeni Ilmorog kurulmadan önce buraya gelmiş olmalısınız..."

2 . Abdulla, Ilmorog'un Yeni Kudüs olarak anılan bölgesindeki viraneyi andıran kulübesinin dışında bir sandalyeye oturdu. Sarılı sol eline baktı. Hastanede çok tutmamışlardı. Gece olup bitenlerden sonra tuhaf biçimde sakin hissediyordu kendisini. Aslında ne olduğunu hâlâ tam olarak anlayabilmiş değildi. Belki zamanla diye düşündü; ancak, sadece bir dilekten, bir niyetten ibaret olanın gerçekleşmiş olmasını kendisine açıklayabilecek miydi bir gün? Ne kadarını arzulamıştı bunun? Başını kaldırdı ve kendisine bakmakta olan polis memurunu gördü.

"Abdulla?"

"Evet."

"Polis memuruyum. Karakoldan çağrılıyorsunuz."

"Hemen mi?"

"Evet."

"Uzun sürer mi?"

"Bilemiyorum. İfadenizi almak ve birkaç soru sormak istiyorlar."

"Pekâlâ. Sandalyeyi içeri koyup geliyorum."

Karakoldaysa bir hücreye kapatıldı. Tutuklamaya karşı çıkınca bir polis tarafından tokatlandı. Aniden baş gösteren eski kini ve bu son hareketin yarattığı öfkenin etkisiyle, bir gün bir gün, dedi kendi kendine.

3. Bir polis memuru Wanja'nın yattığı hastaneye gitti.

"Maalesef kendisini göremezsiniz" dedi doktor. "Sorularınızı cevaplayabilecek durumda değil. Hâlâ kendinde değil ve sürekli sayıklıyor: 'Yangın... yangın... annemin kız kardeşi, teyzeciğim... yangını söndürün, yangını söndürün!' gibi şeyler söylüyor."

"Ne dediğini hatırlayın. Davada bizim için bir ipucu olabilir."

"Hayır, hayati tehlikesi yok... Sadece şok ve sanrılar. On gün içinde..."

4. Karega derin bir uykuya dalmıştı. Ilmorog Theng'eta Bira İşletmeleri Birliği'nin bütün gece süren yönetim kurulu toplantısından geç dönmüştü. Pijamalarıyla fırladı yataktan. Kapıda ağır silahlarla donatılmış bir polis ekibi duruyordu. Üniformalı bir polis memuru bir adım öne çıktı.

"Neler oluyor?"

"Polis merkezinden çağrılıyorsunuz."

"Ne için?"

"Rutin bir sorgulama."

"Yarına kadar bekleyemez mi?"

"Maalesef hayır."

"Üstümü değiştireyim..."

İçeri girip üstünü değiştirdi. Diğerleriyle nasıl temas kuracağını düşündü. Saat altı haberlerini dinlemiş, grevin yasaklandığını öğrenmişti. Tutuklansa bile grevin süreceğini ümit etti.

Kapıda bekleyen bir Land Rover'a bindirilip, hızla oradan uzaklaştırıldı.

Sabah ayini için Ilmorog Kilisesi'ne gitmeye hazırlanan Akinyi, Karega'nın evinin bulunduğu yöne doğru bakacak oldu. Her zaman, istemsizce yapardı bunu, kendi kendine bu huyundan vazgeçeceğine dair söz vermişti. Uzaklaşan Land Rover'ı gördü. Hemen Karega'nın evine koştu –daha önce hiç gitmemişti oraya– kapıya asma kilit vurulmuştu.

Birkaç saat içinde haber yayılmıştı. İşçiler öfkeli bir ruh hali içinde polis merkezine varmış, Karega'nın serbest bırakılmasını talep ediyorlardı. Bir polis memuru dışarı çıkarak, beklenmedik biçimde uzlaşmacı bir dille konuştu onlarla.

"Lütfen olaysız biçimde dağılın. Karega rutin bir sorgulama için burada. Dün gece aldığınız greve gitme kararıyla bir ilgisi yok. Cinayetle ilgili, Ilmorog'da cinayet."

"İşçilerin katli!" diye sertçe cevabı yapıştırdı birisi.

"İşçi hareketinin katli!"

"Yaşasın işçi mücadelesi!"

"Lütfen dağılın" diye umutsuzca seslendi memur.

"Asıl siz dağılın! Zorba yabancı şirketler ve onların yerli ulakları!"

"Sömürgeleştirilmiş karaderililerin kolladığı yabancı idaresine son! Terimizi sömürmeye son!"

Kalabalık giderek öfkeli ve tehditkâr bir hal alıyordu. Polis memuru, yüzbaşılara işaret etti. Onlar da, protestocu işçileri Ilmorog'un merkezine kadar kovalayacak olan silahlı ekibi çağırdılar. Bir iki işçi ciddi biçimde yaralandı ve hastaneye götürüldü.

İşçiler kendi güçlerinin farkına varıyorlardı. Otorite ile böylesine cüretkâr bir çatışma ilk kez yaşanıyordu Ilmorog'da.

5. Bir gazete, *the Daily Mouthpiece*, özel bir sayı yayımlayarak haberi manşetten duyurdu: MZIGO, CHUI, KIMERIA ÖLDÜRÜLDÜ.

Sendika tahrikçisi olduğu sanılan bir adam; uluslararası üne sahip Theng'eta Bira Fabrikası ve İşletmeleri Şti.'nin Afrikalı idarecilerinden olan ileri gelen bir sanayici ile iki eğitimcinin, anlamlı bir ücret artışı olmayacağı yönünde aldıkları karardan birkaç saat sonra, dün gece Ilmorog'da yakılarak öldürülmeleri sonrası tutuklandı.

Kiralık katiller tarafından saldırıya uğradıkları bir evde tuzağa düşürüldükleri sanılıyor.

Ilmorog için yerleri doldurulamayacak bir kayıptır bu. Ilmorog'u, Krapf ve Rebman günlerinden kalma küçük bir 19. yüzyıl köyünden, Gagarin ve Armstrong'tan sonraki nesillerin bile ziyaret etmekten onur duyacağı modern bir sanayi şehrine dönüştürmüşlerdir... Falan filan... Kimeria ve Chui, KCO'nun da önde gelen kurucuları arasında bulunuyorlardı... Falan filan....

İkinci Bölüm

1. Tüm bunlar, Godfrey Munira'nın, ardında ince bir toz bulutu bırakarak, metalden atının üstünde Ilmorog'dan geçerek, bir zamanlar yerinde okul bahçesi olan iki odalı eski bir evin kapısına varışından tam on iki yıl sonra oldu. Metal atından inip ayakta öylece durdu bir süre, sağ eli belinde, sol eliyle bisikleti tutarak, kızarmış gözleriyle bir zamanlar beyaz boyalı olan, şimdiyse gri renkli, kupkuru yosunların kapladığı duvarı inceledi. Sonra acele etmeden metal atını duvara dayadı, geriye doğru birkaç adım atıp kapıyı, yıkık dökük duvarları, güneşten mahvolmuş çatıyı yeniden inceleyip yere doğru eğilerek pantolonunun paçalarını düzeltti, elleriyle hafifçe vurarak tozlarını silkeledi, sembolik bir hareketti bu çünkü tozlar inatçı bir biçimde paçalarına ve ayakkabılarına yapışmıştı. Aniden, kararlı bir hareketle kapıya doğru ilerledi, sağ omzuyla kapıyı iterken bir yandan da kapı kolunu zorluyordu. Kapıyı ezip geçerek, saçaklara kadar tüm duvarları sarmış, örümcek ve sinek kanatları dolu ağlarla kaplı odaya daldı.

Başka birinin daha köye gelmiş olduğu haberi hemen yayıldı Ilmorog'da. Çocuklar onu ve bahçeyi yabani otlardan arındırıp adam etmek için giriştiği hummalı çalışmayı gizlice izleyip, olan biteni köyün yaşlılarına bildirdiler. Geldiği gibi gider, dedi ihtiyarlar meclisi. Ondan önce de gelenler olmamış mıydı? Sakatlar ve yaşlılar -Abdulla'yı şeytan alsın götürsün, ihtiyar kadın Nyakinyua'yı Tanrı korusun- dışında kim bu çorak topraklara yerleşmek isterdi ki?

Okul, kırık dökük kerpiç duvarları, delik deşik tenekeden çatısı, bolca örümcek ağı ve ölü sinekleriyle dört odalı bir kulübeden ibaretti. Öğretmenlerin ilk bakışta kaçıp gidiyor olmalarında şaşılacak bir şey yoktu. Öğrencilerin çoğu, genellikle bir dönemi tamamlayamayan, hayvanları için yeni çayırlar ve su arayan babalarını izleyen çoban çocuklarıydı.

Ama Munira kalmaya devam etti, bir ay sonra hepimiz fısıltıyla birbirimize şöyle diyorduk: Biraz kaçık olmasın sakın? Pek de yaşlı değil gibi. Uğursuzluk getirmese bari! Özellikle de dersleri, emperyalizm gelip de işleri karıştırmadan önce, ruhu Ilmorog ülkesine göz kulak olan efsanevi Ndemi'nin mezarının olduğu rivayet edilen yere yakın bir akasya çalılığının altında yapmaya başladığında... Ndemi ile alay ediyor dedi Mwathi wa Mugo, caydırıcı bir çare de bulmuştu. Gece vakti, karanlık çökünce, yaşlı kadın okul binasıyla akasya çalılığı arasına bir bok dağı bıraktı. Ertesi sabah çocuklar hâlâ pek de kurumamış olan yığını buldular. Hemen eve koşup yeni öğretmenle ilgili komik bir hikâye anlattılar. Yaklaşık bir hafta kadar Munira metal atının sırtında dağ bayır dolaşıp ortadan kaybolan öğrencilerini aradı. Atından indi, yere devrilmesine aldırmadan, öğrenci peşinde koştu.

"Adın ne senin?" diye sordu, omuzlarından kavrayarak çocuğu.

"Muriuki."

"Kimin oğlusun?"

"Wambui'nin."

"Annen mi oluyor?"

"Evet."

"Peki ya baban?"

"Uzaklarda çalışıyor."

"Söyle bana. Niçin sevmiyorsun okulu?"

Çocuk başı diğer tarafa dönük, gülmemek için kendisini güçlükle tutarak, sağ ayak başparmağı ile yere şekiller çiziyordu.

"Bilmiyorum, bilmiyorum" dedi, ağlayacakmış gibi yaparak. Munira, Muriuki'yi, geri döneceğine, hatta diğerlerini de beraberinde getireceğine dair söz aldıktan sonra bıraktı. Böylece, biraz da temkinli, geri döndüler. Hâlâ azıcık tuhaf olduğunu düşünüyorlardı ama bu kez duvarın ötesine geçmeye cesaret edemiyorlardı.

Kadın, okulu çevreleyen kısa elma ağaçlarından oluşan çitin dışında bekliyordu Munira'yı. Metal atından indi. Sadece geçmek istediğini düşünerek kenara çekildi Munira. Ama gücünü elindeki dallardan yapılmış değneğe vererek dar yolun ortasında durmaya devam etti kadın.

"Nerelisin sen? Asfalt yolları olan yerden mi?"

"Evet."

"Kuru ağaçların üstündeki tellerden süzülen ışığın geceyi aydınlattığı yerden mi?"

"Evet."

"Kadınların topuklu ayakkabı giydiği?"

"Evet."

"Parlatılmış saçlar, yanık keçi postu kokusu?"

"Evet."

Kadının kırış kırış olmuş yüzüne, gözlerindeki ışığa baktı. Kendi gözleri kadını aşıp boş okula kaydı, saat dördü geçmişti, ne istiyor olabilir diye düşündü.

"Gerçekten güzeller ve Beyaz Adamı da iyi tanıyorlar. Öyle değil mi?"

"Öyle. Kimi zaman fazlasıyla iyi tanıyorlar."

"Gençlerimiz terk etti buraları. Gözalıcı metalin çağrısına uydular. Giderler ve arada bir genç kadınlar, yeni doğmuş bebeklerini, çoktan ihtiyarlamış ve bir lokma ekmek için çırpınıp duran ninelerine bırakmak için gelirler sadece, sonra da geldikleri yere dönerler. Orada, şehirde, yalnızca tek kişilik kalacak yer var ve patron çocuk istemiyor, derler. Hiç böyle

şey duydun mu sen? İstenmeyen çocuklar... Genç adamlar da böyle. Kimi gider ve asla dönmez. Bazısı ardında bıraktığı eşini görmek için gelir kimi zaman, karnını şişirir, sonra hemen, sanki *Uhere* ya da *Mutung'u* kovalıyormuş gibi Ilmorog'dan kaçar. Yeni *Uhere* ya da *Mutung'u* nesli. Eskiden, *Mzungu** istilası sırasında, halkımızı güçten düşüren de aynı cilt hastalıkları ve veba değil miydi? Söyle bana. Seni bu çorak yurda getiren ne? Abdulla'ya bir bak. O da oralardan geldi ve ne getirdi bize? Bir eşek. Bir düşün hele, bir eşek! Sahi ne almaya geldin köyümüzden? Kalan çocuklarımızı mı?"

Birkaç saniye düşünüp taşındı Munira. Olgun, sarı bir elma kopardı ve parmaklarının arasında ezdi. İnsanın gizlenip de biraz çalışacağı, ektiğinin meyve verdiğini görebileceği güvenli bir köşe yok mu bu dünyada diye düşündü. Çürüyüp mayalanmaya başlamış elmadan yükselen koku burun deliklerine ulaştı. Ani bir bulantı hissetti, Tanrım, bizi geçmişimizden koru, hapşırığını kapamak için telaşla ceplerini yoklayıp mendil aradı. Çok geçti. Bir parça tükürük kadının kırışık yüzüne sıçradı. Kadın bir çığlık attı, ay, *Nduri ici mutiuke muone*, korkuyla kaçtı. Munira ikinci hapşırığı tutmak için yüzünü yana çevirdi. Bir saniye sonra yola baktığında, çalılıkların ardında tek bir iz bile bırakmadan gitmişti kadın. Sırra kadem basmıştı.

Tuhaf, gizemli diye mırıldandı kendi kendine. Metal atına binip yavaşça Abdulla'nın dükkânına doğru ilerledi.

Abdulla da yeni gelmişti Ilmorog'a. O ve küçük, sıska Joseph, çeşit çeşit kap kacak dolu, ağızları sicimlerle sımsıkı sarılmış çuval gibi kullanılan ucuz battaniyeler ve geçici çantalara dönüştürülmüş kirli çarşaflarla yüklü bir eşek arabasının sırtında köyümüze gelmişlerdi. Bu tuhaf üçlüyü gören ve kendilerinden de tuhaf taleplerini duyan Njogu, olaylı bir sene olacak anlaşılan dedi alaycı bir biçimde. Nasıl olurdu da birisi, böylesine çorak bir yerde, bir zamanlar Ilmorog efsanelerinin Dharamashah'ına ait olan, kerpiç duvarları kırık dökük dükkânı kurtarmayı düşünebilirdi? İhtiyar Njogu, çatısı ve duvarları yana yatmış, kurumuş yabani otlardan ve kırmızı

* Svahili dilinde: Beyaz Adam. (ç.n.)

topraktan ayırt edilemeyen binayı gösterek, hayaletleri, anıları, uğrusuzlukları, hepsini birden alabilirsin demişti. Zamanla, küçük dükkânına doluşmaya, tahta bacağına, perişan yüzüne merakla bakmaya ve Joseph'a yağdırdığı beddualarını dinlemeye alıştık. Uzun bir aradan sonra nihayet, tuz ve biber alabileceğimiz bir yere kavuşmuş olduğumuz için mutluyduk. Ancak çok fazla ot yediği ve su içtiği için eşeği bizi endişelendiriyordu. Bir ay içinde, *Jogoo Unga*, tuz ve biber satışına, içki servisini de eklemişti Abdulla. Sığırtmaçlar, cuma ya da cumartesi günleri, Ilmorog düzlüklerinden dükkânına gelir, içer, inek ve keçileri hakkında sohbet edip şarkı söylerlerdi. Ruwaini Pazarı'nda kırk yılda bir olan keçi satışından iyi para kazandıklarında, kırmızı giysilerinin altında boyunlarından sarkan iplere dizdikleri küçük tenekelerin içine gizledikleri bu paraları harcayacak başka yerleri olmazdı. Daha sonra, tekrardan Abdulla'nın yerine gelene kadar, günler hatta haftalar boyu ortalarda görünmezlerdi.

Munira arka kapıdan girdi dükkâna, gacır gucur eden bir sıranın kenarına oturdu. Joseph'ın getireceği Tusker birasını beklerken, yaşlı kadınla karşılaşmasını anımsayarak tuhaf diye mırıldandı yine kendi kendine. Tam içmeye başlamıştı ki, üç yaşlıca ama güçlü kuvvetli köylü masada ona katıldı. Muturi, Njuguna ve Ruoro hali vakti yerinde köylülerdi, bu da onları, *athamaki*, tarımla geçinen yöre halkının akil adamları yapıyordu. Sadece aileler arasındaki anlaşmazlıkları değil, aynı zamanda kendi topluluklarıyla ovadaki sığırtmaçlar arasındaki anlaşmazlıkları da çözüme kavuştururlardı. Daha ciddi ihtilaflar ve sorunlar için kâhin Mwathi wa Mugo'ya gidilirdi. Munira'yı selamlayıp hava durumu hakkında konuşmaya başladılar.

"Geldiğin yer, orası da buralar kadar kurak mı?"

"Şey, aslında ocak ayı hep sıcak olur."

"Aynı mevsim tabii ki, *githemithu* mevsimi."

"Öyle mi diyorlar adına?"

"Bu çocuklar... Kafanız çok fazla yabancı *maneno maneno* ile dolu. Geldiğin yerde *gathano* hasadı iyi miydi? Burada verimsiz oldu, mısır ve fasulye, *njahi* yağmurları bitene kadar bize yeter mi hiç bilmiyoruz. Tabii, yağmur gelirse..."

"Ben aslında gerçek bir çiftçi sayılmam" diye telaşla açıklamaya çalıştı Munira, tüm bu *njahi, themithu, gathano* ve *mwere* sohbeti kafasını karıştırıyordu.

"Biliyoruz, biliyoruz... Bir *msomi*'nin* elleri başlıbaşına kitap gibidir. Bizi ziyarete geldiklerinde şehirlileri görmüyor muyuz? *Ngome* takıyorlarmışçasına güneşten bozulmamış elleri var."

Njuguna'nın hayali, günün birinde *ngome* takmaktı. O zaman, gençliğinin *mbari*** lordları gibi biri olabilirdi. Kimi zengin evlerde öylesine büyük bir inek ve keçi serveti olurdu ki kendileri için çalışsınlar diye adam tutarlardı. Bu adamlar emeklerinin karşılığının keçi olarak ödeneceğini ümit ederlerdi elbette ve sonrasında, bakir, umumi arazilerde ve sahipsiz otlaklarda kendi başlarına yaşamaya başlarlardı. Öteki büyük evlerin, klanların ya da *mbari* şeflerinin, kendileri için çalışacak kadar çok eşleri ve erkek çocukları ya da daha fazla servet getirecek kadar çok kız çocukları olurdu. Böylesi bir servet hep kaçmıştı Njuguna'dan. Toprağı çok bereketli değildi, sömürgecilik öncesi zamanlarda olduğu gibi kaçabileceği bakir topraklar da yoktu artık. Oğulları Avrupalıların çiftliklerinde çalışmak ya da büyük şehirlerde yaşamak için uzaklara gitmişlerdi. Hiç kızı olmamıştı, hem bugünlerde neye yarardı ki kız evlatlar? İhtiyar Njogu'nun nihayetinde birkaç kızı vardı ama keçi yerine sadece üzüntü vermişlerdi ona. Böylece, Njuguna, Ilmorog diyarındaki kulübelerde yaşayan diğer tüm köylüler gibi, payına düşen küçük toprakla, birkaç perişan araç gereç ve kendisine ait küçük aile işine razı olmak zorunda kaldı. Ama umut etmeyi hiç bırakmadı.

"Geçen *mwere* mevsiminde çok yağmur yağmadı" diye açıkladı Muturi. "Güneşe, rüzgâra ve gökyüzündeki *thungururi* kuşlarına bakıyoruz ve yağmurun yağmayacağından endişe ediyoruz. Elbette ki *njahi* yağmurlarına daha vakit var ama şu kuşlar bizi korkutuyor."

Çiftçilik ilgisini çekmiyordu Munira'nın. Şu çocukluğundan beri duyduğu kuraklık ihtimali ve yağmur da. Korkularını

* Svahili dilinde: Eğitimli kişi. (ç.n.)

** Svahili dilinde: Aile, klan, kabile (ç.n.)

dillendirmek sanki bu belaları uzak tutacakmış gibi, çiftçiler hep kuraklık tehditinden konuşurlardı.

"Eminim yağacaktır" dedi, onları konuyla ilgilendiğine ikna etmek istercesine. Sohbeti farklı yönlere çekmeye çalıştı, yardımına koşan Abdulla oldu.

"Okulu tek başına idare edebilecek misin?" diye sordu Abdulla.

"I. ve II. Sınıf dersleri devam ederse, daha fazla öğretmen alabilirim sanırım."

"I. ve II. Sınıf mı, nasıl yani?"

"Şöyle, sabahları sadece II. Sınıf. Öğlenleri de I. Sınıf" dedi.

"Oldukça özverili biri olmalısın" dedi Abdulla, alay mı yoksa iltifat mı ediyor emin olamamıştı Munira. Ama içtenlikle cevaplamaya çalıştı.

"Öğrenim görmüş olan bazılarımız, bizler, *Uhuru** mücadelesini sıradan insanlara bırakma eğilimi gösterdik. Kendimizi dışarıda tuttuk... Ama şimdi, bağımsızlık günlerinde, borcumuzu ödeme, her zaman bir kenarda kalmayı seçmediğimizi gösterme şansımız var... Yani, işte bu nedenle... Ilmorog'u seçtim."

"Kimilerinin sadece midelerini düşünmeye başlayıp başlamadığından pek emin değilim" dedi Abdulla, ses tonunda bir kez daha Munira'yı az da olsa rahatsız eden bir şeyler vardı. Sanki Abdulla, kendisinin misyonerce tutumu ve şevkine karşı şüpheci, düşmanca bir tavır içindeymiş gibiydi.

"Herkes adına konuşamam ama sanki hâlâ, bağımsızlığımızı gerçeğe dönüştürebilecek bir şeyler yapabileceğimize dair bir heves ve inanç var" dedi.

"İşte böyle konuşulur dedi" dedi Muturi övgüyle. "Güzel sözler bunlar."

Munira okula dair planlarından söz açma fırsatını yakalamıştı şimdi, işbirliği etmeleri için adeta yalvardı. *Kamuingi koyaga ndiri*, dedi, pek inanmasa da; ancak sözlerinin onları etkilemiş olduğunun da farkındaydı. Daha sonra, akşam karanlığı çökünce, üç çiftçi ağır ağır evlerine döndüler ama önce, olan biten Nyakinyua'ya rapor edildi. Ellerindeki değneklere

* Svahili dilinde: Özgürlük. (ç.n.)

biraz fazlaca abanarak, gözler bir parça kızarık, belli belirsiz bir sesle, iyi biri, dediler Nyakinyua'nın kulübesinde toplanmış olan diğerlerine. İyi biri, dediler birbirlerine bilen gözlerle bakarak.

Böylece bizden biri oldu. Çocuklar gürül gürül bir sesle *a e i o u ĭ ŭ* harflerini okudular. *Kamau wa Njogore ena ndutu kuguru* şarkısını da söylediler. Ve ayak parmaklarını ısıran kendi pirelerini düşünüp, onları canla başla ayıklayıp yere fırlattılar. Kimi, hakiki sığır çobanlarının hayvanlarına fısıldadıkları ezgileri ıslıkla tutturabilmek, kimi de yalnızca açık arazilerdeki *miariki* ağaçlarına tırmanabilmek için okuldan kaçtı. Kalanlar bir hafta kadar ağlayıp zırladılar, sonra onlar da sığırların peşine düştüler. Ama artık 1960'lardayız, 1860'larda değil diye düşündü Munira, biraz da hayal kırıklığına uğramıştı.

Bir kez daha dağ bayır dolaşıp birkaçını yakalamayı başardı, onlardan, okulda bir toplantı yapacağını diğerlerine söylemelerini istedi. Sadece beş öğrenci çıkıp geldi. Onlara, kerpiçten yapılma yüksek bir kürsüden seslendi: "Dinleyin, bu toplantıya katılarak ortalama bir çalışkanlık ve hatta zekâdan daha fazlasına sahip olduğunuzu göstermiş bulunuyorsunuz. Bu yüzden sizleri İngilizce başlangıç sınıfına geçiriyorum. Ancak, aydınlanma ve ilerlemeye karşı olan bir halkın, tüm bu düşmanca tavrı ve ilgisizliğiyle baş edebilecek bir öğretmene ihtiyacınız olacak." Okuldaki ilk toplantısını, tanrının bile unuttuğu bu yere bir daha asla geri gelmeyeceğine dair sessizce yemin ederek kapadı. Müziğe ayak uydurma yolundaki ilk bilinçli girişimi, yeni bir başarısızlık ve yenilgi ile sona ermişe benziyordu.

Mahmuzlar, üzengiler, metal at sırtı ve toz bulutu içinde bir binici. Munira, çitlerin ardında, başarısızlığına gülen çok sayıda göz olduğunun farkındaydı. İhtiyar kadın Nyakinyua, tozlu yola çıkıp arkasından bağırdı. Daha ötede, tarlalarda, kadınlar, uzun zaman önce, Ilmorog'un Ilmorog olduğu zamanlara ait bir başka atlının *gitiro* ezgisini söylediler alay edercesine: "Munoru'nun evlatlarını görüyoruz, Ndemi'nin soyu nerede şimdi?" diye hep bir ağızdan tekrar ettiler sözleri.

Hiç umursamadı. Bir ay boyunca maskaraya çevirdiler onu. Dükkânı ve barı gündelik bir sığınak haline gelmiş olan Abdulla bile yardım etmeyecekti. "Yabancılara ve yabancı şeylere karşı biraz şüpheciler. Başta eşeğimi sevmediler. Hâlâ da sevmiyorlar. Peki neden? Ot yüzünden. Düşünebiliyor musun?" Ardından, Joseph'a beddualar yağdırmaya devam etmeden önce, Munira'ya doğru eğilip, fesatça bir ses tonu takınarak: "*Mwalimu,** yaşlı kadının okul bahçesine bir bok dağı bıraktığı doğru mu? Faili meçhul bir eylem. Ha! Ha! Joseph, *Gatutu Gaka, Mwalimu*'ya bir bira daha getir. Sahi doğru mu bu?" diye sorardı. Munira'nın duyduğu rahatsızlık sakat adamı güldürürdü.

Kahkahalar, diğer anılar ve şimdi de Chiri Bölgesi'nin başkenti Ruwa-ini'ye giden yol Munira'nın keyfini yerine getirmedi. Yol da en az şu kocakarılar, yumurcaklar ve sakatlar kadar aldatıcı diye düşündü, tekerlek izleri, tümsek ve hendekleri aşarak ilerlerken.

Bu yol bir zamanlar Ilmorog'u Ruwa-ini'ye bağlayan demiryolu hattı idi. Bu hat üzerinden, Ilmorog ormanlarından gelen, Ruwa-ini'nin makine ve insanlarını doyuracak akasya kabuğu, odun ve kömür taşınırdı. Ormanları yemişti adeta, görevini tamamlayınca da yerinden sökülmüş, toprak zemin, sömürgecilik zamanlarındaki ihtişamından geriye hiçbir iz kalmamış bir yola, yani bir çeşit yola, dönüşmüştü.

Bir zamanlar Beyazların elinde olan kahve çiftlikleri boyunca zigzag yapan asfaltlı son kısma gelince bir kez gülümsedi. Burada bile rahat yoktu. Sürücüleri sadece gülüp duran ve müstehcen el kol hareketleri yapan -kamyonun memelerini emsin bisikletin!- kamyonların üstüne üstüne gelişinden sakınmak için çalılıklardan ilerlemeyi sürdürdü.

Ruwa-ini'nin binaları görünmeye başladı ve aniden henüz herhangi bir yedek plan yapmamış olduğunu fark etti. Daha önce neden o kadar hızlı bir biçimde Ilmorog'u seçmiş olduğunu anımsadı. İçindeki tüm öfke, yerini babasının başarısının gölgesine rağmen, çalışmak için Limuru'ya dönme ve kendi başarısızlığını kabullenme korkusuna bıraktı.

* Svahili dilinde: Öğretmen. (ç.n.)

Bu düşünce aniden durmasına neden oldu. Bisikletten inip çitin üzerinden manzarayı izledi. Ruwa-ini'nin dışında kalan, yaklaşık bir mil uzunluğundaki alan, bakımlı, yemyeşil çimenleri olan bir golf sahasıydı. Üç Afrikalı, topa hiç vuramadan sopayı sallayıp duran koca göbekli dördüncüye gülüyorlardı. Yırtık pırtık kıyafetleri içinde golf takımlarını taşıyan çocuklar, golf sopası ve beyaz topla dolu çantaların ağırlığıyla iki büklüm halde, saygılı bir mesafede duruyorlardı. Ah, dünya hali diye düşündü Munira, hızla doğruldu ve bisikletini Ruwa-ini'ye sürdü.

Mzigo'nun ofisi, gelen mektuplar, gönderilecek olanlar ve muhtelif evrak için ayrılmış üç dosya ile çok sayıda kurşun ve tükenmezkalemle, üç kocaman mürekkep hokkasının olduğu pırıl pırıl bir ofisti. Duvarda, çeşitli okulların bulunduğu yerlerin raptiyelerle işaretlendiği bir Chiri Bölge haritası asılıydı.

"Okul nasıl gidiyor?" diye sordu Mzigo, döner sandalyesinde hafif hafif sallanarak, raptiyelerle işaretlenmiş haritaya şöyle bir göz attı.

"Beni bomboş bir okula yolladın. Tek bir öğretmen bile yok."

"Huzurlu bir yer aradığını sanmıştım. Emek isteyen bir yer..."

"Öğrenci bile yok!"

"Dürüst olmak gerekirse, o okulda sorun nedir bilmiyorum. Hiçbir öğretmen orada kalmak istemiyor. Bir yıl, iki yıl, sonra gidiveriyorlar. İlla bir öğretmen bulman şartsa, tecrübesiz bile olsa, mutlaka işe alırız."

"Ama..."

"Yakında oraya geleceğim, yakında uğrayacağım. Yollarınız iyi mi? Şu lanet olası arabaları bilirsin. Tam karın ağrısı bu arabalar, hakiki Siyah Adamın derdi... İnan bana, Bay... şey... Munira, bir bisiklet çok daha zahmetsiz."

Munira'ya bir bakış attı şimdi de, böyle olacağını tahmin etmeliydin demek ister gibi alaycı bir gülümseyiş belirdi dudaklarında. Kaçmaya çalışmak... Ama o zaman diye düşündü Munira, Mzigo nasıl tahmin etmiş olabilirdi ki? Aniden, kamyonları ve kendisini yol kenarındaki çalılıklardan ilerlemeye

mecbur eden *matatu** şoförlerini anımsayarak, Mzigo'nun bisikletlerle ilgili küçümseyici iltifatında gizli o müthiş nükteyi fark etti. İçinde yayılan öfke yerini kahkahalara bıraktı. Karnı ağrıyana dek güldü, kendisini daha iyi, içini de daha ferah hissetti. "Bana inanmıyorsun galiba, ha?" diye soruyordu Mzigo. Munira artık, sakat Abdulla'yı, yaşlı kadın Nyakinyua'yı, davar gütmeyi ve *miariki* ağaçlarına tırmanmayı okula gitmeye yeğleyen çocukları düşünüyordu. Onların o dolaysız, dürüst hallerini tüm bu afra tafrayla kıyasladı. Gıcır gıcır Mercedes Benz'lerinin arka koltuklarında oturan, bir zamanlar yalnızca Avrupalılara ait olan konakların ve özel kulüplerin kapalı kapılarının ardındaki yüzlerdeki korkuyla karışık merak ifadesini, bir golf sahası boyunca iş anlaşmalarını müzakere eden kötülüğe ve kurnazlığa gebe samimiyetlerini ve Abdulla'nın sözlerini anımsayınca, Ilmorog'a karşı bir sıcaklık hissetti.

Belki de Nyakinyua'yı, Abdulla'yı, Njogu'yu, Njuguna'yı, Ruoro'yu ve diğerlerini anlayamadım diye düşündü. İstifaya ya da naklini talep etmeye dair tek söz etmedi. Tebeşir, alıştırma kitapları ve biraz da boş kâğıt aldı.

"Bay Mzigo, ciddi misiniz siz? Az önce söylediğiniz şeyle ilgili yani... Tecrübesiz öğretmenlerden de yardım alabileceğime dair..."

"Evet, Bay Munira, resmî atama için onları bana getirmeniz koşuluyla. O okulun büyüdüğünü görmek istiyorum. Tüm sınıflarının ilerlediğini görmeyi arzuluyorum."

Geceyi Ruwa-ini'deki Furaha Evi'nde geçirdi. Ertesi gün Kiambu Bölgesi'ne geçti. Bisiklet sırtında Ilmorog'a geri dönmeden önce Limuru'daki evinde bir iki gün geçirmek istiyordu.

O vakte kadar neredeyse tüm hayatını Limuru'da geçirmişti. 1946'da Siriana'dan ayrıldıktan sonra, Limuru civarındaki çok sayıda okulda öğretmenlik yapmıştı: Rironi, Kamandura, Tiekunu, Gatharaini ve son altı yıl da Manguo'da. Bu nedenle, geçmişte kalan tüm bu yerlere dönmüş olmanın

* Svahili dilinde: Kenya'da çok yaygın bir toplu taşıma aracı, minibüs. Bugün, Kenya kültürünün en renkli simgelerinden birine dönüşmüş durumda. (ç.n.)

kalp atışlarını hızlandırdığını hissetti. Ancak yuva kuracak bir yer için hâlâ babasının eline bakıyor olması acı veriyordu. Hep kendi yoluna gitmeyi düşünmüş ama tam olarak bir parçası olmasa da babasının mülkünün yörüngesinde dönüp durmuştu. Bu, kendisinden daha başarılı olmuş erkek kardeşlerinin aksine bir durumdu. Bir küçüğü İngiltere'ye bile gitmiş, oradan bankacılık alanında başarılı bir kariyerle geri dönmüştü. Diğeri Makerere'yi yeni bitirmiş, bir petrol şirketinde çalışıyordu. Bir diğeriyse Makerere'de tıp okuyordu. Kız kardeşlerinden ikisi liseyi başarıyla bitirmişlerdi. Biri İngiltere'de hemşirelik eğitimi alıyordu. Öteki ise Amerika Birleşik Devletleri'nde, Vermont'ta bulunan Goddard Koleji'nde İşletme alanında lisans eğitimi görüyordu. Kız kardeşlerinden biri, Mukami ise kısa süre önce ölmüştü ve hatırası hâlâ büyük acı veriyordu çünkü kendisinden çok daha küçük olmasına rağmen, yine de bir biçimde kendi tarafında olduğunu ve kendisini başarısız biri olarak görmediğini hissederdi. Hayat dolu, asi bir ruhtu. Bir iki kez babasının meyve çiftliğinden erik ve armut aşırmak üzere gecekonducuların çocuklarına katıldığı için dayak yemişti. Sıkça, Kenya Lisesi'ne kabul edildikten sonra bile, tatil zamanları, işçilerin arasına katılır, kasımpatı toplamalarına yardım ederdi. Annesi, "Onlara çalışmaları için para ödüyoruz!" diyerek azarlardı onu. İntiharıyla -Manguo Bataklıkları'na bakan kayalık bir uçurumdan atmıştı kendisini- bu bezdirici dünyaya kendi tarzında son bir "Hayır" demek istemişti sanki.

Uzun boylu, ağırbaşlı bir mesafeye sahip, katı bir adam olan babası Ezekieli, varlıklı bir toprak sahibi olmasının yanı sıra, Presbiteryen Kilisesi hiyerarşisinde de saygın bir isimdi. Sofu dindarlığı içinde küstah ve insafsızdı. Çocukların, birkaç fasulye tanesi eklenmiş haşlanmış mısır ve azıcık süt ilave edilmiş şekersiz çayla terbiye edilmeleri ama hepsinin tanrının kelamı ve dualarla ödüllendirilmeleri gerektiğine inanırdı. Verdiği tayın miktarına rağmen, çiftliğinde çalışacak sadık işgücü bulmada özellikle başarılıydı. İşçilerden ikisi, Munira kendisinini bildi bileli babasının emrindeydi ve hâlâ aynı tip yamalı pantolonlarla, ayaklarına ayakkabı niyetine *nginyira*

giyiyorlardı. Yıllar içinde, kesintili de olsa, tarlalarını ekip biçmede, bütün bir yıl boyunca kasımpatılarını toplayıp kurutmada, aralık ayında kırmızı olgunlaşmış eriklerini toplayıp kutulara koyma ve satmak için Hint dükkânlarına götürmede kendisine yardım eden çok sayıda işçi -kimisi, Gaki, Metumi, Gussiland kadar uzak yerlerden gelen- çalıştırmıştı. Neredeyse tamamının ortak tek bir noktası vardı: Efendiye itaat. Ona Ezekieli Kardeş derlerdi, din kardeşimiz, iş sonrası evin avlusunda toplanıp dualar eder, şükranlarını sunarlardı. Elbette aralarında, onları daha fazla ücret istemeye ve çiftlikte sorun yaratmaya sevk eden şeytani bir ruha sahip olanlar da vardı ki, bunlar derhal kovulurlardı. İçlerinden biri, işçileri, Avrupalıların çiftliklerinde faaliyet gösteren Plantasyon İşçileri Birliği'nin bir şubesinde örgütlemeye kalkıştı. Afrikalı ve Avrupalı işverenler arasında fark olmadığı fikrini savunuyordu. O da derhal kovuldu. Hatta kilisedeki bir vaaz sırasında açıkça kınandı. Ezekieli Kardeş'in, onun tarafından kışkırtılıp sınandığı söylendi. Ancak Munira, küçük bir çocukken bile, Efendilerine methiyeler düzseler de, işçilerin, babasının evinden uzakta, çiftliğin aşağı kısmında bulunan kendi mahallelerinde, çok daha samimi, çok daha özgür olduklarını ve Tanrı'ya çok daha büyük bir inanç ve dindarlıkla şükredip dua ettiklerini fark etmişti. Onların, yarına ait, hayali bir cennete olan mutlak inançları, Munira'da hayranlıkla karışık bir korku uyandırmıştı biraz da. Toplantılarından biri sırasında, Munira'nın Siriana'dan tatil için döndüğü bir sefer, kalbinde hafif bir çarpıntı hissetmiş, daha önce, Kamiritho'da Amina adlı kötü bir kadınla işlemiş olduğu o ilk günahın büyüklüğünün ayırdına varmıştı. İtiraf etme ve tanrı tarafından arındırılma ihtiyacı duymuş ama nasıl olduysa son anda, tam söyleyecekken, itirafına inanmayacaklarmış gibi hissetmişti. Hem sözcükleri nereden bulacaktı ki? Bunun yerine eve dönmüş, kendisini manen Tanrı'ya teslim ettiğine inanmış ve günahlarıyla ilgili bir şeyler yapmaya karar vermişti. Böylece, bir kibrit kutusu çalıp, bir parça ot ve kuru tezek alarak Amina'nın, Tanrı'ya karşı günah işlediği Kamiritho'daki evinin bir kopyasını yaptı ve onu ateşe verdi. Alevleri seyredip

ateşin kendisini gerçek anlamda arındırdığını duyumsadı. Tanrı tarafından kabul edildiğini bilerek, içi rahat ve huzurlu bir halde yatmaya gitti. Şalom. Ancak tezek, ateşi muhafaza etmiş, gece vakti, rüzgârın etkisiyle, şayet vaktinde fark edilmemiş olsa bütün ahırı yalayıp yutacak biçimde alev almıştı. Sabah bunun konuşulduğunu duymuş –belki de bazı kıskanç komşuların işiydi– ve sesini çıkarmamaya karar vermişti. Ancak sanki babası biliyormuş gibi bir hisse kapılmış, bu da suçluluk duygusunu artırmıştı.

Her zaman anımsadığı bir kadın vardı Munira'nın. Kiliseye hiç gitmiyor olmasına rağmen, beş selvi ağacının çevrelediği kulübesinde, görkemli vazgeçişi ve yalnızlığı içinde diğerlerinin tamamından daha yüce ve samimi görünerek sürüden ayrılırdı. Kulübesi, onların kocaman eviyle, diğer işçilerin yaşadığı mahallelerin tam ortasında bulunmaktaydı. Yaşlı Mariamu'nun, Munira Siriana'ya gitmeden önce birlikte oynadıkları bir oğlu vardı. Munira, Siriana'dan döndükten sonra bile, çok olmasa da, arkadaşlıkları devam etmişti. Bu da, 1953'te Mariamu'nun oğlunun Mau Mau'ya silah taşırken yakalanıp sonrasında da asıldığını öğrendiğinde büyük bir sarsıntı yaşamasına yetmişti. Ancak onu hatırlamasının asıl nedeni, diğerlerinin babasının sözüne ve iyi niyetine güvendiği noktada, onun düşük ücret ve zamanında yapılmayan ödemelere itiraz ediyor olmasıydı. Ezekieli'ye karşı saygılı davranmasına rağmen, ondan hiçbir zaman korkmazdı. Babası onu asla azarlamamış ya da kovmamıştı. Bir defasında adının, babasının Mau Mau gerillaları tarafından kesilmiş olan eksik sağ kulağıyla, çok daha yakın bir zamanda ise Mukami'nin intiharıyla bağlantılı biçimde anıldığını duymuştu. Ancak kendisi, çocukluğunda çay içmek ve közlenmiş patates yemek için Mariamu'nun kulübesine yaptığı kaçamakları hiçbir zaman unutmadı.

Mariamu'nun, diğerleriyle birlikte yeni Kamiritho Toplama Kampı'na götürülmeden önce yaşadığı kulübenin bulunduğu yerdeki selvi ağaçlarının yanında durdu bir süre Munira. Ona ne olmuştu acaba? Kendi yalnızlığında Siriana'daki başarısızlığının yaralarını sararken, Limuru'daki gün-

delik hayata olan ilgisini ve orayla olan temasını yitirmiş olması karşısında şaşırdı birden. Evet, oralıydı... Ama bir o kadar da değildi... Siriana'dan bu yana, geçmişine dair her şey öylesine belirsiz, gerçekdışı ve pusluydu ki... Sanki yaşamının ve anılarının sürekliliğinde büyük bir kopuş yaşanmış gibiydi. Öyle ki, Ilmorog'a gitme kararı, bu hiçlik duygusundan kurtulmak adına atılmış ilk bilinçli adımdı.

Genç zihinlerinde nasıl bir imgeye sahip olduğunu merak ederek iki çocuğuyla oynadı bir süre. Kendi babasınınkine benzer bir sertlik ve ürkütücü mesafeye mi sahipti acaba? Onlara Ilmorog'dan bahsetti. Karısı "Bunu nasıl:..?" diye bağırana kadar, çoban çocukların göz ve burun çevrelerine üşüşen sineklerden bahsetti durdu. Onlara, tekgözlü Marimu'nun nasıl bir zamanlar Ilmorog'a musallat olduğundan, bok dağları oluşturabilen komik yaşlı kadınlardan, ağız dolusu beddualar eden somurtkan sakatlardan bahsetti, bir kez daha karısı, cümlesini bitirmeden "Bunu nasıl...?" diye bağırana dek. Pek de eğlendirici sayılmazdı, çocukların gülmeyen gözleri kendisini gülünç hissetmesine neden oldu. Pekâlâ, sizlere İncil'den bir şeyler okuyayım, dedi onlara, karısının yüzü zevkle ışıldadı. Ve İsa onlara dedi ki: Köylere ve yeryüzünün karanlık köşelerine kadar gidin ve oralara kutsal ruhla yanan ışığımı götürün. Öyle olsun! Âmin.

Çocuklar yattıktan sonra, yarı sert, yarı sitemkâr bir ifadeyle baktı yüzüne karısı. Güzel bir kadın olabilirdi ama fazla erdemli bir hayat, sürekli okunan İncil ve gündelik dualar tüm şehvetini kurutmuş, geriye kalan tek şey ruhun soğuk ışığı olmuştu.

"Çocukların karşısında dine küfrettiğin için kendinden utanmalısın. Bu dünyanın evimiz olmadığını, onları ve kendimizi öteki dünya için hazırlamamız gerektiğini bilmelisin."

"Üzülme, ben de zaten hiçbir zaman bu dünyaya ait olmadım. Hatta Limuru'ya bile... Belki Ilmorog... Biraz değişiklik olsun diye..."

Böylece Godfrey Munira, bir kez daha metalden atını Ilmorog'a doğru sürdü dörtnala; insanlar onu selamlamak için

kapı önlerine kadar çıktılar bu defa. İhtiyar kadın okula gidip, "Gerçekten de geri döndün, Tanrı seni korusun" dedi ve Munira'yı kutsamak üzere azıcık tükürdü avuçlarına. Munira hafifçe geriye çekildi, diğer yandan Nyakinyua'nın artık düşmanca davranmıyor olmasından da memnundu.

Derslere yeniden başladı, açıkça kabul görüyor olmaya alışıyordu artık. Derslere katılmak üzere çıkıp gelen çocukların sessizce ders dinleyişleri heyecan vericiydi Munira için. Tüm Ilmorog birdenbire sözlerine kulak vermiş gibiydi.

Böylelikle, Ilmorog'da gündelik yaşamın bir parçası, yarı zamanlı öğrenciler için de bilginin koruyucu şövalyesi oluverdi. II. Sınıf ya da onların tabiriyle İngilizce Başlangıç Sınıfı sabahları, I. Sınıf da öğlenleri toplanıyordu. Öğrenciler istedikleri gibi gelip gidiyorlar, Munira da bu başıbozukluğu, bu tutarsız tavrı, hatta kuraklıkla ilgili sohbetleri bile, mesafeli bir anlayış ve sevecen bir ilgisizlikle karşılıyordu. Ilmorog'daki ihtiyarlarla geri kalanların gözünde, çocuklarının öğretmeni ve yeniçağın ilmine haiz kişi olmak yeterliydi onun için. Öteki dünyadan gelen Munira'nın aralarında kalmayı kabul etmiş olmasını takdirle karşılıyorlardı. Kalmaya hevesli olduğunu gözünden anlayabiliyorlardı, gözlerinde herhangi bir huzursuzluk belirtisi yoktu. Diğerlerinin bakışları bir an evvel kaçma arzusu taşırdı hep, en ufak şikâyetlerinde derhal çekip gider, bir daha da asla dönmezlerdi. Munira kalmaya devam etti. Her ayın sonunda, Ruwa-ini'ye maaşını almaya gitmek için hazırlanışını endişeyle izlediler; ancak her seferinde geri geldiğini görüp, kendi aralarında "Bu seferki kalacak" dediler. Yumurta, arada bir de tavuk getiriyorlardı artık Munira'ya, o da onların bu hürmetini şükranla karşılıyordu. Dört bir yana dağılmış patikaları takip ederek dağ bayır gezintiye çıkardı bazı. İnsanlar önünde saygı ile eğilerek geçmesi için yol verir, o da başıyla hafifçe selamlar ya da gülümserdi. Malların değiş tokuş edildiği ya da pazarlık yapılan bir yerden çok, arkadaş meclisini andıran *ndunyu*'ları onu çok eğlendiriyordu. Ne zaman bir ihtiyaç doğsa, akşam vakti günbatımından önce tepede buluşurlardı. Düzlüklerden gelenler süt, boncuk işi, arada bir de deri getirirler, karşılığında enfiye, fasulye ya da

mısır alırlardı. İnsan, Abdulla'nın dükkânına ya da Ruwa-ini'ye gitmediği sürece, nakit para olmadan da pekâlâ idare edebilirdi. Para, yiyecek ya da bir parça kıyafet, bunlardan herhangi biri takasa konu olabiliyordu. Yine de para, diğer ihtiyaç maddelerini almak için biriktirilirdi. Munira bir keresinde bir iki mızrak ve bıçak satıldığını görmüş, Muturi'nin elinden çıktıklarını öğrenince şaşırmıştı. "Demiri körük ve çekiçle dövüp şekil verdiğinden, kötü ve haset gözlerden korunabilmesi için onları sadece Mwathi'nin yerinde yapabiliyor" diye sırrı açıklamıştı ona Nyakinyua. Ve böylelikle, Mwathi wa Mugo'nun, hiç görünmeden, Ilmorog'un tüm tepe ve düzlüklerinde halkın yaşayışını bir biçimde düzene koyan ruhani güç olduğunu öğrenivermişti. Tohum ekmek için en iyi günü ya da sığırtmaçların yer değiştirmesi için en uygun vakti öğütleyen de oydu. Munira onu hiç görmemişti, belli bir yaşın altındaki kimseler onu göremezlerdi ama kendisine, etrafı *thabai* ile çevrilmiş çiftlikevi gösterilmiş, o da, gelecekte evin yakınından bile geçmekten kaçınacağı için bunu biliyor olmaktan müteşekkir olmuştu. Bunun dışında, kendisini güvende hissediyordu, yaşamına düşüncesizce müdahale edilmeksizin böylesine seviliyor, onurlandırılıyor, saygı gösteriliyor olmak Tanrı'nın geç gelen bir lütfu gibi geliyordu ona. Korkularını, vicdan azabını, uykuda geçen yıllarını unutmaya çalıştı. Babasına, eşine, çocukluk ya da gençlik yıllarına dair nahoş anıları birkaç kadeh içerek bastırıyordu. En çok da düzlüklerden gelen sığırtmaçlar Abdulla'nın dükkânına geldiğinde hoşlanırdı içmekten. Mızraklarını dışarıda bırakır, içer, ineklerinden bahseder ve toprağı köstebekler gibi kazarak yaşayanlar hakkında şakalar yaparlardı. Ilmoroglu çiftçiler, geciken yağmurlar yüzünden tedirgin ve üzgün olsalar da, kendilerini ve uğraşlarını savunmak için daima hazır olurlardı. Böylece, çiftçilerle sığırtmaçlar arasında, hayvanın mı yoksa ekinin mi daha önemli olduğuna dair ateşli bir tartışma başlardı. Sığır servetti, tek servet. Özellikle de Beyaz Adam gelmeden evvel, her gerçek erkeğin hayali inek ve keçi sahibi olmak değil miydi? Keçisi olmayan adam genellikle tarlalar dolusu tatlı patates, asma, darı, yerelması, şekerkamışı ya da muz yetiştirirdi. Ni-

hayetinde de, bunları bir keçi, hatta bir çocuk karşılığında satmaya çalışırdı. Hem, günün birinde bir keçiye sahip olabilme umuduyla kendilerini *ndungata* olarak kiralayanlar yok muydu? İnsanlar kızlarını, ürün karşılığında değil, keçi karşılığında satarlardı, demirciler, çanak çömlek, sepet ve incik boncuk işçileri, çoğu zaman ürünlerini kanlı şeylerle takas ederlerdi. Ulusların savaşa gitme amacı, bu kanlı şeyleri güvence altına almak değildi de neydi? Ancak diğerlerine göre, keçi servet demek değildi. Servet; keçi ve inek olarak tanımlandığında, artık servet olmaktan çıkıyordu. Servet, toprakta ve insanın kendi elleriyle yaptığı üründeydi. "Servet insanın alınteridir" sözünü hiç mi duymamışlardı? Beyazlara bir bakın derlerdi, önce toprağımızı, sonra gençlerimizi, ancak ondan sonra inek ve koyunlarımızı almışlardı. Yoo hayır, derdi diğer taraf, Beyaz Adam önce toprağımızı, sonra her çatışmadan sonra vergi ya da ceza biçiminde keçilerimizi ve ineklerimizi, ancak onlardan sonra toprakta çalıştırmak için gençlerimizi almıştı. Kimisinin hem tarlası hem de sığırları olduğundan, bu kadar kesin bir sınır çekmek her zaman mümkün olamıyordu. Onlara göre, her ikisi de önemliydi. Bir insanın, kız çocuğu karşılığında keçi verdiği doğruydu ama çalışmaktan kaçmayacak birine ihtiyaç duyduğu da doğruydu. Neden varlıklı kişiler *ndungata* ve *ahoi* tutuyorlardı? Sadece keçi ve ineklerle değil, hasatla da ilgilensinler diye. Neden sömürgeci yerleşimciler ve onların polis gücü gençlerin peşine düşmüşlerdi? Tarlalarını ekip biçsin, ineklerine göz kulak olsunlar diye. Avrupa'dan gelen yabancı kurnazdı. Topraklarını, alınterlerini ve servetlerini almış, onlara da, yanında getirdiği yenilip içilemeyen paranın gerçek servet olduğunu söylemişti! Tartışma böyle sürüp giderdi. Munira bu tip sohbetlere katılmazdı. Toprağa ve kendi tabirleriyle "kanlı şeylere" olan ilgileri karşısında kendisini yabancı hissederdi. Sömürgecilikle ilgili herhangi bir konuşma onu huzursuz ederdi. Aniden, herhangi bir şeyin gerçekleşmesi için hiçbir zaman çaba harcamadığını ya da böyle bir şeyi arzulamadığını, bu dünyada tıpkı bir yabancı gibi amaçsızca oradan oraya savrulmaya yazgılı olduğunu fark ederdi. Peki ama öyleyse, tüm bu hak

edilmemiş hürmeti böylesine kolay kabul etmesi ya da onlardan biri olma hayalinin verdiği bu gizli haz da neyin nesiydi?

Konuyu değiştirmeye çalışırdı. Milletvekilleri kimdi? Ateşli bir tartışma başlardı hemen. Kimi adını hatırlayamazdı. En son geçen seçimlerde ondan haber almışlardı. Oy istemek için bölgeyi ziyaret etmişti. Bir dolu vaatte bulunmuştu. Hatta bir *Harambee** su projesi ve çiftlik tasarısı için seçmen bölgesindeki her evden iki şilin para toplamıştı. Ancak o günden beri pek gören olmamıştı onu. Nderi wa Riera-aa, evet buydu adı, birisi hatırlamıştı. Bir milletvekili de ne demek oluyordu tam olarak? Yeni bir çeşit hükümet temsilcisi mi? Neden oylarına ihtiyacı olmuştu? Bu türden bir konuşma bile Munira'yı huzursuz ediyordu. Bu ya da şu siyasi tarafı tutmak zorunda kalmayacağı bir sohbet umuduyla başka başka sorular sorardı. Dışarıdan hiç gelen giden olmaz mıydı? Evet, evet, öğretmenler gelirdi. Ama onlar da bağımsızlıktan hemen önce şehirlere kaçıp gitmişlerdi. Daha sonra gelen birkaçı ise kalmamıştı. Ayrıca, her hasat mevsiminin sonunda bazı kişiler, tüccarlar, kamyonlarıyla gelir, ürünün bir kısmını satın alırlardı. Kimi zaman da, her yıl sene başında, Şef, vergi memuru ve bir polis gelir, vergilerin ödenmesi için ortalığı kasıp kavururlardı. Nitekim, mevsimlik tüccarlardan gelen para, vergi memurunun eline geçerdi en sonunda. Ancak bu yeni bir şey değildi. Hep böyle olmuştu, çok çok önceleri de... Onlara acı veren tek şey toprağından kaçıp giden gençlerdi. Bu uzaklara gidiş İkinci Büyük Savaş'tan sonra başlamıştı... Hayır, ondan önce... Hayır, Mau Mau Savaşı'ndan sonra daha kötüydü durum... Hayır, sebep tren yoluydu... Peki, peki... Avrupalı sömürgeciler, şu öteki dünyadan gelen hayaletler ta içlerine kadar girmeden önce bile böyleydi bu. Ama onlar, Ilmoroglular, şu vergilerden kurtulmanın bir yolunu bulmak zorundaydılar. *Siyaset!* İnsanın tüm bunlardan kaçışının bir yolu olamaz mı diye düşündü Munira sabırsızlıkla.

* Svahili dilinde: İlerlemeye, gelişmeye yönelik ortak bir amaç etrafında bir araya gelerek birlikte çalışmak, yardım amaçlı para toplamak gibi anlamlara geliyor. Bağımsızlığın kazanıldığı 1963 yılından itibaren neredeyse ulusal bir slogan haline gelmiş Kenya'da. (ç.n.)

Kendisine bir çalışma planı yaptı. Gün boyunca dersler, sonrasında dağlarda gezinti, ardından Abdulla'nın yerine uğrama. Zamanla, Abdulla da onu kabullenmeye başladı, Munira'yı daha uzaktan görür görmez *Mwalimu*'ya sandalye getirmesi için Joseph'a sövüp sayardı. Yalnızca, sohbet esnasındaki ses tonu –dostane bir husumetle oyunbaz bir horgörü arası– bu asude düşler diyarında birasını yudumlarken can sıkıcı bir biçimde Munira'nın midesine otururdu. Ancak nadiren de olsa, Abdulla hırçın bir ruh haline bürünür, ona Ilmorog'daki ilk zamanlarını anımsatırdı. Kendisine doğru eğilip mahrem bir ses tonuyla sahte bir gizem havasına bürünür, "Bu insanlar, sen de biliyorsun, fazla şüpheciler. Gökyüzünü inceleyen kaygılı yüzlerini görmedin mi? Bahse girerim, yağmur yağmayacak olsa, suçu eşeğimin üstüne atarlar. Mwathi'nin yerine eşeğimi sormak için bile giderler. Şu rahiplerini gördün mü hiç? Aslında bir şöhreti var. İyi bir şöhret... Ama ben hiç görmedim. Tam bir muamma, ha? Muturi, Njuguna, Ruoro ve hatta ihtiyar adam Njogu'ya bak. Eşeğimi sevmiyorlar. Neden biliyor musun? Birkaç ineğe yetecek kadar ot yiyormuş güya. Onu kesemezler. Ama eşeğimin iştahını gerçekten de çekemediklerini biliyorum. Kökleri bile yiyebilir... Hiçbir ineğin ya da keçinin bulamayacağı yerlerde su bulabilir. İnsanların gözlerindeki o bakışın sebebi de bu işte. Yaşlı kadının gözlerini gördün mü? Uğursuz bir pırıltı var bakışlarında, sana da öyle gelmiyor mu? Sen de görüyor olmalısın. Ama söyle bana *Mwalimu*. Bir keresinde okulun bahçesine bir bok dağı bıraktığı doğru mu? Çocuklar da senin yaptığını sandılar ha? Ha! Ha! Ha! Tüm bu boku dışarıdan bir yerden taşımış, öyle mi? Ha! Ha! Ha! Joseph! Seni tembel teneke! Hiç böylesine tembel küçük bir zenci görmüş müydün daha önce? *Mwalimu*'ya bir bira daha! Hadi söyle bana, gerçekten oldu mu bu?"

"Dinle, Abdulla" derdi Munira, sohbeti bu hassas bölgeden başka yöne çevirmek için, "Mademki konuyu eğitime getirdin, neden Joseph'ın da okula kaydolmasına izin vermiyorsun?"

"O zaman oldu olacak eşeğim de dükkândaki ayak işlerini görsün bari."

Bu tip ufak tefek tahrikler hariç, Munira Ilmorog'u sevmeye başlamıştı, hatta karısının, Mzigo'nun ve babasının dahil olduğu öteki dünyayı şüpheli ve düşmanca görme eğiliminde yeydi artık. Ansızın, yeni keşfettiği "müdahil olmama" hissiyatının onların taleplerinin tehditi altında olduğunu hisseder, bu nedenle de evinde bir geceden fazla kalmazdı pek. Mzigo'nun bildik soruları, zamanla Munira'nın zihninde tehdit edici bir hal almaya başladı. Vermiş olduğu sözü tutmayıp, Ilmorog'u ziyaret etmeyebilir miydi gerçekten de? Alelade bir cevap hazırlamıştı adamın sorularına: "Orası... tam bir bir cehennem..." böylelikle Mzigo'yu olası bir ziyaretten caydıracağını düşünüyordu. Hiç kimsenin öğretme düzeni ve kendi dünyasına karışmasını istemiyordu. Bazen çocuklara *mburi ni indo; ngombe ni indo, mbeca ni indo; ngai muheani* gibi anlamsız şarkılar söyletirdi. Bazen de onlara toplama çıkarma işlemleri verir, kendisi de dışarıya güneşe çıkardı.

Tarlada isteksizce çalışan ama aslında yağmuru bekleyen köylüleri izler, havayla ilgili endişelerini belli belirsiz paylaşırdı. Ancak güneş tenini hoş bir sıcaklıkla yaktığında, tüm Ilmorog'u, erkekleri, kadınları, çocukları, toprağı ve her şeyi sarıp sarmalayacak kadar yüce bir kalbi olduğunu hissederdi. Evi ve evle ilgili tüm sorunları uzaklarda, çok uzaklarda idi!

Nisan başında yağmurlar yağmaya başladı. Yaşlıların gözleri Ilmorog için yeni bir yaşam beklentisiyle parladı. Kırış kırış olmuş yüzleri içlerindeki enerjiyle gergin ve sıkı görünüyordu. Herkes tarlasıyla meşguldü. Muturi, Njuguna, Ruoro, Njogu bile, bütün bir gün ekim yapmaktan, inek ve keçilerini çamurlu tarlalarda gezdirmekten yorgun düştüklerinden, bir süre Abdulla'nın dükkânına uğramayacaklardı. İnsanlar, tatlı patates, şekerkamışı ve muz gibi şeyler dışında ekim yapmıyorlardı artık ama zaman değişiyordu, yaşlılar gençlerin uzaklara gitmesine engel olamıyorlardı. Böylece, ekim döneminde, Munira ya tek başına ya da sadece Abdulla ile Joseph'ın arkadaşlığına sığınarak içti. Boş gevezeliklerini, fıkralarını, hatta tenkitlerini ve huzur bozucu mevzular üzerine olan tartışmalarını da özlüyordu şimdi.

Evine kadar ya yürüyor ya da bisikletle gidiyordu, köylülerin faaliyetlerinin dışında kaldığından, kendisini üzgün ve biraz da terk edilmiş hissediyordu.

Kadınlar şiddetli sağanak altında tarlaya koştururken alelacele selamlarlardı kendisini. Tüm bunları anlamaya çalışmış, hatta bunlardan bir ders bile çıkarmıştı: "Çalışmak onurlu bir iştir" derdi çocuklara. Büyük bir şevkle şarkılar söyletirdi onlara:

İnek servettir
İş sıhhat
Keçi servettir
İş sıhhat
Ürün servettir
İş sıhhat
Para servettir
İş sıhhat
Cömert, yüce Tanrı
Rahmet bahşeden Tanrı!

Böylece altı aya kalmadan Ilmorog'u şahsi mülkü gibi görmeye başladı. Kâr-zarar hesabı yapmak, kaybolan ya da yeni doğan keçilerin derdine düşmek zorunda kalmadan, malını mülkünü teftişe çıkan hatırı sayılır bir derebeyi ya da büyük bir *mbari* lordu idi. Yağmurlar başlayıp, tohumlar filizlendiğinde, ardından da haziranda çiçekler açtığında, sanki tüm Ilmorog, beyini ve efendisini selamlamak üzere uçsuz bucaksız, çiçekli bir entari giymiş gibi hissediyordu Munira.

Çocukları, kendi tabiriyle, doğayı araştırmak için dışarıya, kırlara götürdü. Çiçekler toplayıp, onlara çeşitli kısımlarının adlarını öğretti: Tepecik, dişi organ, polenler, taçyaprakları. Döllenmeden de bahsetti biraz. Çocuklardan biri aniden bir çığlık attı:

"Bakın. Kan renginde taçyaprakları olan bir çiçek."

Beyaz, mavi ve menekşe renkli çiçeklerin arasında tek başına duran kırmızı bir fasulye çiçeğiydi bu. Ve ne şekilde bakılırsa bakılsın, akan kanı andırıyordu. Munira yere eğilip

titreyen eliyle çiçeği kopardı. Muhtemelen çiçeğin üzerine vuran ışık buna sebep olmuştu çünkü artık sadece kırmızı bir çiçekti.

"Kan diye bir renk yoktur. Aslında kırmızı demek istiyorsun. Anladın mı? Gökkuşağındaki yedi rengin adlarını öğrenmelisiniz. Çiçeklerin farklı türleri, farklı renkleri olur. Şimdi her birinizin birer çiçek koparmasını istiyorum. Taçyapraklarını ve dişi organlarını sayıp, polenlerini gösterin bana."

Kopardığı çiçeğe bakakalmıştı Munira, ardından ölü taçyapraklarını fırlatıp attı. Fakat başka bir çocuk daha bağırıyordu:

"İşte bir tane daha. Kan renginde, şey, yani kırmızı demek istiyorum... Tepeciği ya da dişi organı yok... İçinde hiçbir şey yok."

Yanına gitti çocuğun, diğerleri de çevresini sardılar:

"Hayır, yanılıyorsun" dedi, çiçeği eline alarak. "Bu renk kırmızı bile değil... Diğerinin renk doygunluğuna sahip değil. Bu daha çok sarımtırak bir kırmızı. Sen içinde hiçbir şey olmadığını söylüyorsun. Köke bir bakın. Bir şey görüyor musunuz?"

"Evet" diye bağırdı çocuklar. "Bir kurtçuk var, bir sürü kolu ya da bacağı olan yeşil bir kurtçuk."

"Doğru. Bu, kurtlar tarafından yenmiş bir çiçek... Meyve veremez. İşte bu nedenle kurtçukları her zaman öldürmeliyiz. Bir çiçek, ışık alması engellenirse de bu renge dönebilir."

Kendisinden hoşnuttu. Ancak arkadan, tuhaf sorular sormaya başladı çocuklar. Neden bazı şeyler birbirini yiyordu? Neden yenen de kendisini yiyeni yiyemiyordu? Tanrı neden bu tip şeylerin olmasına izin veriyordu ki? Daha önce hiç bu tip sorulara maruz kalıp da onları susturmak zorunda kalmamıştı, onlara bunun sadece tabiat kanunu olduğunu söyledi. Kanun neydi? Tabiat neydi? İnsan mıydı? Tanrı mıydı? Kanun sadece kanundu, tabiat da tabiat. Peki ya insanlar ve Tanrı? Çocuklar, dedi, teneffüs vakti.

İnsan... Kanun... Tanrı... Tabiat... Hiçbir zaman bu tip şeyler hakkında derinlemesine düşünmemişti. Bir daha asla çocukları kırlara götürmeyeceğine dair kendi kendine yemin

etti. Dört duvar arasında, mesafeli, kendisine yüzünü dönmüş bir sürü çocuğa bilgi dağıtan bir efendi idi. Orada bu tip şeylerin içine çekilmenin önüne geçebilirdi. Ama dışarıda, kırlarda, duvarların dışında, kendisini güvende hissetmiyordu. Akasya çalıları arasında gezindi ve dikenlerini kırmaya başladı... Ilmorog'da yaşadığı ilk sıkıntıların çocukları açık havaya çıkardığı için başlamış olduğunu anımsadı. Nyakinyua nasıl da korkutmuştu onu. Bu düşünce üzerine, içgüdüsel olarak, kadının bir zamanlar durmuş olduğu, kendisine şehre ve topuklu ayakkabılar giyen kadınlara dair sorular sorduğu noktaya baktı.

Munira'nın kalbi bir an duracak gibi oldu, gözlerine inanamıyordu. Köy yolundan ayrılmış kendisine doğru geliyordu kadın. Yüzünü güneşten kısmen de olsa koruyabilsin diye başına gevşekçe bağladığı parlak renkli bir *kitenge* örtüsü omuzlarından aşağı sarkıyordu.

"İyi misin, *Mwalimu*?" diye seslendi cüretkârca. Sesinde yapmacık, coşkulu bir saflık vardı. Kulağa gür ve hoş geliyordu tınısı. Elini doğrudan Munira'nın gözlerinin içine bakarak uzattı. Ardından çocuksu bir utangaçlıkla indiriverdi gözlerini. Bu esnada, hesaplı, itaatkâr bir hürmet vardı duruşunda. Munira cevap vermeden önce yutkundu.

"Birazcık sıcak olsa da, iyiyim."

"Buraya bu sebeple geldim."

"Ilmorog'a mı?"

"Hayır. Buraya, sana. Biraz suyun var mı? Buralarda suyun *thahabu* gibi olduğunu biliyorum."

"Yakın zamanda yağmurlar yağdı. Ilmorog Nehri doldu."

"O halde doğru yerde durmuşum" dedi cıvıl cıvıl bir sesle. Sözleri ve sesi, aralarındaki sıcacık sessizliği okşayarak havada asılı kaldı.

"Eve geçelim" dedi Munira.

Su, oturma odasının köşesinde, kitap rafının altında duran kilden bir testinin içindeydi. Kız çanaktan suyunu içerken, Munira da âdemelmasının, yay gibi gergin boynunda ağır ağır, bir aşağı bir yukarı hareket edişini izledi. Güzel ve zarif bir boynu vardı. Ilmorog düzlüklerinin dişi ceylanı.

"Varsa, biraz daha" dedi, azıcık nefes nefese.

"Belki biraz da çay içersin" dedi Munira. "Çay, soğuk havada kanı ısıtır, sıcak havada da soğutur derler."

"Çayın yeri ayrı, suyun yeri ayrı. Bir bardak daha su alırım. Çaya gelince, sen zahmet etme, ben hallederim."

Kıza bir bardak daha su verdi. Sonra da, çay yapması için gerekenlerin yerlerini gösterdi. Kendisini cömert biri gibi hissetti, hatta azıcık da candan biri gibi. Ancak, kızın coşkulu kahkahasıyla aniden kendine geldi. İçgüdüsel olarak pantolonunun fermuarını yokladı, çekiliydi.

"Erkekler, erkekler" diyordu. "Demek ki, köyde hakkında söylenenler doğruymuş. Sen gerçekten de bekâr bir erkeksin. Tek tava, tek tabak, tek bıçak, iki kaşık ve iki fincan. Hiç misafirin gelmiyor mu? Şöyle sevimli bir kız arkadaşın yok mu?" diye sordu, gözlerinde muzip bir pırıltı vardı.

"Peki ama nasıl...? Ne kadar süredir buradasın?"

"Dün akşam geldim."

Dün geldiği halde, kendisini tanıyordu! Gerildi birden. Altı aylık huzurunu tehlikede hissetti. Köyde hakkında neler söylemişlerdi acaba? Kendisini şüphelerinden, bu bilinmezlikten kurtaracak bir şeyler demişler miydi? İzin isteyip, sınıfa doğru yürüdü. Kendisi ve faaliyetleri hakkında kime istiyorsa bilgi verebilirdi! Bu düşünce ona anlık bir rahatlama hissi verdi. Ne fark ederdi ki? O sadece bir yabancıydı, izlemeye, akıntıya kapılıp gitmeye yazgılıydı. Eylem adamı değildi ki!

Telaşlı ayak sesleri ve kitap hışırtıları duydu. Afacanlar pencerelerden ve duvardaki yarıklardan olanı biteni izlemiş olmalıydılar. Kitaplarına abartılı biçimde yoğunlaşmış olmaları şüphelerini doğruluyordu. Bu kez soruyu kendisine yöneltti. Çocuklar, hakkında ne düşünüyorlardı acaba gerçekte? Bu soruyu bir başka soruyla zihninden uzaklaştırdı sonra. Öyle ya da böyle olmuş ne fark ederdi? Yıllardır öğretmenlik yapıyordu, hazırlop bilgiyi öğretmek kanında vardı muhtemelen. İnsan o karanlık bölgeye sürüklenmemeye dikkat ettiği sürece sorun yoktu. Evet, bilinmeyen, bilinemeyecek o karanlık bölgeye... Tıpkı kan çiçekleri gibi... Tıpkı Tanrı'yla, yasayla ve bu tip şeylerle ilgili sorular gibi... Derse devam edemiyordu

artık. Sınıfı vaktinden birkaç dakika önce paydos etti ve eve geri döndü. Şu tuhaf kıza başka sorular da sormak istiyordu: Adı neydi? Nereden geliyordu? Böylece, dikkatli ve temkinli bir biçimde kaçınılmaz soruya doğru ilerleyecekti. Casusluk yapsın diye Mzigo mu göndermişti onu? Peki ama neden kendisini soruşturmalarından korkuyordu?

Yerleri süpürülmüş buldu. Bulaşıklar yıkanmış, kurumaları için yere, iki sıra daldan yapılmış bir rafın üstüne yerleştirilmişlerdi. Ama kız orada yoktu.

2. Munira'nın Ilmorog'daki yaşamına sürekli bir belirsizlik hâkim olmuştu bu zamana kadar. Köyün kendisine gösterdiği aşırı saygı da değildi tek neden. Yemyeşil tarlalarla bütünleşmiş gibi görünen, toprakla uğraşan kadınları değerli buluyor ve bu görüntü karşısında sık sık heyecana kapılıyordu. Yağmurların yağmaya başladığı, herkesin, kafalarına geçirdikleri torbalarla –yağmurdan başlarını korumaktan ziyade suyun vücutlarına düşüşünün etkisini azaltmak için– çamurlu tarlalara tohum ekmekle meşgul olduğu dönemi hatırlardı hep; onları ya sınıfın ya da Abdulla'nın dükkânının güvenli ortamından seyretmişti! Zalimce bir yan vardı bunda. Bunu itiraf etmek zorundaydı. Birkaç yol ve güvenilir bir su sistemi yaşam koşullarını iyileştirebilirdi. Bir dispanser çok faydalı olabilirdi.

İltihaplı gözlerinin ve tıkalı burunlarının çevresine üşüşmüş sineklerle, özellikle de çocukların mide bulandırıcı bir görüntüsü olurdu hep. Çoğunun kıyafeti eski püskü bir basmadan ibaretti.

Ancak bu saçmalığın da ötesine geçen bir şey varsa o da birbirlerine gösterdikleri özendi. Sıkça karşılaştığı bir manzara vardı mesela: Güzel bir üçlü, biri sırtına ağlayan bir bebeği almış sallıyor, bir üçüncü de söylediği ninninin temposuna uygun biçimde ağlayan bebeği pışpışlıyor:

Ağlama küçüğüm.
Küçüğümüze vurmaya kalkan,
Karaçalıların lanetine uğrasın,

Ağlamayı kesersen kardeşim,
Tarladan eve döner birazdan annemiz,
Sana da sütlü *gitete-calabash* getirir.

Seslerinin -iki, üç ya da daha fazlasının- uyumlu birlikteliği taşradaki inzivasını çağrıştıran türden bir yalnızlığı vurgulardı. Mau Mau şiddetinden önce, babasının kasımpatı tarlalarında, sallanarak ninniler söyleyen çocuklara dair benzer manzaraları hatırlatırdı.

Bunun dışında, köy halkı Munira'nın işine hiçbir zaman karışmadı. Bir yabancı, kapıdaki nöbetçi olan kendisi onların işlerine neden karışacaktı ki?

Bugün Abdulla'nın yerine doğru ilerlerken, daha önce karşısına çıkmış olan ele avuca sığmaz o gölge yüzünden, kendisini azıcık da olsa rahatsız hissediyordu. Fakat Ilmorog sırtları sessiz, dingindi. Öyle olsun, öyle olsun, sonsuza dek diye mırıldandı.

Tam Abdulla'nın dükkânının arka kapısını çalacakken, aniden kan beynine sıçradı. Bir an beynini uyuşturulmuş gibi hissetti... Belki... kahretsin... evet... kadın cehennemdir... kadın cennettir. Gücünü topladı ve içeri girdi.

"Burası senin diğer sığınağın, *Mwalimu*" dedi. "Görüyorsun, tüm sırlarını keşfediyorum."

"Bu... bir sır değil..." dedi otururken. "Sadece bir şeyler içmeye geliyorum buraya."

"Çayın susuzluğumu giderdi. Gerçekten güzeldi."

"Ama bira çaydan iyidir. Abdulla'ya sor. *Baada ya kazi, jiburudishe na Tusker*, der bana. Bir tane daha almaz mısın?"

"Bunu geri çevirmem" dedi, göğüsleri öldürücü bir meydan okuyuşla öne doğru uzanmış halde, başını arkaya atıp gülerken. Abdulla'ya döndü. "Derler ki, yeryüzünde payına düşeni içmezsen, cennette rızkın bol olurmuş."

Abdulla, biraz daha bira getirmesi için Joseph'a seslendi. Kendisi de aksaya aksaya gidip bir parafin lambası getirdi, camı silip lambayı yaktı, sonra da içkisinin başına döndü.

"İsmin nedir?" diye soruyordu Munira kadına.

"Wanja."

"Wanja Kahii mi?" diye sohbete katıldı Abdulla.

"Nereden bildin bunu? Okulda bana öyle derlerdi. Sık sık erkek çocuklarla güreşirdim. Sadece oğlanların yapabildiği bazı hareketleri de yapardım. Bisikletle yapılan kimi zor hareketler, el üstünde yürüme, at arabası. Bacaklarımı sımsıkı kapayıp, gömleğimin içinde iki büklüm kıvrılırdım. Ağaçlara da tırmanırdım."

"Wanja... Wanja..." diye tekrarladı Munira. Başka bir adın daha yok mu?

"Hiç sormadım. Belki de sormalıyım. Neden olmasın? Burada yaşayan büyükannem biliyor olmalı."

"Büyükannen kim?" diye sordu Abdulla.

"Nyakinyua... Onu tanımıyor musunuz? Bana siz ikinizden bahseden o, Ilmorog'un yabancısı olduğunuzu söyledi."

"Burada tanınan biri" dedi Munira belli belirsiz.

"Onu tanıyoruz" diye yanıtladı Abdulla.

"Sanırım onu ziyarete geldin" diye ekledi Munira.

"Evet" dedi sessizce, neredeyse duyulmaz bir biçimde. Ardından bir sessizlik oldu. Abdulla öksürdü, boğazını temizledi ve Munira'ya döndü. Şu mahrem, gizemli havaya bürünerek, ona doğru eğilmeye başladı. Abdulla'nın gözlerindeki hain pırıltıyı gören Munira'nın midesi sıkıştı. Anlatması şart mıydı sanki? Şart mıydı? Aniden içinde öldürücü bir nefretin uyandığını hissetti. Aynı anda da umutsuzca, darbeyi defedecek uygun sözcükleri aramaya koyuldu.

"*Mwalimu*, sence ben okula gitmek için çok mu yaşlıyım?" diye sordu Abdulla, beklenmedik bir biçimde, neredeyse aklına aniden gelmiş gibi. Munira minnettardı, öylesine rahatlamıştı ki, sesli biçimde iç geçirmesine engel olamadı. "O zaman, Wanja'yı da okula gelmesi için ikna edebilirim. Yerlerde güreşmesine ya da şu erkek oyunlarından oynamasına aldırış etmem."

Wanja güldü ve ciddi bir ifadeyle Munira'ya döndü.

"Bu topal var ya, gerçekten tehlikeli biri. Ama onu bin kez yere sererdim."

Joseph onlara biraz daha içki getirdi.

Munira'yı büyüleyen, kadının yüzündeki o hafif, ani değişimlerdi. Aleni bir kahkaha, yerini alelade bir ağırbaşlılığa ve oradan tekrar kahkahaya bırakıyor, bu arada yüz, bir biçimde hiç değişmeden aynı kalmayı başarıyordu.

"Koca bir adamla kadına ne öğretebilirim ki ben?"

"Okumayı... yazmayı... genizden İngilizce konuşmayı" diyerek sertçe yanıtladı Abdulla.

"Ve coğrafya ile buralardan çok uzaklarda bulunan toprakların tarihini" diye araya girdi Wanja.

"Okulun size ne faydası olur? Çocukları asiye çevirirsiniz siz. Öğretmenlerimden biri hep şöyle derdi: Okulu okul yapan disiplindir."

"Bizi sınıf başkanı yaparsın" dedi Abdulla.

"Sınıf gözlemcisi. Gürültü yapanların isimlerini tahtaya yazarız."

"Ya da öğretmenlerini çekiştirenlerin."

"Ya da sigara içenlerin."

"Ya da kızlara mektup yazanların... Ama ben, *Mwalimu*'nun bizi neden okula almaya korktuğunu biliyorum. Grev başlatabiliriz. Kitapları yırtıp, öğretmenleri dövebiliriz. Kahrolsun öğretmenler... İsyan çıkacak ve okul kapanacak, sonra da..."

Abdula, kendini, uydurduğu okul grevi fikrine kaptırıp gitti. Düşünceden düşünceye, hayalden hayale savruldu.

"Çünkü" diye sürdürdü konuşmasını, "öğretmen bir aşk mektubuna el koyduğu için greve giden bir okul biliyorum."

Birden, başöğretmenin, okulun bahçesine bir bok yığını bıraktığından şüphelenildiği için neredeyse kapanma noktasına gelen bir okulun hikâyesini anlatmak için dayanılmaz bir istek duydu. Nyakinyua'nın Wanja'nın büyükannesi olduğunu hatırladığı sırada başlamak üzereydi. Birden Wanja ile Munira'nın sessiz, çok sessiz olduklarını da fark etti. Birkaç dakika önceki içkili kayıtsızlıklarından açıklanamayacak biçimde sıyrılmış görünüyorlardı. Önce birine, sonra da ötekine baktı. Ters giden neydi acaba? Lambanın ışığı titreşti. Duvarlardan gölgeler geçti, yüzlerden gölgeler geçti. Belki yaşamlarının üzerinden de diye düşündü Abdulla. İkisi de, sonuçta, kendisine yabancı idi, onları Ilmorog bir araya getir-

mişti. Sessizliğinin gölgesini aşıp geri geldiğinde, Munira'nın sesi düşünceli, ölçülü, içten içe de acıydı.

3. "Sınıf başkanı olabilmek için" dedi Munira yavaşça, başı yerde, sahip olduğunu bile bilmediği düşünceler içinde kaybolmuş, vadiler, tepeler, dağlar ve ovalar aşıp, unutmuş olması gereken bir geçmişten bahsederken, "üsttekilerin çanaklarını yalayabilecek, bir tabağı, ilk halinden de parlak hale getirecek kadar iyi ovalayabilecek biri olmalısın ya da bizim Siriana'da dediğimiz gibi, sadakat duasında İsa'yı bile geçmelisin. Siriana... Bizim dönemimizde görmeliydiniz orayı. Avrupa'nın büyük, yüksek maliyetli ölüm dansından hemen önce, tam o sırada ve hatta sonrasında... Bizim küçük hayatlarımızın, onların korku ve krizlerinin, *Nyabani* ve *Hitira* arası dönemde doğmuş olanlara verilen adlardan da anlaşılabileceği gibi -Mwomboko... Karanji, Boti, Ngunga, Muthuu, Ng'aragu Ya Mianga, Bamiti, Gicina Bangi, Cugini-Mburaki- fonda muazzam değişimler ve olaylar cereyan ederken yaşandığını söyleyebilirdiniz. Bizlerin, o zamanlar yatılı bir ilkokul ve ortaokul olan Siriana'da, tüm bu olup bitenlerden uzak, korunaklı bir yaşam sürdüğümüzü de tahmin edebilirsiniz. Ama konuyu dağıtıyorum. Hiçbir zaman kimsenin çanağını gerçek anlamda yalamadım. Hiçbir zaman tabakları parlaktan da parlak bir parlaklıkta parlatmadım ya da İsa'yı, yani Hz. İsa'yı... Şüphesiz, hiçbir zaman hiçbir şeyde öne çıkan kişi olmadım. Sınıfta ortalama bir öğrenciydim. Sporda ne gücüm ne de isteğim vardı. Chui'nin aksine, hırslarım ve hayal gücüm, beni Tanrı'nın benim için lütfettiğinin ötesine asla taşımayacaktı. Hırs, derdi aynı Chui, William Shakespeare adında bir İngiliz yazardan alıntı yaparak, hırs, sert kumaştan yapılmış olsa gerek. Kendisi çoğumuzdan farklı bir kumaştandı. Dikkat çeken elmacık kemikleri, hafif acımasız yüzü ve keçe gibi ama daima dikkatle ortadan ayrılmış siyah saçlarıyla uzun boylu bir gençti. Shakespeare'den altıntılar yapmaktan giyinmeye, ne yaparsa yapsın kendine özgü bir zarafeti olurdu. Gri pantolon, beyaz kolalı gömlek, mavi ceket ve üzerinde okulumuzun düsturunun -*Tanrı ve İmparator Adına*- yazılı olduğu

bir kravattan oluşan o sıkıcı okul forması bile onun üzerinde ısmarlama gibi dururdu.

Okulda kravat iğnesini ilk takan Chui idi. Birden moda oldu.

Duble paça spor şortu okulda ilk giyen yine oydu. Tabii ki o da moda oldu.

Sporda ve her şeyde yıldız oydu. Chui şöyle, Chui böyle, Chui, Chui, Chui her yerde. İngiliz yerleşimcilerin memleket havası bulduları meltemli dağ havasında şekillenmişti sımsıkı kasları. Onu futbol oynarken izlemek, rakibi yanıltmak için topu bir sağa bir sola çeldikçe, gövdesinin atletik salınımını seyretmek, işte bu gerçekten de büyük bir zevkti. Çalımla, geç onu, at topu, seyirci kalabalığı sesleri kısılana dek bağırırdı. O, hezeyan içindeki bir kitleye hitap eden oyuncuydu. Çalımla, çalımla, geç onu... Vur topa diye eklerdi birisi. Joe Louis ve ringdeki marifetlerini, yine kendisinden duyana dek, Shakespeare olarak kaldı. Böylece Joe oluverdi, özellikle de okulumuz bazı Avrupa okullarına karşı oynadığında. Joe, Joe, salla onları, salla onları, topu kaçırsan da bacağı kaçırma. Bu onun en iyi ânıydı. İşte o zaman mükemmel olurdu ayak hâkimiyeti. Sanırım böylesi anlarda, Beyaz sömürgecilere karşı oynarken, bizden biri olurdu.

Bugün ne zaman o dönemi düşünecek olsam, Beyazlara karşı olan tüm nefretimize rağmen, tuhaf bir biçimde, Rahip Hallowes Ironmonger'ı neredeyse hiçbir zaman Beyaz Adam olarak görmemiş olduğumuzu fark ediyorum. Belki de onu farklı bir tür Beyaz Adam olarak görüyorduk. İsmine rağmen, misyoner bir okul müdüründen ziyade çiftçi gibi görünen, kibar, yaşlı bir adamdı. Oldukça dalgın biriydi, sık sık sırmalı siyah cüppesini ya sınıfta ya da şapelde unuturdu. Çarpık bacaklı karısıyla -eğer kaleci olsaydı, bu bacaklarla tüm golleri yiyeceğini söylerdik- el ele çayırlarda dolaşırken, sonsuza dek pamuk beyazı tarlaları sürüp, sütlü çay içip, vanilyalı çikolata yiyecekleri cennet yolculuklarına kaldıkları yerden devam etmeden önce, yeryüzünde bir süreliğine dinlenmekte olan hacılar gibi görünürlerdi. Rahip Ironmonger, Chui'yi severdi ve ona hepimizi güldürecek kadar şefkatle Shakespe-

are (Joe Louis asla) derdi. Onu, o boğucu Bedford marka kamyonetleriyle kırlarda uzun gezintilere çıkarırlardı. Şehirde konserlere ve kukla gösterilerine de götürürlerdi. Muhtemelen hiçbir zaman sahip olmadıkları oğullarıydı o. Önceden sadece dördüncü sınıftakilere tanınan bir hakken, Chui, üçüncü yılında okul lideri olunca hiçbirimiz şaşırmadık.

Bu, tam da Ironmonger'lar emekliye ayrılıp, kimi öğrencilerin çirkince ifade ettikleri gibi, ölümü beklemek üzere İngiltere'nin bir köşesindeki evlerine çekilmeden ve Cambridge Fraudsham diye biri sahneye çıkmadan hemen önceydi. Biz onu tanımaya fırsat bulamadan, o yaşamlarımızı değiştirdi. Savaştan yeni dönmüş biri olarak, Afrika'daki bir okulun nasıl olması gerektiğine dair hayli katı fikirleri vardı: 'Evlatlarım, tropiklerde, pantolon söz konusu dahi olamaz artık!' Gri, yünlü takım elbisesi, safari şapkası, beyaz, kolalı, kazık gibi gömleği ve kravatıyla, kalın dudaklı hayali bir Afrikalı resmi karalayıp, kibirle gülmüştü: 'Sakın bu adama özeneyim demeyin!' Bundan böyle yemeklerimizde pirinç olmayacaktı. Okul, imkânlarının ötesinde yaşamak isteyecek erkekler yaratmak istemiyordu. 'İbadet günleri haricinde, ayakkabı da yok evlatlarım!' Okul, siyah Avrupalılar değil, atalarının saflık ve sadeliğine tepeden bakmayacak gerçek Afrikalılar yaratmak istiyordu. Aynı zamanda da, Tanrı'ya ve İmparatorluğa güçlü bir inanç duyarak yetişmek zorundaydık. Dünyayı, Hitler tehditinden kurtaran bu ikisi olmuştu.

Direncimizi artırmak için spor, kır koşuları ve sabahları beşte soğuk duş zorunlu hale getirildi. Okul bandomuzun davul ve borazanlarla çaldığı askerî müzik eşliğinde, sabah akşam İngiliz bayrağını selamlardık. Ardından da, hep bir ağızdan 'Arındır beni ey Tanrım, kardan beyaz olayım'ı söylemek üzere, askerî düzende, hep birlikte şapele kadar yürürdük. Orada, Tanrı'nın kullarını sınamak üzere Avrupa'da aniden ortaya çıkan şeytani gücü yenen İmparatorluğun bekası için dualar ederdik.

Bizi, Chui –Başka kim olabilirdi ki?– greve sürükledi. Tüm eski haklarımızın geri getirilmesini istiyorduk. Haki şortlarla ya da *mbuca* ve böcekler ne kadar protein içeriyorlarsa içer-

sinler fark etmez, *wadudu*'ların yediği fasulyelerle hiçbir işimiz olamazdı. Hem neden Avrupa okullarından gelen takımlara maç sonrası glikoz ve taze portakal suyu verilirken, bizim kendi takımlarımıza sadece içme suyu veriliyordu? Rahip Ironmonger geri gelsin diye bağırdık hep bir ağızdan.

Bugün düşündüğümde, o günlerde bana ne olduğunu çok merak ediyorum. Muhtemelen ânın coşkusuna kapılmıştım. İngiliz bayrağını selamlamayı reddettiğimiz o cüretkâr üç gün boyunca, bildik vasatlığımın ötesine geçtiğimi hissettim. Kendimi gereksiz yere ön plana çıkartmış olmalıyım. Chui ve diğer beş öğrenciyle birlikte Siriana'dan atıldım. Acımasız toplum polisi, cop, biber gazı ve *turai*-zırhlarıyla okula yürüdüğünde, kalanlar da sınıflara döndüler. Fraudsham oyunu sert oynamıştı, kazanan da o oldu..."

Munira konuşmasına ara verdi. Hikâyesi ilerledikçe sesi giderek daha sönük bir hal alsa da, içebakışın acı ağırlığını ve gücünü koruyordu. Kırkların başında okulda yaşanan bir olayın halen böylesine canlı olabileceğini ve kapanmamış bir yaranın acısını taşıyabileceğini tam olarak kavrayamamış gibiydi. Belki de içki ve Wanja'nın varlığı onu hafiften sarhoş etmişti. Belki bu, belki de başka bir şey. Geçmişteki okul günlerinden sıyrılıp, yüzünü duvardaki grotesk gölgelere çevirdi. Wanja, bir şey söyleyecekmiş gibi boğazını temizledi ama konuşmadı. Abdulla, tezgâhı kapatması için Joseph'a seslendi. Munira anlatmayı sürdürdü.

"Chui'nin önce Güney Afrika'da, sonra da Amerika'da olduğunu duyduk. Ben, tüm olup bitenlerden dersimi almıştım. Hırs, sert kumaştan yapılmış olmalıydı. Benimkisi yumuşak maddedendi. O gün bugündür, kendi içime çekilme, bir davaya tutkuyla adanmışlık bekleyen bir kitle önünde kendimi silikleştirme, yaşam biçimime dönüştü. Bırakın, kabuğuma çekileyim! Neden risk alayım? Diyorum ki, bana bir sınıf, birkaç da istekli öğrenci verin ve beni rahat bırakın!"

Abdulla, Joseph'a küfretmeye ve neden daha fazla bira getirmediğini sormaya koyuldu. Biralar hemen geldi. Bu defa da, masanın üstünü boşaltıp temizlemesi için bağırdı çocuğa.

Yedi yaşındaki Joseph'ın, zeki bakışları ama sert ve ifadesiz bir yüzü vardı. Varlığı bir çeşit avuntu gibiydi, hepsi birden ona baktı. Wanja, şortunun üstüne sarkıttığı gömleğine baktı, masanın üstünü toplayıp temizlerken arkasını kendisine dönmemeye gayret ettiğini fark etti birden. Ortasında koca bir çatlak olan büyükçe bir masaydı bu. Masanın üstüne doğru abandı ancak Wanja'nın tarafına ulaşamadı.

"Bezi ver" dedi. "Sana yardım edeyim."

"Bırak o yapsın! Tam bir tembel teneke!"

Yine de bezi alıp tüm masayı sildi. Çocuk odadan çıkarken, şortunun ağının arkadan yırtılmış olduğunu gördü Wanja ve durumu anladı.

"O da geliyor mu okula?" diye sordu, Munira'ya dönerek.

"Hayır, hayır" dedi çarçabuk, sorumluluğu üstünden atmaya çalışır gibi.

"Neden peki?"

"Abdulla'ya sor" dedi, içkisini mideye indirirken.

"Şu bacağa bir bak. Dükkânda oradan oraya tek bacak üstünde koşamam. Sihirbaz değilim."

Öylesine güzel başlayan gece nahoş anıların etkisiyle berbat olmuştu.

"Dinle, Abdulla" dedi Wanja, birkaç dakikalık sessizliğin ardından. "Bir süreliğine buralardayım. İzin ver, okula gitsin. Ben sana dükkânda yardım ederim. Daha önce de yaptım benzer işler. Şimdi gitmeliyim. Bay Munira, karanlıkta bir sırtlanla karşılaşmaktan korkuyorum. Büyükannemin evine kadar bana eşlik edersen sevinirim."

Diğer ikisi *kwaheri,** deyip ayrılırken, Abdulla masada kaldı ve başını kaldırıp bakmadı. Joseph'a seslendi:

"Gidip kapıyı kapat. Bana bir bira daha getirip yat artık" dedi yumuşamış bir sesle, bu defa azarlamadı çocuğu.

4. Bir hafta içinde, o da bizden biri, dedikodularımızın ana konusu olmuştu. Nyakinyua'nın torunuydu, tüm bildiğimiz buydu. Yaşlı kadına evle ilgili günlük işlerde ve tarlada yardım

* Svahili dilinde: Hoşça kal. (ç.n.)

ediyordu ama gizemini korumayı sürdürdü. Şehirli bir kadın nasıl olurdu da ellerini böyle pis işlere sürebilirdi? Bir teneke suyu, nasıl olurdu da parlak siyak saçların böylesine güzellikle taçlandırdığı bir başta taşıyabilirdi? Ve gençlerin eğilimi kaçmak yönünde iken, onu Ilmorog Köyü'ne getiren neydi gerçekte? Geliş gidişlerini artan bir merakla izler olmuştuk. Hasat kaldırmaya başlayabilmek için fasulye ve mısırın olgunlaşmasını beklediğimizden, tarlalarda kesek kırmak dışında yapacak pek bir iş de yoktu. Yakında gidecektir, dedik hepimiz birden.

Bir gün ortadan kayboldu. Onu her soruşumuzda, yaşlı kadının yüzünde beliren esrarengiz gülümseyişe rağmen geri gelmeyeceğinden emindik. Tuhaftı çünkü hepimiz geri gelmemesini ister gibi konuşuyorduk ama aslında gelmeyecek olma ihtimali bizleri kaygılandırıyordu. Bir hafta sonra, eşyalarını yüklediği Peugeot marka beyaz bir *matatu* ile geri döndüğünde, insanların yüzlerindeki ifadeden açıkça belli oluyordu bu. Hemen aracın etrafını sardık. Ilmorog'da ilk kez bir evin kapısında gerçek bir arabanın durduğunu görmüş ve köyümüzde bir şeylerin uyanmakta olduğu hissine kapılmıştık. Yükünü indirmesine yardımcı olduk. Sürücü, sürekli olarak yola lanet ediyor, şayet biliyor olsaydı, hayatta anlaşmaya razı olmayacağını söylüyordu. En azından bu kadarcık paraya... Sığır vagonlarına uygun bir yol bile yapılamaz mıydı yani? Araba geçebilsin diye kenara çekildik. Uzakta, toz bulutu içinde kaybolana dek arkasından el salladık. Sonra, ilgimiz Wanja'nın eşyalarına kaydı, her nesne ayrı bir dedikodu ve spekülasyon kaynağına dönüşüyordu. Vono marka yaylı yatağı, sünger döşeği, kap kacağı, özellikle de kömür ya da odun ateşine ihtiyaç duymaksızın su kaynatabilen tüplü ocağı. Ama asıl, daha sonra, akşam olunca kalplerimizi ve düş gücümüzü ele geçiren şey gaz lambası oldu. Ilmorog yıldızı adını verdik ona, sınırın ötesine yolculuk etmiş olanlar, onun tıpkı, Ruwa-ini'deki kasaba ışıklarına ya da kuru ağaçlardan sarkan şehir ışıklarına benzediğini söyledi. Nyakinyua'nınkinden çok da uzak olmayan bir kulübeye taşındı, insanlar, bir hafta sonra bile sırf lambayı yakışını görebilmek için avluda dolanıp duruyorlardı. Ancak soru değişmedi: Neden Ilmorog? Belki de artık tüm çocuklarımız bize geri dönecekler-

di. Genç kan olmadan bir köy neye benzerdi ki hem? Döndüğü gece, hepimiz kulübesinin dışında ayaktaydık. Nyakinyua bir *gitiro* tutturdu. Bir zamanlar Ilmorog ve civarında hayli ünlüydü bu konuda. Alçak sesle, çok çok uzun zaman önce yaşamış Ndemi ve eşlerinden övgüyle bahseden bir şarkı söyledi. Diğer kadınlar ara ara ağıtlara eşlik ettiler. Bir süre sonra, hepimiz şarkı söyleyip dans ediyorduk. Çocuklar gölgelerin içinde birbirlerini kovalıyorlar, yaşlılar da mimle Ilmorog'un şanlı geçmişinden sahneler anlatıyorlardı. Birkaç ay sonraki hasat zamanından önce gerçekleştirilen bir festival gibiydi tıpkı. Yaşlılar, yeni başlangıçlara dair umutları karşılamak üzere, Mwathi wa Mugo'nun salyası ile kutsanmış bal birası hazırlamadıkları için pişman olmuşlardı sadece.

Diğer kadınlar kadirşinas bir tavırla başlarını sallayıp şöyle dediler:

"Nyakinyua, ürünlerini toprakla örtmede ve ardından da hasadı toplamada kendisine bir yardımcı buldu."

"Ekip biçmeyi gerçekten becerebiliyor mu peşinden gider bakarız."

Ilmorog kırlarını örten çiçekten elbise, yerini bir süre sonra yemyeşil tohum kabuklarına ve mısır koçanlarına bıraktı. Ilmorog köylüleri aylak aylak dolaşıyor, tarlalara, artık daha fazla toprağa ihtiyaç duymayan ürünleri toprakla örtmek ya da yabani otları temizlemek için gidiyorlardı yalnızca. Devedikenleri, kadifeçiçekleri, unutmabeniler giysilerine yapışıyor, ürünlerin olgunlaşmasını beklerken, gülüp eğleniyor, birbirlerine fıkralar hikâyeler anlatıyorlardı.

Gülüşleri, ürün ve hasadın beklentilerini karşılamaması ihtimaline dair yeni yeni oluşan kaygılarını gizliyordu. İyi bir hasat olup olmayacağı, yağmur ve güneşin ritmik bir dengeyle birbirini izliyor olmasından anlaşılırdı. Kötü bir hasat, ara sıra ya da sürekli, sağanak halinde yağan ve yerini aniden mevsimin geri kalanı boyunca sürecek güneşli günlere bırakan yağmurlardan belli olurdu. Bu yıl yaşanan bu durumdu işte.

Aslında fasulye ve bezelye kabuklarının kısa, mısırların ince olduğunu, koçanlarınsa azıcık kavruk kaldığını görebiliyorlardı artık.

Yine de, verenin de alanın da Tanrı olduğuna duydukları inançla, ürünlerin olgunlaşmasını ve hasat vaktinin gelmesini beklediler.

Wanja ile Munira arasında, beklenti içermeyen bir ilişki gelişti yavaş yavaş. Derin olmayan ve kalbi kırıp dökmeyen türden bir ilişkiydi bu. Kadının arkadaşlığı, kendi kendine itiraf ettiği üzere, ona zevk veriyordu sadece. Bir süre kendisini güvende, hatta korunaklı hissetti. Wanja, oyunbaz bir minnettarlıkla erkeğin daimi ilgisini kabul etmiş görünüyordu. Munira başka türlü davranmış olsaydı, Wanja bu duruma şaşırırmış gibiydi sanki. Sık sık, deniz kıyısından, erkeklerin giydiği beyaz *kanzus*'tan, sütlü *mnazi* birasından, pazar günleri tüm kumsala saçılmış tüylü hindistancevizi kabuklarından, Kilindini Limanı'nın su kenarlarındaki alçak kayalıklardan, uzak diyarlardan gelen buharlı gemilerin yüzdüğü engin mavi sulardan bahsederdi Wanja. Tepede İsa Kalesi'nin –Düşünsenize, oraya İsa'nın adını vermiş olmaları gerçekten komik– bulunduğu Eski Mombasa şehrindeki dar Arap sokaklarından söz ederdi. Abdulla, bazı Arapların kendilerini kadına ya da kediye dönüştürebildikleri doğru mu diye sorduğunda yalnızca güler ve ona "Sen ne çeşit bir *Mswahili*'sin ki, böyle şeylere inanıyorsun? *Mswahili Mwislamu wa Bara* mı yoksa, ha?" diye sorardı. Gezdiği yerleri, o yerlerdeki yaşama kendisini kaptırmışçasına duygu yüklü anlatırdı. Bunun dışında, özel hayatından nadiren bahseder, kendisi hakkında pek konuşmazdı. Elbette Munira bu duruma aldırış etmiyordu. Bir başkasının geçmişini örten sır perdesini aralamak isteyecek türden biri değildi. Diğer yandan, Wanja'nın kendisine ve Abdulla'ya bahşettiği ölümcül bakışlara ve kadının, gözü peklikle karışık yapmacık utangaçlığına karşı yeterince güçlü de sayılmazdı. İtiraf etmek istemese de, kadının yüzündeki beklenti hali, gözlerindeki acılı merak ve bilgi bir parça tedirgin ediyordu onu. Kadının kendisini ona mecbur hissetmediğini tabii ki biliyordu, bu da kendi ruh durumuna uygundu. Bir başkası ile rasgele bir bağdan daha fazlası onu korkutuyordu çünkü.

Öylesine değersiz ve öylesine çocukça olan hikâyesini anlatarak, kendisinden bir parçayı başkalarına emanet etmiş

olduğunu, bu durumun da onları kendisine karşı güçlü kıldığını düşünüyordu hâlâ. Wanja ile Abdulla'nın yerinde bir araya gelebilmek için, dört gözle okuldaki derslerin sona ermesini bekler olmuştu. Birlikte içilecek bir bira... Birlikte gülmek... Akşamları oturmuş ordan burdan konuşurlarken, Siriana hikâyesini anlattığı geceye dikkatlice sokulup, doğrudan konuya değinmeksizin etrafında dolanırdı. Tepkisiz yüzleri, yenilgisine ve hakkında gerçekte ne düşündüklerine dair bir ipucu vermezdi. Kadın her zaman hem uzak hem de yakındı. Abdulla ile de aynı mahrem havada konuşuyor olması giderek daha fazla acı veriyordu Munira'ya. Belki de kendisini Abdulla'yla kıyaslayıp, yetersiz buluyordu. Birden Abdulla'yı düşünmeye başladı. Bacağını nasıl kaybetmişti acaba? Neden Ilmorog'a gelmişti? Abdulla ya da herhangi biri hakkında ne kadar da az şey biliyor olduğunu fark edip şaşırdı.

Bir uçak Ilmorog üzerinde alçaktan uçtu. Çocuklar sınıflarından dışarıya akın ettiler, uçağın ilerleyişini ve tarlaların, Ilmorog Tepelerinin üzerinden düzlüklere doğru süratle geçip giden gölgesini takip etmeye gayret ederek, gözlerini kısıp seslerini yükselttiler gökyüzüne doğru. Abdulla'nın ürkmüş eşeği, küçük uçağın çıkardığı sesin ahengini bozarcasına anırdı. Köylüler, mısır tarlalarından çıkıp, uçağı görmek ve dedikodusunu yapmak üzere ikili üçlü gruplar halinde boş yolda toplandılar. Ilmorog'dan ne istiyordu da ikide bir gelip duruyordu? Wanja da okula yürüyüp Munira'ya aynı soruyu sordu. Ne istiyordu? Munira cevabı bilmiyordu ama Wanja'nın yanına gelip fikrini sorması hoşuna gitmişti. Belki gezintiye çıkmıştır sadece, dedi, uçak bu defa doğruca üstlerinden geçip mavi beyaz bulutların arasında gözden kaybolurken. İlk karşılaşmalarından bu yana ilk kez onu okulda ziyaret ediyordu Wanja, arkadan gidişini izlerken, kadının hafifçe sallanan kalçalarıyla kendinden geçti. Karşı konulmaz bir biçimde çekimine kapıldığını hissediyordu.

Böylece düşlerine girmeye başladı. Kadının vücudu olan parfümlü bahçeye duyduğu öfkeden kudurmuş, kaşlarını çatmış ve dişlerini gıcırdatan Cambridge Fraudsham'dan ve okuldaki tüm gözlerden uzakta, Ilmorog Tepesi'nde durmuş,

göğüsleri birbirine değiyor, vücutları, dile getirilmemiş bir arzuyla geriliyor ve gözlerini birbirlerinin gözlerinden ayıramıyorlardı. Güreşmeye başlıyorlar, ancak yere düşecekleri yerde, yumuşacık, tüy gibi bulutlara doğru yuvarlanıp, Ilmorog Tepelerinde ve düzlüklerinde ağır çekimde vals yapıyorlardı. Vücutları birbirine karışmış halde, ılık kanın giderek artan baskısıyla artık daha fazla kendisini tutamadı Munira. Sabahleyin yatağının üstünde kurumuş izler gördü ve sonsuz bir hüzün duydu. Artık tehlikedeydi. Bana, benim gibi bir seyirciye, neler oluyor böyle diye inledi. Bir iki gün boyunca, kadının varlığı karşısında katı ve mesafeli durmaya çalıştı. Bu yeni hislerinin ne anlama geldiğini çözmeye çalışarak, seher vakti Ilmorog Tepelerinde gezintiye çıktı. Nerede kalmıştı cesareti? Hayatı, sırf kargaşadan korktuğu için uçurumun tepesinde titreyerek mi geçecekti?

Uçağın gelişinin üzerinden çok geçmeden, Land Rover araçlarıyla haki giyimli başka adamlar da geldiler Ilmorog'a. Tarlaları inceleyip, zeminin üzerinden bir zincir çekip, kırmızı direkler diktiler. Kim olduklarını ve başkalarının topraklarına izinsiz girerek ne yaptıklarını bilmek isteyen köy halkı, adamların etrafını kuşattı. Öte yandan, zincir, arazi ölçüm aleti ve adamlardan birinin boynundan sarkan ve ikide bir kullandığı teleskoptan oluşan araç gereçleri büyülemişti onları. İnsanın, teleskopla, bulunduğu yerden dünyanın öbür ucunu görebileceğini ileri sürdüler. Munira gruptan biraz uzakta ayrı bir noktada duruyordu. Wanja gelip yanında durdu, ancak gözleri ekip sorumlusunun üzerindeydi. Görevli Munira'nın yanına gelip su istedi. Munira çocuklardan birini su ve bardak alması için okula gönderdi ve adama "Neler oluyor burada?" diye sordu.

"Mühendisim" dedi adam, "Afrika'yı boydan boya katedecek bir yol teklifi için ön araştırma yapıyoruz."

"Nerelerden geçecek?"

"Zaire, Nijerya, Gana, Fas, tüm Afrika" diye açıklayıp arkadaşlarının yanına gitti.

Munira Wanja'nın yanına dönünce kadının, neredeyse arı sokmuşçasına koşarak aceleyle uzaklaştığını gördü. Daha son-

ra tüm köylüler Abdulla'nın yerine gelerek Munira'ya, adamın ne dediğini, uzun zaman önce vaat edilmiş olan su yolu için mi ölçü almaya geldiklerini sordu. Wanja aralarında değildi. Tuhaf diye düşündü, sohbete ve tahminlere kendisini vermeye çalışarak.

Munira yoldan bahsettikten sonra, "Umarım, topraklarımızı elimizden almazlar" diyerek korkularını dile getirdi Njuguna.

"Sadece küçük bir bölümünün alınıp, tazminat ödeneceğini" ileri sürdü Abdulla.

"Bir sürü para ve başka topraklar" diye ekledi birisi.

"Düzgün bir yolumuzun olması iyi bir şey. Yolculuklarımızı kolaylaştırır, ürünlerimizi, şu şehirden gelen akreplere vermek yerine, uzak pazarlara gönderebiliriz böylece" dedi Njuguna, bu ihtimal karşısında heyecana kapılmış bir halde.

Diğer yandan, bu tip şeylerin olabileceğine kalpten inanmıyorlardı. Sonuçta, Nderi wa Riera bir türlü gelmek bilmeyen suyu vaat etmişti onlara.

Wanja'nın yokluğu Munira'nın kafasını karıştırmıştı. Kendisinden mi kaçıyordu? Wanja için yanıp tutuşuyordu. Meselenin üstüne gitmeye karar verdi.

Yol ekibinin gidişinden sonraki gece Wanja'nın evine gitti, bu kez risk alacak kadar kararlıydı. Yalvaran gözler, hafif nemli eller, ah, bu ıstırap da yakında sona erecekti. *Hodi!** diye seslendi, kulübenin iskeletine yaslanıp, hayal kırıklığını dağıtmak için midesini birazcık ovalayarak kapıda bekledi. Işık pırıl pırıl aydınlatıyordu Abdulla'yı, vücudu karyolaya dönük, oldukça rahat bir biçimde bir iskemlede oturuyordu.

"*Mwalimu*... İçeri gel... Çok mutluyum" diye seslendi Wanja.

Otururken yüreği daha da ezildi Munira'nın. Kendisini, özenle gizlenmiş inine gözleri parlayarak buyur eden Abdulla'nın yüzündeki sevinci daha da belirgin kılıyordu ışık.

"Bugünü kutlamak için bize bira getirmeliydin" diye devam etti Wanja, kendisiyle yüz yüze gelecek biçimde, Abdulla'nın yanına otururken.

* Svahili dilinde: Merhaba. (ç.n.)

"Nasılsın *Mwalimu*?" diye sordu Abdulla. "Keşke buraya geleceğini bilseydim. Seni beklerdim. Gecenin karanlığıyla tek başıma mücadele etmezdim. Daha yeni gelebildim..."

"İyiyim..." dedi Munira, aniden kendisini daha iyi hissederek. "Neyi kutluyoruz?"

"Tahmin et."

"Bilemiyorum."

"Bugün Abdulla bana iş teklif etti. Sence kabul etmeli miyim?"

"Ne işi?"

"Barda çalışmamı önerdi. Düşünebiliyor musun? Ilmorog'da hem de. Sence kabul etmeli miyim?"

"Duruma göre değişir. Ama Ilmorog'da çok az müşteri var."

"Ah, işte bu barmenin görevidir. Gerçekten *Mwalimu*! Barmen yeni müşteri getirsin diye işe alınır. Ya da müdavimlerin daha fazla içmesini sağlasın diye."

"Şey, eğer istiyorsan... Daha önce hiç benzer bir iş yaptın mı?"

"Anlattığım onca yeri nereden biliyorum sanıyorsunuz?" dedi oturduğu yerden aniden fırlayarak. "Ah, çay yapmalıyım hemen. Sütsüz çayla kutlayalım bunu."

Çok çevikti hareketleri. Bir *sufuria* yıkamaya başladı. Munira'nın gözleri, kadının vücudu ve göğüslerinin devinimiyle uyumlu bir biçimde hareket halindeydi. Kafası hâlâ karışıktı. Bahsettiği şehirlerden herhangi birinde rahatlıkla çalışabilecekken, neden Ilmorog'daki bir iş onu böylesine mutlu ediyordu? Ruwa-ini bile böylesi bir iş için hem daha büyük hem de daha iyiydi. Ayrıca dün neden o kadar tuhaf davranmıştı? Yaydığı ışık ve neşeli ruh halinin etkisine girmekten başka çare yoktu. Çaylar içildikçe, Wanja, bir kez daha çocuksu bir mutluluktan, daha kasvetli, sessiz ve sakin bir ruh haline büründü.

"İçimden ağlamak geliyor. Abdulla, Joseph'a giysi, yazı tahtası, kitap aldığı ve artık okula gidebileceği için, gerçekten kendimi öylesine mutlu hissediyorum ki."

"Bu iyi işte, Abdulla. Hele şükür. Joseph akıllı bir çocuğa benziyor ve eminim başarılı olacaktır."

"Wanja'ya dua etsin. Onun sayesinde oldu."

"Munira'nın hikâyesi sayesinde hep. Öylesine dokunaklı... gerçekten öylesine dokunaklıydı ki" dedi.

Siriana olayı geçmişindeki kimi anıları harekete geçirmişti.

Munira birdenbire kendisinden hoşnut oldu. Wanja'ya döndü:

"Sen, kendin de, güldüğünde öylesine genç görünüyorsun ki, Abdulla'nın yanında barda çalışacağına okulda olmalısın." Birazcık düşündü Wanja. Çayından birkaç yudum aldı. Fincanına dokundu.

"Bir şeyin başka bir şeye yol açması tuhaf. Sen mesela, belki de okulunda yaşanan o grev yüzünden buradasın. Abdulla'ya gelince, her neyse, senin neden burada, Ilmorog'da olduğunu bilmiyorum. Hepimizin burada olması belki de bir tesadüf. Ya da Tanrının işi... Bilmiyorum... Bilmiyorum... Yolu incelemeye gelen adamları hatırlıyor musunuz?" diye sordu. "Mühendisi hatırlıyor musunuz?"

Tereddüt ederek başlamıştı konuşmasına ama şimdi birdenbire, yaşamındaki düğümlerden birini anlatma ihtiyacı hissetmişti. Bunu sezerek, diğerleri de bekledi. Ayağa kalktı Wanja, lambanın ışığını artırdı.

"Onu... tanıyor... musun?" diye sordu Munira tereddütle.

"Hayır" dedi ve ardından yavaşça ekledi, "Ama bana geçmişimi hatırlattı..." Ara verdi yine ve boşalmış fincanı ayağıyla iterek yerine oturdu. Fincanı alıp bir kenara koydu sonra. "Evet, mesela, ben" diye söze başladı yeniden, son derece çekici, içedönük bir ses tonuyla. "Bazen kendi kendime soruyorum. Neden aptalca bir olay... bir oğlanın ziyareti... bir kızla bir oğlanın okul aşkı... neden böyle bir şey bir insanın yaşamını etkilesin ki? Böyle ilişkileri bilirsiniz. Abdulla önceki gece bahsetmişti bundan. Bir kalem, bir şekerleme hediye etme, kitaplardan kopya edilmiş aşk mektupları... ve hep aynı son... *maingi ni Thumu: manyinyi ni cukari*... öpücüklerle daire içine alınmış, kâğıda akmış gözyaşları." Başını kaldırıp güldü.

"Belki de haklıdırlar. Bir sürü sözcük zehirlidir. Birkaçı tatlıdır. Daha sonraları tatlı sözcüklerin nasıl zehirli sözcüklere dönüşebildiklerini de görecektim. Şimdi biraz da şu çocuktan bahsedeyim. İsmi Ritho'ydu. O ve ben Kinoo İlkokulu'nda aynı sınıftaydık. Kızlar acımasız olabiliyor bazen. Diğer kızlara yazdığı mektupları okurdum. Kinoo'dan Ringuri'ye, yol boyunca kıkırdar ve onunla alay ederdik. Ama hediye ettiği şu kalem ve şekerlemelerden, işte onlardan kimseye söz etmedim. Hepsi çocukçaydı, bizi eğlendiren bir oyundu. Ve sonra, bir cuma günü okuldan eve geç döndük. Okulumuzla Rungiri arasındaki bir futbol maçını izlemiştik. Onlara KADU,* kendimize de KANU** adını vermiştik ki buna içerlemişlerdi. KADU KANU'yu yenmişti. Ritho eve kadar bana eşlik etti, oyundan bahsettik. Sonra o *Uhuru*'dan söz etti. Özellikle de yoksullar için fırsatların artacağını söyledi. Bu nedenle çok sıkı çalışacak, ortaokula, liseye ve üniversiteye gidip mühendis olacaktı. Evet, bir mühendis olacaktı. Hayali, bir köprü tasarlayıp, bir yol ya da bir nehir üzerine inşa etmekti onu. Düşünebiliyor musunuz, o yaşta hem de? Çok hoştu. Oğlanlar her zaman geleceğe dair biz kızlardan daha fazla güveniyorlardı kendilerine. Hayatta ne olmak istediklerini biliyor gibi görünüyorlardı, oysaki biz kızlar için gelecek belirsizdi... Okulda ne kadar çabalarsak çabalayalım, yolumuzun mutfak ve yatak odasında son bulacağını biliyor gibiydik sanki. O akşam, gönlünden geçenlerle ilgili kendine bu kadar güvenen biriyle olduğum için öylesine iyi hissediyordum ki kendimi, onun heveslerinde pay sahibi gibiydim. Benim için de bir ışık olabileceğini düşünüp daha çok çalışmaya yemin ettim. Artık o kadar da komik, sakar ve gülünç gözükmüyordu gözüme, karanlıkta el ele tutuşmaya başlamıştık. Bir gün yanımızdan geçen bir adam öksürdü,

* Kenya African Democratic Union adlı siyasal partinin kısaltması. Kenyatta ile birlikte hareket etmek istemeyen bir grup tarafından 1960 yılında kurulmuş, 1964'te, bağımsızlıktan hemen sonra, KANU (Kenya African National Union) ile birleşmiştir. (ç.n.)

** Kenya African National Union adlı siyasal partinin kısaltması. Tıpkı KADU gibi 1960 yılında kurulmuştur. Bağımsızlığın kazanıldığı 1963 senesinden, seçimleri kaybettikleri 2002 senesine kadar yaklaşık kırk yıl boyunca ülkeyi yönetmiş olan partidir. (ç.n.)

adamın boyu posu babamı andırıyordu sanki ama umursamadım. Eve koştum, geyik derisinden çantamı duvardaki yerine asıp oturdum. Annem neden gündelik kıyafetlerimi giymediğimi sordu. Cuma günü olduğunu, her halükârda, okul formasını ertesi gün yıkayacağımı söyledim. Eve bu nedenle mi geç gelmiştim? Sessiz kaldım. Ritho'nun mektuplarını anımsadım. Aşkım, denizdeki kumlar, ormandaki ağaçlar, gökyüzündeki yıldızlar ve vücudumdaki hücreler kadar sonsuz... Ve hayalleri... Artık gülmek, anneme Ritho'dan ve onun mühendis olma düşlerinden bahsetmek istiyordum. Okulda futbol maçı izlediğim için geciktiğimi söyledim. Kalıp takımımıza tezahürat yapmamız gerekmişti. Peki ya kiminleydim? Erkek arkadaşım, dedim ve güldüm. 'Anne, o...' diye söze başladım, ancak gözlerindeki bakış sözcükleri öldürdü. Babam artık bir kadın olduğumu, annemle dengimmiş gibi konuştuğumu söyledi. Beni odama kilitleyip dövdüler, babam kemeriyle, annem de eşya bağlama ve taşımada kullandığımız kösele bir kayışla. Bu, sana oğlanlarla el ele tutuşarak eve gelmek neymiş öğretir! Bu, sana annenle denginmiş gibi konuşmak neymiş öğretir! Öylesine haksızdı ki, ağlamamaya kararlıydım. Bu onların öfkesini artırmış gibiydi. Artık ağlatmak için dövüyorlardı sanki beni. Sonunda çığlık atarak yardım istedim. Ağladım. Siz Tanrı'ya inanan insanlarsınız. Hiç mi merhametiniz yok? Durdular. Acı acı ağlamayı sürdürdüm. Sessizce bu dünyaya lanet ettim. Nerede yanlış yaptığımı anlayamıyordum. Kendimi suçlu hissetmiyordum. Beni bir daha asla putperest oğlanlarla görmeyecekleri konusunda uyardıklarında, işte o zaman, bilemiyorum, beni sırf bir oğlanla olduğum için değil, bizimkinden daha yoksul bir aileden gelen bir oğlan olduğu için dövdüklerini hissettim. Ayrıca, beni dövüş biçimlerine bakılacak olursa, sanki kendi aralarındaki bir meseleyi hallediyor gibiydiler. Aşağı yukarı olağanüstü halin başladığı zamanlarda yaşanmış bir olay nedeniyle, annemle babamın birbirlerinden uzaklaşmış olduklarının farkındaydım. Babamın zor zamanlardan geçtiğini de biliyordum. Yeniden bir araya gelebilmek için beni kullanıyor olmalarına içerlemiştim. Bu defa uzun uzun fısıltıları karıştı geceye.

Günler ve haftalar boyunca intikam planı yaptım. Annemle babam sık sık döverlerdi beni, ancak ilk defa isyankâr düşüncelere kapılmıştım. Öcümü nasıl alacaktım? Yoksul olmak günah mıydı ki? Bizler de zengin değildik. Biz günahkâr mıydık o halde? Hıristiyan olmamak da mı günahtı? Aynı zamanda, ıstırabımın sebebi olan genç adamdan da nefret ediyordum. Ruhumdaki acıyı dindirdim. Güçlü bir kadınım ve bazı şeyleri kalbimde uzun süre taşıyabilirim. Onları gerçekten incitecek bir şey bulmak istiyordum, bana yaptıkları gibi ben de onları küçük düşürmeliydim. Ama gençtim, acım zamanla soldu gitti, intikam düşünceleri gündelik yaşamın çağrısına yenik düştü. Ama aynı zamanda, o geceden sonra, ne ben, ne ev, ne okul, ne dünya, kısaca hiçbir şey aynı değildi artık, bunu biliyordum. Okula ve öğrenmeye karşı giderek artan bir tahammülsüzlük içinde olduğumun farkındaydım. Sanki tüm bunlar beni dünyadan, okulun ve köyün ötesindeki çok daha ilginç bir dünyadan alıkoyuyordu. Yaşam dışarıda bir yerlerdeydi. Bunlar aynı zamanda bağımsızlıktan hemen önceki yıllardı, yaşamın nasıl da farklı olacağından bahsediliyordu hep. Ah, sanki tüm bunlar çok uzun zaman önceymiş gibi konuşuyorum, görüyor musunuz... Oysa sadece birkaç sene geçti aradan... Evet, birkaç sene.

Tam o sıralarda adamın biri gelip evimizin yakınında bir arazi satın aldı ve devasa bir yağmur suyu depolama tankı olan taştan bir bina dikti oraya. Evliydi ve iki kızı vardı. Kısa süre içinde başkaları da onu örnek aldı ama onun evi civarın en güzel evi olarak kaldı hep. Aynı zamanda, yaşanacakların da habercisiydi. Belki de, yakında, bağımsızlıktan sonra, herkesin en azından oluklu demirden çatısı ve yağur suyu depolayabilecekleri tankı olan bir evi olacaktı. Küçük bir kamyonla bir otobüse sahip olmanın da gururunu taşıyordu. Nereden geldiğini bilmiyorduk ama olağanüstü halin son yıllarında, bilirsiniz, şu, Afrikalıların yeni yeni iş kurmaya başladıkları dönemde, köyümüzdeki ilk önemli kişiydi muhtemelen. Babamdan öylesine farklıydı ki, uzun, güçlü, varlıklı, herkes tarafından imrenilen ve saygı gören biri. Otobüsünün şoför koltuğunda onu gördüğüm ilk anda cazibesine kapıldım. İkin-

ci binişimde, sen falancanın kızısın diyerek benden ücret almadı, tabii ki beni tanıyor olmasına sevinmiştim. Bir iki kez bize geldi, yıllar içinde serveti azalmış olan babamın göğsü öylesine kabarmıştı ki, utanç duydum bu halinden. Babamla arkadaş oldular, kısa süre içinde evimize sık sık gelip giden birine dönüştü. Noel'de hepimize hediyeler getirdi. Bana çiçekli bir elbise hediye etti ve kızım dedi, ben de onu, uzun aradan sonra şehirden dönen bir kuzen gibi görüyordum, ya da öyle gördüğümü zannettim. Daha sonra beni kamyonuna alıp, şehirdeki Royal Sineması'na film izlemeye götürdü bir öğleden sonra. O günün ertesinde okul asla aynı olmadı benim için. Ne zaman bizi ziyarete gelse, sanki utanıyormuşum gibi, mahsustan erkenden yatmaya giderdim. Ziyareti daima, ertesi gün öğleden sonra beni görmek istediğini anlatan bir işaretti aramızda. Çiçekli elbiseyi çantama, kitapların altına koyardım. Şehirde bir tuvalete gidip, çiçekli elbiseyi giyer formamı da çantama saklardım. Dörtte ya da beşte, tabii ki okul formamla, eve dönerdim.

Beni suçüstü yakalayan matematik öğretmenim oldu. En iyi öğrencisiydim ve beni gözüne kestirmişti. Göğüslerim diğer kızlarınkilerden biraz daha fazla gelişmişlerdi ve dolgun bir vücudum vardı. Beni okulda biraz daha uzun tutabilmek için çeşitli bahanelere başvururdu. Gidip evimdeki sobayı yak, bu alıştırma kitaplarını evime bırak, neden tırnaklarını temizlemedin, dörtten sonra gel beni bul... Bunun gibi şeyler işte. Bir keresinde anneme şikâyet etmiştim onu, annem kızmış, meseleyi bir üst yetkiliye taşımakla tehdit etmişti. Şimdi sık sık devamsızlık yaptığımı fark etmişti. Beni gizlice izleyip sırrımı keşfetmiş. Evine çağırıp aşktan söz etti bana, beni istediğini söyledi. Onu reddedince, her şeyi bildiğini söyledi. Ya izin verecek ya da öfkeli ailemle yüzleşmek zorunda kalacaktım. Reddettim. Annemlere her şeyi anlattı. Ta başından beri o adamdan bariz biçimde hoşlanmamış olan annem, öylesine büyük bir şok yaşıyordu ki bana dayak bile atamadı. İlkten bu durumun onları incittiğini sandım. Ancak annem ağlayıp beni düşmanca bir dünyadan korumak istercesine kendisine doğ-

ru çekip sımsıkı tutunca suçluluk duydum ve ağladım. Bu da onların ilişkisinin sonu oldu. Annem, derinden yaralayan bir ses tonuyla, o senin varklıklı arkadaşındı ne de olsa, dedi babama. Babam öylesine aşağılanmış ve küçülmüş görünüyordu ki onun için de üzüldüm. Annem, şayet o adam, o pis ayakları ve riyakâr suratıyla bir daha bu eve adım atacak olursa üzerine kaynar su boca ederim diyerek tehdit etti babamı. Bunun dışında tek kelime etmediler bana, bu yüzden de o adamı bir daha görmemeye yemin ettim. Biraz daha fazla çalışmaya başladım, hatta matematik öğretmeninin o kötücül, muzaffer gülüşüne ve iğneleyici sözlerine bile katlandım. CPE deneme sınavı sonuçlarında, tüm bölge genelinde, en iyi matematik puanını alıp ikinci olunca şaşırdım, muhtemelen öğretmen de şaşırdı. Sakar eski erkek arkadaşım beşinci olmuştu. Artık herkes, gerçek sınavların benim için 'çocuk oyuncağı' olacağını düşünüyordu, öğretmenler de şansımı denememi istedikleri liselerden bahsetmeye başlamışlardı. Ancak intikamımın sonuçları de gecikmedi. Kusmaya ve biraz yorgun hissetmeye başlamıştım kendimi. Yoksa hamile miydim? Sevgilime koştum yeniden. Pekâlâ, seninle evlenirim diye güvence verdi bana, şayet kuma olmayı kabul edersen, ilk karım öylesine hırçın biridir ki, seni kölesi haline getirecektir. Benim için ölüm kalım meselesi olan bir konuda biraz tasasız gibi görünmüştü bana. Yakında annemin durumun farkına varacağını biliyordum. Hayır, işte buna dayanamazdım. Fark ettiğinde orada olmayacaktım. Kararımı vermiştim. Meselenin üstüne gidecektim.

O günü daima utanç ve suçluluk duygusu ile hatırlayacağım. Annem yatakta yatıyordu, ben de okula gidiyordum, bana... bu arada, ağılda iki tane keçimiz vardı... bana, kuru gübreyi alıp tarlaya serpmemi söyledi. Bu bir fırsattı benim için. Bütün güzel giysilerimi bir sepete doldurdum, üzerini de kuru gübreyle örttüm. Ve evden kaçıp ona gittim. Bana şöyle bir baktı ve aniden gülmeye başladı. Komik olmamamı, babası olacak yaşta olduğunu söyledi. Üstelik Hıristiyandı. Bir şey boğazımı tıkadı, ağlayamadım. Sadece bir kez hafifçe inledim ve Eastleigh'de yaşayan kuzenimin yanına gittim."

Son sözleri söylerken sesini biraz alçaltmıştı, Munira, bir biçimde, işkence görmüş bir ruhun, suçluluk, aşağılanma vadilerindeki yolculuğunu ve olan bitenin kökenlerine dönülen o uzun uykusuz geceleri hayal edebiliyordu. Wanja'nın kısa, alaycı gülüşü, düşüncelerini yarıda kesti.

"Evet. Beni, çok çok derin bir vadinin karşı kıyısına çağıran Tanrı Kuzusu'nun sesini duyabildiğimi düşünürdüm çoğu zaman. Tüm yalnız ruhlar, bana doğru gelin, size ebedî huzur vaat ediyorum. Gerçekten de, çok baştan çıkarıcıydı, seçmiş olduğum gerçeklikle yüzleşmemi sağlamaya çalışan kuzenim, bunu benim aracılığımla görebiliyordu. Diğer yandan gerçekten seçimimi yapmış mıydım? Hem Kuzu'nun sesine hem de kuzenimin önerisine karşı çetin bir mücadele verdim. İntikamımı almak için yaşayacaktım. Gençtim, onun yolundan gitmeyecektim. Pek çok işte şansımı denedim, barlarda çalışmak, bizim gibi okulu, hatta liseyi yarıda bırakmış, CPE sınavlarını geçememiş kızlar için fazlasıyla mümkündü."

Hüzünlü, acı bir nota, sessizliğe hâkim oldu birkaç saniyeliğine. Nasıl bir mücadeleden geçmiş olursa olsun, o ilk yarayı unutamamış olduğu ortadaydı. Bir biçimde, Abdulla ile Munira'yı kendi dünyasına çekmişti, onlar da bu yarayı tecrübe etmiş görünüyorlardı; ya da belki de bu, onlara kendi yaralarını hatırlatıyordu. Wanja aniden kendisini toparladı:

"İşte bu yüzden, okula gidemeyen çocukları görmek bana her zaman acı verir. Bu sebeple, yarın dükkânda, Joseph'ın okula dönüşünü kutlamalıyız. Abdulla, öyle mutluyum ki. Munira, yarın lütfen gel, gelmelisin. Barda ilk gecem olacak."

Bir kez daha, kadının sınırsız enerji ve coşkusuna kapıldılar. Bir erkeğin kalbini, aynı anda farklı duygular ve umutlarla çarptırmanın yolunu iyi biliyordu.

"Yarın Ruwa-ini'ye Mzigo'yu görmeye gideceğim..."

"Hayır, gelmelisin" emredercesine sözünü kesti Wanja. "Bana da bir funtluk uzun taneli pirinç getiriver. Bugün Abdulla bana eve kadar eşlik etti. Yarın sıra sende. Yoksa karanlıktan korkar mısın? Bak. Ay doğacak. Hasadın ilk gününü müjdeleyecek. Yarın... kutlanacak öyle çok umut var ki!"

Korku? Hayır, ne yarın ne de bir başka gece, sen varken mümkün değil, kalbi neşeyle çarptı Munira'nın.

"Teşekkürler, Abdulla... Teşekkürler, Munira..." diye cıvıldadı gitmek üzere kalktıklarında, her iki erkek de, bir tek kendisine, özel bir anlamla söylenmiş gibi hissetti.

Munira, "Kendine iyi bak!" dedi Abdulla'ya ve karanlıkta kendi yoluna gitti. Yarın orada olacağım diye düşündü. Yarın mutlaka onu evine bırakacaktı, yüzü gülüyordu. Güzel taçyaprakları, güzel çiçekler, yarın hakikaten de yeni bir hasadın başlangıcı olacaktı.

Üçüncü Bölüm

1. On iki yıl sonra, bir pazar günü, Godfrey Munira, polise verdiği ifadede, gerçeği, tüm gerçeği ama yalnızca gerçeği söylemesi istenen bir ifadede, o sahneyi yeniden canlandırmaya çalıştı zihninde. Hafızasında hâlâ canlılığını korumasına rağmen, Wanja'nın, hikâyesini anlattığı o ilk gecenin, tüm o açıklanamaz kadersizlik ve şiddet çağrışımlarıyla birlikte, sözcüklere tam olarak dökülemediğini keşfetti. Sert bir sıraya oturdu, dirsekleri masaya dayalı, bakışları, çıplak duvardaki tek süs olan Aspro takvimini nişan alıyordu arada bir. Ama çoğunlukla polis memurunun üzerindeydi gözleri, Emniyet'te yeni olmalı diye düşündü Munira. Büyük olasılıkla Ilmorog ilk büyük görev yeriydi ve kuvvetle muhtemel sinirli, sabırsız ya da hem sinirli hem de sabırsız biriydi. Sağ ayağıyla yere hafifçe vuruyor, parmaklarıyla da masanın üzerinde ufak ufak tempo tutuyordu. Giderek sabırsızlanıyordu, Munira anlamaya çalıştı. Kimin alttan alta yayılan o huzursuzluk dalgasını

hissetmemesi mümkündü ki ülkede? Kendilerini desteklemeyenleri kilit altında tutan grevdeki öğrenciler, ofis dolaplarına tıkılmış baskıcı okul müdürleri, iş bırakan ve üç taraflı anlaşmaların geçici avuntusunu reddeden işçiler, saf tutmuş, yüksek gıda fiyatlarını protesto etmek için müstehcen sloganlar atan ev kadınları, gün ortasında, kendilerine tezahürat yapan kalabalıklar eşliğinde banka soyan silahlı adamlar, mutfağa ve yatak odasına indirgenmeyi reddeden, erkeklerin güç ve imtiyazdan örülü kalesinde eşit hak talep eden kadınlar... Tüm bu olup bitenler, yönetici sınıflar tarafından hukuk ve düzenin koruyucusu olarak görevlendirilmiş kişilerin sabrını zorlayabilirdi. Bu dünyanın hikmetine çok fazla güveniyorlardı. Tüm bunların uzun zaman önce haber verilmiş olduğunu görmek üzere, açıp da Tanrı'nın Kitabını okumadılar. Karega ve onun *Theng'eta* fabrikası işçilerine verdiği destek de hiç farklı değildi. Yalnızca ten rengine, bölgeye ve kökene dayalı bir kardeşlik anlayışını reddedip, Siyah, Beyaz ve Hintli tüm işverenlere hayır dedikleri doğruydu. Ancak onlar da başarıya ulaşamayacaktı. Çünkü onlar da en önemli kardeşliği reddetmişlerdi, tek kardeşlik biçimi olan din kardeşliğini, âlemlerin Efendisi'ne inananların kardeşliğini. Başka hangi gerçeği istiyordu ki ondan polis memuru? Munira ona, Wanja'nın, peygamberlerin bahsettiği, erkeklerden itaat görüp onları yoldan çıkaran, sesinde daima, ıstıraptan reddedişe, umuttan dehşete davetkâr tınılar bulunan, hepsinden de öte, tenin gücü ile kurtuluş vaat eden "O kadın" olduğunu göstermek istiyordu. Ancak polis memuru, bu dünyanın akil adamı, Munira'ya soğuk bakışlar atarak öylece duruyor veya odada volta atıyordu. Uluslararası karayolu bir yana, Ilmorog'a tek bir taş bina bile dikilmeden önceki dönemde, tam on bir yıl önce, budala bir kadının döktüğü gözyaşlarının bugünle ne ilgisi olabilirdi? O da, Kitabı açıp, Âdem ve Havva ile yeni bir başlangıç yapabilirdi. Oldukça iyi olan hafızasına fırsat vermeyip de yılları atlayarak geçse, ki kesinlikle zaman ve enerji tasarrufu demekti bu, daha iyi olmaz mıydı? Mesele tam da bu diye düşündü Munira, polis memurunun ani öfke patlamalarıyla hafiften eğlenerek. O sahnenin, o gözyaşlarının bununla çok ilgisi vardı. Şayet o sahne

Munira'nın gözlerini kör etmemiş olsaydı, tüm işaretleri, şeytan tarafından, kendisinin, Abdulla'nın ve Ilmorog'un üzerine örülen ağı görmüş olabilirdi. Bir başka yaklaşımı denedi. Kâğıt, kalem ve biraz süre rica etti, ifadesini kendi üslubunca kendisi kaleme alacaktı, ardından polis sorgulama yapabilirdi. Ve Tanrı'nın yardımıyla... Memur küt diye masaya vurdu birden, sabrı taşmıştı artık. Gerçekleri istiyordu, sadece gerçekleri, hikâye, vaaz ya da şiir değil. Cinayet *irio* ya da *njohi* değil, dedi ve gardiyanları çağırdı: "Tıkın şunu içeri."

Bir hücreye kapatıldı, kilitten gelen tık sesini duydu, Petrus ve Pavlus'u hatırladı, evet, adı önceden Saul olan Pavlus'u, hapiste Tanrı'dan gelen sesler işiterek bir çeşit manevi tatmin duydu. Cinayet *irio* değildir, daha önce evine gelen polis memurlarının kullandığı sözcüklerle aynı diye düşündü esneyerek. Yorgundu, gece olup bitenler yüzünden aniden çok bitkin hissetti kendisini, derin bir uykuya daldı.

Ertesi sabah uyandırdılar onu. Zihnini canlanmış hissetti. Aynı ofise götürüldü; ancak bu kez memur tamamıyla farklı biriydi, yaşlıca sanki herhangi bir duyguyu asla dışa vuramazmış gibi, gülümsediğinde, güldüğünde ya da şaka yaptığında bile ifadesiz bir yüzü vardı.

Memur, Nairobi'den soruşturmayı yürütmek üzere gelmişti. Sömürge zamanlarından bugüne, pek çok kişinin emrinde, farklı farklı mevkilerde görev yapmıştı. Suç, ona göre, bir çeşit yapboz bulmacaya benziyordu. Bu işin bir yasasının, bir suç ve suçlu davranışı yasasının olduğuna inanıyordu, şayet yeterince dikkatli bakılırsa, bu yasa, en küçük hareketlerde bile açıkça görülebilirdi. İnsanlar, davranışları, sözleri, beden dilleri, hayalleri, yürüyüş biçimleri ilgisini çekiyordu; ancak sadece bu yapbozun bir parçası oldukları müddetçe. Çok okumuştu, hukuktan siyasete, tıptan öğretmenliğe birçok mesleğe ilgi duyuyordu; ancak sadece biricik merakının bir parçası oldukları sürece. Özel suç yasasını, ipucunu barındıran o tek imgenin peşindeydi. Oradan yola çıkarak, kesin koşulları, en ufacık detayına varıncaya dek gün ışığına çıkarır ve hemen hemen hiç yanılmazdı.

İşiyle ilgili hayalleri yoktu, tüm bilgisini ülkede kim iktidar olduysa onun hizmetine sunmuş ve asla tavır almamıştı. Nitekim, sömürge rejimine de, bağımsız Afrika yönetimine de aynı bitip tükenmeyen enerjiyle hizmet etmişti, arkadan kim gelirse gelsin ona da aynı sadakatle hizmet ederdi. Tarafsızdı, siyasetçiler, profesyoneller, işadamları, adi suçlular ve tüm bu kişiler üzerindeki o müthiş gücü de, yasaların hizmetinde böylesine yansız oluşundan kaynaklanıyordu. Gizli hayali, günün birinde özel bir dedektiflik işi kurmaktı, böylelikle, hizmetleri, tıpkı bir avukat ya da rahip gibi herhangi biri tarafından kiralanabilirdi.

Bu dava derhal ilgisini çekti, özellikle de bir araya getirdiği şahıslar açısından. Chui, bir eğitimci ve işadamı, Hawkins Kimeria bir kodaman, Abdulla küçük esnaf, Karega sendikacı, Mzigo işadamı olmuş eski bir eğitimci, Munira öğretmen ve bir inanan, Wanja bir fahişe. Ve her şey, esasında yeni kurulmuş bir kasabada olmuştu. Başka kimleri bir araya getireceğini merak ediyordu. Kendisini, alan ve kişi incelemesine verecek, hiçbir önyargıyla koyulmayacaktı işe. Bu davaya dair her şey onu büyülemişti, en çok da Munira.

"Bay Munira, lütfen oturun. İyi uyudunuz mu?"

"Evet."

"Sigara ister misiniz?"

"Hayır, kullanmıyorum."

"Önce kendimi tanıtayım. Bu tesadüf sizi şaşırtacak ama ismim Müfettiş Godfrey ve dünle ilgili olarak da sizden özür dilemeliyim. Gördüğünüz gibi çok genç biri. Bugünlerde gençler nasıl biliyorsunuz."

"Anlıyorum. Sadece işini yapıyordu. İnsanoğlunun yasalarına hizmet ediyordu."

"İşin özü de bu, Bay Munira. Kanun. Hepimizi kanunlar yönetiyor."

"Tanrı'nın kanunları."

"Evet, Bay Munira. Ancak Tanrı'nın da çalışabilmek için insanlara ihtiyacı var: Siz, ben, başkaları. Dinleyin, Bay Munira, Ilmorog'da oldukça saygın bir kişisiniz siz. Neredeyse herkesten önce geldiniz buraya. On iki yıl dediler bana. Bu

kasabadaki pek çok insanın karakterini bilirsiniz. Lütfen inanın buna, kimseye haksızlık etmek istemiyoruz. Sadece gerçeğe ve adalete hizmet etmek istiyoruz. Ama ben, insaoğlunun adalet kavramından ve elbette ki bugünkü adalet kavramından söz ediyorum. Belki daha sonra, her şey tam anlamıyla açığa çıktığında, âlemi adeta karanlık bir aynadan görüyor oluşumuz sona erdiğinde... Ama şimdi, Bay Munira, elimizden geleni yapmalıyız. Görüyorsunuz ki bir polis, tıpkı bir öğretmen ya da rahip gibi bir kamu görevlisi yalnızca. Kamu kurbanı demeliydim aslında. İnsanların can ve mal güvenliğini sağladığımız için hiçbir zaman teşekkür etmezler bize. Ama bizim de payımıza düşen bu, bizim işimiz bu, yani bize bunun için para ödüyorlar. Dehşetli bir güvene dayalı bu muazzam görevi Bay Munira, gerçek efendimiz olan halkımızın yardımı olmadan gerçekleştiremeyiz. Şimdi, Bay Munira, size kâğıt, kalem ve hatta uyuyacak bir yer temin edeceğiz, elbette ki yiyecek bir şeyler de... Anlıyorsunuz değil mi, sizden eksiksiz bir ifade almadan polis merkezinin civarından ayrılmanıza müsaade edemeyiz, bu sadece bir prosedür Bay Munira, başka bir anlama gelmiyor. Sabra ve bir yazarın enerjisine sahipseniz, dilediğiniz biçimde ele alabilirsiniz durumu. Ben şahsen Ilmorog'un ve hatta okulun hikâyesini çok merak ediyorum. Ancak unutmayın, tek yapmanız gereken, açık, sade bir ifade ile bize, Kimeria, Chui ve Mzigo'nun cinayete kurban gittiği gece -elbette ki bu bir cinayet olmayabilir- ve öncesindeki yaklaşık bir hafta boyunca, Abdulla, Wanja ve Karega'nın davranışları, genel ruh halleri ve özellikle de hareketlerine dair biliyor olabileceğiniz ne varsa söylemeniz."

2. İnsan yeni kurulmuş bir kasabada işlenen bir cinayeti nasıl anlatır? Ruhun katli diye mi? Nereden başlar insan? Tanrı'nın kanunlarının işbaşında olduğunu gösterebilmesi için geçmişi nasıl baştan yaratır? Bilgenin göremediğini kör görebilsin diye, Tanrı iradesinin gerçekleşmesi, O'nun iradesinin vuku bulması olarak mı?

Belki... Belki şu ya da bu... Ne yapabilirdim ya da ne yapamazdım? Artık geriye döndürülemeyecek bir eylemin *post*

mortem'inde zihinlerimizde tekrar tekrar evirip çevirdiğimiz olaylar vardır ya, işte onlardan biriydi bu kısacası. Bir parça huzur ruhum! Ama ben, Ilmorog'un, yağmur ve kuraklık günlerinden, kan çiçeklerinin serpildiği bugünlere gelişinin imtiyazlı bir tanığı olan ben, bir ölümlü, kalbimin çırpınışlarına nasıl engel olabilirim? Abdulla, Nyakinyua, Wanja ve Karega'yı tanımış olan ben. Her birinin kalbine göz gezdirmiş olan ben. Tüm sohbet ve hayallerimizde, geçmişi yâd edişlerimizde, Wanja'nın, ertesi gün, kutlama için kesinlikle geri döneceğime dair benden söz aldığı gece bile, sözcüklerimizin kıyısındaki o ustura ağzı gerilimin farkına varmıştım. Düşüncelerin şiddeti, görmenin şiddeti, anıların şiddeti. Artık bunu anlayabiliyorum. Bu hapishane şafağında, kimi şeyler, ağaçlıklar, tepeler, vadiler, hüzünlü bir gökyüzünün altında olsalar da, her zamankinden çok daha sert görünüyorlar. Arkama geç, Şeytan! Her şeyi geç kavramış olmanın kibirli küstahlığı. Bir aralar onu kurtarmakta olduğumu düşünürdüm, Wanja ve Abdulla'yı kurtarabileceğimi de. Sonra birden, benim dikkatlice yürüdüğüm patikada, Karega'nın aceleyle yuvarlanmakta olduğunu gördüm. İstesem de ona engel olacak gücü bulamadım kendimde. O bir hafta boyunca, Wanja'yı, onun o uçsuz bucaksız düş ve rüyalarından kendimizi kurtarmak için gösterdiğimiz o cılız çabaya gülerken, gözümün önünde canlandırabiliyordum. Tanrı şahidim olsun ki, onun tek isteğinin, geçmişte kendisine yapılan kötülüğün öcünü alabilmek için, iktidar olduğunu, özellikle de erkeklerin ruhları üzerinde elde edeceği iktidar olduğunu artık biliyorum.

Karega, yapmış olduğu onca yolculuğa rağmen hâlâ çocuktu. Bunu, onu yermek ya da duygularının gücünü inkâr etmek için söylemiyorum. Ateş, idealizm, kahramanlık ve sadakatin mümkün olabileceğine dair o coşkulu inanç! Kollarını o kaypak güzellik, kalıcı bir insan ilişkisinin o henüz keşfedilmemiş gerçeği için açtı. Her şeyde, hatta Ilmorog'a gelişinde bile, kayıp bir masumiyeti, inancı ve umudu arar gibiydi gerçekten de. Bir keresinde, aramız açılmadan önceki günlerden birinde, ona ait bir alıştırma kitabında okuduğum notu anımsıyorum:

Gülüp diyeceksin ki, ah, bunlar yalnızca koca bir bebeğin gözyaşları. Gülüp şöyle diyeceksin, o barışsever bir yurda, uğursuzluk getirmek için gelen bir erkek cocuğu. Gül ve eğlen benimle. Ben, bu korkuyu tek başıma taşıdım ve yüreğimdeki bu inançla tek başıma savaştım. Kalplerimiz birbiri için çarpsa da, bir gün bana ihanet edeceğini bilemezdim diye nasıl derim? Benden büyüktü o, benim gördüğümden çok daha fazla *thabiri* kuşu görmüştü, günbatımında yuvasına dönen. Aslında bir tek o da değildi mesele. Heyhat! Yarın için düşlediğim dünya ellerimden kayıp gitti. Tanıdığım insanları, yeni dünyalar yarattıklarına tanıklık ettiğim insanları hayal meyal anımsıyorum şimdi. Ve öylesine büyük bir inanç, umut, kan ve gözyaşı ile beraber ektiğimiz tohumlar, şimdi neredeler? Kendime soruyorum: Tohumların yeşerip çiçek açmasını sağlayacak o yeni güç nedir ve nerede şimdi?

O zamanlar bunun umutsuzluk olduğunu düşünür ve kendi kendime sorardım: Benden medet ummasının sebebi, bu kadar genç birinde öylesine üzüntü verici olan bu umutsuzluk olabilir miydi? Peki ama niçin gelmişti bana? Birbirinin tıpatıp aynısı olan sözlerin ardındaki umut arayışı mıydı, Mombasa'dan Kisumu'ya, oradan da tekrar Ilmorog'a dek tüm Kenya'yı dolaştıran ona? Peki ama neyi arıyordu? O şey her ne ise, onu, Ilmorog'a, bana, Abdulla'ya, Wanja'ya, bu bilmeceye kadar sürüklemişti. Gerçek ve güzellik! Ne aldanış ama! Hepimiz, Tanrı'nın evinde, bizi hain rüzgârlardan, yağmurlardan ve kuraklıktan bir süreliğine koruyacak ufacık bir yer arıyoruz kendimize. Görmesini istediğim tek şey buydu işte, aradığı gücü yalnızca Kuzu'nun kanında bulabileceği gerçeği.

3. Karega'nın, geçmişimizdeki bazı şüpheli bağlantılar hakkındaki iddialara dair bana güvenmeyi seçtiği söylenebilir sanırım. Şüpheli, diyorum çünkü Ilmorog'daki ilk buluşmamızdan sonra uzunca bir süre, yolumuzun, bir öğretmenle öğrencileri arasındaki kişisel olmayan alanda, daha önce bir kereliğine kesiştiğini sanıyordum. Ancak bunu bile unutmuştum. O gün, kısa süre önce, bir yabancı tarafından, Wanja tarafından keşfedilmiş olan Ilmorog'daki sığınağıma gelmişti.

Şaşkın bir halde kendi kendime sordum: Kapıda duran bu yabancı da kim?

Ruwa-ini'deki idari merkeze yaptığım yolculuktan dönüyordum. Hiçbir yerde mola vermemiştim çünkü Wanja'nın bir gece önceki çağrısını düşünüyordum. Onu evine bırakmayı, onunla kulübesine kadar yürümeyi öyle çok istiyordum ki... O ve ben karanlıkta baş başa... İçten içe, kalbimi esir almış olması korkutuyordu beni. Gayet serinkanlı bir biçimde, "Bir funtluk da uzun taneli pirinç getiriver" deyişi ve tüm varlığımın itaat etmeye hazır oluşu ürkütücüydü. Ruwa-ini'deki tüm dükkânları aramış, pirinci satın almıştım. Bu geceki hasat kutlaması için her şey öylesine hazırdı ki... Peki ama bu yabancı da kimdi şimdi?

"Merhaba" diye seslendim kayıtsız bir tonda. Gacır gucur eden bisikletimden inip, onu beyaz badanalı duvara yasladım.

"Belki beni hatırlamıyorsundur..." diye söze başladı selamıma karşılık verdikten sonra.

Çekimser bir gülümsemeyle sessizce el ettim ona. Konuşacağız, konuşacağız. İlişkimizin o evresinde bile, onda canımı sıkan bir şeyler vardı. Kendisine hâkim görünüşü ya da özveriye her an hazır haliydi belki de. İki kutu beyaz tebeşirle bir deste alıştırma kitabını taşımama yardım etti. Ben de Wanja için aldığım bir paket uzun taneli pirinci taşıdım. Oturma odası, evin geri kalanı gibi, oldukça boştu. Ahşap bir sıra, bağlantı yerlerinde koca koca çatlaklar olan bir masa, iki tane açılır kapanır sandalye, duvara sabitlenmiş ve *Flamingo*, *Drum*, *African Film*'in eski kopyaları ile *Things Fall Apart* ve *Song of Lawino*'nun yırtık okul baskılarıyla süslenmiş bir raf. Her zaman kütüphanemi zenginleştirmeyi düşünmüş ancak bunda da, tıpkı diğer pek çok meselede olduğu gibi, yapmakla yapmamak arasında gidip gelmiştim. Sandalyeye oturma teklifimi reddederek, sıranın bir ucuna ilişti. Hüzünlü, derin bakışları olan ufak tefek biriydi. Aniden ve sancılı bir şekilde olgunlaşmak zorunda kalan erkeklerdendi.

"Biraz çay?" diye sordum, hayır diyeceğini umarak. Bacaklarımı uzatıp Wanja'yı, hikâyesini, Joseph için duyduğu kaygıyı, Abdulla ve bende yarattığı sihri düşündüm. Evden

ayrılmak zorunda kalışı geldi aklıma ve birdenbire kendimi "Peki ama çocuğa ne oldu acaba?" sorusunu sorarken buldum.

"İçecek sıcak herhangi bir şey olur" dedi. İsteksiz bir ev sahibinin kaderine razı oldum.

"Bu evde olmayan bir şey varsa, o da süttür."

"Sütsüz çay gayet iyidir. Çarşıya yakın bir yerde yaşasak da her zaman süt alacak paramız olmuyor."

Ocağı yakarken, birdenbire nasıl olduysa, belki de sözleri nedeniyle, ihtiyar Mariamu'yu -ona öyle derdik- hatırladım. Babamın topraklarında bir *muhoi* idi ve onun toprağın ayrılmaz bir parçası olduğunu düşünürdük daima. Pek belli etmese de çok dindardı. Dindarlığı yürüyüşünde, konuşma şeklinde, işine olan bağlılığında ve titizliğinde gösterirdi kendini. Çay yaprakları olmadan çay yapardı, bir kaşığa şeker koyar ve onu ateşte pişirirdi. Şeker, ağdalı bir şurup halini aldığında, kaşığı kaynayan suya batırırdı. Nasıl da severdim çayını, Mariamu'nun özel çayından bir yudum içebilmek için annemin Hıristiyan dikkatinden kaçardım. En azından, içinde bolca şeker olsa da yalancıktan süt olmazdı. Bundan konuğuma bahsetmeyi düşündüm ama sadece şöyle dedim:

"Küçük lütuflar için şükretmeliyiz. Süt ve çay yaprağı olmadan çay içen insanlar da var."

"Ah, annem çay yaprağına parası yetmediği zamanlar, sık sık öyle çay yapar. Bir kaşığın içinde şekeri pişirir. Ona her zaman kurum derdik. Gülerek, 'Karega, biraz şekerli kurum ister misin?' derdi."

Dikkatle baktım ona ve sordum:

"Nerelisin sen?"

"Kamiritho. Bilirsin, Kwa-mbira. Limuru."

"Yani, bunca yolu Limuru'dan mı geldin?"

"Evet."

"Umarım yaya olarak gelmemişsindir."

"Bir kısmını öyle geldim. Bir *matatu* taksiye bindim. Tıka basa insan doluydu. Sahibi, külüstür Ford Anglia'sında sınırsız yer olduğunu zannediyor gibiydi. '*Mundu wa Uria*, birbirimizi sevelim ve düzgün oturalım. Bu arabada bir kamyondakinden bile daha fazla yer var' diyor ve içeriye sü-

rekli yolcu almaya devam ediyordu. O şeyin içinde yirmi kişiden fazlaydık ve yol da öylesine berbattı ki."

"Bu bölgede bütün yollar berbattır."

"Günün birinde belki çakılla kaplarlar onları ya da asfalt dökerler."

Uçağı, Land Rover'ı ve yalnızca bir gün önce Ilmorog'a kırmızı kazıklar çakmış olan araştırma ekibini anımsadım. Ilmorog'dan geçen bir uluslararası karayolu. Birdenbire bu akıl almaz fikre gülmek istedim. Uluslararası karayolları düşüneceklerine neden daha küçük ve kullanışlı yollar inşa etmemişler diye sordum kendi kendime. En azından Ruwa-ini'ye daha çabuk gidip gelmiş, eve daha az yorgun varmış olur ve hatta bir yabancıyla karşılaşmaktan da kurtulabilirdim. Ama aniden öfkeye kapıldım ve Ilmorog köylülerinin tarafını tuttum, *onlar* para su gibi akmayacak olsa asla yol yapmazlardı. Bağırdım birden:

"Evet. Evet... sırtlanların boynuzları çıkınca."

Sözlerim beni şaşırttı. Neticede, köylüler ve sığırtmaçlar yıllar boyunca toprak ve güneşle, doğru düzgün, güvenilir bir yol ve ulaşım olmaksızın mücadele etmişlerdi Ilmorog'da. Gençler, her halükârda, şehirlere göçmüş, ihtiyarları toprağı sürmeleri için geride bırakmış, onlar da kendilerinde büyük pazarlara açılacak hevesi bulamamışlardı. Sığırtmaçlara gelince, onlar da hayvanlarının sayısını, kuraklık ve hastalıklar ellerinden alsın diye çoğaltmışlardı. Düzlüklerde ilerlerken, Tanrı'nın gazabı diyorlardı buna muhtemelen. Bu perişan köşeyi, zihnimde, şehirlerimizin yanına yerleştirdim bu defa da. Gökdelenlere karşı kerpiç duvarlar, sazdan çatılar, asfalt yollar, uluslararası havalimanları ve kumarhanelere karşı sığır patikaları ve günbatımı öncesi gevezelikleri. Sabık efendilerimiz bizlere rasgele işlenmiş bir toprak bırakmışlardı. Merkez, çevreden sömürdüğü su ve meyveyle karnını şişirmiş, merkezden uzaklaşıldıkça dış bölgeler giderek daha zayıf ve güçsüz bir hal almıştı. Kenya'da, Demir Çağı öncesinde, Manjiri neslinden çok çok uzun zaman önce yaşamış, cüceleri andıran *Gumba*'lara dair bir hikâye anlatılır. *Gumba*'ların başları öylesine devasa boyutlardadır ve vücutlarına öylesine eğreti bir biçimde otur-

tulmuşlardır ki, efsaneye göre, bir *Gumba* yere düşecek olsa, dışarıdan yardım almadan kendisini yerden kaldıramazmış.

Bu düşünceler kadar ani, Ilmorog'daki yaşamıma öylesine yabancı, bilincime gizlice sızmış olan genç adamın varlığını, tıpkı bir ağırlık gibi hissettim ruhumda. Buradaki köylülerin doğru düzgün suyunun olup olmamasının benim için ne önemi vardı? Sığırtmaçların gözlerinin şiş olmasının ya da sığırların kuraklık yüzünden ölmesinin peki? Eli ayağı tutanların, Altın Post'u aramak için metal ve umutsuzluk vaat eden şehirlere kaçmasının benim için ne anlamı vardı? Tüm bunların benimle ne ilgisi olabilirdi? Ben hiçbir zaman kardeşimin bekçisi olmamış, olmayı da istememiştim ki.

Hiçbir zaman insanların ilgisinin peşinde olmamış, başkalarının mevzularına karşı gerçek bir alaka duymamıştım. Yaşamım birbirinden bağımsız olaylardan ibaretti. Ilmorog'daki sığınağımda mutluydum, en azından Wanja gelene dek. Varlığımın ufkuna güzel ve hüzünlü bir biçimde nakşedilmiş yüzü bir kez daha gözümün önüne geldi. Ne yapıyordu bana böyle? Çocuğuna ne olmuştu?

"Ne iş yaparsın?" diye sordum genç adama aniden ve soğuk bir tavırla.

"İş mi? Herhangi bir iş... henüz... Tüm şehri dolaştım... Yani, buraya bunun için geldim... Yaklaşık bir yıl öncesine kadar okula gidiyordum."

"Hangi okula?"

"Siriana'ya!"

Ona canlanmış bir ilgiyle bakarak, "Lütfen bir fincan daha çay al" derken buldum kendimi. Boş fincanını parmaklarının arasında tutuyor, konuşmaya devam etmek istiyormuş da nereden başlayacağını bilemiyormuş gibi yere bakıyordu. *Mbirika*'yı ona uzattım, fincanına çay koydu. Bu yüz, yüzü... hafızamda solgun bir siluet şekillenmeye başlamıştı şimdi.

"Korkarım ki... ben pek... şey?"

"Uzun zaman geçti aradan. İsmim Karega. Ama beni hemen hatırlamanı beklemiyorum. Sanırım biraz büyüdüm. Babanın *shamba*'larında* kasımpatı toplardım..."

* Svahili dilinde: Tarla. (ç.n.)

Konuşmasına ara verdi ancak hâlâ hatırlamakta güçlük çektiğimi hissetti. Devam etti anlatmaya:

"Annemin adı Mariamu idi. 1955'te Olağanüstü Hâl Köyü'ne taşınmadan önce babanın çiftliğinde yaşardık. *Ahoi*..."

"Mariamu" dedim. "Sen Mariamu'nun oğlu musun?"

"Evet."

"Pek iyi anımsayamıyorum... ama... ağabeyin Nding'uri'yi tanırdım. Birlikte oynardık. Babamın ormanındaki dikenli çalıların arasından koşarak, antilop avlamaya bile giderdik birlikte. Hiç yakalayamadık... ama bu 1952 yılından çok önceydi."

"Onu pek tanımadım... Sadece bulanık, hayal meyal bir iz kalmış bende... Ama yakın zamanda hakkında bir şeyler duydum ve bu sayede imgesine birkaç ayrıntı daha ekleyebildim... Tabii sadece hayalimde."

"Olanlar için üzgünüm..."

"Githunguri'de asılmasını mı kastediyorsun? O kollektif bir fedakârlıktı. Özgürlüğümüz için birilerinin ölmesi gerekiyordu... Ama şimdi, senin onu tanımış olduğunu söylemen... tuhaf. Ben bir erkek kardeşim olduğunu... ölmüş olduğunu bile bilmiyordum. Mukami söyleyene kadar."

"Mukami!"

"Evet... ölmeden hemen önce."

"Mukami... kız kardeşim... Sen... Ama o nereden...?"

"Ona da babanın söylemiş olduğunu sanıyorum."

Tüm bu olup bitenleri anlamaya çalıştım. Bu yabancının, babam, Mukami ve yıllar önce ölen Nding'uri ile ne ilgisi olabilirdi? Daha fazlasını, Karega'nın tüm bu mevzulara nereden ve nasıl dahil olduğunu bilmek istiyordum. Ama bir yabancıya, üstelik de bir çocuğa, kendi ailemi ilgilendiren bir sırrı nasıl sorabilirdim ki?

Konuyu değiştiren ve ortaya serilen gerçeklerin ziyaretiyle ilintili olup olmadığına değinen o oldu.

"Ama geliş nedenim bu değil..."

"O halde..."

"Sana geldim çünkü Manguo'da öğrencindim. Hatırlamıyor musun?"

Zorlayıcı bir ısrar hissediliyordu sesinde. Ama nasıl hatırlayabilirdim ki? Babamın çiftliğinde o kadar çok insan çalışmış ve *ahoi* olarak yaşamıştı ki... Daha önce öğretmenlik yaptığım okullardan öyle çok öğrenci gelip geçmişti ki... Belki birkaçını hatırlayabilirdim. Ama bu karşımda duran genç adam? Ah! Ben kim oluyordum da ders verdiğim tüm öğrencileri zihnimde tutacaktım? Siluetini kafamda bir o yana bir bu yana evirip çevirdim. Karega'ya baktım. Yüzü acılı, genç ve sabırsızdı. Birden gözümün önünde, sislerin içinden, yedi sekiz yıl öncesinden gelen bir imge belirdi. Manguo'da öğrencimdi ve Siriana'ya girenlerin en iyilerinden biriydi. Hem okul hem de bölge açısından büyük bir onurdu bu. Okul müdürünün ben olmadığımı bilmesine rağmen, adayın karakterine vs kefil olabilecek sorumlu bir büyüğün imzasını almak için elinde kâğıtlarla bana gelmişti. Ben kim oluyordum da insanların ahlakına not veriyordum? Ama sanırım bu, onun için dostluğunu göstermenin bir yoluydu. Ondan önce orada bulunmuş olan ben, onun daha yukarılara yükselişinin tanığı olmalıydım. Evrağa adımı yazdım ve şayet kayıtları kontrol edecek olurlarsa ismimin onun aleyhine olacağına dair o rahatsız edici düşünceye boş verdim. Şimdi, onca yıldan sonra, geri dönmüştü, belki de bana daha da yükseklere çıkmakta olduğunu söylemek için. Aslında öğretmenliğin gerçek ödülü buydu. Arada bir en çılgın düşlerinin, en abartılı umutlarının ötesine geçmiş biri çıkardı karşına, sana teşekkür etmek için dönmüş olurdu, sen de memnun olurdun. Aniden hafif bir coşku sardı beni. Yorgunluğumu ve Wanja'yı unuttum. Mukami'ye, babama ve tüm bu şeylere dair düşüncelerimi bir yana koydum. Ondan daha çok hoşlanmaya başladım ve doğrusunu söylemek gerekirse, bir üniversite öğrencisinin ziyaretinden onur duydum.

"Siriana'yı başarıyla bitirip, Makarere'ye mi yoksa Nairobi'ye mi girdin? Üniversite yaşamı nasıl? Ne kadar şanslı olduğunu bilemezsin. *Uhuru* biz Siyahlar için fırsatları çoğalttı gerçekten de. Kaç üniversite var bugün? Üç. Bizim zamanımızda lise sayısı bu kadardı. Peki hangi üniversite? Ben üniversiteye gitseydim eğer, hukuk ya da tıp okurdum. Bu işlerde çok para

kazanabilirsin. Ama öğretmen olarak... Biz yalnızca Tanrı adına çalışırız. Geçici bir iş için Big City'de dolanmışsındır mutlaka. Cep harçlığı... Nasıl olduğunu bilirim. Siriana'dayken babam bana iki şilin verirdi. Sahi ne okuyorsun?"

Başarısı beni öylesine coşturmuştu ki, kıpır kıpır edişini tevazu işareti olarak yorumladım. Fincanını sıraya bıraktı.

"Durum şu ki, aslında ben, hiçbir üniversiteye gitmiyorum, yani, hayat üniversitesini saymazsak. Siriana'dan atıldım."

"Atıldın mı?"

"Evet."

"Okuldan, Siriana'dan?"

"Evet."

"Ama neden?"

Sessizdi, hamle yapacak gücü arıyormuşçasına kendi içine dönmüştü.

"Uzun hikâye. Grevi duydun mu?"

"Grev mi? Hangisi, yani neredeki?"

"Geçen yıldı, sene sonuna doğru. Gazetelerde makalelere konu oldu, bütün günlük gazetelerde."

Hiçbir zaman iyi bir gazete okuru ya da radyo dinleyicisi olmamıştım. Ne zaman gazete alsam sadece başlıklara şöyle bir göz atardım. Başyazarların yorumlarını, makale ya da haberleri, özellikle de siyasi içerikli olanlarını asla okumazdım. Yalnızca reklamları ve üçüncü sayfa haberlerini, bilhassa da, cinayetle ilgili olanları okurdum. Onları büyük bir ihtirasla, kimi zaman tekrar tekrar okurdum. Şimdi o bahsedince, Siriana'daki greve dair bazı şeyler duymuş olduğumu düşündüm, ancak zihnimde daha çok unutmayı tercih edeceğim geçmişle karışmıştı ve mevzunun peşine düşmemiştim. Ona şöyle dedim:

"Neredeyse hiç gazete okumam. Kendi dünyamda yaşıyorum. Yiyecek ya da benzer bir şeyle ilgili bir grev olduğuna dair bazı şeyler duymuştum."

"Her öğrenci hoşnutsuzluğunu yiyecek mevzusuna yorarlar hep" dedi acı alayla. "Gazeteler bizim davamızla ilgili hiçbir şey yazmadılar. Yalnızca bizi suçlayan yazılar, bilirsin işte, bildik nasihatler, bir sürü vergi mükellefinin harcanıp giden

paraları falan filan, tüm umursadıkları kendi mideleri! Körlükleri içinde rahatları yerinde. Ama şüphesiz Fraudsham'la ilgili haberi biliyorsundur."

"Fraudsham, Cambridge Fraudsham mı?"

"Evet. Buradan defolup gittiğini biliyorsundur?"

Gitmiş! Cambridge Fraudsham gitmiş! Nasıl? Buna inanmakta güçlük çekiyordum. Fraudsham Siriana idi, Siriana da Fraudsham. Gazetelere olan ilgisizliğime lanet okudum. Öldürülüp öldürülmediğini düşünüyordum. Ama Fraudsham! Apaçık bilgisizliğim Karega'da soğuk duş etkisi yapmıştı. Benim merak ve heyecanım arttıkça, onun o telaşlı coşkusu yatıştı. Fraudsham'ı da kapsayan bir başka grev, yenilgisi ve temelli gidişiyle sonuçlanıyordu!

O geceden sonra, Karega'nın, adamın ayrılışına dair hâlâ inanmakta güçlük çeken halini düşündüm. Sözlerinde şiir, güzellik, hüzün ve anlık zafer duygusu vardı:

İnanamıyorum.
Daha önce denenmemiş ortak gücümüzün,
Daha dün ettiğimiz duaların nüfuz edemediği dağları
Yerinden oynatabildiğine inanamıyorum.
O artık orada değildi. Boruyu öttürürken
Ya da bayrağı, bayrağımızı göndere çekerken
Artık orada değildi. Üç renkli bayrağımız,
Şair ne de güzel söylemiş:
Yeşil toprağımız, Siyah halkımız, Kırmızı da kanımızdır.

Ancak şu anda, evimin tarafsız karanlığının tam orta yerinde otururken, içimde bir tuhaflık hissettim. İşte buradaydım, merakımın korlaşmış ateşi anlattıklarıyla yeniden canlanmıştı ama soru soracak gücü kendimde bulamıyordum. Bana, cevaplamak ya da tepki göstermek için neredeyse nefes alma fırsatı bile vermeden soru üstüne soru yağdıran Karega'ydı artık. Hangi yıllar arası Siriana'da bulunmuştum? Söyledim ona. Cambridge Fraudsham'ı gerçekten tanımış mıydım? Evet, biraz. O halde, Chui'yi –Shakespeare ya da Joe Louis– tanımış olmalıydım. İstemeden ayağa kalkmışım. Ne? Chui mi? Ölü

bir geçmişin aniden önünde canlanması karşısında tamamen hazırlıksız yakalanmış birinin ürpertisini duydum. Aynı zamanda da, Karega'yı telafi edilemez bir biçimde hüsrana uğrattığımı anladım, gözüne bir düzenbaz, bir üçkâğıtçı gibi görünüyor olmalıydım. O da ayağa kalkmıştı. Denedim ama yerine tekrardan oturtamadım. Böylece kapıda durup gidişini izledim. Batmak üzere olan güneş, ot ve çimenlerin uzun gölgelerinin yere vurmasına neden oluyordu. Başka ne öğrenmek istemişti ki?

Kaygılarımın derinliği karşısında bir kez daha şaşırdım. Tüm bu Fraudshamlardan, Chuilerden, Sirianalardan, grevlerden, siyasetten yıllar önce kurtulmamış mıydım? Zaman zaman Siriana'nın, eksantrik okul müdürü yönetiminde, devlet sınavlarındaki parlak başarısını duyardım; ancak hiçbir zaman kendimi, beni reddetmiş bir okulun görkeminin bir parçası olarak hissetmemiştim. Neden Ilmorog'a dek peşimden gelmişti? Okulumun ve Abdulla'nın yerinin Ilmorog'daki tüm hayatım anlamına geldiği bu günümde, çok da gerilerde olmayan o zamanlara dair ani bir nostalji hissettim.

Kutlama için Abdulla'nın yerine gitmeden önce kendime bir fincan daha çay yapmayı düşündüm. Çay iyi bir uyarıcıdır, derdi Rahip Hallowes Ironmonger. Cenneti, sınırsız miktarda çay ve sosis olan bir yer olarak hayal ederdi her zaman. Hep oraya, aynı geçmişe doğru akıntıya kapılmış gidiyordum. Wanja ile başlamıştı. Şu son bir aydır, anıların kırık dökük parçaları, Siriana'nın hayaleti, Abdulla'nın dükkânının arka bahçesi ve Wanja'nın kalbi arasında yaşamıştım.

Hayır, bugün ile olan bağımı koparmamalıydım. Ruwaini'ye yaptığım şu gezi mesela. Mzigo hiç böyle bir gezi yapar mıydı Ilmorog'a? Yakın zamana kadar, aniden ortaya çıkıp da, hiç öğrencimin olmadığını, birkaç tane olduğunu ya da derslerin sadece yarım gün sürdüğünü görüp, beni, ardımda bıraktığım yerlere ve insanlara geri gönderip, yeni kavuştuğum krallığım olan ücra Ilmorog'daki bu zorlu ulus inşa etme görevini benden esirgerse diye korkmama rağmen, gelmiş ya da gelmemiş umurumda değildi artık.

Ne kadar uğraşsam da, eski bir öğrencinin şu yersiz ziyeretini aklımdan çıkaramadım. Ziyaretten geriye çok fazla cevapsız soru kalmıştı. Ziyaretin gizli amacı neydi gerçekte? Siriana'daki grevin ardında ne olabilirdi? Fraudsham'ın ani gidişi ve Chui'nin bir o kadar ani dönüşünün ardındaki şey neydi? Karega'nın ziyareti nedeniyle içime soğuk bir korku yerleşti. Peki ama beni korkutan şey neydi? Sonsuza dek geride bıraktığım ama artık yüzleşmek zorunda olduğum o şey neydi tam olarak? Yoksa sadece bir başkasının yaşamına, iç çatışmalarına çekilmekten ve Tanrı ile olan mücadelesinin zoraki tanığı olmaktan mı korkuyordum? ... böylece *Yakup yalnız kaldı ve bir adam gün ağarana dek onunla güreşti. Yakup'u yenemeyeceğini anlayınca, onun kalça kemiğine vurdu. O esnada Yakup'un kalça kemiği çıktı ve o zaman, beni kutsamadıkça* seni bırakmam dedi... Bırak beni, bırak beni diye bağırdım. Neden geçmişin seslerini uyandırmalı?

Kapıyı kapadım ve dışarı çıktım. Abdulla'nın yerine gidecektim. Zihnimi okumuş gibi, Abdulla'nın eşeği gökyüzüne doğru bir feryat kopardı ve beni ürküttü. Durdum. Karega bu saatte bir *matatu*'yu nereden bulacaktı? Gayriihtiyari eve geri döndüm, duvara dayalı bisikletimi alıp peşinden seğirttim. Belki geceyi burada geçirirdi. Hakkında daha fazla şey öğrenebilirdim böylece. Siriana, Mukami, her şey. Ancak Wanja ile ilk karşılaşmamda hissetmiş olduğum şeyi hissettim. Bu topraklarda kendime bahşettiğim huzura yönelik yeni bir tehditti o.

4. Wanja da, on iki yıl sonra, Yeni Ilmorog Hastanesi'nde iyileşirken, o günleri hatırlamaya çalışacaktı. Zihnini en çok, hikâyesini anlatmaya başladığı gece ile ertesinde, dışarıda geçirdiği o kaygılı gece meşgul ediyordu.

Joseph'ın okula dönüşünü kutlama fikri, hasadın başlaması, umutları, tümü birden kendi yarattığı bir dramaydı. Şimdi, hastane odasında, artık çok gerilerde kalmış o güne ait detayları yeniden bir araya getiriyordu.

Erken kalkmış, büyükannesine *shamba*'ya kadar eşlik etmişti. Fasulyeleri, sabahtan, güneş yakıcı hale gelmeden top-

lamak her zaman daima iyiydi. Çok ağır büyüyüp olgunlaşan mısırlar da fazladan gölge yapıyordu bu defa. Toplayacak ve dövecek çok fazla fasulye yoktu, sabahın ilerleyen saatlerinde harman savurma işini tamamlamışlardı. Fasulyeler bir çuvalı anca dolduruyordu.

"Ne hasat ama!" diye ünledi Nyakinyua. "Toprağımız yorgun görünüyor. Susuzluğunu giderecek kadar su almadı. Uzun zaman önce, bu büyüklükte bir toprak her biri bu çuval büyüklüğünde sekiz on koca sandık dolduracak kadar ürün verirdi."

"Belki mısır daha bol olur" demeyi göze aldı Wanja.

"Şu fasulye kılçıkları!" dedi Nyakinyua itiraz edercesine, başka bir söz de etmedi.

Hasadı eve götürdüler. Komşularının ne durumda olduğunu görmek için Nyakinyua diğer tarlalara geçti.

Wanja Abdulla'nın dükkânına gitti. Öğleden sonraydı. Müşterilerin henüz gelmeyeceğini biliyordu. Bardaki işine başlamak ve vakit öldürmek istiyordu, gece yarısı ay doğmadan önce yapılacak kutlama için çok telaşlıydı.

Wanja bütün öğleden sonra raflardaki paketleri ve eşyaları tekrar tekrar düzenledi. Abdulla, Joseph ve Wanja için, bir biçimde yapacak iş buldukları meşgul bir öğleden sonrasıydı. Joseph okula başlamamıştı. Munira Ruwa-ini'ye gittiği için okul gün boyu kapalı olacaktı. Adamakıllı temizlediler her yanı. Wanja, Abdulla'dan birkaç rafı ve dükkânın bar olarak kullanılan arka odalarından birinde duran masayı tamir etmesini istedi. Abdulla, yakınlarda bir gün masayı bizzat kendisinin tamir edeceğini söyledi. Wanja ve Joseph barın yerlerini süpürüp tozların üzerine su serptiler. Wanja binanın dışına bir tabela asmıştı: DÜKKÂN + BAR BU ÖĞLEDEN SONRA KAPALI – STOK SAYIMI. Ancak sayacak çok fazla mal yoktu ve öğleden sonra tek tük müşteri olurdu. Yine de, Abdulla Wanja'nın yeniliklerinden ve özellikle de işini yaparkenki profesyonel ciddiyetinden hoşnuttu. Duruma hâkimdi, ortalığın tozunu almaya ve malları bir deftere kaydetmeye öylesine kaptırmıştı ki kendisini, sabahki fasulye hasadının yorgunluğunu unuttu. Abdulla hayretler içindeydi. Sonunda dükkânı ve barı bir şeye benzemişti.

Öğlen sona ererken Wanja asmış olduğu tabelayı indirip yenisini astı: DÜKKÂN ARTIK AÇIK. Tezgâhın arkasında oturup beklemeye başladılar. Ancak gelen giden olmadı. Wanja kalkıp yeni bir tabela astı: TASFİYE NEDENİYLE ZARARINA SATIŞLAR. Bir dükkân ve dükkâna doğru telaş içinde koşuşturan insanlar çizdi çabucak.

Birkaç çocuk şeker almak için geldi. Wanja'nın karaladığı insan eskizlerine gülüp hakkında yorumlar yaptılar. Duyuru panosundaki sözcükleri hecelemeye çalıştılar, *kapalı* ve *satış* kelimelerini tanıyınca, Abdulla'nın dükkânını kapatacağını ve mallarını da dağıtacağını söylemek üzere evlerine koştular. Birkaç saat içinde mekân, çocuklarının yanlış anlamış olduğunu gören müşterilerle dolmuştu. Ancak dükkânın yeni halini sevdiler, birkaçı da gevezelik edip bira içmek için kaldı. Wanja onlar için dışarıya sandalye çıkardı. Böylece, dışarıda, verandada oturup, içerek ve hasat hakkında konuşarak vakit geçirebileceklerdi.

Onlar da gidince, Wanja tezgâhın arkasına geçip sabırla yeni müşterilerin gelmesini bekledi. Zihninde düşünceler uçuşmaya başlamıştı. Bu gece yeniay olacaktı. Bu gece Ilmorog'a geldiğinden beri beklediği ve hiçbir şeyin ters gitmeyeceğini umduğu geceydi. Joseph'ın okula dönüş kutlaması planının yalnızca bir parçasıydı, canıgönülden seviniyor olsa da sadece bir rastlantıydı. Ya Munira gelmezse, ama gelecekti, gelmeliydi. Erkekler üzerindeki gücünden bir biçimde emindi. Vücudu karşısında nasıl çok zayıf olabildiklerini biliyordu. Bazen bu güç onu korkuturdu, bar krallıklarından kaçıp kurtulmayı istemişti sık sık. Ama aslında pek fazla iş için de uygun sayılmazdı. Ayrıca, bir erkeğin, küçük hileleri karşısında -bir gülücük, bir bakış, hatta belki havaya kalkmış bir kaş ya da bir müşteriye kazara sürtünmüş gibi yapma- nasıl da esir düştüğünü ve iç geçiren bir budalaya dönüştüğünü görmekten zevk almaya başladığını ürpertici bir acıyla kabul etmişti. Ancak yine de, kendisini daha ağırbaşlı bir gözle değerlendirdiği zamanlarda, iç huzurunu ve ahengi özlemiyor da değildi. Şu iç gıcıklayan ani zafer ve mutluluk anları, sıklıkla, ardında, ancak yeni zaferlerin yatıştırıcı etkisiyle doldurulabilen bir

boşluk, bir anlamsızlık hissi bırakırdı. Böylesi bir ıssızlık ve boşluğun derinliklerinde mücadele ederken, birdenbire, aslında uzun vadede zafer kazananın ve bedenini ele geçirenin, derin bir bağlılığın yerine, parayı, suçlu gülüşleri ya da abartılı kıskançlık krizlerini koyan erkekler olduğunun farkına varırdı. Sık sık, bağlanabileceği, önemseyeceği ve çocuğunu taşımaktan gurur duyacağı birini arardı. Bu sebeple de, doğrudan ticaretten kaçınmıştı hep, kendisini piyasada görmek isteyen kuzeninden uzak durma nedeni de buydu. Hayır, o, geçici de olsa arkadaşlığı tercih ederdi, baştan çıkarılma ve kendisi için dövüşülme yanılsamasını, o istemese de kendisine elbise ya da başka bir şey alınmasını sever ve bunun tadını çıkarırdı. En çok da tezgâhın arkasında olmayı severdi. Orada, yüksek bir taburenin üzerinde tüm itiş kakıştan uzakta otururken, insanları inceleyebilirdi. Böylece, kısa süre içinde erkek yüzlerini iyi tanır hale geldi. Cana yakın, hassas, kaba ve zalim olanla, sözü sohbeti kendisine özel bir zevk veren akıllı erkekleri ayırt edebilmeye başladı. Ancak çoğu yüzün ardında derin bir yalnızlık, belirsizlik ve kaygının gizli olduğunu da keşfetmişti, bu da onu hüzünlendirir, içinden ağlamak gelirdi. Bunun dışında, pek sık düşüncelere dalıp gitmez ve işiyle ilgilenmekten zevk alırdı, bu da onu patronlar tarafından oldukça aranan biri yapmıştı. Dans etmeyi, plak çalmayı, yeni çıkan parçaların sözlerini ezberlemeyi severdi. Bir iki kez beste yapmayı da denedi ama aklına hiçbir melodi gelmedi. Her zaman bir şeyler yapmak istemişti, ne olduğunu bilmiyordu ama o şeyi yapacak güce sahip olduğunu hissediyordu. Canlı müzik dinlerken -gitar ya da flüt- bu gücü içinde hissedebildiğini düşünürdü. Bu güç neye yarardı? Bilmiyordu. Müzik, sıklıkla renklerin, devinim halindeki koyu renklerin biçimini alırdı. Onları insan gözleri ve yüzleriyle karıştırıp farklı desenlere dönüştürürdü, ancak sadece müzik sürdüğü müddetçe. Aradığı o şeyi ya da o şeyi kendisine gösterecek erkeği bulma umuduyla diyar diyar dolaştı. Ve sonra artık anladığını düşündü. Bir çocuk. Evet. Bir çocuk. Bedeninin ihtiyacı olan şey gerçekten de buydu. Yaşadığı o ilk tecrübe yüzünden önlemler almayı öğrenmişti. Ancak artık tüm önlemleri bir yana bırakıp

beklemeye geçti. Yaklaşık bir yıl kadar denedi. Beklediği işareti göremedikçe, ihtiyacı arttı, en sonunda bu işkenceye daha fazla dayanamayıp büyükannesine danışmaya geldi. Nyakinyua onu Mwathi wa Mugo'ya götürmüştü, o geceyi, yeniayı tavsiye eden de o, daha ziyade sesi oldu. Ancak Wanja ilk hamileliği hakkında tek kelime etmedi.

Akşam başka müşteri gelmedi. Endişelenmeye başladı. Munira bile gelmekten vazgeçmişti. Verdiği söze rağmen. Bu ona acı verdi. Yanlış olan bir şeyler vardı bugüne dair. Bir şeyler hatalıydı. Belki ay bile doğmayacaktı. Belki... Hem Mwathi de kim oluyordu neticede? Bir ses! Bir duvarın ardından gelen ses alt tarafı! Ne batıl inanç ama!

"Abdulla, izninle, eve gitmek istiyorum" dedi birden, içkisinin yarısında.

"Munira'nın neden gelmediğini bilmiyorum. Belki Ruwaini'deki işleri bitmedi. Saat daha erken ve hâlâ gelebilir..."

"Fark etmez, gitmem gerek" dedi, ruh halindeki ani değişimler Abdulla'yı şaşırtmıştı. Ancak çalışmasından ve dükkânın yeni görünümünden memnundu.

"Yolun bir kısmında sana eşlik edeyim."

"Yolun sonuna kadar" dedi aniden gülerek. "Ne kutlama ama! Joseph bugün okula başlayamadı, fasulye hasadı bir şeye benzemiyordu, Munira gelmedi, pek fazla bira satamadım." Düşünceli bir biçimde ekledi: "Ay gerçekten gökyüzünde belirecek mi acaba?"

Karega'nın babası, iki karısıyla birlikte, 1920'lerde Limuru'dan ayrılıp Rift Vadisi'ne taşınmıştı. Avrupa çiftliklerindeki yerleşimci topraklarında, hayvan otlatma ve toprağı işleme hakkı karşılığı serbest işgücü sağlayarak gecekonducu olarak yaşarlardı. Çalılık alanda kendilerine verilen bir parça toprağı temizler, bir yıl sonra oradan kovulunca, Avrupalı toprak sahipleri adına temizleyecekleri başka bakir topraklara yerleşirlerdi. Böylece Elburgon'a varana dek, bir toprak sahibinden diğerine sürekli yer değiştirmişlerdi. Bu sırada ellerindeki keçiler, ya ölüm ya da cezalar nedeniyle ya da kene ve diğer hastalıkların bulaşmasını önlemek için satışa zorlan-

maları yüzünden bitip tükenmiş, yerleşimcilerin çiftliklerinde ücret karşılığı tam zamanlı çalışır hale gelmişlerdi.

Anne babası arasındaki kavgalar Elburgon'da başladı. Kadın, oğlu Nding'uri'ye, kocasına ve Avrupalı efendisine karşı olan üçlü görevinden şikâyetçiydi. Hem Avrupalıların çiftliklerinde hem de kendi toprak parçasında çalışması, evin birliğini, esenliğini ve huzurunu koruması bekleniyordu. Diğer yandan, kendi emeğinin karşılığı olarak tek kuruşluk pay alamıyordu. Genellikle onun mahsulünü de kocası alır, efendileri olan ve alım fiyatını belirleyen aynı Avrupalı çiftçiye satar, ona ancak tuz almaya yetecek kadar para verirdi. İsyan etti, yerleşimcilerin topraklarında bedavaya çalışmayacaktı artık, kendi mahsulünün satışında söz hakkı talep ediyordu.

Adam hüsrana uğramış biçimde karısını dövdü. Kadın da Nding'uri'yi alıp Limuru'ya geri döndü ve Munira'nın babasından toprağı işleme hakkı talep etti. Ezekiel Kardeş ilkten kadını geri çevirdi. Ancak gözlerine bakınca etinde ani bir zayıflık hissedip bir kulübe dikmesine izin verdi ama kulübeyi, kendisini başkaları tarafından görülmeden ziyaret edebileceği bir yere dikmesini istedi. Gelgelelim kadın onu geri çevirdi. Bu olaydan sonra, adamın zayıflığı ile kadının onu reddedişi, ikisi arasında bir çeşit bağa, ortak bir sırra dönüştü. Adam, kadının kendisini herkese ifşa etmesinden korkuyordu.

Ancak kadının adamı herkesin diline düşürme gibi bir derdi yoktu. Bakması gereken bir oğlu, Nding'uri vardı. Özgüveni yüksek, uzun boylu, olağanüstü bir gençti. Hiçbir şey onu altüst edemezdi, İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı zorluklar karşısında, manyok kıtlığı sırasında, annesinin kendisiyle ilgili endişe ve korkularına gülüp geçmiş ve kadının en büyük destekçi olmuştu. Kocasıyla bir uzlaşmaya varmasını öneren de oydu aslında. Bu önerinin oğlundan gelmiş olması onu utandırmıştı, kısa süreliğine, Elburgon'da yaşayan ve diğerlerinin arasına yeni bir eş daha –bir *Nandi* gelini– katmış olan kocasına dönmüştü. Ancak barış sadece bir ay sürmüş, benzer anlaşmazlıklar yeniden ortaya çıkmıştı. Böylece kadın tekrardan oradan kaçtı. İşte Karega bu kısa birleşmenin meyvesiydi.

Munira ve Karega, Wanja ile Abdulla çıktıktan hemen sonra dükkâna girdi. Her ikisi de anlamakta zorlandıkları bir geçmişe ilişkin farklı farklı düşüncelere dalmıştı. Joseph hazır olda bekliyordu.

"Pekâlâ Joseph. Sadece iki şişe Tusker" dedi Munira.

"Ben içmiyorum" dedi Karega. "Bana Fanta, lütfen."

"Fanta ne anlama geliyor, bilir misin? *Foolish Africans Never Take Alcohol* [Sersem Afrikalı Asla Alkol Almaz]. Gördüğün gibi tutkulu bir reklam takipçisiyimdir. Arada bir zihnimi birkaç slogan bulmak için çalıştırdığım bile olur."

"Sorun şu ki, sloganları ya da herhangi bir sağlam dayanağı olmayan deyişleri işine nerede gelirse orada kullanabilirsin. Demokrasi, Özgür Dünya sözleri mesela, tam karşıtlarını ifade etmede kullanılıyorlar. Elbette, kimin, nerede, ne zaman ve kimin için kullandığına bağlı olarak değişir durum. Senin sloganını ele alalım. *Fit Africans Never Take Alcohol* [Zinde Afrikalı Asla Alkol Almaz] anlamına da gelebilirdi. Her ikimiz de haklıyız. Ama her ikimiz de hatalıyız çünkü Fanta, Ilmorog'da satılan alkolsüz bir Amerikan içeceği yalnızca."

Munira güldü. Aşırı ciddi ve daha şimdiden bana ders vermeye başladı, muhtemelen de bir kitaptan diye düşündü.

Böylece içkisini yalnız içti ve kendi mahrem düşüncelerine çekildi. Karega'yı yolda yakalamış, geceyi geçirmesi için kalmaya ikna etmişti. Ancak daha önce konuştukları konuyu nasıl açacağını bilmiyordu. Karega'nın herhangi bir göndermeden kaçındığı açıktı. Munira zihninde Siriana'yı, Ironmongerları, Fraudsham'ı, Chui'yi, Nding'uri'yi, Mukami'yi canlandırdı. Ah Mukami, zihnindeki en canlı imge ona aitti. Özellikle güldüğünde belirginleşen afacan bakışlarıyla, duru bir güzelliği vardı. Eşek şakalarına bayılırdı. Bir defasında sandalyeye bir raptiye koymuş, kendisi de üstüne oturmuştu. Herkesin kahkahaları arasında oturduğu yerden fırlamış ve çok kızmıştı. Ancak daha sonra raptiyeyi oraya babası için, o mübarek suratının nasıl bir hal alacağını görmek için koymuş olduğunu söylemiş, Munira da gülmüştü. Karega'nın bu resimdeki yeri neresiydi tam olarak? Tarihin tekerrür edişi söz konusuydu burada, gerçekten de bu beylik söz kendisi için yeni

bir anlam kazanmış gibi görünüyordu. Ancak herhangi bir şey kendisini tekrar eder miydi? Diğer Tusker şişesini de açıp birayı bardağa boşalttı. Köpüğün bardağın üst kısmında beyaz, ince, kabarcıklı bir halkaya dönüşmesini izledi. Hava kabarcıklarının yukarılara çıkma çabasını seyretti. 1952 öncesinde, Afrikalıların bu tip içkileri içmesine izin verilmezdi. Munira, küçüklüğünde, bu baloncukların şekerli bir tadı olduğunu düşünürdü. İkinci şişeyi tamamlayamadı. İnsanın mide boşluğuna yerleşmiş, ne kadar bira içilirse içilsin gitmeyen bir sıkıntı, camdan bir şeker vardı. Wanja ile akşamı mahvolmuştu. Ona evine kadar eşlik edemeyecekti çünkü o zaten oradaydı. Ancak içindeki şu hissi defetmek için hâlâ bir insan sesine ihtiyaç duyuyordu. Altı şişe Tusker satın aldı.

"Wanja'nın evine gidelim" dedi Karega'ya.

Wanja'nın kulübesine gidene dek, yol boyunca tek laf etmediler yine. Kapıyı çaldı Munira, menteşelerin gıcırtısını duymaktan memnuniyet duydu çünkü böylece Karega'nın gücenik sessizliğini birlikte azaltacağı biri daha olacaktı.

"*Karibu, Mwalimu, karibu*" dedi Wanja. "Ah, başka bir konuk daha getirmişsin. Kulübeme nasıl sıcaklık getireceğini gerçekten iyi biliyorsun."

"İsmi Karega. Evde beni beklerken buldum onu ve biraz sohbet ettik."

"Ama ayakta kalmayalım. Buyrun, oturun."

"*Karibu, Mwalimu*" dedi Abdulla. "Karega'yı kutlama için dükkâna getirebilirdin. Bugün Wanja'yı eve bırakma sırası sendeydi."

"Abdulla, beni şaşırtıyorsun. Bir kıza evine kadar eşlik etmekten memnun olmadığını mı söylemek istiyorsun?" dedi Wanja yapmacık bir öfkeyle.

"Sadece yarın sıranın hâlâ bende olduğunu hatırlatmaya çalışıyorum" dedi Abdulla ve güldü.

Yatağın başucuna yakın küçük bir masanın üstünde duran gaz lambası kulübeyi iyi aydınlatıyordu. Wanja'nın, normal zamanda yatağı oturma alanından ayırmak için kullandığı katlı perdenin gölgesi Abdulla'yı hafiften gizlemişti. Ancak yüzü ışıl ışıldı ve gözleri de yoğun bir biçimde parlıyordu.

Munira getirmiş olduğu altı şişe Tusker'i Wanja'ya teslim edip küçük masanın yanındaki minderli koltuğa oturdu. Karega Munira'nın yanına geçti, gölgesi Munira'nın yüzüne vuruyordu. Wanja duvara bitişik küçük bir dolabın içinde açacak aramaya başladı.

"Boş ver" dedi Abdulla.

"Dişlerinle mi açacaksın?" diye sordu Wanja.

"Sen sadece birayı getir buraya."

Bir şişeyi sıkıca sol eliyle dizinde tutup, sağ eliyle de diğerini tutarak kapakların oluklarını birbirine geçirdi ve şişelerden birini patlama sesiyle açtı. Büyülenmiş bir izleyici kitlesinin huzurundaki bir oyuncunun umursamaz tavrıyla gösterisini iki kez daha sergiledi.

"Nasıl yapıyorsun bunu?" diye sordu Wanja. "Barlarda yapıldığını görmüş ama nasıl yapıldığını hiç anlayamamıştım." Abdulla gösteriyi izah etmeye çalışırken, Wanja da bardakları doldurdu.

"Ben içmiyorum."

"Bir bardak süt ister misin?"

"Bu günlerde içki içmeyen bir genç adam görmek tuhaf doğrusu" dedi Abdulla. "Böyle devam etmelisin. Ama korkarım ki birkaç haftaya seni boğazına kadar şaraba ve... kadına batmış göreceğim."

"Teslim olmayacağımı umut ediyorum."

"Neye? Kadına mı, şaraba mı?" dedi ardından Abdulla.

"Abdulla, kadınla şarabı nasıl bir araya getirebilirsin? Kadını tercih edip, şarabı siz ikinize bırakacaktır. Süt?"

"Hayır. Biraz su alayım. Bir bardak su."

Ona su getirip, Munira ile Abdulla'nın arasına yatağın üzerine oturdu.

"Şişe açıcısı olarak bir iş bulmalısın" dedi Abdulla'ya.

"Reklam ver" diye araya girdi Munira. "Tecrübeli şişe açıcısı yüksek maaşlı bir iş arıyor."

"Munira, Karega'ya okuluna yeni bir öğrenicinin daha katılışını kutladığımızı söyledin mi?"

"Hayır. Ama az önce Joseph'la tanıştı. Abdulla'nın kardeşi Joseph pazartesi okula başlıyor."

Karega'nın kafası karışmıştı.

"Kutlayacak bir şey yok" diye açıkladı Abdulla. "Okula döndüğü doğru. Ama bu, olması gereken. Ilmorog'daki yeni hayatı ve uzun zamandır beklenen hasat başlangıcını kutluyoruz."

"Hasat nasıldı? Ürün bol mu?" diye sordu Munira.

"Çok değil" dedi Wanja. "İki *gunia* dolusu fasulye elde eden çiftçi şanslı sayılır."

"Belki mısır..." dedi Munira.

"Gerçi eşeğim mısır sapları için memnun kalacak ama o da... çok fazla olacağa benzemiyor" diye yanıtladı Abdulla. "Sen ne düşünüyorsun Wanja? Bar çalışanı bir çiftçi olarak..."

Ancak Wanja iltifatı duymadı. Karega'nın ciddiyetini koruyan yüzüne bakıyordu.

"Karega..." dedi yüksek sesle. "Ne komik bir isim!"

"*Ritwa ni mbukio*" atasözü ile yanıtladı Karega. "Uzun bir süre önce, tanıdığım birisi 'Bir isim nedir ki tam olarak?' diye sormuş, ardından da 'Başka bir adla ansan da bir gül yine bir güldür' diye cevaplamıştı."

Kitap gibi konuşuyor diye düşündü yine Munira. Wanja karşı çıktı:

"Ah, ama o zaman bir gül olmazdı. O diğer şey olurdu, sence de öyle değil mi? Gül güldür."

"İsimler gerçekten de komik. Benim gerçek adım Abdulla değil, Murira. Ama kendimi Abdulla adıyla vaftiz ettirdim. Artık herkes bana Abdulla diyor."

"Ne yani, Abdulla'nın bir Hıristiyan adı olduğunu mu sanıyordun?" diye sordu Wanja.

"Evet. Evet."

Hepsi güldü. Karega bile. Abdulla açmak için bir şişe daha aldı. Munira, "Ben deneyeyim. Belki ben de yardımcı şişe açıcısı olurum" dedi.

"Ah, *Muwalimu*" diye bağırdı coşkuyla. Keyfi gerçekten yerindeydi, dünkü ya da akşamın erken vakitlerindeki sıkıntılı ses tonundan ve yüz ifadesinden eser yoktu. "Abdulla bana öylesine akıl almaz hikâyeler anlatıyor ki. Ormanda gerçekten çarpıştığını biliyor muydun? Günlerce aç ve susuz kalmış.

Vücutlarını buna göre eğitmişler. Eminim ölürdüm ben. Abdulla, Dedan hakkında, Dedan Kimathi hakkında bir öykü anlatacaktın."

Duydukları karşısında Munira'nın midesi sıkıştı hafiften. Savaşın o dönemine dair bu genel korkuyu daima hissederdi. Suçlu da hissederdi kendisini, sanki yapmış olması gereken bir şey varmış da yapmamış gibi. Bu bir ihmal suçuydu. Döneminin diğer erkekleri katılmışlardı. Taraf olmuşlardı. Bu da onları, bir sınava girip ya kalan ya da geçen biri olarak tanımlıyordu. Ancak o bu son sınava girmemişti. Tıpkı Siriana'da olduğu gibi. Bugün şu diğer geçmişi geri getirmiş olan Karega'ya baktı. İki şişe hâlâ elindeydi. Karega doğruldu. Bedeni meraktan gerilmişti. Dikkatle Abdulla'ya bakıyordu. Bir kez daha, geçmişi, onu bizzat tecrübe etmiş birinden dinleyip bir çırpıda tüketmeye hazırdı. Wanja Abdulla'ya baktı. Artık sakat bacağının ardındaki sırrı anlatacağını düşündü. Abdulla boğazını temizledi. Yüzü değişti. Onlardan gizlenen bir diyara, çok uzak zamanlarda kalmış sadece kendisinin anlayabileceği bir diyara gitmiş gibi göründü birden. Ağır ağır boğazını temizledi. Aniden bir şişe kapağı Munira'nın elinden fırladı. Wanja ve Karega kollarıyla yüzlerini kapadılar, tam o esnada biri lambanın durduğu masaya çarpmış olmalıydı. Lambanın yere düşmesiyle, camın kırılma sesi duyuldu. Işık söndü. Karanlığa gömüldüler. Diğer ışığı ilk gören Abdulla oldu. Katlı perde alev almıştı. Wanja dehşet içinde "Yangın!" diye bağırdı, tam o esnada Abdulla sıçrayıp alevleri söndürmüştü. Her şey öylesine hızlı gelişmişti ki... Munira bir kibrit çaktı. Wanja, "Karega, arkanda bir *nyitira* var" dedi. Karega *nyitira*'yı onu yakacak olan Munira'ya verdi. Ancak bu, gaz lambasına kıyasla zayıf bir ışıktı. Işık solgun, duvara vuran yüzleri ve gölgeleri ise büyük ve groteskti. Wanja camları ve gaz lambasını toplayıp bir yana koydu ve ardından Munira'ya döndü.

"Önemli değil. Bana başka bir tane ve bir kutu da fitil alırsın. Abdulla, dükkânındaki stokla ilgili bir şeyler yapmalıyız."

Sesi titriyordu, durdu, kulübeye soğuk bir sessizlik hâkimdi. *Nyitira*'dan yükselen ince alevin kararsız devinimleriyle, duvardaki gölgeler, grotesk bir ritimle dans etmeyi sürdürdüler.

Wanja içkileri koydu. Munira birayla ilgili bir reklam sloganından söz etmek istedi, böylece içkilerine ve önemsiz gevezeliklerine kaldıkları yerden devam edebileceklerdi; ancak fikrini değiştirdi. İçkilere dokunulmadı. Karega umutla Abdulla'nın Dedan Kimathi öyküsünü anlatmasını bekledi. Ancak Abdulla birden ayağa kalktı, özür diledi ve gitme vaktinin geldiğini söyledi. Joseph'ı, bacağını bir sırtlana kaptırmış halde bulmak istemiyordu. Karega hayal kırıklığına uğramıştı, Abdulla'nın gidişiyle ortama olan tüm ilgisini kaybetmiş gibi gözlerini yerden ayırmıyordu. Wanja ona baktı ve hayretle karışık hafif bir öfke gelip geçti yüzünden. Ayağa kalkıp şalını aradı, başını örtüp omuzlarından sarkıttı. Bir kez daha Karega'ya döndü, bir anlığına gözlerinin içi güldü. Karega kanının aniden damarlarına hücum ettiğini hissetti. Kadının sesinde resmiyet ve içten bir nezaket vardı. "Bay Karega, lütfen birkaç dakikalığına eve göz kulak olun." Sonra Munira'ya döndü, sesinde hafif bir sabırsızlık belirdi: "Gel, *Mwalimu*, beni yürüyüşe çıkar, ufak bir yürüyüş. Sadece senin çözebileceğin bir meselem var."

Sessizce, avlulardan, *shamba*'lar arasında kalan patikalardan geçtiler. Kimi annelerin çocuklarına şu sözlerle bağırdıklarını duydular: "Çabuk ol, tabağını bitir –Ağzını bu kadar doldurmak zorunda mısın?– Yoksa sırtlanlar yer seni." Bu bağrışlar ve köyün devamlı havlayan köpekleri sayılmazsa, genelde sessizdi ortalık. Munira'nın zihninde uçuşan pek çok düşünce vardı. Abdulla kimdi? Karega kimdi? Wanja kimdi? Ne istiyordu şimdi? Herkesin keyfini kaçıran sakarlığı yüzünden kendisini suçlu hissediyordu. Ancak Ilmorog Tepesi'ndeki otların üzerine oturur oturmaz, kalp atışları nahoş düşünceleri uzaklaştırdı zihninden; karanlıkta, tam yanı başında Wanja'nın güçlü nefesini hissedince vücuduna bir sıcaklık yayılmaya başladı. Tüm düşünceleri arasından sözcüklere dökülebileni gündelik bir mevzuyla ilgiliydi ve karanlıkta tuhaf kaçtı.

"İki kilo uzun taneli pirinç aldım sana. Ama yanımda getirmeyi unuttum."

"Sorun değil" dedi Wanja oldukça mesafeli bir sesle. "Yarın getirebilirsin. Hem zaten misafirin vardı. O kim sahi?"

"Çok tuhaf. Birkaç hafta önce size Siriana'dan bahsetmiştim, Chui'den falan. Bugün Limuru'daki bir okulda bir zamanlar öğrencim olan bu genç adam geliyor ve bana Siriana'dan, bir grevden ve Chui'den söz ediyor. Geçmişim sanki tekerrür ediyor. Ama maalesef hikâyesini henüz bitirmedi."

Karega'yla önceki karşılaşmasından bahsetti biraz da. Ama Nding'uri ve Mukami ile ilgili kısımları atladı. Karega Munira'nın geçmişi hakkında bilgi sahibiydi; ancak Munira, Wanja'ya Karega'nın ziyaretinin kendisinde uyandırdığı korkuları nasıl anlatabilirdi? "Onun da benim gittiğim okula gitmiş olması ve sonunun benimkiyle aynı olması tuhaf" diye bitirdi sözlerini, Wanja'nın yanıtını bekledi.

Wanja yarım kulakla dinliyordu onu. Dizlerini birleştirip kollarını bacaklarına dolamış vaziyette oturmuş, çenesini de dizlerine dayamış, dikkatlice, aşağıdaki Ilmorog düzlüklerine bakıyordu. Zihninden bir zamanlar bulunduğu yerlere ve ortamlara dair canlı hayaller gelip geçiyordu. Bunu kendisine saklamaya çalışsa da, bu sahneler, acı ve kayıplardan, geçmiş zafer ve yenilgilerden, anlık fetih ve alçalmalarla hiçbir yere varmayan yanlış adımlar anlamına gelen yeni başlangıç planlarından oluşan en derin anılarının bir parçasıydı. Sessizce konuşuyordu şimdi, on binlerce "ben"den sadece bir tanesi ile diyalog kurmuşçasına kendisiyle konuşur gibi.

"Seni ziyarete gelen bir geçmişten söz ediyorsun... Hep aklıma gelen bir resim var. Nereye gidersem gideyim, ne yaparsam yapayım... beni takip ediyor. Eski zamanlardan bir resim. 1954 ya da 1955 senesi, her neyse, bizim köylere gönderildiğimiz, diğerlerininse hizaya sokulduğu yıl. Sen de bilirsin, Kabete taraflarında bazı kimseler tam anlamıyla köylere gitmediler, dar yolların her iki tarafına köyler kurdular, biz yine de, oralara da köy dedik. Kuzenim... Ama önce sana ondan bahsedeyim. Onu sürekli döven bir adamla evliydi. Doğru yapabildiği hiçbir şey yoktu kocasına bakılırsa. Onu dövmek için her zaman bir bahane bulurdu. Erkeklerle gezip tozmakla suçlardı kuzenimi. Şayet toprakta çalışarak para kazanmışsa

hepsini elinden alıp içkiye yatırır, sonra da eve gelip kuzenimi döverdi. Böylece bir gün, yalnızca giysilerini alıp şehre gitmek üzere evden kaçtı. Ardından, kocası, Beyaz Adamın İç Güvenlik Kuvveti'nde görevli mızrakçılardan biri oldu; hem zalimliği hem de başkalarının tavuk, koyun ve keçilerine, onları Mau Mau olmakla suçlayarak el koymasıyla ünlüydü. Neyse, kuzenim şehirden gelir, yeni giysileri ve küpeleriyle ışıl ışıl görünürdü. Tüm erkekler, geride kalmış olanlar, arzuyla süzerlerdi onu. Kocasının, ondan af dilerken, önünde tir tir titreyip ağladığı söylenirdi. Kuzenim, pek çok kez, aşağılayıp kapı dışarı etmişti onu. Biz çocuklar severdik kuzenimi, bize pirinç, şeker, tatlı gibi şeyler getirirdi, hepimiz için yokluk zamanlarıydı. Bir cumartesi günü, her zamanki hediyeleriyle bize geldi. Teyzem, annemin öz kardeşi pazarcılık yapıyordu artık. O gün pazarda işi uzamış olmalı. Bu nedenle kuzenim bize geldi. Hepimiz elbisesine, beyaz, yüksek topuklu ayakkabılarına, her şeyine hayran kaldık, onu nasıl da sokaklarda takip ederdik sık sık. Kitaplarda gördüğümüz Avrupalı kadınlara benzerdi çok. Yürüyüşü ve konuşurken çenesini havaya kaldırışı bile '*staili*' idi. Hava kararmıştı artık. Kuzenim ayağa kalkıp dışarıya, tuvalete gideceğini ve bu arada annesinin pazardan gelip gelmediğine de bakacağını söyledi. Tuhaf bir biçimde sessiz olan annem onun yürüyüşüne baktı, gözlerinde kınama vardı. Ansızın bir çığlık duyduk. O... o... sözcükler adeta buz kesmişti... kan... tarif etmesi öylesine zor ki... çünkü bir insan çığlığına benzemiyordu hiç. Babam, annem ve biz çocuklar hemen dışarıya fırladık. Birkaç avlu ötesini görünce annem bir çığlık attı, bense ne çığlık atabiliyor ne de ağlayabiliyordum, sadece altıma kaçırmışım. 'Kardeşim, biricik kardeşim' diye haykırıyordu annem, teyzemin yanmakta olan bedenine doğru atılırken. Orada, yanmakta olan kulübesinin dışında, alevler içinde, tek bir ses dahi çıkarmadan ayakta duruyordu, yalnızca... yalnızca hayvansı bir sessizlik. Artık başka çığlıklar, sağa sola koşuşturan insanların ayak sesleri ve başka gürültüler de vardı. Son sözleri 'Ateşi söndürün... ateşi söndürün' oldu."

Munira yüzünde huzursuz bir ifadeyle etrafına bakındı. Tüm bu anlatılanlar sanki o anda Ilmorog'da yaşanıyor gibi

gelmişti. Wanja'nın sesindeki dehşeti, olanları aktarırken gelişigüzel biçimde kullandığı ses tonunda gizli umutsuzluğu hissetti.

"Daha sonraları, belki de *nyitira*'yı yakarken kıyafetine yağ ve ateş sıçramış olabileceği için alev aldığı söylendi. Ancak bu işi yapanın kuzenimin kocası olduğu ortadaydı. Kendisini reddeden şehirli karısının kulübede olduğunu düşünmüştü herhalde."

"Ama bu korkunç bir ölüm... acı... çaresiz dehşet."

"Yaşlılıktan olmadığı sürece, acısız ölüm yoktur. Bir nedenle, bunu yapanın kuzenimin kocası olduğuna inanmak istemedim. Herhangi bir erkeğin bu kadar zalim olabileceğine inanmak istemedim. Ben, gerçekten çok çocukça ama ben, kendisini tıpkı Budistler gibi yaktığına inanmak istedim. O zamanlar bu, başlangıçtaki su ve ateşle, İsa'nın, zulüm ve yalnızlıktan oluşan yeryüzüne saflık ve arılık getirmek üzere ikinci gelişindeki su ve ateşi düşündürtüyordu bana. *Mwalimu.* Sana anlatmalıyım bunu. Kendimi ateşe verebilirmişim gibi hissettiğim anlar oldu. Çok fazla değil, birkaç defa, bazı şeyleri hatırladığım zamanlar... Herhalde o zaman, herkes ilikle-rime kadar arındığımı görebilsin diye dağın zirvesine koşardım."

"Wanja... Kes şunu... Neden bahsediyorsun sen?"

"Teyzem saf, temiz bir kadındı oysaki" diye devam etti. "Biz çocuklara karşı çok iyiydi. Kocası ateşli bir Mau Mau idi. Daha sonraları, ormana, *unga* dolu sepetlerin içine gizlenmiş silah ve mermi taşıdığını öğrendiğimde daha çok gurur duydum onunla. Hıristiyan değildi, annemin dindar tavırlarına gülerdi. Ama bir biçimde severlerdi birbirlerini. Annem ona belli bir saygı duyardı, ölümü onu gerçekten çok etkiledi. Babam bir keresinde 'Teröristlere yardım ettiği için muhtemelen Tanrı cezalandırdı onu' demişti. Bu, en sonunda beni kurban edecekleri ayrılıklarının miladı oldu."

Durdu. Bir süreliğine kendi kabuğuna çekildi.

"Hayır" dedi, sanki içindeki çok sayıdaki ben'den biriyle diyaloğa devam ediyormuş gibi... "Günün birinde kendimi yakabileceğimi sanmıyorum. Seni korkuttum mu? Lafın geli-

şiydi. Yangından ödüm kopar. Kulübede ateşi görünce sinirlerim o sebeple o kadar bozuldu. İstediğim şey bir işimin olması."

"Wanja... Söyle bana. Çocuğuna ne oldu?"

Bakmasa da, kadının vücudunun ürperdiğini hissetti Munira. Soruyu sormamış olmayı isterdi. Sessiz hıçkırıklarıyla nasıl başa çıkacağını bilmiyordu.

"Wanja, neler oluyor?" diye sordu endişeyle.

"Bilmiyorum. Sadece biraz fazla heyecanlıyım. Bu gece ay çıkar sanmıştım. Dağlarda ne beyhude bir gezinti. Lütfen beni eve götür."

Geldikleri gibi geri döndüler, sessizce. Işık sönmüş, Karega gitmişti. Munira bir kibrit çakıp *nyitira*'yı yaktı. "Lütfen söndür" dedi Wanja. Kapıda durup dışarıya baktı her ikisi de. Karega'nın eve gitmiş olamayacağını biliyordu çünkü anahtarı yoktu. Soğuk soğuk terlediğini hissetti Munira. Daha önce duyduğu korku geri gelmişti. Karega, ortaya çıkışı kadar gizemli bir biçimde gitmişti. Gizemi çözebileceğini ve böylelikle de içindeki dehşet duygusundan kurtulabileceğini umarak dışarıdaki karanlığa dikti gözlerini.

On iki yıl sonra Munira, Wanja'nın kurnazlık ve şeytanlığına bir diğer örnek olarak o geceyi hatırlayacaktı.

"Ilmorog Tepesi'ndeki o geceyi düşününce" diye yazdı, "Karega, Wanja, Abdulla ve benim ölümcül buluşmamızda hissetiğim sihir, mucize ve şaşkınlıkta şeytanın işbaşında olduğunu ancak bugün görebiliyorum; artık yalnızca geçmişte kalan seslerden ibaret olan, orada yanımızda olmayan insanların egemen olduğu bir buluşmaydı o." Ama aynı zamanda, o gece, gökkuşağının değişen renklerine de sahipti benim için. Ona hoşça kal deyip eve gitmemden önce bile, yarısı koyu renk ve gri bulutlarla kaplı büyük turuncu bir ayın uzak ufuklardan doğmakta olduğunu gördüm çünkü. Doğuşunu, giderek büyümesini, ufka egemen oluşunu izledik; kalbim değişik hislerle doluydu, bu tecrübeyi ifade edecek bir slogan aradım. "Gri Yağmur Damlasındaki Ay" ya da bunun gibi bir şey. Daha birkaç dakika önce ağlayan Wanja, şimdi, yağmurun ilk damlalarıyla küçük bir çocuk gibi heyecanlanmış, kendinden geç-

mişçesine bağırıyordu: "Ay... turuncu ay. Lütfen *Mwalimu*... Bu gece burada kal... Ay üzerime doğsun." Yalvaran sesi aniden Munira'yı düşüncelerinden sıyırdı. O da geceyi orada geçirmek istiyordu. Kalacaktı. Neşeli bir titreme geçti vücudundan. Ah, hasadım! Karega'ya ve düne dair tüm nahoş anılara boş ver diye düşündü Wanja'nın ardından kulübeye doğru ilerlerken.

Dördüncü Bölüm

1. Şayet Wanja, Mwathi wa Mugo'nun talimatına uyarak, sabırlı olup da yeni ayın Ilmorog sırtlarında doğuşunu bekleseydi; o ve Munira, tepe ve düzlüklerin mehtabın titreşen buğusu ile kaplandığı, huzur ve sessizliğin hâkim olduğu, ülkedeki en muhteşem ve neşeli manzaralardan birine tanıklık edeceklerdi; insanın, bir an için bu manzara ve ortamdan etkilenip huzur bulmaması için, ruhunun, kurtuluştan umudu kesecek kadar öfkeli ve tedirgin olması gerekir.

Ilmorog sırtları, mehtap olmasa da, Ilmorog Nehri ile el ele vermiş halde düzlüklere inerken, dünyanın en harika doğal güzelliklerinden birini vücuda getiriyor olsa gerek. Bugün nehir sadece bir akarsudan ibaret. Bir zamanlar muhtemelen çok çok daha büyüktü ve jeolojik tahminlere bakılırsa, uzun zaman önce derinlere gömülmüş olan yeraltı akarsuları, Limuru'daki Kikuyu ve Manguo'daki Ondirri Bataklıkları'nı beslermiş. Ilmorog'daki son arkeolojik bulgulara dair araştır-

ma sonuçları, Ogot, Muriuku, Were ve Ochieng'in, Kenya halkının kökenleri ve hareketleri hakkındaki teorilerine katkıda bulunabilir. Aynı şekilde, bu sonuçlar, nehrin, eski Hindu ve Mısır kutsal metinlerinde bahsi geçen nehirlerden biri olup olmadığını ya da sırtları oluşturan duvarların, Batlamyus'un *Lunae Montes*'inin ya da *Vedalar*'da atıfta bulunulan *Chandravata*'nın bir parçası olup olmadığını da bizlere söyleyebilir.

Tarihimiz hakkında cevaplanmamış ne çok soru var! Bugünkü tarihçilerimiz, emperyalizmin savunucuları tarafından uydurulmuş teorilerin benzerlerini benimseyerek, bizim bu topraklara daha dün gelmiş olduğumuzu iddia ediyorlar. Vasco de Gama sahneye çıkmadan ve barutun gücüyle kan, terör ve istikrarsızlık dönemini –emperyalizmin Kenya'da saltanat sürdüğü yıllarda zirveye çıkan o dönemi– başlatmadan uzun zaman önce Çin, Hindistan ve Arabistan ile ticaret yapan tüm o Kenya halkı nereye gitti? Ancak o zaman bile, Portekiz merkantilizminin serüvencilerini, Kenya halkının yabancı denetimine ve sömürüsüne direnmeye daima hazır olduğunun bir kanıtı olan İsa Kalesi'ni inşa etmeye mecbur bırakmıştı. Bu kahramanca direnişin türküsünü kim söyleyecek bugün? Topraklarını, servetlerini, hayatlarını savunma mücadelelerini kim anlatacak? Peki ya eski Çin ve Hindistan'dan her sene ziyaretçi çeken üretim alanındaki geçmiş başarılarını kim anlatacak?

Bugünse, nesilden nesile, şairlerle, *Gichandi*, *Litungu* ve *Nyatiti* oyuncuları tarafından aktarılan, son arkeolojik ve linguistik araştırmalarca ve özellikle 19. yüzyıl olmak üzere, son birkaç yüzyılın kolonyal sömürgecilerinin kayıtlarında yer alan satırlar arasından derleyebildiklerimizle desteklenen efsanelere bel bağlayabiliriz yalnızca.

Ilmorog düzlükleri, Kenya'yı Sfenks ülkesine ve Filistin'deki Ürdün Nehri'nin efsanevi sularına bağlayan doğal karayolunu oluşturan Büyük Rift Vadisi'nin bir parçası. Asırlar boyunca, hatta bugüne dek, Afrika tanrısı ve diğer toprakların tanrıları insan ruhuna hükmedebilmek ve kutsal alınterinin mahsulünü kontrol edebilmek için birbirleriyle mücadele etmişler. Gök gürlemesi ve şimşeklerin, onların öfkeli gürle-

yişleri ve kılıçlarının korkutucu çarpışmasından çıkan ateşler olduğu söylenir. Rift Vadisi de Afrika tanrısının ayak izleri olmalı.

Agu ve *Agu*'dan, *Tene wa tene*'den, Manjiri neslinden çok ama çok uzun zaman önce, payına düşenden çok daha fazla kuzey ve kuzeybatıdan gelen serüvenci görmüştü bu topraklar. Süleyman'ın mür ve tütsüsünün talipleri, Zeus'un çocuklarının, Nil'in Güneş tanrısının tahtı için çıktıkları kraliyet avı, Cengiz Han'ın keşif erleri ve casusları, Arap coğrafyacılar ile köle ve fildişi avcıları, Galya'dan ve Bismarck Almanya'sından gelen ruh ve altın tüccarları, Victoria ve Edward dönemi İngiltere'sinden gelen kara korsanları ve insan avcıları... Hepsi, bolluk krallığına ulaşmak üzere buradan geçmişlerdi. Kimi zaman kutsal bir şevkle, kimi zaman bilgiye duyulan hakiki bir susuzluk ve ilk adamın göbekbağının gömüldüğü yeri bulma arzusuyla... Ama çoğunlukla da menfaatperest bir ticari açgözlülük ve kendilerinkinden azıcık farklı bir ten rengine sahip olanları acımadan katletme sevdasıyla... Her biri farklı farklı maskeler takıp, farklı farklı kılıklara bürünüp gelmişlerdi. Tanrının evlatları, mücadeleyle, her saldırıdan, her toprak ve ruh çalan imparatorluktan sağ çıkmayı başarmışlar, doğayla, ayrı tanrılarıyla ve müşterek ben'leriyle olan ebedî savaşlarına devam etmişlerdi.

Anılar, başka topraklara gitmek üzere alelacele oralardan ayrılmak durumunda kalan ve düzlüklerle Ilmorog üzerinde bazı izler bırakan birkaç kişinin anıları olarak kaldı.

Önce beyaz bir sömürgeci, Lord Freeze-Kilby ve iyi huylu karısı, bir hanımefendi geldi. Muhtemelen "Yeni Sınır" olarak gördüğü topraklarda kendisine ait bir şeylere sahip olmak isteyen şu beş parasız kalmış, ipsiz sapsız aristokratlardan biriydi. Ilmorog'un yaban hayatına, sadece birkaç fide ekip, bir sterlin yatırarak, bir milyon fideyle bin sterlin verecek medeni bir biçim kazandırmak oldukça yaratıcı bir işti. Bunun için başkalarının alınterine ihtiyacı vardı; onu elde etmek için de hükümetin sihrini, tezkereyi ve tüfeğinin gücünü kullandı. Sığırtmaçların ve Hıristiyan barışı adına kralın adamlarınca yapılmış olan katliamlardan sağ çıkabilenlerin asık yüzlerine

aldırmadan buğdayı denedi; bir kez daha, omzunda daima asılı duran tüfeğine güvendi. Sığırtmaçlarla çiftçilerin bazıları, bir zamanlar efendi, yönetici oldukları topraklarda *kipande* taşıyan işçilere dönüştürüldüler. Rüzgârda buğday dansını izleyip, sabırla kendi vakitlerinin gelmesini beklediler. Laikipia düzlüklerindeki Masai halkına ne olduğunu duymamışlar mıydı? Gece vakti, liderleri Ilmorog Tepesi'nde buluşarak bir karara vardılar. Bütün tarlayı ateşe verip, olayın ölümcül yansımalarını beklemek üzere düzlüklerin dış kısımlarına çekildiler. Efendi taşınmayı reddetti. Ama hanımı onu terk etti. Gece yarısı geç bir saatte, savaşçılar geri gelip adamın bungalovunun etrafında tuhaf sesler çıkardılar. Yalnız serüvenci, kendisi gibi bir tanrı adamı olan önceki sömürgecinin inleyen hayaletini görmüş olmalıydı ki derhal daha mutlu ve sağlıklı Ol Kalou Vadileri'ne çekildi. Orada iyi huylu karısının bir başka efendinin kollarında teselli bulduğunu keşfetti ve her ikisini de tüfeğiyle vurdu. Ilmorog yerlileri ahşap bungalovu yakıp kül ettiler, çevresinde dans edip, şarkılar söylediler. İntikamın gelmesi gecikmedi. Bu yüzyılın başında yaşanan Ilmorog Savaşı, Kenya'daki en şiddetli fetih ve direniş savaşlarından biridir.

Daha sonraları, iki Avrupa savaşı arasında, Ramjeeh Ramlagoon Dharamashah adında, görünüşe göre gaipten gelen biri, hem ev hem de dükkân olarak kullanmak üzere bir bungalov dikme izni istedi. Demirden bir çatı ile demirden duvarlar inşa edip ticarete atıldı. Tuz, şeker, köri ve kıyafetle, çiftçilerden hasat zamanı ucuza satın aldığı fasulye, patates ve mısırı satıyordu dükkânında. Tezgâhın ardında hep aynı köşede oturur, yeşil yaprak çiğniyor olurdu. Nadiren, birbirinin tıpatıp aynısı düzlükler boyunca yürüyerek şehre gitmek üzere dükkânı kapar, bir kısmı Afrikalı hamalların sırtlarına istiflenmiş, bir kısmı da öküzlerin çektiği bir arabaya yüklenmiş mallarla geri dönerdi. Bir keresinde dükkânı kapadı ve bir ay uzaklarda kaldı. Geri geldiğinde yanında, ta ki ona çocuk doğurmaya başlayana dek herkesin kızı zannettiği, sürekli kıkırdayıp duran utangaç bir kız vardı. Dükkânda ve evin civarında bir de yardımcısı vardı artık, Ilmoroglu Njogu'nun

kızı. Çok işe yarıyordu, özellikle de Dharamashah'ın karısı uzaklarda, Hindistan'da ya da başka bir yerde iken. Kısa süre içinde o da gebe kaldı. Dharamashah'ın, siyah bir kadından olan tek oğlunu yarım ağızla kabul ederek, kadına bir sürü para verip, onu sık sık gizlice ziyaret edebileceği şehre gönderdiği söylenir. Kahverengi tenli, uzun boylu oğul, İkinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği günün ertesi Ilmorog'a gelir, kıkırdayan eşiyle kendisi yüzünden atışan babasını sadece bir kez ziyaret ederek büyükanne ve büyükbabasının yanında kalmaya başlar. Zamanla, Ilmorog halkı, neredeyse her şey için Dharamashah'ın dükkânına bağımlı hale gelir. İktisatları ve günlük ihtiyaçlarıyla dükkânın artan zenginlikleri arasında sağlam bir bağ oluşur. Onları, boyunlarından, yaşamlarından ve her şeylerinden dükkâna bağlayan görünmez zincirler için homurdanmaya başlayana kadar, mahsullerini, sütlerini, ihtiyaçlarını dükkâna rehin bırakırlar. 1953 yılında, şık giyimli ancak bir deri bir kemiğe dönmüş siyah kadın ansızın Ilmorog'a gelip Dharamashah'ı görmeye gider, hemen ardından da ağlayarak yaşlı ana babasının evine koşar. 1956'da Dharamashah, Ole Masai diye birinden bir mektup alır, gönderen kısmında tuhaf bir adres yazılıdır: Nyandadura Ormanı'nda bir yer. Mektubu, elleri titreyerek, yeşil yaprak çiğneyen ağzı da adeta felce uğramış halde okuyup derhal dükkânı kapar. Kendisine, tamamı eğitimleri ve evlenmeleri için Hindistan'a gönderilmiş olan ondan fazla çocuk veren eşiyle birlikte Ilmorog'dan kaçıp bir daha da geri dönmez. Köy halkı dükkâna zorla girip içeride, raflarda ne var ne yok en küçük kırıntısına kadar her şeyi alır, ormandaki savaşa da şükreder.

Tanrı Ole Masai'yi ve cesur savaşçılar çetesini kutsasın.

Bunun acısını çekerler ama. Birileri Ramjeeh Ramlagoon Dharamashah'ın izinden gidip de ihtiyaçtan fazlasını alıp diğerlerine belli bir kârla satana dek en ufak ihtiyaçları, hatta tuz için bile Ruwa-ini'ye kadar tüm yolu yürümek zorunda kalırlar. Ama ticaret, toprak ve havayla olan gündelik uğraşlarında önemsiz bir iş olarak kalmaya devam eder. Hiçbiri, Njuguna bile, insanın salt ticaretle uğraşarak, gerçekten adam olabileceğine inanacak kadar çılgın değildir. Bağımsızlıktan

kısa bir süre sonra, binayı güve, örümcek ve farelerden kurtarmak yine bir yabancıya, Abdulla'ya kalır. Abdulla az çok benzer çeşitte ürünler satıp tezgâhın arkasında aşağı yukarı aynı köşede oturmaktadır ama Dharamashah yük arabasını çekmek için öküz kullanıp, yaprak çiğneyip, karısı ve çocuklarına bağırırken, Abdulla arabasını bir eşekle çekip, Joseph'a lanetler yağdırmaktadır.

Sonra birden Abdulla'nın hakaretlerinin sona erdiğini fark ederler, artık kaşlarını da çatmıyor, Joseph'ı beddualarıyla dehşete düşürmek yerine okula gönderiyor, hatta katıla katıla güldüğü zamanlar oluyordur. Dükkân çok daha neşeli bir görünüme kavuşmuştur. Çay, tuz ve şeker paketleri, köri tozu kavanozları düzenli biçimde raflara dizilmiştir. Barda duran kırık masayı tamir etmiş, dışarıya, güneşe çıkarılabilen yeni sandalyeler ilave etmiştir. Giderek daha fazla insan akşam saatlerinin bir kısmını Abdulla'nın dükkânında geçirmektedir artık.

Njuguna, "Hepsi Wanja sayesinde" diye fısıldar Muturi, Njogu ve Ruoro'ya. "Her şeyi o kız hallediyor. Mwathi'nin yerine gittiğini de duyuyorum, ne için acaba?"

"Nyakinyua'ya yardım edişi beni duygulandırıyor, şehirli bir kadın o" der Njogu. Muturi, Mwathi'nin yerinden neredeyse her söz edilişinde olduğu gibi, bu defa da sessiz kalır.

2. Ilmorog'daki mucizeyi yaratan sadece mehtap altında yaşananlar değildi. Güneşin batışıyla karanlığın hüküm sürdüğü saatler arasında kalan zaman diliminde, yumuşak, dingin ve güzel bir şeyler de vardı Ilmorog sırtlarında. Açıklanamaz bir nedenle, alçak, dalgalı Donyo Tepeleri sanki yükselip de gökyüzüne ulaşmış gibi görünürdü. İnsan yükseklerde herhangi bir yerde durarak, otlakların son noktası olan uzak tepelerin zirvesine incelikle yaslanmış güneşin manzarasını yakalayabilirdi. Sonra ansızın, dört bir yanı hedefalan ateşten oklarla bakırsı bir tonda alev alan güneş, tepelerin ardından kayıp giderdi. Kısa süre sonra da, tepeler ve düzlüklere karanlık ve gizem hâkim olurdu. Tepeler, ay olmadığı sürece, bu muhteşem gölgenin bir parçası haline gelirdi. Munira, bu

olağanüstü gölgenin açılışını yapan alacakaranlığın tadını çıkarırdı. Her şeyin istemsizce karanlığa gömülüşünü beklerdi. İşte o zaman, aralarındaki bağlantıları bilinçli bir biçimde seçmeksizin, etrafındaki her şeyle bütünleşirdi: Bitkiler, hayvanlar, insanlar ve kulübelerle... Seçim yapmak demek çaba harcamak, karar vermek ve bir olasılığı tercih etmek demekti. Bu ise acı verici olabilirdi. O, seçmemeyi, evi, Abdulla'nın dükkânı ve tabii ki Wanja'nın kulübesi arasında gidip gelerek günbegün kutladığı bir özgürlüğü seçmişti.

Diğer yandan, ne arzulamış olduğu ne de artık kontrol edebildiği bir kasırga tarafından ileriye doğru sürükleniyor olmaktan dolayı suçluluk duyuyordu. Bu suçluluk bilinci, yanlış bir şey yapmış olma hissi daima yaşamını gölgelemişti.

Munira, kimi şeylerin asla dile getirilmediği bir evden kaçan sığınmacı gibiydi. Kendi aile yaşamı yaratılmış, sonra da Presbiteryen Hıristiyan terbiyesi ve adabının mihrabında parçalanıp gitmişti. Bazı ilişkileri olmuştu, bunu inkâr edemezdi. İnsanoğlu yaşamalıdır. Ancak şimdiki Olağanüstü Hâl Köyü'nden çok çok uzun zaman önceki eski Kamiritho'daki bir evde yaşadığı o ilk deneyimi hep utançla hatırlardı. Ev, *Swahili majengo* olarak adlandırılan tarzda inşa edilmiş birkaç evden biriydi. Çürümekte olan geniş, devasa teneke çatısıyla bir köşe başı eviydi. Ünlüydü bu evler, özellikle de, *Bono*'lar olarak adlandırılan İtalyan savaş mahkûmları, Nakuru yolundan geçerek, yakınlarda bir yerlerden *murram* alıp getirirler ve bu evlere uğrarlardı sıkça. Amina'ya, adı buydu, iki şilin vermişti, biriktirdiği bütün parası bu kadardı. Kadın gerçekten gururunu kırmıştı. Kapı aralığında dikilmiş, onu baştan aşağı neşeli bakışlarla süzerken, evin içindeki bir başkasına beklenmedik keşfini haber verirmiş gibi, "Sadece bir çocuk" demişti. Munira, bir anlığına kadının evli olması ve kocasının on keskin *panga* ile ortaya çıkması ihtimali karşısında dehteşe düşmüştü. "Sünnetsiz erkeklerle yatmam. Böyle bir kuralım var. Ama gel buraya." Onu içeri alıp yatağın üzerine oturmuştu. Munira korku ve utançtan titriyor, ağlamak istiyordu. Penisi büzüşmüş, buruş buruş olmuştu. "Şimdi bir bakalım... korkma... erkeksin sen... bahse girerim bir iki kez boşaldığın olmuştur." Nazik

biriydi, bir anne yumuşaklığıyla yatıştırdı onu, penisi aniden sertleşti ve öleceğini hissetti şayet... Kadın onu etli kalçalarının arasına aldı, mırıltılarla konuşarak bacaklarını çapraz hale getirdi yavaşça ve Tanrım, her şey sona ermişti Munira için, kadının içinde olup olmadığından bile emin değildi artık. Ateşle boş yere kovmaya çalıştığı şeytan işte tam da buydu. O sahneyi daima nahoş hislerle anımsardı, özellikle de sonraki yıllarda, Siriana'dan atıldıktan sonra, genç bir öğretmen olarak çalıştığı Kamandura'ya giderken evin önünden geçtikçe. Öte yandan, herhangi birinin ete böylesine açık oluşunun bir daha asla kendisini sarsamayacağına dair yemin etmişti.

Ancak Wanja'yla bile, hâlâ, yetiştiriliş biçimi ile Siriana'daki misyonerlik eğitiminin tutsağı olduğunu keşfetti. Yaşadığı tecrübeden zevk almadığı anlamına gelmiyordu bu. Bilakis, almış olduğu terbiyeye rağmen, bir kadının bilinmeyenine girmeden önceki birkaç saniyelik bekleyişten daha harika, daha keyif verici bir şey olmadığını biliyordu. Bunu biliyor olmanın verdiği acıdan tamamen kurtulmadan hemen önce, Wanja'nın, pencereden vuran mehtabın huzmeleri altındaki acılı yüzü, canı gerçekten acıyormuşçasına çıkardığı sesler ya da bal peteği, şekerkamışı yiyormuşçasına zevkle inlemesi ve yumuşak devinimleri cennetteki yılanın arzunun ateşiyle dolmasına yol açtı. Annesini ya da kız kardeşlerini yardıma çağıran çığlığı, artık seçmenin ya da seçmemenin bir anlam taşımadığı boş, karanlık ve dehşetli bir boşluğa düşene kadar Munira'ya daha da büyük bir güç ve kudret verdi. Ancak bir biçimde, sürüklenmiş olduğu ürkütücü bir farkındalığa uyanacak ve hiçbir zafer hissetmeyecekti. Wanja'ya ulaşamamıştı, bu da ironik olarak Munira'yı, kadını ve onunla işleyeceği binlerce günahı daha da fazla arzular hale getirmişti.

Wanja'ya doğru uzandı. İrkildiğini, uzaklaştığını hissetti kadının. Kafası karışmış bir halde geri çekildi Munira. Aniden geri gelip, onu, istek dolu yolcuyu, bir gece treniyle zevk ve günah ülkesine götürecek, sonra da onu orada soluk soluğa, daha da susamış ve acıkmış bir halde bırakacaktı.

Wanja'nın değişken ruh hallerine yetişebilmek güçtü, Munira'yı nefessiz bırakıyordu. Kimi zaman buna sebep in-

sanlar için duyduğu endişe oluyordu. Öyle zamanlarda hüzünlü, içe dönük olurdu, masumiyetleri içinde zalimce gelen sorular yöneltirdi Munira'ya. Özellikle de Abdulla, neredeyse hep aklındaydı.

"*Mwalimu*, buraya hangi nedenle saklanmaya geldiğini biliyor musun?"

"Kimden söz ediyorsun?"

"Abdulla'dan, başka kimden olabilir?"

"Bilmiyorum. Ona burada rastladım. O ve ben, sen gelmeden önce çok fazla konuşmazdık. Sen onun dilini tanıdığım herkesten daha iyi çözüyorsun."

"Bazen ona bakıyorum. Yüzü acıyla dolu ama bunu gizlemeye çalışıyor. Çoh fazla kahır yüklü gibi, sakat bacağında değil de kalbinde. Galiba hepimiz birbirimize benziyoruz."

"Anlayamıyorum."

"Bence anlıyorsun" diye ısrar etti Wanja, sesini birazcık yükselterek. "Şunu demek istiyorum, belki hepimizin ruhu yaralı ve bir çare arıyoruz. Belki yalnızca tek bir çare vardır!"

Sözcüklerden çok sesinin tonu esrarengiz bir biçimde Munira'nın tenini ürpertti.

"Ben... anlamıyorum" dedi duraksayarak, korkuyla.

"Hep anlamadığını söylüyorsun. Anlamayacak ne var? Sen de kaçıyorsun. Seni böyle bir yere getiren nedir? Bana doğruyu söyle. Sen neden kaçıyordun?"

Munira irkildi. Birden ter bastığını hissetti. Telaşa kapılsa da sesini kontrol etmeyi başardı.

"Sadece sıradan bir nakil... hava değişikliği... yer değişikliği. Tebdilimekânda ferahlık vardır derler. Ancak bağımsızlık sonrası... iyi hissettim kendimi. Hepimiz için bir şeyler yapma vakti geldi... *Harambee*... Kendi kendine yetme... Ulus inşası... Toprağa dönüş... Ben de kendi bildiğim biçimde genel çağrıya uydum. Sık sık düşündüğüm iyi bir ulusal slogan var: Kendine yardım dostuna yardımdır."

"Görüyorsun işte" dedi aniden zafer kazanmışçasına. "Üç ay önce buraya ilk geldiğimde senin hikâyene inanmamıştım... bir amacının olmadığına falan..."

Wanja'nın köy yaşamına olan aktif katılımını anımsayınca kendi sözlerinin ardındaki yalanı hissetmekten ya da kadının kendisine duyduğu ani güven karşısında suçluluk duymaktan başka bir şey gelmedi elinden.

İki hafta süren mısır hasadı boyunca Wanja, Nyakinyua'ya ve diğer kadınlara yardım ederek kendisini işine verdi. Zayıf bir hasat oldu, köylüler birbirlerine bakarak başlarını salladılar.

Aynı zamanda dükkânda çalışmaya ve malları düzenlemeye de devam ediyordu. Bir keresinde, Abdulla'nın yerine, mal almak üzere eşek arabasıyla Ruwa-ini'ye giden Joseph'a eşlik bile etti. Munira, kadının işlerine böylesine dalmış olmasını izleyip, iş gerçek bir rakipmişçesine huzursuz hissetti kendisini. Wanja sabahları dükkânı temizleyip stok sayımı yapıyordu. Öğleden sonra ise düzlüklere su almaya giden kadınların arasına katılıyordu.

Kadınların, erkekler için yıkamak zorunda oldukları kirli çamaşırlardan, erkeklerinin sevişme alışkanlıklarına, hemen her şeye dair yaptıkları dedikodular Wanja'nın çok hoşuna gidiyordu. Wambui şöyle dedi bir gün: Benimki bir seferinde Ruwa-ini'den ya da işte iş için nereye gittiyse oradan dönüp beni *shamba*'da buldu ve tahmin edebiliyor musunuz orada, *shamba*'da, kuru mısır saplarının üzerinde, bir *mwariki* fundalığının gölgesinde yapmak istedi, akşamı bekleme önerimi işitecek durumda değildi, ter içindeydi, "Ayıp!" diye bağıracağımı söyledim ama itirazlarıma kulak asmadı ve işte inanabiliyor musunuz, benim şu haylaz Muriuki'ye orada, güneşin altında, mısır dallarının üzerinde hamile kaldım. Kadınlardan biri "Bahse girerim, bu yakıcı güneşin altında bu kadar susamış birini görünce çok da umursamamışsındır" diye cevabı yapıştırınca, hepsi birden güldü. Wanja'dan şehirli erkeklerden bahsetmesini isterlerdi sık sık: "Oralarına lastik bir kılıf geçirdikleri doğru mu?" Wanja sadece gülerdi ama kadınlar Wanja'ya, büyükannesine yardım etmek üzere gelmiş olduğu için şükran duyuyorlardı: "Sen burada kal, böylece şehirden seni ziyarete geldiğinde, erkeğini görmüş oluruz."

Daha sonra, barla ilgilenmek, aynı zamanda da bira içip, bu defa da erkeklerden dedikodu ve hikâye dinleyerek vakit

geçirmek için Abdulla'nın yerine dönerdi. Geniş Ilmorog düzlüklerinde başıboş dolaşan ve bir keresinde, Ngoci, Mburu ve Ngigi nesilleri bile dünyaya gelmeden uzun zaman önceki bir kuraklık döneminde, yağmur için yapılan bir kurban töreni sırasında, boynuz ve hörgüçlerini tanrıya veren hörgüçlü, uzun boynuzlu sığırlardan konuşup, şarkısını bile söylediler. Wanja hayattı ve artık mekânın en önemli çekim merkeziydi. Onun dikkatini çekmek, onu güldürmek ya da ondan onaylayıcı bir baş hareketi kapabilmek için konuşur gibiydiler.

Munira onun keyifli yüzüne, konuşan kişiye doğru hafifçe eğdiği boynuna, insan teması ve sıcaklığı arayan ellerine baktı, anlaşılmaz fiziksel bir acının iç sızısını hissetti. Eğer kendisi, Munira olmasaydı, tamamen bir başkasına da verebilirdi kendisini.

Zayıf mısır hasadını yağmursuz aylar izledi. Tarlada yapacak çok az iş olduğundan herkesin sinirleri, toz toprak ve kavurucu güneşten etkilenmiş görünüyordu, insanlar hiç yoktan sık sık tartışır olmuşlardı. Hepsi, bu yıl sadece tek bir mevsim yaşanacağını biliyor ama bunu kabul etmek istemiyordu. Kötü hasadın haberini erkenden almışçasına, genellikle bu vakitler ürünü şehirlere götürmek üzere gelen tüccarlar da ortaya çıkmamışlardı.

Wanja'nın bakışları giderek Ilmorog'dan başka taraflara yöneldi.

Kimi zaman huzursuzluğunu köye yöneltiyor, köyü ve koşulları şaka ve alaylarıyla acımasızca tenkit ediyordu.

"İnsan neden böylesi bir çukura düşer ki? Toprağı eşeleyip duran kadınlara bak. Bak onlara. Karşılığında ne alıyorlar? Neye hasat dedik? Birkaç mısır tanesine."

"Kötü bir mevsim geçirdik. Njuguna, Muturi, herkes, hasadın, yağmurlar geciktiği için zayıf olduğunu söylüyorlar."

"Kötü bir mevsim. Her yıl söylerler bunu. Böyle söyleyerek gelecek hasadın daha iyi olacağını umut ederler. Ama ellerine geçen tek şey, rüzgârın getirdiği bu toz toprakla, belki de hiç yağmayacak olan yağmur tarafından, kalpsiz güneşin elinden kurtarılmayı bekleyen bu kuru toprak olur."

Aralık ayı boyunca giderek daha gözle görülür biçimde arttı huzursuzluğu. Sanki gerçekten bir şey içini kemiriyor gibiydi. Ilmorog'a yönelik şikâyetleri daha keskin ve acı bir hal aldı. Bir gün, bir dizi hakaret ve sonu gelmez sızlanmanın ardından, tezgâhtan atlayıp bir defter kaptı ve ufacık başları, çırpı gibi bacaklarıyla, tozu dumana katarak, kendilerini takip eden güçlü kuvvetli, genç bir erkek olan güneşten kaçarak, zayıf, ihtiyar bir adam olan yağmura doğru koşan bir grup yaşlı kadın çiziktiriverdi çarçabuk.

"Toprakla bir olmuşlar... Huzur... *Uhuru na Kazi...** Çalışmakta yücelik vardır. Sence de öyle değil mi?" diye sordu Munira köylüleri kastederek.

"Toz toprakla bir olmuşlar, demek istiyorsun herhalde" dedi çizdiği resme bakıp onu Abdulla'ya doğru fırlatarak. "Sümük dolu burunların üstüne konmuş sinekleri görmedin galiba. Ya da yatak olarak kullandıkları sığır derisini ve otları... Ya da damları göçmüş kulübeleri..."

Bir kez daha güldü. İçten olmayan yüzeysel bir gülüştü bu. Acı, alaycı bir gülüş.

Bir nedenle Munira'yı kızdırdı tüm bunlar. Neticede koşulları kabul etmişti. Onlar gerçek bir sığınaktı kendisi için, Wanja ise onları alaya alıyordu.

"Neden şu anlattığın yerleri, sahilleri, şehirleri, Nairobi, Nakuru, Eldoret, Kisumu'yu bırakıp da buraya geldin? Neden oralara geri dönmüyorsun?"

"Sahi neden olmasın?" dedi aniden, sesinde öfke vardı ama bir nedenle Munira onun tedirgin olduğunu ve başka bir şey için tartıştığını hissetti. "Ilmorog'dan nefret ediyorum. Taşradan nefret ediyorum. Öylesine sıkıcı ki! Temiz musluk suyu lazım bana. Elektrik ışığı ve biraz da para!"

Aklı hem orada hem de başka bir yerdeymiş gibi sözcükler çabuk çabuk dökülüyordu dilinden. Abdulla'yla daha önce hiç sert bir tonda konuşmamışken şimdi de onu hedef almıştı. Kâğıdı alıp küçük parçalara ayırdı.

"Abdulla ne diyor bana burada? Sana iyi bir ücret ödeyeceğim. Ne zaman? Bütün işverenlerin aynı olduğunu bilir

* Svahili dilinde: Özgürlük ve İş. (ç.n.)

misin Abdulla? Bir sürü barda çalıştım. Bizim gibilerin söylediği tek bir şarkı vardır: Eyvah! Ayda sana yetmiş beş şilin verirler. Sen de gün içinde bira ve gülücük dağıtırsın müşterilere. Gece ise yatakta kendini ve iç çekişlerini vermen beklenir. Bar ve Pansiyon. Mal sahibi, bir çiftin on dakikalığına Vono marka yatağı ve yırtık çarşafları kullanması karşılığı yirmi şilin alır. Abdulla, sadece bir yaylı yatak, bir battaniye ve iki çarşaf satın alıp buraya da Ilmorog Bar ve Restoranı adını vererek bir sürü para kazanabileceğini biliyor musun? Çarşafları yıkaması için başka birini daha bulman koşuluyla tabii!"

Onu izliyorlardı, ağlamasını falan bekleyerek. Ancak değişmişti. Düşünceli bir biçimde birasını yudumladı ve dalgın dalgın devam etti sözlerine:

"Bir dakika durun. Burayı bir kiliseye çevirmeliyiz. Şehirden sıkılanlar buraya gelebilirler. Bira içip dans ederek ruhlarındaki acıyı dindirebilirler. Ya da bir sanatoryuma. Büyük bir tane ama. Bir haftalığına karılarından ve çocuklarından uzaklaşırlar. Kızarmış keçi eti ye. Bira iç. Dans et. İyileş. Sonra da seni bekleyen eşine dön. *Mwalimu*, sence ne yapmalıyız burada? Ilmorog'da? Bir öğretmen köyün gerçek ışığı değil midir? Bir ateş yakıp da onu teneke kutunun altına saklar mıydın? Cidden Abdulla, *Chang'aa*, *Muratina* ya da öyle bir şeyler mayala. *Kill-me-Quick*. Gerçekten de insanı öldürür bu içkiler ama yine de güçbela kazandıkları son kuruşu ölümlerini çabuklaştırmak için bunlara vermeyi sürdürüyor insanlar. Erkenden ölme hakkını satın almak. Burada, köyde, insanlar bu güneşin altında ölecekler ve sana da tek kuruş ödemeyecekler bunun için. Öyleyse Abdulla, *Chang'aa* mayala. Yoksulların sefaleti üzerinden zengin ol."

Bunları söylerken yüzünde beliren gülüş, uğursuz, şeytani anlamlar taşıyor gibiydi. Dudaklarının kenarlarında alay ve ironi vardı. Munira, kendisinden, evinden bu yere kaçmış oluşundan söz ettiğini düşündü. Onu her zamankinden daha uzak hissetti kendisine. Sanki ona hiç dokunmamış gibi, iğnelemeleri, bir bakirenin baştan çıkarıcı cilveleriyle aynı cezbedici güce sahipti. Onu çiçeğinden zor kullanarak yoksun

edip, kendisi kanla çiçek açarken dokunabilirdi ona yalnızca. Bir bakire ve bir fahişe. Neden sırtında bir reklam panosu taşımasın ki? Bir VW sür: Bir *Virgin Whore* [Bakire Orospu] sür. Ya da VIP: *Very Interesting Prostitute* [Çok İlginç Bir Fahişe]. Bu hakaretleri yüzüne de söylemeyi düşündü. Ancak bu kin dolu ve acı düşünceleri Wanja'nın bir sonraki maskaralığıyla bölündü. Ayağa kalkıp kapıya gitti ve esnedi: "Neden hepimiz bu delikteyiz?" Sonra ansızın dönüp tezgâhın üzerinden yere atladı, sert ve yapmacık bir ifadeyle erkeklerle yüz yüze geldi. Neredeyse bir çığlık gibi çıktı sesi:

"Biraz müzik, *Bwana** Abdulla. Biraz müzik, bu vücut sadece dans etmeye uygun. Nasıl! Bir radyo da mı yok yoksa burada! Şarkı söyleee! *Mwalimu*, gitar çal, flüt çal, dans etmek istiyorum."

Onların cevabını beklemeden, kalçalarını sallaya sallaya, yavaş hareketlerle ama kafasının içindeki müziğin ritmine uygun biçimde dans etmeye koyuldu. Ritim giderek hızlandı, yüzünde coşku ile acı arası bir ifade belirdi. Kalçalarını, göğüslerini, belini oynattı, böylece tüm vücudu artık şehvet ve güç dalgalarıyla sarsılıyordu. Biraz sonra müzik sona erdi. Bitkin bir halde yerine oturdu. Sanki içindeki bir meseleyi çözmüş gibi, sessiz, sakin bir biçimde konuşuyordu artık. Rahatlamış gibiydi, neredeyse her zamanki Wanja idi.

"İşte erkekleri böyle baştan çıkarırdık. Bizim tek zafer anımızdı bu. İki kızın pistte birlikte dans ettiği de olurdu bazen. Erkekler gözleriyle yalvarırlardı, elleriyle yalvarırlardı, en sonunda da içkileri ve paralarıyla yalvarırlardı. Gerçekten çok fenayımdır bazen. Beni parayla satın alabileceğini düşünen bir erkekten nefret ederim. Bir defasında bir adama, kendime ithal elma şarabı ısmarlatarak iki yüz şilinden fazlasını harcattım. Elma şarabı insanı asla sarhoş etmez bilirsiniz. Onu öylece ortada bıraktım. Benim için tek kuruş bile harcamamış bir başkasıyla gittim. Kendimi iyi hissettirdi bu yaptığım. Ertesi sabah elinde bir bıçakla beni bekliyordu. Paramı geri ver! Ne parası diye sordum ona. Elma şarabı,

* Svahili dilinde: Patron, Efendi anlamına gelen bir hitap şekli. (ç.n.)

elma şarabı diye bağırdı. En masum yüzümü takındım, en tatlı ses tonumla 'Dün gece beni istediğini mi söylemek istiyorsun yani? Neden öyle söylemedin? Elma şarabının dili yok ki söylesin. Ama kalbimi kırdığını söylemeliyim. Orada düşünüp duruyordum. En sonunda kendime gerçek bir arkadaş buldum diyordum... Yani sen de herkes gibisin!' Kızgın bakışlar attım ona. Öyle utanmıştı ki. Bana daha fazla elma şarabı ısmarladı ve bir daha da asla ilişmedi. Abdulla... Bu lanet olası delikten gerçekten sıkıldım."

Munira kadının cilvelerine duyduğu hayranlığın etkisiyle kendinden geçmişti. Orada oturmuş, öylesine çekici görünüyordu ki, zevk ve günah krallığına bir VW sürmek istedi, artık ona bir biçimde ulaşıp, onu kendisine bağlayacaktı. Ancak Abdulla, uzaklarda bir yerlere, hasadın ardından işlenmiş olan ve şimdi tozlu hale gelmiş toprağın ötesinde bir noktaya bakıyordu. Anılar ve geçmişle bir sohbete dalmış gibi görünüyordu. Ne yalnızlık ama buradaki diye mırıldandı kendi kendine. Wanja'ya döndü, derin bir şefkat içeren bakışları içten ve yumuşaktı.

"Wanja, sen de dinle beni. Bir şey söyleyeceğim ve *Mwalimu* burada bize tanıklık edecek. Taze bir yara taşımak nedir bilirim. Bu sakat bacaktan söz etmiyorum. Ilmorog'da kal. Çukur dediğin bu yerle birlikte yüzleşelim. Sana ödeyeceğim ücret de senin hissen olsun. Sen ve ben artık bu işyerinde ortağız. Belki çok bir şey değil ama bütün samimiyetimle teklif ediyorum. Burada kal."

Wanja güçlükle kontrol edebildi gözyaşlarını. Abdulla'nın ne dediğini ve teklifinin ardındaki içtenliği çok iyi anlamıştı. Ancak kabul edemezdi, içinde bir şey uzaklara gitmesi için zorluyordu onu artık ve ziyaretinin boşa gittiğini biliyordu. Ama boşa gitmemiş olsaydı bile Ilmorog'da nasıl kalabilirdi?

"Abdulla, kocaman bir kalbin var senin. Ağlama isteği yaratıyorsun bende. Günahkâr bir kadınım ben. Ilmorog'a neden geldiğimi biliyor musun? Sen neden geldin? Munira niye burada? Benimki, Abdulla, hem uzun hem de kısa bir hikâye. Belki yine gelirim. Ama dünyaya, oraya ödeyecek bir borcum var gibi hissediyorum."

Başka bir laf etmeden birden kalktı ve ağır ağır kuru tarlalardan geçerek kulübesine doğru ilerledi.

Nyakinyua ertesi gün erkenden Abdulla'nın dükkânına gitti. Oturmayı kabul etmedi ama Joseph'tan gidip Munira'yı getirmesini istedi. Abdulla'nın midesi sıkıştı korkudan.

"Wanja uzaklara gitti" dedi Munira geldikten sonra. "Ancak geri dönebilir, tüm eşyalarını yanına almamış giderken" diye ekledi kuşkuyla.

Munira ve Abdulla bir şey söylemediler.

"Ah, şu güneş" dedi Nyakinyua, sanki gitmeye hazırlanıyormuş gibi yaparak. "Şu güneş!" diye tekrarladı.

Munira ve Abdulla yine tek laf etmediler.

Beşinci Bölüm

1. Wanja'nın Ilmorog'dan ayrılışını izleyen yıl tüm ülke için çok önemli bir yıl oldu. Faillerinin hiçbir zaman yakalanamadığı, güpegündüz işlenen gizemli bir siyasi cinayetle başladı yıl. Asya kökenli bir yurttaş olmasının ötesinde, bağımsızlık savaşına katılımı ve akabinde de, bağımsızlık sonrası dönemde emperyalizmle yapılacak her türlü ittifaka karşı kararlılıkla yürüttüğü muhalefetle ülke çapında tanınan biriydi öldürülen kişi. Yoksuldan çalınan servetin amansız bir düşmanıydı, gerek Parlamento içinde gerek de dışında tarım devrimi çağrısında bulunuyordu. O yıl sene boyunca, ülke genelinde söylentilerin ardı arkası kesilmedi. İnsanlar son dedikoduları ve fikirleri tartışmak üzere ikili üçlü gruplar halinde toplanıyorlardı. Şu ya da bu politikacı ile gizlice işbirliği yaptığı doğru muydu? Belki de kuşkulu bir şeyler planlıyordu, mesela bir darbe? Ama nasıl? Komünizm mi, o da neyin nesiydi? Ekonominin dış güçlerce denetimine muhala-

fet mi? Tarım devrimi çağrısında bulunmak mı? Yoksulluğa son verilmesini istemek mi? Asyalı, belki de şöyle ya da böyle. Ama savaş yıllarında İngilizler tarafından tutuklanıp hapse atılmıştı. Bir dolu cevapsız soru ve yeni ulusun damarlarında dolaşan, arka arkaya gelen korku dalgaları.

Ilmorog'da o yıl yağmurlar yine azdı. Bir önceki senenin hasadından da kötü, tek bir hasat oldu bu defa.

Böylece suikast yılı sona erip de, yağmurlar hâlâ yağmayınca Ilmorog halkı somurtup endişeyle gökyüzüne bakmaya başladı. Güneş onların kaygılı yüzleriyle dalga geçiyor gibiydi. Aşırı bir parlaklıkla doğrudan ısı dalgaları gönderip bakanların gözlerini kamaştırıyordu. Rüzgâr, Güneş tanrıya bir adak sunarmışçasına aniden tozu dumana katıyor, sonra bu toz fırtınası diniyor ve havalanan ne varsa adak kabul edilmemişçesine kederle yere iniyordu. Ilmoroglular baş ağrısı yapan bu ısı dalgalarını kurumuş tenlerinde hissediyor, toz toprağın bu küçük öfke dolu savruluşunu görüp kulübelerinin verandasına çekiliyorlardı. *Mwariki* ağaçlarının gölge ve siperlik vazifesi gören, yeşil şemsiyeleri andıran yaprakları da yoktu artık tarlalarda. Yine de *shamba*'lara gittiler, ayıklanacak yabani otlar ya da parçalanacak toprak olduğundan değil de, daha çok pervanenin ışığa duyduğu aşka benzer bir aşkla *shamba*'larının çekimine kapıldıklarından. Buna engel olamıyorlardı. Kulübelerinin saçakları altında çene çalıp geçmişi anıyor, birbirlerine muzipçe şakalar yapıyorlardı; ancak içten içe, bu yıl kuraklık olabileceğine dair huzursuz edici bir farkındalık taşımıyor da değillerdi.

Njogu, Muturi, Ruoro, Njuguna, Abdulla'nın dükkânının dışında oturuyorlardı. Normalde inek ve keçileri ovalara götürmüş olurlardı. Ancak yıl sonu gelmiş, yeni bir sene başlamak üzereydi; okul da tatil olduğundan şimdi sıra çocuklardaydı. Onları endişelendiren önceki iki sene boyunca eylül ayında sadece tek bir hasat elde etmiş olmalarıydı. Hasat sonrasında, tembelleri sığınaklara kaçıran birkaç aralıklı yağış dışında yağmur da yağmamıştı. O nedenle bu Yeni Yıl'ın *njahi* yağmurları son iki yılda olduğu gibi gecikirse, bölge halkı derhal kıtlıkla karşı karşıya kalacaktı. Abdulla'nın

dükkânının dışında otururken, konu dönüp dolaşıp yağmurlara geliyordu.

"Hâlâ da yağabilir... Kimi zaman sene başında ya da azıcık daha geç yağdığını hepimiz biliriz" dedi Njogu.

"Nedendir bilmiyorum ama hava giderek daha az tahmin edilebilir hale geliyor. Havalara girmiş sanki" diye görüş bildirdi Njuguna. "Mwathi wa Mugo yağmurlar üzerindeki etkisini yitiriyor sanki" diye ekledi alaycı bir gülüşle Muturi'ye bakmaksızın.

"Amerikalılarla Rusların gökyüzüne fırlattıkları şu şeyler yüzünden olabilir."

"Olabilir. Ay'a yolcu gönderebileceklerini duydum. Bu mümkün olabilir mi?"

"Bir zamanlar bir insanın iki tekerlekli metal bir ata binebileceğine de inanmazdık" dedi Njogu, bisikletini kendilerine doğru süren Munira'yı görünce. "Munoru binene kadar."

"Beyaz Adamın ilk geldiği zamanı hatırlarsınız. Ayakkabılarını çıkardığında bacaklarını çıkardığını sanmıştık. İnsanlar 'Bu nasıl bir büyü böyle?' diyerek kaçışmışlardı."

Hep birlikte gülüp, biraz daha içki istediler. Munira bisikletini duvara dayayıp oturdu ve onlarla aynı anda bira sipariş etti.

"Yakında biradan başka içecek bir şeyimiz olmayacak..." dedi.

"*Mwalimu*... Okul ne zaman başlıyor yeniden?" diye sordu Njuguna. "İki yıldır bizimlesin. Çocuklarımız için iyi oldu bu."

"Bilmiyorum" dedi. "Şimdi ocak ortasındayız. Daha fazla öğretmen gelmedikçe buraya, devam edebilmek mümkün olmayacak. İlk yıl iki sınıfım vardı. İkinci yıl üç sınıfım oldu. Şimdi dört olacak."

"Öğretmeni nereden bulacaksın? Hangi VIP gelip de güneşte pişmek ister?"

"Ruwai-ini'ye gidiyorum yakında. Gidip Mzigo'ya şöyle diyeceğim: Bana en az bir öğretmen daha vermezsen okulu unutsan iyi olur."

Sözleri karşısında sessizliğe büründüler. Bir anlığına kendi mahrem düşüncelerine çekildiler. *Mwalimu* onları terk etme-

ye mi hazırlanıyordu yoksa? Belki de iki yıl çok uzun bir süre olmuştu onun için.

Munira, Wanja'nın gidişiyle eski ahengini ve gücünü yeniden kazanacağını ummuştu. Ama kısa süre içinde, bunun imkânsız bir düş olduğunun farkına varmıştı. Gidişinden bir ay sonra, Ilmorog'un her yerinde ardında bir toz bulutu bırakarak dörtnala giderken görülebilirdi Munira. "Güneş yüzünden" dedi kimileri. Dört beş ay boyunca dönüşünü boş yere bekledikten sonra, pazarın kurulduğu günlerden birinde bir şeyler alacakmış gibi yaparak Ruwa-ini'ye gitti; ancak hiçbir şey almadı. Geceyi Ruwa-ini'de geçirebilmek için de bir sebep buldu ve neredeyse tüm barlarda içti. En son, yolu Furaha Bar'a düştü. Orada, müzik kutusunun başında bir kız gördü. Sırtı kendisine dönüktü. Kalbi vahşice çarpmaya başladı, artık daha fazla numara yapamazdı. Wanja'yı arıyordu. Bara gidip yüksek bir tabureye oturdu ve kendisini fark etmesi için bekledi. Önce gitarın, ardından da koronun sesi yükselip ortama hâkim oldu. Bir ilahiydi bu. Kız birden dönüverdi –ah! Wanja değilmiş– ve gözleri hafifçe kapalı, şarkıya eşlik etmeye başladı, sanki kutudan yükselen koro müziğinin bir parçası gibiydi. Müzik sona erdiğinde bara gelip bir içki istedi. Munira'nın ilgisini çeken, kızın Kenya'da konuşulan neredeyse tüm dilleri biliyor olmasıydı. Kikuyu konuştuğu zaman insan onun gerçekten bir Mugikuyu olduğunu sanırdı. Luo konuştuğundaysa insan başka bir şey olamayacağını düşünürdü. Aynı şey Svahili, Kamba ve Luhya için de geçerliydi. Bir süre sonra kıza olan ilgisini yitirdi ama ilahiyi sevmişti. Müzik kutusunu gözden geçirip deliğe bir şilin attı ve şarkıyı seçti. Ofafa Eriha Korosu tarafından söylenen çok dokunaklı bir ilahiydi bu. Kız koşarak geri geldi kutunun başına. Munira, kızın kendisini neredeyse baştan çıkarıcı bir biçimde ilahiye kaptırışı karşında öylesine büyülenmişti ki, bir an için, Wanja'yı bulamamış olmanın yarattığı hayal kırıklığını unuttu. Ona içki ısmarlamayı ve gece yatma teklifinde bulunmayı bile düşündü. Ancak dinsel müzik, çocukluk kaçamağının ve sonrasındaki ateşle arınma teşebbüsünün anısını geri getirdi ve kızın bedenine olan tüm ilgisini yitirdi.

Bir düşün peşindeki bu nafile arayışın ardından Ilmorog'a geri döndü. Yılın geri kalanında kendisini tamamıyla derslere vererek Wanja'nın ve onunla kulübede geçirdiği gecenin hatırasını bastırmaya çalıştı. Ancak değişen şeyler olmuştu. En azından Abdulla'nın yeri farklıydı. Abdulla kendisiyle zar zor iki çift laf ediyordu artık. Orada ihtiyarlarla karşılaşmak her zaman memnun ediyordu onu bu sebeple.

"Bu insanların Ay'a yürümeye çalıştıkları doğru mu, *Mwalimu*?" diye sordu Muturi, *Mwalimu*'nun gitme olasılığına dair düşünceleri zihinlerinden uzaklaştırmak amacıyla.

"Evet."

"Bu insanlar gerçekten tuhaf. Tanrı'dan bile korkmuyorlar. Kutsal olana saygıları yok. Yeryüzündeki her şeyi mahvediyorlar. Şimdi de Tanrı'yı krallığında rahatsız etmeye gidiyorlar. Kızıp da yağmuru esirgemesinde şaşılacak bir şey yok."

"Sahiden de doğru bu. Bize bir bak. Tanrı'dan hep korktuk ve hikmetinden sual etmedik. İşte bu nedenle, bizi mutlak bir yıkımdan korudu. İşte bu nedenle, Ilmorog Savaşı'ndan sonra sömürgecilerin başlarını öteki tarafa çevirdi. Biz Ilmorogluların, Nyakinyua'nın kocasının çılgınlığına rağmen, Uhuru Savaşı'nda çok fazla evlat kaybetmediğimiz konusunda bana katılırsınız."

"Nyakinyua'nın kocası, Njamba Nene. Cesur bir erkekti" diye görüş bildirdi Njuguna.

"Öyleydi. O yaşına rağmen Beyaz Adamın üzerine silahını doğrultmuştu."

"Ilmorog'u kanıyla kurtardı" dedi Njogu.

"Senin torunun da öyle. Unutma, Ole Masai Ilmoroglu kanı taşıyordu."

Aniden hepsi birden Abdulla'nın Joseph'a yağdırdığı beddualarla irkildi. Tuhaftı bu, çünkü Wanja'nın gelişinden sonraki bir yıl boyunca onun sövüp saydığını duyan olmamıştı. Nyakinyua'nın kocası ve sadece ismen tanıdıkları Ole Masai'nin anısına saygı duruşunda bulunurmuşçasına yeniden sessizliğe büründüler.

"O konuda sana katılmıyorum" dedi Muturi, bir kez daha konuyu değiştirmeye çalışarak. "Şehirler evlatlarımızı elimizden alıyor."

"Ah, evet" diyerek onu destekledi Ruoro ve boğazını temizlemek üzere öksürdü. "Bugünlerde gençleri hiç anlamıyorum. Bizim zamanımızda şu eli kamçılı yabancılar için çalışmaya zorlanırdık. Ama o zamanlarda bile, vergi ya da ceza ödeyecek kadar kazandıktan sonra, *shamba*'larımıza geri dönerdik. Şimdi benimkileri ele alalım mesela... Nerede olduklarını bile bilmiyorum. Biri Nairobi'ye çalışmaya gitti, diğeri Kisumu'da, bir diğeriyse Mombasa'da, bir daha da zor dönerler buraya. Sadece biri ara sıra karısı Wambui'yi görmeye gelir, o bile bir gün ya kalır ya kalmaz."

"Benimkiler de" dedi Njuguna. "Biri yerleşik bölgeye aşçı olarak çalışmaya gitti. Tutuklandı, sonrasında bile yeni Afrikalı yerleşimciler için aşçılık yapmaya gitti. Koca bir adamın ellerini başkalarına yemek yapmak için kullanıyor olmasını aklınız alıyor mu? Diğer üçü Nairobi'de."

"Aslında onları suçlamamalıyız" diyerek yeniden söze katıldı Muturi. "Şu ilk büyük savaşın ardından yerleşecek toprak kalmamıştı. Ayrıca bilinmeyen yerlerin çağrısına karşı koyamayacak birileri her zaman olacaktır. Babam, Beyaz yabancılar gelmeden önce bile fildişi taşıyarak uzak diyarlara seyahat eden az sayıda insanın varlığından söz ederdi, kimi zaman geri dönmedikleri de olurmuş."

"Yeni şeylerin ardından iç geçiren Munoru gibi" dedi Ruoro. Zihinleri, evlatlarının gidişi ve topraklarının başına gelen musibetle meşgulmuşçasına birkaç saniyeliğine sessizleştiler yeniden. Sonra Njuguna öksürdü ve boşluğa dikti gözlerini:

"Toprak sıkıntısı konusunda haklısın. En küçük oğlumun şehre gitmeden evvel söylediği sözleri hatırlıyorum. Son iki yıldakine benzer bir hasadın hemen sonrasıydı. Bana şöyle dedi: 'Bir yıl boyunca bu toprakta çalıştım. Tırnaklarım kırıldı. Şu mahsule bir bak. Bu kollardaki kuvvetle alay ediyor. Söyle bana baba, vergi memuru buralara geldiğinde ona ne vereceğim? Ruwa-ini'ye gidip de güzel kıyafetler görünce, dükkân sahibine verecek parayı nereden bulacağım? Büyük şehre gidip şansımı orada denemeliyim. Tıpkı kardeşlerim gibi.' Ona ne diyebilirdim ki?"

"Bu topraklar bir zamanlar ürün verirdi. Yağmurların yağmadığı olmazdı. Peki ama ne oldu?" diye sordu Ruoro.

Muturi cevapladı.

"O günlerde toprağın alınıp satılan bir şey olmadığını unutuyorsun. Toprak sadece kullanmak içindi. Ayrıca boldu. Bir karış toprak için tekrar tekrar vuruşman gerekmiyordu. Ormanlarla da kaplıydı dört bir yan. Ağaçlar yağmuru çekerdi. Gölge de yaparlardı. Ama tren yolu yuttu ormanı. Odun için buralara kadar gelirlerdi, hatırlarsınız. Demirden canavarı beslemek için... Ah, sadece yemeyi bilirlerdi, her şeyi ele geçirmeyi... Yine de, bunları yapanlar yabancılardı, Beyaz Adamlardı."

"Artık Afrikalı bir idarecimiz ve Afrikalı büyük şeflerimiz var, kazancın bir kısmını da buralara iade edeceklerdir..."

"Oğullarımızı geri mi verecekler demek istiyorsun?" diye sertçe yanıtladı Njuguna. Ardından anlamlı anlamlı öksürdü ve Abdulla'ya döndü: "Peki ya senin bu eşek? Kurak bir dönemde çok fazla ot yemiyor mu sence de?"

Munira ayağa kalktı. Onları eşek hakkında tartışırlarken bıraktı. Onun için Wanja'sız bir Ilmorog kurak bir yurttu. Ancak sözlerinden de tuhaf bir biçimde etkilenmişti. Yaklaşık iki sene önce Karega'yla yapmış olduğu o garip sohbeti ve onun adil olmayan biçimde işlenmiş bir bahçeye dair umulmadık fikirlerini anımsadı.

Her gün, güneşin gücünü yitirip yağmurların yağması için bekleyip duruyorlardı. Bir şeylerin olmasını umuyorlardı. Ancak her sabah rüzgârlı, tozlu ve güneşin gözleri kamaştırdığı bir güne uyanıyorlardı.

Günler geçip de gözle görülür bir değişiklik olmayınca, Abdulla'nın eşeği giderek sohbetlerin ana konusu haline geldi. İhtiyarlar bir araya gelip bu konuda ne yapabileceklerini tartışıyorlardı.

Bir sabah erkenden Abdulla'yı ziyarete gittiler. Oturma teklifini geri çevirip, herhangi bir şey içmeyi de reddettiler. Abdulla'nın gözlerine de bakamıyorlardı. Abdulla bu ciddi yüzlerdeki sinsi bakışları gördü.

"Canınız sıkkın görünüyor. Yardım edebileceğim bir şey mi?"

"Güneşin nasıl parladığını görüyor musun? Bakanın gözlerini kör ediyor neredeyse" dedi Njuguna, güneşin kavurduğu toprakları belli belirsiz işaret ederek.

"Yağmur yağacaktır" dedi Abdulla pek de inanmaksızın.

"Biz de zaten yağmur yağmayacak demiyoruz" dedi Ruoro. "Havanın kaprislerinden bahsetmek için henüz çok erken."

"Tozu ve rüzgârı göremiyor musun?" diye ekledi Ruoro.

"Ne istiyorsunuz?"

"Biz yalnızca köyün elçileriyiz" dedi Njuguna.

"Barış ve iyi niyetle geldik."

"Peki ama benden ne istiyorsunuz?" Tam o esnada eşeği anırdı. Yaşlılar birbirlerine baktılar. Njuguna, dostça diye adlandırdığı mesajı, ricayı iletti.

Abdulla, güneş, çıplak başlarında parıldarken arkalarından gidişlerini izledi. Kötülük sözcüleri diye tısladı, yüzünü masaya dayalı kollarının arasına gömerek. Öteki bacağı olmadan ne yapardı?

"Öyleyse mevzu benim tek eşeğim mi yoksa onların inek ve keçileri mi mevzusu. Hayır! Onu öldürmelerine ya da uzaklara göndermelerine izin vermeyeceğim. Köyü terk ederim daha iyi. Ah, evet! Beni Ilmorog'dan göndermek istiyorlar."

Joseph ona baktı. Bunun, ertesi yıl okula gidemeyeceği anlamına gelmesinden korkuyordu. Ağlamak istedi. Belki de Wanja gitmemiş olsaydı diye düşündü çocukça, kendisi için yapmış olduğu şeyi üzgün ama minnet dolu bir biçimde hatırladı.

2. Okul en nihayetinde yeniden açıldı. Munira tek başına dört sınıfla birden başa çıkmasının mümkün olamayacağını anladı. Artık geride kalan iki yıla baktığında, okulu bu kadar uzun bir süre devam ettirebilmiş olması mucize gibi geliyordu. Fazladan bir öğretmen bile alabilmiş olsaydı, belki üstesinden gelebilirdi. I.ve III. Sınıflar sabahları, II. ve IV. Sınıflar da öğlenleri toplanabilirdi.

Bisikletle Ruwa-ini'ye gidip, sorunu Bay Mzigo'ya anlatmaya karar verdi. Toz ve güneşle ilgili şu durağan sohbetlerden

uzaklaşmak da iyi olacaktı. Şayet Mzigo ona öğretmen vermeyecek olursa, Munira okulu bırakmak zorunda kalacaktı.

Ancak okulun sorunlarıyla ilgili olarak Mzigo'yu görmek üzere Ruwa-ini'ye doğru yola çıkmadan hemen önce, daha sonradan hatırlayacağı iki olay oldu. Halbuki o zamanlar, yalnızca günlük güneşlik uyuşukluğuyla tanıdığı eski Ilmorog'un karakterine aykırı görünmüşlerdi gözüne. Önce iki silahlı *Askaris* eşliğinde resmî bir Land Rover'la vergi memuru geldi. Daha memur Land Rover'dan inmeden, geldiğinin haberi yayılmıştı. Köyün erkekleri ovalara doğru ortadan kaybolmanın bir yolunu bulmuşlardı. Memur her evin kapısını çaldı. Her hanede sadece kadınlar ve çocuklar çıktı karşına. "Erkeklerimiz sizin şehirlerinize gittiler hep" diye sızlandı kadınlar. "Şu güneşe ve toz toprağa bir bak da söyle hele, sen burada kalır mıydın?" En sonunda memur Abdulla'nın yerine gitti, birasını içip bitirene kadar hiç durmadan Ilmorog'dan bahsetti. "Nüfusu giderek azalıyor sanki. Her gelişimde erkek sayısını bir öncekine göre azalmış bulurdum ama bu yıl tüm rekorları altüst etti." Abdulla bir ayrıntı vermeden memuru onayladı. "Bütün kadınlar sana kalmış" diye devam etti memur, Abdulla'ya bir vergi fişi yazarken. Arabasına atlayıp gitti. Akşam tüm erkekler mucizevi bir biçimde yeniden ortaya çıktılar ve hiçbir şey olmamış gibi sohbet ettiler.

Bu olaydan kısa bir süre sonra "oralardan" iki adam geldi. Nderi wa Riera tarafından gönderildiklerini öne sürdüler. Ilmorog halkı okul bahçesinde adamların etrafında toplandı, getirdikleri haberi duymak için sabırla bekledi. Belki de Nderi wa Riera bölgeye borulu su getirmek için vermiş olduğu şu eski sözü hatırlamıştı. Adamlardan biri sürekli dokunup durduğu parlak kel kafası olan şişman biriydi. Ona Koca Göbek adını taktılar. Diğeri uzun, ince, elleri sürekli cebinde, tek kelime etmeyen bir adamdı. Onu da Böcek adıyla vaftiz ettiler. Böcek onlara Kiama-Kamwene Kültür Derneği adında, zenginle yoksulu birleştirip, tüm bölgelere kültürel uyum getirecek bir oluşumdan söz etti. Koca Göbek, Ilmorog halkının şarkı söyleyip çay içmeye Gatundu'ya gitmek üzere hazırlanmasını söyledi. Merkezî vilayetlerdeki herkesin böyle yapaca-

ğını ekledi. 1952'de olduğu gibi, üstü kapalı biçimde ama imalı bir ses tonuyla yeni bir kültürel harekete dair belli belirsiz laflar etti. Kulağınızı dört açın! Alınteriyle, bin bir güçlükle elde edilmiş servet ve birikimin bir başka kabile tarafından nasıl tehdit edildiğini anlattı.

Ruoro karşılık vermek üzere ayağa kalktı. Gatundu neredeydi? Neden herhangi biri Ilmorogluların bir yerlere gidip çay içmesini istesindi? Nasıl olur da "oralardan" gelen kendileri başka kabileler tarafından tehdit edilirlerdi? Başka kabilelerin iştahını kabartacak kadar çok mu mal mülk istiflemişlerdi? Burada, insanları tehdit eden susuzluktu, yol ve hastane olmayışıydı. Peki ama tam olarak ne bekliyorlardı kendilerinden?

Koca Göbek zorla güldü, konuşmak için ağzını açtığındaysa sonsuz bir sabırsızlık hissi yayıyordu etrafa. Ulaşım bedava olacaktı. Ama herkesin yanında yirmi şilin elli sent getirmesi gerekiyordu.

Nyakinyua'nın başını çektiği kadırılar sesli biçimde itiraz ettiler buna. Bir yerlere gidip de şarkı söyleyip çay içecekler diye ödeme yapmak zorunda olduklarını mı kastediyordu yani?

"Kulağınızı dört açın" diye tekrarladı Koca Göbek, sesinde uyarıyla tehdit karışımı bir tını vardı. Nyakinyua çılgına dönmüş gibiydi: "Asıl siz kulağınızı dört açın! Vergi memurundan bile fenasınız siz. Yirmi şilin elli sentmiş! Hangi cehennemden çıkarıp da vereceğiz bu parayı? Neden şarkı söylemek için para ödemek zorundaymışız hem? Geldiğiniz yere dönün ve onlara şunu deyin: Bizim burada suya ihtiyacımız var, şarkıya değil. Yiyecek lazım bize. Bu toprakların büyümesine yardım etmeleri için evlatlarımızın geri gelmesine ihtiyacımız var."

Koca Göbek terlemeye başlamıştı ve sesi de endişeli çıkıyordu artık. Diğer yandan, bu insanların önünde, korktuğunu da belli etmek istemiyordu. Kabilenin servetinin, göl halkı ve kısa süre önce bu topraklardan defedilmiş olan Hintli komünistin kandırdığı kişiler tarafından tehdit edildiğini söylemeye çalıştı.

"Biz toprağı tırmalarken bazılarının servet edindiğini mi söylüyorsun yani?"

"Sizden çalmak istedikleri servet bu mu?"

"Eğer bizim kadar yoksullarsa aferin onlara!"

"Evet, evet. Bizden ne çalabilirler ki?"

"Bir yıllık hasadı."

"Kuraklığı ve toz toprağı."

"Biri bu tozu ve kuraklığı çalabilecek olsa bu bir lütuf olurdu."

"Biz burada komşularımız olan sığırtmaçlarla birlikte yaşıyoruz. Siz oralarda neyi paylaşamıyorsunuz aranızda?"

Gösteri sırası kadınlara gelmişti şimdi de, bu durumdan keyif alıyor gibiydiler. Kimisi yüksek sesle tehditkâr bir biçimde bağırmaya başlamıştı. Hafiften bir hareketlilik baş göstermişti.

"Penislerini koparalım, gerçekten erkek mi bunlar, görelim."

Koca Göbek ve dostu Böcek bir yandan haysiyetlerini de korumaya çalışarak hafiften geriye adım atmışlardı ama kadınların sözleri üzerine okul bahçesinden Land Rover'larına doğru koşmaya başladılar. Arkalarından kadınların tehditkâr sesleri gelmeye devam ediyordu.

Munira daha sonra, aynı ay içinde Ruwa-ini'ye öğretmen için mücadele vermeye giderken bu iki olay üzerine kısaca düşündü. Kadınlar nasıl bir çılgınlığa kapılmışlardı öyle? Güneşli taşra eylemsizliğinin ardındaki o ani şiddet patlaması da neyin nesiydi? Belki güneş ve toz toprak yüzündendir diye düşündü, meseleyi zihninden atmaya çalışarak. Koca Göbek ve Böcek şarlatandı, muhtemelen fazladan kazanç sağlamaya çalışan hırsızlardı.

Mzigo'ya karşı kendisini bekleyen mücadeleyi zihninde tekrardan gözden geçirdi. Her ay bisiklet sırtında Ruwa-ini'ye gidip gelmekten bıkmıştı. Kırmızı kiremitli kolonyal evleri, golf okulu, begonvilleri ve kaldırımlarında sıra sıra dizilmiş göksalkım ağaçlarıyla Ruwa-ini Şehri'nden bıkmıştı.

Chiri Bölgesi'nin başkenti Ruwa-ini, ilk başlarda post, deri ve akasya kabuğu ticaretinin merkezi olduğu için tanınmıştı.

Baumann ve Coy ile Primchand Raichand ve Coy, 1920'lerin o korkutucu rekabet ortamında, akasya kabuğu ticareti ve tanen özünün denetimi için, rakip ofis ve fabrikalar açmışlar-

dı burada. Civardaki tüm ormanları kurutan, işte bu yerli ve yabancı sermaye devleri ile odun-kömür yiyen Mombasa-Kisumu-Kampala demiryolu motorları idi. Akasya özünün yerini sentetik tanen maddeler, kömür yiyen motorların yerini de mazotla çalışanlar almadan önce Ruwa-ini'de bir refah ve büyüme havası vardı.

Tanen özü, İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen önce bir Çek-Kanada uluslararası ayakkabı fabrikasının kurulmuş olduğu Kiambu Bölgesi'ndeki Limuru'ya trenlerle ulaştırılırdı. Bugünkü Ruwa-ini ise, her gün kurulan pazarı ve golf okulu herkesçe biliniyor olsa da, idari bir merkezden ibaretti.

Mzigo'nun ofisi hâlâ aynı pırıl pırıl, düzenli ofisti. Her zamanki gibi, aynı yerde, aynı biçimde oturuyordu yine.

"Ah, Munira, seni sık sık görmek güzel. Okul nasıl? Otursana. Henüz okuluna gelememiş olduğum için üzgünüm ama çok yakında geleceğim. Yollardan ne haber? Şu lanet olası arabalardan bahsetmeme gerek yok. İçecek bir şeyler var mı? Bu arada, tebrikler. Daha önce okul müdürü vekili idin. Şimdi ise onaylandı. Artık Ilmorog İlkokulu'nun yeni müdürüsün. Tekrardan tebrikler."

"Onur duydum" dedi Munira, aslında heyecanlanmıştı içten içe.

"Önemli değil" dedi Mzigo. "Hak ettin bunu!"

"Birkaç öğretmene daha ihtiyacım var ama. En az bir..."

"Öğretmen mi? Ama Bay Munira, neredeyse iki sene önce sana ihtiyacın olan yardımı alabileceğini söylemiştim."

"Bu biraz zor... şu yer... biraz ücra. Biraz da kurak. Çok az insan geliyor o taraflara."

"Halkının oraları terk ettiğini duyuyorum. Doğru mu bu Bay Munira? Sadece kadınların kaldığı doğru mu? Ne mutlu sana, Bay Munira! Sana yardıma gelirim... Kötü bir iş değil, ha? Bu arada, bir iki öğretmen daha çekmeye çalış oraya. Onlara boşta olan kadınlardan söz et. Dene, Bay Munira, dene! Ben öğrenciyken, Bay Munira, öğretmenimiz hep şöyle derdi bize: Tekrar tekrar deneyin! Din dersinden sorumlu şişman bir İskoçyalıydı, bize krallığından kovulan bir İskoç kralının hikâyesini anlatırdı. Başarılı olana dek bir duvara tekrar tekrar

tırmanmaya çalışan bir örümcek görmüş bu kral. Kendisi de geri dönmüş ve bu kez krallığını ele geçirmiş. Öyleyse, Bay Munira, çabala ve Ilmorog krallığını öğretmenlerle doldur..."

Munira tam çıkmak üzereydi ki Mzigo seslendi:

"Bu arada, Ilmorog Okul Müdürü'ne gelmiş bir mektup var burada."

Munira zarfı alıp açtı. İnanamıyordu. Tekrar tekrar okudu. Kamwene Kültür Derneği (Ilmorog Şubesi), Ilmorog Okul Müdürü ve tüm personelini birlikte Gatundu'da çay içmeye gitmek üzere, Nderi wa Riera'nın heyetine katılmaya davet ediyordu... Titriyordu... .

"Teşekkür ederim..." dedi.

"Bana değil..."

Munira'nın yüreği gururla dolup taşıyordu. Nihayet bir şeyler başarıyordu işte. Bir okul müdürlüğü. Şimdi de bir çay daveti. Gatundu'da çay! İşin aslı, not el yazısıyla yazılmıştı, bölge ofisinden geliyordu ve tüm öğretmenlerle eşlerini organize etmesi isteniyordu. KCO Ilmorog Şubesi'ni hiç duymamıştı daha önce. Bu unutulacak bir şey değildi. Bir okul müdürlüğü. Çay daveti. Gatundu'da çay! Geri dönüp, Bay Mzigo'ya, Bay Ironmonger'ın cennetle çay, sosis ve vanilyalı dondurma arasında kurduğu bağdan bahsetmek istedi. Ama şimdi hemen eve gidip karısına bu haberi vermeliydi. Bir okul müdürlüğü! Çay daveti! Ilmorog ona yücelik bahşetmişti. Yaşasın!

Günbatımından önce vardı Limuru'ya. Mütemadiyen birbirini izleyen derin vadiler ve tepelerden oluşan bu toprakların özelliklerini ve aldatıcılığını bilmiyor olsaydı bile, aniden yüzüne çarpan, bedenini ve zihnini uyarıp çevikleştiren serin, sert havasından da anlardı varmış olduğunu. Nerdeyse yıl boyu daima yemyeşil olan bu topraklar, bu vadiler ve tepeler, Limuru'yu Tanrı'nın gözde ülkesinin bir evladı yapıyordu. Mart, nisan ve mayısta uzun süren yağmurlar; puslu haziran ve temmuz aylarında keskin bir soğuk, buzlu sağanaklar; ağustos ve eylülde yeşil bezelye ve fasulyeler üzerine vuran rüzgârlı bir güneş ışığı; ekim ve kasımda hasat mevsiminde göz alıcı bir güneş; aralık, ocak ve şubatta ise ışıl ışıl, saydam, mavi bir

göğün altında olgunlaşan kırmızı erikler ve enfes armutlar. Kurak Ilmorog'dan öylesine farklı ki diye düşündü.

Ama buraya her gelişinde, Limuru demek olan bu zindelik ve enerji ile geçmişi anlamına gelen o uzun, gerçekdışı karanlık arasında güçlü bir gerilim hissederdi içinde. Yaşamın çağrısına uyma ve yaşayan tarihin bir parçası olma ile kökleri mülkiyette ve Presbiteryen Kilisesi'nde bulunan ahlak anlayışının şekillendirdiği aile yaşamından kaçış arasında, insanlara karşı duyduğu açıklanamaz korku ile babasına karşı duyduğu eşit derecede açıklanamaz korku arasında, etkin bir yaratışla yazgısına edilgen bir boyun eğiş arasında yaşanan o gerilim. Babasının yüzü zihninde büyümüştü şimdi...

Babası Hıristiyanlığa ilk dönenlerdendi. Yerli halk ile yabancı arasındaki o kaçınılmaz karşılaşmayı hepimiz zihnimizde canlandırabiliriz. Misyoner, imanı ve ışığı olan kâr arzusu ile koruyucusu olan silahla denizleri ve ormanları aşıp gelmiştir. Kendisi İncil'i taşırken, asker silahı taşımaktadır, idareci ve yerleşimcinin elindeyse para vardır. Hıristiyanlık, Ticaret, Medeniyet: İncil, Para, Silah. Kutsal Üçlü. Yerli ise, sığırlarını otlatmakta, bir yandan cengâverlik düşleri kurmakta, bir yandan da, doğa kanunlarını büyü ve emek karışımıyla toplu irade ve niyetlerine yavaş yavaş boyun eğdirmeyi ve bileğinin gücüyle topraktan ürün almayı hayal etmektedir. Akşamları dans ederek - kutlamalarda *muthunguci*, *ndumo*, *mumburo* - ya da dualar eşliğinde kurbanlar keserek doğanın gönlünü almaya çalışır. Evet, yerli hâlâ doğadan korkmaktadır. Ama doğaya hürmet ettiği kadar insan hayatına da hürmet eder. İnsan hayatı Tanrı'nın kutsal ateşidir, babadan oğula, hatta doğmamış nesillere kadar yanık kalmalıdır.

Ancak Waweru ve babası Muranga'daki aile yurtlarından kendilerinden daha güçlü olan, daha tesirli büyüleri ve diğer koruyucu güçleri satın alabilen *mbari* lordları ve varlıklı aileler tarafından sürülmüşlerdi. Burada, Kiambu'da, birkaç keçi edinip kendi yoluna gidene dek bir diğer nüfuzlu ailenin topraklarında *ndungata* olarak çalışmış olan büyükbabasıyla her şeye sil baştan başlamak zorunda kalmışlardı. Waweru tüm bunla-

rı görmüştü. Büyüdüğünde kendisi de, daha etkili bir büyüye başvurarak, daha güçlü bir aile kurmayı umut ediyordu.

Yerli. Misyoner. Anlamlandırmayı her zaman başaramadıkları güçler tarafından yönlendirildiler. Sahne çoktan kurulmuştu.

Waweru'nun babası, Mara'nın, ölmekte olan annesini ormana attığı söylenen saatte uyanır. Waweru'ya şöyle der: Evlat, bu keçi ve inekleri Ikenia Ormanı yakınlarındaki otlağa götür. Ben büyüklerimizle seyyar bir kâhin olan Mugo wa Kibiro'nun çok uzun zaman önce bildirdiği şu mevzuyu görüşmek üzere toplanacağım. Bizlere kızıl yabancılardan söz ettiğinde ne bizler ne de babalarımız ona inandık ama şimdi hepsi gerçek oldu. Kızıl yabancı, şimdi de Tigoni ve başka yerlerdeki topraklarımızı almaya başladı. Bu toprağı ve bu serveti elde etmek için nasıl bin bir güçlükle mücadele ettiğimizi biliyorsun. Eğer toprağımızı alırsa, nerede *miriyo* yetiştireceğiz? Nerede sığır otlatacağız? O halde şimdi tüm klanlar, *mbari*'ler, büyük ve küçük aileler kenetlenip içimizdeki yabancıyla savaşmalıyız. Ekşi süt kabını unutma. Mızrak ve kalkanını da. Bizi bekleyen savaşta onlara ihtiyacımız olacak. Etekleri sıva, iyi ve güzel olan her şeyin topraktan geldiğini de asla unutma. Bazı kabile şefleri, *mbari* lordları ve büyük aile reisleri halkına ihanet edip yabancılarla ittifak yapıyor. Arap tüccar Jumbe uğruna ulusuna ihanet edenleri hatırlıyor musun? Halkın sesi ölene dek peşlerini bırakmadı. Waweru inek ve keçileri alır, sonra da durup köşesine çekilen babasını seyreder ve yere tükürür. *Büyük haneler, büyük aileler.* Büyüye sahip ol*mak bilek gücünden daha değerli. Büyük haneler bizi Muranga'daki topraklarımızdan sürmediler mi? Her şeye yeniden başlamak zorunda kalmadık mı? Tüm büyük haneleri yenecek ve kendi büyük hanemi kuracağım...* Waweru çan seslerinin, kalbinde huşu ve merak uyandırdığı şu yeni binanın yanından geçer daima. Bu ve bambu çubuklarıyla yapılan büyü, büyük haneleri, *mbari*'leri ve kabileleri korkutuyor. Ya onunla mücadele ediyor ya da onun dostluğunu kazanmaya çalışıyorlar. En azından haneleri, klanları ve hatta tepeleri parçalıyor. Kamiri'nin büyülerinden bile daha tesirli bu efsun. Waweru,

içeriye sığınma talebinde bulunan bir iki genç tanıyordu. Onlara biraz kesme şeker, bir parça da basmadan kumaş vermişlerdi. Şimdi sabah saatleri ve hava da soğuk. Onu görüp içeri gelmesi için işaret ediyorlar işte. O zaten kararını verdi. Babası yalnız başına direnşin. O, Waweru, Kamenyu ve Kahati'ye katılacak. Hem şeker, ılık inek gübresi ve sidiğinden, o sert çiy tanelerinden daha iyidir... Kilise çanları ve tek telli *wandindi* ve *mwariki* flütüyle yapılandan daha tuhaf bir müzikle tatlanmış Beyaz Adamın kokusu da öyle... Hem barutla ve şıkır şıkır eden parayla korunuyor, hem de inek, keçi ve koyunlardan daha uzun ve güçlü bir yaşam sürüyorlardı. Bu, yeni bir efsuna sahip, yeni bir dünya idi. Öfkeden titreyen babası, kayıp oğlunu eve götürmek üzere gelir. Konuşamaz ama çaresizce Waweru'ya doğrultur bastonunu. Waweru birazcık suçlu hisseder kendisini. Ne de olsa, titremekte olan yaşlı adamın etinden, kanından bir parçadır. Ancak içindeki şüpheye çağrının ötesinde, kendisini daha yüksek bir şana çağıran başka bir ses duyar: *Benim için ana babasını terk eden...* ve böylece kehanetin kendisi üzerinden gerçekleştiğini görür. Bu, aynı zamanda doğruluğunun da kanıtıdır. Yeni ana babasının emriyle, artık Ezekieli adını almış olan Waweru, putperest geçmişinden getirdiği tüm giysilerinden soyunur.

Arındır beni ey Tanrım, kardan beyaz olayım'ı söylerler hemen ardından, tıpkı Munira'nın da sonraları Siriana'da söyleyeceği gibi.

Tanrı'nın da bu durumu onayladığının kanıtı olarak ödüllerin gelmesi gecikmez. Bir yandan şıkır şıkır paralar, diğer yandansa kâğıt ve kanun üstünde yapılan oynamalarla, gücünü yitiren kimi *mbari* lordlarının, klanların ve yeni Sezar'a olan borçlarının vadesi dolduğu için paraya ihtiyaç duyan kimselerin topraklarının tümünü satın alabilecek duruma gelir. Bunlar, Avrupalı yerleşimcilerin topraklarında işçiye dönüşmek istemeyenlerdir, Sezar'ın gereksinim duyduğu parayı bulmanın tek yolu da budur. Böylece, topraklarını, İsa'ya yeni canlar getirerek para kazanan Waweru gibilere satarlar azar azar. Topraklarını ve mülklerini elden çıkararak bunu önlemeye çalışsalar da, en sonunda, emeğiyle varolanların

arasına katılmak zorunda kalırlar. Bu arada Sezar'ın talepleri de gitgide artmaktadır. Kagunda gibi, oğulları sadece içmek isteyen, kendilerine miras kalan servete sahip çıkmaya gönlü olmayan *mbari*'ler de vardır. Böylece, Kagunda'nın büyük oğlu Kanjohi, aileden kalan topraklarını Waweru'ya satarak Rift Vadisi'ne göç eder. Bu ve daha da fazlası... Waweru hiçbir fırsatı kaçırmayarak eski kolonyal rejimde güçlü bir toprak sahibi ve kilise üyesine dönüşür. Ticari bir tarım ürünü olarak kasımpatı yetiştirip Beyaz üreticilere satmasına izin verilen ilk Afrikalılardandır Waweru aynı zamanda. Bu da, kimisi ebedî bir istirahatle, kimisi de kasaba ya da çiftliklerdeki, Frederick Lugard, Meinertzhagen, Grogan, Francis Hall ve İmanın Savunucusu ve Tanrı'nın Seçilmiş Kulu Sayın Majesteleri'nin diğer uşaklarının kontrolündeki köle-işçi kamplarına gönderilerek etkisiz hale getirilen daha pagan komşularıyla kıyaslandığında kendisine bir avantaj sağlamıştır. "Tanrı Kraliçe'yi korusun"u söylerler her katliam sonrasında, ardından da kutsanma ve arınma için kiliseye giderler. Tarih boyunca, egemen tanrıları yatıştırmak üzere insan kurban etme işini emretme görevi daima rahiplere düşmüştür.

Babasının iki savaş arası dönemde çekilmiş, Munira'yı daima etkilemiş olan bir fotoğrafı vardı.

Waweru, üzerinde, arka bacaklarının üstüne oturmuş, "SAHİBİNİN SESİ" diye havlayan bir köpeğin resminin çizili olduğu bir gramofonun yanında ayakta duruyor. Üzerinde bir ceket, binici pantolonu, çizme var; yeleğinin önünden köstekli saatinin zinciri geçiyor. Kolonyal bir şapka takmış, elinde de İncil'i tutuyor.

Bu resim daima biraz rahatsız ederdi Munira'yı, ancak resimde tam olarak neye itiraz ettiğini de hiçbir zaman söyleyemezdi. Aynı şekilde, pagan kültürden gelen bir kızla evlenmişti. Belki de babasının temsil ettiği şeylere karşı içinden gelen bir dürtüyle yapmıştı bunu. Ama kız kendi itaatkâr kız kardeşlerinin bir kopyasına dönüşmüştü adeta. Seçkin bir Hıristiyan aileye gelin gittiği düşüncesini hiçbir zaman kafasından atamamış, daima ideal bir gelin olmaya çalışmıştı. Ana babasının başlangıçtaki direncini de, sil baştan kalıba dökül-

meye olan hevesiyle kırmayı başarmıştı. Munira'nın annesi kısa süre içinde adeta yeniden yarattı Julia'yı ve bu haline resmen bayıldı. Munira onun her halini affedebilirdi, ancak sevişme öncesinde ve sonrasında sessizce dua ediyor oluşunu asla. Öte yandan, tüm bu süreç yaşanırken karşı çıkmak için parmağını bile oynatmamıştı.

Yaşam her zaman bir yük olmuştu onun için. Babasının gözünde bir yenilgiydi. Kendisi ise hep bir kaçıp gitme ihtiyacı duymuş ama daima tereddüt etmişti. Neden kaçtığını ve nereye doğru gittiğini bilemeyecekmiş gibiydi sanki.

Ama şimdi, evine doğru yaklaşırken, bir okul müdürlüğü ve bir çay daveti cepte iken, kendisini mutlu hissediyordu. Bağımsızlıktan hemen önce, bağımsızlıktan sonra da bir süreliğine ülkeyi saran genel iyimserlik havasının vesile olduğu ilk büyük girişimi, küçük de olsa bir meyve vermişti. Bir davet ve bir terfi. Serin havada evine doğru ilerlerken, babasının, zihnindeki o devasa imgesi karşısında bile artık cesurca durabileceğini hissediyordu.

Sonunda anlaşıldı ki, çoğu öğretmen ve eşi Gatundu'daki çaya davet edilmişti. Bir "kendine yardım projesi" için de yanlarında yirmi şilin elli sent getirmeleri istenmişti. Bunu bir Hıristiyan zarafetiyle gizlemeye çalışsa da, Munira'nın karısı da heyecanlanmıştı. Çocuklarına aktarabilsin diye, cumartesi gününü zihnine kazıyacaktı Munira. O, Munira, yaklaşık bir asır boyunca bir ülkenin bilincine egemen olmuş yaşayan bir efsane ile çaya gidiyordu. İnsan bu şerefe nail olmak için neler vermezdi! Munira, bir kez daha kendisini ortalamanın birazcık üzerinde hissetti.

Onları alacak olan otobüs saat altı civarında Ruwa-ini postanesinin önüne geldi, herkes endişeliydi. Birisi yolculuğu iptal etmelerini bile önerdi ama diğerleri onu yatıştırdılar. Geç olsun güç olmasındı! Böylesi bir yerde çay partisi demek bir akşam ziyafeti demekti. Resmî görünüşlü hükümet temsilcisi her şeyin yolunda olduğuna dair onlara güvence verdi.

Siriana olayından bu yana Munira'nın tecrübe ettiği en acı şey talihinin bu ani dönüşü oldu. Bazı muz plantasyonlarını

geçerek Gatundu'dan daha öteye, ciddiyet içinde bekleşen başka bir insan kalabalığının bulunduğu bir yere götürüldüler. Bir cenaze çayına mı acaba? Munira, olup bitenlerin uğursuz karanlığıyla uyuşuk bir sessizliğe bürünmüş, merak içindeydi. Etrafına bakındı. Hükümet temsilcisi ortadan kaybolmuştu. Bu kez de sıraya girmeleri söylendi. Kadınlar ve erkekler için iki ayrı sıra oluşturuldu. Öğretmenlerden biri yüksek sesle sordu: İçmek için geldiğimiz çay bu mu? Nereden çıktığı belli olmayan bir adam bir *panga*'nın yassı tarafıyla ani bir darbe indirdi öğretmene ve aynı hızla sırra kadem bastı. Mzigo ve hükümet temsilcisi nasıl tüm bunların bir parçası olabilmişlerdi? Ortalık karanlıktı. İnsanların yaklaşık on kişilik gruplar halinde girdiği bir kulübeden azıcık ışık sızıyordu. Neyin nesiydi tüm bunlar? Munira'nın kalbi güm güm atıyordu. İşte şimdi sıra ona gelmişti!

Gece yarısına doğru, eve dönüş yolunda, Julia'nın sessiz sessiz ağlamakta olduğunu görüyordu Munira. Kendisinden uzaklaştığını, onu ihanetle suçladığını hissediyordu. Ona nasıl cevap verebilirdi peki şimdi? Gerçekten bir şey bilmediğini ona nasıl anlatabilirdi? Acıkmış ve susamıştı; bütün otobüse, kandırılmış olmanın, zamana, mekâna, kişilere ve halkın *Uhuru* sonrası beklentilerine ters düşen bir ayine katılmış olduklarının bilincindeki insanların sükûneti hâkimdi! Onlar, öğretmen olarak, çocuklarının yüzüne bakarak Kenya'nın bir bütün olduğunu nasıl söyleyebileceklerdi?

Munira, daha sonraları, iktidardaki çok önemli bir kişinin, Nderi gibi iktidardaki -hatta kimisi diğer ulusal topluluklardan olan- başka çok önemli kişilerin üstü kapalı muvafakatı ve onayıyla bu işin arkasındaki beyin olduğunu öğrenecekti. Bunu biliyor olması mevzuya bakışını değiştirmedi.

Evde Julia yüzüne karşı şöyle dedi: "Karına söyleyecek kadar erkek olamadın yani!"

Munira, hayatında ilk kez, babasıyla erkek erkeğe bir konuşma yapma zamanının geldiğini hissediyordu. Babasını artık daha yeni ve daha olumlu bir ışıkta görüyordu. 1890'larda büyükbabasına kafa tutup Kilise'ye katılmıştı. 1952'de harekete meydan okuyup Kilise'ye sımsıkı sarılmıştı. Hatta

harekete karşı vaaz verme cüretinde bile bulunmuştu. Bu girişimleri yüzünden sığırlarının *boma*'sına zorla girilmiş ve inekleri çalınmıştı. Gözdağı vermek için sol kulağını kestiler. Harekete karşı vaaz vermeyi bıraktığı doğrudur ama en azından inancından ya da seçmiş olduğu taraftan vazgeçmemişti. Evet. Onunla erkek erkeğe, yüz yüze konuşacak ve babasının başarısının gerçek sırrını öğrenecekti.

Ertesi gün erkenden baba evine gitti. Dua ediyordu babası. Munira dizlerinin üstündeyken kendisini savunmasız hissederdi. Tanrı'nın huzurunda içtenlikle titreyerek yere diz çöktü. Şayet Tanrı huzurunda göğsünü dövmenin, paralayıp çırılçıplak soymanın, doğru yolu seçmede gerçekten bir faydası olacağını bilseydi, korku, şüphe ve tereddütten sonsuza dek kurtulmak için kesinlikle yapardı bunu. Hem serveti hem de imanı konusunda öylesine dingin, kendinden emin ve güvenli olan babası kendisiyle ne kadar övünse azdı!

Ezekiel Waweru hâlâ bölgedeki en güçlü toprak sahiplerinden biriydi. Kasımpatı arazilerine, ülkeden ayrılan sömürgecilerden satın aldığı yeni çay tarlalarını da eklemişti. Yeni çay tarlalarının, Waweru'nun babasının, dönemin büyük ve küçük hanelerinin silahlı direnişe geçmiş halkın arasına katılmasına neden olan sömürgeci hırsızlığının bir simgesi olarak andığı Tigoni'de olması kaderin bir cilvesi ya da onun için, Tanrı'nın gizemli yöntemlerinin bir emaresi idi. Mukami ve Munira hariç tüm çocukları başarılı olmuştu.

Munira'nın bir pazar günü böylesine erken bir saatte kendisini ziyaret edişi, yüzündeki pişmanlık ifadesi ve duaya beklenmedik katılımı karşısında şaşırmış ve kafası karışmışsa da bunu belli etmedi. Belki de Tanrı sonunda onu eve getirmiştir diye düşündü, Munira'ya karşı hissettiği küçümsemeyi bastırmaya çalışarak.

Munira'nın, önceki gün yaşadıklarına karşı duyduğu korku, akıl karışıklığı ve öfke, düşündükçe ve zaman geçtikçe büyümüş ve çoğalmış görünüyordu. Ancak babasını sarsmak istemediği için -babasının gözündeki itibarının on paralık olabileceğini düşündü Munira- çekingen adımlarla, yavaş yavaş ilerliyordu. Özellikle de bir öğretmen olarak oyuna

getirilmiş olmanın verdiği acılık her şeyi ortaya dökmeye zorladı Munira'yı. Babası derin düşüncelere dalmış bir vaziyette dinledi onu, bu da Munira'yı cesaretlendirdi.

"Benim anlayamadığım... asla unutmayacağım şey şu adamdı... Üstü başı dökülüyordu... paçavralar içindeydi... ayakkabıları bile yoktu... orada dikilip duruyordu, hepimiz tir tir titrerken, şöyle dedi: 'Ben gecekonducuyum. Milk Stream Tea Estates'in sahibi olduğu çay plantasyonu işçisiyim. 1952 öncesi orada çalışırdım. Hareket sırasında, casusluk etme ve silahları savaşçılarımıza götürmekle görevliydim. Sonra tutuklandım. Şimdi aynı firmanın sahibi olduğu aynı arazide çalışıyorum. Yalnız artık bizden bazıları onların safına geçti. Bizden birilerinin de yemek yiyebilmesi iyi. İlki gerçekleşene kadar başka bir yemin etmem artık.' Önümüzde dövdüler onu. Ayaklarındaki botlarla boynuna basıp toprağa doğru ittiler, ancak hayvansı sesler çıkarmaya başladığında durdular. İstenildiği biçimde yemin etti. Ama kalpten bir yemin değildi bu. Çığlığını hiçbir zaman unutmayacağım."

Munira daha önce hiç, babasına bu kadar yakın hissetmemişti kendisini. Waweru ona başarısızlıkları hakkında ders vermeye başladığında bile, bunun haklı bir ceza olduğunu düşündü. Hem o kim oluyordu da, en azından bazı ilkelere sadık kalmış bir babaya karşı gelecekti?

"Senin, benim için bir hayal kırıklığı olduğundan söz etmeme gerek yok. Benim en büyük oğlumsun ve bunun ne demek olduğunu bilirsin. Seni Siriana'ya gönderdim. Kötü arkadaşlar edindin ve kovuldun. Birlikte okuduğun kişilerden bazılarına bakacak olursan, nerelerde olduklarını görürsün. Herhangi bir bakanlığa ya da büyük bir şirkete git, onlar oradalar. İlk erkekçe icraatın bir kadını hamile bırakmak oldu. Tanrı'ya şükürler olsun ki Julia iyi bir kadın çıktı. Ama onun yanında kalacağına, adını bile söyleyemediğim bir yere kaçıp gittin. Her zaman fırsatlardan kaçtın. Seni bir erkeğe dönüştürecek her kısmeti geri teptin. Malım mülküm var. Yaşlanıyorum artık. En azından onlarla ilgilenebilirdin. Erkek kardeşlerine bir bak. Daha dün küçüklerdi. Onlardan ders al. Bankacı olanın Nairobi'nin her yerinde evi, çok sayıda da

işyeri var. Seni onlardan birine yerleştirebilirdi. Senin için kredi alabilirdi. Ya petrol şirketinde olan kardeşin. Buradan nereye gidersen git, karşına çıkacak tüm petrol istasyonlarında ondan bir şeyler bulursun. Kız kardeşlerin de... Bana gelen haberlere göre artık içki bile içiyorsun. Sonun kötü olacak. Tıpkı kız kardeşin gibi..."

"Mukami mi?" diye sordu Munira, istemsizce. Tüm bunları, hatta daha da fazlasını hak ediyordu. Bugünden sonra davranışlarına çekidüzen verecekti. "Söyle bana baba... Mukami'ye ne oldu gerçekten? Mukami'yi buna iten neydi?"

"Kötü arkadaşlar... kötü arkadaşlar... Mariamu... kötü kadın... Onun oğulları benim felaketim oldular."

Anıların etkisiyle konuşmasına ara verdi babası. Dengesini yeniden sağlayana kadar bir dakikalık bir sessizlik oldu. Munira o soruyu sorup da acı dolu hatıraları canlandırdığı için üzgündü. Babası aniden ayağa kalktı, paltosunu aldı ve Munira'ya kendisini izlemesi için işaret etti.

Bayırın en uç noktasına kadar yürüyüp uçsuz bucaksız araziye tepeden baktılar. Waweru bu araziyle her zaman gurur duymuştu çünkü İkinci Dünya Savaşı öncesinde, servet edinmeye başladığı dönemde elde etmişti burayı.

"Tüm bunları görüyor musun?"

"Evet."

"Çiçekler. Meyve ağaçları. Çay... inekler... her şey."

"Evet."

"Sadece bilek gücüyle olmadı tüm bunlar. Tanrı'nın izniyle oldu. *Kikuyu* topraklarının Tanrı tarafından kutsandığı doğrudur. Bağımsızlıktan bu yana refah arttıkça arttı burada. Oğlum, Tanrı'ya inanırsan asla yanlış adım atmazsın. Ekim ve hasat vaktine karar veren Tanrı'dır. O, uçsuz bucaksız düzeninde gemisini kendi seçer. Şimdi dinle beni oğlum. Bu ihtiyar adam hakiki bir Tanrı gemisidir. Acı çekti. Ama düşman ortaya çıktığında, bir sopa kapıp da hakkından gelmeye çalıştı mı? Hayır! Sadece şöyle dedi: 'Tanrım, affet onları, onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar.' Şimdi ise Şeytan, güçlükle elde edilmiş bu özgürlük ve refahı, diğer kabilelerde haset ve kıskançlık uyandırarak tehdit ediyor. İşte bu sebeple bu yemin

gerekli. Barış ve birlik için önemli, Tanrı'nın ebedî tasarısıyla da uyumlu. Şimdi dinle beni. Ben de bulundum orada. İncil'i kullandım. Annenin de gitmesini istiyorum. O reddediyor. Ama yakında İsa ona ışığı gösterecektir. İyi eğitim almış kişiler bile kendi rızalarıyla gidiyorlar oraya. Oğlum, bilgelik Tanrı korkusuyla başlar. Bu KCO kötü bir şey değil... Bir Kilise şubesi bile açacağız. Zenginle yoksul arasında birlik ve uyum yaratmayı, haset ve açgözlülüğe son vermeyi amaçlayan kültürel bir örgütlenme. Kendine yardım edene Tanrı da yardım eder. Ve Tanrı dedi ki bir daha hiçbir zaman göklerden karşılıksız *manna* verilmeyecektir..."

Munira babasını doğru duyup duymadığından emin değildi. Babasına, kesik kulağına baktı. Onun daha önceleri yemini kınamış olduğunu anımsadı. Bu değişim de neyin nesiydi şimdi? Kafası karışmıştı yine:

"Yani demek istiyorsun ki..."

"Evet, evet" dedi çabucak, neredeyse sabırsızca. Munira ilk kez babasına karşılık vermeye çalıştı.

"Ama Tanrı'nın huzurunda kabileler yoktur. Tanrı'nın karşısında hepimiz eşitiz."

"Oğlum" dedi, birkaç dakika düşünüp taşındıktan sonra. "Geri dön ve öğretmenlik yap. Ve alkolü de bırak. Öğretmenlikten sıkıldıysan buraya geri dön. Sana göre iş var. Arazim çok. Yaşlanıyorum artık. Ya da KCO'ya katıl. Banka kredisi al. İş kur."

"Burada, çiftliğimizde, çocukluğumdan bu yana, çok sayıda işçi gördüm: Luo, Gusii, Embu, Kamba, Somali, Luhya, Kikuyu... Hep birlikte çalıştılar. Birbirlerine karşı en küçük bir hınç duymadan Tanrı'ya yakardıklarını gördüm."

"Neden geldiğini bilmiyorum. Babana vaaz vermek için gelmişsin belli ki. Ama tekrar edeceğim. Geri dön ve öğretmenlik yap. Tüm bunlar senin sandığından daha derindir."

Ve oradan uzaklaştı.

Munira, babasının devasa çiftlikten aşağıya doğru inişini izledi. Hayır, babasını hiç tanımamıştı. Onu hiçbir zaman anlayamayacaktı. Neyin nesiydi bu şimdi? Kilise ile KCO arasındaki bu yeni ittifak da neydi böyle? Kendisini ilgilendirme-

yen, boyundan büyük mevzulara hiç girmemesi daha iyiydi. Böylece bir çeşit rahatlama hissetti. Sanki uçurumun kıyısından kurtarılmış gibiydi. Bir kararı ertelemişti. Kendisi adına bir karar alınmış gibi hissetti çünkü baba evinin duvarına dayalı bisikletine atlayınca, evine yönelmedi. İçki içmek üzere Kamiritho'ya doğru ilerlemeye başladı. Aynı gün ya da gece vakti, işe almayı planladığı öğretmenler olmaksızın, susuz, yağmursuz manastırına, Ilmorog'a geri dönüyor olacağını biliyordu.

Kamiritho'yu çok değişmiş buldu. Dün, deyim yerindeyse, koca bir köydü. Şimdi ise, payına düşenden daha fazla sayıda bira ve çay salonuyla, hızlı büyüyen bir alışveriş merkezine dönüşmekteydi. Dışarıda, serbest ya da kendilerinden azıcık daha tuzu kuru olanların yanında çalışan zanaatkârlar, oluklu sac levhaları muhtelif nesnelere dönüştürecek biçimde dövüyorlardı. Devasa boyutlarda alüminyum su tankları, mangallar, kömürle çalışan su ısıtıcıları, tavuklar için demirden yemlikler. Terk edilmiş kamyon ve otobüsler koca koca hurda metal ve demir atığı yığınları ile dolup taşmıştı. İşsiz motor tamircileri çimenlerin üzerine uzanmış, içlerinden birinde mekanik bir arıza ya da başka bir şey çıkmasını ümit ederek gelip geçen arabaları seyrediyorlardı.

Benzin istasyonunun dışında durup kamyonların kırmızı kil almak için girdiği dükkânlara, Amira ve diğerleri tarafından dikilen Svahili *majengo* tarzı evlere bakıp, geçmişindeki şu onur kırıcı tecrübeyi anımsadı. Öylesine uzun zaman önceydi ki...

Döndü ve birkaç kamyonun geçmekte olduğunu gördü. Üzerlerinde kargacık burgacık harflerle *KANU PRİVATE* yazılıydı. Nereden geldiklerini biliyordu. Bir akşam evvel yaşadığı korku yeniden ele geçirdi Munira'yı. En yakındaki bara, Safari'ye doğru sürdü bisikletini ve içeriye saklandı.

Erken bir saatti ama bir içki siparişi etti, ilk şişeyi hızla bitirip ikinciyi istedi. Zihnini dış dünyadan uzak tutabilmek için duvardaki resimlere beğeniyle bakmayla başladı, kısa süre içinde de kendisini tamamıyla sanatçının fantezi dünyasına kaptırdı:

Neredeyse çıplak sayılabilecek beline *simi* kılıcı bağlı bir *Masai Moran,** mızrağını, kükreyen bir aslanın tam ağzına korkusuzca saplıyor; Avustralya'nın Weru vahşi doğasında şapkalı bir adam, bir akasya ağacının yanında rahatça bacaklarını uzatmış, kesesinde yavrusunu taşıyan bir kanguruya muz veriyor; bir çölde, şehirli beyler ve hanımlar sandalyelere oturmuş, Tusker ve Pilsner yudumluyorlar; maymunlar, insanınkileri andıran neşeli bakışlarıyla daldan dala atlıyorlar. Birbirinden uzak onca şey nasıl da uyum içinde bir araya gelmiş! Bir başka duvarda, 555 numaralı otobüs, içinden, kucaklarında bebekleriyle çıplak memeli denizkızlarının çıktığı engin mavi denize açılan bir yol boyunca süratle ilerliyor. Bir Tusker daha sipariş ederken gerçeküstü imgeler hızla belirip kayboluyor Munira'nın zihninde, aynı anda da Abdulla'nın yerini ve eşeğiyle ilgili korkularını anımsıyor... Gerçeküstü bir dünya... Bir saatliğine, temiz, modern bir ofiste okul müdürlüğüne terfi edebileceği ve aynı gün ilerleyen saatlerde karanlık bir muz bahçesinde birkaç kişinin malını mülkünü korumak adına birlik ve beraberlik çayı içebileceği... Ansızın güzel kadınların ortaya çıkıp bir iki ay boyunca sizi mutlu ettiği ve ardından bir o kadar ani biçimde ortadan kaybolduğu. Tezgâhın ardındaki rafın üstünde duran içkilerin adlarını okumaya başladı: Tusker, Pilsner, Muratina, Vat 69, Johnnie Walker; 1820 doğumlu ve bir pazar sabahı hâlâ Kamiritho'da yürüyor... Birisi müzik kutusundan bir parça çalıyordu... Başını çevirdi Munira... Kalçalarını hafif hafif sallamakta olan yeşil elbiseli kadını gördü ve gözlerine inanamadı... "Wanja! Wanja!" diye bağırdı. "Ne yapıyorsun burada?"

3. Bira için teşekkür ederim... Beni burada bugün, bu sabah bulmuş olman ya da daha ziyade benim seni bulmuş olmam tuhaf. Ilmorog'a geri dönüyordum. Belki buna inanmayacaksın ama doğru. Bu sabah verdim kararımı. Yoksa benim yerime karar verildi mi demeliyim? Başlayayım anlatmaya... Nereden başlasam? Buradan önce... çalışıyordum... kulağa çok önceymiş gibi geliyor. Öyle değil mi? Dün geceden bahsedi-

* Svahili dilinde: Masai savaşçısı. (ç.n.)

yorum oysa, ama bana yıllar öncesiymiş gibi geliyor. Her neyse, bu sabahtan önce, Bolibo Golf Kulübü yakınındaki Heavenly Bar'da çalışıyordum. Oldukça heyecan verici bir yerdi. Bolibo Golf Kulübü'ndeki kodamanlar kızarmış keçi eti yemeye ve beş dakikalık aşk satın almaya gelirlerdi. Mercedes Benz, Daimler, Jaguar, Alfa, Toyota, Peugeot, Volvo, Ford, Volkswagen, Range Rover, Mazda, Datsun, Bentley marka arabalarıyla. Dünyada üretilen tüm araçların boy gösterdiği bir tören alanı gibi görünürdü ortalık. Kenya'daki tüm topluluklardan nüfuzlu tipler. İşlerinden bahsederlerdi. Okullarından bahsederledi. Bir sürü şeyden işte. Her neyse, iyi bir yerdi. Ama benim Ilmorog'a ilk gelişimden önce öyleydi. Keşke Ilmorog'dan hiç ayrılmasaydım. Ilmorog'dan sonra, yani seni ve Abdulla'yı Ilmorog'da bıraktıktan sonra aynı yere döndüm. Değişmiş buldum orayı. Farklı topluluklardan kodamanlar birlikte oturuyor ama yalnızca kendi anadillerinde konuşuyorlardı. Kimi zaman da İngilizce ya da Svahili konuştukları olurdu. Bu farklı gruplar biz bar kızlarını umursamazlardı konuşurken. Böylece bir iki şey duyardım. Her grup diğer grupların tehditinden söz ederdi. Çok fazla yerlerdi. Neredeyse her şeyi... Yahut da çok tembeldirler... Sadece *mnazi* birası içmeyi, giyinip kuşanmayı ve kuş eti yemeyi bilirler. Ya da Beyazların elindeki dağlık arazileri almayı... Sonra, bir ay kadar önce diğer topluluklardan gruplar mekâna gelmez oldular. Arabalar da azalmıştı. Artık konuşmalar da daha farklıydı. Dövüşeceğiz. Daha önce de dövüştük... Diğer topluluklar daha önce hiç ekip biçmedikleri yerlere ekim yapmak istiyorlardı. Kenya'da bedavaya hiçbir şey yoktur. Böylece bir şeyler döndüğünü anladık. Şu özel *KANU* kamyonlarını görmeye başladık sonra. İlk bir araya getirilenler bar kızları oldu. Ama ben, bir biçimde kaçmayı başardım. Kızların çaya götürüldükleri gece hasta gibiydim biraz. Geri geldiklerinde kızgındılar. Kimi alay edercesine gülüyordu. Bir Mercedes Benz'i kimin kullandığı ne fark ederdi ki bizim için? Hepsi tek bir kabiledendi: Mercedes ailesi. İster sahil kesiminden ister Kisumu'dan gelsinler... Tek bir aile. Bizse bir başka kabile, bir başka aile idik. Devamlı gelip giden bir müşterim vardı mese-

la. Boylu poslu bir Somaliliydi. Uzun yol şoförüydü. Kenatco'da çalışıyor ve bir sürü yer biliyordu: Zambiya, Sudan, Etiyopya, Malavi. Tüm bu yerlere dair hikâyeler anlatırdı. Neyse işte, severdim onu. Tüm o yerlere dair öyle hoş hikâyeler anlatırdı ki görmüş kadar olurdum. Gerçekten eğlenceli biriydi. Asla iç çamaşırı giymezdi. Her gün seyahat eden biri için çok ağır olduklarını söylerdi. Ama gerçekten cömert biriydi. Neyse, dün geldi ve âdeti olduğu üzere kamyonunu mekânın önüne park etti. İzin günümdü. Bir taksi tutup içmeye gittik. Mekân mekân gezdik. Ama gerçekten içtik. Her karışımı denedim; viski, elma şarabı, Tusker, Babycham, votka ama bir biçimde sarhoş olmuyordum. Hiç böyle olmazdı. Ilmorog'da kalışım etkilemişti beni ve dün gece hep bunu düşündüm. Sebep insanların bize bakışları da olabilirdi. Ya da... kimi zaman çok bunalmış oluyorum. Bu bile değildi. Neyse, mutlu değildim yani. Mucatha'da bir oda tutmak istedi ama hayır, bana gidelim, dedim. Şaşırmıştı çünkü daha önce onu odama hiç götürmemiştim. Bir erkeği hiçbir koşulda odama götürmemek gibi bir prensibim vardı. Böylelikle birisiyle arkadaşlığın sona erdiğinde, başına bela olmak için evine gelemezdi. Bir taksi daha tuttu. Uzun yol şoförlerinde para boldur. Sessizce geri döndük. Sebebi içki, mekân mekân gezmiş olmamız ya da tüm bu atmosfer olabilir, yol boyunca suskunduk. Başına bir iş geleceği zaman, midende, saçında ya da ne bileyim vücudunun herhangi bir yerinde bir şeyler hisseder misin? Odamın penceresinden dumanlar çıkıyordu. Hemen kapıya koştum. Küçük çaplı bir yangın başlamıştı ama kapı henüz alev almamıştı. Ağlamak, bağırmak istedim ama sesim çıkmıyordu, gözyaşlarım da akmıyordu. İçerideki birini uyandırmak istermişçesine kapıya hızlı hızlı vurdum... sonra anahtarın çantamda olduğunu hatırladım. Kapıyı açtım, içeriye girmeye çalıştım ama ahşaptan yükselen ağır duman kokusu yüzünden geri çekilmek zorunda kaldım. Gazyağı ya da benzin kullanmış olmalıydılar. Her kim yaptıysa, belli ki ikimizi de içeride kıstırmak istemişti. Bulunduğu yere yapışıp kalmış gibi duran arkadaşıma koştum. Beni karakola götür... Bekle dedi, su döküp geleyim... Eve geri döndüm. Arkada tek odası olan taştan

bir binaydı. Diğer bölümleri tamamlanmak üzereydi. Sadece pencere ve kapı yanmıştı. Hâlâ titriyordum. Birkaç dakika sonra devasa kamyonun asfaltı ve taşları sertçe ezerek uzaklaştığını duydum. Dostum kaçmıştı. Onu nasıl suçlayabilirdim ki? Her neyse, başka binada oturan bir kız arkadaşımın evine gittim. Benim kibirli biri olduğumdan bahsedildiğini duyduğunu söyledi. Bir *shifta* ile çıktığım, çaya bile gitmeyi reddettiğim söyleniyordu. Ama o bunları ciddiye almamıştı, bunu kimin yaptığını ya da yapılmasını emrettiğini söylemek zordu, her kim yaptıysa bilmek istemiyordu... Bilmemek daha iyidir... Bu sabah yatak takımımla kıyafetlerimin yandığını fark ettim. Odanın içine benzin sıçramış olmalıydı. Ama bu olay beni düşündürdü. Ilmorog'dan ayrıldığımdan bu yana başıma gelen ikinci ciddi olay bu. Artık gitmek istiyorum... Ilmorog'a geri dönmeliyim. Bu yüzden otobüse atlayıp buraya geldim. Ilmorog'a dönüş yolculuğuma devam etmeden önce biraz müzik dinleyip unutmaya çalışıyordum yalnızca.

4. Bu tesadüf Munira'yı gerçekten etkilemiş, Tanrı buyruğu kadar önemliymişçesine şaşkına çevirmiş olmalıydı çünkü yıllar sonra, ateş ve terörle gerçekleşen müşterek bir vaftiz gecesi ertesindeki pazar günü, ifadesinde uzun uzadıya üzerinde duracaktı.

Anlattığı hikâyeye verecek bir cevap bulamamıştım diye yazacaktı yıllar sonra. Bir *kiruru* ve *Chang'aa* tiryakisi arkadaki odaların birinden çıkıp yavaş yavaş ilerledi ve sallana sallana oturduğumuz yere gelip benden bir Tusker istedi. Üzerinde düşünmeksizin, beş şilinlik bir banknot verdim ona. Tanrı'dan beni kutsamasını ve kötülüklerden korumasını dileyerek, başıyla defalarca selam verdi ve avuçlarına tükürükler yağdırdı. Bir an önce çekip gitsin istiyordum. Sıçrayan ve kükreyen aslana mızrağını saplayan Masai Moran'a; karşı duvardaki kanguruya; denizden çıkan, göğüsleri suyun üzerinde, kuyrukları suyun altında duran denizkızlarına baktım ve ansızın tüm bunlar, önemsiz gündelik olaylardan, orada oturmuş, alçak, ölgün bir sesle hep aynı tekdüze tonda konuşan Wanja'dan daha gerçek, yeryüzüne daha güçlü bir biçimde

kök salmış göründü gözüme. Kalbim ve midem sözleşmişçesine duyduğum tiksinti ve çekim birbirine karıştı. Sonra, sık ağaçlarla kaplı bir muz bahçesindeki o gizli kulübede yaşadıklarım ve erken saatlerde gördüğüm *Kanu Private* yazılı kamyonlar aklıma gelince biraz yumuşadım, belki de hepimiz gerçeküstü bir dünyada tuzağa düşürülmüştük. Tüm anıları, tüm düşünceleri, tüm anlama çabalarını, her şeyi, birayla dolu bir havuzda boğmak istedim. Başka bir bara gidelim, dedim. İçelim içelim, Ilmorog'a yarın gideriz. Bisikletimi Safari Bar'ın yakınındaki benzin istasyonunda bıraktım. Tüm gün içtik. Babamın ya da karımın beni görme ihtimalini bile umursamaz olmuştum artık.

Bir sürü bara gittik: Mary'nin Barı, Young Farmers, Mount Kenya, Muchoru-i, Highlands, Mathare. Her birinde birer bira içip hemen hemen hiç konuşmuyorduk. Wanja, her şeyi izliyor, her köşeyi ve her yüzü sanki kayıp bir şeyi ya da anımsanan bir gizi ararmışçasına tarıyordu. Her yüzü, her olup biteni son karşılaşmasının ışığında gizlilikle değerlendiriyormuşçasına kendi içine çekilmişti. Barların çoğu doluydu. Yakınlardaki bir fabrikada çalışan işçilerin, onların tabiriyle iki haftalık ödeme alma günüydü. Duman çıkaran devasa makineler kompleksi, hayvan postları, derileri ve kirli hava, en ücra köyleri bile, paranın himaye ettiği yörüngesine çekerek yaşamlarımıza egemen olmuştu. Şurada burada, özellikle de Kambi Bar'da, insanlar beni tanıyor, ölçülü tabiatı ve çekingenliğiyle tanıdıkları, önemli bir toprak sahibi ve kilise üyesinin oğlu olan *Mwalimu*'nun, yanında bu türden bir arkadaşla böylesine uluorta içebiliyor olmasına muhtemelen şaşırıyorlardı. Akşam vakti Limuru Kasabası'na gitmeyi önerdim. Young Farmers Barı'nın önünden bir *matatu* kiralayıp, Kimunya'nın köşesinden dönerek Limuru'ya doğru yola koyulduk. Bir kez daha, içki içilen mekânların çoğunu dolaştık; New Alaska, Paradise, Modern ve Corner Barları'nda biraz daha uzun durduk. Friendly Bar, Gece Kulübü ve Restoranına girdiğimizde, gerçekten çakırkeyiftim ve hikâyelerle dolup taşıyordum.

Düşle gerçeği harmanlayarak, Wanja'ya Limuru'dan bahsetmeye başladım ve Limuru hakkında bu kadar çok şey bil-

diğime ben bile şaşırdım. Avrupalılar tarafından Limuru halkından çalınan, ardından da Kenya tarihinin kaos merkezi haline gelen Tigoni topraklarından, daha sonraları Lari katliamı olarak adlandırılacak olan olaylara kadar konudan konuya atladım. Fabrika bir kez daha hafızamda öne çıktı. Bir defasında, büyük savaştan hemen sonra bir grev olmuştu; işçiler, hâki üniformalı, sakız çiğneyen iki Beyazın emrindeki kasklı Siyah polislerce kan revan içinde kalıncaya dek dövülmüşlerdi. O işçilerin çığlıklarını hep hatırlarım. "Siyaha karşı Siyah" diye düşündüm bu kez de, son yaşadıklarımızı anımsayarak. Sarhoştum dedim kendi kendime ve biraz daha Tusker sipariş ettim. Kendimi iyi hissediyordum, kendimden, anlattığım hikâyelerden ve ufak tefek felsefi fikirlerimden birazcık büyülenmiş gibiydim. Ama Wanja pek ilgili değil gibiydi. Görünüşe bakılırsa, onu çeken diğer insanlardı. Müzik kutusunun önünde, daracık Amerikan kotları ve parlak metal yıldızlarla süslü kocaman kemerleriyle vücutlarını sallayarak dans eden genç erkekler... Müzik kutusunun yanındaki duvara yaslanmış ya da barda yüksek taburelerin yanı başında çiklet çiğneyen ve yahut bir keresinde bir filmde gördüğüm Vahşi Batı kovboylarının boşvermişliğiyle dişlerinin arasında kürdan kıran genç erkekler... Son moda step figürlerini deneyen genç erkekler ve bar kızları... Şarkıcıların da dansçıların da canı cehenneme! Wanja'nın da hikâyelerinin de canı cehenneme! Abdulla'nın, Nyakinyua'nın, ailemin, herkesin canı cehenneme! Doğduğumuz topraklarda hepimiz yabancıydık. Artık duaya son! Kendim için yalvarmak yok artık! Müzik kutusundan yükselen melodi, tuhaf bir biçimde Siriana günlerimden aklımda kalan org seslerine karışıyordu. Zihnim hâlâ direniyordu... Artık kendim için, kendiiimmm içiiinnn şarkı söylemek yok, köleee, köleleşmeden önce, kafamın içindeki topaçların canı cehenneme, Siriana, okul, yüzler, grev, okuldan atılma, babamın çarpılmış yüzü: Ailemizi utandırdın sen! Babanı âleme maskara ettin! Beyaz Adamdan daha mı zeki olduğunu sanıyorsun? Ka-40 söylemeye devam eden *mikora*'ya katılmak ister misin? Ka kırk! Beyaz Adama karşı düello yapmak ister misin? Anne gözyaşları, utancım, öğret-

menlik, Manguo, Ilmorog, Wanja! Onun için şu anda hissettiğim sıcaklık alevlere, arzunun alevden dillerine dönüştü. Onunla orada sevişmek istedim. Friendly Bar'ın zemininde. Onun yardım isteyen o küçük çığlıklarını ve yalvarışlarını duymak istedim. İktidar. Hiçbir şey umurumda değildi bu dünyada. Hiçbiiirrrr şeeeyyyy...

Ansızın, Wanja'nın, zihnimin dumanlı bölgesinin dışında yer alan az çok tanıdık gelen birine gözlerini dikmiş olduğunu gördüm. Daha dikkatlice baktım ve onu gördüm. Konuşurken elindeki boş bir Tusker şişesini sallayıp duruyor, içkili sesi diğerlerinin seslerini bastırıyordu. Kamaru ve DK'nin iyi ve kötü yanlarını tartışıyorlardı. Bağırıyordu: Kamaru'nun şarkıları geçmişimizi anlatıyor. Geçmişimize bakıp atalarımızın bilgeliğini uyandırmak istiyor bizlerde. Bugünkü kaosun nesi iyi? Diğeri ise şöyle diyordu: Tıpkı bozuk bir zilin tıngırtısı gibi o. Ama DK'nin şarkıları, bizi, yani gençliği, bugünü, şehrin keşmekeşinde kaybolmuş bir nesli anlatıyor. Bir başkası araya girdi: Biz kayıp bir nesil değiliz. Anlıyor musun? Bara gelmiş, milleti rahatsız ediyorsun bence. Hey, ben Jim Reeves ve Jim Brown eşliğinde dans edip, *Wild Bunch* [*Vahşi Belde*] filminde gördüğüm kovboylar gibi kasa soyacağım. Bir başkası geldi, sesine olabildiğince çok kin ve küçümseme katıp tartışmaya dahil oldu: Bakın şu okulluya, sınavlarını vermeyi başaramadı, okuldan kovuldu, gelmiş burada ölü bir geçmişe dair ders veriyor bize.

Şiddet beni hasta ediyor. Artık hissedebiliyorum bunu, o zaman da öyle hissetmiştim. O âna dek sükûnetini korumuş, derin düşüncelere dalmış olan Wanja sandalyesinde kıpır kıpırdı. Heyecanını, görmekten ziyade hissediyordum. Gördüğüm şey karşısında gözlerime inanamadım.

"Karega! Karega!" diye bağırdı Wanja. Karega'nın kaldırdığı şişe havada asılı kaldı. Yüzünü müzik kutusu ve hasmından öteye çevirdi. Bulunduğumuz tarafa doğru bakakaldı. Sonra güçlükle, düzgün yürümeye gayret ederek masamıza geldi. Wanja'nın tam karşısındaki sandalyeye çöküverdi. "Teşekkürler" dedi, ikimizden birine doğrudan hitap etmeksizin. "Kafasını paramparça edebilirdim, anlıyor musunuz? İşte böyle ve

ne için?" Dirseklerini masaya dayayıp başını ellerinin arasına gömdü. Yalnızca bir kez kaldırıp çimento zemine okkalı bir tükürük fırlattı. Ardından eski çökmüş konumuna geri döndü.

Biri müzik kutusunun deliğine bir şilin attı ve bir kez daha bangır bangır çalmaya başladı müzik. Şarkıcının sesinden tüm odaya hüzün ve keder dalgası yayılıyordu. Tavsiyeler verip nasihatler eden ses yavaş yavaş bütün barı etkisi altına aldı. Şarkının sözlerini çıkarmaya çalışarak dikkatle dinledim:

Watumaniirwo, Nyukwa ni murwaru
Annenin hasta olduğu haberini aldın
Ui ugacokia, Kuu ndikinyaga
Dedin ki, asla dönmem eve
Nanii ngakwira ugwati nduri Njamba
Sana diyorum ki, tehlike cesur tanımaz
Ningi ngakwira, Mutino ni Muhiu
Sana tekrar söylüyorum, kaza anlar mı atik olanı
Ninguigua Uru-i, ukiruma aciari aku
Ananı babanı incitince sen, kötü hissediyorum kendimi
Ndaririkana ati ni makurerire
Seni nasıl büyüttüklerini anımsayınca
Wakuagwo na Ngoi ugithaithagwo
Sırtlarında taşırlardı seni
Ui ukiragwo, Mwana kira!
Küçüğümüz ağlama! diye yalvararak sana

Tam o esnada, Wanja'ya ilişti gözüm. Yüzü acı içindeydi. Gözlerimi üzerinde hissedince, yüzünde abartılı bir ifadeyle, beceriksizce gülümsemeye çalıştı.

"Evden nasıl kaçtığımı sana anlattığım geceyi hatırlıyor musun?" diye sordu.

"Evet."

"Annemin beni *shamba*'ya gübre atmaya gönderdiğini söylemiştim."

"Evet."

"Şey, sana söylemediğim bir şey daha var. Benden yardım isteme nedeni yatakta hasta yatıyor oluşuydu. Sonrasında

gerçekten de hastaneye kaldırıldı ve apandisi alındı. Neredeyse ölüyordu. Bunu bir barda dans ederken öğrendim ve ne yaptım biliyor musun? Güldüm, evet güldüm!"

Diğerleri yeniden kalça sallamaya başlamışlardı, sanki müzik kutusunun içindeki gizli bir kadınla sevişirmiş gibi hepsinin yüzü müzik kutusuna dönüktü. Gençleri böylesine harekete geçiren ne vardı bu sözlerde? Kendi adıma, anne ve babamla ilgili sevgi dolu hatıralarım yoktu, yalnızca korku, nasıl üstesinden gelebileceğimi hiçbir zaman tam olarak öğrenemediğim belli belirsiz bir korku. Şarkının arasında Karega'nın horlaması duyuldu. Wanja, bir keresinde de Abdulla'ya bahşettiği biçimde, sanki ortak bir acıyı ya da ihanete uğramış umutları paylaşıyorlarmış gibi yakından baktı ona. Midem kasıldı hafiften. Mahrem bir alana giren davetsiz bir misafirin rahatsızlığını duydum. Oldukça ters bir biçimde şöyle dedim Wanja'ya: "Onu burada bırakamayız." Sendeleyerek dışarı çıktım ve bir taksi buldum. Onu taksiye kadar sürükledik, hemen uyuyakaldı. Wanja sessizdi. Midemdeki gerilim devam ediyordu. Daha önce iki kişilik oda tutmuş olduğum Kamiritho, Limuru'dan yalnızca bir buçuk mil ötedeydi. Ama tüm gece boyunca yol almışız gibi geldi bana. Şoförün üç şilinini ödedim. Karega için de bir oda tutmayı denedim ama artık tüm odalar dolmuştu. Sarhoşluk uykusundan uyanana dek elimdekini paylaşmaktan başka seçeneğim kalmamıştı. Wanja ve ben odamıza çıkana kadar merdivenlerde ona destek olduk ve yataklardan birine oturttuk onu. Yığılıp derhal uykuya geçti yine. Yatağın kenarına iliştim, görevimi ve Ilmorog'dan ayrılışımın ertesindeki üç gün boyunca yaşadığım olayları belli belirsiz gözden geçirmeye başladım. Tüm bu olup bitenlere nasıl dahil olmuştum? Eski uyuşuk halimden memnundum. Wanja diğer yatağa oturdu ama içine girmedi. Yanına gidip ona katılabilirim diye düşündüm arzuyla. Karega'nın üzerine bir battaniye çekip başını, ayaklarını ve tüm vücudunu örttüm. Tam Wanja'nın oturduğu yere gitmek üzereydim ki aniden uyandı ve oturup hiçbir şey anlamaksızın, endişeyle çevresine bakınmaya başladı. Odadaki tek sandalyeye oturdum. Artık ayılmış durumdaydım ya

da olup bitenler beni ayıltmıştı. Biraz da üzgündüm ve kendimi suçlu hissediyordum. Bu lanet olası ayyaşın, on sekiz ay kadar önce -sanki asırlar geçmiş gibi gelse de- Ilmorog'daki sığınağıma geldiğini ve benim de gitmesine izin verdiğimi nasıl unutabilirdim? Nasıl ama nasıl, genç, parlak ve umut dolu biri böylesine alçalabilmişti? Enerjilerini ve düşlerini içkiden, müzik kutusundan ve çimento zemin üzerinde sefil olmaktan daha yüksek bir amaç uğruna kullanmalarının hiç mi yolu yoktu?

"Neredeyim? Neredeyim?" diye soruyordu.

"Her şey yolunda. Benim, Munira, yoksa beni tanımadın mı?"

"Ah, *Mwalimu*? Kendimi kötü hissediyorum. Bu... bu gerçekten utanç verici!"

"Ne oldu Karega?" diye sordum ona. Şaşkın şaşkın, bir şey anlamadan sağına soluna bakındı. Sonra başını eğdi ve çoğunlukla yere bakarak anlatmaya başladı:

"Anlayamıyorum, tüm olup bitenleri. Başlangıç çok net... Yoksa bir yanılsama mıydı o? Ve son öylesine bulanık ki, başlangıç ve ardındaki fikir bir karamsarlık sisinin, karşılıklı suçlamaların, gaddarca ve kör bir intikamın içine gömüldü. Umutların, düşlerin ve güzelliğin katli. Parlak başlangıç ve acı son. Bir süreliğine başarma azmine sahiptim. Ne de olsa iyi bir okul sertifikam vardı. Chui ve okul beni kapı dışarı etmiş olabilirdi ama ya ülke? Zaferle sonuçlanan bir mücadelenin buluşma noktasında herkese yer vardır. *Uhuru*'nun meyveleri. Sen payına düşeni yaparsın, ben payıma düşeni yaparım, bir dağı yerinden oynatırız. Neden olmasın? Büyük şehir vardı hem. O ofisten bu ofise, her kapıyı çaldım, hep aynı şey oldu. İş yok! *Hakuna Kazi*! Arasıra, kim gönderdi seni diye sordukları da olurdu. Yüzüm kapıdaki görevlilere tanıdık gelmeye başlamıştı, bana karşı yakınlık duyup sorarlardı bazen. Tanıdığın önemli biri yok mu? Bir ağabey falan... *Mkono mtupu haulambwi, ha? Hakuna Kazi*... İş yok! Tek bir yerde ise, 'Bugün git, yarın gel!' sözleri. Ne kadar da yaratıcı! Zaman zaman, Chui'nin odasını falan yakmaya niyetlenip Siriana'ya dönmeyi düşünürdüm. Kendi kendime 'Hatalı olan

o iken neden huzur içinde uyuyacakmış ki?' diye sorardım. Başkalarının yaptığı hataların acısını neden ben çekecekmişim? En sonunda ne yaptım biliyor musun? Yol kenarında koyun postu, meyve ve mantar satmaya başladım. Bizi görmelisin, yol kenarı çocukları, derler bize. Bir araç durmaya görsün, birbirimizi yemeye başlarız. Benimkini al, hem daha iyi, hem daha parlak, benimki, benimki, benimki! Kimi zaman, kapmak için birbirimizi nasıl tırmaladığımızı görebilmek için havaya bozuk para fırlatırlar. Gülerler halimize. Dikkatini çekerim, uyanık, çabuk olmak zorundasın, görmemiş ya da hakaretleri duymamış gibi yaparsın. Turistler... *watalii**... onları severiz. Gümüş paraları ve banknotlarıyla gelmeleri için dua eder, sonra da arkalarından küfrederiz. Lütfen bunu alın... bu iyi... açım bayım... okul ücretleri bayım... Sefaletimizi öne sürüp bağış, *harambee* dilendiğimizi görmek nasıl da güldürür onları."

"Zor bir hayat oldu" diye devam etti, gözlerini yere dikmiş. "Zordu, *Mwalimu*... Annemi hayal kırıklığına uğrattım. Tam anlamıyla. Hatırlamıyor musun annemi? İhtiyar Mariamu derlerdi ona. Muhtemelen anımsıyorsundur onu. Babanın topraklarında gecekonducu idi, en eskisi. Dindar bir kadındı. Oğlunun eğitimi için toprağı tırmaladı durdu, belki de dua ederken mırıltıyla her şey yolunda, her şey yolunda diyordu kendi kendine, yaşlılığımda benimle ilgilenir. Erkek evladın varsa korkma! *Thangari* otlarını yolmak üzere, çay kahve plantasyonlarına en erken o giderdi. Yaşlılığımda neşem olacak, derdi. Bir keresinde şöyle demişti: 'Okula gitmek istemen iyi Karega, Koinange'nin çocuklarına bak, ihtiyar Ezekieli Waweru'nun çocuklarına bak, hepsi eğitim aldı.' Ve böylece, onun ve bir başkasının sesi kulaklarımda, okumaya gittim... Manguo, Kamandura, Siriana; zafer? Bir bak şimdi oğluna, kavga eden, meyve suyunun her damlasını müzik kutusundan damıtan oğluna... Sana söyleyeyim, onunla yüzleşme cesaretini gösteremedim. Beni asla sert sözlerle kınamayacaktır. Sadece şöyle diyecektir: 'Bana hiçbir zaman itaatsizlik etmedin. Öğretmenlerine nasıl karşı gelebildin?'"

* Svahili dilinde: Turistler. (ç.n.)

"Koyun postu satıp *watalii*'den sadaka dilenirken bile aklıma gelirdi hep. Ama bir süre sonra, sadakadan sıkıldım."

"Sadaka... sadaka... biz sadakaya inanan bir ulusuz... ve ben sadakadan bıktım usandım. Neden bir başkasının sadakasının muhatabı olayım ki? Neden kendi topraklarımda yabancılardan gelecek sadakanın muhatabı olayım ki? O zaman seni hatırladım. Sen de benzer bir tecrübeden geçmiştin. Böylece akıl danışmak üzere Ilmorog'a geldim. Çocukça, evet, çocukça davrandığımı ve senin bana güldüğünü düşündüm. Özür dilerim... Ama öyle olduğunu sandım. Benim için ölüm kalım meselesi olan bir mevzu hakkında bir şey bilmediğini ileri sürüyor, şaşırmış gibi yapıyordun. Kendi kendime sordum: Neden bana çocuk gibi davranmasına izin vereyim ki? Sonra kadının odasındaki ölgün ışık vardı. Yalnızdım. Dışarı çıkıp geceye karıştım. Sonra ay doğdu. Soğuk bir ay... Ama yolumu aydınlattı. Koyun postlarına, meyvelere ve turistlere geri döndüm. Bir gün, ben de tıpkı diğer insanlar gibi içeceğim, dedim kendi kendime. Beni küçük mü görüyorsun *Mwalimu*? Öyle mi? Ha, ha, ha! Koyun postlarımdan bir tane almak istemez miydin? Güzel, parlak, yünlü kilimlerden? Ya da biraz portakal ve armut? Portakallar ucuz bugün... Ödemeyi peşin yaparsın... Sözümün eriyimdir. Tanrı gerçeği... Belki sonra ben de sana içki ısmarlarım. Teşekkür etmek için... Görüyorsun işte, nerede olursam olayım koyun postu ve portakal satmaya çalışıyorum. Tanrı turistleri korusun. Sayelerinde sırtımız yere gelmiyor."

Ne gün ama! Ne gece! Waweru'nun oğlu, Mariamu'nun oğlu, Nyakinyua'nın torunu aynı çukurda! Şafak vaktiydi artık! Başı yerde sessizce ve ayık başlamıştı anlatmaya, ama artık görünmez bir varlığa bağırır gibiydi. Başını kaldırıp kurumuş dudaklarında acı, müstehzi bir gülümseyişle bana baktı. Sonra yüzünü çevirdi ve gülümsemesi yarı açık dudaklarında donup kaldı birden. Wanja'nın dikkatle kendisini izleyen kocaman gözlerini fark etmiş olmalıydı, onun yeni farkına varmış gibi görünüyordu. "Sen... sen..." diye fısıldadı, geçmişten gelen, yüzü tanıdık bir hayalete bakarmış gibi. Sessizce birbirlerine baktılar.

Midemdeki sıkışma arttı, tam o esnada, o dakikada biliyordum bunu. Peki ama neyi? Tuhaf bir şey. Midemde yanan bir havuz. Isırganlardan ateş dilleri. Dökülüp saçılmış safra. Su. Yapayalnızdım. Bir seyirci.

"Ilmorog'a gel" dedi Wanja, uysal bir otoriteyle.

"Peki!" diye yanıtladı Karega, hipnotize olmuş gibiydi.

Altıncı Bölüm

1. Ilmorog'a döndüler, onları Ilmorog'a mecbur eden ne bir idealizm, ne de şahsi bir deva arayışıydı bu defa, her şeyden daha öncelikli bir kaçma ihtiyacı hissediyorlardı yalnızca. Munira'nın bisikletini kullandılar. Kimi zaman biri bisikleti iterken diğer ikisi yanı başında yürüdü. Kimi zaman Munira selede, Karega gövdede, Wanja da arka selede olmak üzere üçü birden bisiklet üstünde ilerledi. Ama çoğunlukla sırayla bindiler bisiklete. Karega yürürken, Munira yaklaşık bir mil kadar Wanja'yı taşır, sonra indirir ve Karega'yı almak üzere geri dönerdi. Böylece Wanja'nın yanından geçerek bir mil kadar da onu taşırdı. Ardından Munira yürürdü. Karega bisiklete atlayıp Wanja'yı almak üzere geri dönerdi. Kısa süre sonra, mavi ve beyazdan oluşan uçsuz bucaksız gökyüzüyle sarılı halde, üzerinde ilerledikleri toprak gibi görünmeye başladılar.

Bir yandan yürüyor, bir yandan da mevcut durumun tuhaflığı karşısında tekrar tekrar şaşkına dönüyordu Munira.

Sanki üç gündür değil de üç yıldır uzaklardaymış gibi hissediyordu. Anlayamadığı öyle çok şey vardı ki... Babasının hal ve tavırları... Mukami'nin ölümündeki gizem... Babasının üstü örtülü bir biçimde Mariamu'yu anması... Tüm bunların arasında nasıl bir bağ vardı? İşte burada, Wanja ve bir barda öğretmen olarak işe aldığı Mariamu'nun oğlu ile birlikteydi. Üçü de Ilmorog'a kendilerine bir yurt bulmak üzere gidiyordu. Dünya hali diye düşündü ve bir an önce Ilmorog'a varmayı arzuladı. Bir kahraman gibi karşılanacağından emindi neredeyse. Sabırsız sorular ve minnettar yüzlerle, en azından Abdulla ve Nyakinyua tarafından...

Ama Land Rover'lı o iki adamı, onların imalı sözlerini, tehditkâr yüzlerini, 12/50'den, KCO'dan ve bu tip şeylerden bahsedişlerini anımsadı. Birden adamların gelişi ve başına gelen o kötü hadiseyle, çoğu zaman yabancılarla ittifak halindeki birkaç kişi tarafından hazırlanıp, bütün bir halk üzerinde oynanan o büyük oyunlar arasındaki ilişkiyi fark etti. Hissettiği suçluluk duygusu bir kez daha içini acıttı. Kendisi bizzat, aktif bir biçimde ulusa ihanet yeminine katılmıştı. Ilmoroglu kadınların, protestocu işçilerin ya da hayatları pahasına, olup bitenleri açıkça eleştiren ülkedeki tüm o kadın ve erkeklerin gösterdiği cesareti gösterememişti. Peki ama ne yapabilirdim ki diye düşündü sonra. Bu yüzden de, onu yaşama uyandırabilecek tüm şüpheleri susturdu içinde. Wanja'ya döndü. Kendi yaşadığı tecrübeyi ona anlatmak istedi ama sonra vazgeçti.

Wanja kendi içinde bir anlaşma yapmıştı. Ilmorog'da yepyeni bir başlangıç yapacaktı. Ilmorog'dan ayrıldığından beri iki tane aşağılayıcı ve utanç verici tecrübe geçmişti başından. Geçmişle olan bağlarını koparıp yeni birine dönüşecekti. Ruhsal anlamda arınmışlığının bir kanıtı olarak, bedeninin erkekler üzerindeki gücüne itaat etmeyecekti artık. Yeniden çiçek açarak geçmişi yenene dek herhangi bir ilişki olmayacaktı hayatında.

Karega, Ilmorog ve Ilmorog halkından tam olarak ne beklediğini bilmiyordu aslında. Wanja'nın çağrısına kaderine razı olurcasına uymuştu. Evet, yazgıyla bir sözleşme diye düşündü, gelecek, tıpkı tepelerindeki gökyüzü gibi hiçbir kaçış yolu

olmayan ya da geçit vermeyen derin bir boşluk gibi görünüyordu gözüne. Peki Wanja'yı görünce uyuyan kanının harekete geçmesi, çağlaması da neyin nesiydi böyle? Hakikatte yalnızca anılardan ibaret olan bir varlığa karşı içinde hissettiği bu ani sızının sebebi neydi? Kader sonucuna vardı yine, Mukami'yi anımsayarak, hüzün ve belli belirsiz bir acılık kapladı içini. Ama kendisini öğretmen olarak işe alabileceğini söyleyen Munira'ya minnettardı. Limuru'da koyun postu satıcılığından Ilmorog'da öğretmenliğe... Başlangıç için fena sayılmazdı.

Munira, okulun neden öğretmensiz olduğunu açıkladı ona. Sömürgecilik günlerinde Afrikalı öğretmenler yalnızca Afrikalıların okullarında öğretmenlik yapabiliyorlardı. Tüm bu okulların standardı da aşağı yukarı aynıydı. Yeterli donanımdan yoksun yoksul binalar ve alınan sınırlı destek... Ama en azından mümkün olabilecek en iyi Afrikalı öğretmenler bu okullardaydı.

Ancak iç özerkliğin gelişiyle birlikte, okul yönetimlerinde ve öğretmenlerin dağılımındaki renk ayrımı kaldırıldı. Sonuçta, eski Afrikalı okulları aynı şekilde yeterli donanımdan yoksun kalmaya devam ederken, şimdi bir de Afrika kökenli en iyi öğretmenlerini kaybetmişlerdi. Bu öğretmenler, daha iyi binaları, daha iyi imkânları ve öğretmen yardımlarıyla yüksek maliyetli olmaya devam eden eski Asya ve Avrupa okullarına geçtiler. Ilmorog gibi ücra köşelerde bulunan kimi okullar, neredeyse tamamen kendi kırsal kaderlerine terk edildiler.

Karega iyi hissediyordu kendisini. Öğretmenlik uğraşı yaşamına anlam katmıştı. Cambridge Fraudsham, öğretmenliğin insan ruhunu doyuran bir iş, bir meslek olduğunu söylerdi hep. Karega sahip olduğu ne varsa Ilmoroglu çocuklara vermeye ant içti.

Ama Ilmorog'u güneş, toz toprak ve kum esir almıştı. Özellikle Wanja ve Karega, Ilmorog kırsalının değişen çehresi karşısında şaşkına dönmüşlerdi.

"Eskiden nasıl da yemyeşildi" dedi Wanja. "Öylesine yeşil ve umut doluydu. Şimdiyse böyle..."

"Kurak bir mevsim... çok erken... çok erken" diye yankılandı geçmişteki umut tomurcuklarını anımsayan Karega'nın sesi.

"Dünya hali" dedi Munira, bisikletin yanında durmuş, ciltleri kupkuru, öksürüp aksırdıkça ağız ve burunlarından toz çıkarıp, kuru mısır sapı parçacıklarının gökyüzünde fırıl fırıl dönüşünü seyrederlerken.

Nyakinyua, Abdulla ve Joseph'ı dükkânın dışında dikilmiş buldular.

Onları karşılarında görünce herhangi bir şaşkınlık ya da merak belirtisi göstermediler. Munira keyiflerinin hafiften kaçtığını hissetti. Tek bir soru bile sormadılar!

"Abdulla'nın eşeğini görüşüyorduk" diye açıkladı Nyakinyua karşılama olarak.

"Ne oldu ki ona?" diye hızla sordu Wanja, Abdulla'nın yüzündeki hüznü farkederek. Yeni bir başlangıç yapmayı ümit ettiği yer burası mıydı?

"Köyün ihtiyarları ölmesini istiyor" diye sürdürdü Nyakinyua. "Kimileri onu pataklayıp düzlüklere kaçırmayı, böylelikle de bu beladan kurtulmayı düşünüyor."

"Bir eşek mi? Ayinde sadece keçi kullanılır sanıyordum" dedi Karega.

"Bu da kim?" diye sordu Nyakinyua.

"Karega" diye cevapladı Wanja. "Abdulla'nın yerinden, Limuru'dan geliyor, okulda Munira'ya yardımcı olacak."

"Yeni öğretmenimiz" diye ekledi Munira.

"Bu kuraklıkta mı? Tanrı seni korusun" dedi yaşlı kadın.

Hepsi birlikte Abdulla'nın dükkânının dışında oturdular, Munira boğazındaki tozdan kurtulmak için bir bira söyledi.

"Bu eşek benim diğer bacağım" diye yakındı Abdulla. "Onu gözden çıkarayım, başımdan savayım istiyorlar. İkinci bir fedakârlık daha..."

"Ama bir eşeğin hava durumuna hiçbir etkisi yoktur ki" diye görüş bildirdi Karega ve bir içki de o istedi.

"Joseph, yeni öğretmenin için de bir bira getir" dedi Abdulla. "Senin içmediğini sanıyordum."

"Bazı şeyler değişti" dedi Karega düşünceli bir biçimde, Wanja'nın kulübesindeki altı ay önceki karşılaşmalarını anımsayarak. "Zaman değişti demeliydim aslında" diye ekledi.

"Kuraklık yüzünden..." diye açıklama yapıyordu Nyakinyua. "Az ot var. Yakında sadece birkaç sap kalmış olacak. Sorun şu: Kime vereceğiz bu kadarcık otu, eşeğe mi yoksa keçilere mi?"

"Biri anasının karnında, ötekisi sırtında... Birini ötekinden nasıl ayırabiliriz ki? Hepsi bizim evladımız değil mi?" diye karşı koydu Abdulla.

Ne eve dönüş ama! İkinci kez eve dönüyoruz ve kuraklık tartışması karşılıyor bizi diye düşündü Munira. Arkalarında bıraktıkları drama dair tek bir soru soran yoktu.

"Kuraklık gelir geçer. Daha mart ayındayız" dedi Munira. "Bu şekilde konuşarak yağmurları kaçırabiliriz."

"Evet. Mart'ta yağmurlar yağacak, otlar büyüyecektir" diye tekrarladı Wanja umut dolu, coşkulu bir sesle. Yağmur yağmak zorundaydı, aksi halde perişan olacaklardı. Tüm köy halkı mahvolacaktı. "Abdulla" diye seslendi Wanja, "Çalışanının dönmüş olmasından memnun değil misin?"

Güldüler. Az da olsa rahatladılar.

"Önce git de şu toz topraktan arın. Yoksa müşterilerimi kaçıracaksın. Herkes seni kuraklığın kızı sanacak."

2. Karega, yeni okul müdürünün idaresinde, Ilmorog İlkokulu'ndaki görevine başlamıştı. Munira onu ana merkeze ve Mzigo'ya götürmüştü. Mzigo, her zamanki sorgu sualinin ve bölgeyi ziyaret edeceğine dair verdiği sözlerin ardından, Bay Munira'nın, karakteri ve iyi hali konusunda verdiği tavsiye ve güvenceye dayanarak Karega'yı işe almayı kabul etmişti. "Bay Munira çok yüksek standartlar belirledi okul için. Sizin de böylesine soylu bir mesleğe tıpkı onunki gibi özverili bir sadakatle hizmet etmenizi isterim."

Okul artık dört sınıfa ayrılmıştı. Sınıflardan ikisi sabahları, diğer ikisi de öğlenleri toplanıyordu. Daha büyük, daha zeki olan ve Ilmorog'da uzun süre kalmayan öğretmenlerden kesintili olarak eğitim almış çocuklardan oluşan IV. Sınıf için,

kayıp zamanı telafi etmek üzere saat beşten sonrasına ek dersler koydu Karega.

Sınıfta, çocukların önünde ders vermek Karega'nın içindeki kimi şeyleri özgürleştirmişti. Bu tıpkı, Siriana'da başlamış olduğu, okuldan atılması ve *watalii*'ye bir yıllık esaretiyle yarıda kalmış olan kendi kendisiyle diyaloğa devam etmek gibiydi. Çocukların Ilmorog dışındaki dünyayı tanımıyor olmaları onu üzüyordu. Kenya'yı, Ilmorog'un dışında bulunan bir şehir ya da büyükçe bir kasaba sanıyorlardı. Farkındalıklarını, kendilerini, Ilmorog'u ve Kenya'yı, Afrika halklarının ve mücadelelerinin tarihini kapsayan daha büyük bir bütünün, daha büyük bir toprağın parçası olarak görebilecekleri biçimde nasıl artırabilirdi? Afrikalıların, bir zamanlar, asırlar boyunca hayranlık uyandırmış izler ve anıtlar bırakarak üzerinden geçtikleri, Siyah ter ve Beyaz emperyalizmin o ölümcül karşılaşmasının bile insanoğlunun hafızasından ve yazılı eserlerinden silemediği tüm o manzarayı zihninde taradı. Mısır, Etiyopya, Monomotapa, Zimbabve, Timbuktu, Haiti, Malindi, Gana, Mali, Songhay... Tüm bu adlar kulağa çok hoş geliyordu, çocuklar, çok derinlerde yatan şüphelerini kanıtlarcasına canlı, tutkulu bir merakla dinliyorlardı kendisini. Onlara şarkılar söyletti: "Chiri Bölgesi'ndeki Ilmorog Köyü'nde yaşıyorum. Chiri Kenya Cumhuriyeti'ndedir. Kenya Doğu Afrika'nın bir parçasıdır. Doğu Afrika Afrika'nın bir parçasıdır. Afrika, Afrika halklarının toprağıdır. Birçok Afrikalı oradan dünyanın diğer köşelerine savrulmuştur." Çocuklar şarkıları söylüyorlardı ama bu onlara çok muğlak geliyordu. Karega'ya öylesine üzüntü veren şey, çocukların kendisine inanmak için verdikleri mücadeleydi. Diğer yandan, bu mücadele ve coşkunun onları bazı sorular sormaya sevk ettiğini de fark etti. Kendi içinde de olan, Siriana'dayken bile peşini bırakmayan türden bir şüpheydi bu. Afrika'da yaşanan tecrübe ona her zaman çok anlaşılır gelmiyordu; bilmek, anlamak isteyen bu uysal, küçük çocukların karşısında, Siriana'da almış olduğu eğitimin yetersiz kaldığını görüyordu şimdi. Artık anlıyordu ki, *watalii*'ye koyun postu ve meyve satarak geçirdiği bir yıl, bugün karşılaştığı güçlüklerle kıyaslandığında çok

daha az çetin ve sinir bozucuydu çünkü yoksulluk ve kuraklığın vurduğu bu çorak topraklarla, Ilmorog'la yüzleşmek, hem yarınlarda, kendisinin de acımasızlığını tecrübe ettiği ve bin tane serap umudu barındıran şehirlere kaçıp gidecek olan bu çocukların beklenti içindeki gözleriyle yüzleşmesi, hem de çok daha derinden ve sancılı bir biçimde derhal kendisiyle yüzleşmesi anlamına geliyordu çünkü sorun ve kendisine yöneltilen sorular kişisel güvenliği ve kurtuluşunun ötesine geçmişti artık. Kuraklığa, bu minicik suratlara, bölgede herhangi bir gelişimin olmayışına bakınca –modern bilimin faydalarının nerede kaldığını merak ediyordu– tüm bunlar, hepsinin birden mahkûm edildiği ortak bir yazgı gibi geliyordu ona.

Umutsuzdu, koca bir aldanıştı tüm bunlar. O ve Munira başlarını sınıfın kumlarına gömen, dışarıda uğuldayan rüzgârları ve güneşi görmezden gelen iki devekuşu gibiydi. Bu, Siriana'daki Chui'nin işlediğini iddia ettikleri suçun aynısı değil miydi? Onlar, ilkokul öğretmeni olsalar bile, nasıl olur da kuraklık gerçeğini ve karşılarında duran bu bezgin yüzleri göz ardı edebilirlerdi? Eğitimin, tarih ve coğrafyanın, doğa bilimlerinin ve matematiğin bu kuraklığa verecek nasıl bir cevabı vardı?

Mart'ın sonlarında bir gün dersten geç çıktı. Abdulla'nın dükkânında bir grubun toplanmış olduğunu gördü.

"Ruoro'nun keçisi dün gece öldü" diye açıkladı Nyakinyua. "Ağladı. Birbirimize baktık, çünkü yetişkin bir erkeğin gözyaşları yalnızca kötüye işarettir. Ama buna engel olamadığını biliyorduk, onunla oturup sabahladık biz de."

3. Nisan sonu geldiğinde yağmurlar hâlâ yağmamıştı. İnekler, keçiler ve koyunlar adeta iskelete dönmüşlerdi. Sığırtmaçların çoğu sığınacak daha insaflı ve ılıman bir iklim bulma umuduyla düzlüklere doğru ilerlemişlerdi her halükârda. Mayıs ayının, yağmurları da beraberinde getireceğini ümit ediyorlardı. Ancak, onları kurtarması beklenen yağmurlar için son umut olan mayıs ortasında iki inek ölüverdi, akbabalar ve şahinler gökyüzünde yükseklerde daireler çizmeye, ardından da sürüler halinde baskınlar yapmaya başladılar, en nihaye-

tinde de arkalarında, kavruk ve kuru fil çimenlerinin üstüne saçılmış beyaz kemikler bıraktılar.

Wanja okulun dışında Karega ve Munira'yı bekliyordu.

"Karar verildi. Yaşlılar Mwathi wa Mugo'yu görmeye gittiler. Bir keçinin kurban edilmesi hâlâ gerekli olsa da, eşeğin düzlüklerin öte tarafına geçirilmesi gerektiğini söyledi. Abdulla'ya yardım etmeliyiz. Eşeğin ölümü onun da ölümü olur."

"Ne zaman olacağını söylediler mi?" diye sordu Munira.

"Güne karar vermek için yakında bir araya gelecekler."

"Eşeğin düzlüklerin ötesine nasıl götürüleceğine dair bir şey söylemiş mi?"

"Hayır... Ama tüm köyün... erkekler, kadınlar ve çocuklar hep birlikte... onu kırbaçlayacağı konuşuluyor."

"Peki ama biz ne yapabiliriz?" diye sordu Munira, cevap veren olmadı.

4. Geçmişe dair akıldan çıkmayan anılar: Çekirge istilası yılı, tırtıl istilası yılı, manyok kıtlığı senesi. Kontrol altına alınmamış tabiatın, daima insan emeğine yönelik bir tehdit oluşturduğunun kanıtı olarak, Ngigi, Ngunga ve Ngaragu ya Mwanga sünnet grupları bu felaketlerin adlarını taşırlardı. Bir başka ders daha vardı elbette çıkarılacak. 1900 senesinde, çekirge istilasından sadece altı yıl sonra, açlık öylesine fena boyutlardaydı ki, o seneki tüm sünnet ayinleri rafa kaldırıldı. Artık hiçbir grup İngiltere kıtlığı olarak anılan felaketin anısına isim taşımıyordu çünkü bu, toprak ve alınterini yağmalayan Avrupalılara karşı halkın direnişini zayıflatıyordu. Manyok kıtlığı, Kuzey Afrika'da, Ortadoğu'da, Burma ve Hindistan'da Almanlara ve Japonlara karşı savaşırken kaybettikleri evlatlarına, gençlerin dilinden dökülen acı bir ağıt gibi olmuştu bir bakıma:

Japonya'dan döndüğümde
Ne de az şey biliyormuşum
Ölü doğan çocuğa
Hayat verecekmişim meğer
Manyok unuyla.

Nitekim tarih ve efsane, Ilmorog'un her zaman tabiatın beklenmedik kaprisleri ve insanoğlunun kontrolsüz faaliyetlerinin çift taraflı merhametsizliği tarafından tehdit edildiğini gözler önüne sermiştir.

Halkın heybetli geçmişi ve Malindi'den Trablus'a uzanan o muazzam kültürler Karega'yı destekledikçe, tüm bu düşünceler onunla dalga geçmeye başladı. Sırrını açtı: İlk Adam'ın, yeryüzündeki tüm insanların babasının Kenya'da doğmuş olduğu düşünülüyor... Turkana Gölü... Geriye çekildi, bir şüphe ifadesi ya da birkaç soru bekledi.

"Evet, Muriuki" dedi, eli havaya kalkmış görünen bir çocuğa dönerek.

Kitaplardan muazzam bir hışırtı sesi geliyor, sıralardan gürültü yükseliyor ve öğrenciler masalara çıkıyorlardı. Muriuki yere düşmüştü.

"Açılın, açılın" diye bağırdı Karega, onları kenara iterek. Yerde yüzükoyun yatan Muriuki'yi eliyle yokladı. "Sadece karnı aç" dedi çocuklardan biri. "Biliyorum, kendi söyledi bana." Karega anlamıştı durumu. Çocuğu eve götürüp sütle yumurta karışımı bir şeyler ayarladı hemen.

Tam da şu anda diye düşündü Karega, insanlar, şehirde ve başka yerlerde, fazlasıyla tok karınlarıyla yiyip içiyor, gülüyor ve sevişiyorlardı. Burada ise açlıktan ve gıdasızlıktan baygınlık geçiriliyordu.

Munira ile konuştu. O da aynı soruyu sordu.

"Ben ne yapabilirim? Benim suçum değil. Kimsenin suçu değil. Daha güzel günler gelene kadar okulu kapayabiliriz yalnızca."

"Kabulleniş. Yenilgiyi bile mi?"

"Yapacak bir şey yok. Tanrının işi."

"Tanrının işi mi? İnsanlar herhangi bir tanrının herhangi bir eylemini neden itirazsız kabul etmek zorunda ki? Derler ki, Tanrı kendisine yardım edene yardım edermiş."

"Nasıl?"

"Şehre gidebiliriz!" dedi, sanki bu konu üzerinde daha önce düşünmüş gibi. Oysaki sözcükler birden dökülüvermişti dilinden.

"Şehir mi?"

"Evet. Yardım istemek için."

"Hayır Karega. O yerleri ardımda bıraktım. Oralara dönmeyi gerçekten de hiç istemiyorum" dedi birden, yaşamış olduğu dehşeti anımsayarak.

"Neden?" diye sordu Karega, Munira'nın bu kadar çabuk reddetmiş olması karşısında afallamıştı.

"Çaya gitmemiş gibi konuşuyorsun."

"Sen gittin mi?"

"Evet. Öylesine utandım ki... Oyuna geldim ve ben de karımı kandırmış oldum. Şimdi karım bilmiyor olduğuma inanmıyor" diye yanıtladı sessizce. "Bu işe bulaştırılmış olmasaydım da katılmayı reddedecek yürek var mı bende diye merak ediyorum. Bu da beni daha çok korkutuyor."

Karega kısa bir süre düşündü. Sesi azıcık sert çıkıyordu:

"Ben katılmadım. Bundan utanacağım için değil ama. *Watalii*'ye koyun postu satarken, koca bir ülke nasıl olur da birkaç açgözlü koca göbekli tarafından kandırılabilir diye sordum kendi kendime. Halkın kanı pahasına satın alınmış olandan, kendi paylarına düşenden daha fazlasını yemiş oldukları için açgözlü diyorum onlara. O eşsiz ve güzel amaçtan bir sembol seçip, onu o çapsız, bencilce emelleri adına kullanabileceklerini sanıyorlar. Yoksulluk ve çalınmış servet, ebedî bir barış ve dostluk ortamında el sıkışsın! Aç, işsiz, çocuğunun okul parasını ödeyemeyen insanları ne yapacağız peki? Yemin ve gözyaşından oluşan bir şişe birlik mi içirelim onlara? Ne kadar da basit! İşte o zaman, ne Ilmorog'da ne de Kenya'nın diğer unutulmuş bölgelerinde sorun kalır!"

"Ne demek istediğini anlayabiliyorum" dedi Munira. "Bu konuyu Wanja ve Abdulla'yla konuşsan iyi olur. Çünkü..." diye coşkuyla ekledi birden. "Gidip Nderi wa Riera'ya hepimizin KCO üyesi olduğunu söyleyebiliriz."

Gerçek şu ki, Karega'nun olup biteni böylesine hararetle alaya alması Munira'nın kendisini daha iyi ve huzurlu hissetmesini sağlamıştı. Sözcükler Munira'nın zihninde düşüncelere dönüşmüştü.

Karega, Munira'yla yaptığı konuşma sırasında şekillenen fikir hakkında düşündükçe, giderek, yapılacak en doğru şey gibi gelmeye başlamıştı. Kendisini kıpır kıpır hissediyor, planını uygulamaya koymak için can atıyordu. Onu daima harekete geçiren, çoğu zaman da başını derde sokan, işte bu taşkın ruh hali olmuştu ama içinden yükselen hoşnutsuzluğa da engel olamıyordu. Kuraklıkla hem bir meydan okuma hem de bir sınavmış gibi yüzleşmek zorundaydı. Ama karar ne olursa olsun, gerçekliğin teoriyi maskaraya çevirdiği bu koşullarda öğretmenlik yapmaya devam edemeyecekti.

Konuyu Munira, Wanja ve Abdulla'ya açtı.

"Bana öyle geliyor ki, hepimizin Ilmorog'a gelmek için kendi nedenleri var. Ama şimdi hepimiz buradayız. Bölge halkını tehdit eden bir kriz söz konusu. Bu konuda ne yapacağız? Yaşlılar, bilgileri görgüleri ışığında hareket ediyorlar. Tüm günahı Abdulla'nın eşeğine yükleyip kurban vererek doğaya etki edebileceklerine inanıyorlar. Öyle ki, Njuguna'nın, kurbanın, Amerikalıların Tanrı'nın gizli yerlerine girme girişimlerine gözlerini kapatması için de bir rüşvet sayılacağını söylediğini duydum. Eşeği ve halkı kurtarabileceğimize inanıyorum."

Şayet eşeğini kurtarabilecekse seve seve evet, derdi Abdulla. Bu nedenle hevesle sordu: "Peki nasıl olacak?"

"Bu bölgenin bir milletvekili var. Bizler, daha doğrusu onlar tarafından, ne kadar uzak olursa olsun seçim bölgesinin her köşesini temsil etsin diye Parlamento'ya seçildi. Erkekler, kadınlar ve çocuklardan oluşan güçlü bir heyet gönderelim büyük şehre. Başkente. Bölge milletvekilini görelim. Hükümet bize yardım göndermeye mecbur. Ya da yardımı biz gider getiririz. Aksi halde, kuraklık hepimizi birden yutabilir."

"Peki ya eşek?" diye sordu Abdulla.

"Yanımıza alacağız. Arabayı tamir edeceğiz. Yiyecek ve diğer şeyleri onunla taşıyacağız."

Wanja acı içindeydi. Şehre, hor görüldüğü o yere geri dönmek mi? Yaşadığı çifte dehşeti anımsayınca beliren baş dönmesiyle mücadele ediyordu.

"Tek bir kişi gönderemez miyiz? Mesela seni? Munira'nın bisikletiyle gidebilirsin" diye önerdi çılgın gibi.

"Ben mi? Bir kişiyi dinlemeyecektir. Bir oyun falan var sanacaktır. Ama eminim ki halktan oluşan bir heyeti göz ardı edemez."

Abdulla derhal katıldı bu fikre. Wanja düşünüyordu: Geçen yıl şehre kendi adıma hızla servet elde etmek için gitmiştim. Şimdiyse halk için gidiyorum. Belki bu kez şehir bizi daha nazik biçimde karşılar.

Munira, bir milletvekilinin onlar için ne yapabileceğini kestiremiyordu. Düşünüyordu: Bir yere yerleşecek gibi görünmüyorum. Sürekli oradan oraya göçüyorum, başka insanların etkisiyle akıntıya kapılmış gidiyorum. Kendi eylem ve kararlarımın sahibi olamayacak mıyım hiç? Ama Wanja ve Abdulla kabul ettiğinden, o da etti. Aynı zamanda, Gatundu'daki gece yarısı çayından beri arada bir basan suçluluk duygusunu yatıştırma fırsatı da bulmuştu nihayet. Bu, KCO'nun ve yapmış olduğu çıkar birliği ve uyum çağrısının da bir anlam taşıyıp taşımadığını sınamak açısından iyi olacaktı.

Bir diğer mesele ise yaşlılardı. Abdulla'nın eşeğiyle ilgili hükmü ve keçi kurban edecekleri günü duyurmak üzere, ertesi gün için bir toplantı çağrısında bulunmuşlardı. Wanja bu gece Nyakinyua ile konuşacak, o da sırası gelince konuyu, şu mühim toplantı öncesinde birkaç ihtiyarla görüşecekti.

Toplantıya katılım yüksek oldu. Njuguna topluluğa Mwathi wa Mugo'nun sözlerini aktardı:

"Eşeği uzaklara gönderiyoruz. Bir keçi kurban ediyoruz. Kimsede Mwathi ile konuşacak cesaret yok. O, Tanrı'nın topraklarımızı korumak üzere kullandığı asa ve ruh. Hepiniz biliyorsunuz ki uzun zaman önceki şu Ilmorog mücadelesinden bu yana, bizde pek fazla felaket yaşanmadı. Kimsede onunla konuşacak cesaret yok. Bunun için de nasıl diye sormadık! O da bize nasıl olacağını söylemedi. Çocuk olmadığımızı biliyor. Eğer bir keçi söz konusu olsaydı, onu pataklar, başımızdan savıp şu musibeti başkalarına bulaştırmasını söylerdik. Bu hayvan bir keçi değil ama aynı dertten kurtulmak için ondan yararlanıyoruz. Ben derim ki onu dövelim, ölmek üze-

reyken de ovaya doğru postalayalım ki bu illeti götürsün buralardan." Bir iki ihtiyar söz alıp fikre destek verdi: Bu eşek gerçekten de içlerindeki yabancıydı!

Bir başkası, "Ama belki de çocuklarımızın öğretmenlerinde eski bir derde modern bir çare bulunuyordur" diye fikrini ortaya attı.

Karega hafiften titredi. Okul münazaralarında konuşup tartıştığı olmuştu. Ama daha önce yaşlılardan oluşan bir topluluğa hiç hitap etmemişti. Niyetinin ne olduğunu anlamalarını sağlayacak uygun bir atasözü, bilmece ya da hikâye gelmiyordu aklına. Bu sebeple de sade bir konuşma yaptı.

"Bir eşeğin hava durumu üzerinde herhangi bir etkisi yoktur. Hiçbir hayvan ya da insan doğa kanununu değiştiremez. Ama insanlar doğa kanunlarından faydalanabilirler. Sihir mi istiyorsunuz, işte size sihir: Yağmurlar yağdığında bu topraklar öylesine bereketlenir ki, güneşin ışıdığı zamanlar için de kenara bir parça tahıl koyabiliriz. Öyle bir sihir istiyoruz ki, bu sihir sayesinde ineklerimiz bolca süt versin ve bu süt hem içmemize yetsin, hem de kalanını burada yetiştiremediğimiz şeylerle takas edebilelim. Sihir bizim elimizde. Yarın yağmurlar yağdığında toprağa daha fazla ürün verebilsin diye nasıl bir kurbana, nasıl bir besine gereksinim duyduğunu soruyor olmalıyız. Eğer Abdulla'nın eşeğini öldürürsek, bu kuraklık mevsiminde, elbirliğiyle öteki bacağımızı da kesmiş olacağız. Ben, eşeklerin benzin içmeyen arabalar olduklarını ispatladıkları Limuru'dan geliyorum. Ambarlarınızdaki son tahıl tanesi de tükendiğinde, içimizden herhangi biri yürüyerek uzaklara gidip sırtında su ve yiyecek getirebilecek mi? Kuraklıktan kurtulmak için ne yapabileceğimizi görmek üzere dönüp kendimize bakalım daha çok. Gerçek sihir ve servet, dünyamızı değiştirecek ve yeryüzündeki tüm kuraklıklara son verecek olan el emeğimizdir."

Onlara, bir milletvekilinin erdem ve görevlerini biraz fazlaca abartarak, heyet fikrinden söz etti. "Ona sorunlarımızla ilgilensin diye oy veririz. Şayet hükümete bildirmesi için onu meselelerimizden haberdar etmezsek, kendisini suçlayabilir miyiz?"

Kendi aralarında konuşup fısıldaşmaya başladılar. Evet, bu doğruydu. İktidardakileri haberdar etmeliyiz. Belki bilselerdi... Evet, evet, belki halimizden haberdar olsalardı, adamlarını, hakkında hiçbir şey bilmedikleri köylere sadece vergi toplamaya ve organizasyonlar için para istemeye göndermezlerdi. Bu öğretmen... Daha geleli iki ay olmadı. Bu lafları nereden de buluyor böyle?

Njuguna ayağa kalktı ve şehre gitme fikrine karşı çıktı.

"Kulaklarım garip sözler duydu. Bütün köy halkını dilenmeye mi göndereceğiz? Hiç bütün bir halkın toprağını ve mülkünü bırakıp da yabancı diyarlara dilenmeye gittiği duyulmuş şey mi? Genç adam güçlü kuvvetli... Şehre onu yollayalım, milletvekiline buraya gelmesini söylesin. Evet, bize sözcü olarak elçi ve çoluk çocuk göndereceğine, kendisi gelsin bizi görmeye" diye ekledi, Karega'ya şöyle bir bakarak.

Njuguna'nın düşüncesi sarih ve yalındı, Ilmorog'un haysiyetini de koruyordu. Tartışmalar yeniden başladı. Nyakinyua ayağa kalktı:

"Bence gitmeliyiz. Bir şeyler yapma sırası bizde. Bir zamanlar işler Ilmorogluların olmasını istediği biçimde olurdu. Kendi eylemlerimizin sahibiydik. Sözcüklerimizi kendimiz seçer, şarkımızı söyleyip, dansımızı ederdik. Ama bu gücün elimizden alındığı bir gün geldi. Evet, hâlâ dans ediyorduk ama bu defa sözcükleri ve şarkıyı başkası söylüyordu. Önce Wazungu.* Buraya oralardan trenler gönderip ormanlarımızı yediler. Karşılığında ne verdiler? Sonra gençlerimizi çağırdılar. Ve onları yutmaya devam ettiler. Biz, şehir elimizden alsın diye doğuruyoruz sadece. Wazungu'ya karşı yapılan savaşta biz de kan döktük. Bir fedakârlık... Neden? Çünkü kendi türkümüzü söyleyebilmeyi, ruhen ve bedenen kendi sözcüklerimizle dopdolu halde dans edebilmeyi istiyorduk. Ama ne oldu? Geçlerimizi ayartmayı sürdürdüler. Karşılığında ne gönderiyorlar bize? Burada bulunan bu iki öğretmen haricinde, kim geldiyse gitti. Sonra, Tanrı bilir niçin, bizden yirmi şilin elli sent istemeye haberciler gönderdiler. Tuhaf aletleri olan ve büyük

* Svahili dilinde: Beyaz Adamlar. (ç.n.)

bir yol için ölçüm yaptıklarını söyleyen diğerlerini yolladılar ardından. Hani nerede yol? Arada bir vergi toplamaya gelen ötekiler var bir de. Ve de açlık ve kuraklık olmadığı sürece mahsulümüzü almaya gelenler... Milletvekili de geldi bir defa, *Harambee* suyu için her birimizden iki şilin aldı. O zamandan beri onu gören oldu mu? Tabii ki hayır! İşte bu nedenle Ilmorog artık oraya gitmeli ve bu sadece alan ama asla vermeyen Ndamathia'yı görmeli. Şehri kuşatmalı ve payımızı talep etmeliyiz. Kendi havamızı söyleyip, kendi bildiğimizi okumalıyız. Oradakiler de, bir değişiklik yapıp ter döken ve doğum sancısı çeken bizlerin eylem ve sözlerine uygun davranabilirler... Ama Ilmorog tek ses olarak hareket etmeli."

Oturdu ve düşünceli bir sessizliğe büründü. Sözleri herkesi etkilemişti. Hepsinin hissettiği bir şeye temas etmişti. Evet, *onlar*, *oradakiler*, halkın ihtiyaçlarına uygun hareket etmek zorundaydılar. Ama artık öyle görünüyordu ki yetki, iktidar, her şey Ilmorog'un dışında, orada, büyük şehirdeydi. Gitmeli ve tahıl ambarlarının boşalmasına, enerjilerinin tükenmesine ve güçten düşmelerine yol açan o şeyle yüzleşmeliydiler. Sonrasında çok fazla tartışma olmadı. Hepsi şehre gitmekten söz ediyordu. Uzun zaman önce, sığırları ve keçileri düşman milletler tarafından alındığında, savaşçılar peşlerine düşmüş, çalınmış olan servetlerini tekrardan ele geçirene kadar da geri dönmemişlerdi. Şimdi ise Ilmorog'un kalbini çalmışlardı. Geri almak için bunu yapanların peşine düşeceklerdi. Bu yeni bir tür savaştı. Ama yine de savaştı!

Muturi ayağa kalktı ve olup biteni özetledi. Aslında bunun Mwathi'nin kastettiği şey olabileceğini ileri sürdü. Eşeği uzaklara göndermemizi söylemişti. Ama nereye ya da nasıl olacağını söylememişti. Eşeğin geri gelemeyeceğini de söylememişti.

Bunun üzerine, yaşlılardan bazılarının keçi kurban etmek üzere kalması konusunda görüş birliğine varıldı. Diğerleri heyeti oluşturabilirdi. İlk gönüllü Abdulla oldu. Ardından Nyakinyua ayağa kalktı, onu da Munira, Muriuki, Joseph, Njuguna, Ruoro, Njogu ve diğerleri izledi. Muturi ve diğerleri ayinlerle ilgilenmek üzere kalacaklardı.

O andan itibaren, başlangıçta kırılgan olsa da, çabaları arttıkça ve yolculuk hazırlıkları ilerledikçe güçlenen bir topluluk ruhu oluştu aralarında. Kadınlar, bazısı elindeki son tahılı kullanarak, yol için yiyecek hazırladılar. Diğerleri kenara koydukları ne kadar paraları varsa hepsini verdiler. Munira, Karega ve Ruoro eşek arabasını köyün şehre yapacağı büyük yolculuğa hazırlamakla uğraştılar.

Özellikle Abdulla yeni bir güç ve canlılık kazanmış gibi görünüyordu. Joseph'a durmadan lanetler yağdıran ekşi suratlı bir sakattan, Wanja ile ilk karşılaşmasıyla başlamış olan gülen ve hikâyeler anlatan birine dönüşüm süreci artık tamamlanmıştı. Halk onu yürekten kabul etmiş görünüyordu. Çocuklardan anlaşılabiliyordu bu. Çevresini sarıyorlar, o da onlara hikâyeler anlatıyordu:

"Bir zamanlar Karınca ve Bit anlaşmazlığa düşmüşler. İkisi de Kibata dansında kendisinin en iyi olduğunu iddia edip böbürlenip duruyormuş. Birbirlerine meydan okuyup bir yarışma yapmak için gün belirlemeye karar vermişler. Yaklaşmakta olan dans müsabakası tüm hayvanlar arasında ana sohbet konusu olmuş, kimse bu özel gösteriyi kaçırmak istemiyormuş. Böylece beklenen gün gelmiş. Karınca ve Bit sabah erkenden nehre gitmişler. Yıkanıp yağlanmışlar bir güzel. Kırmızı ve beyaz aşıboyası ile süslemişler kendilerini. İlk giyinip kuşanan Karınca olmuş. Tüm hanımların kalbini kazanmak istiyormuş. Beline bağladığı özel bir kılıcı varmış. Bağlamış, bağlamış ama o kadar sıkı bağlamış ki, beli ikiye ayrılmış. Bit rakibinin bu halini görünce, gülmüş gülmüş ama o kadar çok gülmüş ki onun da burnu ikiye ayrılmış. Karınca'nın beli, Bit'in de burnu olmadığı için ikisi de arenaya gidememişler. Kibata'nın keyfini sürmek de diğerlerine kalmış."

Bukalemun'un yarışta Tavşan'ı nasıl yendiğini, Sırtlan'ın neden topalladığını, Ölüm'ün dünyaya nasıl geldiğini, tuzağa düşürülüp kötü canavarla evlenmeye mecbur edilen kadının hikâyesini de anlattı Abdulla. Çocuklar öykülere doymuyor, daha fazlasını anlatmasını istiyorlardı.

Fırıldak, kâğıttan rüzgârgülü ve pervane gibi ufak tefek şeyler de yapıyordu onlara. Ama en çok, Y biçimindeki ince

dalları ve lastik kayışları kullanarak yaptığı sapanları sevdiler. Oğlanlar çok heyecanlanmışlardı, gökyüzünde uçan kuşları vurmaya çalıştılarsa da pek başarılı olamadılar.

"Yolculuğa çıkarken yanınıza alın" dedi onlara, "Orada denersiniz."

Yolculukta yaşayacakları maceralar için sabırsızlanıyorlardı ama en çok da Ruwa-ini'den yüz kez daha büyük olan, binalarının gökyüzüne değdiği, insanlarının da şeker ve kekten başka bir şey yemediği şehre yapacakları ziyaret için heyecanlıydılar.

Hazırlıklar esnasında, insanlar, özellikle de ihtiyarlar yolculuktan ve onlara bu yolculuğa çıkmalarını öneren genç adamdan başka şey konuşmadılar. Tanrı bazen bebelerin diline bilgelik veriyordu. İşin özü, bilgeliğin parayla satın alınamadığıydı!

Ve birden yolculuk günü geldi çattı. Böylesi bir şeye ilk kez cesaret etmişlerdi, kalkıştıkları işin büyüklüğü hepsini derinden etkiliyordu!

O ağır, yaklaşık on yıl sürecek içsel yolculuğumu başlatan ve beni, insanın özünün hakikatte beş para etmez olduğunu görme noktasına getiren, düzlükleri aşarak "Büyük Büyük Şehre" yapılan o yolculuk, o hicretti diye yazacaktı Munira daha sonra.

Şimdi, o olaydan onca yıl sonra bile, tenin kuruluğunu, kavurucu güneşi, bize et veren hayvanların ölümünü ve tepemizde, berrak gökyüzünde süzülen ölü antilop ve yabandomuzu etiyle doymuş şahin ve akbabaların kendilerine insan eti ve kanı sunacak olan ânı ve güneşi beklediğini bir kez daha hissedebiliyorum diye yazacaktı.

Yolculuk. Bilginin krallığına hicret...

İkinci Kısım:
Bethlehem'e Doğru

Çoğu zaman gece yarıları sokaklardan geçerken duyarım
Genç Fahişe'nin lanetinin
Yeni doğmuş Bebeği nasıl gözyaşlarına boğduğunu
Ve Evlilik'in cenaze arabasını salgınlarla felakete sürüklediğini.

William Blake

Birilerini Yoksul etmeseydik şayet
Merhamete olur muydu gerek.

William Blake

Yolculuk

1. Bu dramın sahnelendiği yer olan Ilmorog, yaşlılarla çocukların yaşadığı, arada bir göçmen sığırtmaçların uğradığı, ufacık bir toprak kulübeler yığınından ibaret değildi her zaman. İhtişamlı günleri de olmuştu. Ormanları işleyip, toprağı elleriyle ehlileştiren güçlü kuvvetli çiftçileri olan kalabalık ve müreffeh köyler, evlatlarını besleyecek her türlü ürünü yetiştirmişlerdi. Nasıl da el değmemiş toprakları temizleyip, adam edip ekip biçerek hep birlikte mücadele etmişlerdi! Nasıl da kuraklık ve salgın zamanlarında, yağmur ve kurtuluş için tutkuyla dualar etmişlerdi! Hasat vakti, yaşa göre gruplar halinde toplanır, köy köy dolaşır, tüm Ilmorog düzlüklerine dağılarak kurucularına methiyeler düzer ve dans ederlerdi. O günlerde, ölü işçilerin cesetleri için gökyüzünde bekleşen atmacalar da yoktu, dünyadan habersiz masum ırgatların yağı ve kanıyla beslenen böcek ve sinekler de... Şarkılarına ve danslarına bakılırsa, bir tek, elden ayaktan düşmüş ihtiyarlarla,

körpecik çocuklar bu ortak çalışmadan muaf tutulurlardı. Onlar da zaten bilgelik ve masumiyet taşırlardı. Ön bahçedeki aile ağacının etrafında oturur, yaşlılar, bal birası yudumlayarak, gurur dolu bir otorite ve nostalji taşıyan sesleriyle kurucu atalarından söz ederlerdi çocuklara.

Düzlükler boyu yalnızca doğaya ve onun değişen bahtına uyum sağlayarak gezip dolaşmaktan ve sadece uzun boynuzlu inekle, bol süt verene ıslıkla ilahiler söylemekten usandığı için diğerleriyle yollarını ayırmış bir sığırtmaçtı o. İlkten yalvardılar ona. İnek memesinden, ovalar ve dağlar boyunca uzanan uzun patika üstündeki inek dışkısı ve idrarından uzakta, boynuna asılı zillerle diğerlerini peşi sıra yalama taşına ve suya götüren öküzden uzakta kimin hayatta kaldığı görülmüştü ki? İçlerinde sözcükleri en sihirli olan o değil miydi? Sesinin ritmiyle sığır ve insan adımlarını yavaşlatıp hızlandıran o değil miydi? Hiçbiri işe yaramadı. Bunun üzerine ona gülmeye ve kötü ruhların merkezi olan yüksek yerleri ve ormanları ıslah etmeye dair ettiği laflarla alay etmeye başladılar. İnsanoğlu tanrılarla güreşmeye nasıl cüret ederdi?

Ndemi, ağaç kesme ve çalıları temizlemede kullanmak için bir alet yaptı kendisine. Yeryüzünün memeleri, çatallı dilleriyle zehir tükürdüler üzerine. Bu arada, otları ve ilaç yapmada yararlandığı ağaç kökleriyle kabuklarını da öğrenmişti. Farklı bitki türleriyle yaptığı deneylerin ünü öyle yayılmıştı ki sığırtmaçlar ona uğramadan Ilmorog'dan geçmez oldular. Önce, insanın tanrıyla tuttuğu güreşin nasıl neticelendiğini görmek, sonra da herhangi bir ot için tavsiye almak ya da sırf yöreye özgü bir balı veya şekerkamışını tatmak için... Teşekkür mahiyetinde ona bir iki keçi verir, Ndemi adını, rüzgârın ulaştığı dört bir yana yaymak için yollarına devam ederlerdi. Elleri ve bilgeliğiyle dokunduğu toprağı öylesine üretken kılmıştı ki, artık çok sayıdaki ürününe ilaveten, sahip olduğu inek ve keçilerle eskisinden de varlıklı biri haline gelmişti!

Üst dişleri arasındaki boşlukla tanınan Nyangendo ile siyah dişetleri ve memeleriyle ünlü Nyaguthii, karşılaştıkları her yerde sığırtmaçların ana sohbet konusu haline gelmiş olan Ndemi'nin o ıssız yiğitliğinin çekimine kapıldılar kaşla göz

arasında. Senin orman tanrıların artık bizim de tanrılarımız olacak ve bizler çocuklarının anaları olacağız dediler. Göçebe hayattan yorgun düşmüş diğer kadınlar da sırık, eğreltiotu, çamur ve otlardan barınaklar yaptılar kendilerine, böylelikle yavrularını huzur içinde emzirebilecek, güneş battıktan sonra erkeklerinin ve sığırlarının dönüşünü bekleyebileceklerdi. Ilmorog ormanı bir dizi ekili tarlayla bir kuşak evcil inek ve keçinin evi haline geldi böylece. Ndemi için türküler yaktılar:

Ormanı ıslah eden O,
Kötü ruhları ıslah eden O,
Tanrı ile güreşen O.

Ilmorog, bir sürü evlat ve torunun atası Ndemi nazik ruhların esrarlı topraklarına göçtükten sonra bile zenginleşmeyi sürdürdü. Büyük bir ticaret merkezi haline geldi. Orada hangi günler pazar kurulduğu, Gulu'dan Ukambani'ye, Kalenjin halkının topraklarına ve hatta ötesine dek her yerde bilinirdi. İnsanlar dört bir yandan mallarıyla gelir, onları başka şeylerle takas ederlerdi. Kısa süre içinde maden, çanak çömlek ve taş oymacılığı konusunda hünerli işçilerden oluşan bir yerleşim alanı, bir çiftçi topluluğuyla yan yana serpilip gelişti. Maden hakkındaki bilgileri sahildeki Arap ve Portekizli haydutların kulağına kadar giderek efsanevi boyutlara ulaştı.

İlk Avrupalı yabancı çadırını kurup, düzlüklere doğru yapacağı yolculuk için burada erzak aradı. Pazarlarımızın denizler diyarından getirdiği şu çıplak yaratıkları görüyor musunuz deyip, onlara mısır, fasulye, tatlı patates, yerelması verip karşılığında basma kumaş ve parlak boncuklar aldılar. Sonra boynunda yaka, elinde İncil olan bir başkası geldi. Büyük Uganda Kralı'nın sarayına varmak için erzak ve rehber arıyordu. Yolu gösterdiler. Ama savaş konseyini de topladılar. Kötülüğün topraklarımızdan geçmesine müsaade edip, hiçbir şey yapmayacak mıyız? Bir ruh, *Mzungu* kılığına girmiş bir Mutesa sarayı casusu olmasın sakın? Derisi olmayan bir insan nerede görülmüş, nerede duyulmuş hem? Yaşlılar acele davranmamaları konusunda onları uyardı. Ama genç savaşçılar-

dan bir kısmı tatmin olmadı ve kendi aralarında fısıldaşıp savaş çığlıkları attı. Bunun dışında, yabancılar bir daha yıllar boyunca ortalarda görünmediler, geceleri geç vakitte, kan ve intikam için kendi ırkına yalvarıp yakaran bir hayaletin beyazlığını görebilirdiniz yalnızca. Daha sonraları, başka Avrupalı yabancılar da gelip çadırlarını kurdular. Bu kez biraz daha uzun kaldılar ama. Mısır, fasulye ve Ilmorog metali karşılığında daha fazla kumaş verip, ısrarla altın ve fildişine dair havadis peşine düştüler. Daha kısık bir sesle de, yaka takmış Beyaz bir adamı sordular.

Korktukları gün geldi çattı sonunda. Barışçı tacirler birden pazarı ele geçirdiler. Hepsinde ateş ve zehir kusan bambu çubuklar vardı. Yalnız *Mzungu*'nun ölümüne sebep olanların teslim olmasını isediler. Kimse öne çıkmadı. Savaşçılar mızrak ve kalkanlarının peşine düştüler ama artık çok geçti. Kadınlara, erkeklere ve çocuklara ateş açtılar. Ardından da "Tanrı Kralı Korusun"u söylediler. Savaşçılar kendi bildikleri biçimde karşı koymaya çalıştılar ama yok yere ölüm ıslığı çalan bir halka, *mizungu hasa*, ne yapılabilirdi? Ama yarın... yarın... diye yemin ettiler hayatta kalanlar, mızraklarının ucunu sivriltip, hazır duruma geçerek!

Sonrasında ise, şeytani güçlerce ele geçirilmiş garip bir metalle ortaya çıktı yabancı. Yerde yürüyordu bu şey.

Chiri'de metal bir at süren ilk Siyah adamın Ilmoroglu olduğu söylenir.

Varlıklı bir çiftçiydi Munoru o zamanlarda. Ama yürüyen metal onu efsunladı. Eline çapa ve pala alır almaz sonsuza dek donmuş gibi kalıveriyordu. Tek istediği kalabalıkların tezahüratları eşliğinde yeni metalinin üzerinde yürümekti. Bir süre makinenin üzerinde hünerlerini sergileyerek geçimini sağladı. Özellikle kadınlar saygıyla karışık bir korkuyla izlerlerdi onu, türkülerinde ondan bir kahramanmış gibi söz eder, devinimlerini sabırsız bir coşkuyla takip ederlerdi. Benzer metaller geldi sonraları köylere, giderek daha fazla genç adam onları sürüp kontrol edebilir hale geldi ama insanlar aylaklık ve putperestlik için para ödemekten bıktılar sonunda. Ama Munoru artık ellerini kirletecek hiçbir işe dönemez olmuştu,

yalnızca Beyaz yabancının getireceği ve ona yitirdiği şöhreti geri kazandıracak şeyleri arzuluyordu.

Savaş halindeki Avrupalılara silah ve gıda temin eden nakliye birliklerine bilfiil gönüllü hizmet veren birkaç kişi arasında da o yine ilkti. Ilmorog asker toplama merkeziydi, gençlerin çoğu da dipçik zoruyla savaşa sürüklendiler. Ilmorog düzlüklerini aşıp, yolları temizleyerek Almanları arayıp bulmak üzere Tanganika sınırına kadar gittiler. Hayret ki ne hayret! *Wazungu* yerli halkın pek de anlayamadığı bir biçimde birbirini öldürüyordu. Kendilerinin, sahip oldukları toprak parçasının ve emeklerinin bir savaşa sebep olduğunu nereden bilebilirlerdi ki? Munoru geri döndü, tam bir enkaz halindeydi. Voi, Darüsselam, Mozambik, Morogoro, Arusha, Moshi ve uzaklıkları kulağa hoş gelen başka yerlerden söz ediyordu. Ama o, olduğunu sandığı şeyin hatıralarıyla yaşayan bir ölüydü artık. Gidenlerden bazıları da, geri döndüklerinde, atalarının yapmış olduğu işlerle, topraktan el emeğiyle ürün alma işiyle ilgilenmiyorlardı artık. Ayakları üzerinde ilerleyen bir metalden çok daha ölümcül bir metal onları ısırmıştı. Onu bulabilmek, vergilerini ödeyebilmek ve yabancılardan ıvır zıvır satın alabilmek için Kenya halkından çalınmış olan çiftliklerde, çiftlikleri başkente ve denize bağlayan yol ağında çalışmaya gittiler.

Bir zamanlar, halkının alınteriyle çalışmaktan korkmadığı Ilmorog çöküşe geçmiş ve nüfusu azalmaya başlamıştı. Mutesa'nın sarayına giden trenyolu hattı bir biçimde Ilmorog'a uğramamıştı. İkinci Avrupa savaşında, daha fazla sayıda genç insan Ilmorog'u terk ederek metalden vaatlerde bulunan şehirlere kaçtı. Bir zamanların ticaret ve tarım merkezi Ilmorog, herhangi bir köye, dünkü halinin soluk bir gölgesine dönüştü.

Böylece Nyakinyua geçmişe dair hikâyeler anlatarak morallerini yüksek tutmaya çalıştı. Devasa bir ateş yakıp gruplar halinde çevresine oturmuşlardı. Şehre yolculuk, umut ve vaatlere tutunmaya çalışmış olan insanları cezbetmiş, yaşanan krizin, müşterek yanıt gerektiren bir topluluk krizi olduğu hissiyatını uyandırmıştı. Nyakinyua, rehberliğiyle onları bir arada tutan ruhtu. Sanki her yerde bulunmuş, Almanlara

karşı verilen savaşa bizzat katılmış, Ilmorog'un tarihsel yükseliş ve düşüşünün ritmi damarlarında akmış gibi konuşuyordu. Siyahlar içindeydi ve yüzünde derin çizgiler oluşmuştu, ama yaşlı haliyle bile güzeldi. Ansızın durdu ve önlerindeki ateşe dikti gözlerini. Yolculuk günlerce sürebilirdi, çocuklar için, çocukları için korkuya kapıldı.

"Söyle, ne gördüğünü söyle bize" dedi Karega, öğrenmek için sabırsızlanarak.

"Söyleyecek hiçbir şey yok, hiçbir şey" dedi Nyakinyua, ateşe bakmayı sürdürerek. Gözleri canlı ve keskindi, tepelerindeki ayın parlaklığından daha güçlü bir ışık yoğunluğuna sahipti. Nyakinyua, erkek anası. Sesinde hüzünlü bir neşe vardı, kazancın ve kaybın, zaferin ve yenilginin ama hepsinden de çok mücadeledeki acının ve tecrübenin gökkuşağından hatıralarını kutluyordu.

"Söyleyecek başka bir şey yok" diye tekrarladı, onlara çok uzaklardan geliyormuş hissi veren bir sesle. Muhtemelen başka diyarlara dolaşmaya gitmişti. Karega, canı sıkkın, geçmişe dair, tarihin akışını sağlayan o ışık ve kavrayışa varmak için can atıyor, Nyakinyua'nın gizlediği şeyin ne olduğunu, çocuk gürültüleri arasında onu aniden sessizliğe ve kasvete sürükleyen şeyin ne olduğunu bilmek istiyordu. Wanja, Abdulla ve Karega yaşlı kadına bakıyor ve bekliyorlardı.

"Zor bir gün oldu" dedi Nyakinyua bütün gruba. "Hepimiz uyumalı ve yarına hazır olmalıyız. Erkenden yola koyulmamız şart. Şehre kadar daha çok yolumuz var."

Karega uyuyamadı. Yaşlı kadının hikâyesini düşünerek düzlüklerde yürüyüşe çıktı. Zihninde canlandırdı. Ndemi kendisiydi. Ormanda ağaçları deviren, yeni yeni doğan bir sanayi inşa eden... Ama uzayın enginliği kendisine meydan okumuşçasına Ndemi'nin de, Ilmorog'un da ötesine geçti zihninde. Bilemeyeceği ama bildiğini hissettiği bir geçmişe doğru yol aldı. Yüz yıl mı, üç yüz yıl mı yoksa daha fazlası mı? Çocuklara öğretmeye çalıştığı, Siriana'da anlamaya çalıştığı sadece bir dizi mantıksal olumlama ve çürütme, bir grup entelektüel görüş idi. Ama şimdi, kabul etmeye çalıştığı geçmiş,

bir köyü, bir topluluğu kurtarmak üzere çıktıkları bu yolculukta, kadının sözcüklerinde yaşayan, ışıl ışıl bir havaya bürünmüştü. Tekrar tekrar ele aldı. İmgeler imgeleri izledi ve bir süreliğine kendinden geçti. Madene ve taşa vâkıf olma, parçaların dikkatle bir araya getirilmesi... akşamları anlatılan öyküler, söylenen şarkılar, yapılan tartışmalar... madene ve taşa hükmetmeye çalıştıkları yerin ötesinde, aynı şeyi toprağa yapmaya çalışanların yerleşimleri. Sonra gemi ve bir bambunun ağzından çıkan dumanlar geldi, güç dengesi değişti. Artık tarıma dayalı yerleşik düzenden, maden ve taş tanrısı ile tuttuğu güreşten kaçıp güvenliği için ormanın derinliklerine sığınan Afrikalı idi. Karega, onların yanı başında, yeni yeni iklimlerde yurt kurmak için ormanın daha da derinliklerine daldıkça hissettikleri acıyı ve dehşeti görebiliyordu. Ve efendi ateş, köyleri yakıyor, kırmızı toprak ve siyah fildişine duyulan açlık da onca zamanın ürünü olan bilgeliği yok ediyordu. Böylece kaçamayanlar yakalanıp işkenceye uğradılar, birlikte zincire vurulup, yeni dünyalarla başa çıkabilsinler diye denize ve ötesine doğru yürütüldüler. Evet, artık anlayabiliyordu, daha önce duyduğu şüpheyi aksi ispat edilemez sandığı yanıtla karşılaştırdı. Ses ona şöyle demişti: Şayet şu ya da bu doğruysa, doğanın insan üzerindeki bu bariz egemenliğini nasıl açıklamalı o zaman? Duymadın mı? Nyakinyua'nın hikâyesini dinlemedin mi? Eğer sadece altmış yıl Ndemi'nin eserini, çaba ve tecrübesinden geriye hiçbir iz kalmamacasına yıkabiliyorsa, dört yüz yıllık kölelik ve kıyım, yalnızca zehrin rengini değiştiren kan emici yılan neler yapmazdı?

Aniden durdu ve bitmek bilmeyen düşünce akışına son verdi. Ötede, düzlüklerin tam kalbinde, koni biçiminde bir tepe vardı, sağlam ama mutlak yalnızlığında savunmasız görünüyordu. Arkasına baktı, bir başkasının nefes alıp verdiğini hissedince irkildi.

"Benim" dedi Wanja. "Korkuttum mu seni?"

"Hayır, pek sayılmaz. Ama yılan korkusu içime yerleşmiş, zehirli şeyleri de her zaman çorak düzlüklerle ilişkilendirmişimdir."

"Şişştt! Gece vakti adlarını anmamalısın. Onlara *Nyamu cia Thi* de. Ben de korkuyorum onlardan."

"Ah, ben inanmam bu hurafeye. Bir leopara benekli ya da utangaç derler. Neden? Eğer ruhları duyabiliyorsa onları yeryüzü hayvanı, yılan ya da başka bir adla ansan bile yine de duyabilirler."

"Hatırlıyorum da bir keresinde kulübemde isimlere inanmadığını söylemiştin. Bir çiçeğin yalnızca bir çiçek olduğuna dair bir şey demiştin. *Ritwa ni mbukio.*"

Ve güldü azıcık. Bu hafiften kızdırdı Karega'yı, açıklamaya çalıştı.

"Aslında isimlere inanmıyor değilim. İnsanın benliğini, kendilerine gururla James Phillipson, Rispa, Hot-tensiah, Ron Rodgerson, Richard Glucose, Charity, Honey Moon-snow, Ezekiel, Shiprah, Winterbottomson gibi isimler -Batı dünyasından gelen isim ve isim olmayan şeyler toplamı- takan şu Afrikalı kardeşlerimizden daha gülünç bir biçimde karikatürize etmesi mümkün olabilir mi? Kendilerini bir daha Afrikalı adları ile çağırmasınlar diye aile ve dostlar için bir çay partisi vererek onları satın almalarına ne demeli ya? İnsanın kendisine karşı duyduğu nefrete daha iyi bir kanıt bulunabilir mi? İsmin kendisinden ziyade adlandırılan şeyin gerçekliğine inanıyorum ben."

"Az önce bunu mu düşünüyordun? Seni uzunca bir süre takip ettim, izlendiğinin farkındaymış gibi görünmüyordun. Yoksa şehre yolculuk seni endişelendiriyor mu artık?"

"Onu düşünmüyordum. Nyakinyua'nın hikâyesini düşünüyordum."

"Ndemi'yle ilgili olanı mı?"

"Evet."

"Neden? İnanıyor musun?"

"Doğru olmalı. Neden olmasın? Ayrıntılar değilse bile, en azından fikir."

"Hangi fikir?"

"Geçmişe dair olan. Muhteşem bir geçmişe... Ilmorog ya da tüm Afrika'nın kendi topraklarını idare ettiği bir geçmişe..."

"Sen komik bir genç adamsın" dedi Wanja ve güldü azıcık da. Karega'nın kulübeden kaçtığı geceyi anımsayarak biraz da suçluluk duydu.

"Neden?"

"Şey, yaptığın ve söylediğin şeyler yani. Bir gün içkiye el sürmem diyorsun. Süt ya da su içiyorsun. Aradan çok da zaman geçmeden sarhoş halde bir barda kavga ediyorsun."

Bunu duyunca biraz utandı Karega. Kıpır kıpır etmeye başladı. Uzaklardaki tepeye baktı.

"Nasıl karşı koyamadığımı bilmiyorum. Galiba sadece kendimi kaybetmek istedim. Her köşeden üzerine saldıran onca şey... Unutmak istiyorsun."

"Unutmak mı? O halde bu yolculuğa bir bak. Şehirde acı çektiğini söyledin. Galiba ne kastettiğini biliyorum. Senin için üzüldüm. Şehir acımasız bir yer olabilir. Peki ama bu defa farklı olacağını sana düşündürten şey nedir? Senin için korkuyorum. Son birkaç günde bize katılmak isteyen onca erkeği, kadını ve çocuğu görmek beni hüzünlendirdi. Söylediğimiz umut şarkılarıyla daha da duygulandım. Sence şehir, tıpkı sana yaptığı gibi onların da yüzüne bir tokat indirirse, sana karşı kin duymazlar mı?"

"Bunu hiç düşünmediğimi itiraf etmeliyim. Yalnızca deneyebiliriz. Hem neden başarısız olalım? Topluluk halinde gidiyoruz bu defa. Halkın sesi aslında tanrının sesidir. Peki bir milletvekili kimdir? Halkın iktidardaki sesi değil midir? Bizi göz ardı edemez. Bizi kabul etmeye mecbur."

"İnsanlara çok fazla güveniyorsun. Bu belki iyi bir şeydir. Ama acaba... acaba..."

İkisi de sustu ve bir süreliğine kendi müstakil ve mahrem düşüncelerine çekildi. Ay tepelerinde parlıyor, ovaların üzerinde ışıldıyordu. Wanja bir keresinde Nairobili bir avukattan duyduğu sözleri zihninde evirip çeviriyordu. Karega ıssız tepelere dalıp gitmişti ama zihni yolculuk ve Wanja'nın içinde uyandırdığı şüphelerle meşguldü.

"Oturalım" diye önerdi Karega, kendisini aniden bitkin hissederek. "Her şey yok olup gittiğinde de şu tepenin orada kalacak olması garip değil mi?"

"Öyle! Sünnetsiz oğlanlar tepesi deniyor ona. Derler ki bir oğlan etrafında bir tam tur atarsa kıza dönüşürmüş, bir kız da erkeğe. Buna da inanıyor musun?"

"Hayır, inanmıyorum. Öyle olsa, bunu deneyip de karşı cinse dönen kimseleri duymuş olurduk."

"Keşke doğru olsaydı!" dedi Wanja, oldukça sert bir biçimde, neredeyse öfkeyle.

Ilmorog'da kendi çabasıyla bir şeyler başaracağına dair yemin etmişti Wanja. Kararlılığının bir ölçütü olarak da, bir şey ortaya koyana kadar asla bir erkekle yatmayacaktı. Aşk oyunları ve sevişme, zaferini ve başarısını kutlamak adına olacaktı o zaman da. Başarmak istediği şey kafasında çok belirgin değildi. Susuzluk, açlık ve kuraklığın tehdit ettiği Ilmorog'un görüntüsü bile herhangi birinin cesaretini kırmaya yeterdi. Böyle bir Ilmorog'da nereden başlayacaktı işe? Abdulla'nın köy barı ve dükkânından mı? İnsan pekâlâ da tepenin etrafını dolaşıp bir erkeğe dönüşebilmeliydi. Karega gibi bir erkeğe diye düşündü ve ettiği yemine şaştı kaldı.

Karega bir başka düzlükteki bir başka tepeyi düşünüyordu. Manguo Bataklıkları hayalinde belirip kayboldu birden, zevk ve acıyla karışık bir heyecan duydu zihninde. Zafer ve yenilgi, başarı ve o perişan kaybediş... Hangisi hangisiydi? Yaşamına öylesine hükmetmiş olan Mukami'yi düşünmemeye çalışmıştı ama öyle yaparak, ölümünden sonra bile, üzerinde, tüm varlığı üzerinde mutlak bir hükme sahip olduğunu kabul etmiş oluyordu sadece. Umutsuzca, tarihin ironileri, görünüş ve gerçeklik, beklenti ve fiili sonucun buluşma noktasındaki muammanın anlamını keşfetmeye çalışarak, kendini kitaplara, edebiyata, tarihe, felsefeye vermişti. Hiçbir zaman tam olarak tarifleyemediği bir şeyin uyanmasını bekleyerek bir hedeften diğerine, bir uğraştan ötekine geçmişti. Masumiyet mi yoksa umut muydu aradığı? Zaman zaman özlüyordu onu. Zihninde, tepenin doruklarında, Manguo Bataklıkları'nın tam karşısında durmuş, saflık ve masumiyetin yenilgisini, endişeli ve hasta edici hislerle izlerken, kedere teslim olmadan önce, hayalinde masumiyet ve umudun şafağını kutlayarak Mukami'nin anısına hürmet ederdi. Bir defasında, Siriana'dayken, yine böylesi bir ruh hali içine girmiş ve yazmaya koyulmuştu. Ama Mukami'nin intiharını anımsadığında içini saran duygu, keskin bir acılıktan ziyade,

tuhaf, belirsiz bir asabiyet ve alttan alta kendini ele veren bir karamsarlık olmuştu.

> Üzgünüm. İçimde dayanılmaz bir acı var. Nasıl oluyor da küçücük şeyler, mesela bir cırcır böceğinin acı feryadı ya da bir çekirgenin dokunuşu aniden etrafıma bakınmama yol açabiliyor? Neden ona, hakiki ruh imgeme baktığımda, yarın beni dehşete düşürüyor? Neden, neden, neden bir keresinde Manguo Bataklıkları'nın orada iki kalbin birbirinden nefret etmeyi ve birbiriyle savaşmayı reddetmiş olduğunu bilmek beni endişeden kurtarmaya yetmiyor?

Siriana'dan ayrılmadan hemen önceydi bu. Ayın heybeti altındaki ıssız tepeye bakmayı sürdürüyor, yazıldığı zaman yalnızca bir önseziden ibaret olanın acı bir biçimde gerçekleşmiş olması diye düşünüyordu. Tıpkı o zamanlar da düşünmüş olduğu gibi... Sonra, Chui okula geldi. Gerisi ise bir hikâyeden ibaretti.

"Söyle bana Karega, her zaman geçmişi düşünür müsün?" diye sordu Wanja.

Soru karşısında irkildi Karega, gözlerini Wanja'ya dikti. Zihnini mi okuyordu yoksa? Kimi açılardan Wanja ona Mukami'yi öyle çok hatırlatıyordu ki... Soruyu yanıtlamak üzere kımıldandı.

"Bugünü anlamak için... geçmişi anlamalısın. Nerede olduğunu bilmek için nereden geldiğini bilmelisin. Sence de öyle değil mi?"

"Nasıl? Ben şöyle düşünüyorum. Kuraklık, açlık ve susuzluk Ilmorog'un üzerine çökmüş! Ndemi'nin hikâyesi ne işe yarar? Diyelim ki boğuluyorum. Dönüp de kıyıya bakmak ne işe yarar?"

"Bir şeyler yapmış olmaları, boğulmamak için verdikleri mücadele... Bize gurur ve umut vermez mi?"

"Hayır, bir ip uzatsalar daha iyi olurdu. Tutunabileceğim herhangi bir şey..." Birkaç saniye sessiz kaldı. Sonra değişik bir ses tonuyla ekledi: "Bazen geçmişte bir yücelik yoktur. Bazen insan kendinden bile saklamak ister geçmişi."

Karega birden Wanja'nın soyut bir geçmişten bahsetmediğini fark etti.

"Ne demek istiyorsun?"

Hemen cevaplamadı. Kımıldar gibi yapıp iyice sokuldu Karega'ya. Genç adam içinde hissetti Wanja'nın ılıklığını. Kendiliğinden gelen bir umutla, canlılık kazandı yaşam. Burnunu çekti Wanja, ağladığını fark etti Karega.

"Neden ağlıyorsun?" diye sordu, kafası karışmıştı.

"Bilmiyorum... Bilmiyorum... Sen bana bakma lütfen" dedi, gözyaşları arasından beceriksizce gülümsemeye çalışarak. "Geçmişim günahlarla dolu. Bugün geriye baktığımda, sadece harcanmış yıllar görüyorum artık..."

"Öyleyse... öyleyse çok zor geçmiş olmalı, değil mi?" diye sordu, ilgiyle ama aynı zamanda soruyu gereksiz bularak. Hakkında ne biliyordu ki? Kendi gözü önünde bile şekilden şekle girerek dönüşmeyi sürdüren bir kadın hakkında ne bilebilirdi ki? Onunla kulübesinde ilk karşılaştığında çevresindeki erkeklerin efendisiydi. Hareketleri ve bakışlarından öylesine emin görünüyordu ki... Bir iki kez Abdulla ve Munira'nın başları üzerinden gözlerini yakalamaya çalışmış ama o, içgüdüsel olarak kadının gözlerindeki ışıktan geri çekmişti kendisini. Limuru'daki bir sonraki karşılaşmalarında, bu kez sahteliğin en derinlerine batan, kendisinden kaçmaya çalışan o olmuştu ve Wanja kendisine can simidi uzatmıştı. Onu derinliklerden çekip çıkarmaya çalışan sesi, içten, ilgili ve onaylayıştan gelen merhamet ve yakınlık hissiyle yumuşacıktı. Son birkaç haftada eski hesaplı tatlılığının, gözlerindeki yapmacık ışığın kaybolup, yerine kırık tırnaklı, sıska bir güzelliğin yerleştiğine tanık olmuştu. Ve işte şimdi de ağlıyordu! Diğer yandan, bu düşüncelerin ortasında bile, sorusu karşısında, nasıl cevaplayacağını ya da cevaba nasıl yaklaşacağını bilmiyormuşçasına yaşadığı o küçük tereddüt ânını fark etmişti.

Gerçek olan hangisiydi?

Wanja, aniden bir şeyler söylemek üzere olduğunun farkına varmış ama bir nedenle, hayatını mahvetmiş olan Kimeria ile yaşadığı ilişkiyi anlatmaya ikna edememişti kendisini.

Ama bağımsızlıktan bu yana her yanda mantar gibi çoğalan barlarda yaptığı işten kısaca bahsetmişti ona.

"Biz bar kızları asla bir yere yerleşmeyiz. Bazen patronunla yatmayı reddettiğin için kovulursun. Ya da yüzün fazla

bildik bir hal alır bir işyerinde. Yeni bir yer ararsın. Biliyor musun, yeni bir yere gittiğinde erkeklerin sana tıpkı bakireymişsin gibi davranmaları çok komiktir. Sana bira ısmarlamak için birbirleriyle yarışırlar. Hepsi ilk olmak ister. Kenya'da nerede bir bar varsa, biz bar kızları oradayızdır. Ilmorog'da bile."

Güldü. Arkalarında birisi öksürdü. Munira'nın olduğunu anlayınca ikisi de rahatladı.

"Buraya saklanmaya mı geldiniz? Vahşi hayvanların sizi yediğini sandık hepimiz" dedi neşeli, biraz da abartılı bir sesle.

"Böylesine uçsuz bucaksız bir yabanlığın ortasında erken yatmak zor" dedi Karega.

"Wanja sana barlardaki yaban hayatı mı anlatıyordu?" diye sordu, Wanja aralarında olacak şekilde otururken.

"Daha yeni başlamıştı" dedi Karega.

Karega, yol kenarında koyun postu ve mantar sattığı dönemde şöyle bir göz atıvermişti o dünyaya. Zor bir işgününün ardından, elinde avucunda ne varsa, muhtemelen besleyecek iki üç çocuğu olan bir bar kızının kucağına bırakan bir sürü genç çocuk tanımıştı.

"Çok güzel bir yaban hayat değil o" dedi Wanja. "Ama hepten de kötü değil. Yine de bir kadın için, binlerce gözün üzerine çevrildiğini ve tüm bu kalplere hükmedenin kendi vücudu olduğunu hissetmesi hoş bir duygu. Kimi zaman neyin yanlış olduğunu görürsün. Ondan kurtulmak istersin. Ama kalmak da istersin. Kendi kendine şöyle demeyi sürdürürsün: Yarın... yarın... Deneyen kişiler de biliyorum. Biri hizmetçi oldu. Evdeki tüm işi yapardı. Beşte kalkar, inekleri sağmaya yardım eder, kahvaltıyı hazırlar, evi temizlerdi. Ardından, öğle yemeğini hazırlamak için bir şeyler almaya markete ya da tarlaya giderdi. Küçük çocuklarla da ilgilenirdi. İkindi çayını ve akşam yemeğini hazırlar, çocukları yıkardı. Eşi uzaklarda olduğunda da evin erkeği yatağını paylaşmak isterdi. Ve hepsi ne için? Ayda yetmiş şilin için! Kaçtı. Bir diğeri, yeni Afrikalı toprak sahipleri adına çay yaprağı ve kahve çekirdeği toplamayı denedi. Ne kadara dersiniz! En nihayetinde, tümü,

dostlarının olduğu ve kurallarını bildikleri dünyaya döner. Dürüst olanla dürüst olmayanın, doğru olanla doğru olmayanın, iyi olanla iyi olmayanın ne olduğunu bildikleri dünyaya... Örnek mi? Bir erkeğe kendin için para harcatmamak iyi ve dürüst bir davranış değildir. Bu konuda dikkatli davranmadığı için bir defasına bir kızı dövdüklerini biliyorum. Pazar koşullarını altüst etmesi şart mıydı yani? Ben mi? Ben de çıkmayı denedim. Bir keresinde eve döndüm. Babam 'Evde bir fahişe istemiyorum!' dedi. Bu lafın bir babadan gelmiş olması incitti beni. Bir bar kızı kendisini fahişe olarak görmez. Bizler iş ve erkek arayan kızlarızdır. Bar yaşamına geri döndüm. Şanslıydım. İyi dostlarım vardı. İnsan yüzlerini severim. Yeni yerleri severim. Rakamlarla uğraşmayı, düzenlemeler yapmayı bile eğlenceli bulurum. Bir tezgâhın arkasında oturup kendi kendime şöyle derim: Şayet şu yüz şu bedende olsaydı... Şu burun şu yüzde olsaydı... Şayet şöyle... Şayet böyle... İnsanlar ve mekânlar birden eğlenceli ve çok ilginç görünür gözüme. Diğer kızlar şöyle derlerdi: Wanja, hep ne düşünüyorsun böyle? Açıklaması zordu. Ama aynı zamanda da yalnızdım. İnsanları severdim, evet. Gürültüyü, müziği, kavga dövüşü –ah, evet, kavga dövüşü bile– ve beklenmedik olayları severdim ama yalnızdım. Oradan oraya gezdim durdum. Bir şey arıyordum. Ilmorog'a geldim. Aradığımı bulamadım. Birkaç ay geçince gitme isteği duydum. Nereye olduğunu bilmiyordum. Bar yaşantısına geri dönmek istemiyordum. İnsan herkesin bar kızı olmaktan bıkıyor. Aynı işe dönmeyeceğim, dedim. Kendi kendime Ilmorog iyi bir yer, dedim. Neden hızla biraz para kazanıp geri dönmeyeyim, bir ev kurup hep orada yaşamayayım, dedim. Köye dönmek istedim ama zengin bir kadın olarak. Bu düşünceye nereden kapıldım bilmiyorum. Dediğim gibi, arkadaşlığa değer verir, yarını pek düşünmezdim. Yaşamak... yaşamak... Kıyafetler almayı severdim. Renkler beni harekete geçirir. Satın aldığım her elbiseye bir anlam yüklemeye çalışırım. Ama artık şöyle dedim kendi kendime: Artık arkadaşlar yok! Hiç evlenmeyeceğim zaten. Öyleyse neden zengin olmayayım? Peki ama nasıl? Cevap belliydi: Nairobi. Avrupalılar. Bu düşünce beni şaşırtmıştı çünkü Beyaz bir

erkekle çıkma fikrini benimseyememiştim hiçbir zaman. Bir defasında bir *Kalasingh* ile çıkmıştım. Bir polis müfettişiydi. Bizi tutuklamıştı çünkü Kikuyu kasabasında bir barda geç saatte bira satıyorduk, erkeklerin üstünü aradığında üzerlerinden kenevir çıktı. Çok korkmuştum. Erkekleri içeri tıktı. Beni evine götürdü. Yani, kendimi bu yoldan kurtarmış oldum. Erkekler beşer yıl yattı. Bu, ilk ve son defaydı. Şu kadın vardı bir de. Çok zengindi. Yerleşik bölgede bir çiftliği, Nairobi'de de evleri vardı. Arkadaşa da hasretti aynı zamanda. Aşağı Kabete'de çalıştığım yere gelir, 'Wanja, sana Avrupalı bir erkek arkadaş ayarlayabilirim' derdi. Öğretmenlik, ardından da sekreterlik yapmıştı bir zamanlar. Ama asıl parayı, ofis saatleri sonrasında kazanmıştı. Her neyse, yetmişin üstünde çok yaşlı bir Avrupalı ile evlenmişti. İnsanlar, ona bir vasiyetname hazırlattıktan sonra onu evinin merdivenlerinden yuvarladığını söylerlerdi. Tüm servetine kondu. Bana böyle dediğinde sadece gülerdim. Ona Avrupalıları tıpkı domuzlar ya da uzun süre toprağa gömülü kalmış kurbağalar gibi çıplak vücutlar olarak gördüğümü söyleyemezdim. Ama artık şöyle diyordum: Bu sadece bir iş! Nasıl olsa sadece bir ya da iki aylığına! Yalnızca Avrupalılarla. Böylece Ilmorog'dan ayrıldıktan sonra tüm büyük otellerin kapılarına dadandım. Hilton. Ambassador. New Stanley. Serena. Norfolk. Inter-Continental. Fair View. Six Eighty. May Fair. Grosvenor. Pan-Afrika, budalalar. Tek bir yerde bu kadar çok büyük otelin olabileceğini asla düşünemezdim. Titriyordum, tecrübesizdim. Diğer kızların giymiş oldukları tarzda doğru giysilerim de yoktu. Dudaklarımı kırmızı, gözkapaklarımı da fesleğen yeşili boyayıp, peruk takamamıştım. Avrupalılarla beraberken gözlerimi nasıl kullanacağımı da bilmiyordum. Bir barda, özellikle de tezgâhın arkasında olduğumda bardaki tüm erkeklerle dudaklarımı bir kez olsun kıpırdatmadan konuşabilirdim. Ama Nairobi... O ve sonraki geceyi Afrikalılarla kapadım. College Inn'de bir zamanlar Eldoret'teki bir barda beraber çalışmış olduğum bir kızla karşılaştım. Starlight ve Hallian's Gece Kulüplerinden bahseden o oldu bana. Yeterince şanslıysan haftada bin şilin bile kazanabilirsin oralarda. Starlight'a gittim. Mavi, kırmızı

ve yeşil ışıklar öyle hızlı değişiyordu ki neredeyse hiçbir şey göremiyordum. Cesaretim kırılmıştı. Müziğe de ayak uyduramadım. Buna şaşırdığınızı biliyorum ama bar yaşamı biraz daha farklıdır. Starlight hakkında tek bir şey söyleyebilirim: İçerisi Avrupalı kaynıyordu. Bir köşeye oturdum, bambu duvarları aşıp Bolibo'ya kadar koşup kaçma isteği vardı içimde. Neyse, bana bakıp duran şu tipi fark ettim. Bir gülücükle karşılık verdim. Uzun boyluydu ve ağzında bir pipo vardı, yüzleri kat kat olmuş diğerleri kadar yaşlı görünmüyordu. Svahiliyi iyi ama komik bir biçimde aralara İngilizce sözcükler katarak konuşuyordu. Almanya'dan gelen bir *Mtalii* idi, özel bir görevle gelmişti. Kabeteli bir kızı arıyordu. Başka bir Alman tarafından evlenme vaadiyle Almanya'ya götürülmüştü. Kız kandırıldığını anlamıştı, kendisiyle ticarete atılmak istiyordu adam. O ve diğerleri, şayet *watalii* bunca uçak ve Malindi'de otel parasını, genç bir Afrikalı kadınla yaşlı bir adamın, üzerinde 'Bir süreliğine sahip olabilirsiniz' yazılı reklamını gördüğü için ödeyebiliyorsa, Malindi Almanya'ya taşınırsa, ödemeye daha da istekli olur diye hesaplamışlardı. Onu tanıyor muydum? Nereden tanıyabilirim ki dedim. Hem neden arıyordu ki onu, Almanya'da değil miydi? Çünkü, dedi, onu Almanya'ya götüren adam ona kötü davranmış ve dayak atmıştı, bu tip şeyler ve bu durum Afrika ile Almanya arasında kötü hislere neden olabilirdi. Kaçmayı ve Kenya'ya dönmeyi başarmıştı ama ardında bir bebek bırakmıştı. Adam bebeğe bakmayı reddediyordu, siyahlara ve Almanya ile Afrika arasındaki hislere değer veren şu grup bir araya gelmiş, para toplayarak onu, kızı bulmaya ve mahkemede adamın aleyhinde delil teşkil edebilecek kanıtlar toplamaya Afrika'ya göndermişti. Onu tanıyor muydum? Neyse, bir kez daha ona, ülkede bu kadar çok kız varken onu nereden tanıyabilirim ki, dedim. Aynen şöyle dedi: İşte bu nedenle barların ve gece kulüplerinin çoğunu gezerek kızın izini sürüyorum. Bu arayışta ona eşlik etmek ister miydim? İyi para vereceğini söyledi. Ve şayet onu bulmayı başarırsak davada tanıklık etmek üzere Almanya'ya gidecektim. Garip bir öyküydü, ilkten aklından zoru var sandım ama normal görünüyor ve normal

konuşuyordu, ayrıca bazı Avrupalıların İtalya ve Almanya'da çalıştırmak üzere kız kaçırdıklarını da duymuştum. İşte, zihnimin tüm bunları hesap etmekle ne kadar meşgul olduğunu tahmin edebilirsiniz. Dün Abdulla'nın yerinde ücret almadan çalışan biriydim. Ya şimdi? Araştırmamız bittiğinde zengin bir kadın olacak, bir gitar ve bir flüt satın alacaktım. Belki bana inanmazsınız ama müziği severim, müzik çalarken denizdeki mavi dalgaları görebiliyorum, kimi zaman da turuncu, mavi ve kırmızı bulutların üstünde görüyorum kendimi, flüt çaldığında da yemyeşil kırlarda. Ayrıca, kuş sesleri beni bunalımdan çekip çıkarabilir. Biliyor musunuz, bazen de yalnız bir turuncu nağme işitiyorum zihnimde, sonra ona, nereden geldiği belli olmayan renk dereleri gibi başka nağmeler de katılıyor. Oldukça çocukça bir şey bu ve bundan utanıyorum. Her neyse, hikâyeden uzaklaşıyorum. Az önce size, geceyi geçirmek için beni evine götürürken yaptığım hesaplardan bahsediyordum. Gerçekten de Avrupalılar umurumda değildi artık."

"Daha önce hiç böyle bir evde bulunmamıştım. Uzun göksalkımlarla dolu geniş bir yol, envai çeşit çiçeğin olduğu bir avluya açılıyordu. Bana evi gezdirdi. Kibar biriydi. Bazı odaları gösterdi. Gerçekten de Avrupalılar kötü değillerdi... Hiç değillerdi hem de. Bir resmin önünde durup bir pencereden sarkan üzüm ya da asmaya dair bir şeyler açıkladı, o kadar. Beni başka bir odaya götürdü. Ah, ani bir korkuyla çığlık atmışım. Çarpışmaya falan hazırlanıyormuş gibi duran, tuhaf zırhlar ve kılıçlarla kuşanmış iki erkek figürü vardı. Duvarlarda da çeşitli boylarda ve şekillerde kılıçlar asılıydı. Birkaçının namlusuna dokundu ve merakıyla ilgili bir şeyler açıkladı. Tüm bunlardan bir şey anlamamıştım, her halükârda kılıçlardan ve zırhlı figürlerden korkardım ve merak ediyordum: Almanya'dan daha yeni geldiyse, nasıl oluyor da bu kadar sürede bu eve ve bu koleksiyona sahip olabilmişti? Ama soruyu bile soramadan beni yatak odasına götürdü. Duvarda aynalar vardı, öylesine çok ve öylesine düzenliydiler ki, sonsuz bir çizgiye yayılmış bir dolu insana dönüşüyordunuz. Kalbim korkudan deli gibi atmaya başlamıştı yeniden. Sadece bir kızı aramak için burada olmasına rağmen böyle bir ev kiralayabil-

diğine göre çok zengin biri olmalıydı. Ya da bir süre burada kalacağı anlamına da gelebilir diye düşündüm ki o durumda... Zihnim yeniden hesaplar yapmaya başlamıştı. Tam parayla ilgili hayallerimin içinde kaybolmuştum ki yanı başımda, kocaman yeşil gözleriyle bana bakmakta olan bir köpeğin varlığını gördüm ya da daha çok hissettim. Korkudan nefesim kesildi ve geri adım attım. Dehşete düşmüştüm, dizlerimin bağı çözülmüştü. Etrafıma bakınca bizim sonsuz bir boşlukta çok ama pek çok köpekle birlikte çok ama pek çok olduğumuzu gördüm. Yatağın üzerine oturdum ya da benden birkaç tane bir rüyanın içindeki birkaç yatağın üzerine oturdu. Adam geldi ya da birkaç adam geldi ve pek çok yatak üzerinde yanımıza oturdu, korkuyor olmamız o ya da onların hoşuna gidiyor gibiydi. Endişelenmememi söyledi. Her şey yolundaydı... Hayvanlar hafifçe hırıldayarak bize doğru geldiler. Yeşil gözlerini üzerimize dikmişti. Titrememi güçlükle denetlemeye çalıştım. Efendisinden yeni bir talimat bekliyormuş gibi orada duruyordu. Ve efendi şimdi yanı başımda ağzından iğrenç kokular yayarak kesik kesik soluyordu, parmaklarının hareketinden, büyümüş gözlerinden, titreyen altdudağından heyecanlandığını anlayabiliyordum. Dehşet yatağına kök salmıştım. Gücüm tükeniyordu, sanki köpeğin gözlerindeki yeşil-kırmızı parıltı enerjimi ve direnme gücümü tüketiyordu. Boşlukta sallanıyordum. Hiçlik... Ama bu dehşetin, sinirlerimde karıncalanmaya yol açan bu açıklanamaz şeyin ve bu yavaş ölüm halinin ardında, uyanıklık hissi de vardı. Ve şimdi adamın elleri kıyafetlerimin üzerinde dolaşıyor, hayvan hırlıyor, kuyruğunu sallıyor ve adam da titriyordu. Uyanıklık hali, ölüm haliyle mücadele ederek giderek güçlendi, güçlendi. İçimde bir yerlerde kendi sesimin 'Ah, biliyor musun, çantamı arabanda unuttum' diye aniden bağırdığını duyduğumda, hayvan parmaklarımı yalamak üzereydi. Sesimi duyduğum an ölüm halinin yenilgiye uğradığını ve yaşama dönmekte olduğumu biliyordum. 'Endişelenme, ben alır gelirim' dedi. Bense 'Hayır, bir kadının çantası sırlarla doludur, beni arabaya götürebilir misin' dedim. Evet, ses benim sesimdi ama içimdeki her kimse onun tarafından idare ediliyordu.

Ayağa kalktım. Önden ilerliyordu adam. Köpek de arkadan geliyordu. Şimdi sessizce 'Bana daha fazla kuvvet ver, daha fazla kuvvet ver' diye dua ediyordum. İlk o çıktı dışarı, hayvan içeride hapis kalsın diye hızla kapıyı kapadım arkamdan. Şimdi bile o kanatların nereden geldiğini bilmiyorum. Ağaçların, çalılıkların arasından uçtum uçtum ve ardıma yalnızca bir kez, asfalt anayola vardığımda baktım..."

"Bir araba, acı bir feryat koparıp yanı başımda durdu. Onun olabileceği korkusuyla yana doğru sıçradım. Dostlarım... Başka bir kara deriliyi gördüğüm için hayatımda hiç bu kadar sevinmemiştim. Ağlıyordum, hıçkırıklarım arasında da yaşadığım dehşete dair ufak tefek bir şeyler anlatmış olmalıyım. Beni Nairobi West'te bir eve götürdü. Biraz kahve yapıp, bazı haplar verdi ve uyumam için bir yer gösterdi. O gece ve ertesi gün boyunca uyumuş olmalıyım. Sonraki gece de kalmama izin verdi, ona hikâyemi anlattım ve bana birkaç soru sordu: Evin yerini biliyor muydum? Adamı görsem tanır mıydım? Sonra, bir noktaya bakıp 'İşe yaramaz. Turizmi ulusal bir din haline getirip, ülkenin her yerinde ibadet için tapınaklar inşa ettiğinde olacağı budur' dedi. Ne kastettiğini sormadım ama kızdığını sesinden anlıyordum. Ertesi gün beni Machakos otobüs durağına götürdü, duyduğum şükran nedeniyle içimden ağlamak geliyordu artık çünkü benden yararlanmaya çalışmadığı gibi, bana karşı olan davranışında küçümseme de yoktu. Biraz para verdi ve şöyle dedi yalnızca: 'Neden evine, ananın babanın yanına dönmüyorsun? Bu şehir sana uygun bir yer değil... Şey... Hiçbirimize uygun değil... Yani, şimdilik!' Nerede çalıştığını söyledi ve kartını verdi, zorda kalacak olursam -ama eve döneceğimi umduğu için geçen geceki gibi değil- kendisine gelmekte tereddüt yaşamamamı söyledi ve teşekkür etmeme fırsat vermeden oradan uzaklaştı."

"Eve döneceğim dedim kendi kendime, eve dönmeliyim..."

"Ama bindiğim otobüs evime yakın bir yerde durduğunda inmedim. Onca yıldır hiç çalışmamışım gibi eve nasıl dönebilirim ki diye sordum kendi kendime. Bolibo'ya ve bar yaşantısına geri döndüm böylece..."

2. Abdulla yolculuğun kahramanı olmuştu adeta. Kişiliğinin yeni ve zengin taraflarını ortaya sermeye devam ediyordu. Öncelikle, eşeği nedeniyle müteşekkirlerdi ona. Eşek arabası ile sömürge yerleşimcilerinin kullandığı öküz arabasını kıyaslıyorlardı. Kendileri de şehri fethetme görevini üstlenmişlerdi sanki.

Sakat bacağına rağmen, arabaya binmeyi de reddediyordu. Çocuklar sırayla binsin, diyordu sadece. Stoik sabrı, giriştikleri işe güç ve amaç katıyordu. Güneş sürekli tepelerindeydi ve fil çimenlerinin kısa sapları çıplak ayak tabanlarına batıyordu. Abdulla'nın çocuklarla arası çok iyiydi. Onlara, özellikle de ay geceleri tam tepelerindeyken hikâyeler anlatıyordu:

"Ay ve Güneş birbirine düşmanmış. İşte bu nedenle de biri gündüz ortaya çıkarmış, diğeri de gece. Ama her zaman böyle düşman değillermiş. Nasıl mı böyle olmuşlar? Güneş ve Ay nehre yıkanmaya gitmişler bir gün. Önce sen benim sırtımı ovala, sonra da ben seninkini ovalarım, demiş Güneş. Böylece Ay Güneş'in sırtını pırıl pırıl parlayana dek ovmuş. Ay, şimdi sıra sende demiş. Güneş de tükürük ve topraktan yaptığı bir karışımla ovmuş Ay'ı."

Gündüzleri onlara çeşitli çalı ve otların adlarını öğretir, şayet çalılıklar kurumamışsa, farklı kısımlarının ne işe yaradığını söylerdi. Bıçakla oynanan oyunlar da gösterirdi onlara. Bir keresinde bıçağı fırlattığı gibi ince bir dalı ikiye ayırmıştı. Yarışlarında hakem olur, onlar için yaptığı sapanları kimin en kusursuz biçimde kullandığına karar verirdi. Oğlanlar mutluydu, hangimiz gökyüzünden bir kuş indirebiliriz diye tartışıp duruyorlardı. Sanki Abdulla'nın gücünden kuvvetinden onlara da bir şeyler geçmiş gibi görünüyordu. İlk iki gün arabaya binmeyi reddedip Abdulla'nın yanı sıra yürüdüler.

Yürüyüş esnasında, birisi bir ilahi söylemeye başladı. Önce sözleri karıştırıp durdular ama bir iki denemeden sonra hepsi söyler hale geldi:

Açlık var derler,
Ama demezler ki açlık,
Yalnızca İsa'nın ekmeğini
Yemeyen için var.

Onca ev, onca toprak, onca mülk,
Bankalarda bolca para, onca tahsil,
Bunlar aç kalpleri doyurmaya yeter mi?
İnsanlar İsa'nın ekmeğini yemedikçe.

Varlıklıya, yoksula ve çocuklara bir bak.
Hepsi de sendelemiyor mu yolda?
Buna sebep kalplerindeki açlık,
Buna sebep İsa'nın ekmeğini yememek.

Sözler ve sözlerin ardındaki o belli belirsiz Hıristiyanlık mesajı, içinde bulundukları durumla alay eder gibiydi. Ama seslerindeki ahenk Abdulla'yı etkilemişti. Şarkı söyleyişlerinin ardındaki ruh, geçmişindeki diğer seslerin hatıralarını canlandırmıştı.

Düzlükleri aşıp, geçmişte kalan o diğer yolculukları ve kaçışları bir kez daha yaşadı Abdulla. Uzun boylu yarı Hintli Ole Masai onlara liderlik ediyordu. Kendilerine, daha önce, *Batuni* yeminini ederken verdikleri sözleri hatırlatarak onlar da şarkı söylerdi o zamanlar:

Siyah halkın Jomo'su gece vakti tutuklandığında
Bize bir mesaj ve bir görev bıraktı.
Ben eşeğin başını tutacağım, dedi bize:
Tekmelere evlatlarım, dayanacak mısınız?
Evet evet dedim ve kılıcıma uzandım,
Ve toprağın tüm evlatlarıyla ellerimi kenetledim.
Ve ant içtim, dilim yanan bir mızrağın üstünde,
Asla dönmeyeceğim sırtımı siyah halkın feryatlarına,
Asla izin vermeyeceğim kızıl yabancıya gitmesine bu toprakların,
Asla teslim etmeyeceğim yabancıya bu toprak parçasını.

Gerçekten de, birlik ve *Batuni* andını içtiği gün gözlerinin önüne serilen o görüntünün uğruna, açlık ve susuzluğa, dert ve çilelere katlanmıştı.

Evinin yakınında bulunan, daha fazla ücret ve daha iyi koşullarda barınma hakkı için arka arkaya yapılan grevlerin

kasklı polislerce dağıtıldığı bir ayakkabı fabrikasında işçiydi o zamanlar. Defalarca sormuştu kendisine: Nasıl oluyordu da, bir kez olsun yük taşımamış, bir kez olsun ellerini tabakhanenin leş gibi kokan suyunda ve havasında veya fabrikanın başka herhangi bir yerinde kirletmemiş bir patron, kocaman bir eve ve bir arabaya sahip olabiliyor, bir şoför ve sadece bahçedeki otlar kesilsin diye dört kişiden fazlasını istihdam edebiliyordu?

O görüntü, yeni fikirleri, yeni arzuları ve yeni ihtimalleri kucaklayarak gözlerinin önünde belirdiğinde nasıl da tir tir titremişti! Vatanı kurtarmak... Savaşmak... Ayakkabı fabrikası gibi insanın kanını emen sanayi kolları halkın malı olabilsin diye, günün birinde çocukları kendilerini yağmurdan koruyabilecek düzgün bir barınağa ve yeterli miktarda yiyecek ve giyeceğe sahip olabilsinler diye, gururla babamız biz yaşayalım diye, öldü diyebilsinler diye savaşmak... Bu, onu, patronun karşısında bir köleden bir erkeğe dönüştürmüştü. Bu, onun erkekliğe ilk adımını attığı gerçek sünnet günüydü.

Abdulla yürüyor, daha ziyade tek bacağı üzerinde aksaya aksaya ilerliyordu. Ama gözlerindeki parıltıyı hepsi gördü. Başı dimdikti ve yüzünü uzak dağlara çevirmişti. Bu vahşi ve yabancı topraklarda yolu bilen ve onlara gösterenin o olması karşısında bir kez daha şaşırdılar.

Diğer yandan, zihnine, ardı arkası kesilmeyen imgeler üşüşüyordu. Bu yüzden de kafilenin başını o çekip, tempoyu o belirliyor olsa da onlarla değildi aslında. Ole Masai... Ilmorog'da yeniden yaşanıyor olması tuhaftı... Yeniden yaşanması... Bu bir yanılsama mıydı yoksa? Bir tohum yere düştü ve onu aramızda pay ettik... Karega'nın Ilmorog'a gelmesi ne kadar da iyi olmuştu! Tanrı tarafından gönderilen bir elçi... İhtiyar Muturi öyle derdi... Tanrı bebelerin diline bilgelik verir... Doğru... Çok doğru... Dükkândaki sohbetler Karega'nın gelişinden sonra değişmişti. Son beş aydır sık sık kulağa hoş gelen adları anar olmuşlardı... Chaka... Toussaint... Samoei... Nat Turner... Arap Manyei... Laibon Turugat... Dessalines... Mondhlane... Owalo... Siotune ve Kiamba... Nkrumah... Cabral... Güneşe, kuraklığa ve eşeğinin kaderine dair taşıdığı endişele-

re rağmen, Mau Mau'nun, Afrika halkının farklı zamanlarda ve farklı yerlerde vermiş olduğu o uzun mücadelede, zincirin yalnızca bir halkası olduğunu hissederdi. Ah! Yeni ufuklar... Bir kez daha... Tıpkı ormanda geçirdikleri o günlerde olduğu gibi... Ole Masai'li zamanlar... Ona *Muhindi* derlerdi ama bir süre sonra umursamaz olmuştu bunu. Onlara sık sık kendisinden, ana babasından ve bölünmüş benliğinden nasıl da nefret ettiğinden basederdi. Kimi zaman da, kendisini hiçbir yere ait hissetmediğini ve intihar etme isteği duyduğunu söylerdi. Bunun sebebi yoksul oluşu değildi... Eastleigh'in nispeten iyi bir bölgesinde yaşıyorlardı. Hintli babası sık sık uğrar, onlara para bırakır, eğitim masraflarını karşılardı. Servetinden ona da pay ayıracağına dair söz vermişti. Gerçekten de adına bankada bir hesap bile açmıştı. Ama yine de kendisinden nefret ederdi. Okuldan ve evden kaçıp sokaklara sığınırdı. Kariokoo... Pumwani... Shauri Moyo... Zar atma, hırsızlık, kavga dövüş... Ama kulağına çalınan konuşmalardan da bir şeyler kapmaya başlamıştı ve biraz da okumaya... Lal Vidyardhi'nin gazetelerini, özellikle de *Habari za Dunia* ve *Colonial Times*'ı... Markhan Singh'in Afrikalı işçileri desteklediği gerekçesiyle tutuklanması gözlerindeki perdeyi bir parça aralamıştı. Şehrin yeraltına inmenin yollarını arıyordu artık. Zalimce bir oyun oynamışlardı ona... Khoja Camisi'nin köşesinde bekleyecek olan birine bir paket götürmesini söylemişlerdi damdan düşer gibi... River Road'da ayağının nasıl tökezlediğini, paketin nasıl yere düştüğünü ve evet, taşıdığı şeyin bir tabanca olduğunu nasıl keşfettiğini anlatmıştı... Titremeye başlamış, heyecanlanmış ve aynı zamanda da korkmuştu... Adama ulaşıncaya kadar tabancayı dikkatlice saklamıştı. Sivil giyimli iki Avrupalı polis adamı yakaladığında, berbat biçimde sarılmış tabancayı adama uzatmak üzereydi... Ole Masai aniden tabancayı çekip polislere doğrulttu... Öylesine heyecanlanmıştı ki insanların yakına gelip ellerini havaya kaldırmış polis memurlarını öldürüşünü seyretmeleri için haykırıyordu... Ama adam aniden omzundan çekti ve ikisi birden Nairobi kalabalıklarının arasında kayboldular. O ânı, tam bir erkek olarak yeniden doğduğu, iki Avrupalı sö-

mürgeciyi aşağıladığı ve kayıtsız şartsız halkın yanında yer aldığı o ânı hiçbir zaman unutmayacaktı. Babasının temsil ettiği ne varsa reddetmiş, servet vaatlerini geri çevirmiş, ormandaki savaşçı olarak, bir Kenyalı olarak yeniden doğmuş, tüm şüpheleri yeni talep ve ihtiyaçlar karşısında dağılıp gitmişti. Daha sonraları babasına bir mektup göndererek, ona Afrika halkının malından mülkünden nasıl elini çekmesini emrettiğini anlatmıştı onlara. Nasıl da fevkalade bir adamdı Ole Masai diye iç geçirdi Abdulla. Gerçekten de biraz okumuştu, çünkü başka topraklardan, başka halklardan da konuşmuşlardı... Çin... Kore... Rusya... Emekçi halk ve köylüler nasıl da yerli ve yabancı derebeylerine karşı ayaklanmışlardı... Sonra ansızın Ole Masai ölüdürüldü ve Abdulla bacağından vuruldu. O günü daima hatırlayacaktı... Büyük bir titizlikle, Nakuru Kasabası'nın tam merkezinde bulunan bir garnizonu ele geçirmeyi planlamışlardı. Tıpkı daha önce Kihika mücadelesinin Mahee'de, Kimathi gerillalarının Naivasha'da yapmış olduğu gibi bitişiğinde bulunan hapishanedeki mahkûmları kurtaracaklardı. Mahkûmları serbest bırakmışlardı. Ole Masai vurulduğunda garnizon teslim olmak üzereydi ve sırf... Kader, insan yaşamı üzerinde nasıl da oyunlar oynayabiliyordu?... Sırf silahı tutukluk yaptığı için... Müthiş bir keşmekeş vardı her yerde... İnsanlar bağıyordu... Yakala... Yakala... Bir an Abdulla her şeyi çift gördüğünü sandı...

Hakikaten de, çocuklar çevresinde yakala yakala, et et diye bağırıyorlardı. Sonra o da onların görmüş olduğu şeyi gördü. Kafile, düzlüklerde zıp zıp zıplayan bir antilop sürüsünü şaşırtmıştı. Abdulla'nın zihni derhal hareket geçti.

"Bekleyin!" diye bağırdı çocuklara, hepsi sesindeki ani otoriteye itaat etti. "Sapanı getirin bana, çabuk, biraz da taş!"

Günün erken saatlerinde yapılışına yardım ettiği sapanla, birkaç tane de taş verip kenara çekildiler. Heyecanlı bir merak içinde sessizliğe büründüler. Gücüne dair biraz da şüphe duymuyor değillerdi aslında. Keskin uçlu bir taşı sapana yerleştirdi Abdulla, geri kalanları da ceplerine koydu. Bir parça toprak alıp rüzgârın gücünü ve yönünü görmek için havaya savurdu. Yürümesine yardımcı olan değneğini ayarladı ve

tutma kısmını sağ koltukaltına sıkıca yerleştirdi. Tüm bu süre zarfında durmuş, bakışlarıyla, biraz ötede bekleyen antilopların uzaklaşmasını engellemişti. Ceplerindeki taşları çıkardı ve Muriuki'den onları avucunu açarak tutmasını istedi. Altdudağını tutarak hayvanların kendilerine doğru birden hareketlenmesini sağlayan birtakım sesler çıkardı. Ama kafilenin yaklaşmakta olduğunu görür görmez, bir sonraki adım konusunda kararsız kalmışlar gibi vücutlarının yan tarafı ve boynunları insanlara bakar vaziyette geri döndüler. Abdulla kollarını ayarladı, tek gözünü kıstı ve lastiği çekerek atışını yaptı. Her şey öylesine hızlı olup bitmişti ki bir düşteki sihir gösterisindeydiler sanki. Ne taşları gördüler, ne de Abdulla'nın taşları birbiri ardına sapana yerleştirip atış yaptığını. Yalnızca havada ıslık çalarak ilerleyen taşların sesini duydular. Ardından, iki antilopun arka arkaya havaya sıçradığını, sonrasında da kıvranarak yere düştüğünü gördüler. Tanık oldukları şeye inanamıyorlardı. Munira, Karega, Njuguna ve çocuklar sahneye koştular. İki hayvan da bacaklarından yaralanmıştı. Gerisi kolaydı.

Abdulla kımıldamadan aynı noktada duruyordu. Hiçbir zaman gerçek anlamda tanımamış oldukları olağanüstü bir varlığa dönüşmüştü artık onların gözünde. Hareketsiz, tıpkı düzlüklerin tanrısıymışçasına, yıllar boyunca kendisine yuva olmuş uzak tepelere bakarak gözlerini dinlendiriyordu Abdulla. Hâlâ Ole Masai'yi ve gruplarının Nakuru'daki askerî garnizonu ele geçirmeye ve Kimathi'nin yakalanışından sonra geçici olarak kaybettikleri girişkenlik ruhunu yeniden kazanmaya yönelik o umutsuz, ölümcül teşebbüsü düşünüyordu. Düşman gazeteler bile bunun iyi planlanmış ve kararlı bir girişim olduğunu itiraf etmişlerdi. Bakışlarındaki parıltı yoğunluk kazandı. Gözlerini elinin tersiyle silip sapanı yere fırlattı.

O gece bir ziyafet çektiler. Çok sonraları bile o geceyi hatırlayacak, şehre yaptıkları yolculuğun en parlak ânı olarak anacaklardı. Çocuklar ateşin etrafında oynuyor, yaşlılarsa gruplar halinde oturmuş, sohbet ederek eski zamanları ve mekânları yâd ediyorlardı. Njuguna, Nyakinyua'ya, antilop-

ların aslında kendi keçileri olduğunu söyleyerek takılıyordu. Kadın onlara bakmayı beceremediği için hayvanlar vahşileşmişlerdi. Munira sırtüstü yatmış yıldızları sayıyordu. Kendisini hep bir şeylerin dışında duyumsatan o ezici histen bir süreliğine kurtulmuş gibiydi sanki. Hâlâ bir sürü soru vardı zihninde, Karega'yla ilgili mesela. Onunlayken hep bir huzursuzluk hissediyordu ama bunun sebebini henüz anlayabilmiş değildi. Belki yolculuk sırasında konuşurlardı. Wanja'yla da şöyle samimi bir konuşma yapabilmeyi çok isterdi. Kaldıkları yerden yeniden başlayabileceklerini düşünmüştü, özellikle de ateş ve dehşetle sınandıkları benzer tecrübelerden geçtikten sonra. Çekmiş oldukları acıların benzeşmesinde kaderin hiç mi payı yoktu? Buna mukabil, Wanja'nın kendisinden uzaklaştığını hissetmişti. Nereye gidiyordu? Hareketlerini izledi ama görünüşe bakılırsa başka biriyle de ilişkisi yoktu. Değişken ruh halleri ve karakteriyle kendisini daima şaşırtıyordu. Geçen gece onu dinlerken Munira'yı en çok etkileyen şey, Wanja'nın yaşadığı tecrübeleri, duyulmayı arzu eden ve insanları buna mecbur kılan bir ses tonuyla hikâyelere ve keder yüklü bir balada dönüştürme biçimiydi. Bu durum, kendisini dinleyenleri, yaşamına ve yazgısına daha da bağlayan bir etki yaratıyordu en nihayetinde. Şimdi de Abdulla ve Nyakinyua'nın sohbetine kulak kabartmıştı. Nasıl olmuştu da Abdulla'nın bu yanını fark etmemişti? Munira da tıpkı diğerleri gibi, insan becerisinin sıra dışı bir başarısına tanıklık etmişti. Her biri Abdulla'da kendinden bir parça bulmuşçasına, bu maharet hepsini birleştirici bir rol oynamıştı. En çok da, Nyakinyua ile Abdulla'nın tam arkasında oturan Wanja mutluydu. Abdulla'nın tahta bacağının bir hikâyesi olduğunu her zaman hissetmişti. Artık o sadece tahta bir bacak değildi, silinemeyecek biçimde vücuduna mühürlenmiş bir cesaret nişanıydı. Ole Masai'nin hikâyesini ve Nakuru garnizonunu ele geçirmek üzere attıkları o ölümcül adımı anlatan Abdulla'yı dinledi Wanja. Njogu'nun kalbi gururla doldu. Kızının bir Hintliden çocuk yapmış olduğu gerçeği her zaman utanç kaynağı olmuştu onun için. Bir Ole Masai'den bahsedildiğini duymuşlardı daha önce ama onunla birlikte çalışmış birinin ağzından ilk

kez dinliyorlardı onu. Siyah taraftan gelen kanının ağır bastığını hissediyordu Njogu. Sırların açığa çıktığı harika bir geceydi gerçekten de. Kaderin, kendisini, bir zamanlar Ole Masai'nin babasının sahibi olduğu mülkte dükkâncı yapmış olduğunu bilmeyen Abdulla için bile... Dükkânı ilk soruşturduğunda Njogu'nun yapmış olduğu gizli kapaklı açıklamaları şimdi daha iyi anlıyordu. Wanja, Afrikalı kadınını ve ondan olan oğlunu kısmen de olsa tanımış olan şu Hintliyi kafasında resmetmeye çalışı. Belki de farklı zamanlarda ve farklı koşullarda kimin kimle evlendiğinin ya da kimin kimle yattığının bir önemi kalmayacak diye düşündü Wanja ama birden şehirde yaşadıklarını anımsayınca tereddüte düştü. Bu defa da, sohbet konusunun değişmesi çekmişti dikkatini. Yeni konuya ilgi duyan sadece o değildi. Çocuklar bile oyunu bırakmış, yeni kahramanlarının, Karega'nın Kimathi'yle ilgili sorularına verdiği yanıtları dinlemek üzere oturmuşlardı. Nihayet, bir zamanlar anlatmayı reddettiği hikâyeyi anlatacaktı. Tüm grup sessizliğe bürünmüştü, herkes Abdulla'nın ağzının içine bakıyordu adeta. Uzun süre beklemedi. Anlatmaya başladığında ses tonu alçak, duygulardan arınmış ve kuruydu.

"Aslında, onun adına hareket etsek de bazılarımız Dedan'ı hiç görmemişti. Bizim grubumuz Limuru'dan Ilmorog'a kadar uzanan Kijabe, Longonot, Nare Ngare düzlükleri üzerinde faaliyet gösteriyordu. Dört yıl boyunca Ole Masai ile el ele vermiş olan Limuru grubumuz, açlık, orman koşulları, düşman saldırıları yüzünden sayıca azalmış olsa da, elindeki tüm imkânları kullanarak hayatta kalmak için mücadele verdi. Gıda ikmali, çevredeki pek çok köye, içlerine öldürücü sivri uçlu demirler yerleştirilmiş hendekler kazılınca kesiliverdi. Kamiritho, Githima ve diğer yerleri duymuşsunuzdur. Ara sıra yaşlı bir adam, yaşlı bir kadın hatta bir çocuk, cehalet, rüşvet, işkence, servet vaadi ya da kişisel güvenlik gibi nedenlerle, kendilerini İç Güvenlik Kuvveti –yabancıların mızrak taşıyıcıları– olarak satmış olan kardeşlerimizin nazarından kaçmayı başararak, bizlere yiyecek ve haber getirirdi. Ama bu türden temaslar giderek seyreliyordu. İtiraf etmeliyim ki, münakaşa ettiğimiz, şüpheye düştüğümüz ya da inancımızın zayıfladığı

anlar olurdu. Ama böylesi cesur hareketler, halkımızın bizleri unutmamış olduğunu bilmemizi sağlardı. Nasıl unutabilirlerdi ki? Kendilerinden bir parçaydık biz. Bunu bilmek, gerçekten halktan olduğumuzu bilmek devam edebilmemizi sağladı. Yerleşimcilerin evlerine baskınlar düzenledik, evlerini yaktık, hayvanlarını parça parça ettik, ağlamamak için kendimizi zor tutuyorduk çünkü aslında hepsi bizim malımızdı. Bununla birlikte, sayıca artmamızı sağlayacak yeni katılımlar giderek azalmaya başlamıştı çünkü gençlerin çoğu toplama kamplarına götürülmüştü ve öyle bir an geldi ki yaklaşık yirmi kişi kadar kaldık grupta."

O sıralarda Tüm Kenya Meclisi tarafından Kenya Dağı Ormanı'nda gerçekleştirilecek büyük bir toplantının haberini aldık. Savaşan tüm grupların ya da temsilcilerinin katılması bekleniyordu. Dedan'ın savaşın bir sonraki evresine dair yeni planları vardı. Farklı bölgelerde yeniden örgütlenmeye gitmemizi istiyordu. Bizi, iktarı ele geçirip yönetime hazırlamak amacıyla, askerî ve siyasi üst komutayla bir eğitim üst komutası seçmemizi istiyordu. Ukambani, Kalenjin, Luo, Luhya, Giriama bölgeleriyle, Kenya'nın diğer bölgelerindeki İngiliz işgaline karşı diğer güçlerle bağlantı kurma konusunda daha fazla gayret göstermemizi de istiyordu. Davamızı Haile Selasiye'nin sarayına, Cemal Abdül Nasır'ın Süveyş Kanalı'nı aldığı ve akabinde de İngiliz ve Fransızlara karşı savaştığı Kahire'ye kadar yaymalıydık. Yiyeceğimizin olmadığını söylemiştim size. Ama Olkalou üzerinden, Nyandarwa sırtlarını ve Nyeri düzlüklerini aşarak, Kenya Dağı'na gitmek için gereken o uzun yolculuğu yapmaya kararlıydık. Siyah gücünü temsil eden ve o zamana kadar sadece bir sesten ibaret olan o adamı görmek istiyordum. Askerî dehası düşmanımız tarafından bile kabul edilmişti. Bir de şöyle bakın mevzuya. İngiltere'den getirilen Korgeneral Sir Erskine, General Hinde, General Ladbury gibi generalleri ve ordularını yenmişti savaşarak. İngilizlerin daha önce hüküm sürdüğü Kanal Bölgesi, Filistin, Hong Kong, Malaya'da çapışmalara katılmış Kraliyet Doğu Kent Alayı'nı, Lancashire Piyadeleri'ni, Devonshire Alayı'nı, Kraliyet Hava Kuvvetleri'ni, Kralın Afrika Birlikleri'ni

ve diğer kuvvetleri yenmişti. Ondan korkuyla karışık bir saygıyla söz ediyorduk. Onun en sevdiği yerler, bizlerin yaşamında önemli mabetlere dönüşmüştü. Onu Afrika İmparatorluğu'nun Şövalye Kumandanı olarak, Başbakanımız olarak görüyorduk. On dört gün boyunca, aç ve susuz bir halde, yedi milden uzun bir yolu yüzüstü sürünerek aşabilecek biriydi o bizim için ve hepimiz onun gibi olmaya çalışıyorduk. Sık sık mektuplarını ve mesajlarını okuduğumuz ama yüzlerini hiç görmediğimiz Mathenge, Karari wa Njama, Kimbo, Kago, Waruingi, Kimemia ve diğerleri de vardı. Bizleri birleştiren şey davamızdı.

Ama ne yolculuktu, dostlarım! Cephanemiz azdı. Mermileri yarıp içlerindeki tozu kullanarak daha küçük mermiler elde etmeye çalıştık ama işe yaramadı. Et içinse tuzaklara bel bağlamıştık ama yolculuk halindeyken ne işe yarardı ki bu? Kimi zaman çiğ mısır, bambu filizleri ve ne bulursak onu yerdik, bir keresinde biraz yabani darı bulduk, ellerimizle ovalayarak elde ettiğimiz unu geyik derisinden çantalarımızda taşıdık. Ole Masai eski Nairobi'ye dair hikâyeleriyle neşelendirirdi bizi. Belki bin kez anlattığı hikâyeyi, Avrupalı polislere nasıl silah çektiğini, Müslümanlar içeride dua ederken Khoja Camisi'nin önünde nasıl tir tir titrediklerini tekrardan anlatmaya çalışırdı bize. Daha mutlu günlerimizde olduğu gibi heyecanlandırmıyordu artık bu öykü bizi. Hayvan derisinden giysilerimiz de sık çalılıklar yüzünden lime lime olmuştu artık, zehirli yılanlardan kaçarken vahşi dikenler derimizi yırtıyordu sürekli ama yine de yılmadık. Aramızda gerginlik yaşadığımız da olurdu. Buna rağmen, onun ağzından çıkacak sözcükleri duyabilmek için, dağa doğru yapmakta olduğumuz yolculuğumuza devam ederdik. Nihayet o yüce dağa ve buluşma yerine vardık. Dostlarım! *Kutsal Kitap*'ta ne yazar? Her şeyin bir vakti olduğu, Tanrı katında her gayenin bir vakti olduğu yazar. Sevginin, nefretin, her şeyin... Bizim içinse, her ikisinin de vaktiymiş meğer, hem sevginin, hem de nefretin. Orada bizi bekleyen muhteşem bir topluluktu. Bir mil boyunca tek bir ağaç yoktu ki gövdesine biri dayanmış olmasın. Meydan okuyucu bir tonda şarkılar söylüyorlardı, sesleri tıpkı gök gürültüsünü andırıyordu:

Ya sizler, halkına ihanet edenler,
Nereye kaçacaksınız,
Bu vatanın yiğitleri bir araya gelince?
Kenya Siyah halkın ülkesidir.

"Midem bulanıyordu, gözyaşlarımın tüm baskısına rağmen gözlerim kupkuruydu. En yakın çalılığa gittim, bağırsaklarım ve idrar kendiliğinden boşaldı. Hâlâ şarkılar söyleniyordu etrafımda:

Hainler nereye kaçacaklar?
Bulutlar dağılıp da
Yiğitler döndüğünde.
Kenya bir Afrika halkının ülkesidir.

Dedan, kendi midelerine düşkün kardeşlerimiz, *Wakamatimo* tarafından yakalanıp düşmanlarımıza teslim edilmişti. Tıpkı Yehuda gibi, sonsuza dek lanet olsun onlara! Çocuklarımıza nasıl olmamaları gerektiği konusunda örnek olsunlar! Duruşma adını verdikleri maskaralığın sonucunu bekliyorduk artık. Onu kurtama planlarımız ve teşebbüslerimiz başarısızlığa uğramıştı. Yattığı hastane sıkı koruma altındaydı, zırhlı araçlar, atlı birlikler, yaya ve motosikletli askerler sokaklarda devriye geziyor, savaş uçakları gökyüzünde turluyordu. Hakikaten korkmuş olmalılar ki Afrika tanrısının bir biçimde yukarıdan müdahale edebileceğini düşünüyorlardı! Derler ki, o hafta, sömürgeciliğin özgürlük mücadelesi karşısındaki geçici zaferini kutlamak için her Avrupalı yerleşimcinin evinde bir parti verilmiş. Bizlerse dağda oturup Nyeri'ye gönderilen casuslarımızın dönüşünü bekledik. Her an, her dakika bekledik onları.

Ve dördüncü günün sabahında nihayet geldiklerinde, herhangi bir söz söylemelerine gerek olmadığını anlamıştık. Nasıl anlatmalı? Önemli bir ölüm gerçekleştiğinde bunu hissedersiniz. Hem sıcaktır hem de değildir. Hem soğuktur hem de değil... Yalnız bir kuş uçar gökte, nereye gittiğini bilmezsiniz, çünkü hiçbir yere gitmiyordur. Kavgaya ve müca-

deleye devam etme kararlılığıyla hepimiz yerlerimize döndük ama artık hiçbir şey aynı değildi! Dostlarım... Artık hiçbir şey aynı değil!"

3. Bilmiyorlardı ama o gece, düzüklerde yaptıkları destansı yolculuğun doruk noktasıydı. Onların deyişiyle, Abdulla'nın verdiği ziyafet, yeni bir soluk ve kararlılık üflemişti ruhlarına. Ertesi gün, amaca giden yolda, dirayet ve dayanıklılıklarını ölçmek istercesine, diğer günlerde olduğundan daha erken ve daha şiddetli vuran güneşe, akasya çalılıklarına, külrengi tüyleriyle *leleshwa* ağaçlarına, dikenli armutlara, acı güneşe teslim olmuş gibi görünen tüm bu engellere rağmen, onlar da güneşin bu gizli arzusunu bilirmişçesine canlı adımlarla yürüdüler ve zirveye çıkmaya azmettiler. Abdulla'nın öyküsü, üzerinden geçtikleri toprakla aralarında yeni bir tür ilişkinin bilincine varmalarını sağlamıştı. Toprak, yabani otlar, Afrika zambakları, kaktüs, düzlüklerde varolan her şey, Kenya özgür olabilsin diye savaşmış ve ölmüş olanların ayaklarıyla kutsanmıştı. Kendilerinde de o insanların ruhlarından bir şeyler yok muydu? Artık kendilerinin de güç ve imtiyaz meclislerinde bir temsilcileri vardı. Yakında, bu gece, yarın, günün birinde, yolculuğun sonunda onunla yüz yüze geleceklerdi. Ondan ilk kez herhangi bir şey talep ediyor olacaklardı, farklı farklı biçimlerde, eylemlerinin yeniliği ve gözü pekliği karşısında dehşete düştüler. Kimi, son seçim kampanyasında su ve daha iyi yollar dahil pek çok şey için vaatlerde bulunmuş olduğunu şüpheyle anımsadı. Zaman alacağı konusunda onları uyarmıştı. Belki de diye düşündüler, kendilerine moral vererek, belki de hâlâ Kenyatta hükümeti ile zorlu bir pazarlık içindedir. Abdulla'nın geçmişteki ve tabii ki önceki günkü kahramanlığını anımsayarak –Tanrı'nın onlara Abdulla'yı, Wanja'yı, Munira ve Karega'yı göndermiş olması ne kadar iyi, ne kadar hayırlı olmuştu– kendileri için olmasa bile, en azından çocukları için Ilmorog'da farklı bir yaşam olasılığını umut ederek ilerlediler. Abdulla, Munira, Wanja ve Karega'yı öven ama aynı zamanda hayal ve umutlarına da değinen bir şarkı bile yaptılar.

Ancak sonraki üç günde, giderek sessiz ve keyifsiz bir ruh hali içine girdiler. Njuguna'nın başı çektiği birkaç kişi, bir iki kez, yolculuğa çocukların aklına uyarak apar topar çıkılmış olduğuna dair küçümseme ve alay içeren laflar etti. Karega, birkaç gece önceki öğüdünü hatırlayınca gözlerini kaçırdı Wanja'dan. Suları ve yiyecekleri tükenmişti. Bir noktada, susuzlukları öylesine katlanılmaz bir hal aldı ki neredeyse daha fazla ilerleme konusundaki isteklerini kaybedeceklerdi. Abdulla onları vaktiyle bir derenin aktığı bir yere götürdü, dillerindeki yangını söndürmek için taş ve kayalar bularak güneşin vurmadığı kısımlarına dillerini dayadılar. Karşılarına çıkan herhangi bir antilop sürüsü de olmadı, yalnızca taze bir antilop cesedi gördüler. Çocuklar yeniden eşek arabasına bindiler. Eşeği getirmekle ne iyi ettik diye düşünüyordu hepsi de; ayaklarını ısıran kumlardan, iğne gibi batan otlardan kurtulmuşlardı bu sayede. Böylece, atmaca ve akbabalar tepelerinde umutla uçarken, yolculuklarına devam ettiler. Nyakinyua onları yüreklendirmeye çalışıyordu. "Yolculuğun yarısını tamamlamışken umutsuzluğa kapılmak olmaz. Rivayete göre, bir zamanlar Muranga'da bir çocuk, bütün bir gün açlığa cesurca dayandıktan sonra, tam annesi *mwiko*'yu *irio*'yu ezmek üzere tencereye koyacakken ecele teslim olmuş."

Sonra, bir sabah aniden, dik kayalıklardan oluşan bölgedeki tepe ve vadilerin sona erdiği, ağaçlar ve yer yer düzensiz çalılıklarla kaplı yeşil bir alana vardılar.

Tükenmiş halde, onca yolu arkalarında bırakmış olmanın gururunu taşımaksızın ayakta dinlendiler. Nyakinyua, biraz mola verdikten sonra, daha ilerilerde su ve yabani meyve bulmak zorunda olduklarına dikkat çekerek, biraz siz, biraz ben, bir bakmışız kayaları yerinden oynatmışız diyerek onları cesaretlendirmeye çalışıyordu. Tıpkı Abdulla gibi arabaya binmeyi reddeden bu yaşlı kadın, acaba nereden buluyordu bu kuvveti?

Bir araştırma ekibi, yamaç tarafındaki çalılık ve ağaçların arasında, yola benzer, zigzag biçiminde bir şey açmıştı. Orman idaresi ise, yolun her iki tarafında, çalı yangınlarının yayılmasını önlemek amacıyla, genişçe yollar, ağaçsız bölgeler açmış-

tı. Umut ve inançları tazelenmiş olarak, yolculuklarına bu yol üzerinden devam ettiler. Yaklaşık bir mil kadar gittikten sonra bir vadiye vardılar, Abdulla aşağıda su olduğunu söyledi. Aşağıdaki sığ vadiye indiler, gerçekten de su vardı. İçmek üzere diz çöktüler, kimileri, özellikle de çocuklar yıkanmak için soyundular. Yaşlılar daha gizli yerleri seçtiler. Bektaşi üzümü, guava ve başka yabani meyveler buldular.

Karega çılgınca yiyip içen eşekle ilgilendi. Wanja çocuklarla oturdu. Çocuk seslerini duyduğunda, içinde aniden sızlayan bir yara hisseder ve gözyaşlarını güçlükle tutardı. Onlara karşı dayanılmaz bir sevgi duyar, böyle anlarda yeryüzündeki tüm yavruları bağrına basmış ve emzirebilmiş olmayı isterdi. Tanrı günahlarımızı bağışlasın, Tanrı günahlarımızı affetsin, çocuklar bana gelsin! Kalbinde çağlayan dua seslerini bir yana bırakıp Joseph'a daha yakından baktı, bir tek o yıkanmamıştı.

Yüzü asıktı, güçlükle nefes alıyordu, acısını kendisinden gizlemeye çalıştığı ortadaydı. Kalkıp göğsünü yokladı, sıcaktı.

"Ne kadar süredir hasta?" diye sordu onlara. Kimisi yüzünü başka tarafa çevirdi, yeniden sormak zorunda kaldı.

"Dün, bütün gün ve gece boyunca hastaydı" dedi biri. "Ama bizden kendisini ele vermememizi istedi. Yani, üzüntü ve sıkıntılarımıza bir yenisini daha eklemek istemedi."

Bu saflık, bu diğerkâm sabır etkiledi Wanja'yı. Munira, Karega ve Abdulla'nın sohbet etmekte oldukları yere gitti telaşla.

"Joseph hasta" dedi doğruca, herhangi bir girişe gerek duymaksızın.

Joseph'ın bulunduğu yere gittiler. Njuguna ve Nyakinyua da onlara katıldı. Kısa süre içinde tüm kafilenin durumdan haberi oldu. Abdulla ve Njuguna çalılıklara gidip köklerle ve bazı yeşil yapraklarla geri döndüler. Çiğnemesi için birazını Joseph'a verdiler. Ama Abdulla, asıl gerekenin, yaprakların ve köklerin bir kapta kaynatılması, Joseph'ın da bu kapla birlikte ağırca bir battaniyeye sarılması olduğunu söyledi. Böylece ateş ve hastalık, terle, eklemlerinden dışarı atılacaktı. Bu sebeple de yapabilecekleri en iyi şey, yola devam etmek ve en

yakın çiftliğe gidip ilaç yardımı ya da Joseph'ı kendilerinin tedavi edebilecekleri bir yer istemekti.

Eşeği yola çıkarıp, yeniden arabaya koştular. Anayol yamaç boyunca uzansa da, yine de sarptı ve hayvanın toynakları kayıp duruyordu. Munira, Karega ve Wanja arabayı ittiler. Bu şekilde, nefes nefese, ter içinde, en nihayetinde doruğa ulaşıp asfalt yola bağlandılar.

Joseph hasta olduğu için, gördükleri manzara ölçüsüz bir mutluluk verdi hepsine. Şehir aşağıda, ayaklarının altındaydı. Wanja, şehir merkezine hâkim olan Hilton'u ve Kenyatta Konferans Merkezi'ni bile seçebiliyordu.

Hızla yolu inmeye koyuldular, nihayet ilk çiftlik evine vardıklarında, hava neredeyse kararmak üzereydi. Avrupalı bir kadın yanlarına geldiğinde Karega ve Wanja demir giriş kapısını açmak üzereydi. Kadın onlara iş olmadığını söyledi, *hakuna kazi*, herhangi bir açıklama beklemeden oradan ayrılmalarını emretti. Karega ve Munira, diğerlerinin yanına dönmek üzere yoldan aşağı inerlerken, gülmelerine engel olamıyorlardı. "Neden akşam vakti iş istemek için evine geldiğimizi düşündü ki?" diye hayret etti Karega, tam Beyazlar hakkında bir şey söylemek üzereydi ki şehirde verdiği mücadeleyi anımsadı ve sustu.

Bir sonraki demir kapıya vardıklarında, ilk iş, kapıda yazan ismi okumak oldu. Kalpleri umut ve kararsızlıkla çarptı. Rahip Jerrod Brown diye tekrardan okudu Karega. Bir Afrikalıyı tercih ederlerdi ama bir Tanrı adamının, ten rengi ne olursa olsun, iyilik, merhamet ve nezaket timsali olacağını düşündüler sonra. Karega, Munira ve Abdulla'yı gönderdiler içeri. Abdulla'nın bacağının durumu, iyi niyetlerinin bir kanıtı olacaktı.

Eve açılan araba yolunun her iki yanında, çit oluşturacak biçimde, düzgünce budanmış servi ağaçları sıralanmıştı. Çitlerin ötesinde, yine düzgünce biçilmiş çimenlik alanlar vardı. Çimenlerin üstünde, yer yer dalları ve yaprakları güzelce budanmış ve mütemadiyen Tanrı'ya yalvarırmış gibi güzel koniler oluşturacak biçimde bir araya getirilmiş tek tek serviler vardı. Alınteri, sanat ve ustalığın, iyi netice vermiş bir uygula-

ması diye düşündü Karega, ne de çok enerji ve düşünce vardı bu güzel ağaçların ardında. Evin kendisi, kırmızı tuğlaları ve dik üçgen çatılarıyla devasa bir bungalovdu, öylesine heybetliydi.

Aniden, iki köpek koşarak onlara doğru gelmeye başladı. Birlikte havladıklarında çıkardıkları ses, insanın tabanları yağlaması için yeterliydi. Ancak bir çam ağacının arkasından bir adam çıktı ve onlara durmalarını emretti. Bekçi diye düşündüler. Mavi bir üniforması ve başında, üzerinde "Securicor Muhafızları" yazılı beyaz bir kep vardı. Üzerinde yeşil bir *kanzu*, başında kırmızı fes, belinde de ona uygun kırmızı bir kuşak olan bir başkası, büyük evden çıkıp iki Alman çoban köpeğini tasmalarından tutan Securicor muhafızına katıldı.

"Kimsiniz ve ne istiyorsunuz?" diye sordu kırmızı kuşaklı olanı, görünüşe bakılırsa *Bwana*'nın aşçısıydı. Securicor muhafızı, nefes nefese kalmış iri hayvanları okşuyordu, aynı zamanda da onları serserilerin üzerine salmaktan memnuniyet duyacakmış gibi gözlerini dikmiş ziyaretçilere bakıyordu.

"Uzaklardan geldik ve ev sahibini görmek istiyoruz. Başımız biraz dertte sayılır."

"Bak sen!" dedi Securicor muhafızı, "Meseleyi derhal söylemezseniz, başınız daha da dertte olacak."

"Peki ama ne istiyorsunuz?" diye ısrarla yeniden sordu kırmızı kuşaklı adam. "Rahip Brown dua ediyor ve dua sonrasında da vaaz falan hazırlamak için çalışma odasına çekilir. Çok meşgul bir adamdır ve rahatsız edilmekten nefret eder."

"Güç durumdayız" diye vurguladı Munira. "Giriş kapısının orada başkaları da var. Bir de hasta çocuk var. Rahip duasını bitirene kadar bekleriz, hiç sorun değil."

"Gelip verandada bekleyebilirsiniz" dedi, bir kez daha her birini tepeden tırnağa süzdükten sonra. Karega, hallerinin hakikaten de görülmeye değer olduğunu düşündü. Günlerdir doğru düzgün yıkanmamış, üst baş değiştirmemişlerdi. Başka nasıl olabilirdi ki halleri?

Verandada ayakta duruyorlardı. Bulunduğu yerden, işçilerin iki sıra halindeki, duvarları kerpiçten, çatıları sazlardan yapılmış evlerini görebiliyordu Karega. Abdulla ise en başın-

dan beri, üstümüzde kırmızı fesler ve kuşaklar olmaması için savaştık diye düşünüyordu. Munira, kendisini ateşli bir biçimde ibadete vermiş babasını canlandırıyordu hayalinde.

Biraz sonra rahip geldi ve kapının tam dışında durdu, gözlerine inanamıyorlardı. Rahip Jerrod Brown bir siyahtı. Munira'nın kalbi duracak gibi oldu. Adamı tanımıştı, bir iki kez babasının evinde görmüştü onu. Ama orada Rahip Kamau olarak bilinirdi. Jerrod Brown onun vaftiz adıydı. Anglikan Kilisesi hiyerarşisindeki en saygın kişilerden biriydi. Hatta piskoposluk için en olası adaylardan biri olarak görülüyordu.

"Nasılsınız?" diye sordu tiz bir sesle.

"İyiyiz" diye yanıtladılar hep bir ağızdan, umutları artarak.

"Sadece bazı güçlüklerle karşı karşıyayız" diye devam etti Munira.

"Uzun bir yoldan geldik" diye açıkladı Karega.

"Aç ve susuz kaldık, kapıda bekleyen bir de hasta çocuğumuz var" diye ekledi Abdulla.

"Nereden geliyorsunuz?"

"Ilmorog" diye cevapladılar yine hep bir ağızdan.

"Ilmorog! Ilmorog!" diye tekrarladı yavaş yavaş, onları tek tek, baştan aşağı inceleyerek. İş istemiş olsalardı, bunu anlayabilirdi. Ama böyle koca koca, görünüşe bakılırsa sağlıklı ve güçlü kuvvetli erkeklerin yiyecek dilenmesi... Öfkeden ziyade acımayla iç geçirdi.

"Eve gelin!"

Sesi merhamet ve anlayışla doluydu. Bir Hıristiyan olarak görevinin ne olduğunu bilirdi. Munira mutluluk içinde, belki de ona kim olduğumu söylemeliyim diye düşünüyordu.

Oturma odası kocamandı. Şöminenin yanı başındaki bir kanepeye oturmuş örgü ören rahibin eşini, evin yaşlı başlı hanımını, kendi annesine çok benzetti Munira. Onlara şöyle çabucak bir göz gezdirdi kadın, iyi olup olmadıklarını sordu ve işine devam etti. Kadının yakınında, duvara dayalı, içi, ismi sarı yaldızlı harflerle yazılı *Children's Encyclopedias* ve çeşitli boy ve renklerde İncil'le dolu cam kapaklı bir kitaplık vardı. Şömine rafının üzerinde, camdan bir yüzün ardında, ahşap çerçeveli bir slogan asılıydı: İsa bu evin efendisi ve her sofrada,

her sohbetin Sessiz Dinleyicisi'dir. Başka bir duvarda, Kral Nebukadnezar'ın çıplak, kıllı, tıpkı bir hayvan gibi dört ayak üstünde olduğu çerçeveli bir resmi vardı, resmin altına nasihatler basılmıştı. Bunun dışında, çoğunlukla Rahip'in ileri gelen kişilerle çekilmiş fotoğrafları asılıydı duvarlara.

Munira kendisini takdim etmek üzere öksürdü ama Rahip raftan bir İncil alarak, dua ederken kendisine katılmalarını istedi. Ruhen fakir ve sakat olanlar, işsiz güçsüz, avare kimseler ve İsa'nın çeşmesinden hiç ekmek yiyip su içmemiş olduklarından açlık ve susuzluk çekenler için dua etti. Göğün altındaki her şey ve herkes için dua etti ve sesi kalplerindeki hassas bir şeye dokundu.

Duayı bitirdi.

Munira öksürdü, kendini tanıtmaya geçmek üzere boğazını temizledi. Ama Rahip çoktan İncil'i açmıştı:

> Bir gün Petrus ve Yuhanna saat üçte, dua vakti tapınağa gidiyorlardı. O sırada, birileri, doğuştan sakat bir adamı, tapınağın Güzel Kapı denen kapısına taşıyorlardı. Tapınağa girenlerden sadaka dilenmesi için her gün oraya getirirlerdi onu. Tapınağa girmek üzere olan Petrus ve Yuhanna'yı görünce onlardan sadaka istedi adam. Petrus ve Yuhanna dikkatle baktılar ona. "Bize bir bak" dedi Petrus sonra. Bir şeyler vereceklerini umarak, tüm dikkatini onlara yöneltti adam. Sonra Petrus şöyle dedi: Bende ne altın ne de gümüş bulunur. Sana, bende olanı veriyorum. Nasıralı İsa Mesih adına yürü!

Okuma ve onu izleyen vaaz boyunca sabırla oturdular, bu, sadece gerekli bir girişti, biraz fazlaca uzun olsa da... Hem, bir kilise başkanından başka ne beklenebilirdi ki?

"İncil'de bahsedilen şey, fiziksel bir rahatsızlıktan ziyade ruh sağlığı. Şunu da ekleyeyim, o adam, ruhsal sakatlığından kurtulmadan tapınağa adımını atmadı. Bir daha da asla dilencilik yapmadı. O halde, İncil açıkça tembelliğe ve dilenciliğe dayalı bir yaşama karşıdır. Bu ülkede yanlış olan şey de bu. Çoğumuz aylaklık ve dilencilikle geçen bir yaşamı, zorlu çalışmaya ve ter dökmeye tercih ediyoruz. İnsanoğlu, Tanrı'nın kesin emir ve isteklerini tam anlamıyla hiçe sayarak, bilgi ağacının meyvesini yediği an, Tanrı kendisine bundan böyle

çalışıp ter dökmesi gerektiğini söyledi. Bir daha asla bir şeyleri karşılıksız olarak elde edemeyecek ve kendisine Tanrı tarafından kudret helvası verilmeyecekti. Kendi çocuklarımı bile, yatılı olarak okudukları Lenana, Nairobi, Kenya Lisesi ve Limuru Kız Okulu'ndan eve geldiklerinde çalıştırırım. Cep harçlığı karşılığında çimleri biçer, ağaçtan çiti budar ve tavukları beslerler. Hasta çocuğa gelince, sahi onu neden içeri sokmadınız, onun için de ayrıca dua ettim. Şimdi huzur içinde gidin ve Tanrı'ya güvenin."

"Fakat Rahip Efendi..." Karega bir şeyler söylemeye çalışmış ama bir şey boğazını tıkamıştı.

"Bizim ihtiyacımız olan... Biz sadece..." Abdulla da denedi ama bir şey onun da boğazını tıkadı.

Munira öylesine sersemlemişti ki konuşabilecek durumda değildi. İçten içe, kendisini Rahip Jerrod'a tanıtmamış olduğu için öylesine memnundu ki... Gitmek üzere ayaklandılar, ama kapıda Karega dayanamadı, döndü ve İncil'den bildiği bir bölümü alıntıladı:

> Sonra saat ilerleyince, havarileri gelip şöyle dediler ona: Burası ıssız bir yer ve saat de geç oldu, onları çevre köy ve kasabalara gönder de kendilerine yiyecek bir şeyler alsınlar. O onlara şöyle cevap verdi: Onlara siz yiyecek bir şeyler verin! Ve sonra ellerindeki beş somun ekmekle balıklarını alıp göğe baktı ve Tanrı'ya şükretti. Ekmek ve balıkları bölüp halka dağıtmaları için havarilerine verdi. Hepsi yedi ve hepsi doydu.

"İşte böyle evladım" dedi Rahip vakur bir tavırla. "İsa'nın ekmeği ve balığı!"

Acı içinde ve elleri boş halde, kapıda kendilerini bekleyen grubun yanına döndüler. Haberi nasıl vereceklerini bilmiyorlardı ama yüzlerindeki ifade ve sükûnetleri her şeyi anlatıyordu. Abdulla, "Başka bir evi deneyelim. Bu defa Avrupalılarla din adamlarından uzak duralım ama" dedi.

Wanja Karega'ya yaklaşıp neler olduğunu sordu. Aniden bir kahkaha patlattı Karega. "Yolculuğun başlangıcında söylediğimiz ilahiyi hatırlıyor musun?" İlahinin sözlerini tekrarladı. "Aç ve susuzdurlar, İsa'nın ekmeğinden tatmamış

olanlar. Kutsal rahip bozuntusunun bize sadece ruh gıdası, İsa'nın ekmeği ve balığını teklif ettiğini biliyor musun?"

Girmek için hangisini seçeceklerini bilmeden, birkaç tane evin önünden geçtiler. Burası, şehirdeki en revaçtaki çiftçilik ve yerleşim bölgelerinden biri olduğu için, kapıdaki isimlerin çoğu Asyalı ve Avrupalı adlarıydı. Wanja için tüm bölge şehirdeki nahoş anılarını çağrıştırıyordu, bu sebeple de hiçbirine girmeyi göze alamıyordu. Munira ansızın durdu ve kalbi hızla çarpmaya başladı. Karega'yı çağırmadan önce ismi bir kez daha okudu. "Raymond Chui" diye okudu Karega ve Munira'ya baktı.

"Sana eşlik etmeyeceğim" dedi Karega, "Burada diğerleriyle kalıp seni bekleyeceğim."

"Sorun yok, sorun yok" dedi Munira mutlulukla. "Biliyorsun, sınıf arkadaşımdı... Harika bir oyuncuydu... Ah, dostum... Biliyorsun... Sen ve ben... Konuşacak ne çok şeyimiz var... Siriana'dan birlikte atıldık... Protestocu yoldaşlar... biliyorsun."

Yalnız gitti. Bahçede çok sayıda araba vardı. Munira, pencereden, uzun elbiseli, ellerinde kadehler olan, yüksek ve keyifli bir sesle konuşan kadınları görebiliyordu. Bir grup, bazı yerli halk şarkılarını söyleme başladı. Kadın sesleriydi bunlar:

Waru wa ngirigaca
Kırmızı patatesler.
Uthigagirwko ku?
Kimin evinde soyuluyorlar?
Uthigagirwo kwa Ngina
Ngina'nın evinde soyuluyorlar.
Twetereire oe Kihinguro
Anahtarı almasını bekliyoruz.
Ciana citu ciaragie Githungu
Çocuklarımız İngilizce biliyor.
Harambee! Tuoe Madaraka
Harambee! Yüksek mevkilere geliyoruz.

Sıra erkeklere geldi bu defa, normalde sünnetlerde söylenen şarkıların müstehcen kısımlarını söylemeye başladılar:

Ngwirwo ni utuku
Hava kararmış diyorlar.
Ngwirwo ni utuku
Hava kararmış diyorlar.
Ngionaga Irima
Ama hâlâ görebiliyorum.
Cia Tumutumu
Tumu Tumu Tepelerini
Hui, Wainaga
Ah evet, Wainaga.
Njuguma nduku
Büyük bir kulüp.
Njuguma nduku
Büyük bir kulüp.
Ya gukura k---ru kabucu
Yarıklardan laflamak için
Hui, Wainaga
Ah evet, Wainaga.
K---na igoto
Muz yapraklı yarık.
K---na igoto
Muz yapraklı yarık.
Githi k---ni unyuaga mbaki
O halde yarık! Enfiye çek!
Hui, Wainaga
Ah evet, Wainaga.

Seslerindeki cüretkârlık karşısında kahkahalar atıp el çırptılar. İngilizce ve Svahili dilinde de birkaç şarkı söylediler. Farklı kültürlerden insanları bir araya getirmiş bir partiydi, Munira cesaretini yitirdi. Sadece kapıda durdu, kararsızlık içini kemirip duruyordu, birden pis kokan bedeninin, taranmamış saçlarının ve buruş buruş, çamurlu, kir pas içindeki giysilerinin farkına varmıştı. Çeşitli topluluklardan ne de çok üst düzey temsilci sosyal bir ortamda bir araya gelmişti! Yalnızca kısa süre önce, altı ay ya var ya yok, kendi halindeki emekçi insanlara koruma

yemini ettirilmişti. Peki ama neyi koruma? Şarkı söyleyen sesleri mi?

Kapı içeriden açıldı, Munira, üzerine ışık vurmuş halde, kırmızı rujlu, başında devasa bir Afrikalı peruğu olan, tüm boynu ve kolları bilezik ve halkalarla dolu bir kadınla yüz yüze geldi. Geri kalanı görecek vakti olmadı. Kadın ise, önce, karşısındaki görüntü karşısında şaşkına dönmüş, ardından da bayılıp yere yığılmadan önce, güçlü, tüyler ürpertici bir çığlık atmıştı. Bir an donup kaldı Munira. Birilerinin telaşla sağa sola koşuşturduğunu ve kırılan bir camın sesini duydu. Kimi seslere bakılırsa, Chui ve dostları, kadını kurtarmaya geliyorlardı, açıklama yapmasına fırsat vermeden hırpalayabilirlerdi onu. Bütün cesareti uçup gitti. Bekleyemezdi, neticeyi görmek için beklemeye cesaret edemedi. Karanlığa karışıp bacaklarının gücü yettiğince hızlı koştu. Bahçe duvarından atladı, bu kudretin ona nereden ve nasıl geldiğini kendisi de bilmiyordu. Diğerlerinin yanına ulaşıp harekete geçmelerini, hızla yolun aşağısına doğru ilerlemelerini söyledi. Gökyüzüne bir el ateş açıldığını duydular, Munira'nın başının dertte olduğunu, kendisi söylemese de, anlamışlardı.

"Doğruca şehre gidelim" diye öneride bulundu Munira. "Bu evlerden birine girmemizin bir mânâsı yok. Hepsi birbirinin aynı." Abdulla onunla aynı fikirdeydi: "Zaten saat de geç oluyor."

Ama Joseph'ın ateşi kötüledi, inilti ve iç çekişlerini hepsi duyabiliyordu artık. Etrafında toplandılar. Kendi kendine konuşuyor, geçmişinden, görünüşe bakılırsa bir tek Abdulla'nın anlayabildiği sahneleri ve olayları anımsıyordu. Gülüyor, ağlıyor, bağırıp sızlanıyordu. "O benim... o benim... şu... şu... kemik... Açım... Tanrı şahidim... Dün gece hiçbir şey yemedim... Dövme beni... Lütfen dövme." Durdu. Görünüşe göre şimdi de birisiyle konuşuyor, kendisine yöneltilen sorulara cevap veriyordu. "Bu gece bir *ndebe*'de uyuyacağım... Bazen de hurda halindeki terk edilmiş arabalarda uyurum... Evet, evet, çalılıklarda da." Güçlükle soluk alabiliyordu, bir iki kez annesini yardıma çağırdı. Ama o orada değildi. Wanja buna dayanamıyordu. İniltileri, yaşayamadığı annelik duy-

gularını harekete geçiriyordu. En yakındaki eve girme önerisiyle gelen de o oldu. Nyakinyua ona eşlik etmeyi teklif etti ama diğerleri, acilen kaçmayı gerektirecek yeni bir uğursuzluk ihtimaline karşı buna itiraz ettiler. Karega ve Abdulla da onunla birlikte gitmeyi önerdiler ama Abdulla'nın Joseph'ın yanında kalmasının daha iyi olacağı ileri sürüldü. Ama Njuguna'nın onlara katılması ihtimali üzerinde durulduğu, yanlarında yaşlı birinin olması kötü niyetli olmadıklarına dair iyi bir kanıttı. Munira, daha önce yaşadığı üç şoku henüz tam olarak atlatamadığı için kalmaya ve Wanja'nın girişiminin neticesini beklemeye karar verdi.

Ama Wanja daha ilk evin yakınına bile varamadan bir talihsizlik yaşandı. Birkaç adam sessizce, dört bir yandan etraflarını sardılar, kollarını kavrayıp arkadan bağladılar. Karega itiraz edecek oldu ama onları yakalayan adamlar cevap verme zahmetine bile girmediler. Yalnızca yüzlerine meşaleler tuttular. "Aralarında bir de kadın varmış" dedi biri ve onları ileri doğru itti. Büyük evdeki bir odaya alındılar ve karanlığa hapsedildiler. Tüm olup bitenler öylesine esrarengizdi ki, kendilerini sanki yabancı topraklardaymış gibi hissettiler. Ilmorog'da mutluydum diye düşünüyordu Njuguna. Sesli olaraksa şöyle dedi: "Ne demek oluyor bu? Babaları yaşındaki yaşlı bir adamı tutuklamaya nasıl cüret edebilirler? Çocuklarımıza bu mu oldu? Ilmorog'dan ayrıldıktan sonra bu hale mi geldiler?"

Karega ya da Wanja ona yanıt veremeden ya da onu teselli edecek bir şeyler söyleyemeden, ışıklar aniden yandı. Işık yüzünden gözleri kamaştı bir ân, gözlerini kırpıştırdıktan sonra etraflarına bakındılar ama kendi utanç içindeki yüzlerinden başka bir şey göremediler. Birkaç dakika sessizlik içinde geçti. Birinin kapı kolunu zorladığını duydular. Umut içinde kapıya baktılar. Kapı açıldı, koyu renk takım elbiseli ve çiçekli kravat takmış bir beyefendi önlerinde durdu.

Wanja'nın ve adamın gözleri buluştu, birkaç saniye sessizce birbirlerini incelediler. Ne Karega ne de Njuguna bu küçük dramayı fark etti. Bakışlarını, sanki adamı ve kapıyı görmezden gelir gibi uzaklardaki bir noktaya, başka bir yere dikmiş olan

Wanja'ya tekrardan çevirmeden önce, Njuguna ve Karega'ya baktı.

"Sizi evime bu şekilde davet etmek zorunda kaldığım için özür dilerim" dedi yapmacık bir kibarlıkla. "Ama anlayabileceğiniz üzere, bu civarda hırsızlık ve şiddet olaylarında bir artış var. İnsan gereken önlemleri almalı. Önlem tedaviden iyidir. Masai Moran'ın bile, sık sık, ineklerini istemek için sadık, barışsever yurttaşları uyandırdığını biliyor musunuz? Hayır, hepimiz dikkatli olmak zorundayız ve kimseye bir zarar vermek niyetinde değiliz. Şimdi, sizin için ne yapabilirim?"

"Yaşlı bir adama bu şekilde davranmaya nasıl cüret edersin? Babana, kır saçlı bir adama böyle mi davranırsın sen?" diye karşı çıktı Njuguna.

"Şayet babam hayatta olsaydı, böylesi bir gecede insanların huzurunu kaçırmayacak kadar düşünceli davranırdı. Her neyse, vurulmadığınız için kırlaşmış saçlarınıza ve bu hanımefendiye dua etmelisiniz."

Karega durumu elinden geldiğince açıklamaya çalıştı. Şehre yapacakları ziyaretin amacından da bahsetti.

"Ilmorog'un saygın bir üyesi mi? Bay Nderi wa Riera mı? Kendisini tanırım. Arkadaşım olur. Kimse hakkında kötü konuşmadığında, işler nasıl da değişiyor değil mi, yaşlı adam. Yarın nerede karşılaşacağımızı asla bilemezsin. Şimdi, gelelim Bay Nderi wa Riera'ya... Aramızda ufak tefek ihtilaflar olmadı değil. O, nasıl demeli, şey, bir özgürlük savaşçısıydı, yani parti üyesiydi ve tutuklandı. Ve ben de, yani her konuda aynı fikirde değildik diyelim. Ama artık dostuz. Neden? Çünkü artık çitin şu tarafında mıydık, bu tarafında mıydık, yoksa yalnızca üstünde mi oturuyorduk fark etmiyor. Hepimiz aynı amaçlar uğruna çarpışıyorduk. Öyle değil mi? Hepimiz özgürlük savaşçısıydık. Her neyse, Bay Nderi ve ben artık oldukça iyi arkadaşız. Birlikte birkaç iş de yapıyoruz. Sizler çaya gittiniz mi? Size bir şey söyleyeyim. Bazısı burada yapıldı. Hepimiz KCO üyesiyiz. Hatta kimimiz bu çay partisinde toplanan paradan bir parça –binlerce diyebiliriz– ödünç bile alabildi. KCO'ya ömür boyu üyeliğim var. Nderi'nin de öyle.

Bunu size, Nderi'nin artık bana yabancı olmadığını göstermek için söylüyorum. Ama bırakın kıtlığı, Ilmorog'daki kuraklıktan bile söz etmedi bana! Eminim orada bir *Harambee* düzenlemiş olurdu, bilirsiniz kendine yardım, pek çok dostu vardır, hepsi bir katkıda bulunmuş olurdu. Hayır işi evde başlar, ha! ha! ha!"

"Biraz hayırseverlik gösterip de şu ipleri kestirtsen nasıl olur?" diyerek kahkahasını yarıda kesti Njuguna. Karega adamın konuşma sevdasına şaşırmıştı. Sanki onları etkilemeye çalışır gibiydi. Peki ama onların, mahkûmların önünde neden gösteriş yapmak istesindi ki? Neden?

"Cesur yaşlı adam. Birini gönderirim." Başka bir söz söylemeden odadan ayrıldı.

Karega, Wanja ve Njuguna'ya baktı. Heykele dönmüş gibiydiler. Sürünerek kapıya ulaştı ve ayağıyla zorladı kapıyı. Öylesine garipti ki... Bir film ya da romandan alınma melodram ya da gerilim sahnesini andırıyordu olanlar... Kapı kilitlenmişti ama yaşadıkları o kadar da ürpertici değildi.

Birkaç dakika sonra, onları kilit altına almış olan adam geldi. Yüzü daha yumuşak görünüyordu. Sanki hepsine bir şey diyecekmiş de fikrini değiştirmiş gibi bakıyordu. İpleri kesti ve beyefendinin hanımefendiyi görmek istediğini söyledi. Karega ona eşlik edecekmiş gibi hareketlendi. Ama adam yalnızca hanımefendi dedi.

Heykelsi duruşundan çıkmış olan Wanja, altdudağını ısırdı, adamı takip ederken, kalbi küt küt atıyor, bir karara varmaya çalışıyordu. Bir sürü koridordan geçtiler, devasa bir malikâneydi burası. Nihayet, adamın bir ofisi andıran odasına vardılar.

Wanja içeri girerken ayağa kalktı adam. Arkasından kapıyı kapadı. Ona yer gösterdi ama Wanja oturmayı reddetti.

"İzninle ben oturabilir miyim? Nihayet, Wanja, nihayet" dedi soru ve açıklama arası bir ses tonuyla.

"Neden yapıyorsun bunu bize? Bize, yaşlı bir adama ve umutsuzca hasta bir çocuğa?"

"Bu küçük hikâyenize inandığımı mı sanıyorsun Wanja? Adamlarımdan ikisini diğerlerini de getirmeleri için kapıya

gönderdim. Senin hatırın için, onlara yardım etmek istiyordum. Ama orada değillerdi."

"Bu doğru değil. Yalan söylüyorsun. Oradalar, bir de eşek arabası var."

"Senin küçük yalanlarını istemiyorum Wanja. Belki burasını başka birinin evi sandın. Belki bir arkadaşı ziyarete geliyordun. Beni gördüğünde oldukça şaşırmıştın çünkü. Anlat bana. Ama neden oturmuyorsun? Seni ısırmam. Sana zarar vermeyeceğim. Söyle bana. Neden kaçtın benden?"

"Başka şeyden konuşamaz mıyız? Hayatımı bir kez mahvettin. Bu yetmez mi?"

"Nasıl? Kaçan sendin. Ben yalnızca sana hamileliğinle ilgili takıldım. Doğruyu söyleyip söylemediğini anlamak için seni sınamak istedim. Söyle bana, çocuğa ne oldu? Nerede o? Kız mıydı yoksa erkek miydi? Biliyorsun, sadece dişi tavşan doğuran bir kadınla evliyim."

Adama baktı, bakışlarında acımasızlık vardı Wanja'nın. Kalbinde acımasızlık vardı. Bir gün bunu ödeyeceksin dedi içinden, bir gün bunu ödeyeceksin. Sesli olaraksa sadece yalvardı:

"Neden huzur içinde gitmeme, gitmemize izin vermiyorsun? Sana ne zararımız oldu? Biz yalnızca biraz yardım istiyorduk çünkü bir çocuk hastaydı."

Ayağa kalktı, Wanja'nın bulunduğu yere doğru ilerledi. Wanja yana çekildi. Hiç yaşlanmamış gibi diye düşündü, sonra onunla ilgili bu kadarcık bile düşünmüş olduğu için kendisinden nefret etti. Adam daha da yaklaştı, Wanja ise biraz daha uzaklaştı. Ayağı kanepeye takıldı ve kanepenin üzerine düştü. Adam bir düğmeye bastı ve kanepe açılarak bir yatağa dönüştü.

"Kimeria! Bana yaklaşırsan, çığlık atarım, karın işitir" diye uyardı adamı, gözleriyle masada bıçak gibi bir şey arıyordu bir yandan da.

Durdu adam. Wanja doğruldu ve yatağın en uç kısmına gitti. Adam ayakta duruyor, gözlerini ayırmadan kadına bakıyordu. Sonra aniden bir dizinin üstüne oturdu, konuşurken yavaş yavaş Wanja'ya doğru sokuluyordu.

"Karım bu gece burada değil ama konu bu değil. Sen bir cadısın, bunu biliyorsun değil mi? Benim cadım. Bana geri dönecek misin? Şehir merkezinde güzel, ufak bir daire tutarım sana. Muindi Mbingu Caddesi'nde... Ya da Haile Selassie Bulvarı'nda... Nerede istersen... Kirayı öderim. Hiçbir şey yapman gerekmez. Sadece tırnaklarını falan boyarsın. Ya da öylece bekle. Bir Sekreterlik Okulu'na gidebilirsin. Şehirde bir sürü var. Yalnızca tak tak daktilo işini hallet yeter! Sonra sana iş de bulurum. Tanıdıklarım var. Kenya Siyahların ülkesi biliyorsun. Sahi bu komik görünüşlü tiplerle ne yapıyorsun? Ilmorog'da ne yapıyorsun? Seni seviyorum Wanja. Yıllar, zorluklar güzelliğinden hiçbir şey eksiltmemiş görünüyor."

Yanına oturdu, temkinli bir şekilde, tek koluyla Wanja'yı sardı.

"Kes şunu, Kimeria" dedi ve tüm gücüyle adamı itti, aynı zamanda da yoğun nefretinin arasında bir çeşit zayıflık hissetti. "Neden beni yalnız bırakmıyorsun? Nasıl olur da...? Ama sen hep böyleydin. Duygusuz... Sadece kendi zevkini ve anlık zaferin gücünü umursardın."

Sonra ayağa fırlayıp bıçağı kaptı birden. Kadına bakıyordu adam, asık yüzünde kötücül bir ifade vardı. Sesi artık güçlü, sert ve acımasız çıkıyordu.

"Tüm söyleyebileceğin ve yapabileceğin bu mu? Sana her şeyi teklif etmişken... Öyleyse beni dinle. Ben diyene kadar buradan çıkmayacaksın. Şu telefonu kaldırıp hepinizi birden tutuklatıp Blue Hills'deki araziye izinsiz girmekle suçlayabilirdim. Altı aydan fazla gözaltında tutulabilirdiniz. Tüm ihtiyacımız olan, adalet açısından görüntüyü kurtarmak adına, ifade için sürekli mahkemeye çıkmanı sağlamak. Bizler yasalara saygılı yurttaşlarız. Bugüne kadar hiçbir kadın bana senin davrandığın gibi davranmadı. Benden kaçmak ve saklanmak. Canavar mıyım ben? Ve bana bıçak çekmeye cüret ediyorsun... Mademki kader seni benim evime kadar getirdi, şu yatağa uzanıp bacaklarını ayırana kadar gitmene izin vermeyeceğim. Artık bakire olmadığını unutma. Düşün bunu. Karar senin... Sizi özgür kılmak ya da kılmamak da benim elimde... Git şimdi!"

Bir zili çaldı ve Wanja diğerlerinin yanına geri götürüldü. Bir köşeye gitti, yüzünü sadece duvara dönerek oturdu, ne konuşabiliyor ne de ağlayabiliyordu. Karega ve Njuguna adamın ne istediğini sordular. Yalnızca omuzlarını silkti.

Kapı açıldı ve Njuguna, evdeki adamlardan biri tarafından dışarı çağrıldı. Dışarıda şeften gelen mesajı dinledi. Wanja beyefendinin eski eşlerinden biriydi. Ilmorog'a kaçmıştı, şimdi de adamla aynı yatağı paylaşmayı reddediyordu. Njuguna geri geldi ve Wanja'ya kınayan gözlerle baktı.

Njuguna kendilerini bekleyen nahoş olasılıkları da ortaya koyarak durumu olabildiğince usturuplu biçimde açıklamaya çalıştı.

"Hayır!" diye bağırdı Karega, adamın taleplerinin içyüzünü anlar anlamaz.

"Bir çocuk mu ölsün? Joseph ölsün mü? Sırf... Sırf... Ayrıca o... o bir bakıma adamın karısı" diye ısrar etti Njuguna.

"Ama Wanja adamı tanımıyor! O da, tıpkı bizim gibi, bu gece onu ilk kez gördü!" diye karşı çıktı Karega kuşkuyla.

"Bırak inkâr etsin o!" dedi Njuguna, sesinde muzaffer bir kesinlikle.

"Doğru mu? Wanja, doğru mu?" diye sordu Karega ve cevaplaması için bekledi.

Wanja ise soruyu duymamış gibi aynı konumda oturmaya devam ediyordu. Ona acı veren ne adamın yalanları, ne Njuguna'nın tavrı, ne de Karega'nın sorularıydı. Ona acı veren Njuguna'nın Joseph'ın öleceğine dair söyledikleriydi. Kendisine bile ait olmayan birinin ölümünden sorumlu olacaktı. Yolculuğun başlangıcını düşündü. Belki de onu suçluyorlardı. Diğerleri yolculuğa devam etmeyi yeğlerken, şayet o buraya gelmeyi önermeseydi, hatta aslında bu kadar ısrar etmeseydi... Eğer gençliğinde yanlışa düşmeseydi... Eğer... Eğer... Öylesine çok eğer vardı ki ve hepsi de olanca ağırlıklarıyla omuzlarına çökmüştü. Ne yapacaktı? Kendisini nefret ettiği bir adama mı verecekti? Hem de kendi kendine ettiği yeminin üzerinden daha altı ay bile geçmeden? Eğer kendisi... Joseph ölürse... Ya Nyakinyua ve diğerleri... Soğukta... Aç... Susuz... Ilmorog'daki kuraklık... Başarısızlığa uğramış görev... Kurtuluş yok...

Daha fazla ölüm... Ne yapacağım ben? Ne yapacağım? Yeni bir aşağılanma daha mı yaşayacağım? Keşke Karega'ya geçmişiyle ilgili tüm gerçekleri anlatmış olsaydı. O zaman içinde bulunduğu ikilemi aşmada kendisine yardımcı olurdu. Başını kaldırdı ve Karega'nın tam gözlerinin içine baktı.

"Peki! Peki!" diye fısıldadı ve ayağa kalkıp kapıya yöneldi.

Bir ân, Karega tamamıyla donuk, hareketsiz kaldı, gözlerini bir noktaya dikmişti. İnsan neye inanırdı? İnsan şimdi gerçekten neye inanabilirdi? Birden canlandı. Ayağa kalktı, Wanja'ya doğru ilerledi ve kapıyı açmak üzere olan kadının elinden tuttu. Etinde ürpertici bir titreme hissetti Wanja, halsizce ve yalvarır gibi gözlerini kaldırıp baktı Karega'ya, sonra diğer tarafa çevirdi bakışlarını, onun kendisini yargılamasını bekleyerek. Utanç duyduğu bu çıkmaz hariç her konuda ama her konuda olabilirdi.

"Hiçbir şey bilmiyorum" dedi, gücenik bir ses tonuyla, odadaki bir şeylere gebe sessizliğin ortasında. "Ama... Ama... Gitmek zorunda mısın?" diye tamamladı sözlerini, oldukça dokunaklı bir tonda.

Wanja bir kez daha kısa bir bakış attı ona, gözlerindeki o dans eden yoğunluğu gördü, gençliği ve masumiyeti yüzünden neredeyse nefret etti ondan. O anda, bilgi ve deneyim açısından aralarında bulunan uçurumun farkına vardı, ağlamamak için metin olmaya çalıştı. Bir parça sabırsızca, daha doğrusu sinirle elini çekti, kapıyı açtı, dışarı çıktı, kapıyı arkasından öylesine hızlı çarptı ki hem odada hem de içinde bir sarsıntıya yol açtı. Ölmeli diye gümbürdedi bir ses içinde, ölmeli. Bu kadar basitti. Acı bir biçimde de hoştu. İçindeki huzur ve sükûneti geri kazandı böylece.

Ardında, odada, köşesinde birden daha da küçülmüş olan Karega acıyla inledi bir kez. Ölmeli dedi, sanki birinin sorduğu bir soruya yanıt verir gibi. Ateşim olsaydı eğer tüm bu yeri ateşe verirdim, dedi. Beklenmedik inilti ve daha çok da sözleriyle irkilen Njuguna, Karega'ya baktı ve tıpkı bir heykel gibi tortop olduğunu gördü, ardından duvara çevirdi bakışlarını. Gençlik gençlik diye mırıldandı kendi kendine. Artık ürkütücü bir sessizlik ve uğursuz bir önsezi sarmıştı her ikisini de.

4. Nihayet pazartesi sabahı heyet şehre ulaştı. Yeni yeni heyecanlar duyuyor, çevrelerinde gördükleri şeylerin üzerlerinde yarattığı daimi şaşkınlık hali içinde, şakalar yapıp gülüşüyorlardı: Sokaklar, binalar çok uzun, trafik çok ağır, şehirli erkek ve kadınların kıyafetleri çeşit çeşitti. En büyük girişimleri, trafikte karşıdan karşıya geçmek oldu. Bir iki kez tam hızla caddenin karşısına geçmeye çalışırlarken iki üç araba aniden fren yapmak zorunda kalmış, sürücülerin sövgülerine maruz kalmışlardı: Bu *Masai*'ler de kimin nesiydi böyle? Bu *Dorobo*'lar ve eşek arabaları şehirde yasaklanmış olmalıydı! Yine de onca güçlükten sonra, şu meşhur şehre varmış oldukları için memnundular. Her gecenin bir sabahı vardı!

Ilmorog ve Güney Ruwa-ini milletvekili Saygıdeğer Nderi wa Riera'nın ofisi, Camay Restoranı ile Jeevanjee Bahçeleri'ne yürüyüş mesafesinde bulunan, o zamanki adıyla Market Caddesi'nde yer alan Iqbal Iqlood Binaları'nın ikinci katındaydı. Karega ve Munira, saygıdeğer vekillerinin heyeti kabul edip edemeyeceğini öğrenmek üzere ofisine gittiklerinde, diğerleri Bahçeler'de bekledi.

Dudaklarını kopkoyu boyamış, başına da peruk takmış sekreter, tırnaklarını törpülüyordu. İki adamı baştan aşağı şöyle bir süzüp, bütün beklentilerini boşa çıkardı. Milletvekili orada değildi, Mombasa'ya gitmişti, ne zaman döneceği de belli değildi. Sekreter, yüzlerinin aniden düştüğünü, bakışlarındaki sıkıntıyı gördü ve bir sebepten acıdı onlara. Ertesi gün öğleden sonra yeniden gelebilirler miydi? Yüzlerindeki ve kalplerindeki umutsuzlukla diğerlerinin yanına döndüler. Bu gece nerede uyuyacaklardı? Neden, ah neden böyle bir ihtimali hiç düşünmemişlerdi? Hem zaten bilselerdi bile ne yapacaklardı ki?

Karega ve Munira, diğerlerini derin bir mevzunun içinde buldular. Abdulla'nın eşeğine ve arabasına, trafiği engellediği, bir caddeye ve Jeevanjee Bahçeleri'ne pislediği için polis tarafından el konmuştu. Abdulla, yolculuk şartlarına dair açıklama yapmış, polis de grup şehirden ayrılmak üzere hazır olana dek eşeği alıkoyacağını söylemişti.

Karega pek dindar biri sayılmazdı. O bile, bir uğursuzluğun kendilerinin ve üstlendikleri görevin peşini bırakmadığını hissediyordu. Açlığın, susuzluğun kırbaç darbesine ve kendi insanlarının zulmüne maruz kalmışlardı. Düşene bir darbe de kader vurmaya hazırlanıyordu şimdi de. İnsanlar ona, bu yolculuğun mimarına bakıyor, bu bulmacayı çözmesini bekliyorlardı. Peki ama ben ne yapabilirim diye sordu acıyla kendi kendine, gerçeği, Jeevanjee Bahçeleri'nde kalmak ve geceyi orada geçirmek zorunda oldukları gerçeğini onlara söyleyebilecek durumda değildi.

Grubu kurtaran yine Wanja oldu.

Sanki diğerlerinden ayrılmış gibi yalnız başına oturuyordu ama, yine de Karega'nın yüzündeki ıstırabı gördü ve kalbindeki iç hesaplaşmadan kaynaklanan çalkantı ve kargaşayla çok da alakasız olmayan bir fikir geldi aklına.

"Dinle Karega! Sana bu şehirdeki bir adamdan, bir avukattan söz etmiştim. O... o... bir biçimde pek çok insandan farklı."

Karega sorgusuz sualsiz, minnetle tutundu bu umuda.

İkili, Bahçeler'i boydan boya geçerek Khoja Camisi'nin yakınındaki bir Hint restoranına gitti. Başka bir zaman olsa, Karega yapıya bakar ve Ole Masai'nin, kolonyal iki polis memurunun yolunu, öylesine etkileyici bir biçimde, hangi köşede kestiğini hayalinde canlandırmaya çalışırdı. Şimdi ise yine aynı soru zihinlerini meşgul ediyordu. Ya avukat da yoksa? Wanja numarayı çevirdi. Sesi, bir dehşet gecesinin ardından kendisine uzatılan yeni bir el gibi geldi ona, ağlayacak gibi oldu. Sorununu açıklamaya çalıştı ama adam kısa kesti: Neden bürosuna gelmiyordu? Adresi verdi ve hangi otobüse binmesi gerektiğini söyledi.

Karega daha önce hiç avukat bürosu görmemişti, otobüs Mboya Caddesi, Ngala Caddesi, River Yolu, Kariokor ve ardından da Pumwani boyunca ilerlerken, zihninde, sevimsiz bir güç ve imtiyazı çağrıştıran heybetli koridorlar resmedip durdu. Ama en nihayetinde, sonsuzmuşçasına uzanan mukavva ve teneke çatılı yapılarıyla, şehrin harap bir bölümüne vardılar. Teneke bir ofisin dışında, müşterilerden oluşan uzunca bir kuyruk bekliyordu. Onları içtenlikle kabul

etti ve Wanja'yı yeniden gördüğü için en küçük bir şaşkınlık belirtisi göstermedi.

Ağzından yalnızca "Ah, genç bayan" sözcükleri döküldü ve sıraya oturmalarını söyledi. Karega, kalın çerçeveli gözlükleri ve kır saçları olan, çizgili pantolon ve yelek giymiş, yanı başında da şapka ve şemsiyesi bulunan yaşlı bir adam görmeyi umuyordu. Ama bunun yerine, kırklı yaşlarda olan, beyaz, kısa kollu gömlek giymiş, sade bir kravat takmış, avukat olamayacak ve kapısında kendisini görmek isteyen böylesi bir kalabalık bekleyemeyecek kadar genç birisi ile karşılaştı. Daha ayrıntılı inceleyince, adamın yüzünde bir bezginlik fark etti Karega. Bakışları, manevi bir ışıkla, gizli bir bilinçle tedirgin edilmişlercesine huzursuzdu. Çok fazla şey bilmenin ağırlığı altında bunalmış gibi görünüyordu.

"Eve gitmemişsin" dedi, ama sesinin tonunda suçlama yoktu, itham yoktu, canıgönülden bilmek istiyor gibiydi.

"Hayır... Gidemedim" diye yanıtladı Wanja fısıltıyla.

"Size nasıl yardım edebilirim?" diye sordu, bakışıyla Karega'yı da sohbete katarak. İlgili, anlayışlı bir hali vardı bu defa da, insanın konuşmasını kolaylaştırıyordu, söyleyecekleri kendisine kınama, suçlama, alay ya da herhangi bir olumsuz yargı biçiminde dönmeyecekmiş hissi veriyordu insana. Böylece, Karega ona Ilmorog'daki kuraklıktan, şehre bir heyet gönderme kararı almalarından, içinde bulundukları vaziyete gelene kadar yaptıkları yolculuktan söz etti. Halihazırdaki sıkıntılarına hiç değinmedi. Şu anda tüm istedikleri, Parlamento'daki vekilleriyle yapacakları görüşmeyi beklerken, geceyi geçirebilecekleri bir yerdi. Avukatın yüzü bulutlandı birazcık, parmaklarıyla hafifçe masaya vurdu bir iki kez ve şöyle dedi:

"Gördüğünüz gibi, dışarıda beni bekleyen insanlar var. Çoğu, köylerden geliyor. Neredeyse her konuda tavsiyeye ihtiyaç duyuyorlar. Bankaların tehditi altında olan topraklarından, bir büfeye nasıl sahip olacaklarına ya da adamın birinin, kendilerine Highlands'te çiftlik alma sözü vererek ellerinden aldığı paraya kadar... Bu tip şeyler işte! Benim evi hatırlıyor musun?"

"Evet... Hangi otobüse binileceğini ya da hangi yoldan gideceğini söylersen..."

"Onları oraya götürün. Evin arkasında bir bahçe var. Her halükârda benimkinin arkasında başka bir ev yok. Sonra görüşürüz."

Karega çok büyük bir rahatlama hissetti. Sitemkâr bakışlara maruz kalacağı bir geceye katlanmak zorunda değildi artık. Ne tuhaf bir adamdı bu böyle... Hâlâ böyle insanlar kalmış demek ki bu ülkede diye düşündü Wanja'ya minnet duyarak.

Otobüste bunu söylemeye çalıştı Wanja'ya ama sonra fikrini değiştirdi ve sadece dışarıyı, varoşları, daracık sokaklarda oynayan çıplak çocukları izledi. Ve merak etti... Kim daha iyi durumdaydı? Unutulmuş bir köyde yaşayan köylüler mi? Yoksa semt adını verdikleri bu çöp yığınlarının arasına fırlatılıp atılmış şehir sakinleri mi?

Wanja, Karega'nın tereddütünü fark etti. Bu, ona acı verip henüz tam olarak iyileşmemiş yaralarına dokunsa da, yine de onu anlamaya çalıştı. Kendisini daima, o evde yaşananların ışığında yargılayacaktı. Kaderin onu kaçmakta olduğu bir geçmişle yüz yüze getireceğini nereden bilebilirdi ki? Birden içinin nefretle dolduğunu hissetti. Karega'nın masumiyetinden nefret etti. Sessizliğiyle bile Wanja'yı taşımak zorunda bıraktığı ahlaki yükten nefret etti. Ne olmuştu yani o adama teslim olduysa? Gözyaşlarına engel olmaya çalıştı. Ne olmuştu yani? Onlar için yeterince acı çekmemiş miydi? Bu yolculuğa çıkmayı istememişti bile!

Avukatın Nairobi West'teki evi, vaktiyle yalnızca Hintlilere ayrılmış yerlerden biriydi. Evin ön tarafında kaldırım taşlarıyla döşeli ve taş duvarlarla çevrili genişçe bir avlu, arka tarafında ise yine taş duvarlarla çevrili küçük bir bahçe vardı. Kimi avluda, kimi de bahçede oturdu. Abdulla'nın köklerinin ve okaliptüs yapraklarının işe yaraması iyi olmuştu. Kökler ve yapraklar kaynatılmış, terleyip de hastalığı atana kadar Joseph bir battaniyeye sarılmıştı. Şimdi diğer çocuklarla oynuyordu. Nairobi'de oldukları için mutluydular. Wanja, bu yere dair karışık his ve düşünceler içindeydi. Ona hem kurtuluşu hem de utancı çağ-

rıştırıyordu. Sonra, daha iki gece önce yaşadığı utanç ve aşağılanma anlarını anımsadı, yaklaşık on dakikanın sonunda Karega ve Njuguna'nın yanına dönmüştü. Karega, Njuguna ve Wanja sessizlik içinde kapıya kadar yürümüşler, diğerlerinin gitmiş olduğunu görünce dehşete kapılmışlardı. Ama aniden karanlıklar içinde bir adam belirmiş ve kendisini takip etmelerini söylemişti. Tüm gizem işte o zaman çözülmüştü.

Evsahibi, Wanja'yla Karega'nın hikâyesini doğrulatmak üzere gerçekten de kapıya iki adamını göndermişti. İkili, insanların talihsiz hikâyesini dinledikten sonra kafa kafaya vermişti. Yalnızca Bay Hawkins olarak tanıdıkları patronlarının ne kadar zalim olabileceğini biliyorlardı. Bir keresinde sadece adres sormak için uğrayan bir adamı tam bir hafta boyunca sadece su vererek kilit altında tutmuştu. Bu insanların varlığını açık etmemeye karar verdiler. Birisi, onları işçilerin yaşadığı kısma götürürken, diğeri de bir yalan uydurmak üzere geri döndü. O sabah, seyahate kaldıkları yerden devam etmeden önce, pazar gününü ve gecesini hep birlikte geçirdikleri yer burasıydı. O süre zarfında Wanja ile Karega birbirlerinden uzak durmuşlardı. Njuguna bile içine kapanık ve üzgündü.

Karega da iki gece önce yaşanan tecrübeyi ve Wanja'nın geçmişindeki sırrı düşünüyordu. Onunla şu Bay Hawkins arasındaki gerçek bağ neydi tam olarak? Bu düşünceyi zihninden uzaklaştırmaya çalıştı. Herkesin kendisine ait gizli bir geçmişi vardı. Oturup duvara yaslanmış olan Abdulla'ya baktı. Kendi kabuğuna, hüzün ve sessizlikten örülü, görünüşe bakılırsa nüfuz edilemez bir dünyaya çekilmişti. Karega için acı verici bir değişimdi bu. Düzlüklerin ilahları andıran avcısı, silahların, bıçakların, otların ve hava durumunun efendisi, kahramanca bir geçmişe olan bilgi ve yakınlığıyla öylesine kendinden emin birinden, bu kendi içine çekilmiş yaşlı adama dönüşmüş olmasıydı acı veren... Sonra, eşeğin polis gözetiminde olduğunu anımsayınca durumu anladı. Wanja'nın evden dışarı sıvıştığını gördü ve peşinden o da sokağa çıktı. Ona ne kadar borçlu olduklarını bir tek o anlamıştı. Arkasından yetişti. Evin ardında kalan dar, asfalt yol boyunca birlikte yürüdüler sessizce.

"Git başımdan, uzaklaş benden!" dedi birden, neredeyse vahşice. Ama Karega gitmedi. Muhoho Yolu ile Gadhi Bulvarı'nı geçerek, Langata Yolu ve Kışlası'na doğru yürümeyi sürdürdüler. Parmaklıkların başında durup Nairobi Parkı'na baktı. Karega da yanı başında durup puslu gökyüzünün içinden hayal meyal seçilen uzaklardaki Ngong Tepelerini seyretti. Sonra küçük bir uçağın çok çok alçaklardan uçtuğunu gördüler. "Düşecek, düşecek" dedi Wanja. Bir tane daha, sonra bir tane daha gördüler, Karega, Wilson Havalimanı'nın yakınında olduklarını hatırladı. Turistlerin, vahşi av alanlarını görüp kısa bir macera yaşamak üzere iç kısımlara gitmek ve karanlık basmadan şehre dönmek için özel uçak kiralamaya geldikleri yerdi orası.

"Tüm yaptıkların için sana teşekkür etmek istiyordum..." dedi Karega, mahcup, Wanja'nın yanlış anlamamasını umut ederek.

"Ani çıkışlarım için özür dilerim. Öylesine utanıyordum ki..."

Bir an düşündü Karega.

"Hayır" dedi, "Sadece sen değildin aşağılanan... Hepimize yönelik bir hakaretti o..." Nasıl devam edeceğini bilemedi, bu nedenle de genel konuşmayı denedi. "Ne zaman içimizden biri hor görülse ya da aşağılansa, en küçüğümüz bile olsa, hepimiz aşağılanmış ve horlanmış oluruz çünkü bu, insan olmakla ilgili bir şeydir."

Avukat altıdan sonra geldi eve, onlara Jogoo unu, süt ve lahanadan oluşan hoş geldiniz paketleri getirmişti. Oturma odasına davet etti hepsini, kocaman dikdörtgen biçiminde bir odaydı burası. Nyakinyua buraya rahatlıkla bir kulübenin sığabileceğini söyleyerek şaşkınlığını dile getirdi. Ne israf ama! Herkes güldü bu yoruma. Çocukların bazısı hâlâ dışarıda oynuyor, Embakasi'ye doğru uçan uçakları seyrediyorlardı. Birkaçı yetişkinlerle beraber oturuyordu. Duvarlar, İsa'nınkileri andıran lüleleri ve azizlere yaraşır gözleriyle Che Guevara'nın, sakin ama gururlu ve meydan okur bir tavırla oturan Dedan Kimathi'nin resimleriyle, Mugalula'nın sokaktaki bir dilenciyi gösteren tablosuyla süslenmişti. Bir köşede,

bir özgürlük savaşçısının Wanjau tarafından yapılmış ahşap heykeli vardı. Abdulla birkaç saniye Kimathi'nin resminin önünde durdu, sonra birden aksaya aksaya odadan dışarı, bahçeye çıktı. Diğerleri heykelin çevresini sararak, savaşçının saçları, kalın dudakları ve gülen açık ağzından görünen dili ve belindeki kemerle ilgili görüşlerini dile getirdiler. Ama neden göğüsleri var diye sordu birisi. Hem erkek hem de kadın gibiydi bu haliyle. Bu nasıl olabilirdi?

Nyakinyua basit bir mantık yürütmeyle onları susturana dek bu konuda tartıştılar.

"Bir erkek bir kadın olmadan çocuk sahibi olamaz. Bir kadın da bir erkek olmadan çocuk doğuramaz. Bu ülkeyi özgürlüğüne kavuşturmak için savaşanlar hem kadınlar hem de erkekler değil miydi hem?"

"Ama bir erkek bir kadından daha önemlidir" dedi Njuguna. "Orada, şeyle... yatan bir erkek değil miydi? Nerede olduğunu biliyorsunuz işte."

"Bu evin hanımı nerede?" diye sordu avukata Nyakinyua, konuyu değiştirmek amacıyla.

"Ebelik eğitimi almak üzere birkaç aylığına başka bir ülkeye gitti. Ama ona yazıp geri dönmek için artık elini çabuk tutsa iyi olacağını çünkü kendime ansızın yeni bir eş ve buradaki çocukları bulduğumu söyleyeceğim." Wanja'nın *ugali* ve sebze çorbası hazırladığı mutfağa doğru oyuncu bir bakış attı.

Hepsi güldüler ve ardından çokeşliliği tartışmaya başladılar.

"Öyle herkes birden fazla eş alamazdı. Karşılığında keçi vermek zorundaydın. Keçi de servet demekti o günlerde. Genellikle yalnızca büyük aileler yapabilirdi bunu" diye açıkladı Nyakinyua.

Bürodaki halinden ne kadar da farklı görünüyor diye düşünüyordu Karega. Üzerindeki huzursuzluk hali gitmiş gibiydi. Karega ona bazı sorular sormak istiyordu ama bir nedenle nereden başlayacağını bilemiyordu.

Yemekten sonra avukat Karega ve Munira'yı kitaplığına götürdü. Kısa bir süre sonra Wanja ve Abdulla da onlara katıldı. Bir yığın kitabı vardı ve her birine bariz bir özen ve

sevgiyle dokunuyordu. Munira neredeyse bomboş olan raflarından utandı. Yere oturdular ve avukat birden Ilmorog, tarihi, milletvekilleri, oradaki koşullar ve bu ziyaretten ne elde etmeyi umduklarına dair detaylı sorular sormaya başladı. Karega açıklamaya çalıştı, bir yandan da ansızın, olanca çıplaklığıyla, tüm bu maceranın ardındaki belirsizliğin ayırdına vardı. Onlarla konuşurken, adamın yüzüne huzursuzluk ifadesinin geri geldiğini, sesine de hüznün bulaşmış olduğunu fark etti.

"Sizi kabul edecektir diye düşünüyorum. Huzursuz vicdanını susturmak adına bir *Harambee* toplantısı bile düzenleyebilir. Birazcık hayır işi yani..."

"Birazcık hayır umurumuzda değil" dedi Munira, "Bu şehirde pek karşılaştığımız da söylenemez." Rahibin ve Chui'nin evinde yaşadıklarını anlattı. "Benim anlayamadığım şey, en sarsıcı sözcükleri sarf etme konusunda açıkça birbirleriyle yarış halinde olmalarıydı. Eskiden, şarkılar, sözler, her şey olması gerektiği gibiydi. Âşıklar kendi aralarında atışır, hatta birbirlerine hakaret bile ederlerdi ama yine de bir yücelik olurdu her şeyde. Gençken, evdekilerden gizli sünnet şenliklerine katılırdım."

Durdu ve erkek kardeşlerini düşündü. Belki biri belki de hepsi birden evdeydi şimdi. Babaları da oturmuş onlara övgüler yağdırıyordu. Karega ve Wanja evde yaşananları düşünüyorlardı. Ama bu konuda fazla bir şey söylemediler. Avukat konuşmaya başladı. Sanki kendi özbenliğiyle bir diyaloğa girmişti de, diğerleri, kendi şüpheleri ve korkularıyla savunmasız halde girişmiş olduğu bu mücadelede yalnızca birer seyirciydiler. "Efendisinin sesinin ritmiyle, efendisinin dansını eden siyah zombileri, şu siyah çizgi film karakterlerini görmek üzüyor, incitiyor, zaman zaman da kızdırıyor beni. Bu işi kusursuzca yapacaklarından emin olabilirsiniz. Ama bundan sıkıldıklarında ya da şöyle diyeyim, bundan sıkıldığımızda, yüzümüzü halkımızın kültürüne çevirip onu da suistimal ederiz bizler, bir şişe şampanyanın ardından sırf eğlence olsun diye... Ama sonra, ne ektik ki ne biçmeyi umuyoruz diye soruyorum kendi kendime. Yine de, karar ânının, gününün, döne-

minin kapımızı çaldığı o yol ayrımına geldiğimizde, yanlış yola saparak harcamış olduğumuz fırsatlara, kaçırdığımız olanaklara bakıyorum geriye dönüp. Ah, unutulmaz bir ândı o! Tüm dünya, farklı sebep ve beklentilerle de olsa susmuş, Afrika'ya ve dünyaya yiğitliğin ve siyah kurtuluşunun yolunu göstermiş olanların canavara ne yapacağını görmeyi bekliyordu. Savaşçılarının mızraklarını, kendilerini altın ve gümüş canavarının hizmetinde köleleştiren beyaz vurguncuların kanıyla yıkamış olanlar, şimdi erler meydanında hangi dansı edeceklerdi? O zamanlar ne istersek yapabilirdik çünkü halkımız arkamızdaydı. Ama bizler, önderler, bize yüzlerce yıldır eziyet etmiş olan dökme bir tanrıyla, kör, sağır bir canavarla flört etmeyi tercih ettik. Şöyle düşündük: Yanlış olan bu tanrıya hizmet eden insanların ten rengi. Kendi himayemiz ve vesayetimiz altındaki bu Canavar Tanrı'yı terbiye edecek ve onu kendi irademize hizmet eder hale getireceğiz. Ancak unuttuğumuz bir şey vardı. O, insani acılara daima kör ve sağır olmuştu. Böylece onu palazlandırmaya devam ediyoruz, büyüyor ve hep daha fazlasını bekliyor, artık hepimiz onun kölesiyiz. Tapınağında diz çöküp dua ve ümit ediyoruz. Şimdi geldiğimiz noktaya bir bakalım: Blue Hills sakinleri... Kör tanrıya hizmet görevini üstlenen din adamları... Bin dönümlük bir arazi... Cemaat bir dönümcük için yalvarırken bir milyon dönüm tek bir rahibin ellerinde... Bu, alınterinizin birikimi yalnızca deniyor onlara... Canavar tanrının güvenilir köleleri olalım, ona ruhlarımızı verelim... Ve beraberinde de yüzde onluk bir pay... Ne de olsa rahipler de bir şeyler yemek zorunda... Onu kölelerine, bankalara götürelim... Bu arada dua etmeye de devam edelim... Tanrı dürüstlüğümüzü ve gayretimizi fark ederse belki bize de birazcık kırıntı düşer. Bu arada, tanrı irileşip şişmanlamayı sürdürür ve daha da gözalıcı hale gelir. Bu da rahiplerin iştahını kabartır. Canavar, papazları vasıtasıyla tek bir ahlak yasası buyurmuştur: Açgözlülük ve birikim. Kendime soruyorum: Adil mi bu? Çocuklarımız için adil mi?

Ben bir avukatım. Ne anlama geliyor bu? Ben de hayatımı canavara hizmet ederek kazanıyorum. Canavar tanrının, meleklerinin ve tüm ruhban sınıfı hiyerarşisinin kutsallığını ko-

rumak için tasarlanmış olan yasaların uzmanıyım. Bense sadece bu kanunlara riayet etmeyenleri ve aforoz edilebilecek olanları korumayı seçtim. Hatırlayalım, yalnızca birkaç kişi, seçilmiş birkaç kişi hiyerarşi içerisinde kayda değer bir konum elde edebiliyor. Dikkatinizi çekerim, ki acı veren de bu zaten, din hocalarını, kilise müdürlerini, papaz yardımcılarını, papazları, piskoposları, melekleri besleyen de hep onların alınteridir. Yine de hüküm giyenler, lanetlenenler hep onlardır."

"Ben bir rahibim, günah çıkartan bir papazım, küçük bir pencereden bakıyorum ve aslında baktığım şey bir ulusun ruhu, yaralar, bereler, pıhtılaşan kan... Her şey yüzlerine, gözlerine yansımış, öylesine şaşkınlar... Günahlarımızı itiraf etmeden önce söyle bize, söyle bize... Kim yapıyor bu yasaları? Kimin için? Kime yardım etmek için? Bu sorulara verecek yanıtım yok... Ama dediğim gibi, dünyayı görebilmem için bir pencere açıyorlar bana.

Kendime soruyorum: Ne oldu? Ne oldu? Tüm bu kitapları alıp okuyorum, bilgelik arıyor, pek çok soruya cevap bulmaya çalışıyorum. Halkımız şöyle demişti: Canavara köle olmayalım, yalnızca dua edelim ve kendi içimizdeki gerçek Tanrı ile savaşalım. Tüm bu toprakları, tüm bu endüstrileri biz kontrol etmek ve içimizdeki tek Tanrı'ya hizmet etmek istiyoruz. Savaştılar, kanlarını döktüler, birkaç kişi Blue Hills'te yaşayabilsin ve o dışımızdaki dökme tanrıya hizmet edebilsin diye değil, çoğunluk, nerede olursa olsun gerçek anlamda yaşayabilsin diye... Beyaz papazlar, yenilgiyi görerek yeni rahiplere dudak büktüler ve onları alaya aldılar: Şu muhriplere de bakın hele, evet bizler gidiyoruz ama bu insanlar kesinlikle tüm kilise kanunlarını yıkacaklardır. Ve bizler, onların okullarında eğitim görmüş olanlar göğsümüzü yumrukladık. Bizler mi yıkıcıydık? Bizler mi kilise kanunlarına uymayacaktık? Bizler de sizler kadar medeniyiz, Canavar tanrıyı devirecek olanlar bizler olmayacağız, bunu göstereceğiz size. Bir zamanlar bizden şüphe ettiğiniz için utanacaksınız."

"Eski bir hikâye bu. Siriana'da Chui'yle birlikte olduğunu söylüyorsun. Ben de oradaydım, ama çok daha sonra, yıllar sonra. Chui'den bahsedildiğini duyardık. Ama o zamanlar

muhrip olarak tariflerlerdi onu. Hayalim rahip olmaktı, oldukça eğitimli bir rahip... Bu nedenle de Chui'den nefret ederdim. İsmi bile geceleri ormanda sinsi sinsi dolaşan şu yaratıkların görüntülerini uyandırırdı zihnimde. Sonra Peter Pooles, köpeğine taş fırlatmış olan bir Afrikalıyı vurarak öldürdü. Dava Siriana'da büyük ilgi uyandırdı. Ölüm cezasına çarptırıldığında hepimiz mutlu olduk. Ama biliyor musunuz? Fraudsham bir toplantı düzenledi okulda. Hayvanlara karşı duyarlı olmak gerektiğinden bahsetti durdu. Medeniyetin ölçüsü, bir halkın hayvanlara özen göstermeyi ne kadar öğrenmiş olduğuyla alakalıydı. Tüm dünyanın itirazlarına rağmen, bir köpeği, zavallı Laika'yı uzaya, ölüme gönderen şu Ruslar kadar merhametsiz mi olmak isterdik? Pooles bir parça aşırıya kaçmış olabilirdi. Ama onu en yüksek ve en asil dürtü harekete geçirmişti: Savunmasız olanı sevip onu savunma dürtüsü. Ve bize, Pooles'un affedilmesi için valiye göndermiş olduğu, Shakespeare'den çok dokunaklı bir alıntıyla son bulan mektubunu okudu:

Merhamet zorla olmaz;
Gökten süzülen yağmur gibi iner düştüğü yere.
Kutsallığı iki yönlüdür:
Hem vereni kutsal kılar, hem alanı.*

Toplantıdan suçluluk duygusuyla, gözler yerde ayrıldık. Birkaçımız ağladı. Buna inanabiliyor musunuz? Fraudsham'la birlikte ağladık. Ama hâlâ şüphe vardı içimde, olan biteni anlamıyordum. Nasıl yapabildim? Almış olduğumuz eğitim tüm bunları anlamama olanak vermiyordu. Irkçılığı ve zulmün diğer biçimlerini önemsiz hale getirmek amaçlanmıştı. Kendi değersizliğimizi bize kabul ettirmek amaçlanmıştı ki onların üzerimizdeki üstünlük ve hâkimiyetlerini kabul edelim. Sonra Amerika'ya gittim. Bir tarih kitabında, oradaki insanların eşit ve özgür olduklarına inandıklarını okumuştum. Louisiana, Baton Rouge'da Siyahların gittiği bir kolejde okurken, bir

* W. Shakespeare, *Venedik Taciri*, IV. Perde, I. Sahne, Çev. Bülent Bozkurt, İstanbul: Remzi Kitabevi.

kilisenin dışındaki bir ağaçta sallanan Siyah adamı kendi gözlerimle gördüm. Suçu mu neydi? Kız kardeşini itip kakan bir Beyazla kavga etmişti daha önce. O kasabada öyle büyük bir gerginlik vardı ki... Aaa! Amerika! Özgür ve Cesur adamın ülkesi!"

Durdu, gözleri uzak bir geçmişe takılıp kalmış gibiydi. Sonra Josh White'a ait bir *blues* parçayı mırıldanmaya başladı:

Güneyde ağaçlar
Tuhaf meyveler verirler
Yaprakları kanlı
Kökleri kanlı
Siyah bir gövde sallanır
Güney melteminde
Tuhaf bir meyve
Sarkar kavak ağaçlarından

Yeniden durdu... Tüm göndermeleri anlamasalar da, ardındaki hissiyatı yakalamışlardı. Devam etti:

"1896'dan bu yana Kenya'da olan da bu değil mi? O zaman şöyle dedim kendi kendime: Siyah adam yurdunda güvende değil. Siyah adam ülkesinin dışında da güvende değil. O halde tüm bunların anlamı neydi? Sonra Amerikan şehirlerinde dilenen Beyazlar da gördüm. Birkaç dolara vücutlarını satan Beyaz kadınlar gördüm. Amerika'da fuhuş tıpkı alınıp satılan bir mal gibi... Detroit'teki bir fabrikada Siyah ve Beyaz işçilerle yan yana çalıştım. Azıcık ekmek parası için fazla mesai yapardık. Chicago ve diğer şehirlerde bir yığın işsiz gördüm. Kafam karıştı. O halde eve döneyim artık dedim, mademki Siyahlar iktidara gelmişti artık... Ve birden, tıpkı bir şimşek çakar gibi, bizlerin de aynı Canavar tanrıya hizmet ediyor olduğumuzu gördüm. Amerika'dakiyle aynı canavardı bu... Aynı işaretleri, aynı belirtileri gördüm... Hastalık bile aynıydı... Öylesine ürkmüştüm ki... Öylesine ürkmüştüm ki... Kendi kendime haykırdım: Birkaç kişi, seçilmiş birkaç kişi, dört yüz yıl boyunca bir kıtanın ırzına geçmiş olan tek bir Canavar

tanrının bankasında binlerce dolar tutabilsin diye, daha kaç Kimathi ölmeli, daha kaç anasız çocuk ağlamalı, halkımız daha ne kadar süre alınterini dökmeye devam etmeliydi? İnsanlarımız açlıktan ölürken, insanlarımız düzgün barınaklar, çocukları için düzgün okullar bulamazken, kolonyal dünyanın Fraudshamlarının bizlerden, Blue Hills'te pornografi dansı yapacak kara zombiler yaratmak üzere oynadıkları o rolü, gün ışığında olanca çıplaklığıyla görmüştüm artık. Ve mutluyuz, bizlere güvenilir, medeni, akıllı dedikleri için mutluyuz!"

Tekdüze bir sesle konuşmuştu, yalnızca en sonda, istikrar, medeniyet, akıl sözcükleri çok açık bir tiksintiyle çıkmıştı ağzından. Her yerini anlamasalar da bu kıssa hepsinin gönlünü çelmişti. Ama her birini farklı bir yanı cezbetmişti. Abdulla, dökülen kan fikrinden etkilenmişti çünkü bu sorun Tigoni ve diğer yerlerdeki topraklara baktığında ona hep üzüntü vermişti. Bütün bir halkın kanı pahasına elde edilmiş olanın, sırf paraları ve banka kredileri olduğu için birkaç kişinin eline geçmesi hak mıydı? Tüm o mücadeleyi veren bankalar ve para mıydı? Ama hiçbir zaman aradığı cevabı bulamamıştı çünkü ona sahip olanın kara eller olduğu doğruydu. Kendisi de o çiftliklerden birine sahip olmayı isterdi. Wanja için etkileyici olan, Beyaz bir ülkedeki Beyaz fahişeler konusu idi. Bu gerçekten doğru olabilir miydi? Munira, canavar imgesinden sıkılmıştı ama tesadüf düpedüz etkilemişti onu: Avukat da mı Siriana'ya gitmişti? Karega da Siriana'ya gitmişti ve şimdi ikisi birden onun evine gelmişlerdi! Bunun anlamı neydi? Neydi bu? Karega adamın her şeyi anlatmadığını hissediyordu. Ama sohbet, zihni tarifi güç bir fikri yakalamak, kavramak ve onunla cebelleşmek üzereymişçesine, gerçekte, bu allak bullak olmuş evrende, kendi şahsi deneyiminin ve tarihinin keşmekeşinde, tutarlı bir bakış açısı oluşturuyormuşçasına bir merak, bir heyecan uyandırmıştı içinde.

"Siriana'da tam olarak neler yaşadın Karega?" diye sordu Munira. Farklı farklı düşüncelerin arasına aniden dalmış ve merakının şiddetiyle hepsini ürkütmüştü.

"Sen de mi Siriana'da öğrenim gördün?" diye sordu avukat, şaşırmış bir halde Karega'ya dönerek.

"Evet" dedi Karega. Munira'ya haksızlık etmiş olabileceği aklına geldi birden. Üçü de farklı Sirianalar, farklı Fraudshamlar görmüştü belki de, onları harekete geçiren aynı şey olmayabilirdi. Neden Munira'nın Siriana'da cereyan eden her olaydan haberdar olmasını beklemişti ki?

"Ne zamandı bu?"

"Yaklaşık bir buçuk yıl... iki... hemen hemen üç yıl oluyor ben oradan ayrılalı... atılalı... Zaman uçup gidiyor."

"Grev yüzünden mi? Sen de katılmış mıydın?" Avukat heyecanlanmıştı. Karega kalp atışlarının, en azından grevi duymuş birinin samimi merakı karşısında hızlandığını hissetti.

"Sanırım evet..."

"O bir, nasıl demeli, o bir..." avukat durakladı ve devam edebilmek için uygun sözcükleri aradı. "Şey, Amerika'dan döndüğümde ve gerçekten de aynı canavara tapındığımızı gördüğümde umutsuzluğa kapıldım. Nereden başlamalı diye sordum kendime. Böylece meslekte, şehrin yoksul bölgelerinde deneyim kazanmaya karar verdim. Küçük bir ücret alacaktım. Peki ama bu şekilde ben de onların sırtından para kazanmış olmuyor muydum? Eğitimim, işim ve o alanda çalıştığım gerçeği, tam da canavarın hizmetindeki şu kanunların kendi içinde meşrulaştırılması anlamına gelmiyor muydu? Bir bakıma, tiksindiğim o sistemden hayatımı kazanmış olmuyor muydum? Sonra Siriana'daki şu grev oldu, satır aralarını okurken, yeni bir gençlik doğuyor gibi geldi bana. Geçmişin o açık seçik utanç ve alçalışlarından arınmış, bu sebeple de manen kendilerinden öncekiler kadar yaralı olmayan bir gençlik... Bizim zamanlarımızdan öylesine farklıydı ki, Beyaz bir çocuğun huzurundayken, *kofia*'larını arkalarında katladıklarını gördükleri güçlü babalarından ve ağabeylerinden o kadar farklıydı... Umudumuz yeni çocuklarda, dedim kendi kendime... Beyaz Adama hiçbir şey kanıtlamak zorunda olmayan, çatal ve bıçakla yemek yiyebildiklerini, genizlerinden İngilizce konuşabildiklerini ve canavara Beyaz rahipler kadar etkin hizmet edebildiklerini ispatlamaya gerek duymayan, bu nedenle de toplu aşağılanmayı olanca çıplaklığıyla görebilen ve

hepimizin içindeki siyah tanrının gerçek krallığı için yola koyulan çocuklar: Mugikuyu, Mmasai, Mjaluo, Mgiriama, Msomali, Mkamba, Kalenjin, Masai, Luhya, hepimiz... Toplam enerji, halkın ruhu, kollektif biz, kendi adımıza kendimiz için çalışan bizlerin hizmetinde... *sisi kwa sisi*... Belki çok fazla anlam çıkarmıştım ama beni içinde bulunduğum bunalımdan çekip almıştı. Işığa dönüşebilecek bir pırıltı gördüm ve şöyle dedim: Fraudsham ve tüm Siyah Fraudshamlar... Artık yettiniz!"

Her halinden büyülenmiş görünüyorlardı, Karega bu cesaretlendirmeye yenik düştü.

"Aslında iki grev oldu ama çoğu insan sanırım bir Avrupalı da işin içinde olduğundan ilkini bilir. İkincisi de aynı ölçüde ciddiydi ve o kadar az haber yapıldığı için çok kızmıştık. Ama ikisi bir aradaydı çünkü her ikisinde de hâkim şahsiyetler Cambridge Fraudsham ve Chui Rimui idi." Munira'ya dönerek, "Sizin ve Chui'nin başaktörler olduğunuz şu ilk grevden söz etmiyorum."

"Bay Munira, siz de mi okuldan atıldınız?"

"Evet" dedi Munira.

"Ne tuhaf... Ne zaman oldu bu?"

"İlk grev sırasında... Chui grevi."

"Chui ile birlikte mi? Bir zamanlar bir efsaneydi o, ondan bahseder, hakkında hikâyeler anlatırdık. O Amerika'ya gitmiş olduğu için hepimiz oraya gitmek isterdik. Fraudsham sevmezdi Amerika'yı... Amerikalılar kötü İngilizce konuşuyorlar derdi. Ama Chui Amerika'yı seçtiyse, kötü olamazdı..." Avukat hatıralara dalarak başını salladı hafifçe.

"Ümit vaat ediyordu" diye avukatı onayladı Munira ve Karega'ya döndü.

Karega öksürdü, boğazını temizledi ve anlatmaya başladı:

"Yani, bildiğiniz gibi Cambridge Fraudsham kendi tarzında azametli biriydi. Ne kadar sakin ve kendinden emin olursa olsun, bir insanın ruh halini altüst edebilirdi. Ne zaman şehre, Bakanlık'taki adamları ziyarete gitse, diğer öğretmenler bahçeyi uzun adımlarla arşınlar, aylaklık eder ya da masaya tü-

nerlerdi. Bacak bacak üstüne atıp sigara içer, konuşur, şakalaşır ve biz çocuklarla birlikte eğlenirlerdi. Ama Fraudsham'ın geldiğini haber alır almaz ya da uzaktan VW arabasını görür görmez gerilir, çabucak sigaralarını söndürür, izmaritleri pencereden dışarı fırlatır ya da yerde ezerek söndürürlerdi. Ama bu insanlar Beyazdı. Fraudsham onları nasıl böylesine korkutabiliyordu? Nasıl içlerini tanrı korkusuyla böylesine doldurabilmişti? Yatakhanede Vono yataklarımıza uzanıp bunu konuşurduk. Sabah yerleri fırçalarken sorunun cevabını bulmuş olurduk. Sabahın beşinde bedenlerimizi soğuk suyla yıkarken, Beyaz olmanın manevi gücünü tartışırdık hararetle. Fraudsham sert bir adamdı. Hepimiz bu konuda hemfikirdik. Bir vali olabilirdi... Ya da bir okul müdüründen daha fazlası... Ama o, bazı öğrencilerin iddialarına bakılırsa, galiba reddetmişti bunu. Bu durum, adama karşı duyduğumuz korkuyla karışık saygıyı artırıyordu. Yaşamını saran gizem perdesini aralamaya çalışırken duymalıydınız bizi. Hayatına, aşkına dair masallar, efsaneler uydurduk, oysa asıl gizem herhangi birinin bunları biliyor olmasıydı. Cambridge'deyken kendi döneminin en zeki adamıydı, bunu biliyorduk, diğer profesörlerin hatalarını nasıl düzelttiğini de bilirdik. En cesurlardan biriydi, Anadolu'da, Filistin'de, Burma'da savaşmış, bir Alman tankını tamamıyla kendi başına durdurmuştu. Bu başarısına karşılık Kral madalya ya da onun gibi bir şey vermişti ona. Burma'da bir şarapnel parçasıyla kalçasından vurulmuş, terhis edilmişti. Sağ salim ve bir kahraman olarak evine dönerken ne düşünüyordu acaba? Cüzdanından resmini çıkarıp, inanamamaktan kaynaklanan bir esriklik içinde, Sahra çöllerindeki tüm o seferleri, Doğu'nun balta girmemiş ormanlarını, silah, kovan, bomba, roket gümbürtülerini aşarken, kendisine güç vermiş olan kadının imgesine bakarken gözümüzün önüne getirebiliyorduk onu. Tren rayların üzerinde tangır tungur ilerliyor, kalbi küt küt atıyor, hayal gücü kanatlanıp uçuyordu. Kollarındaydı, kollarında... Ama nihayet eve vardığında yalnızca oturdu ve ağladı. Sonra kiliseye gitti ve dua etti. Kendisine karşılık veren bir ses duyana dek dua etti. Tanrı'ya hizmet etmek üzere Afrika'ya gidecek, ardında

belki de manevi bir kahramanlık ve şan bırakarak orada ölecekti. Ama evine dönen başka bir askerle kaçmış olan o kadını asla affetmeyecekti, hayır, ne de başka herhangi bir kadını... Köpekler onun gerçek aşkıydı. Bizim dönemimizde Lizzy adlı küçük bir köpeği vardı. Nereye giderse gitsin, dersliklere, şapele, Nairobi'ye, vefalı bir dost gibi yanından hiç ayrılmazdı Lizzy. Genellikle haletiruhiyesini belirleyen de o olurdu. Şayet köpekçik hastaysa, ters ve huysuz olur, çok yalnız ve terk edilmiş görünürdü. Lizzy, VW ve Fraudsham. Onlara okulun üç silahşörleri derdik, çünkü hiç ayrılmazlardı.

Lizzy öldü.

Fraudsham'ın içinde bir şeyler koptu. Ders anlatamıyordu, vaaz veremiyordu. Yüzündeki çizgiler aniden derinleşmiş, bakışları donuklaşmıştı. Zihni başka bir yerdeymiş gibi ya konuşuyor ya da susuyordu. Gerçekten öylesine yalnızdı ki birazcık acıdık ona. Ama bunu anlayamıyorduk. Köylerimizde köpekler ölürdü. Yollarda köpekler ölürdü. Kırlarda, bayırlarda köpeklerin peşi sıra koşardık. Taşla birini vuracak olsak acı içinde kesik kesik öyle bir havlardı ki gülmekten gözlerimizden yaşlar gelirdi. İyi köpekler tavşan ve antilop avlamaya yarardı. Cesur köpeklerse sığırları ve evleri yağmacı sırtlanlardan ve hırsızlardan korumaya yarardı. Ama Lizzy bunlardan hiçbiri değildi. Nasıl oluyordu da bir erkeğin kendisini böylesine kaybetmesine yol açabiliyordu?

Okulu topladı. Bize izcilik, İngiltere, Cambridge, Keltler, Afrika ve Asya'da yeni ulusların doğumuna kadarki dünya tarihi hakkında ders vereceği yeni bir oturum olduğunu sandık. Ama söylediği şey bizde gülme isteği uyandırdı. Kahkahamı tutmaya çalıştıkça kasıklarıma ağrılar giriyordu. Evcil hayvanların insan yaşamındaki yerinden söz ediyordu. Tüm medeni ülkelerde hayvanlara özen göstermeyi öğrenmiş olma sayesinde insanlar yaşamın ve Tanrı sevgisinin kıymetini daha iyi anlar hale gelmişlerdi. Aniden tüm okul gök gürültüsünü andıran bir kahkaha tufanı koparmıştı. Fraudsham burnundan soluyor, hakaretler yağdırıyordu. Afrikalıların duyguları olmadığını söyledi. Şiddetli öfkesine rağmen gülmeyi sürdürüyorduk çünkü bizler nasıl anlayabilirdik ki, kulaklarımıza

nasıl inanabilirdik? Yani kim daha önce bir köpeğin tıpkı bir insan gibi gömüldüğünü duymuştu?

Okul başkanından *jembe*'lerle çukur kazmak ve Lizzy için tabut yapmak üzere her sınıftan dört çocuk seçmesini istedi. Tabutu taşıyacak birileri de olacaktı. Başkan gönüllü var mı diye sordu. Seçilme korkusuyla başlarımız eğik, yeniden kahkahalara gömüldük. Hiç gönüllü çıkmayıca başkan birkaç kişinin ismini söyledi. Gitmeyi reddettiler. Hepimiz gitmeyi reddettik. Fraudsham bu ani başkaldırışın farkına varıyordu.

Seçilen çocukları okuldan attı.

Biz de greve gittik.

Bütün okul inanamamaktan gelen bir korkuyla tir tir titriyordu. Okul tarihinde bir grev daha vardı ve onu Fraudsham kazanmıştı. Fırtına gibi esiyor, gürlüyor, tehditler savuruyordu. Emirlere itaat etmeyi reddettiğimizi iddia etti. Herhangi bir medeni toplumda birileri kuralları koyar, diğerleri de bu kurallara uyardı. Yöneten ve yönetilenler olmak zorundaydı. İtaat etmeye ve yönetilmeye karşı çıkarsan, o zaman nasıl yönetmeyi ve itaat görmeyi bekleyebilirdin? Göklere bir bakın, tahtında oturan bir Tanrı ve ona tabi değişik rollere sahip melekler vardı orada. Ama her şey bir uyum içindeydi. Fraudsham gözümüzü açmıştı.

Dün Beyaz, büyük ve güçlüydü ama artık aynı değildi. Dün Beyaz, güçlü ve yenilmezdi, yerinden oynatılamayan bir kayaydı ama şimdi, artık aynı değildi. Sık sık üzerinde fısıldaştığımız ama hiçbir zaman uyanık zihnimizin bir parçası olamamış şeyler, tüm çatlaklar, tüm çelişkiler öne çıkmıştı. Uzlaşmaya çalıştı. Yalnızca bir kişi atılacaktı. Hâlâ derslere girmeyi reddediyorduk. Peki o halde, sadece basit bir ceza: Her öğrenciye dörder sopa ve bir gün boyunca çimlerin biçilmesi. Tedirginliğini görmüştük. Yeni taleplerde bulunduk.

Afrika edebiyatının, Afrika tarihinin öğretilmesini istedik. Kendimizi daha iyi tanımak istiyorduk. Neden kendimizi beyaz karlara, buz tutmuş göl kıyılarında titreşen bahar çiçeklerine yansımış olararak görecektik ki? O esnada birisi bağırdı: Afrikalı bir okul müdürü ve Afrikalı öğretmenler istiyorduk. Bürokratik sistemi, şövalyelik düzenine özgü efendi-köle iliş-

kisini açıkça kınadık. İşe yaramıştı. Düşünebiliyor musunuz? Gazeteler krizin bu yanına vurgu yapıp bizi suçladılar. Ne zamandan beri öğrenciler, kuru bir kalabalık, öğretmenlerine ne öğretmeleri gerektiğini söylüyordu? Madem öğrenciler o kadar akıllıydılar ve kendilerine neyin öğretilmesi gerektiğini ve kimin öğretmeye uygun olduğunu biliyorlardı, o halde neden zahmet edip de okula kaydolmuşlardı? Hem de böylesi geçmişe sahip bir okula! İngiltere'deki en iyi okulun bile, mesela Eton'ın, sahip olmaktan gurur duyacağı bir okul müdürüne sahip bir okula! Öğrenci başına harcanan parayı hesaplayıp bunu yoksul köylülerin geliriyle kıyasladılar.

Bölücü nefret kampanyasına rağmen geri adım atmaya hiç niyetimiz yoktu. Chui, Chui diye haykırdı birisi. Chui adı dipdiriydi, bir efsaneydi o. Geri dönüp başa geçmesini istedik. Kahrolsun Fraudsham! Bürokratik sisteme son! Kahrolsun Beyazlar! Yaşasın Chui, salla onları! Siyah Gücü!

Şey... rahipler geldi. İçlerinden biri okulun eski öğrencilerindendi. Sınıflara dönmemizi rica ettiler. Taleplerimiz ve şikâyetlerimiz araştırılacaktı. Dört öğrenci bir gün boyunca çimleri biçmeyi ve saçlarını kazıtmayı kabul edecekti.

Sınıflara döndük. Ama bir şeyler olmuştu. Oyunun kuralları sorgulanmış, her şey değişmişti. Bunu biliyorduk, Fraudsham da bunu biliyordu. Yaklaşık bir ay sonra istifasını verdi, kısa süre sonra da Lizzy'ye kavuştu. Gururlu ve heyecanlıydık, kendimizi yenilenmiş hissediyorduk. Afrikalı bir okul müdürü gelecek olursa ona mutlak anlamda itaat edeceğimize dair ant içtik. Onu ve kendimizi utandırmamak adına daha sıkı çalışacaktık. Artık idareciler yoktu! Kendi liderlerimizi kendimiz seçecektik. Kendimize Afrikalı Halkçılar adını verdik ve halkçı bir okul müdürü istiyorduk.

O kişi Chui idi, Chui idi o kişi! Nefeslerimizi tutup onu bekledik.

Hiçbirimiz onu görmemiştik, okul efsanelerini ve hikâyelerini saymazsak hakkında hiçbir şey bilmiyorduk. Ama umutla, yeni bir okul, yeni bir başlangıç, yeni insanlar diye şakıyorduk. Beyaz öğretmenler arasında yalnızca hüzün ve belirsizlik hâkimdi. Bir ikisi istifa etti. Endişe ve coşku, umut-

suzluk ve umut, asık yüzler ve gülen gözler... Chui'nin gelişini beklerken birbiriyle çelişen hisler içindeydik.

Eh, nihayet geldi. Giriş kapısından ofise kadar tüm geçiş yolu boyunca hepimiz sıra olduk. Bizlere bir kez el salladı, yürek parçalayan bir haykırışla karşılık verdik: Chuuuuuuiii!

İlk toplantı... Salona vaktinden yaklaşık bir saat önce gittik. Şarkılar söyledik, el çırptık, birkaç da konuşma yapıldı. Beyaz öğretmenler dışarıda, ayakta dikilmiş gergin bir halde konuşuyorlardı.

Chui geldi. Öldürücü, derin bir sessizlik... Merdivenleri tırmandı... Yukarı... Yukarı... Giriş salonuna... Gözlerimizi üzerinden alamıyorduk. Haki renkte şort, gömlek giymiş başına da siperlikli bir şapka takmıştı. Fraudsham'ın siyah bir kopyası gibiydi. Şüphe ve korkularımızı bir biçimde bastıracak sözcükleri bekliyorduk. Konuştu ve bir dizi kural sıraladı. Okulun yüksek standartları ve dünya çapındaki şöhreti için öğretmenlere teşekkür etti. Yıkmaya değil mevcut olanı geliştirmeye geldiğinin bilincinde olarak arzusunun, hatta en içten duasının tüm öğretmenlerin kalması olduğunu açıkladı. Hızla Afrikalılaştırma yönünde bir program söz konusu değildi. İhtiyatsızca atılacak adımlar, böylesine iyi bir okulun felaketi olabilirdi. Son zamanlarda disiplinle ilgili sorunlar yaşanmıştı ama herkesin yardımıyla bunları çözmeye ant içti. Bürokratik sistemi yıkmak şöyle dursun, ona taze kan enjekte edecekti. Düzen ve istikrara giden yol itaatten geçiyordu, sağlam bir eğitimin temeli de itaatti. Okul tıpkı bir vücudu andırıyordu: Baş, kollar, ayaklar olmak zorundaydı. Herkes, şikâyet etmeden, tüm vücudun selameti için, üzerine düşen görevi gerçekleştirmeliydi. William Shakespeare'den bir parça okudu:

Gökler, yıldızlar ve bu dünya, büyük bir düzen içinde,
Başa, sıraya, mevkiye, yola, yordama, ölçülere, mevsimlere,
Şekillere, görevlere, geleneklere saygı gösterirler.
İşte onun için güneş, hepsinin ortasında,
Bütün ihtişamıyla tahtına oturmuştur.
Onun şifalı gözü, uğursuz yıldızların

Zararını önler ve bir kralın fermanı gibi,
Hiç şaşmadan, iyiye de kötüye de ulaşır.
Ama yıldızlar, başıboş bir kargaşalığa düştü mü,
Vebalar, belalar, kavgalar başlar:
Deniz kudurur, yeryüzü sarsılır, rüzgârlar boşanır.
Korkular, sapıtmalar, kanlı hadiseler,
Varlığın birliğini, ahenkli huzurunu altüst eder,
Her şey çığırından çıkar, dağılır parçalanır,
Kökünden bozulur dünyanın düzeni,
İnsanları yükseklere ulaştıran o merdiven
Bir sarsıldı mı, iş çıkmaza girmiştir.
Başa saygı kalmazsa, topluluklar,
Mekteplerde sınıflar, şehirlerde loncalar,
Ayrı kıyılar arasında rahatça alış veriş;
Büyük evlat hakları,
Yaş, taht, taç, nam, nişan hakları,
Bütün bunlar nasıl yerli yerinde durur artık?
Saygı sıra gözetme, tellerin düzenini boz,
O zaman seyreyle gümbürtüyü!*

Bunlar büyük bir yazarın sözleriydi, Maillu ve Hadley Chase'den de daha büyük bir yazarın... Okulun zamana yenik düşmemiş gelenekleri korunmalıydı. Bu nedenle de artık Afrikalı öğretmenlere, Afrika tarihine, edebiyatına, şusuna ya da busuna dair daha fazla saçmalık duymak istemiyordu. Afrikalı, Çinli ya da Yunan matematiği ve bilimini duyan var mıydı? Önemli olan iyi öğretmenler ve güvenilir bir içerikti. Tarih tarihti. Edebiyat da edebiyat... Ve bunların insanın ten rengiyle hiçbir ilgisi yoktu. Okul, ünlü bir eğitimcinin dünyada düşünülmüş ve yazılmış olanın en iyisi olarak tariflediği şey için gayret göstermeliydi. Irkçılık pek çok okulun, pek çok devletin ve pek çok ulusun sonunu hazırlamıştı. Siriana barışa ve kardeşliğe inanırdı. Okulu asilerin ve haydutların ele geçirmesine asla müsaade etmeyecekti, Avrupalı yabancıların içleri rahat olabilirdi.

* W. Shakespeare, *Troilus ve Cressida*, I. Perde, III. Sahne, Çev. Sabahattin Eyüboğlu & Minâ Urgan.

İnanç ve inançsızlık içimizde çarpışırken sessizlik içinde onu dinliyorduk. Bir zamanlar tam da bu okulda bir greve önderlik etmiş olan Chui bu muydu?

Sözlerini neredeyse bir dönem boyunca tartıştık. Yeni idareciler eskilerden de çıtkırıldım çıktılar. Yeni okul müdürü son derece sıkı ve katı bir emir-komuta zinciri oluşturmuştu: Okul başkanından kıdemli idarecilere, onlardan da daha az kıdemlilere ve en sonunda da bizlere uzanan bir zincirdi bu. Sınıflar da kıdem esasına göre çeşitli imtiyazlardan yararlanıyorlardı. Örneğin IV. Sınıf öğrencileri pantolon, ceket giyip, kravat takabiliyorken, I. Sınıfların ibadet günleri hariç ayakkabı giymesine izin verilmiyordu. Chaucer, Shakespeare, Napoleon, Livingstone, Batılı fatihler, mucitler ve kâşifler daha da büyük bir öfkeyle neredeyse kafamıza vurula vurula öğretilir olmuşlardı. Ne olmuştu Afrika hayaline?

Yazılı ve sözlü İngilizce eğitimindeki standartlarda bir düşüş olduğundan dert yanıyordu. Bir toplantıda Avrupalı öğretmenlere döndü ve şöyle dedi:

'Elbette hediye atın dişine bakılmaz. İşinizi nasıl yapmanız gerektiğini söylemek istemiyorum. Eskimolara buzdolabı satmaya giden şu coşkulu Amerikalı satıcılar gibi olmak istemiyorum. Ama okul müdürü benim ve burada benim borum öter.'

'Onlara deyimlerle zenginleştirilmiş iyi bir İngilizce öğretin.'

Yeniden greve gittik ve bir kez daha böl ve yönet taktiklerini reddettik. Kahrolsun Chui! Yaşasın Afrika halkçılığı! Kahrolsun yabancı yöneticiler ve danışmanlar! Yaşasın Siyah gücü!

Eh, gerisi herkesin malumu. Chui, isyanı bastırması için polis gücünü çağırdı okula. İnanabiliyor musunuz, ekibin başı Avrupalı idi. Hepimizi dağıttılar, kemikler kırılmış, kafalar yarılmıştı. Okul kapandı, yeniden açıldığında okula kabul edilmeyen yaklaşık on kişiden biriydim."

Karega'nın anlatımında, umutsuzlukla aptalca bir kavrayış noksanlığı arası dokunaklı bir şeyler vardı. Odaya bir kasvet çöktü, herkes kendince bununla mücadele etmeye çalıştı. İlk konuşan Munira oldu, avukatın sözlerini tekrarlıyordu:

"Anlamıyorum, bizim zamanımızdan öyle farklı ki, yani talepler... Bağımsızlık yüzünden mi böyleydi? Tam olarak ne istiyordunuz yani?"

"Gerçekten bilmiyorum. Avukat konuştuğunda anladığımı sandım... Belli belirsiz bir seziş... Ama insan tam olarak kavrayamıyor... Bir düşünce... Yani, bizler erkektik... Ortak bir mücadeleydi o... Nihayetinde okul bizdik, öyle değil mi? Yeni ufuklar düşledik... Yeni başlangıçlar... Alınterimize, ortak aklımıza, hayallerimize, korkularımıza, umutlarımıza, kendimizi tanımlama hakkına, yeni bir benlik imgesine, yani bunların tümüne ve daha da fazlasına dayalı bir okul... Ama çok net değildi... Sanki bir tek, Afrika halkçılığı sözü her şeyi özetliyor gibi!"

5. Nderi wa Riera'nın gerçekten de bir halk adamı olduğu zamanlar vardı. İrili ufaklı mekânlarda dart ve dama oynar, neşeli yorumlar ve rakibinin cesaretini kırmaya yönelik esprili tehditlerle ikide bir oyunu bölerdi: "Kim olduğumu bugün hepiniz anlayacaksınız... Manyani'de haybeden bulunmadık ya!" Ofislerinin yerini, o zamanlar ünlü bir dart, dama, kızarmış keçi eti ve bira merkezi olan Camay'a yakın olabilmek için bilhassa Market Caddesi'nde seçtiği söylenirdi. Camay, Waiguru ve Parsalli gibi birinci sınıf dart oyuncularını yetiştirmişti gerçekten de. Özellikle Asyalı ve Avrupalıların dart oynayarak vakit geçirdikleri Brilliant Gece Kulubü'nde gerçekleşen heyecan verici finallere çıkarak bütün Nairobi'deki dart çevrelerinde herkesçe bilinen isimler haline gelmişlerdi. Nderi wa Riera, o günlerde, Meclis içinde ve dışında, en samimi, en sözünü sakınmaz reform savunucularından da biriydi. Toprak mülkiyetine sınır getirilmesi, temel endüstrilerin ve ticari işletmelerin millileştirilmesi, cehalet ve işsizliğin ortadan kaldırılması, Pan-Afrika Birliği'nin ilk adımı olarak bir Doğu Afrika Federasyonu oluşturulması gibi maddelerin öncülüğünü yapmıştı.

Sonra, yabancılara ait firmalardan yöneticilik teklifleri yağmaya başladı. "Sizin bir şey yapmanıza gerek yok Bay Riera. Değerli vaktinizden çalmak istemeyiz. Yalnızca gerçek bir

ilerleme için Siyahlarla Beyazların ortaklığının şart olduğuna inanıyoruz." Bir su projesi için seçim bölgelerinden topladığı para, borulu su sistemi için yeterli gelmemişti. Firmalardan hisse satın alıp, toprağa, inşaata ve küçük işletmelere yatırım yapabileceği güne kadar, daha fazla borç alması için teminat olmaya yeterdi ama bu para. Böylece ufak mekânlara uğramamaya başladı. Artık sadece üyelikle girilebilen özel kulüplerde ya da bir kokteyle katılımı sırasında fotoğraflanmış olarak gazetelerde boy gösteriyordu. Güya yeni sosyal konumunu pekiştirmek için Rift Vadisi'nde devasa bir çiftlik satın aldı. Ama en kazançlı bağlantısı turizm sektörü ile olanıydı. Mombasa, Malindi ve Watamu'da bir dizi arsa ve tesis edindi, sahil şeridindeki pek çok tatil köyünde hisse sahibi oldu. Bir süre sonra da, insanların büyüyüp gerçeklerle yüzleşmesi gerektiğinden söz etmeye başladı. Gerçek bir kalkınma için, Afrika'nın sosyalist sloganlara değil sermaye ve yatırıma ihtiyacı vardı. Ama otantik Afrika kültürünün ve karakterinin güçlü bir savunucusuydu hâlâ: "İlle de peruk takmak zorundaysanız bu neden Afrikalı, özgün bir peruk olmasın?" Başkan ya da yönetici olduğu şirketlerin çoğunda Avrupalı adların terk edilerek, yerlerine Uhuru, Wananchi, Taifa, Harambee, Afro, Pan-Afrikalı gibi adların verilmesi ve işletmelerin memleketten izler taşıması gerektiğinde ısrarcıydı.

Nderi wa Riera meclisteki rakiplerinin büyük bir kısmının da imrendiği biriydi aynı zamanda. Bölgesi şehirden öylesine uzaktı ki, seçmenlerinden gelebilecek bitmez tükenmez şikâyetlerle başı hiç ağrımıyordu. Halkın hayatından memnun olduğu için talihlisin derlerdi ona, iltifatı ışıl ışıl bir gülümseyişle kabul ederdi. Bir milletvekilinin siyasal özgürlüğü! Ofisindeki sandalye ve halıların temizliği, şayet Ilmorog'dan yapılacak ziyaretlere kalmış olsaydı, hepsinin toz içinde olacağı aşikârdı. Bölgesinden bir heyetin şehre gelişi, meclisteki çalışma arkadaşları arasında bir son dakika haberine dönüştü. Bu beklenmedik yüzleşmenin nasıl sonuçlandığını öğrenmek için heyecanla onu beklediler geceleri uğradığı mekânlarda.

Salıya kadar beklemek zorunda kaldılar. Riera, Mombasa'ya, teftişe ve yabancı bir gazetede, yaşlı bir Avrupalının bile on

dört, on beş yaşlarındaki otantik bir Afrikalı bakireyi, ucuz bir sinema bileti fiyatına satın alabileceği özel yerler olarak bahsedilen iki turistik yöreye yerinde araştırma yapmaya gitmişti.

Pazartesi gecesi geri döndü. Lavington Green'deki evine şöyle bir uğrayıp ailesini gördükten sonra, son havadisleri öğrenmek üzere devamlı gittiği mekânlara geçti. Adam's Pasajı'nda bulunan Tumbo'ya gitti ilk, tanıdığı hiç kimseyi göremedi, soğuk bir Tusker yudumladıktan sonra arabasını Ngong Yolu'ndan aşağı doğru sürerek Gaylord Inn'e geçti.

Heyetle ilgili bilgi almak isteyen arkadaşları Farewell Bar'dalardı, hemencecik etrafını sardılar. Bir an, şu otantik bakirelerle ilgili konudan bahsettiklerini sandı Nderi. Şakaya vurdu işi. Aslı astarı yoktu. Avrupalılar Afrikalıların yaşını tahmin edemiyorlardı ve ayrıca onlar için memeleri -pamuktan bile olsa- sarkmamış her kadın bakireydi. Ancak Ilmorog'dan bahsettiklerinde, birisi kendisine sevimsiz bir eşek şakası yapıyormuşçasına baktı onlara. Mevzunun doğru olduğunu teyit eden ve kuraklığa dair bir şeyler söyleyen arkadaşı Kimeria oldu. Heyetin önemine aldırış etmeyip içmeye devam etti. Ama içten içe az da olsa endişelenmişti. Gerçekten de bu kadar yolu gazetelerde tek sütunluk bile yer bulamayan bir kuraklık nedeniyle gelmiş olabilirler miydi? Peki ama nasıl organize olabilmişlerdi? Sanki birisi kendisini yerinden etmek istiyor gibiydi.

Sabah sekizde bürosundaydı. Sekreteri o günkü randevularını sıraladı. Saatin bir an önce iki olması için sabırsızlanıyordu açıkçası. Savaşa hazırdı ve bekliyordu. Siyasi dolapları bilecek kadar yaşını almış ve tecrübeliydi. Kendisine komplo hazırlayanlara aynı Riera oğlu Nideri olduğunu ve kimsenin anasının evinde *nyeni cia terere sukuma wiki* yemediğini gösterecekti!

Heyet biraz gecikti çünkü herkes uyuyakalmıştı ve lapa hazırlayıp yemeleri vakit aldı. Avukatı buldukları için ne kadar da şanslıydılar! Bu, iyi talihe delalet diye düşündü Karega, Jeevanjee Bahçeleri'ne yaklaşırlarken. Avukatla yaptıkları sohbet gecenin geç saatlerine kadar sürmüştü. Avukat, milletvekilleriyle yapmak istedikleri görüşme konusunda cesaretlerini

kırmamaya özen göstermişti. Demokrasinin kaynaklarını ve süreçlerini en son sınırına kadar esnetmeliyiz demişti. Ama aksi bir durum olması halinde burada her zaman yeriniz hazır. Ne olursa olsun ziyaretinizin nasıl sonuçlandığını bilmek isterim.

Bir gün önce olduğu gibi, baş heyet Bahçeler'de bekledi. Ama bu kez, Wanja, Abdulla ve Njuguna da Karega ve Munira'ya Iqbal Iqlood Binaları'na yapacakları ziyarette eşlik etti. Buruş buruş, yağlı ve kirli kıyafetleri nedeniyle, bugüne kadar bürosunda yalnızca kusursuz takım elbiseleri içindeki kadın ve erkekleri karşılamaya alışmış bir milletvekilinin karşısına çıkacak en tuhaf ve hırpani gruptu bu.

Ama üç parçalı gri bir takım elbise giymiş olan Nderi wa Riera onları karşılamak üzere ayağa kalktığında en küçük bir şaşkınlık belirtisi göstermedi, hatta sandalyelerini onlara doğru bizzat kendisi itti. Bu iyi bir başlangıç diye düşündü Karega, içi rahatlamış bir halde göğüs geçirip sandalyesine yerleşirken. Riera ise kötü niyetli olabileceklerini düşünüyordu. Sadece beş kişiydiler, oysa arkadaşları kalabalık bir gruptan söz etmişti. Ama aynı zamanda hayal kırıklığına da uğramıştı. Ne de olsa politikacı kalabalıklarla vardı.

"Nasılsınız?" diye sordu Riera nazikçe. Her biriyle tek tek tokalaştı.

"İyiyiz" dediler hep bir ağızdan.

Milletvekili koltuğuna oturdu yeniden, bakışlarıyla sürekli ölçüp biçiyordu onları.

"Uzun yoldan mı geldiniz?" diye sordu, kendilerinden haberdar olduğunu belli etmemeye çalışarak.

"Ilmorog'dan" diye yanıtladı Munira. "Dün de geldik buraya. Sekreteriniz söylemedi mi?"

"Elbette ki söyledi" diyerek güldü. "Lafın gelişi işte, bilirsiniz. Birini ağaç dikerken ya da keserken görürüz, yine de ne yapıyorsun diye sorarız."

"Doğru, doğru" dedi Munira, hepsi birden güldüler.

"Yorgun olmalısınız, bunca yol teptiniz. Otobüsle mi geldiniz?" diye sordu ve bir düğmeye bastı.

"Hayır" dedi Wanja. "Yürüyerek geldik."

"Gerçekten mi?"

Sekreter kapıdan başını uzattı.

"Bu beyefendiler ve hanımefendi için kahve lütfen... Sahiden mi?" diye tekrardan sordu onlara bakarak. "Ama ben de amma çok soru soruyorum. Daha tanışmadık bile. Benim adım Nderi wa Riera."

"Sizi tanıyoruz" dediler hep birlikte.

"Önceden David Samuel derlerdi bana. Ama bir gün kendi kendime sordum: Neden bu yabancı adlar için kendi isimlerimizden vazgeçelim ki? Ha! Ha! Ha! Bir arkadaşım var, gece kadar siyah, kendisine Winterbottom diyor. Ha! Ha! Ha!"

"Bu Avrupalılar yüzünden pek çok güzel âdetten vazgeçtik. Sadece sünnetten söz etmiyorum" dedi Njuguna. Gerçekten de duyarlı bir milletvekili diye düşündü. "Ben Njuguna, Ilmorog'da çiftçiyim."

"Özür dilerim, Meclis'teki işler öylesine ağır oluyor ki, kendime ayıracak bir dakikam bile olmuyor. Ama gelmeyi ve bir hafta kadar kalarak seçim bölgemi gezmeyi ve halkı tanımayı planlıyordum. Bölgedeki tarım meseleleri hakkında bilgi edinmek istiyordum. Kenya bir tarım ülkesi ve varoluşumuz sizin gibi çiftçilere bağlı."

Sekreter bir tepsiyle içeri girdi. Her birine kahve ve bisküvi ikram etti.

"Ya siz?" diye sordu Wanja'yı işaret ederek.

"Ben Wanja... Ilmorog'da misafir sayılırım bir bakıma."

"Peki. Ve bu seyahatte de onlara eşlik ediyorsunuz. *Mgeni siku mbili, ya tatu umpatie njembe*! Öyle değil mi?" diye sorarak Munira'ya döndü. "Siz de mi çiftçisiniz?"

"Hayır. Ben Ilmorog İlkokulu müdürüyüm. İsmim Munira, Godfrey Munira. Korkarım ki henüz yabancı ismimi atmadım. Neticede, onların gömleklerini giyip, onların evlerinde oturuyorsak... Ama bunu daha önce konuşmuştuk" dedi Karega ve Wanja'ya dönerek.

"Meclis'te olmalıydınız" dedi milletvekili. "Sizinle tanıştığıma memnun oldum Bay Munira. İsmin ne önemi var ki? Asıl önemli olan insanın ülkesi için ne yaptığı. Öğretmenleri ele alalım mesela. İyi öğretmenler olmadan bir ulustan söz

edemeyiz. Öğretmenler vatanın gerçek sahipleridir. Biz burada sadece elçiyiz. Ilmoroglu musunuz?"

"Pek sayılmaz. Limuru'nun yerlisiyim."

"Bakan temsilciniz olur. Kendisini çok iyi tanırım. Siz de mi Limurulusunuz?" diye sordu Karega'ya.

"Evet. Ama Bay Karega ile aynı okulda öğretmenlik yapıyorum Ilmorog'da."

"Öğretmen olamayacak kadar genç görünüyorsunuz" dedi gülerek. Ama bir yandan da dikkatli olmalıyım diye düşünüyor, neden aralarında yalnızca bir tane gerçek Ilmoroglu olduğunu merak ediyordu. "Bu günlerde sağduyu sahibi genç bir erkek görmek çok hoş. Pek çoğu memur, beyaz yakalı olmak istiyor ama daktilo kullanmayı bile bilmiyor."

"Bu konuda size katılmıyorum, efendim" diye yanıt verdi Karega, o ofislerle ilgili kendi tecrübelerini anımsayarak. "Eminim, mezunların çoğu kendilerine düzgün maaş ödeyecek bir işi kabul etmekten memnun olacaktır."

Dikkatli olmam gerektiğini biliyordum diye düşündü milletvekili, Karega'nın sözlerinin ardındaki tutkuyu hissederek. Bir siyasetçi olarak, Nderi, ardında hesaplı bir ihtiyat olmadıkça, hiçbir düşmanın çok küçük olmadığını, hiçbir olayın önemsenmeyecek, göz ardı edilecek kadar önemsiz olmadığını öğrenmişti.

"Size tamamıyla katılıyorum. İşsizlik vahim bir sorun bu ülkede. Ama tüm dünyada böyle bu... İngiltere ve Amerika'da bile işine son verilen ve ekmek için dilenen milyonların olduğunu okuyoruz. Nüfus patlaması yüzünden hep... Tek çaresi de aile planlaması ve nüfus kontrolü."

"Tekrar edeyim, sizinle aynı fikirde olduğumdan o kadar da emin değilim. Aile planlaması nüfusumuzu düşük seviyede tutmak için Batı'nın maksatlı bir oyunu değil mi sizce de? Britanya küçük bir ada ama elli milyondan fazla nüfusu var. Neden kendi nüfus artışlarını dizginlemiyorlar? Neticede Çin kendi milyonlarını yedirip giydirmeyi başarıyor."

Tuhaf, tıpkı bir zamanlar benim konuştuğum gibi konuşuyor diye düşündü milletvekili, Karega'da kendi samimi gençliğinden izler bularak.

"Ama Çin ne pahasına bunu yapabilir hale geldi? Bireysel özgürlükler yok... Basın özgürlüğü yok... İbadet ve toplanma özgürlüğü yok... Donuk renkte tektip kıyafetler giyiyorlar. Ülken için de dilediğin bu mu? Biliyor musun, gençken dünya sorunlarını slogan atarak çözebileceğimi sanırdım. Ama yaşlandıkça daha gerçekçi olmayı ve hakikatle doğrudan yüzleşmeyi öğrendim. Ve biz Siyahlar, hayatın gerçekleri karşısında akıntıya kürek çekmemeliyiz, bu, bütün kalbimizle bağlı olduğumuz fikirlerimizi gözden geçirmemiz anlamına gelse bile. Şu nüfus sorununu ele alalım mesela!"

"Kadınlar daha fazla çocuk sahibi olmasın mı diyorsunuz?" diye sordu Wanja. Tuhaf, acılı bir tını vardı sesinde.

"Hayır. Ama onları besleyebilme kapasitemizle atbaşı gitmeli. Etkili bir şeyler yapılmadıkça sonumuz binlerce açın boğazımıza yapıştığı Hindistan gibi olacak. Benimle aynı fikirde değil misiniz?" dedi Abdulla'ya dönerek. "Henüz bize isminizi söylemediniz. Karega ve ben dünya sorunlarını çözüyoruz burada."

"Öyleyse halk artık düşman" diye düşündü Karega.

Abdulla hemen cevap vermedi. Önce öksürdü, sonra da donuk, cansız bir tonda konuştu.

"Tavşan ve Antilop bir gün çukura düşerler. Ben senin sırtına tırmanarak dışarı çıkayım, sonra da seni çıkarırım demiş Tavşan. Böylece Antilop'un sırtına tırmanarak güneşin vurduğu kuru toprağa çıkmayı başarmış. Şöyle bir silkelenip oradan uzaklaşmaya başlamış. Hey, beni unutuyorsun diye bağırmış Antilop arkasından. Tavşan Antilop'a bir ders vermiş. Sana bir tavsiyede bulunayım dostum demiş. Ben kazara seninle aynı çukura düştüm. Senin sorunun, Sayın Antilop, yere sağlam basmadan ve nereye gittiğine bakmadan hoplaya zıplaya ilerliyor olman. Üzgünüm ama suçu kendinde ara."

Abdulla ayağa kalktı ve ardında bir mezar sessizliği bırakarak dışarı çıktı.

"O kim?" diye sordu milletvekili.

"Abdulla... Ilmorog'da esnaflık yapıyor" diye açıkladı Munira.

"İyi de hikâye anlatıyor, ha! ha! ha! İşler iyi mi sizin oralarda?"

"Fena sayılmaz... İdare ediyor" diye devam etti Munira, Abdulla'nın ani çıkışının yol açmış olabileceği zararı gözle görülür biçimde telafi etmeye çalışarak.

"İşin özü bu, özgüven. Biliyorsunuz, bağımsızlıktan önce ticaret hep Hintlilerin elindeydi. Ama artık aynı *duka*'ları Afrikalılar idare ediyor ve çok da iyi beceriyorlar, hatta kimi zaman Hintlilerden daha fazla kâr elde ediyorlar. İyi kâr elde etme işi hiçbir ırkın tekelinde değildir. Ilmorog yerlilerinden mi?"

"Pek sayılmaz. Korkarım ki o da Ilmorog'a yeni gelenlerden."

Milletvekili sırtını iyice arkaya yaslayarak koltuğuna oturdu yeniden. Korkuları doğrulanmıştı artık. Temiz adını lekelemek isteyenlerin bir komplosu olmalıydı bu. Siyasi düşmanları barışçıl bir halkın huzurunu kaçırmak için Ilmorog'a yabancıları gönderiyorlardı. Çay davetiyle ilgili olarak Ilmorog'a göndermiş olduğu iki haberciye ne olduğunu henüz unutmamıştı. Bu davetin bütünüyle sorunsuz geçmesi için kendisi bizzat çok uğraşmıştı. Nihayetinde kültürel hareket fikri kendisi ile birkaç arkadaşına aitti. Fikri çok önemli bir kişiye satmışlardı. Hintli komünistin öldürülmesinin ardından ülkedeki gerginlik ortamı Nderi ve diğer birkaç kişiyi sarsmıştı, kitlesel ölçekte ebedî sadakat yemininin edileceği bir çay organizasyonu harika görünüyordu. Ama seçmenleri onu hayal kırıklığına uğratmıştı.

"Evet dostlarım, size nasıl yardımcı olabilirim? Hangi seçim bölgesinden olursanız olun, biliyorsunuz ki bizler, hepimiz sizin hizmetinizdeyiz."

"Efendim, Jeevanjee Bahçeleri'nde bekleyen başkaları da var. Burada olup olmadığınızı öğrenmemiz için bizi gönderdiler."

"Onları neden getirmediniz?" Bir düğmeye bastı, biraz rahatlamış gibiydi, sekreteri içeri girdi. "Jeevanjee Bahçeleri'ne gidip diğerlerini de buraya getirebilir misin? Burası onların bürosu, evi, korkmaları için bir neden yok."

"Bir dakika bekleyin... Buraya sığamayacak kadar çoklar, sizin gidip onlarla orada konuşmanız daha iyi olurdu" diye açıkladı Munira.

"Pekâlâ... Dün burada olamadığım için çok üzgünüm gerçekten, Mombasa'ya gitmiştim. Hükümet işi... Ah, çok fazla... Ama halka hizmet yemini ettik. Bir fil, ne kadar büyük ve ağır olurlarsa olsunlar dişlerini taşımamazlık etmez. O halde, diğerleriyle de tanışmadan önce sizi bu taraflara neyin getirdiğini söylersiniz belki."

İlkten doğruca dışarı çıkıp kalabalıkla tanışmayı istemişti ama birden öncesinde amaçlarını öğrenmenin kendisini hazırlaması açısından daha temkinli bir adım olduğunu düşündü.

"Geldik" dedi Njuguna, "Çünkü senin bizim evladımız olduğunu biliyoruz. Bir evde erkek evlat olsun da o evde erkek keçi başı yenmesin! Son altı aydır yağmur yağmıyor Ilmorog'da. Sığır ve keçilerimiz ölmeye başladılar. Geçen hasat döneminden kalma son mısırı da yedik. Bu nedenle de kafa kafaya verdik ve şöyle dedik: Ağzı hükümetimizin kulağına yakın bir evladımız var."

Dinledikçe daha da ciddileşti Nderi. Bölgenin milletvekili olarak bu durumdan haberdar olması gerekirdi. Duyulacak olursa siyasi rakipleri tarafından dile düşürülürdü. Artık çok geç bile olabilirdi. Kuraklık meselesini öğrenip ne yapacağını görmek ve kendisini utandırmak için düşmanları da tertiplemiş olabilirlerdi tüm bunları.

"Neden daha önce gelmediniz?" diye sordu endişeli bir ifadeyle, bir yandan da etkileyici bir kaçış yolu bulmak için kafa patlatıyordu.

"Meşgul bir adam olduğunuzu biliyorduk. Hükümet işlerinin sizi uzak tuttuğunu, yoksa bizi görmeye geleceğinizi biliyorduk. Ama sizi bunun için seçmiştik. O halde neden şikâyetçi olacaktık ki? Ayrıca yağmurun eninde sonunda yağacağını sanıyorduk. Ama derler ki yukarıdaki Tanrı *ugali* yemez. Bize, bu tip şeyleri bizlerden daha iyi bilen bu kadını ve bu öğretmenleri gönderdi. Bizi görmekten memnun olacağınızı söylediler."

"Elbette, elbette. Haklılar ve ben de çok müteşekkirim kendilerine" dedi, Munira ve Karega'ya minnettar gözlerle bakarak. Ama içten içe, bu apaçık dolap karşısında öfkeden kuduruyordu. Düşmanlarım öğretmenleri kullanarak kendilerini akıllı sanıyorlar ya da belki bu Munira'nın seçmenlerime yaranmaya çalışarak elde etmek istediği şeyler vardır. Hah! "Öğretmenlik yapmak üzere Ilmorog'a gitmiş olmanız iyi bir şey. Şey, şu Ruwa-ini'deki Eğitim Sorumlusu'nun adı neydi, unuttum?"

"Bay Mzigo."

"Ne kadar süredir siz, yani orada...?"

"Bizler oranın yabancısıyız gerçekten de. Ama iki yıldan fazla oldu oraya gideli. Bay Karega ise yalnızca şu son birkaç aydır orada."

Hah! Şu Mzigo. Rüşvetçi! Başıma iş açıyor. Hoşnutsuzluk yaratıyor. İçinde tam anlamıyla savaşma arzusu doğmuştu.

"Uzun ve zorlu bir yolculuktan geldiniz. Doğru! Şimdi dışarı çıkıp diğerleriyle buluşalım. Sonrasında size bir açıklama yaparım."

Hep beraber Jeevanjee Bahçeleri'ne doğru ilerlediler. Diğerlerine yaklaşırlarken, kadınlar, genellikle erkek çocuk doğduğunda ya da muzaffer bir kahraman eve döndüğünde söylenen Beş Ngemi'yi seslendirdiler. Bu durum, saniyeler içinde, açlıklarını Bahçeler'de uyuyarak gidermeye çalışan ve dinsel, siyasal ya da suç niteliğindeki herhangi bir eğlendirici olaydan memnuniyet duyan bir izleyici kalabalığının, bir işsiz güçsüzler güruhunun dikkatini çekmişti. Karşılama Nderi'nin hoşuna gitse de korkularını tam anlamıyla gidermedi. Njuguna kendisini kalabalığa, "Şehre, oradaki payımızı alıp bize getirsin diye gönderdiğimiz kayıp oğlumuz" diye takdim etti ve kuraklığa karşı yardım çağrılarını yineledi. Karega milletvekiline karşı ne hissettiğini tam olarak çözümleyememişti ama o da diğerleri gibi umutluydu, vekilin sözlerine dikkat kesilmiş, her hareketini, jestini yakından takip ediyor ve sabırsızlıkla sorunlarına çarpıcı bir çözüm bekliyordu. Nderi ise, henüz düzgün bir plan yapabilmiş değildi. Ancak bir siyasetçi bir siyasetçiydi neticede ve giderek büyüyen kalabalığın

görüntüsü onu etkiledi, canlandırdı ve hatta heyecan verici Lancaster House Konferansı günlerini, Londra'ya yapılan seyahatleri, havalimanında bekleyen diğer kalabalıkları ve Kamukunji'deki, her zaman yürek parçalayan çığlıklar, umut ve şan feryatları ile karşılanan halka hitap konuşmalarını anımsattı.

"*Uhuru*!"

"*Uhuru*!"

"*Uhuru na Kanu*!"

"*Uhuru na Kanu*!"

"Kahrolsun zorlukla kazanılan özgürlüğümüze düşman olanlar!"

"Kahrolsun düşmanlarımız!"

"Kahrolsun dedikoducu ve bozguncular!"

"Kahrolsun dedikoducu ve bozguncular!"

"*Harambee*!"

"*Harambee*!"

"Sağ olun, dostlarım. Sağ olun. Ilmoroglularım. Bu, sizler bana oy verip Meclis'teki kulunuz olarak mücadeleye ilelebet devam etmemi söylediğinizden bu yana en mutlu günüm."

Ara verdi ve yüreklendirici alkışların sona ermesini bekledi.

"Ilmorog'da çektiğiniz çileleri duydum. Kimsenin suçu değil bu. Ama sorunu bana, hizmetkârınıza getirmiş olduğunuz için memnunum. *Kamuingi Koyaga Ndiri. Harambee*'nin anlamı budur. İşsizliğe ve diğer tüm dertlere karşı birlikte çalışalım ister misiniz?"

"Eveeet!"

"Boş konuşuyorsun! Sadece laf bunlar!?" diye bağırdı işsizler güruhu.

"*Toboa*! *Toboa*!" diye ekledi ötekiler.

İsyankâr alkışların kesilmesini bekledi. Ve birden, kalabalık ve alkışlardan ilham almışçasına, düşmanlarını nasıl şaşırtıp, entrikalarını kendi lehine çevirebileceğini çok net bir biçimde gördü. Fikir öylesine basit ve açıktı ki, daha önce nasıl düşünememiş olduğuna hayret etti ve tüm meseleye noktayı koydu.

"Teşekkürler dostlarım. Öyleyse artık birkaç öneride bulunacağım sizlere. Dikkatlice dinlemenizi istiyorum çünkü bu, ortak faydamız ve Ilmorog'un şanı için, büyük ya da küçük, öğretmen ya da öğrenci her birimiz için özveri anlamına geliyor."

Kadınlar üç dakika boyunca arka arkaya ağıtlar söylediler, bu da, daha çok insanın işyerlerinden çıkarak Market Caddesi, Muindi Mbingu Caddesi ve Hükümet Yolu'nu geçerek kalabalığa katılmasını sağladı. Birkaç üniversite öğrencisi de geldi.

"Artık Ilmorog'a dönmenizi istiyorum. Bir araya gelin. Para toplayın. Onları ölüme terk edeceğinize inek ve keçilerin bir kısmını da satabilirsiniz. Ceplerinizi iyice bir yoklayın. Ticaretle uğraşanlar, dükkân sahipleri, hikâyeler anlatacağınıza cömertçe katkıda bulunun. Geleneksel şarkıları bilen şarkıcı ve dançılar bulun. *Gitiro*, *Muthuu*, *Ndumo*, *Mumburo*, *Muthungucu*, *Mwomboko*, bunun gibi şeyler işte. Kültürümüz, Afrika kültürümüz ve manevi değerlerimiz bu ulusun gerçek dayanağını oluşturmalı. Gatundu'ya güçlü bir temsil heyeti göndermeliyiz, göndereceğiz."

Böyle bir görevin başarıya ulaşma ihtimali karşısında o kadar heyecanlanmıştı ki, kalabalığın sessizliğini nazik bir onay olarak kabul etti ve bu, hayal gücünü daha da harekete geçirdi.

"Yine çay içmeye, *Gachai*!" diye bağırdı birisi.

"Ama..." Birkaç kişi onu rahatsız etmeye çalıştı ama o çoktan ayrıntılardan söz etmeye başlamıştı bile.

"Gelecekte ülkemizde yaşanabilecek kuraklıklara katiyetle son vermek adına, *Harambee* ruhuyla, kendine yardım projelerinde payımıza düşeni yaptığımızı göstermeliyiz."

"Ama... ama... açlıktan ölüyoruz biz." Daha fazla kişi konuşmasını bölmek istedi ama bir işe yaramadı.

"Çok önemli. Ve sizler, Munira ve Karega, payınıza düşeni yapın. Çocukları hazırlayın. Onlardan bir koro oluşturun. Birkaç yurtsever şarkı öğretin."

Adam çılgın gibi diye düşündü Karega acı içinde. Kalabalığa genel bir huzursuzluk ve kargaşa hâkim olmaya başlamıştı.

"Bay Nderi" diye bağırdı ve konuşmak üzere ayağa kalktı ama Nderi işaret ederek onu susturdu.

"Birkaç yaşlıyı da alın yanınıza. Njuguna gibi sağduyu sahibi olanlardan... Bilirsiniz işte, konuşmalarını atasözleriyle renklendirebilenlerden... Sözcü olarak da gerçek Ilmorogluları seçin, yabancıları değil... Heyete kesinlikle ben önderlik edeceğim. Rica ve taleplerinizi ben ileteceğim. Ilmorog adını milli haritamıza nakşedeceğiz. *Uhuuuru*! *Harambeeee*!"

Nefes almak ve alkışların tadını çıkarmak için konuşmasına ara verdi. Kalabalıktan biri bağırdı: "Özgürlüğümüzü kötüye kullananlar bu insanlar işte." Kalabalıktan genel bir onay uğultusu yükseldi bu sözler karşısında. Aniden bir taş havalandı ve Nderi'nin burnuna isabet etti. Bunu portakal kabuğu, taş, sopa ve muhtelif cisimler yağmuru izledi. Birkaç saniye boyunca Nderi itibarını korumaya ve havada uçuşan nesneleri görmezden gelmeye çalıştı. Sonra birden bir parça çamur doğrudan ağzına isabet etti. Onurlu bir kapanış yapabilmesi için artık çok geçti. Neyin yanlış gittiğini ve siyasi düşmanlarının çaresizliğini hafife alıp almadığını merak ederek tabanları yağladı. Jeevanjee Bahçeleri'nden geçerek Merkez Karakolu'na doğru koştu, birkaç kişi "*Mshike*! *Mshike*! *Huyuu*!" diye bağırarak peşinden gidiyordu. Nderi ise yoldan geçenlerin bakışları karşısında buharlaşıp yok olabilmeyi diliyordu.

"Görev başarısızlığa uğradı" diye mırıldandı Karega acıyla. Gözyaşlarını güçlükle tutuyordu. İnsanların bakışlarından gözlerini kaçırdı. Ilmorog heyeti, vekilleri tarafından terk edilmiş, tümü birden hemencecik civardaki sokaklara dağılmış şehir halkı tarafından terk edilmiş halde çimenlerin üzerine oturmuş, tüm dünyanın kendilerine karşı olduğunu hissediyordu.

Bir toplum polisi ile sirenlerini çala çala ilerlerleyen bir polis arabası sahneye dahil oldu. Sorumlu polis memuru, karşısında kafası karışmış ama ağırbaşlı bir grup yaşlı adam, kadın ve çocuk görünce şaşırdı. Nderi memurun hemen yanında oturuyor, Munira, Abdulla ve Karega'yı işaret ediyordu.

"İfade vermek üzere karakola çağrılıyorsunuz" dedi polis memuru üç erkeğe, onları, beklemekte olan polis aracına doğru götürürken.

Nyakinyua arabayla uzaklaşmalarını izledi. Şaşkına dönmüş kalabalığa döndü ve "Onları takip edelim, serbest bırakılmalarını isteyelim" dedi kesin bir dille. "Yanlış bir şey yapmadılar!"

6. Munira, Karega ve Abdulla şehirdeki Merkez Karakolu'nda bir gece tutuklu kaldılar. Ertesi sabah götürüldükleri mahkemede, huzuru bozacak biçimde davrandıkları yolundaki suçlamayı reddettiler.

Onları kurtaran avukat oldu. Savcının, davanın iki hafta sonraya ertelenmesi ve incelemeler sürerken üçünün de gözaltında tutulması yönündeki talebine rağmen, avukatın, yalnızca, davanın hemen ertesi gün görülmesi için yaptığı başvuru değil, aynı zamanda kefaletle serbest bırakılmaları yönünde yaptığı başvuru da olumlu karşılandı. Dava günü avukatın farklı bir yüzüne tanıklık ettiler. Neşeli ev sahibi, endişeli toplumsal analiz uzmanı, yerini sert ve zorlu bir savunma avukatına bırakmıştı. Sıra çapraz sorguda tanıkların ve özellikle de vekilin dinlenmesine geldiğinde ise acımasız ve tamamıyla mağrur biriydi. Gerek sorduğu sorular gerekse de yaptığı yorumlarla, bölgede yaşanan kuraklığın ve genel koşulların tehditi altındaki bu insanların durumunu gözler önüne serecek tutarlı bir hikâye anlatmayı bir biçimde başardı. Ilmorog'u "terk edilmiş bir yurt", "unutulmuş bir köy" gibi sözlerle tarifledi. İliği, kemiği kurutulduktan sonra geride, statik halde bırakılmış, dünü olan ve yarını da mümkün olabilecek bir köy yaşamının garip, çarpık bir imgesi, bir çeşit azgelişmişlik adası... Kendilerine halkı temsil etme görevi emanet edilmiş olanların ihmalini şiddetle kınadı. Halkın temsilcileri görevlerini yapmış olsalardı, böyle bir yolculuğa ne gerek kalırdı? Destansı yolculuklarını öylesine ayrıntılı bir biçimde özetledi ki, mahkeme salonundaki herkes, sulh hâkimi bile duygulandı. Ardından, dışarı çıkıp henüz bu sabah emanetten çıkarılmasını sağladığı eşeği ve arabayı görmelerini istedi.

Sulh hâkimi, beraat kararını verdikten sonra, avukatın Karega, Abdulla ve Munira'yı İyi Samiriyeliler olarak tanımlıyor olmasına katılmış, bu da yüreklerde heyecan verici, sıcacık bir etki yapmıştı.

Gazetede resimlerini ve adlarını görmeleri de heyecan vericiydi. Bir gazete Üç İyi Samiriyeli Beraat Etti şeklinde başlık atmıştı. Başlıkların ardındaki dramın kokusunu alan bir köşe yazarı ise grubu takip etmiş, fotoğraflarını çekmiş ve sonu gelmez sorulara boğmuştu. Ertesi gün, hikâyeleri üç ilgi çekici başlık altında gazetelere yansımıştı: ÇÖLDE ÖLÜM, ILMOROG'DA AÇLIK, KURTARMA EKİBİNDEKİ EŞEK. Hikâyenin merkezinde, arkasındaki boş arabayı çeken Abdulla'nın eşeği ile korku ve şaşkınlık içinde çevresine bakınan, araçlar, binalar ve caddelerdeki meşgul insanlardan oluşan şehir ormanında kaybolmuş grubun resmi vardı.

Ne gariptir ki, misyonlarını kurtaran da bu oldu. Her köşeden bağış yağdı. Haberin gazetede çıkmasının ardından üç saat içinde avukatın yeri yiyecek yardımlarıyla doldu taştı. Eşek arabası da kısa sürede tepeleme doldu. Bir firma, grubu, eşek arabasını ve hediyeleri ücretsiz olarak taşımayı teklif etti. Rahip Jerrod, Kilise'nin nasıl yardım edebileceğini görmek üzere bölgeye bir ekip gönderilmesi için kiliseleri ittifaka çağırdı. Bir hükümet sözcüsü, Ilmorog'un hükümetin uzun vadeli kırsal gelişim planlarının bir parçası haline getirilebilme ihtimalini incelemek üzere bölgeye uzmanlar gönderme sözü verdi. Böylece gelecekte Ilmorog ve benzer bölgelerin, tehdit edici kuraklıklarla kendi başlarına başa çıkabilecek duruma gelebilmeleri için bu planlara hız kazandırmanın mümkün olup olmayacağını yerinde inceleyeceklerdi.

Grubun köye zaferle dönüşünün ardından, bütün bir ay boyunca gelmeyi sürdürdüler: Yağmur duasına çıkan ve bölgeye bir kilise sözü veren kilise liderleri, bölgenin belli ki kendi yöneticisine -etkili bir idare için Ruwa-ini'den çok uzaktaydı- ihtiyacı olduğunu söyleyen ve kalkınma ihtiyaçlarını saptayacak güçlü bir araştırma komisyonu kurulmasını tavsiye etmek üzere bir rapor yazma sözü veren hükümet temsilcileri; bölgede daha fazla piyango bileti satma sözü veren

hayır kurumları –Jaribu Bahati– ve daha sonra, kuraklık ve eşitsiz gelişmeyi neokolonyalizmle ilişkilendiren bir ödev hazırlayacak olan, kapitalizmin derhal yasaklanması çağrısında bulunup kendilerini neokolonyalizm karşıtı öğrenci komitesi olarak adlandıran bir grup üniversite öğrencisi.

Şüphesiz, işlerin bu şekilde sonuçlanmasından mutlu olmayan tek kişi Nderi wa Riera idi. Geçici yenilgisini bira ve viskinin ardına saklayarak sosyal ortamlarına geri çekildi. Ama hesapçı zihni meşguldü. Olup bitenleri düşündükçe tüm bunları siyasi düşmanlarıyla ülkenin refah ve istikrarına düşman olanların tertiplemiş olduğuna daha çok ikna oluyordu. Mahkemeyle sonuçlanan olayların planlanıp uygulamaya konulmasında izlenen bir model vardı.

Bir kez daha Ilmorog'a göndermiş olduğu iki temsilcisinin uğramış oldukları hakareti anımsadı. Mevzuyu örtbas etmek zorunda kaldığı için hâlâ kişisel bir acı duyuyordu. Ne de olsa tüm bu çay daveti organizasyonunun en önemli fikir babalarından biriydi. Kendi seçmen bölgesinin kontrolü altında olmadığının bilinmesi ihtimali onu korkutmuştu. Ama düşmanları sessiz kalışını zayıflıkla karıştırmışlardı. Onlara yanıldıklarını gösterecekti. Zirvede bulunan pek çok önemli kişiyle olan iş bağlantıları sayesinde Nderi'nin bir bakandan bile daha fazla ağırlığı vardı. Düşmanlarını yenmek üzere tüm bağlantılarını kullanacaktı artık. KCO'nun da ülkedeki en korkulan, seçici ve baskıcı terör aygıtına dönüşecek şekilde büyümesi için gerekli tüm detaylar üzerinde çalışmıştı.

KCO ilkten muğlak bir fikirden ibaretti. Yabancılar ve yabancı firmalarla olan iş ortaklıklarında kullandığı ve olumlu netice aldığı kültürel özgünlük olgusuna duyduğu inançtan doğmuştu. Kültür, etnik birliğin bir dayanağı olarak pekâlâ da kullanılabilirdi. Bir yerde, bazı Batı Afrika ülkelerindeki çok önemli kimi liderlerin destekçilerini korkutup, itaatkâr kılmak için gizli cemiyetlere, sömürge öncesi döneme ait kimi tarikat kalıntılarına ve partilere üye olduklarını okumuştu. Evet! Neden olmasındı!

Bizzat kendisi de kısa süre önce Nairobi'deki Hür Masonlar'dan –gizli bir Avrupa ticaret kardeşliği– gizli bir

davet almıştı. Köylü ve işçilerin pek bir dik kafalı göründüğü Merkez İller'i kontrol altında tutmak üzere neden Afrika merkezli bir muadili olmasındı? Bu insanların, sömürge karşıtı şiddetli bir direniş tarihi, bir savaşçı ruhu olmuştu. Bunun ilerleme ve ekonomik refah karşıtlarınca suistimal edilmesi tehlikeli olurdu. Daha sonra bu fikir diğer toplulukların liderlerine de satılabilirdi.

Bu konuyu firmaların üst düzey yöneticileri, büyük toprak sahipleri ve diğer mevki sahibi kişilerle görüşmüştü. Birkaçı bu tip uygulamaların fazlasıyla iptidai olduğunu söyleyerek karşı çıkmıştı. Alttan gelebilecek herhangi bir direnişi bastırmak için daima Polis, Ordu ve Hukuk Mahkemeleri vardı.

Hintlinin ve ardından da üst düzey bir Afrikalı politikacının öldürülüşünün beklenmedik etkisi, görüşlerine belli bir ağırlık kazandırmıştı. Daha önceleri fikre karşı çıkan birkaç nüfuzlu kişi bile birden destekler olmuştu şimdi.

Toplu Çay Partisi'nin, Parlamento'daki yanlış yönlendirilen birkaç kişi, Kilise ve üniversite öğrencileri de olmasa, neredeyse yüzde yüzlük bir başarı elde ettiği söylenebilirdi. Ayrıca olanca saflıklarıyla bu Çay Partisi'nin yeni bir Mau Mau olduğunu düşünen yabancı basın vardı. Dönemin duygusal atmosferi içinde Batı basınına bunun tamamıyla farklı bir şey olduğunu, emperyalizmle progresif işbirliği ve aktif ekonomik ortaklığa karşı bir hareket olmadığını açıklamak çok zor olurdu. Nderi wa Riera'ya göre, Afrika ancak kendi Rockefellerları, Hugheleri, Fordları, Kruppsları, Mitsubishilerine sahip olabildiği zaman saygı görecekti. KCO, benzer ekonomik devler yaratmada servet sahibi yerlilerle onların yabancı ortaklarının çıkarlarına hizmet edecekti!

Ancak KCO, Toplu Çay Partisi'ne ilişkin suç duyurusunda bulunulması badiresini atlatmıştı kısa süre önce ve Nderi teşkilatın başka yollardan büyütülebileceğine inanıyordu. Temsil ettiği ekonomik ve sosyal çıkarların türünü fark ettiklerinde dış basın ve diğer topluluk liderleri bile karşı çıkmayı bırakacaklardı artık.

KCO'yu düşününce aniden iç huzuru ve sükûnet hissetti. Düşmanlarını bertaraf etmek üzere harekete geçmeyi bilirdi.

İlk iş olarak Ilmorog'u ihmal etmiş olduğunu kabul etti. KCO'nun, kendisinin Başkanı, Genel Sekreteri ve Haznedarı olduğu Ilmorog Şubesi'ni güçlendirmek için çalışacaktı artık. Zaman içinde muhtemelen bu görevlerden ikisini bölgedeki güvenilir dostlara devredecekti. Sonrasında Ilmorog (KÇO) Holding Ltd.'i kuracaktı. Sermaye her zaman halktan toplanabilirdi. Ilmorog'da olsunlar ya da olmasınlar tüm Ilmoroglu evlatlara hisse sat! Toplu Çay Partisi'nden toplanan paralardan payına düşen milyonları bile kullanabilirdi. Bankalardan ek kaynak alabilirdi. Ilmorog (KCO) Holding Ltd., diğer firmaların denetimiyle Ilmorog'un turist potansiyelini hafif bir dokunuşla geliştirebilirdi. Ama şu yollar yok mu!

Sonra düşmanlarını hatırladı. Niyetini keşfetmezler miydi? Kimdi bu düşmanlar? Şu Karega denen çocuk, öğretmen ve sakat arkadaşları olabilir miydi? Hayır, bunlar yalnızca paravandı. Başkasının hesabına çalışıyorlardı. Kim olabilirdi o halde?

Aniden anladı. Avukattı tabii ki... Nderi kulüpteki herkese içki ısmarladı. Neden daha önce düşünememişti bunu? Neden? Avukat tüm bu olup bitenlerin arkasındaki beyindi. Avukat "Düşman"dı. KCO ve İlerleme Düşmanı idi. On yılına bile malolsa avukatı kesinlikle ortadan kaldıracaktı. Adamlarından avukat için kafalarında bir dosya açmalarını isteyecekti.

Yaşasın Ilmorog! Yaşasın KCO! Kalbi neşeyle çarpıyordu. O gece talihini denemek üzere Casino'ya gitti.

Ertesi gün bölgeyi turizme açma imkânlarını araştıracağını ve *shamba*'larını geliştirmeleri için Ilmorog halkına –ama sadece gerçek Ilmoroglulara, siyasi düşmanları tarafından doğal afetlerden çıkar sağlamak amacıyla oraya gönderilmiş yabancılara değil– borç para temin edeceğini vaat eden bir açıklama yayımladı. Çok yakında, bölgeyi hızla kalkındırmak amacıyla çok büyük bir mali projeyi –Ilmorog (KCO) Yatırım Şirketi– hayata geçirecekti. Ilmorog bir daha asla aynı olmayacaktı...

Üçüncü Kısım:
Dünyaya Gelmek

Sabah kıpkırmızı oldu utançtan:
Mary Zina yatağında bulundu;
Aşağıda Yeryüzü, yukarıda Gökyüzü inledi
Aşkın keşfi ile ürperdi.

William Blake

Sanki bir çift geyik yavrusu memelerin
Zambaklar arasında otlayan
İkiz ceylan yavrusu...

Süleyman'ın Ezgiler Ezgisi

İşte! Sevgilimin sesi!
Dağların üzerinden sekerek,
Tepelerin üzerinden sıçrayarak geliyor.

Süleyman'ın Ezgiler Ezgisi

Yedinci Bölüm

1. "Evet, Ilmorog, o yolculuğun ardından bir daha asla aynı olmayacaktı gerçekten de..." diye yazacaktı Munira yıllar sonra, Nderi'nin sözlerini tekrarlayarak. Kendi yaşamına dair itirafları da içeren bir çeşit hapishane notları kaleme alıyordu.

Gece vakti, soğuk beton zeminde endişe içinde volta atarken, hücrenin çıplak duvarlarının soğukluğunu ve iliklerine dek işleyen o anlamsız karanlığı hissederek, "Hiçbir şey gerçekten de bir daha aynı olmadı" diye mırıldandı. Bir köşeye oturup sırtını duvara verdi ve bacaklarını uzattı. Vücudunu kaşımaya başladı, kaburgalarını, belini, her yerini. Dikkatinin bir anlığına da olsa düşüncelerinin ve anılarının ağırlığından başka bir yöne kayması hoşuna gitti. Saçlarından tombul bir bit çıkarıp tırnaklarının arasında ezerek öldürdü. Soğuk karanlığın ortasında, o ani ölümden yükselen minicik ses ürkütü Munira'yı. Ellerine bulaşmış iğrenç artıkları pantolonunun yanlarına sildi ve mırıldandı: "Yolculuktan sonra... o yolcu-

luktan sonra... bir şeytan sokuldu aramıza ve hiçbir şey bir daha aynı olmadı."

Munira, sekiz gündür Yeni Ilmorog Polis Karakolu'nda tutuluyordu. Müfettiş Godfrey'in görüşmek ve sorular sormak üzere kendisine uğrayacağını ummuştu. Her akşam görevli memurlardan biri –kısa ya da uzun olanı– gelip o gün yazdığı bölümü alıp götürüyordu. Munira hazır bir biçimde bekliyor, ruhunun bir ışık, bir parlaklık saçtığını hissediyordu. Bir zekâ pırıltısı... Bir mucidin ya da kâşifin gururunu taşıyor gibiydi. Kim olursa olsun bunu bir dinleyiciye aktarmak için yanıp tutuşuyordu. Daha önce hiç hissetmediği biçimde, olaylar, insanlar, zamanlar ve mekânlar arasındaki gerçek evrensel bağı çözecek sırra erdiğini duyumsuyordu. Tüm bu olanlara yol açan neydi? Titrek neon ışıkları, barlar, pansiyonlar, bakkal dükkânları, sürekli indirimler, şişede *Theng'eta*, soygunlar, grevler, lokavtlar, cinayetler ve cinayete teşebbüsler, ucuz gece kulüplerinde avını arayan fahişeler, karakollar, polis baskınları, hücreler. İşte size Yeni Ilmorog! Sümüklü burunlarıyla *miariki* ağaçlarına tırmanıp duran o uykucu çocukların eski Ilmorog'u, ne olmuştu da bu hale gelmişti? Neden o zamanlar olaylar başka biçimde değil de oldukları halleriyle gerçekleşmişlerdi? Nasıl oluyordu da insanların binlerce dürtü ve sebepten kaynaklanan önemsiz eylemleri tarihi değiştirebiliyor, ruhları sonsuza dek ebedî bir azap, kayboluş, vicdan azabı, işkence ve aşka, evet, tüm kavrayışı aşan aşka mahkûm edip, lanetleyebiliyordu. Hayır, bu olup bitenlerde bir gaye, bir kural vardı ve bu fikri Müfettiş Godfrey'e kabul ettirebilmiş olmayı isterdi.

Ama dokuz gün geçip de Müfettiş hâlâ uğramayınca Munira biraz telaşlanmaya başladı. Günlük rutininden yavaş yavaş usanmaya başlamıştı: Sabahları lapa, yazı masası, *ugali* ve haşlanmış *sukuma wiki*'den oluşan öğle yemeği, tekrar yazı masası, mısır ve *mbuca*'lı fasulyeden oluşan akşam yemeği ve nihayetinde de beton zemin. Kontrol edilemez bir kaygı hali gece boyu kemirdi durdu uykusunda, sabah da huzursuzdu bu nedenle. Rahatlamak için idman alanında dolaşmayı denedi. Beşinci günün gecesinde, tecrit edilmişliğinin etkilerini

aniden hissetmeye başlamıştı. Zaman; başı, sonu ve ortası olmayan uçsuz bucaksız bir boşluktu. Zamanın hudutlarının ve akışının alelade bir biçimde ayırdına varmasını sağlayan tik-tak-tik-tak seslerinin, sürekli uzayıp kısalan gölgelerin, insan münakaşaları ve kahkahalarının, tüm o bir ileri bir geri hareketliliğin olmadığı bir boşluk... Farz et ki... farz et ki... yani... farz et ki öyle olmadı...! Karanlıkta bir başına, insan sesine hasret, kendisine güveninin uçup gittiğini hissetti. Paniğe kapıldı ve somut bir hasımla tartışırken ya da onu ikna etmeye çalışırken olduğu kadar ulaşılabilir olup olmadığını anlamak için kanuna doğru uzandı. Müfettiş Godfrey onunla oynuyordu. Ona gülüyordu. Kedinin fareyle oynadığı gibi oynuyor ve kendini eğlendiriyordu muhtemelen. Sabah, uzun boylu nöbetçiye doğru ilerledi ve kendisini, karşısında yalvarır ve taleplerde bulunur halde buldu:

"Görevli memurla konuşmak istiyorum. Yeni Ilmorog Polis Karakolu'ndaki en yetkili kişiyi görmeyi talep ediyorum. Neden mi, Sayın Polis Memuru, sen bile işlerin gülünç bir hal almaya başladığını görebiliyorsundur herhalde. Ben; bir yetişkin, bir öğretmen, gözetim altında olan ve kâğıt üstünde hikâyeler karalayan biri... Anılar, ateşli bir hayal gücünün ürünü, bir kurmaca değildir de nedir? Şunu demek istiyorum. İnsan geçmişte yaşanmış bir dizi olaya nasıl tam anlamıyla kefil olabilir? Benim de haklarım var. Onların o şeytanca yöntemlerini bilirim. İsteklerimi kabul etmeye hazır olduğunu iddia eden polis memuru: *Bay Munira, tüm istediğimiz basit bir ifade*... O halde neden beni burada sekiz gündür tutuyor? Bugün dokuzuncu gün. *Bay, Munira size kâğıt ve kalem vereceğiz*... İstemiyorum onların kâğıdını da kalemini de... Beni dinle, Sayın Polis Memuru... İfade değil onların istediği... Onlar bir itiraf, bir itham peşindeler... Onlara söyle, ben kimseyi suçlamıyorum. Hayır, Sayın Polis Memuru. Bu doğru değil. Lütfen git ve ona, onlara, ilk gelen memura, şu genç olana bile söyle, ne sorarlarsa cevaplamaya hazırım. Yeter ki, beni buradan, bu, bu hapisten çıkarsınlar..."

Uzun boylu polis memuru Munira'ya bakıyor ancak söylediklerini mantıksal olarak takip edemiyordu. Yine de kor-

kuyordu ondan, ne de olsa Tanrı'dan gelen sesler duyduğunu iddia eden birisiydi. Aslında diğerine göz kulak olmayı tercih ederdi. Makul ve son derece kibar davranmaya çalıştı.

"Ama siz hapiste değilsiniz ki Bay Munira!" dedi. İsminin zikredildiğini duyan Munira irkildi.

"O halde neyin nesi bu? Kapıyı aç ve serbest bırak beni."

Polis memuru gerçekten de telaşa kapılmıştı. Bir şeyler olabileceğinden korkuyordu. Çocukluğundan beri, İsa'nın ikinci kez yeryüzüne geleceği konusu onu korkuturdu. Uygun tarafa geçmek için her an tetikte bekliyordu. Bu gibi şeylerden asla emin olamazdınız. Artık çabuk çabuk, neredeyse gergin bir biçimde konuşuyordu.

"Makul olun artık, Bay Munira. Burada kendinize ait bir hücreniz, yani, bir odanız var. Açık bir avlunuz var. Dolaşabilir, uyuyabilir ya da bir şeyler yazabilirsiniz. Kimse size karışmaz. Bu bölmenin diğer tarafına bir bakın. Yeni tutuklananların ya da hapse geri gönderilenlerin tümünü oraya koyuyorlar. Aynı hücreyi paylaşıyorlar. Kimi zaman dördü, beşi ya da onu aynı hücrede kalıyor. Sizinki kadar büyük bile değil o hücreler... Dün gece iki genç, bana kalırsa iki *toto*, yani cani... Onları getirdiler. Böyle birilerini ister miydiniz yanınızda? Siz hapisteniz, tutuklusunuz ya da hapse geri gönderilenlerdensiniz demek istemiyorum. Yalnızca... şey... Chui, Kimeria ve Mzigo öylesine önemli kişilerdi ki... Çok Önemli Kişiler... Onlar gibi varlıklı milyonerlere yeniden sahip olabilmek yıllarımıza malolacak. Bir düşünün... Afrika'nın Delamere'leri... Suç mahallini ziyaret ettiniz mi? Tabii ki etmiş olamazsınız. Berbattı... Berbat... Bay Munira, aramızda kalsın ama bir soygun ya da soygun teşebbüsü değil bu. İşler göründüğü gibi değil, dahası da var. Polisler her yeri didik didik aramalı. Şu Müfettiş Godfrey... Öylesine meşhur ki... Birazcık tuhaf... Yani yöntemleri demek istiyorum... Şimdi olduğu gibi mesela... Ofisinden hiç çıkmıyor... Okuyor da okuyor..."

"Senin düşüncelerine ihtiyacım yok. Sadece Müfettiş Godfrey'le görüşmek istiyorum. Sen sadece bir gardiyansın. İkimiz de hapisteyiz. Aslında, herkes hapiste..."

"Bay Munira. Ama burada kapalı kalmayı siz seçtiniz! Siz istediniz gerçekleri kaleme almayı. Siz de önemli bir insansınız. Bir öğretmen. Bir tanrı adamı. İşbirliği yapmak zorundasınız. Bir düşünün. Sizin de başınıza gelebilirdi. Yani, bir dahaki sefere sıra sizde olabilir. Bay Munira, tedbir tedaviden iyidir."

Munira güldü. Zorla.

"Çok konuşkansın. Ama bak! Üstümü değiştirecek başka kıyafetim bile yok! Bir sabah beni almaya geldin ve dedin ki: *Önemli bir şey değil, Bay Munira. Sadece rutin birkaç soru. Sizinle bir alıp veremediğimiz yok.* Şimdi ise gazete bile vermiyorsunuz bana..."

"Gazete mi, Bay Munira? Ama istemediniz ki. Tüm ihtiyaçlarınızı karşılama konusunda Müfettiş Godfrey'den talimat aldım. İsteyin, hemen gelsin. İşte böyle! Hemen şimdi gidip bir tane getiriyorum Bay Munira. Sadece kapıyı kapatmak zorundayım. Ama yanlış anlamayın. Ben sizin gardiyanınız değilim. Ben sadece size hizmet ediyorum."

Munira, ağır demir kapıyı kilitleyişini izledi. Onunla konuşmak iyi gelmişti. Ama şimdi yaklaşan gecenin telaşı basmıştı. Neredeyse geri çağıracaktı nöbetçiyi. Sanki şimdi son insan dokunuşu da onu terk etmiş gibiydi. Cevaplanmamış sorularla baş başaydı. Farz et ki... Farz et ki kanun yok. Kapıdan uzaklaştı ve kendi bulunduğu avluyu diğerlerininkinden ayıran dikenli tellerin yanına oturdu. Uykuya yenik düşeceğini hissetti. Umutla teslim olmaya hazırlandı. Birden diğer taraftan gelen sesleri duydu, yüreği heyecanla çarptı bir ân. İlkten sesler biraz uzaktan geliyordu ve belli belirsizdi. Ama bir müddet sonra sohbeti takip edebilir hale geldi. O tarafa doğru baktı. Sırtları kendisine dönüktü. Dinlemeye başladı.

Belki üçüncü bir kişiye, muhtemelen de gardiyana kendi hikâyelerini anlatıyorlardı, belki de gardiyanın ya da bir dinleyenin duyduklarını bu duvarların dışına taşıma ihtimaline aldırmadan içlerini dökerek rahatlamaya çalışıyorlardı yalnızca. Mahkemede kesinlikle inkâr yoluna gideceklerdi. Birbirlerine karşı ve daha önce Ilmorog'daki görevli sulh hâkiminin karşısında masum olduklarını beyan etmiş olmalarına güldüler. Afrika Ekonomi Bankası'nın Ilmorog Şubesi'ni soymaya

çalışırken yakalanmışlardı. Hem bundan hem de diğer serüvenlerinden, kanunla oynadıkları "saklan ve bulunmamayı ümit et" oyunundan gurur duyuyor gibiydiler.

Sesleri az çok tanıdık geliyordu Munira'ya. Ama kim olduklarını çıkaramıyordu. Yüzlerini kendisine dönmelerini diledi. Konuşmaya ve gülüşmeye devam ettiler. Sanki dünyadaki hiçbir şey umurlarında değildi. Tüm olup bitenler belli kuralları olan bir oyundu da, "hain" hariç kimseyle ya da hiçbir şeyle bir alıp veremedikleri yoktu.

Polis memuru geri gelmiş, *Sunday Mouthpiece* gazetesinden bir nüsha getirmişti. Şöyle bir baktı memura Munira, artık ilgisini çekmiyordu okumak. İnsan okusa ne olur okumasa ne olurdu? Yine de gazeteyi aldı ve boş boş göz gezdirdi sayfalara. Doğruldu ve dördüncü sayfadaki başlıklara bakmaya başladı. *Ilmorog'da Cinayet. Suikast Şüphesi. Siyasi Bir Neden Olabilir mi?* Başlığın, arkasından gelen hikâyeden daha etkileyici olduğu anlaşıldı. Hadisenin haber boyutunun, elbette ki ulusal gazeteler, özellikle de *Daily Mouthpiece* gibi sansasyona düşkün gazeteler tarafından tüketilmiş olduğunu düşündü Munira. Kanıta dayanmayan tahminlerin de... Çünkü polisin iddialarının kaynağı da bunlardı. Başını kaldırıp kapıdan kendisini izleyen memura hızlı bir bakış attı ve kaldığı yerden okumaya devam etti. Köşe yazısı sütunu daha ilginçti. Yazar, Chui, Mzigo ve Kimeria'nın yaşamöykülerini kısaca verdikten sonra, onları, Afrika'nın siyaset ve eğitim alanlarında ama en çok da ekonomik alanda özgürlüğüne kavuşması için mücadele vermiş üç tanınmış ulusalcı olarak anıyordu. Bölgedeki her eve mutluluk ve refah, ülkeye de uluslararası bir ün getirmiş olan Theng'eta Bira Fabrikası ve İşletmeleri'nin mülkiyeti ve yönetiminde oynadıkları rol, sahip oldukları ortak girişimci ruhun bir kanıtı olarak aktarılıyordu. Avrupa'daki sanayi devriminin en önde gelen isimleri arasında bile benzerleri bulunmuyordu. Bizim Krupplarımız, Rockefellerlarımız, Fordlarımız! *Theng'eta* fabrikalarıyla, ülkenin başka yerlerindeki şubelerinin, tamamıyla Afrikalıların eline ve denetimine geçmesi için zorlu bir mücadeleye giriştikleri sırada yaşamlarına vahşice son verilmişti. Yabancıların elinde bulu-

nan kalan hisseleri satın almak için yapacakları müzakereler çok yakında başlayacaktı. Zamansız ölümleri kimin işine yaramıştı o halde? Tüm gerçek ulusalcılar durup bir düşünmeliydiler!

Arkadan daha fazla övgü ve itham geliyordu. Ama Munira'nın en çok ilgisini çeken *"Milletvekili Bir Protesto Heyetine Başkanlık Edecek"* başlığını taşıyan başka bir haberdi:

Ilmorog ve Güney Ruwa-ini milletvekili Saygıdeğer Nderi wa Riera, dün basına yaptığı bir açıklamada, kendisinin başkanlık edeceği güçlü bir heyetin, şiddet içersin ya da içermesin tüm hırsızlık davalarında ölüm cezası verilmesi için kabinedeki tüm bakanlarla ve gerekirse daha üst düzey yetkililerle görüşmeler yapacağını ifade etti. Siyasal ve ekonomik nedenlerle işlenmiş tüm suçların da aynı şekilde idamla cezalandırılmasını talep edeceklerini sözlerine ekledi.

Pek çok konuda açıklama yapan milletvekili, grevlerin kalıcı olarak yasaklanması çağrısında bulundu. Gerilim ortamı yaratarak istikrarsızlığa ve siyasal şiddete yol açan grevlerin, kasıtlı olarak gerçekleştirilen, ulusalcılık karşıtı, ekonomik sabotaj eylemleri sayılmaları gerektiğini dile getirdi.

Sendika liderlerine, bencilce davranmamaları yönünde çağrıda bulunan Riera, kontrolsüz ücret artışlarına gidecek miktarın çok daha hakça paylaştırılmasından yarar sağlayabilecek olan daha düşük gelir gruplarına ve işsizlere aldırmadan, her seferinde daha yüksek ücretler talep etmekten kaçınmalarını istedi. Sendikalara, ülkeyi artık daha fazla haraca bağlamalarına müsaade edilmeyeceğini net bir biçimde söyleme vaktinin de gelmiş olduğunu sözlerine ekledi.

Heyet önerisine atıfta bulunarak, öğretmenleri, çalışanları, Kilise mensuplarını ve tüm iyi niyet sahiplerini, son zamanlarda yaşanan ve yalnızca turistleri ve muhtemel yatırımcıları korkutup kaçırmaya yol açabilecek alçakça eylemleri nefretle kınamada amaç birliği içinde olmaya davet etti. Durumun daha da kötüleşmesine müsaade edilmesi halinde, yerli yatırımcıların bile sermayelerini yurtdışında değerlendirmek zorunda kalabilecekleri konusunda uyarılarda bulundu.

Munira, milletvekilinin, basın açıklamaları, heyetler ve dilekçelerle hükümet etmeye bayıldığını düşündü. Onun on yıl önceki, resmî giysileri içinde ahkâm kesen, ardından da, tüm ağırbaşlılık numaralarını bir yana bırakıp, peşinde bir grup işsiz, Jeevanjee Bahçeleri'nden hızla koşup kaçan, muhtemelen de mucizevi bir kurtuluş için dualar eden halini anımsadı. Gülmeye başladı. Gazete elinden düşene dek güldü. Bakışlarını diğer tarafa çevirince üç gencin de güldüğünü ve kendisinin bulunduğu yöne doğru bakmakta olduklarını gördü. Bakışları karşılaştı. Gülmeyi kesti. Muriuki'yi tanımıştı. Kendisi Munira, Muriuki'yi hırsızlık yapıp da hapse girsin diye mi eğitmişti?

"Nedir bu bendeki ani şüphe hali?" diye yazdı, bir gece önceki şeytanın ayartmasına cevaben. "Her şey Tanrı'nın buyruğuyla gerçekleşir. Tanrı'nın iradesine mutlak itaatten uzaklaşmış insani eylemlerin beyhudeliği! Ilmorog'u kuraklıktan kurtarmak için şehre yolculuğa çıktık. Şehirden geriye ise manevi kuraklıkla döndük!"

Şehre yaptıkları yolculuğun ardından gelişen olayları yorumlayışında Munira'nın haklı olduğu noktalar da yok değildi. Bölgede, ilk iş olarak, bir yönetim ofisiyle bir polis karakolu kuruldu. Arkadan, Misyonerler Birliği'nin putperest bölgelerde yürüttükleri faaliyetlerin bir parçası olarak kurulan kilise geldi. Munira'ya göre, yalnızca bu, tarihin bu ironisi, onca yıl sonra Tanrı'nın varlığını görünür kılma biçimiydi.

2 . Yardımsever kimselerle hayır kuruluşlarının eşyalarını toparlayıp şehre dönmelerinden bir ay sonra yağmış olan yağmur bile, daha sonraları Munira'ya, Tanrı'nın kendisini, gümbür gümbür ve alev alev bir ihtişam içinde sergilemeyi seçmesi olarak gelmişti. Tanrı'nın, tüm insani çabaların boşa çıkacağını ve kendi iradesini asla etkileyemeyeceğini gösterme biçimiydi bu. Yalnızca mutlak bir teslimiyet... Ama Mwathi'nin güçlerinden haberdar olan Nyakinyua, Njuguna, Njogu, Ruoro ve diğerlerine göre, Tanrı'nın, vermiş oldukları kurbanlara bir yanıtıydı yağmur. Bir yıldır süren kuraklığın sona erişini müjdeliyordu. Afrika tanrısının diğer toprakların tan-

rılarıyla savaştığını duydular. Tanrıların korkulu kükreyişlerini ve gökten ateşi çalmış kılıçlarının çarpışmasını duyup, hayretler içinde dinlediler.

Bütün okul dışarı çıktı ve umut dolu bir sesle göklere yalvarırcasına şarkılar söyledi:

Mbura Ura	Sağanak halinde yağ yağmur
Nguthinjire	Sana kurban edeceğim
Gategwa	Genç bir boğayı
Na kangi	Ve diğerini
Kari Iguku	Hörgücü olan
Guku Guku	Hörgücü, hörgücü!

Yağmur sanki onları işitmiş gibiydi. Toprak, büyük bir hasretle yudum yudum içti ilk düşen damlaları, yavaş yavaş gevşeyerek sertliğini yitirdi ve yumuşak, vıcık vıcık bir hale geldi. Çocuklar ayaklarını çamur birikintilerinin içinde yıkayıp, yamaç ve tepelerden aşağılara kaydılar usulca.

Yağmurun ruhu Wanja'yı da ele geçirmişti. Yağmurda yürüdü, giysileri sırılsıklam oldu, etek uçlarını kalçalarına sımsıkı sararak, gökten gelen suyun tadını çıkardı. Zaman zaman da kulübesinin verandasında oturuyor ya da ayakta hareketsiz durup, çatıdan düşen yağmur damlacıklarının içinden yansıyan yaşamına hayretle bakıyordu. Yaşamının anlamı neydi? Yaşamının gayesindeki süreklilik neredeydi? Arzularının gerçekleşmediği bir hayatı neden yaşayacaktı ki? Ağlamak istiyordu ama nedenini bilmiyordu. O ve Nyakinyua artık çok yakınlaşmışlardı, büyükanne-torun yakınlığından çok ana-kız yakınlığıydı bu. Yağmur dindiğinde, Ilmorog'da gezinir, *shamba*'ya kesek kırmaya gider ve birlikte dikim yaparlardı.

Akşamları insanlar Abdulla'nın yerine doluşur, yağmurun bereketinden konuşurlardı. *Baada ya dhiki faraja*, Abdulla buna gerçekten inanabilmeyi isterdi. Yaşlılar, Yağmur, Güneş ve Rüzgâr'ın, Ay'ın Kız Kardeşi olan Yeryüzü'ne kur yapmaya gidişine dair hikâyeler anlattılar. Galip gelen Yağmur olmuş ve Yağmur'un dokunuşunun ardından Yeryüzü'nün karnı şişmişti. Diğerleri buna itiraz ettiler, yağmur damlaları aslın-

da tanrının spermleriydi. İnsanoğlu bile, o ilk ihtiraslı sağanağın, dünyanın başlangıcındaki o şiddetli sel sularının ardından toprak ananın rahminden çıkmıştı.

Gebe topraklar... Onun bu istekli hali, Wanja'nın umutlardan ve çok sayıdaki arzudan oluşan kanatlarına güç veriyordu. Heyecanla yarına dikmişti gözlerini, tıpkı diğer kadınlar gibi, toprağın yarılmasını ve içinden yaşam dolu çıplak filizlerin çıkmasını bekliyordu.

Gerçekten de güneş çıktı ve yağmur durdu, toprak buram buram tüttü, açıldı, tohumlar yeşerdi, fasulye başakları rüzgârda özgürce dalgalanarak, mısır yaprakları göğe doğru yönelerek, yeşil patates yaprakları ise güneşte alabildiğine açılarak...

Karega, Abdulla ve Munira sık sık Abdulla'nın dükkânında buluşuyorlardı. Dışarıda oturmuş, gövdeleri ılık, başları dumanlı, bir Tusker birasıyla düşlere dalmış halde yeni hasadın üzerine vuran akşam güneşinin tadını çıkarırken, tarlalardan onlara doğru gelmekte olan Wanja'nın görüntüsüyle kalpleri aniden çarpmaya başlıyordu.

Dingin varoluşlarının ötesinde çok derin düşünmemek, her an üzerlerine çullanıp, yağmurla dopdolu, güneşle sımsıcak huzurlarını paramparça edebilecek daha az güvenilir ve daha sıkıntılı bir dünyanın varlığına işaret eden deneyimlerden ve yolculuktan onlara kalan bir anlayıştı. Üzerinde hiç konuşmamış olsalar da, her biri kendince hiçbir şeyin bir daha asla aynı olmayacağını biliyordu. Yolculuk, her birinin karşısına kolay kolay cevaplanamayacak bir dizi soruyla, tanık oldukları ve yaşadıkları olaylar nedeniyle, ne unutması ne de bir kenara atması mümkün olmayan zorluklar çıkarmıştı. Ruhlarının derinliklerine insan, canlı ve özgür olmanın her biri için farklı bir anlam taşıdığı alanlara dokunmuştu çünkü.

Karega Abdulla'ya, "Joseph çok yol katedecek. Okulda fazlasıyla başarılı ve IV. Sınıf'a geçmesini istedik" dedi.

Hayır ve umut dağıtan şehir kalabalığı, ortaya çıktığı kadar ani bir biçimde, ardında, çok sayıda yüksek perdeli ses ansızın kesilince hissedilen türden tedirgin bir sessizlik bırakarak ortadan kaybolur kaybolmaz yeniden açılmıştı okul. Karega

bir kez daha, cevapsız sorulara cevap aramaktan kaçınmak için tüm gücünü derslere verdi. Ama aynı sorular daha öncekinden de büyük bir belirsizlikle geri geldiler. Kendi kendine, "Afrika halkının birliği nerede?" diye soruyordu hep.

Bazı şeylerden emin olduğu zamanlar da oldu Karega'nın. Sevilen biriyle birlikte olmanın her şeyi çözeceğini, bunun yaşamın anlamı olduğunu düşündüğü zamanlar örneğin... Gerçekten de o günlerde, kalbi Mukami'ninkiyle bir çarparken, sorunları ve gizemleri olmaksızın dışa açılan, kabaran met cezir sularında ve masumiyetlerinde yıkanan, sonsuz güzellik ve gerçeklik vaat eden bir dünya görmüştü. Kısa süre sonra ise, şaşırtıcı bir biçimde, kuytu köşelerde, ikiyüzlülüklerinin ve sahte dindarlıklarının pisliği ve leş gibi kokan nefesleriyle gelişimi boğmaya çalışan birilerinin olduğunu öğrenecekti. Mukami hayatından çıkıp gittikten sonra bile, hâlâ belli ölçüde umudunu koruyordu. En azından geçmişte acıyı tatmış olanların, baskıcı güçlere kahramanca karşı koymuş olanların dürüstlüğüne inanma konusunda dayanılmaz bir ihtiyaç duyuyordu. Chui gibi insanların varlığı, sadece okul içinde biliniyor olsa da, kahramanca eylemlere olan inancını güçlendirmişti. Kaynağı insan olan o leş kokulu boğucu havayı temizlemede daha önceleri aşkın ve masumiyetin evrensel ve sağaltıcı gücüne duyduğu inanç, yerini kahramanlara duyduğu tapınmaya bıraktı yavaş yavaş. Ama Siriana'dayken, Chui'nin bir halk kahramanından, gücünü Tanrı'dan ve yabancılardan aldığını sanan bir tirana dönüşmesine tanıklık etmişti. Şehirdeyken, sonuçsuz iş arama girişimlerinden ve ondan da onur kırıcı gelen turistlere meyve ve koyun derisi satma işine kadar pek çok tecrübeden geçmişti Karega. Neden tüm bunlardan ders almamıştı o halde? Neden bütün köy halkını, başarısızlık ve daha fazla aşağılanmayla sonuçlanacağını bilmesi gereken bir yolculuğa çıkarmak istemişti? Evet, Njuguna haklı çıkmıştı. Sokaklarda dilenmeye gitmişti hepsi!

Munira'nınkine çok yakın olan tek odalı evinde hemencecik uykuya dalamıyordu artık. Okulda ise şehre yolculuk öncesinde hissettiği o şevki hissedemiyordu. Aynı düşünce zihninde uğuldayıp duruyordu. Öyleyse o, bir birey olarak

yalnız değildi. Öyleyse bütün bir köy halkı ve bölge yalnızca bağışa mahkûm edilebiliyordu. Şehirlere ve işsiz güçsüz sınıflarla yönelik bir fedakârlık, toprağın yorgunluğu, perişan haldeki araç gereçler ya da kuraklık nedeniyle erzakları tükendiğinde, ne ellerinde bir şey, ne de dönecek bir yurt kalıyordu. Koca bir doğrudan üreticiler topluluğu, dilenciliğe, yetersiz beslenmeye ve kendi vatanlarında ölüme mecbur ediliyordu! Yolculuktan önce Nyakinyua'nın söylediği sözleri anımsadı ve bir kez daha haklı buldu yaşlı kadını! Wanja da haklıydı. Tüm o heves ve idealleriyle kendisi hariç herkes haklı çıkmıştı. Siyah dayanışması ve birliği nerede kalmıştı?

Tüm bu keşmekeş ve düşünce fırtınasının ortasında, dürüst, özverili ve anlayışlı haliyle, avukat sürüden ayrılıp öne çıkıyordu birden.

Bir gün oturdu ve mektup yazdı ona. Kendisine kitap göndermesini rica etti. Çünkü şehirde, ilim irfan sahibi birileri bir şeyler biliyor olmalıydı. İki hafta boyunca kitaplardan ziyade inancını ve güvenini yeniden tesis edecek sözcükleri bekledi. Ama umudu boşa çıktı. Yalnızca kitap ve üniversite hocaları tarafından yazılmış bazı kitapların listesini göndermişti avukat. "Bunlarla neler yapabileceğine bir bak" diyordu. Karega gerçekte ulaşmak istediği şeyin ne olduğunu bilmiyordu ama belli belirsiz, geçmişin eleştirel farkındalığında kök salmış bir gelecek hayali umuyordu. Böylece, ilk olarak tarih kitaplarından başladı okumaya. Tarih bugünün anahtarı olmalı gibi geliyordu ona. Tarih çalışmaları belli sorulara cevap vermemize yardımcı olmalıydı: Şu anda neredeyiz? Bulunduğumuz yere nasıl geldik? Ne olmuştu da gıda ve serveti üretenlerin yüzde yetmiş beşi sefalete mahkûm edilmişken, nüfusun üretmeyen kesimini teşkil eden küçük bir grup serveti elinde tutar hale gelmişti? Neticede tarih, doğayı yıllar içerisinde eylemleri ve emeğiyle dönüştürebilmiş olanların tarihi olmalıydı. Ne olmuştu da, hiçbir işe yaramayan parazitler -bitler, pireler, tahtakuruları- refah içinde yaşarken, yirmi dört saat çalışıp didinenler aç biilaç kalmışlardı? Emeğin her zerresine muhtaç bir ülkede nasıl işsizlik olabiliyordu? İnsanlar, sömürgecilikten

önce zenginliği nasıl üretip organize edebilmişlerdi? Bundan ne gibi dersler çıkarılabilirdi?

Ama bu soruları yanıtlamak yerine, öylesine ihtiyaç duyduğu anahtarı kendisine vermek yerine, tüm o üniversite hocaları onu sömürge öncesi zamanlara götürüp konudan saptırdılar. Avrupalıların gelişine kadar geçen dönemde Mısır'da, Etiyopya'da, Sudan'da amaçsızca pastoral bir gezintiye çıkardılar. Sonrasında ise tam anlamıyla elini kolunu bağladılar. Tarih bilginlerine bakılırsa, sömürgecilik öncesi Kenya tarihi, bir seyahat tutkusu ile halklar arasındaki anlamsız savaşlardan ibaretti. Âlimler hiçbir zaman sömürgeciliğin ve emperyalizmin ne anlama geldiği sorusuyla yüzleşmek istemiyorlardı. Bu konulara değindiklerindeyse, tek yaptıkları, şiddetli direniş eylemlerini tüyler ürpertici cinayetler olarak tariflemek oluyordu. Kimisi, mücadele yıllarında kendisini düşmana satanların itibarlarının iade edilmesini bile talep ediyordu. Hatta içlerinden biri, Vali Mitchell'dan bir alıntı yaparak, Kenya halklarının ilkelliğinden söz ediyor ve daha da ileri giderek bu ilkelliğin ya da onun tabiriyle medeniyet noksanlığının tarihsel kökenlerini ispatlamaya girişiyordu. Tabiatın Afrikalılara karşı fazlasıyla nazik davranmış olduğu sonucuna varıyordu nihayetinde de. O halde, Afrikalı, sömürgecinin tekmesini yiyerek medeniyetimize doğru itelenmeyi hak etmiş miydi yani diye kendi kendine sordu Karega. Bu tarihte gurur duyulacak hiçbir şey yoktu. Üniversite hocaları halkın gayretlerini ve geçmişte vermiş oldukları mücadeleleri karalayıp lekeliyorlardı.

Umutsuzluk içinde tarihe sırtını döndü. Belki de sebep kendi bilgisizliği ve üniversite eğitimi almamış olmasıydı. Peki ya Afrika halklarının direnişi? Siyah halkların coğrafyasını baştan başa kateden tüm o kahramanlar peki? Hepsi kendi hayal gücünün ürünü müydü yalnızca?

Bu defa da siyaset bilimini denedi. Ama burada daha da büyük bir çıkmaza saplandı. Bu kez profesörler okkalı yuvarlak lafları kokuşmuş bir düşünce akışıyla dengelemeye bayılıyorlar ya da uzun uzadıya güç dengesinin istatistiği ve matematiği konusu üzerinde duruyorlardı. Yoksulluk politi-

kalarına karşı siyasetteki eşitsizlikten, geleneksel modernleşmeye karşı ise gelenekleri modernleştirmekten söz ediyorlar ya da yalnızca yerel hükümetlerin ve merkezî bürokrasilerin işleyişine dair tablolar veriyorlardı. Şu ya da bu politikacının bir başkasına vermiş olduğu cevap da önemliydi onlar için. Tüm bunları desteklemek için de muhtelif kitap ve makalelerden, tümü dipnotlarda titizlikle detaylandırılmış alıntılar yapıyorlardı. Karega boş yere sömürgecilik ve emperyalizmle ilgili bir şeyler aradı. Nadiren, fırsat eşitsizliğine ya da modern hükümetlerin etnik dengeleme faaliyetlerine dair soyut ifadeler çıkıyordu karşısına.

Edebiyat da pek farklı sayılmazdı. Yazarlar, şairler koşulları doğru bir biçimde tarifliyorlardı. Mevcut korku, baskı durumunu, yoksunluk koşullarını isabetli biçimde yansıtabiliyor görünüyorlardı ama sonrasında onu hayal kırıklığına uğratıp karamsarlık, belirsizlik ve mistisizme sürüklüyorlardı. Alaycı bir bakış dışında çıkar yol yok muydu? İnsanlar çaresiz kurbanlar mıydı yani?

Kitapları paketleyip avukata geri gönderdi. Bir de not ekledi: Neden ona Kenya halkının tarihinden ve siyasi mücadelelerinden bahsetmeyen kitaplar göndermişti? İşin tuhafı, bu defa oldukça uzun bir mektup aldı avukattan:

"Benden Siyah profesörler tarafından yazılmış kitaplar istedin. Kendin bir hükme var istedim. Eğitimciler, edebiyatçılar, aydınlar, bunlar sadece seslerden, yansız olmayan, gaipten gelen seslerden ibarettirler. Ama her biri belli grubu ve çıkarı temsil eder. Bir sesten yayılan sözcüklerin doğruluğundan emin mi olmak istiyorsun, önce o sesin kime ait olduğuna bir bak. Ses yalnızca sahibinin, efendisinin ihtiyaçlarını, isteklerini, kaprislerini ussallaştırır. Bu yüzden de, efendisinin zekâsı kimin hizmetinde, bunu bilmek gerekir. İşte o zaman sözlerinin manasını hakkıyla değerlendirebilirsin. Ya mücadele eden halka hizmet edersin ya da halkı soyanlara. Soyulan ve soyanın olduğu, yaşlı adamın Sinbad'ın sırtından inmek bilmediği koşullarda, ne yansız bir tarih ne de politika söz konusu olabilir. Öğrenmek istiyorsan, etrafına bir bak ve tarafını seç."

Etrafına bir bak diyerek ne demek istiyordu? Peki ya tarafını seç diyerek? Artık efendi istemiyordu. Tek istediği gerçeği bilmekti. Ama hangi gerçeği? Beyazlara karşı Siyahların yanındaydı, herkes de yanında olmalıydı, öyle değil miydi gerçek?

Pencereden dışarı baktı ve yemyeşil ekinleri, yeni mahsulü gördü. Ekinler olgunlaşacak ardından da hasadı kaldıracağız diye mırıldandı kendi kendine. Ama soruları cevapsız kalmıştı. O ve diğerleri, bu türden Afrika çalışmaları yapılabilsin diye mi greve gitmişlerdi?

Munira yolculuk sonrasında olup bitenlerin gidişatına ve köyün yeni haletiruhiyesine anlam veremiyordu. Wanja ve diğer kadınlar, birbirlerinin tarlasında dönüşümlü olarak ortaklaşa çalışmak, toprağı çapalamak, yabani otlardan arındırmak ve kezek kırmak amacıyla Ndemi-Nyakinyua adlı bir grup kurmuşlardı. Munira ve Karega öğretmenlik yapmakla meşguldüler ama belirli günlerde tüm okul ortak faaliyetlere katılıyordu. İlkten kimileri kuşkuluydu ama sonra bir *Kamuingi*'nin yalnızca birkaç hafta içerisinde nasıl sonuçlanabildiğini gördükten sonra onlar da gruba katıldılar.

Hepsi yeni bir doğuşun o kıpır kıpır heyecanını hissediyor, bilinmeyen bir güç, korku ve umuttan yapılmış kanatlarını havalandırıyordu. O eski güvenli hal köyü terk etmişti. Artık kuraklıktan farklı güçlerin yeni tip tehditler oluşturduğunu biliyorlardı ama kimse yeni korkularını dillendirmeye istekli değildi.

Wanja'ya baktı Munira, yüzüne baktı, gündelik işlere katılmaya hazır oluşu karşısında hayrete düştü. Çatlamış ellerine, kırılmış tırnaklarına baktı, şehir ve oradaki maceralarına dair anlattığı hikâyelere inanmakta güçlük çekiyordu. Onu arzu ediyor, ona sahip olmak istiyordu. Ama Wanja ondan uzak duruyor, bu da Munira'ya acı veriyordu. Öte yandan, başkalarına karşı da eşit biçimde mesafeli görünüyor, bu durum onu teselli ediyor, sabırla uygun zamanın gelmesini bekliyordu. Olayları anlamlandırmaya yönelik bir susuzluk duymaya başlamıştı kendisi de. Okuma isteği yavaş yavaş geri geldi. O ve Karega ne zaman maaşlarını almak üzere Ruwa-

ini'ye gitseler kitap almak üzere bir kitapçıya uğrarlardı. Olaylara dahil olmasına ramak kalmış gibiydi, bu da kendisini iyi ve genellikle de müteşekkir hissetmesini sağlıyordu.

Dükkânda yalnız olan Abdulla ise umut ve acı dolu anılarını canlı tutuyordu. Ruh halinin, hiç haber vermeden, çabucak ve sık sık değişiyor olması karşısında, hangi duygu durumuna güveneceğini bilemiyor, şaşırıp kalıyordu. Ama Joseph'ın okula başlamış olmasından memnundu. Nasıl olmuştu da Joseph'ın okula gitmesine mani olmuştu? Pişman bir halde tekrar tekrar bu soruyu soruyordu kendisine. Akşamları istekle herkesin okuldan ve tarlalardan yorgun argın dönüşünü bekliyor, ancak o zaman, onların sohbetleri ve içki içişleri arasında kaybolmuş haldeyken, içindeki sükûnetin öyle birdenbire geçmişte yaşanmış olanları anımsamasıyla paramparça olmayacağından emin olabiliyordu. Wanja'nın, o ruh eşi kadının mutlak dönüşümünü izliyordu, belki de yağmurlar, ekin ve beklenen hasatla birlikte yeni bir şeyler oluyordu.

Sığırtmaçlar da dönmüşlerdi. Güneşin ellerinden aldığı sığırlardan, ovalarda yaptıkları yolculuklardan konuştular. Kuraklığın bir daha asla yaşanmayacağını umut ediyorlardı artık. Bu kadar çok kurban verdikten sonra... Yakında işler yoluna girecekti.

Diğer yandan mevsimlerin normal seyri son yağan yağmurlarla açıkça değişmişti. Eski düzende büyük *njahi* mevsiminin başlangıcı olması gereken bu zamansız mevsim, şimdi aralıktan marta uzanmıştı. Şehre yolculuklarını takip eden ilk hasat çok büyük olmamıştı ama hiç olmazsa açlıktan ölmelerini de engellemişti.

Yeni düzene alıştılar, hasattan sonra toprağı yeniden sürüp yeni yağmurlara ve ekim dikime hazır hale getirdiler.

Böylece kalpleri bir korku bir umutla çarparken Ilmorog köylüleri bir kez daha yağmurları beklemeye başladılar. Ilmorog'da değişen bir şey yok gibi görünüyordu. Şehre yapılan yolculuk geçmişte kalan bir anı gibiydi.

Ama birden, hemen hemen aynı zamanda iki kamyon dolusu adam gelerek bir kilise ve bir polis karakolu inşa etmeye giriştiler. Bu da neyin nesiydi şimdi? Herkes bu soruyu

soruyordu. Kalkınma diye vaat ettikleri bu muydu? Kendilerine karakola bir şefin geleceği söylendi.

Çadırda kalan inşaatçılar sık sık Abdula'nın yerine geliyorlardı. Sözlerinden, hal ve tavırlarından farklı, yabancı oldukları hemen anlaşılıyor, bu da Ilmorog halkının, yabancıları reddetmenin bir yolu olarak, kendi aralarında bir dayanışma ve yakınlaşma hissetmesine yol açıyordu. Sanki adamlar daha önce kendilerini şehirde hor görmüş güçler tarafından gönderilmişlerdi. Wanja, Abdulla, Munira ve Karega bile bu yeni davetsiz misafirlere karşı Ilmoroglulların tarafını tuttular.

Ama kısa süre sonra, kilise ve karakol, yeni bir faaliyetin telaşıyla unutuluverdi birden.

Haziran ayı, yağmurları da beraberinde getirmişti.

İki hafta boyunca geceli gündüzlü durmaksızın öyle çok yağdı ki neredeyse kimse kulübesinden çıkamaz oldu.

İnşaatçılar çadırlarını, alet edavatlarını toplayıp gittiler.

Çocuklar kapı önlerine oturup şarkılar söylediler:

Mbura Ura	Yağmur, yağmur
Nguthinjire	Senin için kurban edeceğim
Gategwa	Genç bir boğayı
Na Kangi	Ve diğerini
Kari Mbugi	Boynunda çıngırakları olanı
Kara, Kara	Ding-Ding-Ding-Dong

İki hafta sonra yağmurun ritmi değişti. Yalnızca geceleri sağanak halinde yağıyor, ardından bir iki gün sürecek güneşli günler geliyordu. Yağmur, güneş ışığı. Büyük bir mahsul ve hasadı müjdeleyen klasik akış hep böyle olurdu. Ve bu denge, bütün tarlalar rengârenk çiçeklerle dolu enfes, yemyeşil mahsulle kaplanana dek böyle sürdü.

İnşaatçılar dönüp de kilise ve karakol işine kaldıkları yerden yeniden başladıkları mevsim sonuna doğru bile iki büyük beklenti Ilmoroglulların tüm korkularını bastırmıştı.

Şehirden dönüşlerinden sonraki ikinci hasat, Ilmorog tarihindeki en büyük hasatlardan biri olacaktı. Önceki yıllarda, mart ayında başlayan *njahi* mevsiminde elde edilenin tam

tersi bir durumdu bu. Yıl sonuna denk gelen *mwere* mevsimi başlamak üzereydi ve her şey büyük bir olayın yaşanacağının sinyallerini veriyordu. Munira ve Karega okulun da hasadı kaldırmaya yardımcı olmasını teklif etti.

Hasat sonrası bir de sünnet töreni gerçekleşecekti. Sığırtmaç oğlanlardan bazıları erkekliğe ilk adımlarını atacaklardı. Küçük bir çocukken Munira törende söylenen şarkıları dinlemek için evden kaçardı. Siriana'dan sonra genç bir öğretmenken de bir iki kez gizlice törenlere katılmıştı. Olağanüstü hal zamanı danslar yasaklanmadan önceydi bu. Julia ile o törenlerden biri sırasında tanışmıştı. O zamanlar Wanjiru idi adı. Sesi, dans edişi, tüm ruhuyla dansa katılımı çekmişti onu kendisine. Yaşamına anlam katacak olan şeyin o olduğuna karar vermişti. Ama sonra Julia'ya dönüşmüş, şehvete sığınma yolunda kurduğu o geçici hayali gerdek gecesi yitip gitmişti.

Belki de hayalin anısıydı ama Munira hasat vakti ya da sonrasında Wanja'ya yeniden sahip olmayı düşünüyor ve bu ihtimal karşısında kanının heyecanla aktığını hissediyordu.

3. İster mısır, ister fasulye ya da bezelye olsun, hasat kaldırmada herkese gençlik ruhu aşılayan bir şeyler vardı. Çocuklar tarlada koştururken, kadınlar çıkardıkları çöpler için arkalarından çaresizce sitem ederek seslerini muhtelif tonlarda yükseltirlerdi. Kimi zaman çocuklar, olgunlaşmış ürünler arasında kendisine yuva yapmış olan bir tavşan ya da antilopa baskın yaparlardı. Ellerinde ne varsa derhal bırakır, tüm Ilmorog boyunca, *Kaau... Kaaauu...* yakala... yakala onu... eti yakala diye bağırarak hayvanın peşinden koşarlardı. Yaşlılar bile tarlalara çevirdikleri bakışlarıyla küçük çocuklar gibi görünürlerdi. Bir tek, sembolik fasulye demetlerini harman yerine taşırken heyecandan titriyor olduklarını gizlemeye çalışırlardı. Ama oturup da biralarını yudumlarken ya da sohbet ederken, ince sırıklarla bezelye ve fasulye sapı yığınını dövmede birbirleriyle yarışan çocukların görüntüsü karşısında yine de heyecana kapılırlardı. Çıplak bezelye ya da fasulye taneleri dövülmüş kuru demetlerin arasından fırlayıp kuru sapların arasından geçerek yere düştükçe mırıl mırıl, hışır

hışır bir ses yayılırdı ortalığa. Fasulyeleri rüzgâra savuran kadınların hali ise başlıbaşına görülmeye değerdi. Kimi zaman meltem durur, kadınlar sövüp sayar, hasırdan tepsileri ellerinde, geri geldiğinde rüzgârı yakalamaya hazır halde beklerlerdi. Rüzgâr sanki kadınlarla dalga geçiyor, onların umut, arzu ve karanlık çökmeden samanları ayırma ve işgününü bitirme konusundaki beklentileriyle eğleniyordu. Sonra sıra ineklere gelirdi. Dolaşmaları için harmanlanmış mısır tarlalarında serbest bırakılırlardı. Kuyrukları havada, arka bacaklarıyla tozu dumana katarak, dillerini kendilerini bekleyen mısır yemine uzatarak koşturup dururlardı. Kimi zaman da başka türde bir hasat umuduyla, bir erkek inek genç bir dişinin peşinden koşar, ona dinlenme ya da otlanma fırsatı vermezdi.

Bir akşam, Munira ve Abdulla yoğun geçen bir hasat gününün ardından dinleniyor, yaklaşmakta olan sünnet töreni hakkında konuşuyorlardı. Karega Joseph'a cebir çalıştırıyordu. Munira Abdulla'ya, hastanede uyuşturularak sünnet edilmiş olduğu için kendisini her zaman az da olsa eksik hissettiğini ve hiçbir zaman kendi yaş grubuna *-Gicina Bangi-* gerçek anlamda ait gibi görmediğini söylüyordu. Birden Wanja ortaya çıktı, eteğine *micege*, ot ve *maramata* yapışmıştı. Abdulla ona bir bira verdi. Munira şaka yollu azarladı onu: "Biz de sevgili patroniçemiz nerelerde kaldı, diyorduk." Karega derse devam ediyordu. Bacakları hafif ayrık, eteğini bacaklarının arasına sıkıştırarak sessizce alçak bir tabureye oturdu Wanja. Derin bir meditasyona dalmışçasına hepsine tek tek bakıyordu. Kırlardan gelen bakire diye düşündü Munira, fasulye saplarından demetler yaparken ciltlerinde oluşan yara bereleri anımsadı. Güneşin altındaki yorucu faaliyetin ardından hepsini bir uyuşukluk ve gevşeklik sarmıştı, ihtiyaçları olan tek şey bira ve onları uykunun kollarına bırakacak bir ateşti. "Başka bir dünyadan gelmiş gibi" diye düşündü Munira bu kez de. Onu daha az çekici kılacak bir şey yapması mümkün değildi sanki. Munira'nın bakışlarındaki erkek ilgisini alaya alırken bile gitmeyen ateşli bir heyecan vardı gözlerinde. Sonra neredeyse kendi kendine konuşmaya başladı: Buldum, şimdi bul-

dum! Söyleyince inanmayacaksınız bana. Ama yine de söyleyeceğim, çünkü bu köyü kurtarmalı ve bizden önce gidenlerin şu baş belası hayaletlerini kandırmalıyız. Anılar acı verir bazen. Unutulmuş bir köye taze kan gerek. *Theng'eta* yalnızca yaşlıların bahsettiği bir bitki. Neden? Sebebi basit. Onu duyan ya da bilen bir tek onlar çünkü. Düzlüklerde yetişen yabani bir bitki bu. Sığırtmaçlar bitkiyi de, nerede yetiştiğini de bilirler ama kimseye söylemezler. Nyakinyua, Avrupalılar gelmeden önce o bitkiyi mayaladıklarını söylüyor. Yalnızca günlük işleri bittikten sonra içerlermiş onu. En çok da sünnet ve evlilik törenleriyle, *itwika* ya da hasat sonrasında. Şairler ve âşıklar *gichandi* mevsimi için duygularını sözcüklere *Theng'eta* içerken dökerlermiş. Kâhinler de kehanette bulunurken *Theng'eta* içiyor olurlarmış. Sömürgeciler zamanında yasaklandı. Bu insanlar tembel, bütün gün *Theng'eta* içiyorlar, dediler. Bu yüzden trenyolu hattında çalışmayacaklardır. Bu yüzden çay, kahve ve sisal çiftliklerimizde çalışmayacaklardır. Bu yüzden köle olmayacaklardır. Nyakinyua, bunun Ilmorog savaşından sonra olduğunu söylüyor. Bu savaşçılar içkili olmalılar, aksi halde diğer direnişçilerin başına ne geldiğini bile bile nasıl sömürgecilere dil çıkarıp güç gösterisinde bulunmaya cüret edebilirlerdi. Böylece daha az tesirli olan içkilere, *Muratina*'ya, izin verildi. Bunun bile ruhsatı, Avrupa çiftliklerinde daha fazla insan çalıştırabildiğini kanıtlayan reis ve şeflere verildi yalnızca çünkü Nyakinyua'nın dediğine göre, insanlar kaçmayı sürdürüyordu. Nasıl olur da bütün bir halk toprağını terk edip yabancılar için çalışmaya gidebilir? İşte bu nedenle *Theng'eta* yapma sanatı kayboldu, bilen birkaç kişiyi saymazsak. *Gichandi* çalgıcıları mesela. Doğurganlık ayinlerinde de kullanılır ayrıca.

Wanja'nın monoloğunu dinlemek üzere dersi kesmiş olan Karega, "Şu Ilmorog savaşı... Onunla ilgili ne dedi?" diye sordu.

"Ah! Hep kaçamak cevaplar verir. Sen sormadan hikâyeler anlatır, ilgilendiğini görünce de birden anlatmayı kesiverir. Kendin sorsan daha iyi olur."

"Ya *Theng'eta*?" diye sordu Abdulla. "Nasıl yapıldığını söyledi mi sana?"

"Bize nasıl yapıldığını göstereceğini söyledi. *Theng'eta*... el emeğimizi kutsamak için azıcık içki yalnızca."

"Ne zaman?" diye sordu Munira.

"Yakında. Sünnet gününde hazır olmalı. Yaşlılar *Njohi*'lerini içerken biz de onlara *Theng'eta*'mızla eşlik edebiliriz."

"Neden olmasın? Kutlamak için! Kurak bir mevsime veda etmek için!" dedi Karega çocukça bir coşkuyla. "Büyük bir hasadı kutlamak için."

"Yaşamlarımızdaki kuraklığa da elveda" diye ekledi Abdulla.

"Toprağın bereketi için tanrıdan daha fazla sperm yağması için" dedi Munira.

"Bir köy şenliği" diye onlara katıldı Abdulla.

"Karakol ve kilise faaliyete geçmeden" diye ekledi Karega.

Neşeli, dinsel bir coşkuyla festival fikri üzerinde çalışmaya başladılar. Faaliyetlerin merkezi Nyakinyua'nın kulübesiydi. Yaşlı kadın biraz darı tohumunu suda bekletip sisal bir çantaya koydu. Her gün saat beş civarında tohumların filizlenip filizlenmediğini görmek için kadının kulübesine uğruyorlardı. Üçüncü gün Nyakinyua'yı kapıda ayakta durmuş çabuk olmaları için el ederken buldular. Ufak bir çocuğun heyecanıyla küçük sürgünler gördüğünü söylüyordu onlara. Doğruydu, çantanın birçok deliğinden sarımtırak, yeşilimtırak, çıplak şeyler dışarıya bakıyordu. Tanrım bizleri koru! Wanja fideleri bir tepsiye döktü, kurumaları için elbirliğiyle yaydılar onları. Wanja'ya bu kadar yakın olduğu için Munira'nın elleri titriyordu. Tanrım ellerimize güç ver! Kaygılı bekleyişle geçen üç gün daha. Öğütme işlemini yaşlı kadın yönetti ama işlemi, dizlerinin üzerinde Wanja gerçekleştirdi. Göğüslerinin hemen üzerinden, omuzlarını açıkta bırakacak biçimde bir örtü sarmıştı vücuduna. Bu işlem başlıbaşına bir şenlik gibiydi. Çocuklar ve hatta erkekler gelip çevresini sardılar, taş ve havanla yapılan öğütme işlemini izlediler. Geniş, sert ve düz granit bir taşın, *inoro*, üzerine biraz tohum koyup, daha küçük bir taşla da, *thio*, darıyı çatur çutur eziyordu. İzleyiciler ya oturuyor ya da ayakta duruyor, fideler kadifemsi, iplik iplik

bir yığına dönüşürken gözleriyle pürdikkat Wanja'nın güzel bedeninin bir ileri bir geri devinimlerini takip ediyorlardı. Bitirdiğinde ter içindeydi genç kadın ama gözleri gizli bir gururla pırıl pırıl parlıyordu.

Bu defa da yaşlı kadın geçti işin başına. Darı fidesi parçacıklarını kavrulmuş mısır unuyla karıştırıp, harcı kilden bir kabın içine koydu, ardından da ağır ağır su ilave edip karıştırdı. Kabın ağzını, bir delikle deldiği başka bir testinin ağzıyla kapadı. Deliğe bir bambu boru yerleştirdi. Deliğin diğer ucunu mühürlü bir kavanoza soktu, kavanozun üzerine de küçük bir kâse dolusu soğuk su koydu. Son olarak da ne kadar açık delik varsa hepsini tezekle tıkadı. İşini tamamlayınca sanat ve bilim eserini incelemek üzere geriye doğru çekildi. Karega heyecanla bağırdı: "Ama bu resmen kimya. Damıtma işlemi bu." Nyakinyua kabı ocağın yakınına koydu.

Sonrası sadece mayanın tutmasını beklemekten ibaretti. Birkaç gün sürebilir bu, dedi Nyakinyua. Artık tüm dikkatlerini şenlik hazırlıklarına yöneltmişlerdi. Köy halkı tören akşamı için gruplar halinde şarkı ve dans provalarına çoktan başlamıştı. Bu aynı zamanda *Theng'eta* içme ve şölen akşamı olacaktı.

Karega cumartesi gününü iple çekiyordu. Sünnet törenleri ve şarkılarıyla alakalı dansları her zaman sevmişti. Özellikle de iki ya da daha fazla âşığın törende hazır bulunup da birbirleriyle şiirlerle atışmasını... Öyle zamanlarda kalbi, insanların ortak bir ruhla bir arada bulunduğu uzak ve güzel diyarlara doğru yol alırdı.

Törenin ana mekânı Njogu'nun eviydi çünkü oğullarından biri olan Njenga sünnet olacaktı. Muriuki ve birkaçı daha, onların tabiriyle bıçakla tanışacaktı.

Sünnet arifesinde yapılan danslara civar bölgelerde yaşayan herkes katılmıştı neredeyse. İnşaatçılar bile geldiler. Böylece Njogu'nun hem kulübesi hem de kulübenin çevresindeki arazi doldu taştı. Karega, *Mumburo* gibi bazı yaygın danslara katıldı. Ama tıpkı Munira gibi o da dövüş taklidinin nasıl yapıldığını bilmiyordu. Zaman zaman gerçekten de dansçılardan biri diğerini ateşe fırlatacakmış gibi görünüyordu. Bu

korkulu bekleyiş Karega'nın midesinde kasılmalara yol açıyordu izlerken. Ama yine de kısa süre sonra o da dansa sürüklendi ve hemencecik ter içinde kaldı.

Wanja, Karega'yı kendisini tamamıyla ortamın havasına kaptırmış halde gülerken ve sıçrayıp duruken gördükçe çok eğleniyordu. Normalde o kadar ciddiydi ki, zaman zaman Wanja, sırf güldüğünü ve o ağırbaşlı yüzün bir parça gevşediğini görmek için koltukaltlarından gıdıklamak isterdi onu.

Munira dansı severdi ama danslarda yer alamıyor olması, sözleri tam olarak bilmiyor oluşu onu hep üzerdi, ayrıca vücudu da öylesine esneklikten yoksundu ki... Bu yüzden, birazcık dışarıda bırakıldığını, bir başkasının evinin kapısındaki yabancı olduğunu hissederek yalnızca izliyordu.

Bu akşam ev Karega, Abdulla ve Nyakinyua'ya aitti. En çok da Nyakinyua'ya... Atışma konusunda çok başarılıydı, erotik içerikli lafları, övgüleri ya da sadece kutlama sözcüklerini rahatlıkla dile getirebiliyordu. Ezgiyi ve ritmi bozmaksızın herhangi birine, herhangi bir olaya atfen sözler uydurarak doğaçlama yapabiliyordu. Dans şarkılarının çoğunda nakarat vardı ve herkes koroya katılabiliyordu. *Eros* operasındaki dramatik gerilimi yaratan ise Njuguna ile Nyakinyua idi. Hepsi birden, genci yaşlısı, kadını erkeği bir çember oluşturmuş, şarkıların ritmine uygun biçimde ayaklarıyla hafifçe toz kaldırarak ilerliyorlardı.

Njuguna çiftlik evinin kapısında bekleyen bir konuktur şimdi. Eve iltifatlar eder ve evin sahibinin kim olduğunu öğrenmek ister. Böylece ev sahibinin izniyle kendisini tıpkı bir erkek gergedan gibi toprağa atarak banyo yapabilecektir. Nyakinyua ona hoş geldin, kendini evinde gibi hisset diye karşılık verir:

Njuguna: Bana gelini göster!
Bana gelini göster!
Koro: Ilmorog'dan geçeceğim...
Njuguna: Gündüz vakti keçilerimiz
Kimin için ağlamaya başladılar
Koro: Ilmorog'dan geçeceğim...
Muturi ve genç yiğitleri selamlayarak.

Wanja'yı çemberin ortasına çekerler. Tüm parmaklar onu işaret ederken, Nyakinyua "İşte gelin bu" der, "O bize ait, onun yüzünden bana hakaret ettikleri başka diyardan birine değil."

Njuguna'nın ses tonu aniden değişir. Yüzünde bir küçümseme ifadesi belirir:

Njuguna: Gelin bu mu?
Gelin bu mu?
Koro: Ilmorog'dan geçeceğim...
Njuguna: Öylesine esmer, öylesine güzel
Ama kızlığı mı bozulmuş?
Koro: Ilmorog'dan geçeceğim...
Muturi ve genç yiğitleri selamlayarak.

Nyakinyua'nın sesi sert çıkar, kendisine meydan okunduğunu anlamış, erkeği ve hatta klanını aşağılamak için ant içmektedir:

Nyakinyua: Peki sen becerebilir misin?
Peki sen becerebilir misin?
Koro: Ilmorog'dan geçeceğim...
Nyakinyua: Tehditler savuran sensin
Ama gelini boş yere uyanık tutuyorsun!

Njuguna'nın da söyleyecek sözü vardır, kılı kırk yaran bir âşığın mağrur ve otoriter tavrıyla saldırıya geçer:

Njuguna: Muz yapraklarına sarılı tütün tutan yarık gördüm
Muz yapraklarına sarılı tütün tutan yarık gördüm
Koro: Ilmorog'dan geçeceğim...
Njuguna: Ben bilemedim o şeyi
Sen çok fazla enfiye çekmişsin.
Koro: Ilmorog'dan geçeceğim...
Muturi ve genç yiğitleri selamlayarak.

Artık atışma, sözcükler, hareketler ve bol çağrışımlı hal ve tavırlarla verilen erotik bir savaşa dönüşmüştür. Dansçı kalabalığı giderek daha fazla heyecanlanmakta, ilk kimin pes edeceğini, diğerinin hakaret ve dokundurmalarının ağırlığı altında ilk kimin ezileceğini görmek için beklemektedir. Nyakinyua üstün konumundan mümkün olduğunca yararlanır:

Nyakinyua: Onu sana vermiyordum bile
Onu sana vermiyordum bile
Koro: Ilmorog'dan geçeceğim...
Nyakinyua: Bir yarığı beceren
Seni bulabildim diye sadece
Koro: Ilmorog'dan geçeceğim...
Muturi ve genç yiğitleri selamlayarak.

Njuguna boyun eğer. Neden diye sorar, aynı rahimden çıkan çocuklar, düşman kapıda beklerken, birbirini yer? Artık annesine yalvarmaktadır. O gerçekten de annesinin, cenklerden yorgun ve bitap ama zaferle dönen savaşçısıdır.

Benim için feryat et ana!
Benim için feryat et!
Yoksa oğlunun eve dönüşü için edilecek feryatları
Elâleme, yabancılara mı bırakıyorsun?

Şimdi tüm kadınlar, erkek çocuk doğduğunda ya da halk düşmanlarına karşı verdikleri savaştan sonra evlerine dönen savaşçılar için söylenen Beş Ngemi'yi seslendirirler.

O ânın heyecanıyla Munira birden bildiğini zannettiği bir dizeyi söylemeye başlar. Njuguna ve Nyakinyua öylesine kolay ve zahmetsizce seslendiriyorlardır ki... Şarkının ortasında Munira'nın kafası karışır. Njuguna ve Nyakinyua derhal ona karşı birlik olurlar:

Seslerin ahengini bozuyorsun artık
Seslerin ahengini bozuyorsun artık
Kesinlikle uyumumuzu bozacaksın böyle
Kabul töreni vakti geldiğinde

Abdulla yardımına gelir:

Tatlı sesleri bozmuyordum
Tatlı sesleri bozmuyordum
Yalnızca düzeltmek için ara verdim
Âşıkların ve dansçıların kıyafetlerini

Nyakinyua'nın sesi gönül alıcı bir tonda akıp gidiyordu ama bir yandan da özel dansın sonunun yaklaştığının haberini veriyordu. Şarkıya devam ederek sordu: Eğer bir ip koptuysa, birleştirip de onlardan yeni ip yapsın diye parçalar kime atıldı? Njuguna Karega'ya dönerek cevapladı: Büyük bir savaşçı olduğu için, *Njamba Nene*, Karega'ya atıldı.

Herkesin gözü Karega'daydı şimdi. Okul çocukları sadece Karega'nın beceriksizliğine değil, *Njamba Nene*'ye yapılan göndermeye de gülüyorlardı. Yardımına koşan Abdulla oldu: "Eski ip kopmuşsa, hep birlikte yeni bir türkü tutturulur, yeni ve daha dayanıklı bir iplik eğrilir."

Abdulla'nın ipi değiştirme yolundaki çağrısına cevaben hepsi oturdular. *Gitiro* söyleyen Nyakinyua'yı dinlediler. Kahkahalardan oluşan bir koronun ortasında, neşeli ve kaygısızdı sesi ilkten.

Ama birdenbire hafif bir titreme hissettiler sesinde. Yakın zamanda yaşananları anlatıyordu şarkısında. İki yıl boyunca yağmayan yağmurları, kız evlatlarının ve öğretmenlerin köye gelişini, şehre yaptıkları toplu göçü dile getiriyordu. Önceleri şehri nasıl da yalnızca zenginlik ifade eden bir yer olarak hayal etmiş olduğundan bahsetti. Ama karşına çıkan, yoksulluk ve sakat dilenciler olmuştu. Dumanlar çıkaran bir tünelin –büyük, çok büyük bir evin– üzerlerine kustuğu insanlar, çok sayıda insan, insan evladı görmüştü ve korkmuştu. Vatanın tüm servetini kim yutmuştu? Kim?

Artık bir yıl önceki kuraklık değildi şarkısında anlattığı. Yüzyıllar boyunca yaşanmış tüm kuraklıklardı. Yolculuk da halkın, iki ağızlı Marimus'un ve mücadeleci insanların efsanevi topraklarında gerçekleştirdiği çok sayıdaki yolculuktu. Öteki kavgalar ve öteki savaşlardan da bahsetti: sömürgecilerin gelişini, ona karşı daha erkekliğe yeni adım atmış gençler tarafından yürütülmüş şiddetli mücadeleleri anlattı şarkısında. Evet, halkın arasına karışmış yabancıları ve düşmanları defetmek daima gençlerin göreviydi. Tüm Marimuslarla, tüm iki ağızlı canavarlarla mücadele etmek gençlerin göreviydi. Sünnette dökülen kanların anlamı da buydu.

Şarkının gerilimi yüksek bölümüne gelince durdu. Kadınlar dört kez uluyarak el çırptılar. Nyakinyua tarihlerini yeniden yaşatmıştı onlara.

Gecenin geç saatlerine dek devam etti kutlamalar. Gerçekten çok güzeldi. Ama gecenin sonlarına doğru Karega içinde bir hüzün hissetmeye başlamıştı. Aniden ortaya çıkmış bir güzellik kalıntısını seyretmek ya da yitip giden bir dünyadan bir süreliğine uzaklaşmış yalnız ve güzel bir ezgiyi dinlemek gibiydi.

Daha sonra, Ilmorog Nehri töreninin ardından, Karega ve Munira, Wanja'yı, yaşlı kadını ve gizemli bitkiyi beklemek üzere Abdulla'nın yerine gittiler. Wanja ikindi vakti geldi. Hep birlikte Nyakinyua'nın evine geçtiler.

"Her yeri aradık ve nihayet bolca yetiştiği bir yer bulduk" diyordu Wanja.

"Törene gitmediniz mi?" diye sordu Abdulla.

"Gittik. Hepsi cesurca geçti sınavı. Kimse ödleklik etmedi, bu nedenle de kimseyi dövme şansımız olmadı."

Dört küçük taçyaprağı olan ufak bir bitkiydi bu. Kokusu yoktu.

Theng'eta. Ruh.

Nyakinyua imbiği parçalara ayırdı. Testinin içi berrak beyaz bir sıvıyla dolmuştu.

"Bu sadece... bu henüz hiçbir şey değil" diye açıkladı Nyakinyua. "Yalnızca kafanızı ve bağırsaklarınızı zehirler bu haliyle. İçine *Theng'eta* sıkın, içeceğimiz hazır. *Theng'eta*. O bir düştür. O bir dilektir. Görme yetisi verir size. Tanrı'nın sevgili kullarına zaman nehrini aşıp atalarıyla karşılaşma imkânı verir. Kâhinlere dil, şairlere ve *Gichandi* çalgıcılarına sözcükleri veren hep odur. Kısır kadınları ana yapan da odur. Tek yapmanız gereken onu kalbinizdeki inanç ve saflıkla içmeniz."

Sürahiye yeşilimtırak renkte bir sıvı sıkarken çevresini sardılar. Islık gibi bir ses duyuldu hafiften, ardından oldukça berrak, açık yeşil bir renk aldı sıvı.

"Daha sonra, akşam deneriz onu. Wanja birkaç ihtiyarı çağıracak, ne de olsa bu çocuklara göre değil."

Akşam olunca geri geldiler. Sünnet töreninin samimi ortamında, bir sırrı paylaşan insanlara özgü bir birlik duygusu sardı hepsini. Yaşa göre çember oluşturup oturdular. Munira, Njuguna'nın yanına düşmüştü. Wanja, Karega ile Abdulla'nın arasına oturdu. Kemerlerini, ayakkabılarını, vücutlarının gevşek ve rahat olmasını engelleyebilecek ne varsa hepsini çıkardılar. Nyakinyua, ceplerindeki tüm parayı, evleri dağıtan ve insanları şehre mecbur eden o metal böceği çıkarmalarını emretti. Hepsini alıp ayin çemberinin dışına, yere koydu. Sonra o da oturdu.

Darı, tanrının gücü.

Yere birkaç damla akıttı ve ilahi söylemeye başladı: Bizden önce gidenler ve bizden sonra gelecek olanlar için, *tene na tene, tene wa tene.*

Sonra küçük bir boynuzun içine biraz koydu ve onları bakışlarıyla hareketsiz kılarak nasihatlerine devam etti.

"Şimdi evlatlarım" dedi şarkı söyler gibi, ufak boynuzu elinde tutmaya devam ederek, "aranızdaki en yaşlıdan başlayarak daima doğru miktarda içmelisiniz. Ondan sonra dileklerinizi düşleyebilir, düşlerinizi dileyebilirsiniz. Kim bilir? Şanslı kişi sizseniz, almaya en hazır kişi, talih yüzünüze gülebilir. Bugün ben denemeyeceğim. Ama yine de biraz burnuma çekerim."

Burnuna götürüp içine çeker gibi yaptı. Sonra bir iki damla tattı.

"Ah! Ben yaşlandım. Düşlerim yok artık. Peki ya dileklerim? Tek bir dileğim var. Öteki dünyada erkeğime kavuşmak. Bizim bir darı tarlasında, kuşları kovalarken âşık olduğumuzu biliyor musunuz? Şifalı bitkilerden iyi anlardı, erkeğimdi. Kuş sesleri ve hareketleri eşliğinde uzanmış yatarken bu kutsal suyun nasıl hazırlandığını öğretti bana. Her nöbet gecesi burnumuza biraz çeker, bir damla içerdik, çevremizi huzur sarardı. Darıların parmakları bedenlerimizi okşar ve, ve... Njuguna, neden deneyip elden ele dolaştırmıyorsun?"

Sesi kalplerine huzur vermişti, her biri sırasını beklese de çoktan bir bütünleşme hali hâsıl olmuştu. Sıra Munira'ya gelince, içine çekti, hafif asitli buğu burnundan hızla beynine

ulaştı. Bir sesin, yudumlamalısın da, dediğini duydu. Genzini yaktığını –Joseph'ı iyileştiren okaliptüs yaprakları gibi bir şeydi– ve doğruca midesine indiğini hissetti. Birkaç saniye midesinde ve beyninde bir yanma hissetti sadece. Ama azar azar, vücudu ve zihni gevşedikçe, yanmanın da etkisi azaldı, giderek daha ılık, daha hafif bir hal aldı. Ah, insanın içinde bir şafak vakti dinginliği! Gözkapaklarına bir ağırlık, bir uyku hali çökmüştü ama en küçük detaya kadar her şeyi net bir biçimde görebiliyordu. Ah, ışığın berraklığı! Ah, Tanrım, senin ışığının rengi! Gökkuşağından bir hayalin değişen renkleri! Şimdi bir kuşa dönüşmüş, gökyüzünde yükseldikçe yükseliyordu. Ama yeri ve göğü, dünü ve bugünü aynı anda gözlerinin önüne serilmiş görüyordu. Gücünü toprak, güneş ve yağmurdan alan yaşlı kadın, dünü, bugünü ve yarını birbirine bağlayan bağ idi. Munira yaşlı kadını devam etmekte olan törenin siyah giysileri içinde gördü; uzak, çok uzak bir geçmişte ve gelecekte gördü; zamanın kesintisiz akışı, nasıl da muazzam, yaşlı kadını kendisinden sonrakiler yararlansın diye, ağaçları deviren, doğanın güç ve gizemlerini kontrol altına alan Ndemi'nin yanında gördü. Orada olmaya can attı. Orada, dün, bugün ve yarın birdi, çocukları ulusal amaçlarla okula gidiyor, aynı zamanda da ağaç kesip, insanoğlunun şanı ve yaratıcı dehası için bakir topraklar ve yeni ufuklar açıyorlardı. Yavaş yavaş uzaklardan gelen bir sesin, bize düşlerinden ve arzularından söz et, dediğini duydu. Durdu birden uçarken. Hayatta ne arzuluyordu kendisi? Ne istiyordu? Ana babası oyunu daima kuralına göre, güvenli bir biçimde oynamışlardı, o, Munira ise hep kenarda beklemiş, derelerin ve ırmakların, çakıl taşları ve kayalar üzerinden akıp gidişini seyretmişti. O bir yabancıydı, hep de öyle olmuştu. Yaşamın ve tarihin seyircisi! Şöyle demek isterdi: Wanja bana kulübede bir dolunay gecesi daha bahşet, seninle, sana gömülmüş halde tarihe bir oyuncu, bir aktör, bir yaratıcı olarak yeniden doğayım, ama böyle, şimdi olduğu gibi hiçbir şeyde tutunamamış olmayayım. Konuştuğu zamansa sesi tuhaf bir biçimde sakindi: Arzularımın neler olduğunu bilmiyorum, düşlerimse çok az. Ama şimdi gördüğüm şu şey, nedir o? İçimdeki bu

kıpırtının anlamı nedir? Nyakinyua'yı dünde ve yarında görüyor gibiyim. Onu Ndemi'nin yanında görüyorum. Ama bu nasıl olabilir? O çok uzun bir zaman önce yaşamış. Onu savaşa giden şu insanların yanında da görüyorum. Anlat bize, Nyakinyua, anlat bize. Şehre yaptığımız yolculuk sırasında başlayan o hikâyeyi anlat bize. Ne gördü onlar? Benim birden göremez olduğum neyi gördüler?

Pekâlâ evlatlarım... Çok fazla soru soruyorsunuz, size söyleyecek bir şey olmadığını söyledikten sonra bile. Sizler okula gittiniz. Sen ve buradaki ufaklık, çocuklarımızın öğretmenlerisiniz. Onlara ne anlatıyorsunuz? Hep böyle olduğumuzu, hep de böyle olacağımızı mı? Ya sen kızım, anlatmaya cesaret edebildiğinden daha fazlasına tanık olmadın mı? Ya Abdulla? Şu tahta bacağında başka hangi sırları saklıyor? Uzaklara giden nesil... Ama bir gün özlerine dönecekler ve işte o zaman Tanrı'nın ve insanın krallığı onların olacak. Ndemi'nin laneti bu. Evlatları bu topraklardan hiç ayrılmayacaklardı. Kanlarıyla, onu ve ürettiği her şeyi savunacaklardı. Tüm olup bitenleri anlayamıyorum, mızrağa ve sayıca üstün oluşumuza rağmen nasıl bizi yenip de dört bir yana savurabildiler? Doğurganlıkla kısırlığın, kuraklıkla yağmurun, geceyle gündüzün, yıkımla yaratışın, doğumla ölümün birbirini böyle takip edişini nasıl anlayabilirim? Hayır, benim de anlayamadığım çok fazla şey var.

Benim de erkeğim vardı bir zamanlar, hatırlayın. Beyazlara, kendi aralarında verdikleri savaşta yiyecek ve silah taşıyan gruptaydı. Munoru gibi köle olmayı seçmedi. Sömürgeci için nöbetçilik yapsın diye atanan şef on tane koyun ve keçinin yağını istedi. Erkeğim gururlu biriydi. Reddetti ve köleliğe karşı duyduğu tiksintiyi göstermek için yere tükürdü. Böylece yoksul oldukları için gereken yağı üretemeyenlerin arasına dahil edildi. Varlıklı biriydi erkeğim. Ama aynı zamanda gururluydu da. Bazıları, Beyaz Adam savaşa giderken Avrupalıların çiftliklerinde çalıştırılmak üzere götürüldü. Düşünebiliyor musunuz? Bir kadın tarladaki bütün işi asla tek başına yapamayacağı için kendi toprakları bakımsızlığa terk edilip hara-

beye dönerken, Beyaz Adamın *shamba*'sıyla ilgilenmeleri için götürüldüler. Şekerkamışı, yerelması ve tatlı patates yetiştirme hep erkeklerin işi olmuştu. Nasıl yeni yollar açabilirdi bir kadın? Nasıl demir dövüp, zincir yapar, kablo çekip, arı kovanı ve ahırlar için sepet yapabilirdi? Tüm bunları ve kendi payına düşenleri nasıl yapabilirdi? Diğerleri, tek sıra halinde, başlarının üzerinde yükleri, ormanda yol açarak, kimi zaman da daha önce kıyıdan gelen Svahili ve Arap akıncılar tarafından açılmış yolları izleyerek sahile doğru ilerlediler. İşte o zaman, Kibwezi'ye varmadan önce bu yeryüzü hayvanını gördüler. Öylesine uzundu ki, daha önce hiç böyle bir şey görmemişlerdi, hepimizin ödünün koptuğu deniz canavarı Ndamathia'dan daha dehşet verici bir görünüme sahipti. Gözleri ışık, çatallı dili ateş ve tıslamalar saçıyordu, sünnetli olsalar da hepsi büyülenmiş gibi donakaldılar korkudan. Bir ses, karnının üstünde yürüyen bu tuhaf yaratığa sakın dokunmayın dedi. Onu dikkatle inceleyin ve Tanrı'nın tüm çocuklarına sonsuza dek bahşettiği armağanları öğrenin. Bitkin durumdaydılar. Günler, geceler boyunca onlarca mil yol katetmiş, uykuyla hatta ölme arzusuyla savaşmışlardı. Şimdi de hayvan yollarını kapıyordu. Bir adam bir taş atıp onu vurdu. Başını hafifçe bir kez kaldırdı, ateş ve şimşekten on kat daha şiddetli bir ışık püskürttü ve yeri sarsan muazzam bir tıslama sesi çıkararak karnının üstünde uzaklaştı oradan. Diğerleri adeta kana susamışlardı. Arkasından taş atıp, lanetler yağdırdılar, bu kadar kolay kurtulmuş olmalarına güldüler hatta. Dinleyin, evlatlarım, dinleyin, Tanrı'nın yöntemlerinden daima korkun! Hayvana dokunan kimse geri dönemedi. Kimi Almanların, kimi de sıtmanın kurbanı oldu, diğerleri tuhaf ve şiddetli bir kusma nöbetiyle can verdi. O gidenlerden sadece birkaçı savaştan dönebildi.

Ya erkeğin diye sordu biri.

Geri döndü. Sağ salim geri döndü ama *mbariki* yağı ve terden pürüzsüz hale gelmiş bedenlerimizle birbirimizi sımsıkı sardığımız zamanlardaki erkekle aynı erkek değildi artık.

Yeniden sessizliğe büründü. *Theng'eta* kabını bir kez karıştırdı sonra yalnızca karıştırma çubuğunu tuttu. Artık on-

larla değildi, düzlüklerde onlara hikâye anlattığı gece olduğu gibi, anılardan ve belirsizliklerden oluşan özel bir hüzne kapatmıştı kendisini. Eli çubuğun üzerinde, başı yana eğik, gözleri yerde, sessiz yüzlerdeki hiçbir soruya yanıt vermeksizin öylece duruyordu.

Karega yaşlı kadının eğik haldeki gövdesine baktı ve "Artık aynı değil" dedi kendi kendine. Cümleyi defalarca yineledi zihninde, sanki bitmemiş hikâyesindeki –bitmemiş hikâyelerindeki– tüm o şiddetli ıstırabı, bütün o gizli saklı anlamları yalnızca bu açıklayabilirmiş gibi. Mukami'nin gidişinin ardından hissettiği tam da buydu. Siriana'dan ayrılırken ve şehre yaptıkları yolculuktan sonra hissettiği de buydu. Gerçekten de, Siriana ve Ilmorog'da, halkının çözümlemeye çalıştığı geçmişi bile artık aynı olamaz diye düşünüyordu şimdi. Hem hangi geçmişti bu bahsedilen? Ndemi ile yaratıcıların geçmişi mi, Malindi'den Songhai'ye, Fırtınalar Burnu'ndan Akdeniz'e uzanan geçmiş mi yoksa? Yıkık bir medeniyetin, gecikmiş bir büyümenin, avukatın bahsettiği doymak bilmeyen kâr tanrısını beslemek üzere dünyanın dört bir yanına dağılmış Siyahların tarihi mi? Yakılıp yıkılmış evlerin ve mahsullerin, bütün bir kıtaya pompalanmış hastalıkların tarihi mi? Yoksa L'Ouverture, Turner, Chaka, Abdulla, Koitatel, Ole Masai, Kimathi, Mathenge ve diğerlerinin tarihi mi? Diğerlerini satan şeflerin, Livingstone ve Stanley'i sırtlarında taşımış olanların, Beyaz Adama hizmetin aslında Tanrı'ya hizmet olduğuna inandırılmış olanların tarihi mi? Kinyanjui, Mumia, Lenana, Chui, Jerrod, Nderi wa Riera'nınki mi yoksa? Sonuç olarak, Afrika'nın tek bir tarihi yoktu. Afrika'nın birbiriyle sürekli savaş halinde olan birden çok geçmişi vardı. Zihnine bir dolu imge üşüştü. Her biriyle savaşmaya, her birini çözmeye, anlamaya çalıştı. O güne kadar kendisinden hep kaçmış olan gizemi ortaya çıkarmaya çalıştı. Ve birden geçmiş gözünün önüne serildikçe, erkek kardeşinin yüzünü gördü ya da gördüğünü hayal etti! Ama bu nasıl olabilirdi ki? Onu hiç tanımamıştı. Yine de yüzü tam karşısındaydı, pek çok ânın ele avuca sığmaz çağrışımları içinde ısrarcıydı! Abdulla'nın on-

lara düzlüklerde anlattığı hikâyeyi anımsadı ve onu tanımış olup olamayacağını merak etti. Nihayetinde, Abdulla Limuru'dan geliyordu. Sonra Munira'yı düşündü. Onu tanımıştı. Kendisine neden Nding'uri hakkında daha fazla soru sormadığına şaşırdı. Ama sonra, iki yıldır birlikte çalışmalarına ve burun buruna yaşıyor olmalarına rağmen birbirlerinin yaşamları hakkında bu kadar az şey biliyor olmalarına hayret etti. Munira'yı düşününce Mukami'nin yüzü gözlerinin önüne geldi yeniden. *Theng'eta* mıydı buna sebep? Mukami'nin yüzü tüm yaşamı boyunca peşini bırakmamıştı.

Pek çok kez, dua ederken ellerini göğüs hizasında birleştirerek, hissettiklerini sözcüklere dökmeye çalışmıştı. *Theng'eta*'nın etkisiyle sözcükleri hisseder gibi oldu. Ama birden, gözünün önünde capcanlı duran yüze rağmen –zamanın ırmağını aşmış mıydı?– içinden gülmek geldi. Kendilerine, yazma eyleminde dinsel bir şeyler olduğunu söyleyen Fraudsham aklına gelmişti: "Evlatlarım, yüce bir eylem, bir arınma ayini." İsa ve Shakespeare İngiliz dilini değiştirmişlerdi. "Bir deneme kaleme almadan önce çocuklar..." onlara büyük bir ciddiyetle nutuk çekerdi Fraudsham: "Evlatlarım, gerçekte ne hissediyorsanız onu kâğıda dökmelisiniz." Ona ve onun yazma eyleminden, ateşli tutkuları ve ıstırabı itiraf etme eylemi olarak bahsetmesine inanmazlardı. O, Karega örneğin, en basit konulardan inanılmaz kahramanlık hikâyeleri dokur, içlerine de bir parça Hıristiyanlık mesajı sokuşturuverirdi. Tıpkı teyzesine yaptığı ziyarette olduğu gibi. O hayali teyzeyi düşünüyordu şimdi. Her okulda, her derste peşinden gelmişti. Ten rengi siyah, beyaz, kızıl ya da sarı olsun, öğretmenlerin, insanların teyzeleri, yaptıkları tatiller ve şehre ilk ziyaretlerini neden böylesine takıntı haline getirmiş olduklarını hiçbir zaman anlayamamıştı Karega. Istırap ve tutku. Ne saçma diye düşündü. Gerçekten hissettiği, gerçekte başına gelen yegâne şey kalemine yasak edilmişti. İnsanın kâğıda dökemeyeceği şeyler vardı, insanın yalnızca kendisine ait olan şeyler vardı. O halde kalbini nasıl bir başkasına, sırf bir iki puan fazla not versin diye bir öğretmene açabilirdi ki? Hiçbir teyzeyi ya da şehri ziyaret etmemiş olduğunu, her günbatımında sadece Manguo'ya yuka-

rıdan bakan tepeye kadar yürüyüp yolda onunla karşılaşmayı umutla beklediğini yazmış olsa ona inanırlar mıydı? Dua ederdi Karega, gerçekten dua eder, İsa'ya, Tanrı'ya, yüce göklerde her kim varsa ona, Mukami'yi tarlalarda ya da dağlarda kısa bir yürüyüş yapmak üzere evden çıkarması ya da Manguo'ya çamaşır yıkamaya göndermesi için yalvarırdı.

"Darı, tanrının gücü!" diye başladı, içki dolu boynuz sessizce elden ele dolaştırılırken bile, hikâyeyi onlara anlatacağını biliyordu. Nihayetinde, çalışma kitaplarına, zihnine, düşüncelerine tekrar tekrar pek çok kez yazmış olduğu hikâyeydi.

"Ne yaparsam yapayım, nereye gidersem gideyim, daima içimdeydi, düşlerimin ve arzularımın kıyısında, uyku ile uyanıklık arasında kanat çırpıyordu. Tanrı şahidimdir, onunla bundan önce başka bir âlemde tanışmış ve daha sonra kendisini tanımam için bana bir işaret bırakmıştı.

Onunla gerçekte ilk kez, onu, ha-Mutabuki adlı bir tepenin üzerindeki, Njinju wa Nducu ile bizim Umari wa Juma dediğimiz Omari Juma'nın evlerinin yakınındaki Manguo taşocağının kenarında otururken gördüğüm gün tanıştım. Taşocağının kenarına ilişmiş, ellerini yere dayamış, bacaklarını ocağın ürkütücü oyuğundan aşağı sarkıtmıştı. Tepenin aşağısında İtalyan savaş mahkûmları tarafından açıldığı söylenen asfalt yol vardı. Motorlu araçlar, bisikletler ve insanlar aniden kusuluyor ya da toprak tarafından aniden yutuluyor gibi gelirdi bana hep. Yol, üzerinde Manguo Okulu'nun bulunduğu Kieya sırtlarının karşısında yer alan Kimunya dönemeci olarak adlandırdığımız yerde son derece keskin bir hal alıyordu. Gözü pekliğine vurulmuştum. Herhangi bir uçurumun kenarında durma düşüncesi bile benim başımı döndürmeye yeterdi çünkü. Yine de ona doğru ilerledim, başını kaldırdı ve beni gördü, yanına çağırdı, daha doğrusu ona katılmam konusunda bana meydan okudu. İşte böyle. Tereddüt ettim. Hadi ama korkacak bir şey yok dedi. Korktuğumu kim söyledi sana, dedim kızmış gibi yaparak. Yürümeye devam ettim, korktuğumu görmesini istemiyordum. Hâlâ korkuyordum. Kalbim deli gibi atıyor, dizlerim titri-

yordu. Korkuyordum. Korkuyordum. Ama korku aynı zamanda beni büyülüyor ve heyecanlandırıyordu da. Tuhaftı. Yaşam ve ölüme doğru yürüyordum. Bacaklarım gerçekten de itaat ediyorlardı bana ama acı ile sevinç arası bir şey dolanıyordu korkudan ısınmış kanımda ve bu giderek yoğun bir hal aldı. Ağlamak istiyordum ama yürümeyi sürdürdüm, o yüz, o gülüş ve üst dişleri arasındaki o hafif boşluk tıpkı bir mıknatıs gibi beni kendisine çekiyordu. Hepsini daha önce de görmüştüm ama sanki ilk kez gerçek anlamda fark ediyordum.

Orada oturduk, sohbet ettik, güneşle uzaklara giden *thabiri* kuşlarını izledik. Onu elbette ki tanıyordum, annem babasının, Limuru Kasabası ve yerleşik bölgeye bakan tepenin diğer tarafındaki öteki çiftliğinde yerleşimci olarak yaşamıştı.

Neden okula gitmediğimi sordu. Hep istemiş olduğumu söyledim ama aslında pek de doğru sayılmazdı. Kamandura'da okula gittiğini söyledi o. Hemen oracıkta okula gideceğime dair yemin ettim.

Ertesi hafta babasının kasımpatı tarlasında sarı papatya topluyordum. Elim zaten yatkındı ama artık daha bir şevkle sarılıyordum işe, annem bana ne olduğunu çok merak ediyordu. Okula gitmek istiyorum, dedim. Okul ücretini ödemek için para kazanmak istiyorum.

Bazen bana yardıma gelir, okuluyla ilgili hikâyeler anlatırdı. Ayrıca olgun kırmızı erikler getirirdi. Daha sonraları sulu leziz armutlar da getirmeye başladı.

Bir dönemlik okul ücretini ödeyecek kadar para kazandım. Kararlılığımı gören annem, geri kalanı için yardım etmeyi önerdi.

Ne biliyorsa öğretti bana, çabucak ilerleme kaydettim. Öğretmenler sınıf atlamama izin verdiler, böylece iki yıl içinde sadece bir sınıf gerisinden gelir oldum.

Annem, tanrı korkusu olan, her fırsatta dua eden insanlardandı. Ama beni hiçbir zaman dua eden ya da duanın ne anlama geldiğini bilen birine dönüştürmeye çalışmamıştı.

Bana dua etmeyi öğreten Mukami oldu. İlk duamı, okul yolu üstündeki, Kamutarakwaini dediğimiz yerde bulunan bir

sedir ağacının altında ettim. Bana, Tanrı'nın ne istersek vereceğini söylemişti.

O gün benimle birlikte değildi. Hastaydı galiba. Her neyse, daha önce tatmadığım bir duygu beni ele geçirmişti birden. Başımı ağaca dayayıp gözlerimi kapadım ve Tanrı'dan onu iyileştirmesini diledim. Tanrım, her şeye gücünün yettiği doğruysa, onun benim olmasına izin ver, izin ver!

Hafta sonları ve okul tatillerinde babasının çiftliğinde çalışırdım. Gelip bana yardım ederdi yine.

Ah, sık sık, Manguo Gölü'ndeki yeşil sazlıkların arasından bata çıka ilerler, *thabiri* kuşlarını kovalayıp yumurtalarını toplardık.

Bazen de kasımpatı tarlalarında ya da göl kıyısında boğuşurduk. O yere düşer, ben de onun üzerine düşerdim. Bağırınca kalkardım, o da ayağa kalkar eteğindeki tozları ya da otları silkelerdi. Ardından seni ödlek diyerek benimle alay ederdi. Ben de onu kovalardım, yeniden boğuşurduk, birden yumuşardı, onu yere yıkardım, kanımda garip bir şarkı hissederdim. Bağırır, bana günahkâr ve ahlaksız derdi. Yeniden uzaklaşırdım, o zaman da gülerdi bana. İçimde hissettiğim ama açıklayamadığım her şey için ondan nefret ederdim.

Kanjeru Lisesi'ne gidince dünyalarımızın ayrılmış olduğunu düşündüm. Bir yıl sonra ben de Siriana Lisesi'ne girdim. İki okul, bilirsiniz, yan yanadır neredeyse, aralarında yalnızca bir vadi vardır. Böylece cumartesi günleri buluşmaya devam ettik. Okullarımızdan, öğretmenlerimizden, evlerimizden, *Uhuru*'dan konuşurduk, güzeldi her şey.

Çok sık olmasa da okul tatillerinde ve bir iki kez de kilisede görürdük birbirimizi.

Tavırlarında bazı değişiklikler fark etmeye başladığımda o lise dörtte, ben de üçteydim. Daha sinirli görünüyordu, sanki beni görmek onu öfkelendiriyor gibiydi. Ama bir randevuyu kaçıracak olsam, bu onu daha da öfkelendiriyordu. Hiçbir zaman doğru şeyi yapmayı başaramıyordum onun gözünde, bunun sınav tedirginliğinden kaynaklandığını sandım.

Bir gün bir okul tatilinde bizim evin, Kamiritho Köyü'ndeki kulübemizin oradan geçti ve bana kiliseye gidelim, dedi.

İlkokula giderken geçtiğimiz aynı tozlu yoldan ilerledik. Arkadaşlarımızı ve olayları anımsadık. Igogo adlı sırık gibi, uzun boylu bir çocuk vardı mesela. Çocuklar 'leylek, leylek' diyerek ağlatana kadar dalga geçerlerdi onunla. Ya da Kimunya'nın kızı vardı. Rivayete göre dünyanın en güzel kızlarından biriydi. Kiliseye girdik. Kürsüde, o zamanlar gençler arasında en popüler vaiz olan Rahip Joshua Matenjwa'yı gördüğümüze sevinmiştik. Yol boyunca çok neşeliydi, daha önceleri, ailesi tarafından benimle ya da herhangi bir çocukla görülebileceği yerlerde çok dikkatli davranırken, bu kez çok umursamaz bir tavır içindeydi. Kiliseden çıktıktan sonra Ngenia'dan geçerek asfalt yoldan Nguirubi'ye gittik. Çimenlerin üzerine uzanıp büyük büyük düşler kurduk: Okulu bitirmek, üniversiteye gitmek, evlenip çocuk sahibi olmak gibi şeyleri hayal ettik. Önce erkek mi yoksa kız mı olsun diye atıştık bile. O erkek çocuk istiyordu, bense kız. Tartışırken zamanın nasıl geçtiğini fark etmemişiz. Gitogothi'den koşarak geçtik, Mbira'nın evinin yakınında birden, çocukken yaptığımız gibi yapalım, gölden *thabiri* yumurtaları toplayalım dedi. Deliceydi, çılgıncaydı, hava kararıyordu ama kendimizi gerçekten iyi hissediyorduk. Suyun içinden yol almaya çalıştık, gökyüzünde kuşlar uçuyor, yeşil sazlıklar ve uzun uzun otlar ayaklarımıza dolanıp duruyor, hızımızı keserek merkeze ilerlememize engel oluyorlardı. Yol üstünde birkaç yumurta topladık.

Manguo Gölü'nün ortasında, ne kadar yağmur yağarsa yağsın hiçbir zaman suyun altında kalmayan iki tepecik vardı. Sanki suyun üzerinde yüzüyor gibi görünürlerdi hep. Daha sonraları öğrendim ki, bunlar, bir zamanlar şef olan Mukoma wa Njiriri'nin ısrarıyla, Kihiu Mwiri neslinin gençleri tarafından inşa edilen barajın kenarlarıymış. Gençlere erkekliğe ilk adım belgelerini barajı inşa etmeleri koşuluyla vermiş. Ama biz çocuklar arasındaki efsaneye göre, onlar gölde yaşayan, devasa köpekbalıklarını andıran iki canavarın kamburlarıydı, sazlıklar da onların kasıklarındaki tüylerdi. Tümseklerden birine gidip oturduk. Çok sakindi ortalık. Öylesine sakindi ki, *thabiri* kuşlarının güneşi takip ederek uzaklara uçuşunu izledik. Yumurtaları saydık. Yaklaşık on

tane toplamıştık. Ama birden sessizliği tiz bir çığlık atarak böldü. Aah! Bir sülük çenesini ısırmış, şimdi de kanını emiyordu. Çekip çıkardım, kan fışkırdı. Ovuşturdum ve üzülmemesini söyledim. Durmamı söyledi, çocuk falan değildi o. Kızdım, o da kızdı, bana koca bebek dediği için onu gerçekten de tokatlamak istedim ama elimi havada yakaladı ve boğuşmaya başladık. Birbirimizi hırpaladık, ona gerçekten çok kızmıştım. Onu yere fırlatıp üzerine çıktım. Tüm vücudum ısınmış, kanım varlığımın bütün damarlarından akıyordu. Tuttu beni, karanlık üzerimize çökmüştü, dünya kımıltısızdı, yumuşak devinimleri içinde öylesine dingindi.

Daha sonra uyandığımda, gecenin inmiş, küçük bir ayın doğmuş olduğunu gördüm.

Mukami oturuyordu. Tüm yumurtaları kırmış, kabukları yan tarafında yere dağılmıştı.

Ne yaptın diye sordum. Neden yaptın bunu?

İşte o zaman ağladığını gördüm. Onu tuttum ve üzülmemesini, ona hiçbir şey olmayacağını, olursa da her halükârda onunla evleneceğimi söyledim.

Başını kaldırıp bana baktı, üzgün gibiydi.

'Sebep bu değil, sebep kesinlikle bu değil' dedi.

O zaman sorun nedir diye sordum endişeyle, onu ya da başka herhangi bir kadını hiçbir zaman derinden anlayamayacağımdan korkarak.

Bir sonraki sorusu gerçekten sarstı beni, öylesine beklenmedik bir soruydu ki

'Ölmüş ya da başına bir şey gelmiş olan bir kardeşin var mı?'

Erkek kardeşime dair hayal meyal bir şeyler hatırlardım hep. Çok çok eskiden, ufacık bir çocukken onu görmüş olabileceğime dair bile bulanık, dumanlı hislerim vardı. Ama hayır, olamazdı, diğer yandan bir şeyler olmuş olmalıydı çünkü babasının çiftliğindeki evimizden ayrılıp bir köye taşınmıştık. Her şey zihnimde birbirine karışmıştı. Bir iki kez anneme sordum -sanırım komşulardan bir şeyler duymuş olmalıyım- ama sorularımı geçiştirdi, Rift Vadisi'nde yaşayan babamın yanına gitmiş olduğuna dair bir şeyler söyledi. Ba-

bamı da daha önce hiç görmemiş olduğumdan daha fazla soru sormadım.

Bilmiyorum dedim. Belki... Hayır, sanmam. Yani, benim bildiğim Rift Vadisi'ne gitti. Neden soruyorsun?

'Şey, babam ilişkimizi öğrendi. Senin Mariamu'nun oğlu olduğunu biliyor. Erkek kardeşinin bir Mau Mau olduğunu, evimize gelen bir çetenin başını çeken ve onu Beyaz Adama yardım etmekle ya da kilisede Mau Mau aleyhinde vaaz vermekle suçladıktan sonra sağ kulağını kesen kişi olduğunu söylüyor. *Uhuru* ya da değil, bu yapılanı hiçbir zaman affetmeyecek ve kızının böyle yoksul ve suça bulaşmış bir aileye gelin gitmesine hiçbir zaman müsaade etmeyecektir. Bir dönemdir bana senden ayrılmamı söyleyip duruyor. Ve şimdi en sonunda seninle kendisi arasında bir seçim yapmamı istedi. Ya senden vazgeçerim ya da kendime yeni bir baba ve yuva ararım.'

Soğuk su, sazlıklar, ayın sessizliği ve kederin içinden geçerek dönüş yolunda ilerlemeye başladık. Onu evinin yakınında bırakıp Kamiritho'ya geri döndüm. Anneme erkek kardeşimi sordum.

Lütfen bana gerçeği söyle dedim ona.

'Nding'uri. Savaşçılara mermi taşırdı, asıldı. Daha fazla soru sorma. İnsanların eylemlerini yargılamak bana düşmez. Hepimiz tanrının elindeyiz.'

Mukami'yi bir daha hiç görmedim.

Mukami, hayatım, onunla ilk tanıştığım yerde bulunan taşocağından attı kendisini. Nairobi'deki Aga Khan Hastanesi'ne götürülürken yolda öldü."

4. Bu sıra dışı itirafın orada bulunanlar üzerindeki etkisi büyük oldu. Yaşlı kadın oturduğu yerde hep aynı noktaya bakıyor, elindeki *Theng'eta* kabını mekanik biçimde giderek daha hızlı sallıyordu. Wanja biraz daha yaklaştı Karega'nın yanına. Munira iç geçirdi, öksürükle karışık bastırılmış bir ağlama sesi gibiydi sanki bu. Sonra ayağa kalkıp oradan ayrıldı. Kendisini ansızın ele geçiren nefreti anlamakta güçlük çekiyordu. Mukami onun kız kardeşiydi, onun tarafını tutmuş tek kişiydi, şimdi ise babası ile Karega arasında kalmış, kimi suçlayacağını bilmiyordu. Az da olsa sakinleşmiş halde geri

dönüp daha da tuhaf bir manzarayla karşılaşana dek dışarıda kaldı.

Abdulla Karega'yı omuzlarından kavramış şiddetle sarsıyor, hiç durmadan aynı soruyu soruyordu: "Sen, sen, Nding'uri'nin erkek kardeşi misin?" Sesinin tonu tıpkı boğazlanan bir hayvanın çığlığını andırıyordu.

Zihni –ama onlar nereden bilebilirlerdi ki?– bir dostla beraber geçirilmiş çocukluk yıllarının anılarıyla dolup taşmıştı ansızın. Limuru'da sık sık mezbaha ve çay ocaklarına uğramaları, Manubhai'nin fırınından çöpe atılmış küflü ekmekleri kapmak için verdikleri mücadele, kolonyal bir Kenya'da hiçbir zaman görme imkânının olmayacağı bir eğitime karşı beslenen acı, tatlı hayaller, düzgün bir iş bulmak için verilen mücadeleye dair anılar, ayakkabı fabrikasında geçen zahmetli yıllar, uyanış yılları, elinde yalnızca sapan, mızrak ve çalıntı silah olan Siyah bir Davut'un, yüklü çekleri ve makineli tüfekleri olan Beyaz Golyat'ı yenişine dair beslenen düşler, Siyah adamın kendi toprağında, kendi okulunda, kendi kültüründe başını güvenle dik tutmasına imkân verecek tam bağımsızlık hayalleri, tüm bunlar ve daha da fazlası... Hepsinin ötesinde ise o kayıp... O intikamı alınmamış kayıp.

Zihninden geçenleri bir seferde sayıp dökemedi Abdulla. Yalnızca, "Sen, sen, Nding'uri'nin kardeşi misin?" diye sordu.

Hepsi bundan sonra ne yapacağını görmek üzere bekliyorlardı. Nasıl bir açıklama yapacaktı?

Abdulla sandalyesine geri oturdu, çabucak bir iki damla *Theng'eta* içti. Hepsinin soru soran gözleri üzerindeydi çünkü o heyecanlı hali bir süreliğine Karega'nın hikâyesinden uzaklaştırmıştı onları. *Theng'eta*'nın etkisinin tadını çıkarıyor gibiydi sanki, ardından onlara baktı. Sağ kulağının yakınında vızıldayan bir sineğe vurdu, sonra da gözlerini Karega'ya çevirdi. Dile dökülmemiş sorularının sessizliğinde, dokunaklı bir tonda şarkı söyler gibi anlatmaya başladı:

"Darı, tanrının gücü!"

"Nding'uri, Mariamu'nun oğlu. Nding'uri, çocukluğum. Nding'uri, yiğitlerin yiğidi. Bir yerlerde, bir kimsesizler mezarlığında, yası tutulmamış, öcü alınmamış halde yatıyor.

Toplu bir mezarda. Kenya özgürlüğünün meçhul askeri, isimsiz kahramanı..."

Hepsi rahatsız, hatta utanmış hissediyordu kendisini.

Sonra silkelendi ve kendisine geldi, sesi artık hafiften yorgun, tarafsız ve neredeyse duygusuzdu.

"Darı, tanrının gücü!" diye tekrarladı.

"Nding'uri, Mariamu'nun oğlu. Bizim kulübemize gelmişti sabah erken bir saatte, birlikte annemin hazırladığı darı lapasını yemiştik. Bir iki gün içinde ormana girme sırası ona gelecekti. Ben henüz *batuni* yeminini etmemiştim ama ayini başarıyla atlatır atlatmaz savaşçıların arasına katılacaktım. Lapayı bitirince avluya çıktık, sabah güneşinden istifade etmek için kerpiç duvarlara yaslandık. Güneşliydi hava, rüzgâr esmiyordu ama yine de soğuktu. Bezelyeler ve fasulye çiçekleri arasında amaçsızca dolaşıp yabani otları yolarak tek dönümlük *shamba*'da bir tur attık. *Shamba*'nın ortasında bulunan armut ağacına, ilk kimin bir armut düşüreceğini görmek için taş fırlattık. Ama ne oyunun ne de meyvenin tadı vardı. Saat onda ağır ağır Hint pazarına doğru ilerlemeye başladık. Daha sonraları Beyazlar tarafından vurulacak varlıklı bir Mau Mau destekçisi olan Kimuchu wa Ndung'u'nun evinin oradan geçtik. Evin önünde durduk, yeni inşa edilmişti, taştan bir evdi, bölgedeki, sahibi Siyah olan tek taş evdi. Kendi kendimize sorduk: Günün birinde tüm Kenyalılar böyle düzgün bir eve sahip olabilecekler miydi? Nding'uri, işte bu nedenle Kimathi ve Mathenge'ye katılmaya gidiyorum, dedi. Hint pazarında bir adamla, adamımızla buluşacaktık, sömürge polisiyle bazı karanlık ilişkileri olan biriydi, söylediğine bakılırsa, onlardan mermi alır, karşılığında onlara kadın temin ederdi. En azından bize anlattığı hikâye böyleydi. Her neyse, kız kardeşi, Nding'uri'nin kız arkadaşıydı. Ngechalıydılar ya da Kabukulu... Ya da o taraflarda bir yerlerden, muhtemelen Wangigi, evet, sanırım Wangigi idi ama sık sık Limuru'ya gelirdi. Doğrusunu söylemek gerekirse, bir iki sefer bize biraz mermi satmıştı. Birlik yeminimiz gereğince derhal ormandaki arkadaşlarımıza ulaştırmıştık mermileri. Bugün biraz daha mermiyle bir silah getirecekti bize. Nding'uri, Mariamu'nun oğlu.

Silah kullanacağı için öyle heyecanlıydı ki. Biliyordum, o gizlemeye çalışsa da yüzünden belli oluyordu bu. Savaşçı olma hayalleriyle ilgili şakalar yaptım. Bir varmış bir yokmuş, bir savaşçı düşman topraklarına savaşmaya gitmiş diye başladım anlatmaya. Eve geri dönmüş ve çarpışmayı babasına anlatmaya başlamış. 'Düşman bana doğru geldi, kaburgalarıma bir tane indirdi. Yere düştüm. Bir diğerinin mızrağı tam boynumu sıyırdı. Bir başkası değneğini fırlattı ve tam burnuma isabet etti...' Devam etti, etti ve babasının sinirlenmekte olduğunu fark edemedi. 'Evlat, seni oraya yenil ve yenilginin tadını çıkar diye yollamadım. Böyle hikâyeleri anana anlat.' Güldük. Birden yolun ortasında durdu, parmaklarını tabanca gibi tutarak bana doğrulttu. 'Dur, dur, sizi kan emiciler! Dur çabuk, buraya gel! Yere yat! Dümdüz. Kollarını uzat! Sen sen, ellerini ceplerinden çıkar!... Neden Siyahlara zulmediyorsunuz? Neden topraklarımızı alıyorsunuz? Neden alınterimizi çalıp, kadınlarımızı iğfal ediyorsunuz? Siz Johnny'ler, kızıl kafalılar! Son duanızı edin tanrılarınıza! Cevap yok mu? Suçlu... Ta-ta-ta-ta-ta-ta-ta...' Tabanca sabırsız ellerinde makineli tüfeğe dönüşmüştü artık. Ter içindeydi. Tamam, her şey yolunda, dedim ona, omuzlarından sarsarak. Güldü, ben de güldüm isteksizce. Uzak bir geçmişte, büyükannemin keçileri ve koyunları tuttuğu kulübede aynı kızla birlikte olduğumuz geceyi hatırladık sonra. Kız sırtını duvara vermiş, yukarı sıyırdığı eteğini tutarken ben kızı becermiştim. Keçiler ve koyunlar böğürüyor, kimisi sağa sola kaçışıyordu. Ağlıyordu ama gerçek bir ağlayış değildi bu, iç çekmeyle inleme arası bir şeydi, içsel acıların özsuyunu içine çekermiş gibiydi tıpkı, çok güzeldi. Sıra Nding'uri'ye gelince azıcık itiraz etti kız, *no ma Ngaikai inyui muri aganu-i*, sonra da birazcık dinlenmek için yalvardı. Ama Nding'uri onu duymadı bile, doğruca ona yöneldi. Ayakta içine girmekte zorlanınca, kız ona yardım etmeye çalıştı, orası değil, aşağısı, o kadar da aşağısı değil, orası ve ansızın ikisi birden tezek ve sidikle kaplı yere düştü ama Nding'uri geri çekilmedi. Kızın sözlerini anımsayıp güldük. Ayağa kalkmış, her şey sona erdiğinde, 'Ne yaptığınızı görüyor musunuz, eteğimi ve *calico*'mu mahvettiniz' demişti öfkeyle, sonra da

kulübeden koşarak çıkmıştı. Artık iki çocuk annesi, evli ve mutlu bir kadın olan o genç kızın o geceyi hatırlayıp hatırlamadığını merak ederdik. Söz dönüp dolaşıp Nding'uri'nin şimdiki kadınına gelirdi. Size söylediğim gibi, arkadaşımızın kız kardeşiydi, aslında onu kız kardeşi sayesinde tanımıştık. Kızın söylediğine göre, başlangıçta ağabeyi arkadaşlıklarından pek hoşlanmamış, ama Nding'uri ve ben bunu bir ağabeyin her zamanki koruyucu kıskançlığı olarak alıp üzerinde durmamıştık. Gerçekten de sonraları çok cana yakın birine dönüşmüştü, tam bir gevezeydi. Bize 'mısır tanesi' -öldürücü şeylere öyle derdik- tedarik etme ihtimalini damdan düşer gibi ilk ortaya atan da kendisi olmuştu. Nding'uri'ye kadınla evlenmesini söyledim, o da her şeyin yolunda olduğunu, savaş bitene kadar kendisini bekleyeceğine söz verdiğini söyledi, her halükârda, kendisi için gerçekten mücadele edeceği birini istiyordu. Bu şekilde, kısa süre içinde gideceğimiz yere vardık. Burası Govnji-Ngunji adındaki bir Hintliye ait dükkânın hemen bitişiğindeki arka sokaktı. Bizi bekliyordu. El sıkıştık, her el sıkışma tahılların elden ele geçirilmesi anlamına geliyordu. Öylesine sorunsuz ve kolay olmuştu ki, bir dakika bile sürmemiş, adam gitmişti. Silah, dedim Nding'uri'ye, bize silahı vermeyi unuttu, adamın peşinden gitmeye kalkıştı. Ama sonra, akşama ya da ertesi güne kadar beklemenin daha iyi olacağına karar verdik. Birden nereden çıktıklarını anlamadığımız iki adam beliriverdi, hafifçe omuzlarımıza vurdular. Mideme ani bir kramp girdi. İhanete uğramış olduğumuzu anladım o ân, sanırım Nding'uri de anlamıştı. Nding'uri'nin dişlerinin arasından kalleş dediğini duydum. Hemen akabinde de ani bir tekmeyle ileri doğru savruldu. Hintlilerin dükkânlarının yakınındaki elma ağacının dibine bir polis aracı park edilmişti. İki sivil giyimli adam gülüyor, şakalaşıyor, bize feldmareşal ve general diyorlardı. Yırtık pantolonlu generaller. Kendi acizliğim canımı acıtıyordu, şakalarını acı bir sessizlik içinde sineye çektim. Biri üzerimi aradı. Sonra birden durdu, kafası karışmış görünüyordu. Neredeler diye bağırdı bana. Benim de kafam karışmıştı. Birden Nding'uri'yi arayan adamdan bir zafer çığlığı geldi. O yöne baktık. Nding'uri'nin ceplerinden

çıkan öldürücü şeyleri havaya kaldırmış tutuyordu. Sonra birden benim adamın 'tahılları' koyduğum ceketimin iç cebini aramamış olduğu aklıma geldi. Kısacık bir ândı o. Üzerinde düşünmedim. Karar kendiliğinden alınmıştı sanki. Ben yalnızca uyguladım ve özgürlüğe doğru umutsuz bir sıçrayış gerçekleştirdim. Önce afalladılar. Sonra silahlarına davrandılar. Sesleri duydum. Ama bu aslında ben değildim. Nasıl bu kadar soğukkanlı olabilmiştim? Hintli çocukların arasına karıştım, polisin tüm yapabildiği havaya ateş açmak ve bağırarak Hintlilerden yardım istemek oldu. Ama esnaf büyük olasılıkla ateş açılan silahtan çıkan dumandan ürkmüştü, çocuklarsa muhtemelen bunun bir şaka olduğunu sanmışlardı çünkü bağırıyor, el çırpıyor, acele et, acele et diye haykırıyorlardı. Bu da daha fazla çocuğun sokaklara çıkmasına yol açarak işleri daha da karmaşık hale getirmiş, ben de böylelikle kurtulmuştum. Arka yollardan ilerleyerek Gwa-Karabu yakınındaki tarlalara gittim, Rongai'ye, Afrikalıların dükkânlarına doğru ilerledim. Arkamdan ateş açtılar. Yere yattım. Kalktım. Yeniden ateş açtılar. Yattım ve kalktım, hendekleri, tümsekleri, tarlaları aşıp, Rongai pazaryerine vardım, trenyolu hattını geçerek Bata Fabrikası'nın oradaki işçi mahallesine ulaştım. Ben oraya vardığımda Bata'da haberi almışlardı. Beni sakladılar, evden eve geçerek gizli bir patikaya, oradan da çay çalılarına, ormana ve dostlara ulaştım.

Nding'uri, teyzemin oğlu. Onu bir daha görmedim. Bir hafta sonra, Githunguri'de asıldı.

Darı, tanrının gücü. Kurtar beni, kurtar beni, ey Tanrım, böylece bir gün intikamını alabileyim diye dua ettim.

Peki sonra ne yaptım? Ben, Abdulla, Tanrı'ya ettiğim yemini unuttum... Para kazanmakla meşguldüm çünkü... Hatta saklanmak için Ilmorog'a geldim."

Sözlerine ara verdi, tıkandı, birkaç saniye boyunca yanımızda değildi sanki. Karega gözlerini ayırmaksızın Abdulla'ya bakıyordu. Nyakinyua başını kaldırıp tek tek hepsine baktı, sanki bir tek o diğerlerinin göremediği şeyleri görebiliyor, sanki bir tek o kulübedeki gizemli hüznün işaretlerini okuyabiliyordu.

5. Munira, *Theng'eta* içtikleri o geceyi yıllar boyunca unutmayacaktı. Daha sonraları, ifadesinde, allak bullak olmuş yüzleri ve *Theng'eta* ile, içkinin o en saf haliyle olan temaslarını, sadece ana hatlarıyla çizmeye, itirafların, anıların, birbiriyle çelişen arzulara karşı verilen içsel mücadelenin altında yatan soruyla düşüncelerinin arasına giren Wanja'nın endişeli sesini sözcüklerle yakalamaya çalıştı. Konuyu değiştirerek durumu kurtarmaya mı çalışıyor acaba diye merak etmişti Munira o zaman. Öte yandan onlara tünelin ucundaki ışığı gösterebilecek yegâne kişiye yöneltilmiş yerinde bir soruydu.

"Anlat bize, anne, anlat bize: Erkeğin onu değiştirecek ne görmüştü? Değişmesine ne sebep olmuştu? Sana gördüğü şeyin anlamını söyledi mi?"

"Işığın o göz kamaştıran parlaklığında mı?" diye sormuştu Nyakinyua, sanki hep bu soruyu bekliyormuş ve kendisini ona hazırlamış gibi. "O parlak ışıkta ne gördüğünü pek çok defa anlatmaya çalıştı bana. Ama tam başlayacakken bir şey hep engel oldu, boğazını tıkadı, bu yüzden de arkası hiç gelmedi. Sonra, ikinci büyük savaş başladı, bir kez daha, çocuklarımız, evlatlarımız, baban da aralarındaydı, uzaklara götürüldüler ve döndüklerinde tuhaf adlar işittik onlardan: Habeşistan, Bama, Hindistan, Boboi, Njiovani, Njirimani ve başka adlar. Bu kez evlatlarımız ellerinde silah tutuyor, istemeye istemeye toplu insan katliamına yardım ediyorlardı. Erkeğim tüm bunları gece geç bir vakitte bana fısıldardı, sonra sıtmaya tutulmuşçasına titremeye başlar, onu yatıştırmak için sımsıkı sarmam gerekirdi. Bir gece, o zaman bana tuhaf ve anlamsız gelen bazı sözler söyledi. Gördüğüm şey, bu bile, bu katliam bile değildi. Bir kez daha zorladım onu: Bana ne gördüğünü söyle. Bunca yıldır seni yiyip bitiren şey nedir? Oğlun mu? Sonra yine titremeye başladı, gözlerinde yaşlar vardı, rahatlatmak için sarıldım ona. Bana şöyle dedi: Anlayacağın kadınım, hayvan şu meşhur Ndamathia'dan da büyük olan hayvan, ağzından ışık çıkardığında, yüzyıllar boyunca yaşamış tüm Siyahların kız ve erkek evlatlarının o ışığın gücünden yararlanmak üzere, tek bir kişiye dönüşmüş halde şaha kalktığını gördüğümü sandım. Yanımızdaki Beyazların bu gücün Siyah tanrıların eline geçmesi

halinde neler olabileceği karşısında ürktüğünü düşündüm. Tüm hilelerini bize yönelttiler böylece. Zehirli dillerini bize karşı kullandılar. Şahin dediğimiz şu Beyaz Adamı, Wakarwigi'yi hatırlıyor musun? Agikuyu'ya koşup onlara şöyle derdi: Masailer ineklerinizi çalmak üzere geliyorlar ve tepeden tırnağa silahlılar. Sonra da Masailere koşar ve onlara Wagikuyular ineklerinizi çalmaya, kızlarınızı kaçırmaya geliyorlar ve tepeden tırnağa silahlılar derdi. Son dakikada Wakarwigi gelip de arabuluculuk etmese, birbirimizi az kalsın nasıl da katledecektik hatırlıyor musun? Bu girişimi başarısız olunca nasıl da silahını, büyüyüp de gözleri açılınca safları sıklaştırmak için ormanlara ve dağlara çekilen çocuklarımıza doğrultmuştu. Titreşen köleler olarak değil, *panga*, mızrak, tabanca ve imanla silahlanmış *itungati* savaşçıları olarak geri döndüler. Evet, kadın, ışığın başka bir çeşidi olan imanla... Aralarında, kapıda nöbetçi olarak kalmak isteyen, gücün ve onu işler kılan insan enerjisinin Beyaz Adam tarafından denetlenmesinden artakalan dökün-tüleri toplayacak birkaç hain vardı. Ama ekseriyetle birbirlerinden ayrılmadılar. Çok fazla kan döküldü. Geriye pek çok öksüz, sakat, dağılmış yuva kaldı. Hepsi, açgözlülükten, kendini kaybetmiş birkaç hasta ruh her şeye sahip olmak istediği için oldu. Bundan kaynaklanan erdemleri insan kalbinin gerçek erdemleri sandılar. İyilik yapıp, merhamet ettiler, anasız bırakıp sokaklara ittikleri insanlar için iyi hal kanunları bile yaptılar hatta. Söyle bana, kadın, şayet acınacak ve kibar davranılacak yoksul ve zavallı birileri olmasaydı, merhamete, iyiliğe, cömertliğe ve nezakete ihtiyaç duyar mıydık? Kendi alınterimizle elde ettiğimiz güç, bizleri insanoğlunun kuvveti, sonsuz bilgeliği ve aşkı ile doyurmaya ve giydirmeye yeterken, onların nezaketlerinin ve hayırseverliklerinin muhatabı olmayı sürdüreceğimizi düşünürler miydi? Ve dahası, şu feryat eden kadın vardı, mücadelenin en şiddetli ânında feryat eden kadın... O kadının görüntüsü ve sesi öylesine dehşet vericiydi ki geceler boyu ya gözüme uyku girmedi ya da uykumda huzur nedir bilmedim ve sana anlatmaya korktum."

Abdulla inliyordu, Nyakinyua'nın, anlamını kavradıklarını düşündükleri -çünkü tüm bunlar zaten olmamış mıydı?-

hikâyesini bölen de bu oldu. Ama Abdulla inlemeye, yalnızca kendisinin görebildiği yüzlere sövüp saymaya devam ediyordu. Onu böylesine etkileyen şeyin muhtemelen o şeyin anısı olduğunu düşündüler. Wanja ellerini Abdulla'nın omuzlarına koydu, Abdulla acı içinde kıvranmayı ve inlemeyi kesti, başını kaldırıp kadının gözlerine baktı, ardından yüzünde tuhaf, anlaşılmaz bir ifadeyle çekip gitti. Wanja'nın yüzünde de acılı bir ifade vardı, gözyaşlarının daha fazla akmaması için altdudağını ısırdı.

Yaşlı kadın kaşığını *Theng'eta* kabının içinden çıkardı. Hepsine tek tek baktı, Munira'nın gözlerinde kadının bir deri bir kemik kalmış yüzünü iyi etmek için duyulan büyük bir şefkat ve istek vardı. "Evinize gidin çocuklar. Evinize gidin ve uyuyun. Hepiniz yüce Tanrı'nın kitabını okudunuz... Rab diyor ki öç benimdir ve ben diyorum ki, Tanrı'nın adaletini sağlamak ve intikam almak insana mı düşer? Uyuyun, varsın öyle olsun, varsın öyle olsun, içimizde hâlâ çok fazla *karwigis* var, uyuyun."

Munira, anlamaya çalışmanın verdiği öfkeyle aceleyle çiziktirdi: Mademki olan oldu, hâlâ kendi kendime o gece Nyakinyua'nın bize söylemeye çalıştığı şey neydi diye soruyorum. O şey her ne idiyse, şayet kulak vermiş olsaydık, artık gerçekleşmiş olanı önleyebilir miydik? Kim kulak vermiş olsaydı? İlk çıkıp giden Abdulla olmuştu diye anımsadı. Ardından Wanja ve Karega çıkıp gitmişti. Wanja bir süre Abdulla'yla yürümüş, sonra geri dönüp, beklemekte olan Karega'ya katılmıştı. Munira o zaman hissettiği, diğerlerini birleştiren bir şeyden dışlanmış olduğu hissiyatını bugün hâlâ belirgin bir biçimde anımsıyordu. Her halükârda, düşünceleri ile baş başa kalmak hoşuna gidebilirdi ama Wanja'nın tavrı bir şekilde, kendi belirsizliklerine karşı için için kabaran öfkesini artırmıştı. Sözlerini geri alması gerektiğini düşündü ama bir kez ağızdan çıkmışlar, hisleri, anıları ve beklentileriyle oynarak, kendisinden uzak durduğu onca ay boyunca biriktirdiği acılığı ve hüsranı dışa vurmuşlardı.

"Neden geldin Ilmorog'a? Sen buraya gelmeden önce daha huzurluyduk."

"Hiçbir şey olmamasından gelen huzur mu?" diye sertçe karşılık vermişti Wanja. O, Munira, devam etmesi, daha fazla şey söylemesi için beklemiş ama Wanja çoktan Karega'nın yanına gitmişti.

Onları orada bırakıp kendi düşüncelerim ve kaygılarımla boğuşarak tek başıma eve yürüdüm. *Theng'eta*... Ilmorog... Karega'nın öyküsü. O anlatırken, geçmişim, bugünümün karanlık girdabında şimşek gibi çakmıştı. Sanki bu geceden önce ailemi hiç tanımamış, geçmişimi bilmemiştim. Babamla çok yakın zamanda yaptığım konuşmayı ve tavrındaki o bariz değişimi hatırlıyordum. Ve de kesik kulağını... Kendi kendime, ondan azıcık korksam da, aslında babamı hiçbir zaman çok fazla umursamamış olduğumu itiraf ettim. Ya varlıklı kişilerle evlenmiş ya da zamanla zenginleşmiş olan kız ve erkek kardeşlerimi hiçbir zaman gerçek anlamda tanımamıştım. Bir kısmı da hemşirelik, tıp ve mühendislik eğitimi almak üzere İngiltere'ye gitmişti. Ben hep bir yabancı olmuştum, neler olup bittiğini, aceleci ipuçları ya da sahneye benim girişimle bıçak gibi kesilen samimi sohbetlerle yalnızca tahmin edebilen uzak bir seyirci... Evimi benim adıma çekip çeviren, karımın talimat ve onay almak için başvurduğu kişi bile babam olmuştu çünkü. Şu anda bana acı veren şey ise, nasıl ifade etmeli bilmiyorum, Karega'nın benim kendi ailemde benden daha fazla içeriden biri olduğu duygusu idi. Aile tarihimizin akışını etkilememiş miydi? Benim kız kardeşim ve gözbebeğim olduğu gerçeğinin ötesinde hiç tanımamış olduğum Mukami benim kanımdandı. Bunca yolu onun ölümünü yüzüme çarpmak için mi gelmişti? Geçmişte öğrencim olduğu ve bana akıl danışmak, yardım istemek için geldiği gibi gerekçelerin ardına sakladığı gerçek amacı bu muydu? Bunun için mi gelmişti Ilmorog'a? Öyküsünün içinde bir zafer havası gizli değil miydi?

Kendi kendimle çatıştım. Neticede babam babamdı. Hissettiğim, tuhaf bir duyguydu, kendi kanından olan babasını yarım bırakmış, aileye ölüm getirmiş olanlarla aynı sofraya oturmuş bir evladın, nahoş bir biçimde midesine oturmuş

rahatsız edici, garip hissiyatıydı bu. Zihnimde bir türlü haklı göstermeyi başaramadığım şey buydu işte. Abdulla'nın, Tanrı'ya, bir gün kendisini Nding'uri'nin gerçek katiliyle yüz yüze getirmesi için nasıl yalvardığını anımsadım. Nyakinyua'nın bilgelik ve merhamete dair söylediği sözleri ne kadar da çabuk unutmuştum! İçimden bir feryat yükseldi: Tanrım, güç ver bana, bana çelik gibi bir irade ver! Tanrı hepimizi bağışlasın, gaspedilmiş tarihimi ve gaspedilmiş mirasımı bana geri verecek, beni tarihime yeniden bağlayacak esaslı bir adım atmak zorunda olduğumu hissettim. Babamı yeniden kazanmamı sağlayacak bir şey! Karega gözümde büyüdü birden!

Doğruyu söylemek gerekirse, kimden intikam almak istediğimi bilmiyor, bundan pek emin olamıyordum: Kendim, Mukami, babam. Bana aidiyet duygusu kazandıracak bir şey yapmaya doğru sürüklendiğimi hissediyordum yalnızca. Bir izleyici, bir yabancı olmaktan yorulmuştum artık.

Sekizinci Bölüm

1. Karega, gölgeler içindeki düşüncelerinin eşliğinde, bir başına mutlu olacakmışçasına önden yürüyordu karanlıkta, Wanja ise tek laf etmeden peşinden gidiyordu. Karega'nın ruhu Nayakinyua'nın kulübesinde yaşananlar yüzünden alev alevdi. Bu gece, daha önce hiç tatmadığı kadar çok birbiriyle çelişen duyguyu tatmak zorunda kalmıştı. Mukami'yi kaybetmişti, hikâyesini anlatınca, acının ve suçluluk duygusunun yıllar içerisinde azalmamış olduğunu gördü. Ama aynı zamanda, çocukluğunun ilk yıllarına ait anılara derinden işlemiş bir gölgeden ibaret olan ağabeyini de keşfetmişti. Artık onu gurur ve şükranla anıyordu, mermi taşıyıp, yaşamını tehlikeye atmamış mıydı? İnsanın, halkının özgürlüğü için verilen mücadeleye adanmışlığından ötesi var mıydı? Aynı zamanda da, hem ona hem de Abdulla'ya karşı korkuyla karışık bir saygı duyuyordu. Tüm dünya, paslı *panga* ve ev yapımı silahla kuşanmış bir köylünün tehditlerine gülüp geçerken, onun cesa-

ret ve özgüveni nereden geliyordu? Adalete, neredeyse mutlak bir kesinlikle duyulan o iman ve inanç nereden geliyordu? Abdulla, Karega'nın gözünde, toplumun en değerli şahsına, Kenya'nın en hakiki cesaret sembolüne dönüşmüştü. Kendisinin romantik maceralar olarak öğretmeye çalıştığı tarih, imgelemde yalnızca ihtimaller olarak idrak edilmiş Siyah mücadelesinin özü, bu gece ete kemiğe bürünmüştü.

Onları saran karanlık gece, kan yakınlığının gücüyle dolmuştu. Kendisine yetişebilsin diye durdu ama yol ikisinin yan yana yürüyebilmesi için fazlasıyla dardı, bu nedenle önden yürümeye devam etti. Ona ne söylemek istediğini bilmiyordu ama yine de zihninde ve kalbinde, sözcüklere dökülemeyecek, anlaşılmaz berraklıkta düşünceler ve duygular olduğunu hissediyordu. Ilmorog Tepesi'ne doğru ilerlediler, Wanja içten içe, daha önce yaşamış olduğu bir deneyimin bu şekilde tekrar ediyor oluşu karşısında hayrete düşmüştü. İçindeyse, sanki geçmişe ait rastlantıların, tesadüflerin ve olayların buna kaçınılmaz olarak yol açtığına dair belli belirsiz bir his vardı. Peki ama neye yol açan? İçindeki, doğmak için zorlayan ve çırpınan bu hayvan da neyin nesiydi? Yan yana durdular, artık net bir biçimde göremedikleri düzlüklere baktılar. Karega yere, otların üzerine oturdu, Wanja da onu izledi. Onun da söylemek, anlatmak ve sormak istediği çok şey vardı ama bir türlü sözcüklere dökülemiyorlardı.

"Sende de ailendeki asilerin kanı olmalı" dedi Wanja, Karega'nın düşüncelerinin tam kalbine dokunmuş olduğunu bilmeden.

"Neden böyle düşündün?"

"Öncelikle, erkek kardeşin nedeniyle. Sana benzer miydi? Ama tabii ki onu tanıma fırsatın olmadı. Diğer neden de sensin. Siriana'da iki kez grev tertiplemişsin."

"Munira da öyle" dedi Karega, oldukça dalgın bir halde, kardeşini, Abdulla'yı ve ormanda çarpışmanın ne demek olduğunu düşünüyordu çünkü.

"Evet ama onun durumunda farklıymış işler. Yalnızca izdiham ve kargaşanın ortasına fırlatılmış bir seyirci, bir görgü tanığı olduğunu söylüyor o."

"Nereden biliyorsun? Sen orada değildin ki."

"Kendisi anlattı bize."

Munira'nın bir zamanlar anlatmış olduğu hikâyeyi aktardı ona.

"O olayın anısıyla felce uğramış gibiydi konuşurken. Yol kenarında koyun postu ve meyve satanları örgütlemeye çalışmışsın. Ilmorog'da şehre yaptığımız yolculuğu öneren ve organize eden de sen oldun. Bizi açlıktan kurtardın. Az şey mi tüm bunlar?"

Karega Wanja'nın sesinin o cıvıl cıvıl halini seviyordu. Kadının, arada bir kendi parmaklarıyla onunkilere dokunmasıyla parmak uçlarına bir sıcaklık yayılıyordu. Ama artık zihni, Kenya'nın gerçek ölümsüz ruhunu yaratmış olaylardan oluşan o büyük sahneyle kıyaslandığında, son derece önemsiz ve yersiz kaçan okullardan, grevlerden ve tüm bunlardaki kendi rolünden ziyade, Abdulla, Nyakinyua, Mukami ve daha başka şeylerle meşguldü.

"Sence her şeyi anlattı mı bize?" diye sordu Karega, bir şey demiş olmak için.

"Kim?"

"Abdulla."

"Nyakinyua'nın da dediği gibi, sakat bacağında, bize anlattığından çok daha fazla sır gizli. Ama kimin yok ki?"

"Senin saklayacak bir şeyin var mı?"

"Evet" dedi Wanja sessizce.

"Neden? Bana her şeyi anlatmadın mı?"

"Sanırım okulu neden terk etmek zorunda kaldığımı anlatmalıyım ben de."

Böylece ona ilk aşkını, nasıl intikam peşinde koştuğunu ve neticede okuldan nasıl soğuduğunu anlattı.

Karega dinledi ve sonra "Şehre giderken karşımıza çıkan kişi mi o?"

"Evet. Evet... Ama bu konuyu çok fazla düşünmemeye çalışıyorum. Önemsiz bir şey."

"Önemsiz mi? Wanja, bu konu önemsiz mi? Hayır. Hiçbir şey önemsiz değildir."

"Peki ama neden geçmişte kalmış bir yenilginin tutsağı olmak zorundayım? Neden hep yüzüme vurulmak zorunda?"

Sesini birazcık yükseltmişti, Karega'nın sesindekini suçlama olarak almış, buna isyan ediyordu. Wanja'nın itirazındaki hiddet karşısında şaşırmış, ürkmüştü Karega. Kendisi de bir kurbanken, kim oluyordu da bir başka kurbanı yargılayabiliyordu.

"Sebep bu değil" dedi Karega. "Kesinlikle bu değil. Neticede, denedin, mücadele ettin." Onu yatıştırmak ister gibi içgüdüsel olarak elini aradı Wanja'nın.

Wanja, onu sakinleştirmek ve sesinde hissettiği yaşama düşman o tonla mücadele etmek istercesine daha da sokuldu Karega'ya. Kadının sıcaklığı azar azar erkeğin soluklarını sıklaştırdı, içinde canlılık uyandırdı. O keskin ve acılı ölüm-yaşam-ölüm-yaşam döngüsünü hissetti içinde, sol eliyle Wanja'nın sağ elini sıkıca tuttu. Kadının bedeninin kendisine heyecan veren ürpertisini hissetti, Mukami'yi anımsayınca bu kez de onun içinden ağlamak geldi. Kendi acısı, Wanja'nın geçmişteki acı ve kederinin yarattığı farkındalığa karıştı bir biçimde, tüm bunlar da kendi iç çalkantısına sızdı. Bir zamanlar Fraudsham'ın bahsetmiş olduğu sözcüklerin gücü neredeydi? Şimdi, sözcükler uçup gitmişken, onları bir araya getiren, birbirlerine duydukları karşılıklı ihtiyacı doğuran, yalnızca geçmiş acıların ve kayıpların yarattığı bilinç ve farkındalıktı. Karega'nın kalbi umutsuz bir öfkeyle dolup taştı, kendisine hâkim olmaya, karşılıklı çıplaklıklarını kabullenişiyle içinde uyanan ani arzuyu zaptetmeye çalışarak dudaklarını ısırdı. Ama öfke ve ani istek, kadına karşı daha da şiddetli bir arzu duymasına ve onu kendisine daha da yaklaştırmasına sebep oldu, onu yavaş yavaş otların üzerine yatırarak, kendinden emin ve özenli bir biçimde üstündekileri çıkardı. Wanja güçsüz el kol hareketleriyle ah, lütfen Karega, yapma bunu diyerek itiraz ediyor, sesindeki, ihtiyaç ve arzudan gelen o içten korkuyu duyan Karega, sıcak kanın tüm bedenine hücum edip her yanına yayıldığını duyumsuyor, otların üzerinde verdikleri o sarmaş dolaş mücadelede kadının bedenini keşfetmeye çalışıyordu. Kendi sıcaklığıyla kadının ıslak-

lığı buluşunca aniden fiziksel bir eylemsizlik hissetti. Erkek içinde ilerleyip, artık onu sevecen bir arzuyla kabul eden kadının derinlerinde kayboldukça bir kez çığlık attı Wanja. Ardından, yavaş yavaş, neredeyse kararsızca birbirlerini okşadılar. Karega'nın tüm bedeni acı veren bir arzuyla ya da ait olma isteğiyle tutuşmuş ve gergin bir halde, kayıp bir krallığı, kayıp bir masumiyeti ve umudu, birlikte, ağır, ritmik hareketlerle, giderek daha derinlerde aradılar. Wanja Karega'ya sımsıkı sarılarak, anıların yeni bir başlangıcın tufanında sürüklenip gitmesini diliyordu. Karega, bu gücü, iyileşme gücünü, ölümü yenme gücünü içinde hissediyordu artık. Ve birden, patlayışın ve karanlığa, sözsüz bir uykuya doğru kendinden geçişin hemen öncesinde, tek bir ani aydınlanma ânında, onu yükseklere, yeni ufukların ve olasılıkların okyanus dalgalarının zirvesine çıkaran Wanja oluyordu. Ah, bir olmuş tenin gücü!

Sabah olunca uyandılar, saçlarında çiy taneleri, giysilerinin üzerinde çiy taneleri, otların üzerinde çiy taneleri, tepelerde ve düzlüklerde çiy taneleri, yeryüzü, gündoğumunun hemen öncesindeki o yumuşacık, kehribar rengi ışıkla pırıl pırıl.

"Uyan Wanja" diye seslendi Karega.

Wanja Karega'nın sesini duydu ve soğuğu hissetti ama gözlerini kapalı tutmaya devam etti.

"Uyan ve Ilmorog'un üzerindeki seher vaktinin işaretlerini gör" diye sürdürdü sözlerini. Tepeden inip sabahın soğuk kızıllığında sırılsıklam olmuş halde kendi kulübelerine doğru yürüdüler.

2. Ilmorog'un üstündeki şafak. Mutlu Yıllar. Yatakta bir başına. Tamamıyla rahatlamış halde yatağa uzanmıştı. Ne tuhaf. Tükenişteki rahatlama. Daha önce hissetmemiş olduğu bir iç huzuru ve hafifliğin keyfini çıkarıyordu. Diğer ilişkilerine daima bir endişe, acılık, yatıştırıcı için duyulan acil bir gereklilik, geçici bir zafer, kan, intikam ve kazanç için duyulan ıstırap verici bir ihtiyaç eşlik ederdi. Bu farklı. Bu huzur. Bu kutsallık. Gözkapakları ağırlaşmış, baygınlaşmıştı. Sahipsiz bir toprağa dalıyor ama onun yüzüne ve gözlerine tutunuyordu. *Theng'eta*... Ruh... Darı, tanrının gücü... Tanrının darıdan parmakları. Ha-

sat. Mısır saplarındaki dikenli liflerden gelen dikenli sızılar. Mısır sapı demetleri. Yemyeşil otlar. Eteklerin üstündeki *micege* ve *maramata*. Toprağa tohum eken el ve ayaklardaki kil topakları. Yolculuk. Yeryüzündeki, gökyüzündeki yolculuklar, uçuş. *Karima Ka ihii*. Limuru'da, kulübesinde buluşma. Annesinin kulübesinde. Ama tuhaf. Bakmakta olduğu onun yüzü değil. Kendisine bir kalemle kenarları yenmiş bir silgi hediye eden sakar bir gencin yüzü. Wanja öfkeli. Hediyeleri fırlatıp atıyor. Bir mektup istiyor... Duyuyor musun, çığlık atıyor, beni seviyorsan, bana mektup yazar ve bana taptığını, başka birini kollarına almadığını söylersin. Kalemi ve silgiyi yerden alıyor genç çocuk. Titreyen ellerle bir mektup yazıyor... Denizdeki kumlar, gökyüzündeki yıldızlar ve devingen bulutlar kadar sonsuz... Hafta sonunun verdiği sevinç, üzerinde göz kamaştırıcı bir elbise... Mektubu elinden kapıyor. Şehirden yeni gelmiş olan kuzenine okumaya başlıyor... Eastleigh... Omuzlarının üzerinden yalvaran gözlere şöyle bir bakıyor, hor görerek sesli sesli okumaya başlıyor... Ama kuzeni orada değil... Bu kez de babasının dizlerinin üstünde oturuyor, bazı kelimeleri hecelemeye ve telaffuz etmeye çalışıyor... *Kaana Gaka ni kau Ni Ga tata tata ena kaana kega Kamau etemete kuguru-i, etemete? etema na ithanwa ria cucu cucu ena hang'i matu*... Ses tekrarlarının olduğu bazı sözcüklerde takılıyor, kafası karışmış bir ifadeyle başını kaldırıp babasına bakıyor. Ama babası asker üniforması içinde, ona sert ve diri bir sesle şarkı söylüyor... Kral adına savaşan kocaman bir askerken, gümüş kız, gümüş çocuk beni hatırla... Kral adına savaşan bir asker.

"Nerelere gittin?" diye soruyor kız, adamın başındaki KAR-*şapkasını almaya çalışırken.

"Burma... Hindistan... Japonya... Uzak topraklarda, kral için çarpışan asker."

"Kimle savaşıyordun?"

"İtalyanlar, Almanlar ve Japonlarla."

"Onlarla bir alıp veremediğin mi vardı? Ah, çok kızmış olmalısın onlara."

---

* Britanya tarafından 1902'de kurulmuş olan King's African Rifles adlı Doğu Afrikalı askerlerden oluşan sömürge ordusunun kısaltması. (ç.n.)

"Hayır."

"Öyleyse neden onlarla savaşıyordun?"

"Bir asker soru sormaz... Emirlere itaat eder ve ölür, kral için savaşırken ölür."

"Hangi kral? O da savaşıyor mu?"

"Ah, kes şunu küçük kız. Çok fazla soru soruyorsun. Hadi avluda oynamaya gidelim... Kral için savaşan asker."

Dışarı çıkıp atölyesine giderler, orada çeşitli boy ve ölçülerde bir sürü demir boru vardır. Bazılarını ateşte ısıtır. Onları döverek farklı farklı şekiller verir. Elleri öylesine maharetli ve hünerli, kendisi de öylesine ustadır ki, mümkün olan en sert çeliği bile zihninde canlandırdığı biçimde boruya dönüştürebilir.

"Ah, baba, tüm bunları nerede öğrendin sen?"

"Savaşta kızım... Yaşamın korkunç bir biçimde heba olup gidişi... Bombalar... Uçaklar... Şu Beyaz Adamlar yok mu kızım, onlar bir tek insan hayatını yaratamazlar. Ama ben kral adına savaşan bir askerdim yalnızca."

Şarkı söylemeye başlar babası. Bu kez bir ilahi. Annesi de ona eşlik eder. Anne... Tanrı'nın kitabını okuyabilmek ve mektuplarını başkasına yazdırtma ve okutma utancını yaşamamak için kendi kendine okuma yazma öğrendiğini her fırsatta söyleyen anne. Şarkı söyleyenlerin sesleriyle, demirin demire çarpışıyla çıkan sesler birbirini izler. Baba tesisatçılığın inceliklerinden bahseder... Wanja gülmektedir çünkü mutludur, babası ona Nairobi'den hediyeler getirmiştir. Şekerler, pastalar. Ama artık orduda değildir. Kirli, uzun bir palto giymekte, ağır iş çantasını taşımakta, sürekli olarak kazandığı parayı saymaktadır. Kendisine borcu olanların isimlerinin karşısına çarpı işareti, borcunu ödeyenlerin isimlerinin karşısına ise onay işareti koymaktadır. Birden sahne değişir. Artık biraz daha büyümüştür Wanja ve ana babası artık birlikte şarkı söylemez olmuşlardır, söylediklerindeyse yoğun bir fısıldaşma ve ağız dalaşına dönüşebilmektedir.

"Kabete'den taşınalım, bu günahkâr şehre bu kadar yakın olmayacağımız bir yere taşınalım."

"Nereye gitmek istiyorsun kadın?"

"Ilmorog'a... Annenin babanın yanına... Ailemizin yanına. Savaştan döndüğünden beri yalnızca bir iki kez gördün onları."

"Cehalete ve geri kalmışlığa mı dönmek istiyorsun?"

"Sana söylediği şeyden mi korkuyorsun? Işıkta gördüğü şeyden?"

"Kadın! Kapa çeneni!"

Babası titriyor ve aynı zamanda da yalvarıyordur. Annesini tatlılıkla ikna eder.

"Dinle kadın. Ben savaşta bulundum. Beyaz Adamın ne kadar güçlü olduğunu bilirim. Babam İngiliz hakkında ne bilir? Tek bildiği 1914 yılında silahları taşıdığı. Maji Maji'yi ve Afrikalıların Beyaz Adama kafa tuttuğunu duymuştur bir de. Ne olmuş yani? Mermilerin suya dönüşmesini beklerken yok edildiler. Hindistan'da bulundum. Hintliler bizden daha akıllılar. Dört yüz yıl boyunca Britanyalılar tarafından yönetildiler. Babam hiç bomba görmüş mü? Ben gördüm. Beyaz Adamın gücünün gerçek sırrını sana söyleyeyim: Para. Dünyayı para döndürüyor. Para vakittir. Para güzelliktir. Para zarafettir. Para güçtür. Neden mi? Parayla İngiltere prensesini bile satın alabilirim çünkü. Şu geçenlerde buraya geleni. Para özgürlüktür. Parayla tüm halkımızın özgürlüğünü satın alabilirim. Beyaz Adamı defetmeye yönelik, silahlarla, tabancalarla, Siyah birliği yeminleriyle ilgili saçma sapan lafları bir yana bırakıp, nasıl para kazanılır onu öğrenmeliyiz Beyaz Adamdan. Parayla karanlığa ışık tutabiliriz. Parayla korkularımızdan ve batıl inançlarımızdan kurtulabiliriz. Artık bize gölgeler getiren Ndamathia hikâyelerine son! Işık saçan hayvanların hikâyelerine son! Para, kadın, para! Bana para ver, kutsallığı, nezaketi, yardımseverliği ve cennete giden yolu satın alabileyim, o zaman kutsal kapılar önümde açılacaktır. Bizim istediğimiz güç işte bu!"

"Bu savaşa ihanet ederek hangi parayı kazanacaksın?"

Annesi ağlıyordur şimdi... Hayır, ikisi de kilisede dua ediyor ve Tanrı'ya geçmiş günahlarını, kendi adaletini uygulayanların ve Tanrı'nın tüm insanlığa olan ilahi mesajına meydan okuyanların günahlarını affetmesi için yalvarıyorlardır... Âmin... Ama evdeki gerilim ve gece kavgaları giderek

artmaktadır. Çünkü annesi, işlek yollar ve patikalar boyunca sıra sıra uzanan kulübelerin bulunduğu yeni bölgede yaşayan kız kardeşini ziyarete gitmekten vazgeçmeyecektir. Kız kardeşinin ormandaki adamlarla bağlantısının olduğuna dair söylentiler vardır.

"Bu evi Tanrı'nın gazabına uğratacaksın."

"Beyaz Adamın gazabı mı demek istiyorsun?"

"Kız kardeşin Mau Mau'ya yardım ediyor. Kocası ev yapımı silahlarla yakalandığında ona ne olduğunu söyler misin, hatırlatır mısın?"

"En azından tesisatçılıktaki ustalığını daha iyi bir amaç için kullandı. Bir ödlek değildi. Benim aksime kız kardeşim de ödlek değil, çünkü ben hakikati biliyorum ama onunla yüzleşemiyorum. Adaletsizliklere tanık oldum ama bunları yüksek sesle dile getirebilecek cesaretim yok. Birlik yeminini edemem ve bunda bir sakınca görmem. Sonra da Tanrı'nın kilisesine sığınır, kurtuluş için dua ederim ama bu kurtuluşun gemisi olmaya hiç de istekli değilimdir."

"Kutsal kitabı hatırla. Onların tanrılarına tapmayacaksın. Öldürmeyeceksin..." diye uyarır babası annesini.

"Ama sen altın paraya tapıyorsun. Paraların üstüne basılan da tanrının imgesi değil mi? George adında Beyaz bir tanrının. Ayrıca sen de öldürdün. Beyaz Adam için öldürdün" der annesi.

"O başkaydı" der babası.

"O başka! O başka! Cinayet cinayet değil midir? Beyaz Adamın ırkı için öldürecek kadar cesur ve güçlüydün. Kendi halkın, kendi soyundan olanlar için parmağını oynatacak kadar bile gücün ve cesaretin kalmadı mı? Baban ne söyledi sana? Onun sülalesinde korkak kimse yoktu, kendi halkına ihanet edecek hainler olmadı hiç. Sözleri seni ürküttü. Bu nedenle mi geri dönmedin gerçekten de? Senin savaşta sadakatle hizmet ettiğin aynı Beyaz Adam tarafından it gibi asıldığını görmek için bile bu nedenle mi geri dönmedin?" Wanja daha önce hiç böyle görmemişti annesini.

"Kadıınnnnn..." Babası bağırır ve annesine bir iki kez vurur, sonra kendisini kaybeder ve onu dövmeye başlar, ona vurur,

tırmalar onu, acı bir öfkeyle çılgına dönmüştür... Ve annesi çaresizce ağlamaktadır ve o, Wanja, dehşetten dili tutulmuş haldedir, annesi birden güçlü bir çığlık atarak yardım ister... "İmdaatttt... İmdaatttt... Yangın! Yangın! Yanıyor ev... Ah, ah, ah, ah, kız kardeşim, biricik kız kardeşim..."

Babası ise dik dik annesine bakarak şöyle der:

"Sana demiştim. Tanrının gazabı bu."

Yaşadığı dehşet ve babasının sözleri nedeniyle nefretten dili tutulmuş olan annesidir artık. Kulübe hâlâ yanmaktadır. Wanja'nın sesi geri gelmiş, şehirden yeni gelmiş olan ve dehşet dolu bir sesle çığlık atan kuzenine katılmıştır: "İmdat! İmdaat! İmdaaat! Karega! Karega! İmdaaaat!"

Yardım istemek için hâlâ Karega diye bağırırken uyandı Wanja. Ürkmüştü, zihnindeki kızıl alevlerden dehşete kapılmış bir hâlde etrafına bakındı. Nyakinyua yatağının yanında duruyordu.

"Ne oldu kızım? Ne oldu?" İlkten ne söyleyeceğini bilemedi Wanja. Yavaş yavaş tepede yaşadığı zafer anlarını anımsadı. Mahcup mahcup güldü ve sordu:

"Söyle bana lütfen, söyle bana. Babam neden hiç geri dönmedi? Büyükbabama aslında ne oldu? Nasıl öldü? Bilmek istiyorum."

3. Yaklaşık bir buçuk geceye ne de çok tecrübe ve keşif sığmıştı. Geçmişte ekilmiş tohumları biçme vakti. Bedenin tükenişi. Ama içi ferah ve kaygısızdır. Ilmorog'un üzerindeki o uçsuz bucaksız, taptaze seher vaktinin gücünü hisseder kendinde. Bir kadınla kurulan kimi bağlar, nasıl oluyor da insana böylesine huzur, ahenk verip, önüne sonsuz vaat ve fırsatların serildiğini hissettirebiliyor? Uyumaya çalışır. Bedeni uykuya hazırdır. Ama zihni, tensel anıların sığ dalgaları üzerinde hızla ama nazikçe süzülerek adeta dörtnala koşmaktadır. Muhteşem, sonsuz bir bilinmeyenin yalnızca ilk katmanını keşfetmiş olduğunun bilincindedir. Diğer yandan, tüm yaşamı boyunca Wanja'yı tanımışçasına, daha önce yaşananların onları tensel yakınlığa taşıyan bir mantığı ve ritmi olduğunu hissetmektedir. Bu bağlantıyı, bu içsel sürekliliği kavramaya çalışır ama bağ

çocukluğunu saran uzak bir sis bulutu içinde yitip gider. Ama bazı sahnelerin, olayların ve kişilerin gölgeleri, sislerin içinden çıkarak biçim kazanır, ön plana çıkar ve kaybolmaya direnir. Annesinin yanında kumlarla oynayan küçük bir çocuktur. Ah, seni yaramaz çocuk, gözüme kum kaçırdın diye bağırır. Sonra ellerinde *panga*'lar ve *mikwa*'dan şeritlerle kadınlar gelir yanlarına ve şöyle derler: Mariamu, haydi gidip yakacak odun toplayalım. Annesi Mariamu kendisine döner: Njeri'nin evine git ve ben dönene kadar onlarla oyna. Öfkeyle feryat eder. O minicik gözlerinden hissetmiş olduğu ihanetin gözyaşları fışkırır. Diğer kadınlar, nasıl da bebek diyerek gülerler ona. Sonra da bir erkek olduğunu söyleyerek sakinleştirirler. Şimdi, şimdi, erkeğimiz, git ve kızlarla oyna, hepsi seni bekliyor, ah, ah, nasıl da çapkın, kadınlara karşı tam bir iblis, ha? Kolay kolay yatışmaz. Biraz ilerlemelerine müsaade eder. Sonra Mukuru-ini wa Kamiritho, Ngenia'ya dek peşlerinden gider. Bir dönemeçe varıp Kinenie'ye yönelirler. Sonra da belki çalılıklara, çünkü artık onları görememektedir. Birden kendisini yeşil *mubage* çalılıklarının içinde bulur. Korku sarar dört bir yanını. Annesinin adını haykırır. Sesinin ormanın kalbine doğru ilerleyerek zayıflamış hâlde ve ölçüsüz bir alayla kendisine geri dönüşünü işitir. Umutsuzluğa kapılır. Böcek ve kuş sesleriyle daha da sessiz hale gelen bu mutlak sessizlikten korkar. İnsan sesinin olmadığı bir dünyada yalnız, yapayalnız olmak. Bu sonsuz yalnızlığa karşı koymak için bağırır. Öleceğini hisseder, ölmüştür, yardım istemek için haykırır, onu kurtaracak bir el, diğer çocuklarla bir oyun daha oynayabilmesi için bir fırsat daha ister. Büyük olasılıkla ağlarken uyuyakalır çünkü uyandığında kendisi yataktadır, annesi de yatağın başucunda oturmaktadır. Annesinin gözlerindeki acıma ve şefkati görür. Ama gerçekten annesi başucunda oturmakta mıdır yoksa bu, hafızasının bir oyunu mudur? Başka bir zamanda başka bir sahne. Annesi bu kez oturmuyordur. İbadet edermişçesine kasımpatıların üzerine doğru eğilmiştir. Öylesine sakin. Karega, toprak ve idrarını karıştırarak elde ettiği çamurdan toplar yapmakla meşguldür. Kasımpatı tarlaları Mukami'nin babasına aittir. Top yapmaktan sıkılmış, ba-

şını kaldırır, annesinin hareketsiz duruyor oluşu karşısında dehşete kapılır. Ani bir telaş ve umutsuzlukla annesine seslenir. Doğrulup kurumuş dudaklarına bir gülücük kondurmaya çalışır kadın. Dalıp gitmişim... Eve dönelim... Önemli bir şey yok der. Ama bir çocuğun güçlü sezgileriyle önemsiz olmadığını düşünür Karega. Annesi açtır ve kavurucu sıcağın altında yorgun düşmüştür. Köydeki kulübelerine varırlar. Mukami'nin babasının topraklarında *ahoi*-gecekonducu olarak yaşamaya ne zaman son vermişlerdir? Akşam, kadınlar ziyarete gelirler annesini, kendisini yatağa gönderirler ama o konuşmaları dinler. Gece olana dek fıs fıs konuşurlar, uyuyakalır, uyandığında hâlâ fısıldaşıyorlardır, tüm seçebildiği Githunguri, mermiler ve özgürlük sözcükleri olur. Ona tuhaf, nemli gözlerle bakarlar. Mariamu onlara diz çökmelerini söyler, dua edip ilahi söylerler, *Kuu iguru gutiri mathina*, sonra yeniden alçak sesle, tekdüze biçimde dua ederler. Bu da yeniden uykuya dalmasına yol açar... Asude sisler diyarına doğru, yeni tanıdık yüzlere ve sahnelere rastlayarak, derin, çok derin bir uykuya dalar... Gerçekten de dua eden Mukami'dir. Akabinde, bir tepede oturup Manguo Bataklıkları'nın üzerinde, yükseklerde süzülen ve sonra da için için binlerce alevle tutuşan güneşin doğuşuyla birlikte uzaklara uçan *thabiri* kuşlarını izlerler... Manguo'nun tam kalbindeki tümseklerin üzerinde oturmaktadırlar, Karega ona dokunmak için elini uzatır... Ama o gökyüzünde süzülerek kendisinden uzaklaşır, Karega şaşar kalır: Kanatları olmaksızın nasıl böylesine kolaylıkla *huyo cia Nguu* dedikleri sazlıkların üzerinde süzülebilmektedir? Birden *thabiri* kuşlarıyla birlikte uçtuğunu fark eder ve çok üzgün hisseder kendisini: Tam kavuştuğu anda nasıl kaybeder onu? Ah, ama o hiç de Mukami değildir... Wanja'dır... Peki ama birden nereden çıkmış olabilir böyle? O kendisinden daha fazla tuz yemişti çünkü o aslında Nyakinyua idi ve Nyakinyua Ndemi'yi tanıyordu ve Ndemi... Ama yanılıyor olmalı? Öğrencilerini nasıl olur da Mukami, Wanja ve Nyakinyua ile karıştırabilir? Şimdi bir sınıftadır. Çocuklar, bugün sizlere Bay Karaadam'ın tarihini üç cümlede anlatacağım. Başlangıçta toprağı, aklı ve ruhu bir aradaydı. İkinci gün, bedenini gümüş parayla takas

etmek için çaldılar. Üçüncü gün, hâlâ direndiğini görünce, bedenini ve ruhunu bağlamak için rahipler ve eğitimciler getirdiler, böylece şu yabancılar, toprağını ve mahsulünü çok daha kolaylıkla alabileceklerdi. Şimdi sizlere bir sorum olacak: Bay Karaadam kendi toprağındaki gerçek yurdu elde etmek için ne yaptı? Kendi payına düşen yeryüzü parçasında aklını, ruhunu ve bedenini yeniden bir araya getirmek için? Ne gariptir ki, aslında muz dallarından yapılmış bir salın üzerinde zaman ve mekân okyanuslarında akıntıya kapılmış sürüklenmektedirler. Artık *Mwalimu* da değildir, yabancı istilacılara karşı *induna* üstüne *induna*'ya önderlik eden Chaka'dır. L'Ouverture'dür, bir ev kölesinin rahatını, varlığını ve sahte güvenliğini bir kenara atarak, zekâsını ve kas gücünü, insan teri içip insan eti yiyenlere karşı birleşmiş bir halkın mücadelesi için hazırlanan tarla kölelerinin hizmetine sunmuştur. Çocuklar diye seslenir, ayaklarında, aklında, ruhunda zincir olmayan bu yeni Afrikalıya bakın, üç kıtada gururlu bir savaşçı-üretici: Onu yeni yeni görünümler kazanmış halde görürler: Koitalel, Waiyaki, Nat Turner, Cinque, Kimathi, Cabral, Nkrumah, Nasser, Mondhlane, Mathenge. Aynı mesajı, aynı olasılıkları ve bir milyon Afrikalının aynı çığlık ve umudunu yaymaktadırlar... Bakın, elinde üç gerçek mermi taşıyarak arkalarından onları takip eden şu meçhul asker de kim? Şu... Bakın çocuklar... Kardeşimi tanıyor musunuz? Yorulmak bilmez ırgat, yorulmak bilmez işçi, onu tanıyor musunuz? Nding'uri... Hah, Nding'uri. Durur.

"Beni tanımıyor musun?" diye sorar Karega endişeyle.

"Tanıyorum... Yoksa neden burada olayım ki?"

"Çok tuhaf. Geleceğimizi biliyor muydun? Gerçekten yolculuğumuzdan haberin var mıydı?"

"Evet."

"Bu daha da tuhaf."

"Neden?"

"Yani, hiç aklıma gelmezdi."

"Ne gelmezdi?"

"Beni tanıyabileceğin. Öyle küçüktüm ki... Hatta doğmamış bile olabilirim!"

"Fark eder mi?"

"Aynı rahimden çıkmış iki fidan. Kandaş olmak. Mumbi'nin çocukları. Nyumba ya Mumbi. Fark eder, öyle değil mi?"

"Neden bir salın üstünde akıntıya kapılmış gidiyorsun?"

"Seni bulmak istedim... Kocaman olduğumu görmeni istedim... Ve... ve... sırrını bildiğimi de... Abdulla'yı tanıyorum."

"Peki ama sen de kimsin?"

"Beni tanıdığını ve yolculuğumuzdan haberdar olduğunu söyledin sanmıştım."

"Evet. Yolculuğunuzdan haberdarım. Tüm erkek ve kız kardeşlerim tarafından çıkılmış olan o araştırma ve keşif yolculuğunu biliyorum. Bu yolu hep beraber katetmedik mi? Kendi doğduğu topraklarda bile başıboş gezmeyen tek bir Siyah adam göster bana. Ama sen? Bir an seni tanıdığımı sandım. Dinleyin, kardeşlerim, Mumbi'nin, ana yaratıcı Mumbi'nin gerçek evi, bir elinde *jembe* diğerinde üç mermi taşıyan, yüzyıllar sürmüş aylaklığa karşı savaşan ve kendi eve dönüşlerinin tek tanıkları olan tüm emekçi Siyah halk kitleleridir. İşte bunun için yemin ettik 1952 yılında."

"Ya sen? Sen ne için ettin?"

"Vatanımız... Alınterimiz... Bedenlerimiz... Akıllarımız... Kara ruhlarımız için..." der ve kıtanın diğer asker-emekçilerinin ardından yürümeyi sürdürür.

Karega peşinden bağırır: "Seninle gelmek istiyorum! Beni duyuyor musun? Birlikte yolculuk edelim."

Nding'uri durur, artık hem bitkin hem de öfkelidir.

"Sen nasıl bir öğretmensin? Çocuklarını başıboş mu bırakacaksın? Kavga, kardeşim, sen neredeysen orada başlar."

Zamanın sisine dönüşür Nding'uri. Karega, bu son azarın tüm ağırlığını hisseder içinde. Ne kadar da aptalım... Nasıl da aptalım... *Foolish Africans Never Take Alcohol*... FANTA... Öğretmenler Birliği Karega'nın Sorumluluktan Kaçtığını Söylüyor... TUSKER... Ne aptalca cevaplar.

"Evet, Joseph."

"Bize Siyahların tarihini anlattın. Bize kahramanlarımızdan ve şanlı zaferlerimizden bahsediyorsun. Ama görünüşe bakılırsa çoğu da yenilgiyle sonuçlanmış. Şimdi ben kendi sorumu sormak istiyorum... Eğer senin söylediklerin doğruysa, o hal-

de bir avuç Avrupalının bir kıtayı fethedip, dört yüz yıl boyunca bize efendilik taslayabilmesi nasıl mümkün olabildi? Beyinleri bizimkilerden daha büyük değilse ve bizler de İncil'de dendiği gibi Ham'ın çocuklarıysak bu nasıl mümkün olabildi?"

Birden öfkeden köpürmeye başlar Karega. Bir öğretmenin öfkeye kapılmaması gerektiğini bilse de, bu sorudaki yenilgisini hisseder. Belki de yolculuk çok uzamış, çok uzun bir süredir, çok fazla kıtada dolaşıp durmuşlardır.

"Dinle, Joseph. Amerikalı çocukların ansiklopedisini ve İncil'i okuyorsunuz. Büyük şirketler altın, gümüş ve pırlanta toplamakla, bizse kendi aramızda ben bir Kukeyim, ben bir Luoyum, ben bir Luhyiayım, ben bir Somaliliyim diyerek birbirimizi yemekle meşgulken, sürekli sırıtarak, ezik bir halde, yardım, borç, açlıkla savaş dedikleri o minicik kırıntılar için şükran duaları eden Afrikalıların ruh ve akıllarını çalmak için İncil'i kullandılar. Ve... ve... zaferin yenilgi, yenilginin de zafer olduğu zamanlar vardır Joseph."

Onlara yetişmeyi beceremiyor olmanın verdiği öfkeyle titremektedir, Nderi ve tüm destekçilerine, Goode'nin ve Livingstone'nun ve Rhodes'un ve Gordon'ın, Meinertzhagen'ın ve Henderson'un ve Nixon'ın tüm silah taşıyanlarına sövüp sayar. Onları bir eline geçirebilseydi, bağırır ve aniden uyanır, ter içindedir.

Yatakta doğrulup etrafına bakar, yanı başında duranın Munira olduğunu görünce rahatlar.

"Seni uyandırmak istemedim... Dün, bütün gün ve gece boyunca uyudun, şimdiyse neredeyse on oldu."

"Uyudum mu gerçekten? Öyle mi?" diye sordu Karega esneyerek.

"Evet. Kapını bile sürgülememişsin."

"Henüz hırsız yok neyseki, aksi halde polis ve rahip yeni tamamlanan binalarına çoktan yerleşmiş olurlardı."

Munira endişeli bir halde odada volta atıyordu, aniden durdu. Bir şey söylemek ister gibiydi ama kendini tuttu.

Munira'nın davranışı Karega'nın kafasını karıştırmıştı. Ona daha dikkatle baktı. Munira, elleri arkasında, parmaklarını açıp kapayarak yeniden dolanmaya başlamıştı odanın içinde.

Fazla uyumaktan kaynaklanan yorgunluğun arasında bile bir şeyin Munira'nın canını sıkmış olduğunu sezebiliyordu, onun için endişelendi.

"Neyin var, *Mwalimu*?" diyerek yeniden esnedi Karega. "Ah, şu uyku. Esnediğim için kusuruma bakma. Şu düşleri harekete geçiren *Theng'eta* sonrası hep. Tehlikeli değil mi sence? Zihnimi iyi ve berrak hissediyorum, bedenimi de. Ama korkunç bir kâbus gördüm."

"Önemli değil. Önemli değil. Ben de iyi hissediyorum kendimi. Güçlü ve arınmış. Akşamdan kalmışlık hissi de yok. Ah, hayır, hiç de tehlikeli değil bence. Yalnızca, kâbus gördüğünü söylüyordun ya, sürekli bazı isimleri söyleyip durdun. Kimisi hiç anlaşılmıyordu ama bazısı çok netti."

"Umarım sırlarımı ele vermemişimdir."

"Hayır, hayır, sır falan yok. Mukami ve Wanja diye fısıldıyordun... Bunun gibi şeyler..."

Munira birden odanın içindeki gergin turlayışına son verdi. Duvara yaslandı. Sonra kitap rafının olduğu yere gidip bir kitap seçti, *Facing Mount Kenya*, birkaç sayfa çevirip yerine geri koydu. *Not Yet Uhuru* adlı başka bir kitabı aldı, onun da birkaç sayfasına baktı ve okumadan rafa geri koydu. Sakin bir halde Karega'ya döndü ve boğazını temizledi.

"Bay Karega!" dedi birden. Sesinin tonu Karega'nın hızla başını kaldırıp ona bakmasına yol açtı. Munira devam edebilmek için cesaretini toplamaya çalışır gibiydi. "Bay Karega, nasıl söyleyeceğimi bilmiyorum ama şey, yaklaşık iki yıldır buradasın. Buraya bir sığınmacı gibi geldin ve ben de seni ağırlamak için elimden geleni yaptım. Aynı yerde yaşadık, kimi hoş, kimi o kadar de hoş olmayan bazı tecrübelerden geçtik. Ancak olanlardan sonra... Yani... kız kardeşim ve ailemle ilgili itirafından sonra, sence de vakti değil mi artık, yani, aynı yerde kalmamız sence de biraz zor olmayacak mı artık?"

"Bay Munira, yani sen... Tüm bunlar nereden aklına geldi bilmiyorum... Yani işten ayrılmamı mı öneriyorsun?"

"Abartıyorsun durumu. Ama itirafının işleri oldukça uygunsuz bir hale getirmiş olduğunu da kabul edersin. Neticede, ayrı da olsa birbirine bir biçimde bağlı olan geçmişimizden

kaçamayız. İnsanın anıları vardır demek istiyorum... İnsanın yalnızca kendisine karşı bile sorumlulukları vardır... Şimdi, bir bakıma, Mukami'yi intihara sürüklemiş olduğun söylenebilir, değil mi?"

"Munira!"

"Heyhat! Neticede onun yediğinden daha fazla tuz yemiş olan sensin. Ve bir şey daha Bay Karega. Sadece bir kâbusta bile olsa, sevgili kardeşimin bir... şey... bir fahişe ile kıyaslanması... ve adının bir arada anılması benim için pek de onur verici sayılmaz, o fahişe bir VIP – *Very Important Prostitute* [Çok Önemli Bir Fahişe] olsa bile!"

Karega yataktan fırlayıp Munira'nın üzerine atıldı. Munira bir adım yana kayınca Karega neredeyse duvara tosluyordu. Karega birdenbire, havaya kaldırdığı kollarının felce uğramış gibi uyuşup kaldığını hissetti. Sonra da iki yanına düştüler. Ama gözleri hissettiği yoğun öfke ve nefret nedeniyle hâlâ kıpkırmızıydı. Acıdan, derhal intikam alma isteğinin felce uğramış olmasından dolayı zayıf düşmüştü. Bu adam onun öğretmeni olmuştu bir zamanlar, yaşça ondan daha büyük olduğu ortadaydı, yalnızca bunun için bile saygısını hak ediyordu. Kendisini burada çok iyi karşılamış, ona bir iş bile bulmuştu. Bunların yanı sıra, varlığının tam kalbinde hassas bir suçluluk damarına dokunmuştu. Bu sebeple yalnızca durmuş ve gözyaşlarına hâkim olmaya çalışmıştı.

"Eğer bir zamanlar... Şayet bir zamanlar..."

Cümlesini tamamlayamadı. Yatağına yeniden oturdu, bir ân, suçluluk, üzüntü, manevi öfke ve idrak noksanlığı karışımı bir hisle sessizliğe gömüldü. Hayat, gerçek hayat, eylemsizlik, düşler ve anılardan oluşan bu lanetli köşede değil de dışarıda bir yerlerde yaşanıyormuşçasına, Munira'nın kapıdan çıkıp, okul avlusuna ve daha da ötelere doğru ilerleyişini izledi. Sanki Ilmorog'un dışındaki bir dünyaya sesleniyor gibiydi şimdi Karega:

"Daha iki gece önce, hasadı ve çok zor geçen bir yılı başarıyla kapıyor oluşumuzu kutlamak için hep birlikte *Theng'eta* içtik. İyi bir hasat olmuştu. Ortak bir kader algısı ve ortak bir ruha çok sık rastlanmadığı konusunda bana katılırsın sanırım.

Tam da bu nedenle, yaşlı kadının *Theng'eta*'yı barış içkisi olarak tanımlamış olması yerindeydi. Şimdiyse ihtilaf içkisine dönüştü. Hâlâ bir anlam veremiyor olsam da, sanırım böyle olmak zorundaydı. Buraya gelmek için nedenlerin vardı, benim de öyle. Ne olursa olsun geçmişimizden kaçamayacağımızı söylüyorsun, buna katılıyorum. Ama başkalarına hakaretler yağdırmak zorunda değiliz. Hepimiz fahişeyiz, gasp, talan, eşitsizlik ve adaletsizlik üzerine inşa edilmiş bir dünyada, birileri yiyebiliyorken, birilerinin yalnızca ırgatlar gibi çalışabildiği; birileri çocuklarını okula gönderebiliyorken, birilerinin gönderemediği; insanlar açlıktan kıvranırken ya da kafalarını kilise duvarlarına vurarak açlıklarına son verecek ilahi bir kurtuluş umarken, bir prensin, bir monarkın, bir işadamının milyarların tepesinde oturabildiği bir dünyada, toprağına bir kez olsun ayak basmamış bir adamın, New York ya da Londra'daki ofisinde oturup ne yiyeceğime, ne içeceğime, ne okuyacağıma, ne düşüneceğime ve ne yapacağıma, sırf yeryüzündeki yoksulların elinden alınmış milyarlar yığının tepesinde oturuyor diye karar verebildiği bir dünyada, evet böylesi bir dünyada, artık hepimiz fahişeyiz. Hapishanede insanlar olduğu müddetçe ben de hapishanedeyim, aç kalan ve üstü başı olmayan insanlar olduğu müddetçe ben de açım, ben de çıplağım. O halde neden bir kurban başka bir kurbana hakaretler yağdırma gereği duyar? En az ihtiyacımız olan şey, bir zamanlar değer vermiş olduğumuz, mensup oldukları sınıfın züppeliğini reddeden şu nadir bulunur birkaç kişinin, yalnızca inanca ve aşka ve hakikate ve güzelliğe sahip olan ve insanlarla özgürce temas kurabilmeyi ve büyüyebilmeyi arzu etmiş olanların anısına alçakça ve namertçe saldırmak."

Bu sözleri, Munira'ya utanç veren yeni bir sessizlik izledi çünkü bir kez daha, yargılandığını, bir ahlak terazisine konduğunu ve kusurlu bulunduğunu hissediyordu.

"Babam kilise heyeti üyelerindendir, hal böyle olunca, insanın vaazlardan ve beylik ahlak derslerinden bıkmış olabileceğini tahmin edersin" dedi Munira, verdiği karşılıktan dolayı kendisini hoşnut hissetti.

"Öyle ve daha da fazlası olduğunu biliyorum" dedi Karega ve hızla Munira'ya çevirdi bakışlarını. Karega'nın delici bakışları karşısında irkildi Munira. "Vaaz vermeye çalışmıyordum. Davaları için ölmeyi seçmiş ve tercih etmiş olanları düşünüyordum sadece. Okuldaki görevimden istifa etmeyeceğim. Birlikte çalışmamız zor olacak ama gitmeye niyetim yok."

"Göreceğiz, göreceğiz" dedi Munira, uğursuz bir ifadeyle.

"Yine de, bir konuda haklısın" diye devam etti Karega. Bir şeyden kaçıyormuş gibi hissediyorum. Buraya seni bulmaya ilk ne için geldiğimi biliyor musun? Onun kardeşiydin sen. Ona öğretmenlik yapmıştın. Bana da öğretmenlik yaptın. Yardıma duyduğum gereksinim bir yana, senin Siriana gizemini çözebileceğini ve Chui'nin davranış ve eylemlerinin kökenlerini anlamamı sağlayacağını düşündüm samimiyetle. Ama yolculuk sırasında başka Chuiler de gördüm ve artık onu anlamak istiyor muyum bundan emin değilim. İnsan büyümeli. Neticede tarih, cesur kahramanlar galerisi değildir. Ama burada kalmaya niyetliyim ve bana bir bak. Yaklaşmakta olan savaşta tarafımı seçmek istiyorum" diye ekledi, avukatın mektubunu anımsayarak.

"Göreceğiz" dedi Munira oldukça tehditkâr bir ifadeyle. "Yerinde olsam başka yerde iş aramaya başlardım ya da en iyisi Öğretmen Okulu'nda bir yer kapmaya bakardım."

Dokuzuncu Bölüm

1. Mutlu Yıllar. Otlaklar dolu doluydu. Göçebe sığırtmaçlar bir kez daha düzlüklere inmişlerdi. Yağmurlar yağacak. Çimenler ve ürünler bollaşacak. Karnımız doyacak ve önceki sene yaşanan kuraklığı unutacağız. Ama Munira'yı, Karega'yı, Abdulla'yı, Wanja'yı ve eşeği unutmayacağız, evet Abdulla'nın eşeğini. Bizleri onlar kurtardı. Şehri tanıyor olmaları, orada kurdukları bağlantılar ve yaşamlarımıza özveriyle dahil olmaları... Tüm bunlar bizleri kurtardı. Abdulla'nın eşeği dört bir yanda gezindi durdu, kadınlar ve çocuklar ona kendi elleriyle mısır yedirebilmek için adeta birbirleriyle yarıştılar. Bu kez hiç kimse, Njuguna bile, eşeğin yeme alışkanlıklarından şikâyetçi olmadı. Onu sık sık Ruwa-ini'deki pazarlara bir şeyler götürüp getirmek için kiralıyorduk. Böylece küçük bir ücret karşılığında hepimizin eşeği olmuştu. İnsanlar Abdulla'nın iyi bir insan olduğunu söylüyorlardı. Tanrı onu kutsasın. Joseph için yaptıklarına bir bakın. Onu okula gönderdi. Ve o,

özgürlük savaşımızın isimsiz kahramanı, tek bacak üstünde dükkândaki bütün işi yapıyor ve hiç şikâyet etmiyor. Zaman zaman kabuğuna çekiliyordu, onu anlıyorduk. Rahat olduğundaysa, keyfi yerindeyse şayet, her zamankinden de fazla hikâye anlatıyor ve bu hikâyeler Ilmorog bilgeliğinin bir parçası haline geliyordu.

Evet, yağmurlar yağacak. Ürünler yetişecek. İçimizdeki kahramanları daima hatırlayacağız. Düzlüklerde yapılan yolculuğun türküsünü daima söyleyeceğiz. Tanrı yaşlı kadını kutsasın. Yakında kuraklık, uzak bir diyarda kalmış soluk renkli bir hayale dönüşecek. Binlerce yıllık açlığın bir günlük yemekle giderildiğini söyleriz bizler. Kötü düşünceler ve ürkütücü anılar kuraklıkla birlikte gitsin! Yalnızca destansı yolculuğumuz kalsın geriye! Bu, daima hatırlanmaya değer bir şey olacak. Milletvekili açıklama yapmak için bile gelmemişti. Varsın öyle olsun dedik yeni yılın ilk aylarında. O zamanlar, yolculuğun, bir yıl içinde, tıpkı cömertliğinin unutulmasını istemeyen bir tanrı gibi, Ilmorog'u dönüştürmek ve yaşamlarımızı tamamıyla değiştirmek üzere geçmişten temsilcilerini göndereceğini bilmiyorduk.

Tüm bunlar yakında olacaktı. Ama o zamanlar, yani, o çok mühim dönemin henüz başındayken, yakında gelecek, bir hafta kadar görevde kalıp sonra da gidecek olan şef ve polis memuru hakkında konuşuyor, fısıldaşıyor ve kaynatıyorduk. Şehirden ve hatta daha da uzaklardan onca yolu boş sıralara vaaz vermek için gelmiş olan rahiplere de gülüyorduk. Çünkü Ilmorog'dan hiç kimse yeni kilise binasına girmeye yanaşmamıştı.

2. Uzun süredir demirden atını unutmuş olan Godfrey Munira, bir gün, atının sırtında dörtnala, öfkeyle Ilmorog'dan geçerken görüldü. Gömleği, bir kuşun kırık kanadının rüzgârda uçuşması gibi, havayla dolmuş halde kaskatı duruyordu arkasında. Çoğu zaman insanlardan uzak duruyor, Abdulla'nın yerine bile ender uğruyordu.

O günlerde Karega çoğunlukla Wanja ile birlikte görülüyordu. Karega ile öğretmen arasında neler olmuştu acaba?

Konunun ne olduğunu tam olarak anlamaksızın tuhaf, çok tuhaf diyorduk.

Ancak kısa süre içinde, aşkın ve yaşamın, tüm körpeliğiyle gelişmesi ve çiçek açması bizlerde de bir merak, hayranlık ve heyecan uyandırmıştı. Birbirimize Tanrı'nın bu harika armağanını gösterip fısıldaşıyorduk. Ekin bereketli ve yemyeşil olacaktı. Karnımız doyacak, hasat vakti *Theng'eta* içecektik.

3. Daha sonraları, yıllar sonra, Munira, Ilmorog Polis Merkezi'ndeyken, o dönemde Ilmorog'a hâkim hissiyatın, tamamıyla Wanja ve Karega arasındaki yakınlıktan kaynaklandığını anımsayacaktı. Yaşlılara bile, *leleshwa* çalılıklarının altında ya da darı tarlalarında sevişikleri, geçmişte kalan gençlik günlerini yeniden yaşatan olaylar olurken, bekleyiş ve seyredişlerinin altında yatan soruya bir cevap verircesine aynı cümleyi kurdu Munira.

"Evet, Karega'yı kurtarmaya çalışabilirdim" diye karalamayı sürdürdü, gerçekleri, aradan geçen zaman ve yaşananların ışığında yorumlamaya çalışırken.

Onu belki de kurtarabilirdim. Bana en çok acı veren de bu duygu. Onu, yalnızca huzur ve olaylar arasındaki gerçek bağlantıları arayan Karega'yı kurtarmış olabileceğim hissiyatı... Bunun yerine, onu, daha da kesin bir biçimde, yüzyıllardır pek çok erkeğin mahvına sebep olmuş olan o ölümcül kucaklaşmanın içine ittim. Bunu bilmeliydim. Daha sonra ben de aynı zehirli kucaklaşmaya teslim olmamış mıydım?

Denedim, kendimi kurtarmaya çalıştım ama yapamadım. Karega'nın Ilmorog'a gelişiyle birlikte, benden yavaş yavaş uzaklaşarak tarafsız bir bölgeye geçişini ve yaptığımız tüm kurlara ve beklenti içindeki bakışlarımıza karşılık vermeksizin, uzun bir süre orada duruşunu izledim. Bunun önemli olmadığını söylerek kendimi rahatlatmaya çalıştım. Benim için asla önemli olamazdı. Böyle şeyleri geride bırakmamış mıydım? Ben, alacakaranlıkta, uyku ile uyanıklık arası bir yerde Tanrı'nın gözcüsüydüm. Orada huzur içinde dinlenmek varken, tutkulu bir ısrarla bu alacakaranlık dinginliğini neden tehlikeye atacaktım ki? İlkten yalnızca onun yaşadığı dönüşümün beni

büyülemiş olduğunu sandım. Huzursuz hali gitmişti, belki de içindeki hüznü ardına gizlediği o sevecen, kocaman gözleriyle insanları inceliyor ve bundan zevk alıyordu. Toprakla olan ilişkisinden ve şehre yapılacak yolculukla ilgili hazırlıklardan kısa bir süre sonra, gözlerindeki o abartılı parlaklık azalmıştı. Artık daha dingin bir hal almış olan bakışları, farklı türde bir yumuşaklığı yansıtıyor, insanları daha tanıştığı ilk anda sevip okşamıyordu. Bedeninin o yuvarlak hatlı güzelliği de yerini, bir köylü kadınının kemikli güzelliğine bırakmaya başlamıştı sanki. Tıpkı dolunay gecesinde olduğu gibi onu bir iki kez yeniden arzulamış, beni reddetmesi ya da bir biçimde başından savmış olması içimi acıyla doldurmuştu. Ama sonra anladığımı sandım. Geçmişte yaşadıklarını ve yakın zamanda şehirde çektiği acıları anlattığı kişi ben değil miydim? Toparlanmak için zamana ihtiyacı vardı, kendimi böyle avuttum ve şehre yolculuk sırasında elime bir fırsat geçeceğini düşündüm. Bekledim... Yüzüme o büyük tokatın inmesi için beklemişim meğer... *Theng'eta* içtiğimiz gece yaşadığım o büyük şok için... Bir buçuk gün boyunca, Karega uyuşturulmuş gibi evinde uyurken, tüm ilişkiyi etraflıca gözden geçirdim ve çok çekingen, çok kararsız davranmış olduğum sonucuna vardım. Küçük de olsa, bir girişimde bulunma, bir adım atma ve harekete geçme zamanı gelmişti artık. Yavaş yavaş öfkeye kapıldım, Mukami ve babamla ilgili olarak gerçekten de haksızlığa uğramış gibi hissediyordum kendimi. Ama bu konuda ne yapacaktım? Geçmişi diriltip, onun bir parçası haline gelebilir miydim? Tarihin gövdesine, bu tarih, dışında gelişip serpildiğim kendi ailemin tarihi olsa da, kendimi aşılayabilir miydim? Peki ya bu gövde, beni de yaşamın o harikulade canlanışının bir parçası olarak kabul ederek gerçekten büyüyüp yeşerir miydi? Wanja'nın ihanetinin beni ciddi biçimde etkileyebileceğini kendime itiraf etmek istemediğimi de biliyordum. En sonunda, onunla bedensel bir ilişkiden daha fazlasını hiçbir zaman istememiş olduğum konusunda kendimi ikna etmeye çalıştım. Onunlayken kendimi rahat ve serbest hissedemeyecek kadar çok şey biliyordum geçmişi hakkında. Yine de, mevzuyu Karega'yla tartışarak çözümlemek istiyor-

dum. Ve bu davranışım şimdi onu benden daha da uzaklaştırmıştı.

Theng'eta içtiğimiz ve Karega ile tartıştığım geceden sonra onu izledim. Yeni bir değişim geçirmekte olduğunu fark ettim. Yağmurlar sonrasında gelen yepyeni, gençlik ve yaşam dolu, çok hoş bir büyümeydi bu.

Bu muhteşem gelişimin benim ulaşamayacağım, tadına, kendi payıma düşenin bile tadına bakamayacağım bir uzaklıkta gerçekleşiyor olması bana acı veriyordu.

Aylar içerisinde, ruhumu kendi etrafında ilmek ilmek örene dek, o benden uzaklaştıkça ben onu daha çekici bulur hale geldim. Bir ömür süren alacakaranlık uykumu saran güvenlik ve koruma, kökünden sökülüp atılıyordu. Damarlarımda yavaş yavaş dolaşan kanımın, özsuyumun yıllar süren bir uykudan uyanışının sızısını hissettim.

Onları gizli gizli gözetleme isteğimin önüne geçemedim. Göz ucuyla onları izliyor, tanık olduklarım Karega'yı derhal görüş alanımın dışına çıkarmış olduğum için pişmanlık duymama yol açıyordu.

Bir akşam onları birlikte tarlalarda koşarken gördüm, *mikengeria* sarmaşıklarının, sarı kadifeçiçeklerinin, *thangari* otlarının uzun gövdelerine takılıp sendeliyorlar, kıyafetlerinin dört bir yanına devedikenleri saplanıyordu. Sık sık, Ilmorog Tepesi'nde yürüyüşe çıkar, batmakta olan güneşin altın rengine çalan kızıllığına karşı, iki uzak gölge gibi tepenin ardında gözden kaybolur, ya karanlık basınca ya da mehtap doğunca yeniden ortaya çıkarlardı.

Aşkları yılın yeni mahsulüyle birlikte gitgide büyüyor gibiydi.

Benim tarif edemediğim, hiçbir zaman beni ele geçiremeyeceğini düşündüğüm o şey, kök salıp sürgün vermiş, heyhat şimdi de çiçek açmaya başlamıştı.

Eteğinin en küçük hareketi, jilet kadar keskin bir bıçaktı içimde. Diğer yandan eteği görmediğimde bıçak daha keskin ve daha derinden işliyordu içime. Ama yine de aniden karşıma çıktığında, gün ışığında ya da akşam göğünün serinliğinde eteğinin uçuştuğunu gördüğümde, artık bıçağı değil, binlerce

küçük iğnenin karnıma ve etime batışını hissederdim. Kumun üzerindeki adımları beni kışkırtır, varlığı, ulaşılmaz olana karşı umut da barındıran şiddetli yürek çarpıntılarına yol açardı. İşkenceci melekler.

Onu görmek hem bir ihtiyaç halini almıştı hem de azap vericiydi. Kendimi kontrol edemiyor oluşumdan nefret ediyordum. Onunla ya da Karega'yla konuşurken, kendime hâkim olabildiğimi kendi kendime ispatlayabilmek adına sesimi belli bir seviyede tutmaya gayret ederdim. Neden Ilmorog'a gelmişti ki sanki? Karega neden gelmişti Ilmorog'a? Ilmorog üçümüze dar gelmez miydi?

Yeni öğretmen bulmak üzere bisikletimle Limuru'ya gittim. Bu kez şanslıydım, Kinyogori Harambee Okulu'ndan EACE'si olan iki öğretmenle, lise diplomasını alamamış ama Ngenia Lisesi'nden ortaokul diplomasını alabilmiş bir öğretmen buldum. Bir seferde üç yeni hoca!

Derhal nöbete geri döndüm, bu kez pek de yalnız sayılmazdım.

Hâlâ Ilmorog kırlarında, dağlarda, ovalarda birlikte dolaşmaya devam ediyorlar, sanki her ikisi de geçmişlerindeki parçalanmış imkânları yeniden yaratırcasına aşkları rüzgârda çiçek açıyordu. İkinci bir fırsat. Canımı yakması için ikinci bir fırsat. Önce Mukami idi. Şimdi ise Wanja. İşinde, ders öncesi yaptığı hazırlıklarda, derslerinin içeriğinde, körpe beyinlere tanıttığı kaynak eserlerde hatalar bulmaya başladım. Ama aslında eleştirecek pek bir şey yoktu.

Evlilik dışı ilişkilerinin çocuklar üzerindeki etkisini, tabii ki kendi kendime, ahlaki açıdan değerlendirmeye bile başladım.

Ekinler olgunlaştı. Yeni hasatlar geldi geçti.

Bir öğleden sonra tüm öğretmenleri içki içmek üzere Abdulla'nın yerine davet ettim. Üçüncü dönemin ortasıydı.

Dönüp dolaşıp sohbeti okula, tarih ve yurttaşlık bilgisi gibi konuların öğretilmesine getirdim.

"Biliyorsunuz ki, çocukların zihinleri etkiye çok açıktır. Taklit etmeye bayılırlar. Öğretmenlerinin fikirlerini *Kutsal Kitap* tarafından tasdik edilmiş birer hakikatmiş gibi benimserler. İşte bu nedenle dikkatli olmalıyız, öyle değil mi?" diye

sordum Karega'ya dönerek. Herkes dinliyordu, iddiamın gücünü hissettim.

"Hangi konuda dikkatli olacağız?" diye sordu Karega, neden bahsettiğimi bilmiyormuş gibi davranması beni sinirlendirmişti.

"Öğretmenlik yapışımızla ilgili. Onlara ne öğrettiğimizle ilgili. Siyaset örneğin. Propaganda. Elbette ki, daha iştah açıcı olduğu ve çok az hazırlık gerektirdiği konusuna katılıyorum."

Cevap vermedi. Daha da büyük bir coşkuya kapıldım, görüşlerimi giderek artan bir otorite ve kesinlikle kafalarına sokmaya çalıştım.

"Bilmeleri gereken gerçekler. Yalın gerçekler. Bilgi. Böylece CPE'i geçebilsinler. Evet, yorum değil bilgi. Daha sonra liseye gittiklerinde, eminim ki beyler bu konuda beni destekleyeceklerdir, daha karmaşık mevzuları öğrenmeye başlayabilirler. O zamana kadar, nasıl düşünüp yorumlamaya başlayacaklarını öğrenmiş olacaklardır. Ben diyorum ki, onlara gerçekleri, hakikati öğretelim. Siyah olmaya, Afrika halklarına ve bu tip şeylere dair propaganda değil... Çünkü bu siyasettir. Onlarsa mensup oldukları kabileyi biliyorlar. Bu propaganda değil hakikattir."

Yerime oturup bir bardak bira yuvarladım, kendimden oldukça hoşnuttum. Tabii ki söylediğim bazı şeyleri, Bakanlık'ta çalışan, kendisini dil, edebiyat ve tarih alanında biliminsanı olarak tanımlayan bir İngiliz dil ve tarih müfettişi tarafından tüm okullara gönderilmiş olan genelgeden okumuştum. Ama ne fark ederdi ki?

"Ben bu görüşe katılmıyorum" diye söze başladı Karega, zorlandığını görebiliyordum. "İnsan olarak yetişirken, tüm ihtiyacımız olanın, sözümona gerçekler ve bilgi olduğu bir evre olduğu savını kabul edemem. İnsan, doğduğu andan öldüğü âna kadar düşünen bir varlıktır. Görür, işitir, dokunur, koklar ve edindiği tüm izlenimleri, kendi dolaysız yaşam tecrübesi içinde, belli bir bakış açısına ulaşmak amacıyla zihninde bir elemeden geçirir. Katıksız gerçeklerin varlığından söz edilebilir mi? Size baktığımda size dair gördüğüm şeyleri bulunduğum yer, bu odadaki ışığın miktarı, gözlerimin keskin-

liği, zihnimin başka düşüncelerle meşgul olup olmadığı, meşgulsa hangi düşüncelerle meşgul olduğu belirler. Hiç fil görmemiş yedi kör adama dair öğrettiğimiz hikâye şüphesiz ki öğreticidir. O halde, bakmak ve dokunmak yorum içerir. Katıksız gerçekler olduğunu varsaysak bile, peki ya tercihler? Onlar yorum içermez mi? Öğretmekle suçlandığımız propaganda nedir? Biraz önce sen konuşurken, çok komikti ama, Chui'yi düşünüyordum. Ama bu başka bir hikâye. Şimdi şu 'Hakikat Olmayan' propagandaya bir bakalım. Siyahların zulüm gördüğü bir gerçek. Afrikalıların dünyanın dört bir köşesine dağılmış olduğu bir gerçek. ABD'de, Kanada'da, Latin Amerika'da, Batı Hint Adaları'nda, Avrupa'da, Hindistan'da, her yerde oldukları bir gerçek. Afrika'nın yenilenme ve büyüme için sınırsız olanaklara sahip en zengin kıtalardan biri olduğu bir gerçek. Bakırdan altına, elmastan kobalt ve uranyuma, hangi mineral Afrika'da bulunmuyor ki? Hangi ürün? Halkımızın Arap köle avcılarına karşı savaştığı bir gerçek. Fildişi ticareti yaparken bile Akamba halkının onlara karşı aşılması güç bir savunma oluşturduğu bir gerçek. Halkımızın Avrupalıların tecavüzüne karşı direndiği bir gerçek. Toprağımızın her karışı için savaştık. Yalnızca silahlarının üstünlüğü ve içimizden bazılarının ihaneti nedeniyle yenilen taraf olduk. Kenya halkının bir mücadele ve direniş tarihinin olduğu bir gerçektir bu nedenle. Çocuklarımız bizi dün çirkinleştiren, bugün de çirkinleştirmeye devam eden şeyleri incelemeliler. Dün bizi biz yapmış olan şeylere de bakmalılar ama. Çünkü bu şeyler, başka diyarlardan çocuklarla ellerini birleştirmeye korkmayacak yeni bir kadın ve erkek türünü yaratıcı bir biçimde meydana getirecek ve bu sayede gelişmemizi engeleyen ne varsa, onlara karşı verilecek mücadeleye hep birlikte çekinmeden dalabilecekler."

"Özgürleşme: Hiçbir çocuk bunu düşünemeyecek kadar küçük olamaz. Birleştirip, bozup, birleştirip, reddedip, asimile olup, kendini keşfetmeye çalıştıkça, kendisini gerçek anlamda deneyimlemesinin tek yolu budur. Çocuklarımıza, onları sevmekten alıkoyacak her şeyden nefret etmelerini ve özgürce sevmelerini mümkün kılacak her şeyi sevmelerini öğretmeliyiz."

Bu konular üzerinde hiçbir zaman tam anlamıyla düşünmemiştim. Diğerlerinin Karega'nın sözlerinin ardındaki inandırıcılığın yeniliği ve sadeliğinden fazlasıyla etkilenmiş olduklarını görebiliyordum. Rahatsız hissettim kendimi. Karşılık vermeye hazırlanıyordum ama nasıl yapacağımı bilmiyordum. Tam o esnada Wanja *hodi* diyerek selam verdi ve kapıda durdu.

Gözleri onu arıyordu. Geri kalanları selamlamadan önce bakışlarının bir iki saniye boyunca kucaklaştığını görmesem de gergin bedenimle hissettim.

Bu acıya dayanamadım.

Kötücül düşüncelere direnemedim.

Bisikletimi doğruca idari merkeze sürdüm.

Onuncu Bölüm

1. Yeni bir yıl daha sona eriyordu. Okul kapanmıştı, Munira büroda yıllık raporu hazırlıyor, bir sonraki yıl için hesap kitap yapıyordu. Beş yıldır orada olduğu gerçeği karşısında şaşırıp kaldı. Gelecek sene tam gün eğitim görecek olan altı sınıf olacaktı okulda. En etkileyici ilerleme Joseph'tan gelmişti. Zekâsının ortalamanın üzerinde olduğu aşikârdı. Ilmorog ilk CPE denemesinde herhangi bir ortaokula öğrenci yerleştirmeyi başaramasa da, ikinci denemede, Joseph'ın yüksek bir başarı elde ederek Ilmorog İlkokulu'nun adını tüm ülkede duyuracağından emindi.

Ofisi kapatarak dışarı çıktı. Ilmorog kırsalına, berrak, açık bir manzara hâkimdi, yakın zamanda yeni bir hasat olmuştu çünkü. Kuraklık ve şehre yolculuk bir efsaneye ait olaylarmış gibi geliyordu artık. Verilen sözlerin hiçbiri henüz gerçekleşmemişti. Ilmorog, ülkenin ihmal edilmiş bir çeşit ileri karakolu gibiydi hâlâ. Rahip, idareci ve polis memuru bile kırk

yılda bir uğruyorlardı. Ama Mzigo bir iki kez okulu ziyarete geldi. Abdulla'nın yerinde hızla susuzluğunu giderip, yollara lanet okuyarak ortadan kayboldu. Ancak kimi yenilikler, özellikle de bina ve araç gereçlerde yapılanlar, bu ziyaretlerin doğrudan bir sonucuydu. Beraberinde bir öğretmen daha getirmiş, böylece öğretmen sayısı beşe çıkmıştı.

"Çay Daveti" de sanki uzun zaman önce başka bir ülkede yaşanmış gibiydi, Munira evini ziyaret edebileceğini düşünüyordu. Ancak artık Mukami'nin ölümünün ardındaki sırrı bildiğinden babasının yüzüne nasıl bakabileceğini merak ediyordu. Bu düşüncesinin yersiz olduğuna kanaat getirdi sonra çünkü babasıyla ve geçmişiyle olan ilişkisi ve hissettiği hezimetin hiçbir zaman Mukami'nin ölümüyle bir ilgisi olmamıştı. Bisikletine atladı, bir tek atmak için Abdulla'nın yerine gitmek istiyordu.

Onu dar patikanın ortasında, bundan tam beş yıl önce, yanına yaklaşıp komik ama düşmanca sorular sorduğu noktada gördüğünde keyifle ıslık çalıyordu. "Ah, sensin demek, erkek anası" diye seslendi neşeyle, fren yapıp durdu. Wanja'nın uzak tavırları da olmasa, kendisini iyi hissediyordu çünkü bir kahraman olarak eski konumunu geri kazanmıştı. Çocuklara yeni öğretmenler bulup getiren kişiydi. Şehirden döndükten hemen sonra, bir süreliğine konumunu Karega'ya kaptırmıştı ama şimdi mutluluğunun tam olabilmesi için tek ihtiyacı olan Wanja idi. Nyakinyua yere bakıyordu ama sesi gayet anlaşılır biçimde ulaşıyordu Munira'ya.

"Şu üç yeni öğretmen... Aylardır buradalar, öyle değil mi?"

"Evet, evet" diye yanıtladı, kafası karışmıştı.

"İşlerini iyi yapıyorlar."

"Evet ama neden? Çocukların bir şikâyeti mi var?"

"Hayır. Yeni öğretmenlerin de iyi olduklarını söylüyorlar. Onlardan önceki iki öğretmen gibi tıpkı. Onları kim gönderdi bize?"

"*Serikali.** Başka nasıl maaşlarını ödeyebiliriz ki?"

"*Mwalimu.* Neden sağ elle verdiklerini sol elle geri alıyorlar bizden? Çocuklar için adil mi bu?"

* Svahili dilinde: Hükümet. (ç.n.)

"Ben, ben anlayamıyorum."

"Anlıyorsun. Bize söylemeye cesaret edebildiğinden daha fazlasını biliyorsun sen."

"Gerçekten de sözlerinin ardında ne var anlayamıyorum."

Bunu söyledikten sonra öksürdü ve başını diğer tarafa çevirdi. Ilmorog çok çok sakindi. İki sarı *mitura* elmasıyla futbol oynayan iki çocuk gördü, topukla vurarak kimin geriye doğru en uzağa atış yapabileceği konusunda yarışıyorlardı. Tekrardan yola baktığında kadın sırra kadem basmıştı. "Tıpkı geçen seferki gibi" dedi dalgın dalgın, kadının sözlerini zihninde evirip çevirerek. Birden Abdulla'nın yerine gitme konusundaki hevesi kaçtı. Daha fazla sohbet ve dedikodu istemiyordu. Bisikletini evin duvarına dayadı. Kapıda durup bir kez daha yaşlı kadının olduğu yere baktı. Ondan birazcık korkuyordu çünkü topluluk içinde oldukça saygı gören biriydi, onun düşmanlığı birinin düşüşü ve mahvı anlamına gelebilirdi.

İşte yeniden başlıyor her şey! Geçmiş yaşanmışlıkların tekrarı onu daima ürkütmüştü. Geçmişin tiranlığından daima kaçmaya çalışmıştı. Önce Nyakinyua çıkmıştı karşısına, şimdi ise Wanja... Tam o esnada anladı ve korkudan kaynaklanan o ilk heyecan, yerini yeni elde ettiği gücün coşkusuna bıraktı.

"Hiç yol yordam öğrenememişsin" dedi Wanja, geçmişi hatırlatırcasına. Bakışları sakindi, kendisine karşı nasıl bir tavır içinde olduğunu anlayamadı bu nedenle. "Beni evine davet etmeyecek misin?"

"Buyur, buyur, içeri gel" dedi Munira beceriksizce bir neşeyle ama içine güzel, sıcak bir güneş doğmuş gibiydi.

Duvara dayalı açılır kapanır bir sandalye alıp oturdu Wanja. Ayakları çıplaktı, üzerindeyse çiçek desenli bol bir elbise vardı. Takı takmamıştı. Vücudu daha da dolgunlaşmış gibiydi. Bakışları sert ve açıktı, şeytani bir davet yoktu artık o gözlerde. Ama canlıydılar, doğrudan bakışları, düşmanca olmasalar da azıcık tedirgin etti Munira'yı.

"Bir fincan çay ister misin?"

"Çay istemiyorum" dedi, "Ama su alırım."

"Artık suyumuz bol" diye şaka yapmaya çalıştı Munira, suyu verirken. Çatıda yağmur sularını biriktirdiği alüminyum-

dan bir su tankı vardı artık. Yıllar içerisinde, evi de daha düzenli hale gelmişti. Daha fazla sandalye, daha fazla kap kacak ve raflarda daha fazla kitap vardı. Bir koltuk takımı bile edinmişti. Birazcık içti ve dikkatlice, neredeyse fazlasıyla dikkatlice bardağı yere koydu.

"*Theng'eta* içtiğimiz geceyi hatırlıyor musun?" diye sordu birden.

"Evet. Hatırlıyorum. Neden sordun? Uzun zaman oldu. Bir yıl önceydi."

"Bana, Ilmorog'a gerçekte ne için gelmiş olduğumu sorduğunu hatırlıyorum."

"Şey, insan merak ediyor... Bir şey yaparken kendimize göre nedenlerimiz oluyor. Yaşamımızdaki sırlar."

"Ama ikinci kez gelişim, biliyor olmalısın... sana anlatmıştım... yangın... çay..."

"Neden geçmişi eşeleyip duruyorsun?" diye sordu Munira, tedirginliği daha da artmıştı. Sonra ekledi: "Sana söyledim mi bilmiyorum, aynı çay partisine ben de gitmiştim."

"Gerçekten mi? Bana söylememiştin. Her neyse, bir önemi yok. Neden buraya geliş nedenimi bilmek istedin? İlk seferki gelişimi kastediyorum."

"Dinle, Wanja. Bana istemediğin hiçbir şeyi söylemek zorunda değilsin. *Theng'eta*'nın etkisi altındaydım sanırım. Sert bir içkiydi, hepimizin dilini epeyce çözmüştü."

"Ama ben sana söylemek istiyorum" dedi Wanja alaycı bir gülümseyişle. "Bunca yolu sana bunu söylemek için geldim, öyleyse söylemeliyim. Sana pek çok şey anlattım. Dün ve bugün ne olduğumu senden gizlemeye çalışmadım. Ancak bir şey var ki sana bundan pek bahsetmedim. Her zaman, kısır olduğum, çocuk sahibi olamayacağım korkusunu taşıdım. Bunu biliyor olmak taşıması güç, ağır bir yük oldu benim için. Çünkü çocuklar, onları ne kadar ihmal edersek edelim, bizim gibilere insan olduğumuzu hissettirir. Sen bir annesindir ve kimse bunu senin elinden alamaz. Denedim. Thigio'daki Barabana'nın yerine bile gittim. Otlar konusunda uzmandır, özellikle de kadın hastalıkları ve çocuk doğurmayla ilgili olanlar konusunda..."

"Özür dilerim" diye araya girdi Munira. "Bana, yani bize bir çocuğun olduğunu, bir kez hamile kaldığını anlattığını hatırlıyorum."

"Öyle zaten." Uzun bir süre yere baktı, cesaretini toplamaya çalışırmış gibi altdudağını ısırdı.

"Öldü" dedi ve devam etti: "Ama içimde bu ihtiyacı gerçek anlamda hissetmem çok daha sonraya rastlar. Okuldayken bile, çocukları gördüğüm zaman kalp atışlarım hızlanır, zevk veren bir sızı hissederdim içimde. Onlar için bir şeyler yapmak isterdim. Giderek büyüdü bu ihtiyaç. Buraya gelme sebebim de buydu. Büyükannemi görmek. Babamın doğduğu yeri tam olarak tanımak ve tavsiye almak. Beni Mwathi'nin yerine götürdü."

"Ama belli bir yaşın altındakileri görmediğini söylüyorlar."

"Bu doğru. Ben dışarıda bekledim. Isırganotu ve *matura*'larla çevrili büyük bir avlu orası. İçeri girdiğimde yalnızca sesler duydum. Bana birkaç soru sordu. Şu anda ayrıntılara girmek istemiyorum. Bana yeniay varken tarlalarda herhangi bir günü tavsiye etti. Onun talimatlarına uymadım. Şu ay konusuna pek inandığım söylenemez. Gerisini biliyorsun. Bu benim hayatım. Bu benim kaderim. Olduğu gibi kabul ediyorum."

"Bana neden anlatıyorsun bunu?" diye sordu Munira, sesi birazcık üzgündü. O halde onu yalnızca bir büyücünün tavsiyesi üzerine kullanmış mıydı yani?

"Ilmorog'un benim için ne anlama geldiğini, Karega'nın benim için ne anlama geldiğini anlamanı istiyorum. Lütfen pek çok erkeğe belli bir amaçla yaklaştığımı söylediğim zaman bana gücenme. Evet, arkadaşlığı seviyorum. Ama bunun daha önceki ilişkimi unutmak için olduğunu biliyorum. Yarayı unutmak için. Daha sonraları ise umut... Kimi zaman yalnızca çocuk sahibi evli erkeklerle arkadaşlık kurardım. İnan bana, geriye kalan tek şey yalnızlık hissi olurdu. Seninle bile, umudum vardı ama işe yaramadı. Onunla ise farklı. Onu istiyorum. Onu gerçekten istiyorum. Kendisini istiyorum. İlk kez, bir insan olarak istendiğimi... artık hor görülmediğimi... alçalmadığımı... çiğnenmediğimi... hissediyorum. Anlıyor musun?

Çok fazla kişiye, kadın olmak, şu ya da bu ... olmaksızın, ayıpsız insan olmak için ikinci bir fırsat verilmez. Bastırılmış kadınlığımı, genç kızlığımı yeniden uyandırdı içimde, yeniden çiçek açtığımı hissediyorum..."

Sözlerine ara verdi ve ısrarcı bakışlarını Munira'ya dikti. Bakışları dans ediyordu adeta. Çıplak, çılgın, meydan okuyan bu bakışlar karşısında kendisini daha da huzursuz hissetti Munira. Ürkütücü bir güzellik vardı o gözlerde... bir dişi aslanın güzelliği...

"Sana tüm bunları anlatıyorum, Munira, çünkü Karega'nın çöküşünün arkasında senin olduğunu biliyorum. İşinden kovulmasının arkasında."

Munira bir şey söylemek, cılız bir şekilde karşı koymak, suçu Mzigo'nun üzerine atmak üzereydi ama Wanja sesini yükselterek konuşmasını sürdürdü.

"Okula geri dönmesini istiyorum. Onu geri istiyorum, hepimiz çocuklarımızın öğretmeni olarak onu geri istiyoruz. Ne gerekiyorsa yap, yeter ki Ilmorog'dan gitmesin. Şu ya da bu... Munira... Ben zorlu bir kadınımdır... Er ya da geç birisi bunun bedelini ödemek zorunda kalacak. Bunu iyice anlamanı istiyorum. Nasıl bilmiyorum... ama gitmesi halinde... ya sen ya Mzigo ya da her ikiniz birden..."

Ayağa kalktı, gösterdiği gayretin ya da sarf ettiği sözcüklerin, tıkanmasına ya da dizlerinin bağının çözülmesine yol açacağından korkarmışçasına aceleyle odadan çıktı. Godfrey Munira içinse, sözcükler uğursuzca havada asılı kaldılar, uzun bir süre, Wanja'nın sesindeki kudreti, vücudunun güzelliğini, kalbindeki bağlılığın saflığını, öfkeli gözlerindeki mehtaplı parlaklığı unutamayacaktı. Tüm bunlar, o anda kati ve tehlikeli bir biçimde Munira'nın sonsuza dek ona bağlanmasına yol açtılar: "Artık ben mahvoldum... Hepimiz mahvolduk... Ama o... Benim vahşi bakışlı dişi aslanım."

Wanja'nın kendisini fethettiğini biliyordu Munira. Ama Karega'nın işten çıkarılmasıyla ilgili artık yapabileceği hiçbir şey kalmadığını da biliyordu. Olan olmuştu... Bunu senin için yaptım, mehtaplı dişi aslanım diye kendi kendine mırıldandı.

2. Uzak Donyo Tepelerine açılan düzlükleri seyrederken, Tanrım, bana yardım et, Ilmorog'dan gitmesin diye kendi kendine mırıldanıyordu Wanja. Tepelerin hemen üstündeki devinim halindeki bulutlar, sivri dişli mağaraları andıran iki şekil vücuda getirmişlerdi. Ağızlar giderek küçülüyor, mağaralar en sonunda gökyüzünde süzülen, mavi-siyah bir yün topağına dönüşüyorlardı. Tanrının parmak izlerinin yerini saptamaya çalışarak yünün ağır ağır hareket edişini izledi. Böylece zihnini başka şeylerle meşgul etmeye çalıştı. Ama düşünceleri inatçıydı. Ilmorog'dan gidecek olursa... Ilmorog'dan gidecek olursa... O da giderdi. Ürperdi. Bu taşra sınırlarının ötesindeki dünyada karşılaşabileceği şeyler artık gerçekten korkutuyordu onu. Geçmişi geride bırakmıştı. Orada, Ilmorog duvarlarının dışında kalsın! Ama burada, Ilmorog'da onsuz ne yapardı? Onu takip et... Bir kez daha içinde bulunduğu manastırın ötesindeki dünya düşüncesi onu ürpertti. Yaralarım... Onsuz kalmak...

"Burada, dükkânda çalışabilirsin" diye önerdi Abdulla. "Ortak oluruz seninle." Bu çözümün yetersizliğini hissetti sonra. Dükkân gerçekten de hepsine yeter miydi? Ama elinde bir tek bu vardı önerebileceği.

Wanja, Abdulla'ya baktı ve beş yıl önce kendisine yapmış olduğu benzer teklifi hatırladı. Ilmorog Tepelerinden hafif hafif meltem eserken, ortamı saran o sessiz, ağırbaşlı havaya ve kendisine hâkim olma çabasına rağmen, teklifin komik olduğunu düşündü ve içinden gülmek geldi. Acayip, hatta anlamsız geliyordu kulağa ama ardında hangi hislerin olduğunu biliyordu.

Karega sözcükleri duysa da anlamlarını kavrayamadı. Herkesin, kendisi için artık Ilmorog'da yapılabilecek hiçbir şey kalmadığını görebildiğini biliyordu çünkü. Munira'nın ve teftiş kurulunun kendisine yapmış oldukları şeyin içinde yarattığı acılık ve hınç, halen çevresinde gelişen olaylara vereceği tepkileri belirliyordu. Kendisine yaşam ve anlam vermeye başlamış olan şeyden böylesine apar topar uzaklaştırılmış olmasının ardındaki gerekçeyi kavrayamıyordu. Çocuklara öğretmenlik yapma işinde, onları, geleceklerini ve yaşamdaki

fırsatlarını şekillendiren dünyayı anlamaya çalışırken, olası bir hizmet ve en derindeki benliğiyle günlük bir diyalog imkânı bulmuştu. İnsanların mutlak anlamda özgürleşmesinin aracı olarak örgün eğitimin değerinden şüphe etmeye başlamıştı nicedir. Ancak henüz gitmeye hazır değildi, okul dışındaki dünya için henüz hazır değildi. İlk cesur girişimi en sonunda hapsi boylamasına yol açmıştı. Peki ya şimdi ne olacaktı? Yollara geri dönüp *watalii*'ye koyun postu, erik ve armut mu satacaktı? Yaşamı, Ilmorog gibi yerlere yapılan tesadüfi kaçamaklarla bölünen, engellenmiş arzu ve düşlerden oluşan uzun bir yoldan mı ibaret olacaktı sadece? Yalnızca hakikati, güzelliği ve anlamı ararken, bir başkasının huzur ve rahatını nasıl kaçırmış olabileceğini kavramaya çalışıyordu. Munira bunu ona nasıl yapabilirdi? Karega, Munira'nın bir kız kardeşin ölümü ve bir babanın kesik kulağına dair hissettiği o bariz üzüntüyü kabul etmiyordu çünkü. Munira'nın Wanja'ya karşı olan duygularından da habersizdi. Biliyor olsaydı bile bunu anlayamazdı. Fazlasıyla gençti. Masumdu. Orta yaşlı birinin, içindeki tüm şüpheleri susturmak için tutkulu onaylamalara ihtiyaç duyduğunu, şayet susturamazsa, henüz yenilmediğini kendisine ispat ederek özgüvenini tazelemek için bile cinayete sürüklenebileceğini henüz bilmiyordu. Lord Freeze-Kilby, başlangıçta yerliler ve hayvanlar için kullanılması planlanan silah ve barutla iyi huylu karısının peşine düşmemiş miydi? Bu nedenle Karega, Munira'nın intikam eyleminde yalnızca sebepsiz bir alçaklık görüyordu. Her halükârda, Munira'nın neyle ilgili olduğu konusunda sağlıklı düşünemiyordu. Düşüncesinin ardında, iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış, umutlarının boşa çıktığını duyumsuyor, kahramanları Chui'nin, Siriana'ya gelip Fraudsham'ı bile geride bıraktığı zaman hissetmiş olduğu türden bir mahcubiyet hissediyordu yine de. Pekâlâ... aktörlere... kahramanlara... insanlara güvenmekteki gaye neydi? Yanlış kahramanlara hayranlık duymuş ya da bulmasının mümkün olmadığı yerde aktör ve kahraman aramıştı. Ve böylece, o umutsuzluk ânında, insanların her Allah'ın günü ekmek ve su kavgası verdikleri bir dünyada, insanlara, hakikatin, güzelliğin ve ideallerin mümkün olabileceğine dair

inancını vahim bir biçimde yitirme hatasına düşmesine ramak kalmıştı. Tam, bataklığa ani ve geri dönüşü olmayan bir dalış yapmak üzereyken Abdulla ve Wanja'nın kendisine seslendiklerini duydu. Dükkânda ortaklık teklif eden Abdulla'nın sesinde hissettiği o bariz kaygıdan etkilendi. Abdulla'ya döndü:

"Ilmorog'a neden geldin gerçekten?" diye sordu ona.

Soru karşısında birden irkildi Abdulla. Ama o kadar da beklenmedik bir soru değildi aslında. Bu soruyu kendi kendine defalarca sormamış mıydı? Güneşin uzaktaki Donyo Tepelerinin ardından batışını izledi. Kulağının arkasında vızıldayıp duran bir sineğe vurdu.

"Tutuklandıktan sonra, Manyani Tutukevi'ne gönderildim. En son tahliye edilecekler arasında bulunuyordum. Bağımsızlığın hemen öncesiydi, içimin hisler, anılar ve umutla dolu olduğunu tahmin edebilirsiniz. Kendi kendime şöyle dedim: Keşke Nding'uri, Ole Masai ve diğer herkes burada olup görebilseydi! İnancın çiçek açışını... Toplu bir mücadele ve direnişin en âlâ zaferini... Artık her şey değişecekti. Çabalarımızla dalga geçen Beyaz Adamın suratını artık görmeyecektim. O edepsiz Hintli tüccarları da... *Kumanyoko mwivi*... Onlar da gidecekti. Fabrikalar, çay ve kahve tarlaları bize ait olacaktı. Kenya halkına. Mücadelemizi her adımda engellemeye çalışmış olanları hatırladım. Hainleri hatırladım. Henderson'la işbirliği yapmış olanları. Rab diyor ki öç benimdir. Ama umurumda değildi. İntikam alırken O'na yardım etme konusunda bir an bile tereddüt etmezdim. En azından parazitlerden, işbirlikçilerden kurtulmada... Şarkı söylemeden duramıyordum ama bu kez zafer umuduyla.

Siz hainler, mızrak taşıyıcılar,
Nerelere kaçacaksınız?
Bu vatanın yiğitleri dönünce,
Kavgamızın şan ve zaferini ilan ederek,
Yağmurdan korkmadık.
Ölümden korkmadık.
O dehşetli aslandan korkmadık.

Kuru soğuk ve rüzgârdan korkmadık.
Emperyalistlerden korkmadık.
Çünkü biliyorduk ki,
Kenya, Siyah halkın ülkesidir.

Haftalar ve aylar boyunca umutla şarkıyı söylemeyi sürdürdüm.

Toprak reformunu ve toprağın yeniden paylaştırılmasını bekledim.

İş bekledim.

Kimathi'nin anısına bir heykel dikilsin diye bekledim.

Bekledim.

Kendi kendime şöyle dedim: Tek dönümlük arazimin yarısını satayım. Sattım. Kendime bir eşek ve araba satın aldım. Pazara mal taşımaya başladım. Bir eşek benzin ya da gazyağı içmez.

Hâlâ bekliyordum."

"Halka, Avrupa çiftliklerini satın alabilsin diye borç verdiklerini duydum. Halkın kanı pahasına elde edilmiş toprakları neden satın almam gerektiğini anlamadım. Yine de gittim oraya. Bana dediler ki 'Burası Yeni Kenya. Bedavaya su yok. Paran yoksa toprak alamazsın. Toprağın ve mülkün yoksa, iş kurmak ya da toprak almak için banka kredisi alamazsın.' Bir şey anlamadım. Biz savaşırken, yalnızca mülkü olanlar mı savaşabilir demiştik.

Kendi kendime, belki, belki... esaslı bir plan...

Bekledim.

Peki dedim, sağır ve dilsiz olmak en iyisi. Gelişmeleri izledim. Olayları. Siyahlar arasında giderek tırmanan gerginliği gördüm. Şu ya da bu topluluk arasındaki. Dinler arasındaki. Hatta tepeler arasındaki. Evler arasındaki. Ve mücadelemizi, kavgamızı, şarkılarımızı hatırladım. Hatırayı bacağımda taşıyordum ben. Dedim ki: Neden halklarımız arasında böyle şeyler oluyor? Şimdi Beyaz Adam, masaldaki bit gibi burnu ikiye ayrılana dek gülmez mi bize?"

"Dedim ki: Ölülerimize karşı bu sessizlik neden? Hareketimize karşı bu sessizlik neden?"

"Dedim ki: Ofis ofis gezeyim. Daha önce çalıştığım fabrikaya geri döneyim. Tek istediğim bir işti."

"Ofise gittim."

"Şey, dedim ki: Sadece bir iş istiyorum."

"Dediler ki: Sakat halinle mi?"

"Dedim ki: Bir sakat yemek yemek zorunda değil mi?"

"Birbirlerine baktılar."

"Dediler ki: Kulağı olan dinlesin, gözü olan görsün."

"Burası Yeni Kenya."

"Bedavaya su yok!"

"*Mkono mtupu haulambwi*!"

"Bedavaya bir şeyler arıyorsan, Tanzanya ya da Çin'e git."

"Acı acı güldüm. Tanzanya'ya ya da Çin'e gitmek için bile insanın paraya ihtiyacı vardı çünkü."

"Şaşkın bir halde ofisin dışında duruyordum. Siyah takım elbiseli bir adam Mercedes Benz marka aracından inip ofise girdiğinde öfkeden deliye dönmek üzereydim. Tüm memurlar derhal ayağa kalktılar ve en sevimli yüz ifadelerini takındılar..."

Abdulla dalgın bir biçimde ara verdi konuşmasına. Sol kulağının etrafında tekrardan dolaşan sineği vurmaya çalıştı. Sonra düzlüklere, hiçliğe doğru gözlerini dikmiş bakarken onu unutmuş görünüyordu.

"Dostlarım... Bugün artık hiçbir şey sarsamaz beni. Munira bir zamanlar öğretmenindi. Siriana'dan atılmış. Tıpkı senin gibi. Şimdiyse özel bir nedenden ötürü seni işten kovabiliyor ve seninse kafan umutsuzluğa varacak kadar karışıyor. Bu beni şaşırtır mı sanıyorsunuz? Yarın, dostlarım, sizler de bana düşman olacaksınız. Ağlamayacağım. Belki Joseph bile bana kötü davranacak ama ağlamayacağım. Ama o gün geldiğinde size ne diyeceğim? Bunun beni etkilemediğini mi? Gerçekten de size ne diyeceğim ben o gün? Beni sarsan tüm sinirlerimi aldırmış olduğum dışında..."

"Ofise gelen adam, bana ve Nding'uri'ye ihanet etmiş olan adamdı. Daha sonra edindiğim bilgiye göre, firmanın mallarını dört bir yana taşımak üzere bir sözleşme yapmıştı. O gittikten sonra memurlar, *Uhuru* gerçekten de geldi diyorlar-

dı içeride. Bağımsızlıktan önce herhangi bir Afrikalının işçi olmadığı müddetçe firmanın mallarına dokunmasına izin verilmezdi. Artık Bay Kimeria milyonlarla oynuyor!"

"Olduğum yere çakılıp kaldım. *Uhuru*'nun meyvesini Kimeria wa Kamianja topluyordu demek!"

"Köye geri döndüm, kalan yarım dönümlük toprağı da sattım. Birkaç battaniyemi ve eşeğimi alıp güneşi izleyerek yolculuk ettim. Böylesine acı bir ihaneti hatırlatacak hiçbir şey kalmayana dek ülkenin içlerine doğru gitmek istedim."

"Kaçış da diyebilirsiniz."

"Ama ruhen yaşamıyordum artık. Kanım çok yakın zamanda yeniden damarlarımda dolaşmaya başladı. Ah, yine şu sinek!"

Birden sineğe vurmaya başladı, kaçırınca kendi yüzüne bir tokat attı ve anlaşılmaz bir şeyler mırıldandı. Sonra Karega'ya döndü ve şöyle dedi:

"İşte bu nedenle buradan gitme diyorum. Nereye gideceksin hem? *Muhoi* olarak burada kal. Bir parça toprak edin. Wanja gibi ürün yetiştir. Birkaçı şans eseri filizlenip meyve verecektir!"

Wanja'nın hıçkırarak ağladığını duydular. Dönüp baktılar.

"Ne oldu? Neyin var?" diye sordu Abdulla. Sonra Karega'nın gitmek üzere olduğunu anımsayınca, belki...

"Kimeria mı dedin?"

"Evet."

"O size ihanet etti yani...?"

"Evet."

"Alnında küçük bir yara izi var mı?"

"Evet."

"Öyleyse o."

"Kim? Neden söz ediyorsun sen?" diye sordu Karega.

"Beni baştan çıkarıp evden kaçmama sebep olan adam" dedi Wanja. Kendisine Hawkins Kimeria der."

Birbirlerine baktılar. Bir şey Karega'nın boğazını tıkadı.

"O... o zaman, o da o!" demeye çalıştı, ihanete uğramış kardeşini hatırlayarak.

"Evet. Evet. Yalnızca işçiler ona Bay Hawkins derlerdi" dedi Wanja, şehre yolculuk sırasında Kimeria ile son yaşadıklarını anımsayarak.

Karega başka türde bir sızı hissetti içinde. Öyleyse kardeşinin katilinin kadınıyla yatıyordu!

Onların konuşmaları Abdulla'nın kafasını karıştırmıştı biraz. O zaman Wanja ona, Njuguna ve Karega'yı alıkoyan adamın aynı Kimeria olduğunu söyledi!

Ama Wanja ve Karega, hayretler içinde kalan Abdulla'nın arka arkaya gelen sorularını yanıtlayamadan, gökyüzünde bir gürleme duydular. Gök gürültüsü sandılar. İlkten ses uzaklardan geliyordu, sonra giderek artmaya başladı. Bir uçaktı bu. Tam üstlerinde alçaktan uçuyor, sanki kaybettiği bir şeyi arıyormuş gibi gökyüzünde daireler çiziyordu. Kendilerine yaklaşıyor, ardından, gökyüzünde yeni bir kavis çizmeden önce düzlüklerin en uzak noktasına kadar gidiyordu. Geri döndüğündeyse ses canlılığını yitirmiş gibiydi. Hırıltılar, vınlamalar, vızıltılar derken, tüm sesler aniden kesildi. Uçak onlara doğru yaklaşıyordu. Başı dertteydi. Ayağa kalktılar. Üzerlerine doğru ağır ağır gelmeye başlamadan önce bir süre tam tepelerinde asılı kaldı uçak, artık kendilerine çarpacağını anlamışlardı. Korkudan hipnotize olmuş gibiydiler, Wanja inleyerek Karega'ya tutunmuştu. Tanrım, Tanrım. Abdulla bağırdı: "Yatın! Yere yatın! Dümdüz!"

Yere dümdüz uzandılar ve uçağın onları teğet geçerek havada hızla ilerlediğini gördüler. Yarım mil ötedeki bir tarlaya zorunlu iniş gerçekleştirdi.

"Nasıl da yakınımızdan geçti, az kaldı başımızı uçuyordu" dedi Karega, güçlükle ayağa kalkıp uçağa doğru ilerlerken.

Uçak güvenle yere inmişti. Haki renkte gömlek ve pantolon giymiş bir Avrupalı ile aynı şekilde giyinmiş üç Afrikalı birkaç metre ileride durmuş, eller belde uçağı inceliyor, şanslarına şükrediyorlardı.

"Bak sen! Küçük bir uçakmış!" diye bağırdı Wanja. "Wilson Havalimanı'nda gördüklerimize benziyor tıpkı."

Uçağın çevresini sardılar. Birkaç metre ötede, Abdulla'nın "Öteki bacağım, öteki bacağım" diyerek acı içinde inlediğini

duydular. Karega ve Wanja hemen yanına gittiler. Birbirlerine baktılar. Ama ikisi de ne diyeceğini bilmiyordu.

Bir saat içinde, uçağın zorunlu inişiyle ilgili haber, uzak ve yakın tüm köylere, tepelere yayılmıştı. İnsanlar akın akın geldiler. Hava karardığında bile ellerinde lamba ve meşalelerle uçağı görmek için gelmeyi sürdürdüler.

Uçağı adeta esir alıp çevresinde kocaman kalınca bir çember oluşturdular. Uçağın bu şekilde iniş yapmasına yol açan şey kendi güçleriymişçesine, her parçasını ayrı ayrı inceleyip yorumlarda bulundular.

Kanatlı atı görmek için kiralık kamyonlarla getirilen okul çocuklarının tuhaf partilerinden oluşan festival, günlerce, haftalarca sürdü. Göreve yeni atanmış iki polis memuru uçağı koruma altına almak üzere bölgeye geldi.

Abdulla'nın kederini hafifletmeye çalışan Wanja oldu.

"Bu konuyu düşündüm. Ama aslında dün gece aklıma geldi. Keder ve umutsuzluğa bir son verelim artık. Görünüşe göre bu şenlik birkaç gün daha sürecek. Hatta birkaç hafta. Bu insanların karnı acıkacak. Yemek yapıp satalım. Yemeği bastırması ve bizleri avutması için de biraz *Theng'eta*..."

Fikir basit ve güzeldi. Abdulla fikrin ve bu yaratıcı önerinin yeniliğinden çok etkilendi. Tusker oluyorsa, daha ucuz ve yapımı kolay olan *Theng'eta* neden olmasındı? Ülkenin her yerinde kulüpler *Chang'aa*, *Kiruru*, *Busaa* satabiliyorsa, Ilmorog'da *Theng'eta* neden olmasındı?

Çok hızlı bir başarı elde ettiler bu defa da. Hafta sonuna doğru, insanlar uçağı görmek için olduğu kadar *Theng'eta* tatmak için de geliyorlardı. Kısa süre içinde, *Theng'eta*'nın, kısırlıktan iktidarsızlık sorununa kadar pek çok derde deva olacak niteliklere sahip olduğu söylentileri ortalıkta dolaşmaya başladı.

Dans grupları oluşturuldu, içki partileri yapıldı. Ilmorog'un bir gecede gelen ünü, bir zamanlar yalnızca çobanlarla yaşlı köylülerin güneş ve yağmur için göğe bakarak dolaştığı, toprağa ve fil çimenlerine şarkılar söylediği tepe ve düzlüklerin çok ötesine yayılmıştı.

Ilmorog bir kez daha haberlerdeydi. Nderi wa Riera, uçağın düşüşü ile ilgili rapor hazırlayacak olan, hükümet temsilcileriyle havacılık uzmanlarından oluşan bir komisyona üye olarak atandı. Radyoda ve tüm günlük gazetelerde komisyonun oluşturulması ile ilgili haberler çıktı. Bir gazete, uçağın ve kalabalıkların fotoğrafını da basarak bir başmakale yayımladı:

"Geçen hafta, araştırmacı ve ışık ölçüm uzmanlarından oluşan bir ekibi taşıyan ve Chiri Bölgesi'nde bulunan ufak, pastoral bir köy olan Ilmorog'da düşen dört kişilik uçak, yalnızca konuyla ilgili olarak oluşturulan bir meclis araştırma komisyonunun değil, aynı zamanda tuhaf bir tarikatın da gündemine oturdu. Uçak, kısa süre sonra bölgeyi boydan boya geçmesi planlanan yeni Trans Afrika Yol Projesi ile ilgili olarak fotoğraf çekmek ve araştırma yapmak üzere bölgede bulunuyordu. Söz konusu projenin, tüm bölge için planlanan buğday ve çiftlik geliştirme tasarılarını da olumlu yönde etkilemesi kuvvetle muhtemel görünmekte.

Bu hat boyunca kalkınma çalışmalarına hız kazandırılması, iki yıl önce binlerce insanı tehdit etmiş olan açlık ve kuraklıkla ilgili olarak Ilmorog'a gönderilmiş olan uzmanlarca hazırlanan gizli bir raporun ana maddesini oluşturuyordu. Bölgenin enerjik milletvekili, Afrikalı karakterinin ve Siyah özgünlüğünün büyük savunucusu ve KCO'nun ulusal liderlerinden biri olan Saygıdeğer Bay Nderi wa Riera'nın büyük gayretleri sayesinde, Ilmorog'un turizm alanında da büyük bir potansiyele sahip olduğu düşünülüyor.

Yani, milletvekiline güzel haberlerim var.

Turistler bölgeye akın etmeye başladılar bile.

Amerikan dolarları olmayabilir ama çevre bölgelerin on sentlik paralarıyla geliyorlar. Ve hepsi uçağın sayesinde. Uçak kaldırıldıktan sonra bile eşi benzeri görülmemiş ziyaretçi akını sürecek gibi duruyor.

Çünkü artık bir de tarikat söz konusu. Tarikatın mitolojik bir yeryüzü hayvanıyla bağlantılı olduğu rivayet ediliyor. Hayvanın bölgeye güç ve ışık getireceği söyleniyor. Yine rivayete göre, uçağın düşmesine yol açan da bu hayvanmış.

Kalabalıklar Kanyeki-ini Garajı'nda uçağın çevresinde dans ediyorlar. Şarkı söyleyip, *Theng'eta* denen, kısırlığa ve iktidarsızlığa deva olduğu kaydedilen tuhaf bir karışım içiyorlar. İktidar için *Theng'eta*. Kimileri transa geçiyor. Kimileri ise ağzından ateş ve ışık çıkaran garip yeryüzü hayvanının sürdüğü uçak ve başka nesnelere dair sanrılar gördüğünü söylüyor..."

Wanja, Abdulla, Ruoro, Njuguna, Nyakinyua ve Ilmorog İlkokulu öğrencileri içinse konuşulacak en önemli mevzu, uçak, ziyaretçi kalabalıkları ya da yiyecek ve içki satışlarındaki ani artıştan ziyade, düşen uçağın tek kurbanı olan Abdulla'nın eşeğinin ölümü ile Karega'nın Ilmorog'dan ayrılışı idi.

Dördüncü Kısım:
Bir Kez Daha...
A Luta Continua!

Şu genç erkek cesetleri,
Darağacından sarkan şu şehitler. Gri kurşunla
  delik deşik olmuş şu kalpler,
Soğuk ve devinimsiz göründükleri kadar,
  kıyılmamış bir canla başka bir yerde yaşarlar.

Başka genç erkeklerde yaşarlar, ey krallar!
Size bir kez daha meydan okumaya hazır, kardeşlerinde yaşarlar!
Walt Whitman

Kardeş olmak bizim hatamız ya da sorumluluğumuz değildir.
Ama yoldaş olmak siyasi bir taahhüttür.
... En iyisi kardeş ve yoldaş olmaktır.
Amilcar Cabral

On Birinci Bölüm

1. Nairobi ve Ilmorog'u kıtamızın diğer pek çok şehrine bağlayan Trans Afrika Yolu, hakikaten de, tüm Afrika toprakları üzerinde inşa edilmiş en ünlü anayollardan biridir. Dün de öyleydi, bugün de öyle. O niyetle yapılmamış olsa da, medeniyet zannedilen, suç, ihanet ve açgözlülükten oluşan o korkunç talana tanıklık etmiş olanlara, çatlamış eller, kırılmış tırnaklar ve kanayan kalplerle bir direnişi başlatıp gerçekleştirenlere, alaycı ve şüpheci nazarların ortasında, çılgınlıkla itham edilip, ölümsüzlüğe giden yolun ve tiranların sonsuz debdebesinin peşinde olmakla suçlanırken bile ileri görüşlü düşlerini dile getirenlere sembolik bir şükran ifadesidir. Direnişin zayıflığının, istek, kararlılık ya da silah olmayışından değil, Afrika halkının, eski efendilerinin kendilerini, keyiflerince, bölgelere, dillere ve lehçelere ayırmış olmasına müsaade etmiş olmasından ileri geldiğini görmüşlerdi. Tam da bunun için, "Afrika birleşmeli" diye haykırdılar.

Yaşasın Noliwe'nin Chaka'sı. Yaşasın Toussaint L'Ouverture. Yaşasın kartal gözlü Kwame. Ve wa Chiuri'nin oğlu Kimathi'ye *thaai... thaii.*

Kimisi yakıcı hayallerden korktu elbette, efendinin ağzından çıkanları papağan gibi tekrarlamayı daha güvenli buldu: Önce yollar, sonra aile planlaması, kimi pratik ihtiyaçlar, ulaşılabilir hedefler, ticaret, geri kalanı ise bir *Theng'eta* bağımlısının düş ve dilekleriydi. Ve böylece yol inşa edildi. Bir kıtanın hayaline içerik ve gerçeklik kazandırmak adına değil, yurtdışından gelen bir realistin pratik tavsiyelerine uymaya nasıl da inançla can attığımızı göstermek adına. Efendi, sayısız bölünmenin düzenbaz mimarı, bir kıtanın birliğinin kıskanç tanrısı, şimdi el çırpıp başıyla onaylıyor, ithal uzmanlık ve teçhizat için seve seve borç para veriyordu. Ve böylece, birlik ve Afrika halklarının ortak mücadelesi hayalinden soyutlanmış olarak, yol sadece, toprağın yüzeyini birleştirebildi. Kıtanın her köşesi, uluslararası düzeyde bir kapitalist hırsızlık ve sömürü için kolaylıkla ulaşılabilir hale geldi artık. Kullanışlı bir birlikti bu.

Pekâlâ, pekâlâ... artık hepimiz, hem yolun ve ona vesile olan hayalin kısmen de olsa gerçekleşmiş olmasındaki güzelliğin bir parçasıyız, hem de yolun simgelediği sahteliğin ve gerçekleşmemiş vaatlerin...

İnsanlar, Yeni Ilmorog sakinleri, sık sık, bir petrol şirketinin sponsorluğunda gerçekleşmekte olan yarışta, Orta Afrika'daki yedi şehri boydan boya katetmek üzere, vınlayıp korna çalarak geçen arabaları izlemek için yol kenarındaki sıralara oturur ve derin düşüncelere dalarlardı: İnsan nasıl olur da birkaç gümüş dolar için zırhlı bir intihar mangasında ölümle oyun oynayabilirdi? Düzlüklerin arasından geçen, susamış makine ve motorlardan oluşan binlerce atardamarı beslemek üzere uzun yola zift döken ağır tankerleri de izler, homurdanırlardı: Yoldan önce, bu yeryüzü hayvanından önce, Yeni Kudüs'te mi yaşıyorduk biz? Başlarını hayır demek ister gibi sallar, cevabı bilir ama kendilerine saklarlardı. Bir mucize olmadıkça, hepsi Nyakinyua'nın yolunda gitmeyi umarlardı:

Belki de öyleydi
Ama
Çocuklar!

Küçük çocuklar, büyüklerin gözlerindeki anılar, şüpheler, soru işaretleri ve umutsuzluklardan azade, tankerlerin yan taraflarında yazılı TEHLİKE sözcüğünün yanı sıra LONRHO, SHELL, ESSO, TOTAL, AGIP sözcüklerini de hecelemeye çalışarak sıraların üzerinde zıp zıp zıplarlardı. İncecik sesleriyle onları Afrika'nın, onların Afrika'sının bütün şehirlerine götürecek ve başka diyarların çocuklarıyla el ele vermelerini sağlayacak olan yol için şarkılar söylerlerdi:

Çamurun üstünde
Asfaltın üstünde
Gökyüzünde
Luanda'dan Nairobi'ye
Msumbiji'den Kahire'ye
Darüsselam'dan Libya'ya
Hepimiz birbirimize el veririz

Ve böylece, sadece Afrika'daki, onların Afrikası'ndaki şehirlerin adlarını değiştirerek, şarkı söylemeye devam ederlerdi.

Çocuk sesleriyle başlayan bir düş bu. Hayalperestlerin, inananların, imanlarını muhafaza edenlerin düşü bu.

Daima böyle olacak bu.

Ni wega. Böyle olması da iyi.

Biz, Ilmoroglular: Yol bize yeni bir kasaba sundu ve bizleri ansızın modern zamanlara fırlatıp attı. Yeni Ilmorog. Yeni Kudüs. Fark eder mi? Bizler daima Nyakinyua'nın gittiği yoldan gideceğiz.

Peki ya çocuklar?

Ah, evet, çocuk sesleri. Bizim çocuklarımızın sesleri!

Ilmorog'un terk edilmiş bir köyden, giderek büyüyen, taştan, demirden, betondan, camdan ve neon ışıklarından oluşan

bir kasabaya nasıl dönüştüğü hâlâ bir efsane olmaya devam ediyor. Bunun şarkısı bile yapıldı. Düşle gerçek, yaratıcı bir imgelemde harmanlandı. Bir iki kadeh yuvarladıktan sonra ya da portakal satarken, Ilmorog'un, uçak tamir edilip uçup gittikten sonra, neredeyse büyülü bir biçimde ve birden Kanyeki-ini Garajı üzerinde bitiverdiğini, Abdulla'nın nasıl söylediğini bir duymalısınız:

Size bir kasabanın şarkısını söyleyeceğim
Ve onu yaratan Wanja'nın,
Bir tahtakurusu köyünü, bir kasabaya
Bir *Theng'eta* kasabasına nasıl çevirdiğini
Ilmorog'a ilk gelişini hatırlarım
Kendi kendime sordum: Bu genç bayan da kim böyle?
Kalbimi ve köyümü ele geçiren
Sizi çenesi düşükler
Bir göz atın etrafınıza şimdi
Görün onun eserini
Selam olsun sana Wanja Kahii,
Selam olsun sana zılgıtlarla,
Kim demiş yalnızca erkek evlat olan bir evde
Şenliklerde erkek keçi başı yenecek diye?
Senin güzelliğin değil miydi bir uçağı düşüren?
Senin soluğun değil miydi bir şehri yaratan?

Kasaba! Her şeyin, Wanja'nın Abdulla'nın dükkânını genişletmesiyle başlayacağını nereden bilebilirdik ki? İnsanların ta uzaklardan sırf *Theng'eta* eşliğinde kızarmış keçi eti yemek için geldiklerini gördüğümüzde bile, hâlâ bunun, geçici bir durum, uçağın yol açtığı sihrin bir parçası olduğunu düşünüyorduk.

Bir ay içinde daha da şaşırtıcı şeylere tanık olduk. Zemin boyunca şakırdayan zincirler çeken müfettişler geldiler ve kırmızı kazıklar diktiler. Tıpkı yıllar önce gelmiş olan diğerleri gibi. Ama bu kez, bunların ardından kısa süre içinde iş makineleri ve her milletten, etrafa neşe saçan bir işçi topluluğu geldi. Çevrelerini sardık ve çalışırken söyledikleri saçma şarkıları dinledik:

Babamın cesur bir tanesi, *Njamba ya Awa*,
Tok karınla çalışılır, *Wira ni Nda*?
İnsan işe yem olamaz, *wanoraga uu*?
Boş bir mide taşımadığı sürece.
Kazmayı toprağa vuruyorum!
Küreği toprağa daldırıyorum!
Uzun zaman önce orman patikaları tek yolumuzdu
Gökteki kuşların dediğini duyuyor musun?
Yol
Ga-i-kia Ngu
Wa-thii-ku
Yol
Ga-i-kia Ngu
Wa-thii-ku
Yol
Ga-i-kia Ngu
Wa-thii-ku

Abdulla'nın yeri, yani, Wanja'nın yeri, sohbet merkezine dönüştü. Yol işçileri burada içkilerini içiyor, kızarmış et ve *ugali* yiyor, çene çalıyorlardı. Bir zamanlar ihtiyaca göre ara sıra kurulan Ilmorog pazarı, kadınların soğan, patates, mısır ve yumurta sattığı, hikâyeler dinleyip, yabancı adamların imalı bakışları altında içki içtikleri gündelik bir hadiseye dönüşmüştü artık. Ve soruyorduk: Donyo Tepelerinin çok çok ötesinde ne uzanıyor acaba? İş makineleri, D4'ler ve D8'ler, gözlerimizin ufkunun ötesinde, aynı amansız güçle toprağı mı yiyecekti? MoW halkının dediği doğru muydu yoksa? Yol, gerçekten de Zaire'ye, Nijerya'ya, kızıl denizin ötesindeki Beyaz Adamın topraklarına kadar uzanacak mıydı? Ve yol işçileri toprak yiyen makinelerin çıkardığı gürültüyü bastırırcasına yükseltiyorlardı seslerini:

Akamba kardeşler şöyle şarkı söyler:
Çatıların üstlerine kadar yükselir tozlar
Ooh Mutumia wa Kibeti – iii
Tüm gücümüzle çalışalım

Mutumia wa Kibeti – iii
Yaşlılar evde bekler
Mutumia wa Kibeti – iii
Çocuklar bizi görmek için yol kenarında beklerler
Mutumia wa Kibeti – iii
Öyleyse daha sıkı çalışalım
Mutumia wa Kibeti – iii
Bir anayol açıyoruz
İyi bir şey mi bu?
Kötü bir şey mi bu?
Yoksa hem iyi hem kötü mü?
Mwana wa Gacimbiri – i

Ve makineler, çalıları, otları, kimi zaman da ticaret ve ilerlemenin önünde engel teşkil eden kulübeleri temizleyerek, çamurda güçlükle ilerledi, inledi ve kükrediler.

Böylece, Mwathi'nin yerine doğru kükreyerek ilerlerken onlar, bizler de durup olanları izledik. Dedik ki: Bu olamaz. Ama yine de ilerlemeye devam ettiler. Dedik ki: Mwathi'nin ateşi onları mahvedecek. Bekle de gör sen, bekle de gör sen. Ama makine çitleri söküp çıkardı ve sonra da ilk kulübeyi yıktı. Kulübe yıkıldı. Makinenin havaya uçmasını bekledik hepimiz sessizce. Amerikalılar Ay'a çıktıklarında, yeryüzünün sarsılmasını ya da bir şeylerin olmasını beklerken bile Mwathi'nin yeri yerle yeksan olduğunda korktuğumuz kadar korkmamıştık. İki kulübeyi de yıktılar. Peki ama Mwathi neredeydi? Mwathi yoktu. Sırra kadem basmış olmalı dedik, intikam almasını bekledik. Belki de hiçbir zaman orada olmamıştı dedik, ona yardım etmiş olabilecek ihtiyar Muturi, bu hürmetsizlik karşısında aniden sağır ve dilsiz kesilmişti. Ama makinenin gözler önüne serdiği şeyler karşısında, yabancılar çalışmalarına ara vermiş, Nairobi'den kitaplar, kameralar ve muhtelif ölçü aletleriyle gelecek olan bir grubu beklemeye koyulmuşlardı. Mwathi koruyucu bir ruhtu. Gelip geçen onca mevsimden geriye kalan bilginin üzerinde oturmaktaydı: Yüzükler, madeni eşyalar, mızraklar, dökme eşyalar ve bunun gibi şeyler... Etrafına tel örgü çekilerek kocaman bir tabela

asıldı: *ILMOROG: Arkeolojik alan.* Mwathi'nin gücü işe yaramıştı sonunda. Yol bu alanın çevresinden geçti. Ama Mwathi kimdi? Bu soruyu sormaya devam ettik. Muturi bu büyük sarsıntıyı atlatamadı ve mekânı, bugün artık sadece geçmişe, Doğu Afrika'nın Çin ve Batı Hint Adaları'yla ticaret yaptığı zamanlardan çok çok öncesine merak duyanlar için bir alandan ibaret olan Ilmorog'un koruyucu ruhunun gizemiyle birlikte öldü.

Yol, düzlüklerin ve tepelerin ötesine doğru ilerledikten çok sonra, işçiler kamplarını taşımışlar, Abdulla'nın yeri artık asfalt yolu kullanan büyük kamyonlar ve arabalar için bir durak noktası haline gelerek büyümeyi sürdürmüştü. Şoförler ve muavinler, zihinde esrar ve *Mairungi* berraklığı yaratan *Theng'eta* içerek geceyi genelde orada geçirirlerdi.

Abdulla ve Wanja dükkâna yeni eklemeler yapmayı sürdürdüler. Bir dükkân, kasap, bar, aynı zamanda dans da edilebilen bir bira salonu ile ihtiyacı olanlar için ücret karşılığında geceyi geçirebilecekleri beş oda vardı artık.

Dükkân. Kasap. Bar. Misafirhane. Önceden yazılmış, görünmez bir plana uygun biçimde gelişiyor gibiydi her şey.

O zaman bile bunun geçici, yabancı bir durum olduğunu, yakında sona ereceğini, bizleri, uçak, yaşamlarımızın tam ortasına düşmeden evvel neredeysek tekrardan oraya bırakacağını düşünüyorduk.

Ama yol, o bizim yolumuzdu.

Ilmorog bölümünün açılışına, muğlak olsa da mağrur beklentilerle hazırlandık. Bak sen şu işe! Bir bakan Ilmorog'u ziyaret edecekti. Hayatımızda hiç bakan görmemiştik daha önce. Abdulla'nın yerine çekidüzen verilmesine hepimiz yardım ettik. Okulun yeni hocaları bir koro hazırladılar.

Halbuki bakan falan gelmedi. Bir açılış töreninden ziyade, Nderi wa Riera ve iki yardımcısının –uzun zaman önce köyümüze gelmiş olan Koca Göbek ve Böcek– beraberindeki üst düzey hükümet görevlilerinin gerçekleştirdiği bir teftiş turuydu. Nderi bizlere seslenerek verdikleri zahmet ve boşa çıkan ümitlerimizden dolayı özür diledi. Ancak söyledikleri bakanı

görememiş olmamızın yarattığı düş kırıklığını fazlasıyla telafi etti. KCO'dan ve insanlar kendisine kulak verecek olurlarsa, KCO'nun neler yapabileceğinden bahsetti.

Konuşmasına, bir milletvekilinin yalnızca, bir bölgeyi ne kadar kalkındırmış olduğu ve olabileceğiyle değerlendirilebileceğini tartışarak başladı. O, Nderi, bir yolun Ilmorog'dan geçmesini sağlayarak bunu zaten yapmıştı. Artık insanlar, geçmişte olduğu gibi, eşek arabaları üzerinde, çorak ve tehlikeli düzlükler boyunca onlarca mil yolu yürümek zorunda kalmayacaklardı. Artık *matatu*'lar, otobüsler ve kamyonlar vardı. Yol bölgeye ticaret getirmişti. Yolun iki yanında küçük alışveriş merkezleri açılıyordu süratle. Kenar mahalle ve gecekonduların mantar gibi türemesini önlemek için, Chiri İlçe Konseyi'nin, Ilmorog'da, doğru dürüst planlanmış, kanalizasyon sistemi olan bir alışveriş merkezi açması için teklifte bulunmuştu, plan yoldaydı. Bu amaçla, halktan birkaç dönümlük toprak alınacaktı elbette ama İlçe Konseyi buna karşılık münasip miktarlarda tazminat ödeyecekti. Böylece, merkezî hükümetteki temsil ve protestolarının bir sonucu olarak, tüm bölgede hayvan çiftlikleri ve buğday tarlaları oluşturulmasına karar verilmişti. Ayrıca, turistik bir merkez kurulacak, ileride de, sığırtmaçlar için ayrılacak alanın dışında kalacak biçimde, buraya bir av sahası ilave edilecekti. Halka, sıradan çiftçilere ya da sığırtmaçlara, topraklarını ve çiftliklerini geliştirebilmeleri için borç para verilecekti. Ama insanlar, tapu alabilmek için topraklarının kayıt altına alınmasını sağlamalıydılar önce. Bu tapular bankaya karşı teminat vazifesi görecekti. Ilmorog'u kalkındırma sözü vermişti. Yol sadece bir başlangıçtı.

Zamanlar nasıl da değişiyordu! Kulaklarımıza inanamadık, kimse duyduklarını tam olarak anlayamıyordu. Ama o bizim milletvekilimizdi ve gerçekten de araştırma uçaklarının gidip geldiğini görmüştük. Ölçme zincirleri ve teodolitlerle yaya olarak gelen adamları görmüştük. Ve şimdi de yeni yol. Ona neden inanmayacaktık ki?

Seçimler yaklaşıyordu, bizi uyardı, oyunu nasıl ve nerede kullanacağını bilen kişi bilge kişidir dedi. Başlamış olduğu işi bitirebilmesi için ona fırsat verilmeliydi.

"Nderi ile kalkınma!" diye bağırdı Koca Göbek. Bizler de tekrarladık:

Nderi ile yürü!
Nderi ile zenginleş!
Nderi ile kalkın ve yüksekten uç!
Nderi ile yeni yollarda ilerle!

Değişim ve ilerleme yılı olmuştu!
Neden bir zamanlar şüphe etmiştik ki ondan?
Bir şeylerden huzursuz olan yaşlı kadın dışında hepimiz mutluyduk. Neyin onu tedirgin ettiğini söyleyemiyordu çünkü belirgin bir şey yoktu ortada. Belki de yol işçilerinin kulaklarımdan gitmeyen sözleridir dedi ama midemde bir titreme hissediyorum, karnımda ufak bir titreme sadece!

İlerleme! Evet, gelişmeye başlamıştı Ilmorog! Bir alışveriş merkezi yapmak üzere kimi çiftliklerden arazi aldılar. Dükkânlar planlandı ve bina arazisi almak isteyenlerin İlçe Konseyi'ne başvuruda bulunmaları söylendi. Afrika Ekonomi Bankası, seyyar bir minibüsle Ilmorog'a gelerek çiftçilikle uğraşan köylülere ve sığırtmaçlara nasıl kredi alabileceklerini anlattı. İnsanlar, adamın bir aşağı bir yukarı hareket eden âdemelması kadar, hoparlörden yükselen sesten de büyülenmiş halde minibüsün etrafını sardılar. Sınır çekme. Tapu. Kredi. Araziyi tel örgüyle çevirme. Dikenli tel. Bir ya da iki cins inek. Kalanları öldür, sat ya da melezle. Çiftçiler için Pazarlama Kooperatifi. Diğer bölgelerdeki başarılı Mandıracılar Kooperatiflerini duyan var mıydı? Afrika Ekonomi Bankası burada da benzer işler yapacaktı. Süt. KCC. Servet. Böylece, krediler küçük bir faizle birlikte geri ödenebilecekti. Tek seferde, toplu olarak değil ama. Ah hayır! Ödemeler birkaç yıla da yayılabilirdi. Çalışkan hiçbir çiftçinin dara düşmesine gerek yoktu! Tek bir koşulla: Ödemeler düzenli olmak zorundaydı. Orası kolay! Umut yılıydı bu yıl. Mzigo bölgeye gelmişti. Artık daha ulaşılır hale gelmiş olan okul da büyüyecekti. Ek binalar. Yeni sınıflar. Personel için yeni konutlar.

Daha eğitimli bir kadro. Neredeyse mahvolmuş olan Njuguna'yı saymazsak, gerçekten de umut dolu bir yıl yaşanıyordu Ilmorog'da. Dört oğlu birden, ansızın çıkagelmiş, on dönümlük araziden kendi paylarına düşeni istemişlerdi. Kendisine kalan iki dönümle ne yapılabilirdi ki? En küçük oğlu, kendi tapu senedini Nairobi'de büfe açmak için bankadan alacağı krediye teminat olarak kullandı. Sonra Ilmorog'a geri döndü ve orada, arka arkaya açtığı büfenin ve dükkânın başına babasını geçirdi. Ancak sınırların çekildiği sene, oğulları neredeyse gırtlak gırtlağa geldiğinde, Njuguna mutsuz bir adamdı artık. Yol. Ticaret. Kalkınma. Arazilerin yeni sahiplerinin taş ve beton getirişlerini, hendeklerin kazılışını izledik. Aramızdan hiç olmazsa iki kişinin, Wanja ve Abdulla'nın arazi elde etmiş olmasından memnunduk. Böylelikle, Ilmorog'da da taş bina inşa edebilecek kişiler olduğunu gösterebilecektik şu insanlara. Toprağımız için çiçekler. Yaşasın Nderi wa Riera! Oylarımızı ona verdik. Çiçeklerin açmasını bekledik.

2. Elektrik kesildiği için, bir gemici fenerinden yansıyan ışık ve gölgelerin karşısında konuşuyorlar, Munira onun beş yıllık açığı kapaması için uğraşıyordu. Çok şey olmuştu. O kadar çok şey olmuştu ki! Ilmorog ve her şey değişmişti. Bütünüyle değişmişti.

Günün birinde geri döneceğini kim tahmin edebilirdi? İnancını koruyan ve döneceğini söyleyen yaşlı kadın yalnızca. *Kumagwo ni Gucokagwo* demişti. Ama döndüğünü göremeyecekti çünkü artık yoktu, belki de araftan, yaşayan ölüler âleminden onu görüyordu.

Tekrardan sandalyesine oturdu ve ellerini aralarında duran masanın üzerine koydu.

Beş yıl diye düşünüyordu Munira, gidişiyle birlikte eski Ilmorog'un da yok olacağını biliyormuşçasına, ardında bir lanet bırakarak gittiği günden bu yana tam beş yıl geçmişti. Yüzü bir deri bir kemikti, parmakları, gergin bir sabırsızlıkla masanın üzerinde hareket ediyordu sürekli. Işık ve ateş vardı bakışlarında. Ama yüzü sakindi, sakin ama sert. Cildi de gergindi. Daha çok seyahat etmiş, daha çok şey görmüş, daha da

büyümüştü ama Munira onu buraya neyin geri getirmiş olduğunu söyleyemezdi. Sorularını, allayıp pullamaya gerek duymadan doğrudan soruyor, her ayrıntıyı sanki daha sonra diğer ayrıntılarla kıyaslayacakmış gibi, dikkatle dinliyordu.

Munira, zaman ve mekânda gayet sıralı bir biçimde, birbiri ardına cereyan etmiş gibi anlatıyordu yaşananları. Ama aslında, olayları ve değişimleri, hem kendi içinde, hem de kendi dışında bir kaos yaşanırcasına tecrübe etmişti. Gülünç bir izleyici gibi, eyleme geçemeyecek haldeki, gülünç tutkuları olan yaşlı bir adam gibi yaşamıştı tüm olup biteni. Kişisel gerçekliği bir tek *Theng'eta*'da bulmuş, ancak o zaman yaşamının bitip tükenmişliğini, aldanışlarını, arzularını görebilir hale gelmişti. Bu nedenle, bir şeyler ararmış gibi sürekli hareket edip duran parmaklarıyla tezat oluştururcasına sakin sakin oturan Karega'ya olup bitenleri aktarırken, tarihi çarpıttığını biliyordu. Peki ama Wanja'nın ayaklarının dibinde geçen beş yıllık cehennemini, alçalışını bir başkasına nasıl anlatabilirdi ki?

Onu bir biçimde etkilemiş, ele geçirmiş, başını döndürmüş ve kalbinin binlerce sızı ve iç çekişle atmasına yol açmıştı. İntikam alıyordu. Wanja onun felaketi olmuştu. Soğukkanlılık ve kayıtsızlıkla izliyor, yönetiyordu onu. Ama bir biçimde de daima savunmasız görünüyor, hem yakın hem de uzak bir mesafede dans ediyordu. Munira'nın kalbi duracakmış gibi oluyor, ah şu tehditkâr boşluk, daha fazla *Theng'eta* içip cenneti düşlüyordu.

Karega'nın gidişinden sonra, enerjisini ve vaktini işine adamıştı Wanja. Abdulla ile olan ticari ortaklığının gelişmesi için mayalamaya, satmaya, saymaya ve yeni planlar yapmaya kaptırmıştı kendisini. Kamba, Kikuyu ve Kalenjin kabilelerinden olan üç kişi daha işe aldılar zaman içinde. Gözleri, parmakları ve hareketleriyle aynı dili konuşur gibiydiler. Dâhiyane bir fikirle, Kenya'nın farklı farklı milletlerinden gelen kadınlardan oluşan bir de müzik topluluğu kiraladı. Bu sayede, mekânlarına daha fazla müşteri gelmeye başladı. Her şeyle bizzat ilgileniyordu Wanja. Parası vardı, güçlüydü, kadınlar da erkekler de ondan korkuyordu. Onu konuşuyor, ondan

bahseden şarkılar söylüyorlardı. Kızarmış et yemek, kadınların nazik parmaklarından dökülen notaların keyfini çıkarmak ve sevecen itirazlarla, yapmacık çığlıklar atan bar kızlarının memelerine dokunmak için gelen pek çok kişi, meşhur patroniçeyi görmek için de can atardı. Ama o, aç bakışların, dokunmaya can atan ellerin ve arzunun sıcak kanıyla atmakta olan damarların karşısında ilgisiz, mesafeli durur, onları hor görür, şevk ve azimle işiyle ilgilenirdi.

Yol işçileri ekibi, Wanja ve Abdulla için bir şans olmuştu. Gerçekten de Ilmoroglular arasında bir tek ikisi Yeni Ilmorog'da bina arazisi alabilme konusunda başarılı olmuş ve orada bir iş kurmuştu. Ellerindeki konsolide araziden bir parça alanlarla, ihale yoluyla arazi almayı başaran diğerleri ise, ellerindekini, inşaat masraflarını karşılayabilecek yabancılara sattılar daha sonra. İnşaatçılar, marangozlar, duvarcılar, mal sahipleri, müteahhitler, hepsi birden *Theng'eta* işini büyütmesine destek oldular. Ona öykünen bir iki kişi *Chang'aa* ve *Kiruru* dükkânı açtı ama bu içkiler hiç tutmadı. Hiçbiri *Theng'eta*'yı yenemedi.

Munira, Karega'nın gidişiyle, daha önce Wanja ile aralarında varolan yakınlığın yeniden canlanacağını düşünmüştü. Onunla tekrardan bağ kurmaya, uzlaşmaya çalıştı ama hiç de samimi bakışlarla karşılaşmadı. Yenilgi onu iki misli gayret göstermeye sevk etti ama bu da, daha fazla yenilgiyle sonuçlandı. Abdulla'ya ne kadar da yakın görünüyordu! Munira kendisini, bir gruptan atılmış, gruba yeniden girebilmek ve kabul edilebilmek için sabırsızlıkla arkadaşlarının etrafında dolanıp duran zorba bir okul çocuğu gibi hissediyordu. Toplu para kazanma ayininden dışlanmış, istenmeyen biri gibiydi. Üzerine, çok büyük bir yalnızlığın çöktüğünü, kendisini daima gölge gibi izlemiş olan geçmiş tarafından kıskıvrak yakalandığını hissediyordu. Bir yabancı. Bir seyirci.

Daha çok *Theng'eta* içti böylece. Kendisinden geçici olarak kurtulduğunu, boş umutların dalgalı bulutları üzerinde süzüldüğünü hissediyordu. Ona bulutlu tepelerden bakınca daha da arzular hale geldi. Bir işaret, bir el, sevecenlik içeren bir gülücük bekledi. Hiçbiri gelmedi. Masum ve ilgisizdi. İşleri

süratle büyümüştü. Yeni Ilmorog'da binalar yükseldikçe yükseliyordu.

Theng'eta. Ölümcül nilüfer. Tek arkadaş. Vefalı dost. Sorun şuydu, bir önceki günkü normal haline dönebilmesi ve zamanla da, elleri titremeden kadehi tutabilmesi için giderek daha fazla miktarda içmesi gerektiğini hissediyordu. *Theng'eta*. Ruh. Karşılık bulmuş bir aşka dair düşler.

Bir şeyler oluyordu ona. Keşke Mwathi'nin yeri yerle bir edilmemiş olsaydı! Bir aşk iksiri ya da aşk acısına deva olacak bir ilaç için mutlaka oraya giderdi.

Yıldız haritalarını inceleyip günlük burç yorumlarını okumaya başladı. Eski, yırtık dergi ve gazetelerdekileri bile... Francis Ng'ombe, Yahya Hussein ve Omolo'nun maceralarını ve kehanetlerini takip etti. Onlara, Ilmorog'da da bir ofis açmalarını önermek için yazmayı bile düşündü. Doğduğu günü ya da ayı bilmiyordu ama okuduğu her şey kendisine uygunmuş gibi geliyordu. Okudu:

OĞLAK, 22 Aralık-20 Ocak: Bazı açılardan eşsiz niteliklere sahip kişilerin cazibesine kolaylıkla kapılabilirsiniz.

Oğlak burcu olması gerektiğini düşündü.

YAY, 23 Kasım-21 Aralık: Aşka âşık olma eğiliminde olduğunuz için, zaman zaman, pek çok durum ve kişi karşısında azıcık da olsa körleşmeniz pek şaşırtıcı sayılmaz. Aşk meşk konularında tam bir hayalperest olduğunuzdan, aşkınızın ve cinsel deneyiminizin büyük bir kısmını hayalinizde yaratmaya meyillisiniz.

Yay burcu olduğundan emindi.

İKİZLER, 22 Mayıs – 21 Haziran: Birine karşı duygusal bir ilgi geliştirdiğinizde, tam olarak kabul görene ya da tam olarak reddedilene dek ısrarcı olma eğilimindesiniz.

Yıldızı gerçekten de İkizler'di.

Öyle ki, değişen ruh hallerine göre, her burçta doğmuş olabileceğini hayal etti. Hemen hemen her tavsiye ya da her tahmin onun durumuna uyuyordu. Bazen de farklı astrolojik sistemlere göre hareket etmeye çalışır, en azından birinin doğru ve isabetli çıkacağını umardı. Ama hiçbir işe yaramıyor gibiydi tüm bunlar. Wanja hâlâ soğuk ve mesafeliydi, Eski Il-

morog'daki işiyle, Yeni Ilmorog'daki taş binası arasında mekik dokuyordu.

Tek bir yıldızda karar kıldı sonunda. Aslan'ı seçti. Okudu:

Bu hafta Satürn, entelektüel ve duygusal konularla ilgili olan dokuzuncu evde bulunmakta. Bu çift yönlü etki nedeniyle, hem zorlu hem de cennet vaat eden bir yola girmek üzeresiniz. Gülümsemeye devam edin. Romantizm her an karşınıza çıkabilir.

Gülümsemeyi sürdürdü. Bekledi. Romantizm ve aşk karşısına çıktı.

Aslan, Lillian, yıldızım!

Kendisine doğru gelmekte olduğunu gördü ve kalbi çılgınca atmaya başladı. Bu gerçek olabilir miydi? Sıra dışı hikâyesini dinledi. Söylediğine bakılırsa, birisi onu Eldoret'ten almış, Ilmorog'da bırakmıştı. Munira ona gülümsedi. Onu tanıyordu, onu görmüştü. Bir zamanlar Ruwa-ini'de çaldığı ezgiyi mırıldandı Munira. Kız da ona gülümsedi. Sohbet ettiler. Yıllar önce onu Ruwa-ini'deki Furaha Bar'da Ofafa Jericho Korosu'nun söylediği ilahiyi çalarken gördüğü günü hatırlattı. Wanja ona bir iş verdi. Dinsel şarkılar söylemeye ya da mırıldanmaya bayılıyordu, özellikle de bir iki kadeh attıktan sonra. Boğuk bir sesle, başını ve iri iri açılmış gözlerini göklerden bir şeyler umarcasına havaya kaldırmış halde söylerdi:

Tanrım sana daha yakın,
Banaaaaaa daha yakın,
Bir günahkâr olsam da,
Yine de sana daha yakın olmak istiyorum.

Kelime ve cümleleri çok fazla çaba harcamaksızın uyum içinde bir araya getirebiliyordu. Ancak bu konudaki yeteneğine ve sesinin güzelliğine rağmen, orkestraya girme ya da kendi tabiriyle, dinsel olmayan şarkılar söyleme konusunda tek bir söz dahi duymak istemiyordu. Kendi yazmış olduğu, hoş bir baştan çıkarıcılığa sahip ilahilerini birbiri ardına söylüyordu:

Gel, gel bana İsa,
Seni bekliyorum.
Bir an önce gel bana, Kurtarıcı,
Beni kutsal ruhla doldur.

Bir süre ilgisini çekti Munira'nın ve neredeyse, Wanja tarafından ele geçirilmiş olmanın yarattığı acıyı unutturdu. Lillian, içine girdikten sonra bile hâlâ bakire olduğunu iddia eden tuhaf bir kızdı. Çığlık atmış, sırtını tırmalamış, elini ısırmış, coşku ve hazla bağırmıştı: Gel, gel bana Tanrım.

Munira, Lillian'la olan ilişkisinin Wanja'da kıskançlık uyandıracağını ummuştu. Ama hiç de etkilenmiş görünmüyordu. Yıldız haritalarından vazgeçti. Lillian, "bakire" Wanja'nın yerini dolduramazdı.

Trans Afrika Yolu ile artık ikiye ayrılmış olan Ilmorog sırtlarındaki yalnız yürüyüşlerine yeniden başladı. Arabaların, tepelerin ötesine doğru gidişini izler, vakit geçirmek için onları sayardı. Sık sık, okuldan sonra, inşaat alanına yürür, bir süre, kirli su dolu hendeklerin, tuğla yığınlarının, taşa, çiviye ve ahşaba inen çekiç seslerinin, duvarcıların müstehcen muhabbetlerinin arasında kaybolurdu. Uyuşuk Ilmorog'a neler oluyordu böyle? Şarkılar söyleyen, ninnilerle uyuyan çocukların diyarı nereye gitmişti? Durdu ve gözlerini ovuşturdu: Muriuki'nin annesi Wambui, taşlarla tepeleme dolu bir el arabasının ardında yalpalıyordu. Sınır çekme ve toprağın çitlerle ayrılması, bir sürü çiftçi ve sığırtmacı, o zamana dek kimsenin sorgulamadığı kullanma ve ekip biçme hakkından mahrum etmişti. Artık kimin işgücüne ihtiyacı varsa, kendilerini bir ücret karşılığında ona kiralar olmuşlardı. Wambui, bir emekçi! Alınteri ve işgücü için Ilmorog piyasasına çekilenlerin arasına katılmıştı artık. Hızla uzaklaştı oradan, ancak Wanja ve Abdulla'nın binasına gelince durdu. Yakında burası yeni *Theng'eta* merkezi olacaktı. Kendisini Wanja'ya beğendirecek bir yol bulmak için sürekli kafa patlatıyordu ve nihayet aklına bir fikir geldi. Mekân yakında açılacaktı. Ruhsatlı başka mekânlar da olabilirdi. *Theng'eta* satışlarını artırmada Wanja'ya yardım edecekti. Daha fazla müşteri çekecekti!

Munira reklamları her zaman sevmişti. Ama şimdi daha bir canla başla okumaya başladı onları. Artık bir misyonu vardı. Reklamları, sözcükleri, ifadeleri, okur ve dinleyiciler üzerinde amaçlanan ve olası etkiler arasındaki farkı inceledi. Birkaç tane derledi:

"Deponuza bir kaplan koyun", "Sağlıklı saç demek güzel saç demektir", "Her saat çay saatidir", "Platin sarısı saçlara ne dersiniz? Kızıl saçlar tam size göre: %100 ithal, el yapımı insan saçıyla yepyeni biri olmak mümkün", "Yeni Afrikalılara katılın: Ambi halkına katılın", "Güzel insanlar henüz doğmadı mı? Şaka yapıyor olmalısınız. Güzel, ipeksi peruklarla her gün aramızdalar aslında. Erkekler bu perukların içinde kaybolabilir."

Birkaç slogan bulmaya çalıştı. Yeni Ilmorog'da iş kuracak herhangi birilerine satardı belki de onları. Munira: Güzel reklam ve slogan satıcısı. Meclis'e mi girmek istiyorsunuz? Bir slogan satın alın! Başarılı olun! Bir slogan alın! Wanja için özel bir tane bulacaktı. Bedavaya. *Theng'eta*'yı öylesine popüler bir hale getirecekti ki, herkes ona *Theng'eta* Kraliçesi diyecekti. İşte o zaman kendisini fark etmek zorunda kalacaktı. Yeni isim babasını.

"Neye ihtiyacın var biliyor musun? *Theng'eta* içmeye", "Cinsel gücünü artırmak için *Theng'eta* iç", "Güzel insanlar, güzel fikirler, güzel bir aşk: İç bir *Theng'eta*", "Uzay Çağı'na sen de katıl: Bir *Theng'eta* iç", "Armstrong'la Ay'a yolculukta iç bir *Theng'eta*", "Üç T: *Theng'eta* ile *Theng'a Theng'a*."

Artık hazırdı. Sonuncuyu birkaç müşteri üzerinde denedi, tam, orkestra müziğe kısa bir ara vermişti ki birden ayağa fırlayarak bağırdı: Üç T'li içkini iç ve cinsel gücünü artır: *Theng'eta* ile *Theng'a Theng'a*. Bir kez daha bağırıp içkisini dudaklarına götürdü. Herkes ona baktı ve sarhoş olduğunu düşündü. Gülüp içmeye devam ettiler. Wanja ona bakıp omuzlarını silkti. Ama slogan kullanılmaya devam etti, tabii bir şaka olarak!

O gece Lillian'ı eve götürdü, bakire numarası yapıp kendi iradesi dışında ilişkiye zorlandığını söyleyince dövdü onu. Kavga ettiler. Lillian Ilmorog'dan ayrıldı. Munira yalnız kaldı. *Theng'eta*.

Munira, o yılı daima, üç yıl sürecek, çıplak bir tutkuya olan utanmazca bir köleliğin başlangıç yılı olarak anımsayacaktı. Yeni Ilmorog alışveriş merkezinin tamamlanıp açılışı da, o zamana kadar çocuklarının saygı duyulan öğretmeni olmuş olan Munira'nın mahvının tamamlanışıyla aynı zamana rastladı. Bunu görebiliyordu, düşüşünü bir izleyici, bir yabancı olararak seyretti ve buna engel olamadı. Farklı bir başarısızlık nedeniyle kendisini mi cezalandırıyordu yoksa?

Bunun sorumlusunun kısmen de olsa kendisi olduğunu söyleyemedi ona.

Ama Karega'nın bakışlarında ısrar vardı, tüm varlığıyla, henüz sormamış olduğu büyük bir soruya cevap bekler gibiydi. Tıpkı ilk karşılaşmalarındaki gibiydi her şey. O zamanlar Munira, asfalt yolların ancak sırtlanların boynuzu çıktığında inşa edileceğine dair laflar etmişti. Keşke sözlerini geri alabilseydi. Çünkü şu an içinde bulundukları değişen koşullar kısmen de olsa asfalt yollar yüzündendi. Trans Afrika Yolu. Okul bile değişmişti. Artık taştandı. Sınıflar dolu, öğretmenler yeterli idi. Yeni, modern bir müdürü vardı okulun artık. Mzigo da okulu teftiş etmek, daha çok da, Yeni Ilmorog'daki dükkânıyla ilgilenmek için sık sık gelir olmuştu. Mzigo, Nderi wa Riera, Rahip Jerrod, hepsinin de Ilmorog'da işyerleri vardı.

"Joseph'a ne oldu?" diye sordu Karega.

"Başarılı oldu. Siriana'ya girdi!"

"Siriana'ya mı?"

"Evet. Siriana'ya."

Munira'nın açıklamalarını bir sessizlik izledi. Hem o hem de Karega, Siriana'nın bir zamanlar kendileri için ne demek olduğunu hatırlamışlardı belki de. Hâlâ öfkesinin ağırlığı altında ezilen Munira, elleri kımıldamaya devam eden ancak yüzü gülümsemeyi reddeden ve yoğun biçimde ışık dolu gözlerini aynı noktaya dikmiş olan Karega'yı süzüyordu. Karega'nın Joseph'ın başarısından mutlu olup olmadığını söyleyemezdi Munira. Ama onu bunaltan sorunlar var gibiydi, Ilmorog'dan ayrılalı beş yıl geçmişti.

"Peki yaşlı kadına ne oldu?" diye sordu Karega, sanki zihninde kendi kendisiyle bir diyalog içine girmişti.

Munira o büyük soru gelmediği için gözle görülür biçimde rahatlamıştı. Ama bu bile cevaplaması zor bir soruydu çünkü her şey öylesine hızlı gelişmişti ki, tıpkı sarhoş halde görülen karman çorman bir rüya gibiydi her şey. Nyakinyua. İhtiyar kadın. Munira bile onun kaderini hatırlamaktan ve düşünmekten kaçınırdı. Nyakinyua ve kendisi hakkında yeniden ağlamaksızın ne söyleyebilirdi şimdi.

Karega'ya söylemeksizin, bir geceliğine bile olsa Wanja'nın yakınlığını sağlayacak bir slogan, akılda kalıcı bir reklam aramayı bir biçimde sürdürmüş olduğunu hatırladı. Gazetelere göz atar ama haberleri değil reklamları okurdu. Elbette avukatı ve onun Meclis'te yaptığı hararetli konuşmaları da okuyordu. Toprak mülkiyetine bir sınır getirilmesi ve yeni reformlar yapılması konusunda çağrıda bulunuyordu. Onu okuyorsa da bu yalnızca onunla ilgili anıları nedeniyleydi. Asıl ilgisini çeken reklamlardı. En sonunda kendisine Wanja'yı kazandıracak olan sloganı bulmak zorundaydı.

Nyakinyua ile ilgili yazıyı okuduğu akşamı her zaman acıyla hatırlayacaktı... İçkiliydi ama zihnindeki *Theng'eta*, yazıyı görür görmez buhar olup gitmişti. Elleri ve gazete titriyordu. Ayılıp ilana baktı. Mümkün değildi. Mümkün olamazdı:

KANUA KANENE & CO
Bilirkişiler & Eksperler, Açık Artırmacılar
Emlak Komisyoncuları
Wilson, Shah, Muragi & Omolo Avukatlık Bürosu'nun,
müşterileri olan Afrika Ekonomi Bankası'nın
kendilerine vermiş olduğu satış yetkisine dayanarak
bizlere vermiş olduğu talimatlar gereğince,
Bayan Nyakinyua'ya ait... Yeni Ilmorog'da bulunan
toprak parçası... açık artırma ile satışa sunulacaktır.

Başkaları da vardı. Eski Ilmorog'dan, kredi alarak, tarlasını çitle çevreleme ve ithal gübre alma tuzağına düşen çok sayıdaki çiftçi ve sığırtmaç, borçlarını geri ödeyemeyerek benzer

bir duruma düşmüşlerdi. Yeterli işgücü, makine ve tavsiyeden yoksun, eski alışkanlıklar ve bakış açısının da etkisiyle, topraklarını, kendi yiyecek ihtiyaçlarını karşılayacak ve borcu ödeyecek kadar üretken kılmayı başaramamışlardı. Kimisi, parayı okul ücretlerini ödemede kullanmıştı. Şimdiyse metal gücün insafsız kanunları onları topraklarından sürüyordu.

Munira gazeteyi katlayıp haberi vermek üzere Wanja'nın yerine gitti. O ve Nyakinyua için üzülüyordu. Herhangi bir karşılık beklemiyordu. Yalnızca haberi verecekti Wanja'ya. Ve bir şeyler öğrenmeye çalışacaktı. *Theng'eta* tesislerinde değildi Wanja. Abdulla, Nyakinyua'nın kulübesine gitmiş olduğunu söyledi. Munira oraya gitti ve başka insanları gördü. Tehditkâr satışla ilgili haber onlara da ulaşmış olmalıydı. Onun ve benzer biçimde etkilenmiş olan diğerlerinin acısını paylaşmaya ve birlikte gözyaşı dökmeye gelmişlerdi. Şaşkın görünüyorlardı. Bir banka nasıl onların toprağını satabilirdi? Banka devlet değildi. Nereden alıyordu bu yetkiyi? Ya da belki de devletti, görünmez bir devlet dedi diğerleri. Munira'ya döndüler. Ama o da sorularını yanıtlayamadı. Yalnızca, hepsinin imzalamış olduğu bir kâğıt parçasından, kırmızı damgalı tapu senetlerinden ve bankaya teslim etmiş oldukları bir başka evraktan söz etti. Ama bakışlarındaki ve seslerindeki o acı şüpheye verecek bir karşılığı yoktu. Bu banka nasıl bir canavardı ki, böylesine başına buyruk davranabiliyor ve bin yıllık canları yerlerinden yurtlarından edebiliyordu?

Geri dönüp *Theng'eta* içmeyi denedi ama bir tat alamadı. Yakın zamanda Wambui'yi ekmeğini kazanmak için taş taşırken gördüğünü hatırladı ve yaşlı kadının başına ne geleceğini merak etti. Pazarda işgücünü ve alınterini satamayacak kadar yaşlıydı.

"Yaşlı kadın mı? Nyakinyua mı?" diye yavaşça yineledi Karega'nın sorusunu. Anılarından uyanırken, "Öldü! Artık hayatta değil!" diye ekledi hızla, neredeyse saldırgan bir biçimde.

Karega duygulanmış görünüyordu.

Nyakinyua, yaşlı kadın, mücadele etmeyi denedi. Bir kulübeden diğerine giderek Ilmoroglu köylüleri birlik olmaya ve

hep birlikte direnmeye çağırdı. Ona bakıp başlarını salladılar: Kime karşı savaşacaklardı? Devlete mi? Bankalara mı? KCO'ya mı? Parti'ye mi? Nderi'ye mi? Evet, kime karşı savaşacaklardı gerçekten de? Onları, bunların tümümün bir olduğu konusunda ikna etmeye çalıştı, o, mücadele edecekti bunlarla. Toprağına yabancıların yerleşmesine asla müsaade etmeyecekti. Tavırlarında yüce ve meydan okuyan bir şeyler vardı. Giderek bozulan sağlığıyla, toprakları ellerinden alınmış Ilmoroglulara direniş için örgütlemeye çalışıyordu. Ama acınası bir yan da vardı bu çabada. Toprakları henüz ellerinden alınmamış olanlar, gergin, mesafeli ve tarafsız duruyorlardı. Birkaçı aklı pek de yerinde olmayan yaşlı bir kadına dair aşağılayıcı sözler bile etti. Ruwa-ini'ye ya da büyük şehre gitme fikrini anlamayanlar onu dizginlemeye çalıştılar. Bütün yolu yürüyemeyeceğini söylediler ona. Ama o şöyle karşılık verdi: "Yalnız gideceğim... erkeğim Beyaz Adamla savaştı. Bedelini kanıyla ödedi... Bu Siyah zalimlere karşı tek başıma... tek başıma... mücadele edeceğim."

Ona ne olacak diye merak etti Munira.

Onun için üzülmesine gerek kalmadı.

Banka tehditinden birkaç gün sonra, uykusunda huzur içinde öldü Nyakinyua. Rivayete göre, Wanja'ya yaklaşan yolculuktan söz etmişti. Ona, bir başkasının toprağına gömülmeyi düşünemiyorum bile demişti. Erkeği, öteki tarafta kendisiyle buluştuğunda ona ne derdi sonra? İnsanlar bankanın gelip toprağını satmasını beklediler. Ancak satış günü Wanja toprağı ipotekten kurtararak Eski ve Yeni Ilmorog'un kahramanı oldu.

Munira daha sonra öğrenecekti bunu.

Ama Abdulla bunun gerçekte neye malolduğunu biliyordu. Wanja ona ortak oldukları yeni binadaki haklarını satmayı teklif etmişti. Abdulla'nın parası yoktu ama tüm binayı bir başkasına satıp ellerine geçeni bölüşmeyi önermişti.

Böylece Wanja en başa dönmüştü yeniden.

Ve Mzigo da Ilmorog'daki işletmenin yeni sahibi oluvermişti.

3. Wanja, yakın zamanda yaşadığı kaybın sonrasında hayli değişmişti. Bir süre, eski *Theng'eta* mekânının sahibesi olmayı sürdürdü. Kızarmış et servisi hâlâ devam ediyordu. Yapılan danslar da pistin tozunu attıracak kadar canlıydı, özellikle de sevilen parçalar çalındığında:

Ne kadar da güzelsin, aşkım!
Bakışların nasıl da yumuşacık, tatlım!
Ne hoş bir şeysin sen,
Burada, sedir ağacının gölgesinde
Yatarken,
Ama ah sevgilim!
Bacaklarının arası nasıl da zehirli!

Ama Wanja pek de canlı görünmüyordu. Abdulla'nın dükkânı, misafirhane ve et kızartma mekânının civarında, şık Yeni Ilmorog'un doğal bir uzantısıymışçasına gelişmekte olan gecekondu mahallesine yakın mesafede bulunan *shamba*'sının aşağı kısımlarında, kocaman, ahşap bir bungalov inşaatına girişti. İnsanlar, büyükannesinin *shamba*'sını ipotekten kurtardıktan sonra elinde kalan parayı inşaat işine yatırmakla akıllılık ettiğini söylediler. Peki ama ne içindi bu inşaat? *Shamba*'sının yukarı kısımlarında, Yeni Ilmorog'un gürültüsünden ve meraklı bakışlardan uzakta zaten bir kulübesi vardı. İşine kimseyi karıştırmadan çalışmalarını sürdürdü. Öte yandan, çok sayıda ferah odaya sahip evin, içinde oturulmak üzere inşa edildiği aşikârdı. Bir süre sonra oraya taşındı. Bahçeyi çiçeklerle donatıp, evin dört bir yanını ışıklandırdı. Sonuç gerçekten güzel olmuştu. İnsanlar, yaşadığı kayıpların hemen sonrasında, bunun gerçekten de cesur bir adım olduğunu söylediler.

Bir gece, orkestra, ilk geldiklerinde bestelemiş oldukları bir parçayı çalmaya başladı. Onlar çaldıkça ezgi ve sözler giderek öylesine canlı bir hale geldi ki, dinleyiciler el çırpmaya, ıslık çalıp tezahüratta bulunmaya başladılar. Orkestra kimi yenilikler yaptı parçada, sanki kötülükten azade bir şeytan seslerini ele geçirmiş gibiydi:

Şu *shamba* kızı
Sevgilimdi benim,
Beni görmeyi sevdiğini söylerdi.
Onun için banka soydum
Onun için hapse düştüm
Çıktığımda
Artık bir hanımefendiydi
Zengin, koca göbekli bir ihtiyarın kolunda.
Bana dedi ki,
Şu *shamba* kızı bana dedi ki,
Hayır! Tanrım!
Sikujui
Serikali imebadilishwa
Darbe!

Şiddetli alkışlar ve yere vurulan ayak sesleriyle son buldu parça. Wanja birden ayağa kalktı ve tekrardan çalmalarını istedi. Sahnede, bir başına dans etmeye başladı. İnsanlar şaşırmışlardı. Zevkten ve acıdan, anılardan ve umutlardan, kayıplardan ve kazanımlardan, ulaşılamamış özlemler ve uhdelerden bahseden bedeninin salınımlarını izlediler. Orkestra, çarpan çok sayıdaki kalbe yanıt vererek, Wanja'nın yalnızlığına ve bir başına verdiği mücadeleye yardım eli uzartırcasına, hüzünlü, çıldırtıcı bir yoğunlukta çalıyordu. Ağır ağır ve kasıtlı olarak Munira'ya doğru dans ediyordu Wanja. Munira onu Kamiritho'daki Safari Bar'da, bir müzik kutusunun önünde dans ederken gördüğü ânı hatırladı. Dansı, başladığı kadar ani bir şekilde bitirdi. Sahnede orkestranın bulunuduğu alana yöneldi. Herkes sessizliğe bürünmüştü. Müşteriler önemli bir şeyin olacağını sezmiş gibiydiler.

"Sevgili konuklar, sizlere, eski Ilmorog Barı ile et kızartma mekânının kapanmak, Sunshine Orkestrası'nın da dağılmak durumunda olduğunu bildirmek zorunda olduğum için üzgünüm. Chiri İlçe Konseyi burayı kapatmamız gerektiğini söylüyor."

Daha fazla konuşamadı. Tozlu pisti geçerek Munira'nın oturduğu yere doğru ilerleyişini izlediler. Durdu, hızla döndü

ve orkestraya bağırdı: "Çal orkestra, çal! Herkes dansa! Dannssss!" Sonra Munira'nın yanına oturdu.

"Munira, yarın akşam yeni yerimi görmeye gelmek istemez misin?"

Munira kendisine hâkim olmakta zorlandı. Nihayet, nihayet! Sonunda bekleyişle geçen yıllar sona eriyordu. Karega, yollar ve değişim gelip de Ilmorog'da hüküm süren o şehvetli huzuru ve ahengi bozmadan önce olduğu gibiydi tıpkı, "öğretmen" olduğu zamanlardaki gibi.

Ertesi gün ders yapamadı. Konuşamadı. Bir yerde oturmakta ya da kımıldamadan durmakta güçlük çekiyordu. Vakit geldiğinde, Wanja'nın evine doğru giderken elleri titriyor, kalbi küt küt atıyordu. Yeni evine hiç gitmemişti daha önce, onca yüz arasından onu seçmiş olması büyük bir onurdu kendisi için.

Kapıyı çaldı. İçerideydi. Mavi bir ışıkla aydınlatılmış odanın ortasında duruyordu. Munira bir an yanlış bir yerde yanlış biriyle olduğunu sandı.

Üzerinde neredeyse her yerini açıkta bırakan mini bir etek vardı, erkekliğinin kendiliğinden kalktığını hissetti. Dudaklarına kırmızı bir ruj sürmüştü. Kaşlarını kalemle belirginleştirmiş, gözkapaklarına parlak, mavi bir far sürmüştü. Saçlarındaysa ateş kırmızısı bir peruk vardı. Ne çeşit bir oyun bu diye merak etti Munira. Daha önce derlemiş olduğu çok sayıdaki reklam sloganından biri aklına geldi: Platin sarısı saçlara ne dersiniz? %100 ithal, el yapımı insan saçıyla yepyeni biri olmak mümkün. Wanja gerçekten de yepyeni biri olmuştu.

"Şaşırmış görünüyorsun, *Mwalimu*. Beni her zaman arzuladığını sanırdım" dedi, yapmacık, baştan çıkarıcı bir hava vardı sesinde. Sonra, Munira'ya tanıdık gelen biraz daha farklı ve doğal bir tonda ekledi: "Bunun için onu uzaklara gönderdin, öyle değil mi? Bunun için onu işten çıkardın, öyle değil mi? Bak şimdi. İçki mayalama hakkını, hakkımızı bile elimden aldılar. İlçe Konseyi, ruhsatımızın yeni binayla birlikte satıldığını söylüyor. Mevcut tesislerimiz de her halükârda hijyenik değilmiş, öyle diyorlar! Burası turistik bir merkez olacakmış

ve bu tip yerler ziyaretçileri kaçırabilirmiş. *Theng'eta* binasının yeni sahibi kim biliyor musun? Yeni Ilmorog Utamaduni* Merkezi'nin sahibi kim peki, onu biliyor musun? Boşver, unut gitsin!" Bir kez daha ses tonunu değiştirdi: "Gel buraya ama. Ne bekliyorsun orada?" Arka tarafa doğru ilerledi. Munira onu takip etti ve çift kişilik bir yatağın olduğu kırmızı ışıklı başka bir odaya girdiler. Tıpkı hipnotize edilmiş gibiydi. Dili tutulmuştu, bu nedenle de kendisine kızıyordu. Ama yine de kalben ve bedenen Wanja'ya doğru sürüklenmesine engel olamıyordu. Diğer yandan derinlerde bir yerlerde, acizliği karşısında utanç ve tiksinti duyuyordu.

Wanja üzerinde ne varsa, sırayla, birer birer çıkardı ve yatağa atladı.

"Gel, gel hadi sevgilim!" diye mırıldandı çarşafların arasından.

Tam kadının yanına, yatağa atlamak ve ona sımsıkı sarılmak üzereydi ki, aniden, Wanja'nın buz gibi, düşmanca sesini duydu:

"Hayır, *Mwalimu*. Kenya'da bedavaya hiçbir şey yok. Birinci sınıf muamele istiyorsan masanın üzerine yüz şilin bırak lütfen."

Şaka yaptığını sandı Munira. Tam dokunmak üzereydi ki Wanja daha da soğuk bir tonda ekledi:

"Burası Yeni Kenya. İstiyorsan bedelini ödersin. Yatak için, ışık için, vaktim için, sana daha sonra sunacağım içki ve yarın sabah yapacağın kahvaltı için. Tamamı yüz şilin. Sana özel. Eski günlerin hatırına. Başkalarına daha pahalı."

Munira şaşkına dönmüş halde, bu beklenmedik hakaretin acısını hissetti içinde. Ama artık geri adım atamazdı. Kadının kalçaları onu çağırıyordu.

Yüz şilin çıkararak kadına uzattı. Paraları sayıp şiltenin altına koyuşunu izledi. Ancak telaşa kapıldı birden. Penisi sertliğini kaybetmişti. Orada öylece durup zihnini eski Wanja üzerinde yoğunlaştırmaya çalıştı, acı ve coşkuyla dans eden, bir zamanlar kulübeye sızan uyanık ay ışığı huzmelerinin al-

* Svahili dilinde: Kültür. (ç.n.)

tında inleyen Wanja. Wanja ise soğuk ve düşmanca bir ifadeyle onu izliyordu ve birden sahte, boğuk ve baştan çıkarıcı bir sesle onu çağırdı:

"Gel, sevgilim. Seni ısıtayım. Bu gece Sunshine Pansiyonu'nda konuğumsun."

Sesinde dokunaklı, hüzünlü, acılı bir şeyler vardı. Ama Munira'nın penisi kadının sesine itaat etti. Yavaşça giysilerini çıkardı ve yatakta kadına katıldı. Bedenindeki ateş, susuzluk ve açlık bastırılsa da, kadının sesindeki o dokunaklı tını, havada, Munira'nın içinde ve odanın her yerinde asılı kaldı.

Burası Yeni Kenya idi artık. Yeni Ilmorog'du burası. Bedavaya hiçbir şey yoktu. Uzun yıllar boyunca, o gün yaşadığı şoku ve aşağılanmayı unutmayacaktı. Tıpkı o ilk seferki gibiydi, uzun zaman önce, çocukken yaşadığı tecrübe gibiydi.

4. Gerçekten de, Ilmorog'da değişim başlamıştı, Eski Ilmorog'u yolcu eden, yaşamlarımızda yeni bir dönem başlatan değişiklikler... Ve hiç kimse, gerçekten de hiç kimse bunun nasıl gerçekleştiğini söyleyemezdi. Yeni Ilmorog alışveriş merkezinin tamamlanmasından yaklaşık bir yıl sonra, tüm düzlükler buğday tarlaları ve hayvan çiftlikleriyle kaplanmıştı. Sığırtmaçlar ya ölmüş ya da daha çorak kısımlara doğru gitmeye zorlanmışlardı, bazıları ise vaktiyle özgürce dolaştıkları topraklardaki buğday tarlalarında ve hayvan çiftliklerinde işçi olarak çalışmaya başlamışlardı artık. Yeni mülk sahipleri, banka gücünün, paranın ve kurnazlığın efendi-köleleri, hafta sonları, günün modası neyse ona göre, Land Rover ya da Range Rover'larıyla gelir, normal zamanda işletimini ücretli yöneticilere emanet etmiş oldukları çiftliklerini dolaşırlardı. Ilmoroglu köylüler de değişmişlerdi. Kimisi taarruzu atlatmış görünüyordu. Küçük çiftliklerinde bir iki kişi çalıştırabilir durumdaydılar artık. Geri kalanların çoğu ise, Yeni Ilmorog'un artan nüfusuna eklenen işçi ordusuna katılmıştı. Ama hangi Yeni Ilmorog'un?

Birden fazla Ilmorog vardı. Biri, çiftlik yöneticilerinin, İlçe Konseyi memurlarının, kamu görevlilerinin, Barclays, Standard ve Afrika Ekonomi Bankaları'nın müdürleri ile devlet ve para

gücünün diğer kölelerinin yaşadığı Ilmorog'du. Burası Cape Town olarak biliniyordu. Yeni Kudüs denilen diğer Ilmorog, göçmen ve mevsimlik işçilerin, işsizlerin, fahişelerin, teneke ve hurda işiyle uğraşan küçük esnafın yaşadığı bir gecekondu bölgesi idi. Yeni Kudüs ile Cape Town arasında, bir zamanlar demir işi ile doğal ilaçların sırrını koruyan Mwathi'nin yaşadığı yerden pek de uzak olmayan alanda, artık Rahip Jerrod Brown tarafından idare edilen Tüm Azizler Kilisesi bulunuyordu. Yine iki bölgenin arasında bir yerlerde, Wanja'nın neredeyse kilise kadar meşhur Sunshine Pansiyonu vardı.

Alışveriş ve iş merkezlerine iki tesis damgasını vurmuştu. İlki, bu merkezlerin tam dışında, Nderi wa Riera'ya ve Ilmorog African Diamond Kültür ve Eğitim turları adlı bir Batı Alman şirketine ait olan turistik bir kültür köyü (Utamaduni) idi. Çok sayıda turist buraya kültür festivali için geliyordu. İddiaya göre, yaprakları kurutulup içildiğinde haşhaş etkisi yapan *Theng'eta* bitkisini bulmak amacıyla gelen birkaç da hippi olmuştu. Diğeri ise Theng'eta Bira Fabrikası idi. Mzigo'nun sahibi olduğu tesislerden, bugün altı yüz işçiyi, bir dizi araştırmacı ve kimya mühendisini istihdam eden devasa bir fabrika haline gelmişti. Fabrikanın, farklı *Theng'eta* bitkileri ile buğday denedikleri bir de arazisi vardı düzlüklerde. İhraç etmek üzere mayalanan saf cinden, işçilerle işsizler için üretilen ucuz ama sert içkiye kadar çeşitli *Theng'eta* içkileri mayalıyorlardı. Bazılarını, insanlar ceplerinde rahatlıkla taşıyabilsinler diye bir, iki ve beş şilin değerindeki farklı boylardaki küçük plastik kaplarda satıyorlardı. İster plastik ister cam şişede olsun, üzerinde, satış minibüsleri, gazeteler ve el ilanları sayesinde artık ülkenin pek çok yerinde popüler hale gelmiş olan o ünlü reklam vardı: CİNSEL GÜÇ - *Theng'eta* ile *Theng'a Theng'a*. G=3T.

Fabrikaların sahibi bir İngiliz-Amerikan uluslararası ortaklıktı ama elbette ki yöneticiler ve hatta hissedarlar Afrikalı idi. Bunların en ileri gelenlerinden üçü Mzigo, Chui ve Kimeria'ydı.

Çok yaşa Yeni Ilmorog! Çok yaşa Ticaret ve Kalkınma Ortaklığı!

5. "Abdulla ve... ve Wanja'ya ne oldu?" diye sordu Karega, yaşanan değişimleri anlatmakta olan Munira'nın sözünü keserek.

Sonunda... sonunda sıra o çok korktuğu soruya gelmişti. Beş yıllık bir sürgün ve sessizlikten bunun için mi dönmüştü? Geçmiş zamanların hatıralarına dair içinde hâlâ bir kıvılcım taşıyor olabilir miydi? Onun anısına dair?

"Tüm Ilmorog'un en güçlü kadını o artık. Buradan Nairobi'ye kadar çok sayıda evi var. Bir *matatu* filosuyla büyük nakliye kamyonları filosunun da sahibi aynı zamanda. Sürekli küllerinden doğan şu kuş gibi tıpkı."

Munira birden bir kobay durumuna düşürülmüş olmanın şokunu ve utancını anımsadı. Hissettiği acılık geri geldi. Karega'yı neden bağışlayacaktı ki?

"Onu... onu görmek ister misin?"

"Şimdi mi?"

"Evet. Şimdi."

"Geç değil mi?"

"Şey... Onun için... değil... eğer istersen arayabiliriz yine de."

Neon ışıklarının olduğu caddelerden geçtiler. Karega için her şey tuhaf bir biçimde tanıdıktı. Kenya'nın her yerinde buna benzer kasabalar görmüştü. Her halükârda, Nairobi, Thika, Kisumu, Nakuru, Mombasa, Yeni Ilmorog'un daha büyük ve daha eski versiyonları gibiydiler. Her ikisi de, geçmişte Wanja'nın kulübesine yapmış oldukları ziyareti anımsamıştı. Ne kadar da gerilerde kalmıştı artık! Munira sık sık yol üstündeki yerlerin sahiplerinden söz ederek sessizliği bölüyordu. Görünüşe bakılırsa, ülkedeki her önemli şahsiyetin Ilmorog'da bir mülkü vardı bugün. Büyük fabrikadan gecekondu yerleşimlerine kadar... "Evet" diyordu Munira, "Bu yıkık dökük işçi evleri bile... Kirayı toplamaya gelen ev sahiplerini görsen şaşarsın... Ar damarları çatlamış resmen... Mercedes Benz'leriyle gelip giderler... Yoksul canları sokağa atmakla ünlüdürler. Kasaba Konseyi sık sık bir temizlik ve yakma yıkma harekâtı başlatır. İşsizlerin ve kırsal kesimden gelmiş olan yoksul göçmenlerin gecekondularıdır yerle bir edilen. Yol kenarındaki

şu büfeleri görüyor musun? Bir yıl önce büyük bir skandal yaşandı onlarla ilgili. Bazı İlçe Konseyi üyeleri ve görevlileri arasında pay edildiler... bedavaya... sonra da elli bin şilinden fazlasına başkalarına satıldılar. Onlar da küçük esnafa kiraya verdiler... Seni biraz da Yeni Kudüs'ümüzde gezdireyim" diye gevezeliğe devam etti Munira.

Tıpkı bir turist rehberi gibiydi ve halinden son derece hoşnuttu. Karega, Munira'nın yanı başında sessizce yürüyor, yaptığı yorumları kafasında evirip çeviriyordu. Dinlemekte olduğu ve böylesine zalimce resmedildiğine bizzat kendi gözleriyle tanıklık ettiği hikâye, bildik bir hikâyeydi aslında, tüm ülkede, gittiği her yerde görmeye alıştığı tanıdık bir hikâye. Ama daha az moral bozucu değildi. Munira birden, kerpiç duvarlı, barakayı andıran, dışarıya açılan kapılarıyla çok sayıdaki tek göz odadan oluşan bir evin önünde durdu. "Burası... burası Abdulla'nın yeri" dedi. "Gördüğün gibi, Yeni Kudüs'ün tam merkezinde. Wanja'ya gitmeden evvel kendisine bir merhaba demek ister misin?"

"Evet" dedi Karega.

Munira yüksek sesle *hodi* diye bağırarak kapıyı çaldı. Abdulla içkili bir sesle karşılık verdi. Kapının sürgüsünden gelen gıcırtıyı duydular. Abdulla kapıyı açtı ve onları güzelce karşılamak yerine, "kendi halindeki vatandaşları uyandırıp rahatsız eden insanlardan" dert yanmaya başladı. Sonra Munira'yı fark etti birden.

"Ah... sen misin... dostum... gel içeri, gel. Birkaç tane beş şilinlik *Theng'eta*'m var. *Theng'eta* ile *Theng'a Theng'a*. Ha! Ha! Ha! İçeri gel!"

Yatağın üstüne oturdu ve Munira'ya, evdeki tek sandalye olan açılıp kapanan sandalyeyi almasını söyledi.

"Gemici fenerini sakın devireyim deme" diye ekledi ve o sırada Munira'nın yalnız olmadığını fark etti.

"Ah! Bir misafir getirmişsin. Sandalyeyi ona ver. Sen, Munira, gel ve yanıma otur dostum. Ama dikkatli ol. Lastik kayıştan yapılma yaylar. Biliyor musun bir süre önce öylesine sert bir biçimde oturdum ki yatağın üzerine, kayışlar koptu. Havaya sıçrayıp yere düştüm ardından da. Peki ama misafirin

kim? O da *Theng'eta* içer mi? *Mwalimu*'nun formülü. G=3T. Üç harfli içkiden iç."

"Onu tanımadın mı?" diye sordu Munira herkes yerleştikten sonra.

"Kimi? Bu sessizliği mi?"

"Karega..."

"Karega."

"Evet."

"Karega! Karega, Nding'uri'nin kardeşi... Ama nasıl... Gerçekten de büyümüşsün. Benim gibi bir *mzee*...* Yalnızca bir tutam gri saç eksik... Hangi rüzgâr attı seni buraya? Nerelerdeydin?"

Karega anlattı kısaca. Ama Abdulla'nın kendisini gerçekten dinlemediğini gördü. Değişmişti. Derin göz çukurlarına kaçmış gözlerinde yorgunluk vardı. Başka başka mevzuları da denediler ama sohbet bir türlü canlanmıyordu.

"Yine de, bekâr evime hoş geldiniz!" diye tekrarladı Abdulla. "Eski yerimden azıcık farklı! Ama orası Eski Ilmorog'du. Evi yıktırdılar. Ve bizi getirdikleri şu yere bir bakın!"

"Burası kimin evi peki?" diye sordu Karega.

"Burası... ve bunun gibi birkaç tane daha iktidarda bulunan çok önemli birine ait."

"Yani, ona mı? Öyle mi?" diye sordu Karega.

"Evet. Bu tek göz oda için yüz şilin alıyor. Böylece tüm bloktan ayda bin şilin kazanıyor. Ve yaklaşık on bloğu var. Bu da on bin şilin eder. Yalnızca birkaç kazık çakıp, balçıkla sıvayarak. Range Rover'la gelip yol kenarına park eder. Kirayı toplaması için şoförünü/korumasını gönderir."

"Ama geliyor... McMillan şeker fabrikası için şeker ve ekipman nakliyatı işinden günde altmış bin şilin kazanıyor. Devletten aldığı maaşın üstüne bir de bu."

"Yani, altmış bin artı on bin, eder yetmiş bin şilin" dedi Abdulla.

"Dünya hali" diye ekledi Munira. "Muhtemelen başka şehirlerde başka kenar mahalleleri de vardır. Kenyamızda hiç yoktan hayatını kazanabilirsin. Korkuyla bile. Güvenlik gö-

* Svahili dilinde: Yaşlı adam. (ç.n.)

revlileri çalıştıran şu İngiliz firmasına bakın. Her evde, her fabrikada bir Securicor muhafızı var. Bir Korku Bakanlığı kursalar hiç fena olmaz."

"Varoş İdaresi ve Varoş Standartlarını Layıkıyla Koruma Bakanlığı daha iyi olurdu" diye ekledi Abdulla. Karega'ya döndü. "Sen buradan ayrılırken dükkâncıydım. Hâlâ da öyleyim. Açık hava dükkâncısı... Yol kenarında portakal satıyorum."

"Munira, Joseph'ın Siriana'ya girdiğini söyledi bana" dedi Karega birden, sohbete neşe katmak ister gibi. "Çok iyi bir haber bu. Akıllı bir çocuktu. Umarım Munira ve benim geçtiğimiz yoldan geçmez."

"Biz yoksullar için tüm yollar aynı yere çıkar" dedi Abdulla. "Ah, size içecek bir şeyler vermeyi unuttum. *Theng'eta*. Bir iki paketim var."

Yatağa abanıp bir paket *Theng'eta* aldı. "Hiç denedin mi Karega?"

"Evet. Mombasa'da bir kez denedim. Satıldığını görmek beni şaşırtmıştı... Ama tadı aynı değildi. Ticari bir mala nasıl dönüştüğünü merak ederdim hep."

"Öyleyse yeniden iç. Beni, yani bizi neredeyse... yaptı. Mahvetti bizi."

"Sanırım bu içkiler insanları, zihinlerini uyuşturacak kadar sarhoş etmek için yapılıyor. Böylece soru soramasınlar ya da içinde bulundukları sefalete dair bir şeyler yapamasınlar" dedi Karega, sesli olarak düşüncelere dalmış gibiydi. Gezmiş olduğu yerleri ve oralarda üretilen tesirli içkileri hatırlamıştı: *Chang'aa, Kang'ari, Kill-me-Quick* ve artık bir Londra-Rodezya firmasının Afrikalı direktörü tarafından yönetilmekte olan Chibuku.

"Dediğim gibi" diye devam etti Abdulla, "Yoksullar için tüm yollar tekyönlüdür. Daha fazla yoksulluğa ve sefalete çıkan tekyönlü bir trafik. Yoksulluk günahtır. Ama düşünün bir. Günah olduğu söylenen yoksulluktan sorumlu tutulanlar yoksullardır, bunun için de cehenneme gönderilerek cezalandırılırlar. Cehennemin canı cehenneme! Ha! Ha! Bu cehennemdeki tek ışığım Joseph oldu. İşte bunun için galiba hâlâ umut var.

Ve onun gerçekten kardeşim olmadığını bilmek" diye birden ağzından kaçırdı Abdulla ve bu, hepsini şaşkına çevirdi birden.

"Kardeşin değil mi?" diye yineledi Karega.

"Nasıl yani, ne demek istiyorsun?" diye aynı anda sordu Munira.

"Evet. Kardeşim değil. Daha çok oğlum gibi. Ama oğlum da değil. Hem ne fark eder ki?" diye sordu Abdulla. Sesine ve yüzüne bir başkalık gelmişti, daha içedönük bir hali vardı ve ses tonundaki soytarıca tını ve acılık da gitmişti artık. Gözlerinin önünde yeni bir Abdulla'nın doğuşuna tanıklık ettiler.

"Sen Ilmorog'dan ayrılmadan önce hapisten çıkışımdan söz etmiştim size... Şey, aslında her şeyi anlatmamıştım. Babamın Limuru'daki Eski Rongai çarşısında bir dükkânı vardı. Çok meşhur bir yerdi çünkü bir radyosu vardı, Olağanüstü Hal'in ilk günlerinde, insanlar Mwangi Matemo'nun okuduğu haberleri dinlemek için dükkâna doluşurlardı. Babam KCA'ya mensuptu. Kenyatta'yı İngiltere'ye nasıl gönderdiklerini ve sömürge yönetimine meydan okuyarak, vatanımız için sıkıntı çekmeden, orada layıkıyla propaganda yapabilsin diye nasıl para topladıklarını anlatmaktan her zaman hoşlanırdı. Henüz vaktim gelmeden ormana kaçmak zorunda kaldıktan sonra da bir biçimde temasımı korudum onunla. Kinyogri bölgesindeki evimizi biliyorsunuz. Sık sık saklandığımız çay çalılıklarının oradaki yerleşik bölgenin tam karşısındaydı. Ancak Kihingo'daki yeni toplama kampına taşınmak zorunda kalışlarından sonra ailemle olan tüm irtibatımı yitirdim. Tutuklu kaldığım günlerde ailemi gerçekten özlediğimi ve geri döneceğim günü iple çektiğimi tahmin edersiniz. Bir aile buluşması günü. Dostlarım, o gün hiç gelmedi. Aslında geldi de denebilir. Ve ben Limuru topraklarını, Kihingo Tepesi'ni, Manguo Vadisi'ni ve tüm yeşil arazileri görür görmez ürperdim. Köye gittim. Derhal annemi, babamı ve kardeşlerimi soruşturdum. İnsanlar gözlerini kaçırdılar. Kalbim bilme isteğinin verdiği acıyla çarpıyordu ama insanlar söylemeye yanaşmıyorlardı. En sonunda bir kadın 'Sen bir erkeksin... Çok acı çektin ama buna da dayanabilirsin!' dedi sözünü sakınmadan. 'Neye katlanabilirim?' diye sordum, bir biçimde gerçeği

bilerek. 'Hendekler kazılırken... hepsini temizlediler... Britanyalı askerler ve onların İç Güvenlik itleri...' Buna nasıl dayanılır bilmiyordum, günlerce ve haftalarca zihnimde aynı şarkıyla aksaya aksaya dolandım durdum. Yani tüm ailemi öldürmüşlerdi ve bir tek ben kalmıştım geride. Düşündüm de... ah! Ama neye yarardı! Neye yarardı! Sonra, Kimathi'nin kardeşlerini kaybettiğini, annesinin aklını yitirdiğini ve kendisinin de daha sonra öldürüldüğünü ve tüm bunların mücadelemiz uğruna yaşandığını hatırladım... ama yine de... o yara... çok zordu... ve sadece uğrunda savaştığımız şeyi yakında bal ve şarap yurdu yapacak olmamızı bilmek beni az da olsa ayakta tuttu. Bayrağımızı göndere çektikten sonra olanları biliyorsunuz... Öylesine güzel ki, yani bayrağımız, ama... Her neyse, eşeğimi aldım sonra... Kadınların mallarını pazara götürürdüm, orada büyük ayakkabı firmasının fabrika atıklarını attıkları ve Hintli tüccarlardan devralınan dükkânların sahiplerinin çöplerini attıkları yerde, neyse işte orada buldum onu bir gün. Çöp yığınlarının içinde yiyecek bir şeyler bulmaya çalışan bir çocuktu daha... Bir parça ekmek buldu ve diğerleri hemen üzerine çullandılar, çöp yığınının kendilerine ait olan kısmından ekmeği aldığını iddia ettiler. Onlara yalvarıyordu, peşine düştüler, Limuru kereste fabrikasının bulunduğu yere doğru koşmaya başladı. Eşeğim az kaldı onu çiğniyordu... her neyse onu yakaladım, diğerleri de kaçtı. Bana aralarındaki kavganın nedenini anlattıktan sonra 'İsmin nedir?' diye sordum. 'Adım yok, yani, bilmiyorum...' 'Peki ya annen baban?' Uzaklara gitmişlerdi. 'Ya kardeşlerin?' Onlar da uzaklara gitmişlerdi. Hiçbiri dönmemişti ama o hep bir gün döneceklerini umuyordu. Hayır diye düşündüm, düşünmedim bile, yalan söylemek doğal bir şey gibi göründü o an ve sözcükler kendiliğinden döküldü dilimden. İsim bile. 'Joseph Njiraini' diye seslendim ona omuzlarından sarsarak. 'Kardeşim... Ben senin ağabeyinim, uzaklara giden, geri döndüm...' Onu eve götürdüm, itiraz etmedi hiç, gerçekten bana inanıp inanmadığını hiçbir zaman öğrenemedim. Birkaç hafta sonra tereddütlerim olmadı değil... ama tek bacağımı hesaba katınca işe yarayacağını düşündüm... orada burada ayak işlerine bakardı...

Wanja beni onu o gözle görmekten kurtarana dek durum buydu... ve artık hiç pişman olmadığımı söylemeliyim... yani, şu son günlerde."

Wanja'nın evine doğru yola koyuldular. Abdulla'nın sıra dışı hikâyesi üzerinde konuşmadılar hiç.

Wanja'nın ahşap konağı gerçekten de etkileyiciydi, Abdulla'nın barakasıyla taban tabana zıttı. Güzelce budanmış çam ağaçları, sarmaşıklar, begonviller ve başka çiçekler sarmıştı evin etrafını. AŞK ZEHİRDİR sözcüklerine uygun biçimde, güzelce ve özenle biçilmiş çimlerle kaplı avluda hoş, ıtırlı bir koku vardı. Kapıyı bir kız açtı ve onları ferah bir oturma odasına aldı. Bir servis arabasında içki getirdi: Tusker, Pilsner, *Theng'eta* cin, viski, Kenya Cane. Karega viski aldı. Munira *Theng'eta* cin doldurdu kadehine. Sloganın kendisinden alınmış olması ona hep acı vermişti. Ama aynı zamanda da gazetede ya da etiketlerin üzerinde her görüşünde gizli bir yazarın heyecanını hissetmiyor değildi. Kız oturdu ve "Mama"nın birazdan onları görmeye geleceğini söyledi. Bu arada müzik isterler miydi? Jim Reeves... Jim Brown... Kung Fu Fighting/ Bumping... Sukusus... Ali Shuffle... Theng'eta Twist... ne isterlerse... Bir cevap beklemeden Elijah Mburu'nun bestesi olan *Huni cia Gita*'yı koydu:

Huni cia Ngita	Gitarlı genç serseriler.
Ndigacienda ringi	Bir daha asla sevmem onları.
Ndacietiire Party	Onları bir partiye davet ettim.
Ikienda kundakaria	Beni kızdırdılar.
Igikua muhiki	Kız arkadaşımı çaldılar benden.
Wakwa Ndethuriire	Kendi seçimim olan
Huni cia Ngita	Gitarlı genç serseriler.
Ndigacienda ringi.	Bir daha asla dost olmam onlarla.

Duvarda İngiliz kırsalını gösteren eski resimler asılıydı... Üzerinde "İsa ailenin reisidir" yazılı bir kitabe... İsa'ya kutsal yağ süren Marta... Masanın üzerinde ise Akamba oymasından ahşap zürafa ve gergedan vardı. Plak biter bitmez kız bir şe-

kilde ortadan kaybolmuş, Wanja, içini neredeyse tamamen gösteren bir elbiseyle önlerinde dikilmişti. Ruju bu kez geçen defaki kadar cırtlak bir renkte değildi ve pek belli olmuyordu. Afro peruğu ise iri vücuduna uymuştu. İrileşmişti. Kilo almış, bu da ona fiziksel bir varlık ve güç kazandırmıştı.

Birkaç saniye boyunca Karega ile birbirlerine baktılar. Kımıldamadan öylece durdu bir süre, bunun dışında herhangi bir şaşkınlık belirtisi göstermedi. Karega ise bu yabacıyı... bu hanımı beklemiyordu. Munira onu buna hazırlamamıştı. Munira'ya gelince, tüm sahneden, her ikisinin de saklamaya çalıştığını bildiği bozgundan keyif alıyor gibi görünüyordu. Bir kanepeye, tam karşılarına oturdu Wanja, ilk sözleri Munira'ya hitabendi:

"*Mwalimu*... en azından... önceden haber verebilirdin."

"Altı gibi geldi."

"Benim hatam" diye açıklamaya çalıştı Karega, "Ben... ben... o kadar da geç olmadığını düşündüm."

"Elbette değil... Nasılsın? Bunun hoş bir sürpriz olduğunu söylemeliyim. Geçmişten bir hayalet."

"Ben de bir hayalet olduğunu düşündüm... Görünüşü... resmen büyümüş... değişmiş."

"Nerelerdeydin? Ama aç olmalısınız. *Mwalimu* bir şeyler verdi mi sana?"

Bir yanıt beklemeden arkasına yaslanıp zili çaldı. Birden başka bir kız çıktı ortaya.

"Lucy..."

"Evet, *Mama*."

"Yiyecek bir şeyler hazırla... ve çabuk ol."

Bir peri masalı dünyası gibiydi, Karega neye yoracağını bilemedi... Wanja sorusunu tekrar etti.

"Birçok yerde bulundum... tüm ülkede... Bir süre... avukatla çalıştım." Sesi sert ve haşin çıkmıştı.

"Artık ünlü bir siyasetçi..." dedi Wanja.

"Aslında onunla çalışmama da bu durum vesile oldu. Bir süre şehirde muhtelif işlerde çalışarak dolandım durdum. Sonra onun seçim kampanyasına katıldım. Kenar mahallelerdeki insanlar onu yoksullara yaptığı yardımlardan hatırlı-

yorlardı. Sanırım uzun zaman önce şehre yaptığımız şu talihsiz yolculuğu kurtarmış olması onunla şahsen hiç tanışmamış olanlar arasında bile onu oldukça ünlü birine dönüştürmüştü. Aleyhinde işleyen tüm KCO aygıtına rağmen seçimi kazandı."

"Fakir babası..." diye ekledi Munira. "Dikkatli olmalı... toprak sınırlamasıyla ilgili yaptığı tüm şu konuşmalar... *Harambee* projelerine olan katkıları... her zaman herkesi mutlu etmez."

"Hayır işleri... hayır işleri..." diyerek saldırganca araya girdi Karega. "Ona bu sözleri hatırlattım hep çünkü onu şehirde bulduğumuz zaman bu sözleri ilk kullanan o olmuştu. Bir hayli ihtilafa düştük. Konuştuğumuz zaman tüm yanlışları gördüğünü anlayabiliyordum. Her şeyi tek bir imgeye hapsedebiliyordu. Çok güçlü bir hitap yeteneği vardı. Parlamento'da yaptığı konuşmaları okumalısınız. Hataları öylesine iyi, öylesine açık seçik biçimde görebiliyordu ki, diğerlerinin göremiyor olması ona acı veriyordu. Ama bir süre sonra... insanlara yanlışlarını göstererek pişman olmalarını sağlayabileceğine olan inancının çok fazla olduğunu gördüm... Çok içten biriydi biliyorsunuz... Kendi tabiriyle 'canavar' tarafından yaratılmış olan mabetlere çok fazla güveniyordu... Kendi katkıları ise... şey... onlar yalnızca birer jestti ona göre... Kendi kendime şöyle dedim: Başka bir yolu olmalı... Canavar ve onun meleklerine denk başka bir güç olmalı. *Ng'enda thi ndiagaga mutegi*: İnsanlar yarattıklarını değiştirebilirler de... ama hangi insanlar? Sonunda ondan ayrıldım. Beni anlayamadı, ben de onu anlayamadım. Ama gözlerimi açmış olduğu için ona minnettardım... Mombasa'ya taşındım... Liman işçilerinin oraya..."

"Mombasa'ya mı? O gemiler hâlâ geliyor mu? Ya denizciler? Hindistancevizleri... kumlu plajlar... İsa Kalesi... İsterdim ki... Nasıl da geçmiş zaman..." diyerek özlemini dile getirdi Wanja.

"Gemileri yükleyip boşaltıyorduk, çıplak bedenlerimizle o buğulu güneşin altında terleyerek tüm o serveti elden geçiriyorduk."

"Ama iyi para verirler... İşçiler arasında en iyi ücreti liman işlerine öderler... İyi, sorumluluk sahibi sendika liderleri olmuştur daima."

"Sorumluluk sahibi sendika liderleri mi? Bilemiyorum. Sorun şu ki bizdeki sendikaları çoğunlukla işadamları yönetir... İşverenler. Bir işveren, işverenlere karşı savaşan bir şeyi nasıl yönetebilir? Aynı anda hem sermayenin hem de işçi sınıfının çıkarlarına hizmet edemezsin. İki karşıt efendiye hizmet edemezsin... Bir efendi kaybeder... Bu durumda kaybeden emekçi olur... İş... sıcak... masadan düşen kırıntılar... Ayrıldım oradan... Mombasa'yı geride bıraktım... Yaya olarak... Plantasyon işçileri arasında iş aradım... İki aydan fazla dayanamadım... Köleler... Kölelik... Ayda yüz şilin ödeniyordu onlara... Tüm ailenin alınteri karşılığı olarak... Karı, koca, çocuklar... Bir kulübede yaşayarak... Sisal, çay yaprağı ve kahve toplamaya mahkûm edilmiş insanlar... Çoğu zaman oturup düşünürdüm... Bizler, halk... Kenya'yı biz inşa ettik. 1895'ten önce tarımımıza engel olan Arap köle tüccarlarıydı. 1895'ten sonra ise Avrupalı sömürgeciler. Önce topraklarımızı, sonra emeğimizi, ondan sonra, keçi ve inek şeklindeki servetimizi, en sonunda da vergiler yoluyla sermayemizi... Kenya'yı böyle kurduk işte... Ve kendi alınterimizle kurduğumuz Kenya'dan ne geçiyordu elimize?

Avukat, hep daha fazla alınteri talep eden ve talep ettiğinin yalnızca çok azını geri veren canavarla ilgili olarak haklıydı. Düşüncelerimi plantasyondaki diğer işçilerle paylaşırdım. Bizi kovduklarını bir düşün derlerdi bana... Ben de onlara... emek birliği... alınteri birliği... alınterinin gücü derdim. Bu sözler plantasyonların Afrikalı sahiplerinin kulağına gittiğinde hemen işten çıkarılır ve yoluma devam ederdim. Ve böylece orada burada, şu ya da bu çiftlikte çalışarak, babamın ayak izlerini takip ederek kendimi Kenya'nın batısında buldum. Şanslıydım. Şeker üreten bir firmada iş buldum. Mağaza sorumlusu olarak çalışıyordum. Bir kurye ile mağaza görevlisi arası bir şey...

İşim kolaydı. Tesisatçılara, tornacılara, kaynakçılara ve diğer makine ustalarına tarım makineleri için yedek parça tedarik ediyordum. Pompa ve motorlar devamlı bozuluyordu.

Düzenli tamir ve bakım yapmak gerekiyordu. Mağaza Avrupalılara ve zengin Afrikalılara ev ihtiyaçlarını, tuvalet kâğıdı, gaz gibi şeyleri de tedarik ediyordu. Ama makinelerin uzunca bir süre bozulmadığı zamanlar da oluyordu. Bakıp görecek ve düşünecek vaktim oluyordu yani. Bu şeker fabrikasının sahibi bir İngiliz şirketi olan McMillan idi. Güney Afrika... Sudan... Nijerya... Guyana'da çok geniş kapsamlı menfaatleri vardı. Şirketin şeker plantasyonu bağımsızlıktan hemen sonra faaliyete başlamıştı... Bölgeyi geliştirmek... yaşam standardını yükseltmek için! Çok sayıda köylü, firmanın temel malvarlıklarına yer açmak için topraklarından kovulmuşlardı. Kovulmayanlarsa topraklarında gıda yerine şeker yetiştirmeye teşvik edilmişlerdi. Ama firma şekeri hangi fiyattan uygun görüyorsa o fiyattan alıyor. Bu köylüler durumu protesto edip pazarlık yapabilmek için birlikte hareket etmezler. Bunun için de sefil bir hayat sürerler. Kimi çocuğunu okula bile gönderemez...

Ah, evet... firmanın müdürü Afrikalıdır. Bay Owuora Wuod Omuony... Yerel halktan birkaç kişinin firmada hissesi de vardır. Mesela, firmanın şeker, rulo gibi mallarının nakliyesi iktidardaki çok önemli bir kişinin elindeydi. Sanırım yarı Masai yarı Kalenjin... Uzun bir adı vardı... Bay Innocent Lengoshoke Ole Loongamulak... Gördüğünüz gibi Afrikalıların da hatırı sayılır bir katılımı söz konusu. Orta seviye yönetici pozisyonları Afrikalıların elindeydi. Diğer yandan, teknik konulardaki tüm üst düzey işler Avrupalı uzmanlarındı. Aslında, şeker teknikeri olarak eğitim gören Afrikalı mezunlara tepeden bakan okullu çocuklar demek daha doğru olur.

İki grup işçi vardı. Fabrikanın içinde çalışanlarla tarlalarda çalışanlar. Onların arasında Uganda'dan gelmiş göçmen işçiler de vardı. Yaptıkları iş göz önünde bulundurulduğunda çok berbat bir ücret alırdı hepsi. Ama tarlalarda çalışanlar hepsinden de kötü durumdalardı. Sık sık Avrupalı ve hatta Afrikalı kâhyalar tarafından dövülürlerdi. Birlik olamıyorlardı çünkü idare onları kabilelerine, dinlerine ve hatta çalışma yerlerine göre bölmeyi başarmıştı. Fabrikada çalışanlar kendilerini tarlada çalışanlara göre daha imtiyazlı sayıyorlardı. Ama fabrikadakiler daha iyi organize olmuş gibi görünüyorlardı.

Yönetimin Afrikalı olup olmadığını ya da yöneticilerin kendi kabilelerinden ya da bölgelerinden olup olmadığını umursamıyor gibiydiler. Gerektiğinde itiraz edip haklarını savunmayı biliyorlardı.

Neyse işte, her şeyi gözledim. Avrupalı uzmanların hal ve tavırlarını gördüm. Kendi kendime, özgür Kenya'da hiçbir Avrupalı ya da hiçbir patron bana saygısızlık edemeyecek, böyle bir durumda sessiz kalmayacağım dedim. Derken, bir gün, Afrikalı bir stajyer teknikerin yanındayken Avrupalı uzman teknisyenlerden biri geldi. Derhal kendisine bakmamı istedi. Bir rulo tuvalet kâğıdı istiyordu. Sırasını beklemesini söyledim. *SHENZI** dedi. Bir rulman alıp ona fırlattım, tam yüzüne isabet etti. Afrikalı müdürle yabancı, Beyaz patronlardan birkaçının karşısına çıkarıldım. Tekniker dürüstçe tanıklık etti. Ama *Kaburu*'yu kınayacaklarına beni işten çıkardılar... İtiraz yok... Böylece kendi kendime, Ilmorog'a geri dönüp orada neler oluyor bir göreyim dedim."

"Gerçek bir göçebe hayatı..." Bugüne ya da ortak geçmişlerine hiç değinmeden, soruları ve cevapları sonraya bırakarak nezaketle konuşmaya özen gösteriyordu hepsi. Munira ve Wanja, Karega'nın değişmiş olduğunu görebiliyorlardı ama bunun ne yönde bir değişim olduğunu söyleyemezlerdi. Tüm görebildikleri onlardan farklı olduğuydu. Lucy başka bir tepside et getirdi, çabucak yediler.

"Ilmorog'da ne yapacaksın? Yoksa yalnızca geçerken mi uğradın?" diye sordu Wanja. Kenya'nın batısındaki bir şeker fabrikasıyla ilgili anlattıkları yakın zamanda yaşanan bir olayla benzerlikler taşıyordu.

"Bir işçinin yeri yurdu yoktur... Hem her yere aittir, hem de hiçbir yere ait değildir. Burada bir iş bulur, onu yaparım... Tek servetimi de yanımda taşırım. Emeğimi, ellerimi... Her yere benimle gelirler. İstekli bir alıcı... Satmak zorunda olan bir satıcı... Bu sistemdeki yaşam tarzı bu."

"Evet... böyle" diye yineledi Munira, sözcüklerin ardında yatan anlamı fark etmeksizin.

* Svahili dilinde: Vahşi, barbar. (ç.n.)

Sessizce yemeklerini yediler. Karega ve Wanja gözgöze gelmemeye çalışıyorlardı. Bir içki daha teklif etti Wanja. Seçtikleri içkileri doldurdu: *Theng'eta* ve viski. İçkileri bittikten sonra Karega artık kalkma vaktinin geldiğini söyledi. Munira da aynı fikirdeydi. Wanja bir şey demedi. Karega'nın anlatmış olduğu hikâyeyi düşünüp duruyordu, anlattığı bazı şeylerin Ilmorog'da olanlarla büyük ölçüde benzerlikler taşıdığını görüyordu. Gitmek üzere ayağa kalktılar. Onları geçirmek üzere Wanja da ayağa kalktı. Birden gözleri Karega'nınkilerle buluştu. Bir titreşim... çıplak bir onay ânı.

"Oturun" dedi Wanja. "Lütfen..." Yerlerine oturdular yeniden. Onlara birer içki daha koydu Wanja. Kendisine de bir cin tonik aldı.

"Ben içmiyorum aslında..." dedi yavaşça, biraz da tereddütle. "Ama size eşlik edeceğim. Şey, benim de arkadaşa ihtiyacım oluyor... Seni gördüğüme gerçekten sevindim... Seni bir hayli düşündüm. Öyle bir an geldi ki ölmüş falan olabileceğini düşündüm. Büyükannem... döneceğinden emindi hep. Sanırım beni, yani bizi bu şartlarda bulacağını asla tahmin edemezdi. Bize kendinden... yolculuklarından pek bahsetmedin. Bizlere neler olduğunu merak ettiğinden eminim. Sana anlatacağım, ama kısmen... Senin iyiliğin için... Görüyorum ki, başkaları için duyduğun kaygı hiç ölmemiş içinde. Gözlerinde bir ateş var... Bir kıvılcım... Hayaller... Beni suçlayabilirsin... Senden ne merhamet ne af ne de anlayış istiyorum. Bu dünya... bu Kenya... bu Afrika yalnızca tek bir yasa tanıyor. Ya sen birini yersin ya da biri seni yer. Ya sen birinin üzerine otursun ya da biri senin üzerine oturur. Tıpkı senin gibi dolandım durdum, bilmiyorum ne umuyordum. Ama boş yere iki şeyi aradım durdum: Umutsuzca bir çocuk istedim... Kendi çocuğumu... Bir kadın için çocuk sahibi olmamak ne anlama gelir bilir misin? Mwathi varken ona gittim. Bölmenin ardından şöyle dedi bana: Kadın, günah işledin sen. İtiraf et! Ona söyleyemedim. Ona, bir zamanlar hamile kaldığımı, bir çocuk doğurduğumu... henüz okulu terk etmiş ve evden kaçmış bir kız olarak... dünyanın gözümde birden kocaman ve ürkütücü bir hal aldığını... ve... ve... onu, yeni doğmuş bebe-

ğimi... bir tuvaletin içine fırlatıp attığımı söyleyemedim... İşte! Söyledim artık... Bunu daha önce hiç kimseye söylememiştim."

Munira da Karega da aniden irkildi. Duydukları şey öylesine sarsıcı ve beklenmedik bir itiraftı ki... Can sıkıcı bir sessizlik oldu. Her ikisi de gözlerini kaçırıyordu. Ama Wanja aynı ses tonuyla sürdürdü konuşmasını:

"Gençtim o zamanlar. Haklıydım demek istemiyorum. Yalnızca o an yapılabilecek tek şey buymuş gibi göründü gözüme. Kendi kendime ona nasıl bakarım diye sordum. Yiyecek ve giyeceği nereden bulurdum? Sonra bir suçluluk duygusu geldi çöktü üzerime. Her gece... hatta bazen bugün bile çocuğun o narin ağlayışını duyarım. Bunun kefaretini ödemeye çalıştım... Bir şans daha vermesi için Tanrı'ya yalvardım... Bir şans daha... Hiçbir zaman mümkün olmadı... Bu hayattan kurtulmayı bile denedim... Tanrı şahidim olsun denedim... Her defasında kaçma isteğimi engelleyecek bir şey oldu.

Aşkı da aradım... Benden kaçtı... Yalnızca... Yalnızca... Söyleyeceğim... Ama sakın yalvardığımı ya da bir şey istediğimi düşünme... Yalnıca seninle bir şansım olabilirdi. İlk kez kadınlığımın geri geldiğini hissettim... Olduğum gibi kabul edildiğimi hissettim. İlk kez suçluluk duygusu ya da bir arayışın yükünü hissetmeden sevişebildim... Sen gittin sonra... Kendimi kendime sakladım... Tanrı şahidim olsun gerçeği söylüyorum... Dürüstçe yaşamak istedim... Dürüstçe ticaret yapmak, dürüstçe kâr etmek, mümkünse... *Theng'eta*... Ona dair de anılar vardı...

Sonra bir şeyler oldu... Büyükannem öldü... Toprağını ipotekten kurtarmak zorunda kaldım... Bunun, yapılması gereken şey olduğunu düşündüm. Evi sattım... *Theng'eta* yapmaya devam ettim... Sonra bir gün şu Utamaduni köyünü yaptıkları yere gittim. Hiç gittin mi oraya? Gitmelisin. Kadınlar oraya yerli şarkıları söylemeye ve Beyaz turistler için dans etmeye giderler... Onlara iyi para öderler... Bu da başka bir hikâye... Her neyse, oraya gittim ve Nderi wa Riera'yla karşılaştım... Ve de bir zamanlar Nairobi'de tanıştığım şu Almanla... O gece yaşamış olduğum korku ve ürpertiyi yeniden yaşadım... Neredeyse çığlık atıyordum... Sonra onun beni tanımadığını fark

ettim. Turist köyünün sahiplerinden biri o da... Avrupalılar gelmeden önce kulübelerimizin nasıl olduğunu hayal edip ona göre inşa etmişler köydeki tüm kulübeleri! Utamaduni'miz... Bir müze... Turistler gezsin diye! Bu tuhaf karşılaşmayı düşünerek oradan ayrıldım. Daha sonra Mzigo'yu görmeye gittim. Tüm içki üreticilerinin ruhsat almasını şart koşan bir kararname yayımlanmıştı. Binamızı ona satmış olduğumuz için bana yardım edeceğini düşündüm. Sonuçta Ilmorog iki üreticinin taleplerine cevap verebilirdi. Çok huzursuzdu Mzigo... Kaçamak cevaplar veriyordu... Sonra okumam için bir kâğıt parçası tutuşturdu elime... İngilizcem çok iyi değildir... Ama yazının ne kastettiğini anlayabildim.

> Chiri İlçe Konseyi (Bundan böyle "Lisansör" olarak anılacaktır) ile Uluslararası Likör Üreticileri (Kenya Ltd.) (Bundan böyle "Lisansiye" olarak anılacaktır) arasında yapılmış olan bir anlaşmaya göre, aşağıda belirtilen imtiyaz bedeli karşılığında, Lisansör, ROB 10000 numaralı buluş patentine uygun olarak, *Theng'eta* üretme hakkını Lisansiye'ye vermiş bulunmaktadır.

Kenya şubesinin yöneticileri de Mzigo, Chui ve Kimeria idi. Kaderin bu oyununu kabul etmekte güçlük çekiyordum... Buraya nasıl geldiğimi bile bilmiyorum... Ama düşünmeye başladım. Servetini Britanyalılar tarafından öldürülen Mau Mau cesetlerini taşıyan bir İç Güvenlik Muhafızı olarak yapmış olan Kimeria hâlâ zenginleşmeye devam ediyordu. Hayatımı mahvetmiş olan ve sonra da şehre yaptığımız yolculuk sırasında beni kendisiyle yatmaya zorlayarak aşağılamış olan Kimeria... Ilmorog'un yeni ekonomik gelişiminden yararlananlardan biri de oydu... Neden, neden diye sordum kendime. Neden? Neden? O da benim kadar günahkâr değil miydi? Bu işin kuralını işte böyle anladım bir gece. Yersin ya da yenirsin. Bacaklarının arasında bir delik varsa –böyle konuştuğum için özür dilerim ama Âdem'in Havvası'nın, onunla doğanlara bir laneti gibi duruyor bu– eğer bu delikle doğuyorsan, bir gurur kaynağı olacağı yerde, ya biriyle evlenmeye yazgılısındır ya da orospu olmaya. Ya yersin ya da yenirsin. Ne kadar da doğru! Harekete geçmeye karar verdim ve derhal bu evi inşa ettim...

Karşılıksız verecek hiçbir şeyim yok artık... Çok sayıda oda, giriş kapısı ve dört avlu var burada... Genç kızlar kiraladım... Zor olmadı... Onlara güvenlik vaat ettim... Karşılığında da onları pazarlamama izin verdiler... Bir plantasyonda, bir fabrikada ter dökmekle sırtüstü yatarak ter dökmek arasında ne fark var ki? Her türden erkek için her türden kız var elimde. Kimi kısa seviyor kimi uzun, kimi anaç, kimi dindar, kim cana yakın, kimi edepsiz ve haşin, kimi ise farklı milletten olanları... Bende her türlüsü var... Ya ben? Ben de varım! Kendimi esirgemedim... Chui, Mzigo ve Kimeria'dan öç almamın tek yolu bu oldu... Şimdi üçüyle birden çıkıyorum... Onları birbirlerine karşı işliyorum... Kolay oluyor çünkü onları yalnızca randevu ile kabul ediyorum... Şayet bir ihtilaf olursa, kızlar... durumu nasıl idare edeceklerini biliyorlar... ve tuhaftır... bunun için para ödüyorlar... Bana sahip olma rekabeti için para ödüyorlar... Her biri bir tek kendi kadını yapmak istiyor beni...

Bana gelince, bu bir para oyunu... Ya yersin ya da yenirsin... Artık nereye istersem giderim... Onların girip çıktığı en pahalı gece kulüplerine bile... Benimle görünmekten gurur duyuyorlar... Bir geceliğine bile olsa... Ve karşılığını ödüyorlar... Sert olmak zorundaydım... Tek yolu bu... Tek yolu... Abdulla'ya bakın... Bir meyve satıcısı artık... Portakal... Koyun postu... Hayır, bir daha asla kurbanlar sürüsüne dönmem... Asla... Asla..."

İçindeki şüpheleri sustururcasına, vahşi bir çığlık atar gibi bitirdi sözlerini. Karega şüpheyi sezmiş ve artık daha dikkatli bakmaya başlamıştı Wanja'ya. Yüzünde, nüfuz edemediği bir sertlik vardı. Sözlerindeki o sipsivri, acımasız gerçekliği hissetti: Yersin ya da yenirsin. Okuldan atıldığı günden itibaren bunu bizzat tecrübe etmemiş miydi? Bu gerçeği Mombasa'da, Nairobi'de, çay ve kahve plantasyonlarında kendisi de yaşamamış mıydı? Buğday ve şeker tarlalarında, şeker fabrikalarında peki? İnşa ettikleri toplum buydu, bağımsızlıktan bu yana inşa etmekte oldukları toplum buydu, Avrupalıların çıkarlarıyla ittifak halindeki birkaç Siyahın, başkalarını, açık havada ve güneş ışığında gerçek anlamda çiçek açma hakkından mahkûm ederek kolonyalistlerin, baş-

kalarının alınterini çalma oyununu sürdürdükleri toplum buydu.

Ve birden bakmakta olduğu yüzün Wanja'nın yüzü değil, ülkenin dört bir yanındaki başka başka sayısız yüz olduğunu gördü. Ya yersin ya da yenirsin. Ya sen başkalarının üzerinde semirirsin ya da başkaları senin üzerinde. Neden? Neden? İçinde bir şey buna isyan etti ve Wanja'nın durumunun ve sözlerinin mantığındaki acımasızlığı kabul edemedi. Ya. Ya da. Ya. Ya da. Av hayvanlarının ve avlananların olduğu bir dünyada, ya avlarsın ya da daima kurban olarak kalırsın. Ancak hiçbir zaman avlayacak diş ve pençelere sahip olamayan ve olamayacaklar vardı, ki bunların sayısı gerçekte çok fazlaydı. Wanja'nın dile getirdiği gerçeğin alternatifi neydi peki?

"Hayır, hayır" derken buldu kendisini. "Başka bir yolu var, başka yolları olmalı." Ve birden, tam o esnada, bulunduğu tüm o yerleri hızla anımsayınca, arayıp durduğu güçten, her şeyi değiştirecek ve yeni bir düzenin temelini oluşturacak güçten emin oldu.

"Bu dünyada mı?" diye sordu Wanja, yarı alaylı.

"Bu dünyaya mecbur muyuz? Yalnızca tek bir dünya mı var? Öyleyse yeni bir dünya, yeni bir yeryüzü yaratmalıyız" diye haykırdı, Kilindini'den ülkenin iç ve batı kısımlarına kadar pek çok yerde gördüğü ve birlikte çalıştığı sayısız yüze hitap edercesine.

"Hımın! Yeni bir dünya!" diye mırıldandı Wanja.

"Evet. Başka bir dünya. Yeni bir dünya!" diye tekrarladı.

"Artık kalkmalıyız!" diye birden bağırdı Munira ayağa fırlayarak. Sanki bir şeytan tarafından yönetiliyormuş gibi kapıya davranıp kendisini dışarı attı.

Karega ayağa kalkıp kapıya doğru yürüdü, sonra bir tereddüt ânı yaşadı ve dönüp Wanja'ya baktı.

Ne ayağa kalkmış ne de başını kaldırmıştı Wanja. Elektrik ışığı altında, gerçek bir kraliçeymiş gibi olduğu yerde kalakalmıştı. Başı hafiften yana eğik, varlığının mavimsi ışığı altında, yapmış olduğu servet kendisine ağır biçimde yük oluyormuşçasına, boynundaki yakut taşlı mücevher onu ve gölgesini yere

doğru çekiyormuşçasına, hoşça kalın demek ya da kapıyı kapatmak için kalkmadı.

Karega dışarı çıktı. Munira'yı bulamadı ama kasabanın, Yeni Ilmorog'un kalbine doğru kararlılıkla ilerledi. Uzaklardaki bir makinenin ışık, duman ve kükreyişi, fabrika, gururunu ve gücünü Ilmorog üzerine daima haykırabilsin diye, gece vardiyasına gelen işçilerin bayrağı devraldıklarını anons ediyordu.

Munira, evinde, yatağının üzerine yığılarak yineledi: Başka bir dünya, yeni bir dünya! Gerçekten olabilir miydi? Mümkün müydü?

On İkinci Bölüm

1. "Peki bu oldukça... yani... şiirsel şey de ne anlama geliyor Bay Munira?"

Munira, memurun işaret etmekte olduğu şeyi, karalamış olduğu onca şey arasından seçtiği şeyin ne olduğunu görmek üzere masaya doğru eğildi. Neredeyse dokuz gün süren bir tecritten sonra nihayet yüz yüze gelmiş oldukları için rahatlamıştı Munira.

"Ah, yeni bir yeryüzü, başka bir dünya mı?" diye karşılık verdi Munira. Memurun, günahların kabul edilmesi ve Tanrı'nın inayetiyle kurtuluşa ermeye karşı duyulan öncelikli bir ihtiyaç olarak gördüğü şeyden oldukça uzakmış hissi veren, dünyevi bir cehalet zarıyla kaplı yüzünü sonsuz bir acımayla süzerek sert sıraya oturdu yeniden.

"Evet" dedi memur soğukça, gözlerinden müsamahakâr bir can sıkıntısı okunuyordu. "O gece sizin için ne ifade ediyor?"

Bir süre düşündü Munira. İki sene önce, Karega'nın aniden geri döndüğü gece, Wanja'nın mavi ışıkla aydınlatılmış oturma odasındaki sahneyi bir an yeniden yaşadı. Çok uzaklarda, yapayalnız gibi görünen ve artık kendisi için şeytansı bir kötülüğün gücünü ifade eden mücevherlerle süslü, mini etekli o vücut, başını kaldırıp güçsüzlüğünü ve kırılgan savunmasını delip geçmiş gibi hissetti. Benim, benim, ah Tanrım, bir içses kendisine sesleniyordu. Daha bir güvende hissetti kendisini, artık memurla yüzleşebilirdi. İşin aslı, bu ikinci ziyareti biraz da korkuyla beklemişti; ancak o gün geldiğinde şaşırmış, nihai karşılaşmayı başka bir güne ertelemek istemişti. Emaye kapta gelen lapa ile yapılan o bildik kahvaltının ardından, kendisini yeniden hücreye kapatmak ya da her zamanki gibi idman yapılan avluya çıkarmak yerine, polis memuru onu doğruca ofis adını verdikleri, çıplak bir masa ile çıplak duvarların olduğu yere getirmişti. Munira, notlarını henüz tamamlamadığını belirterek karşı çıkmış ama bu itiraz pek ciddiye alınmamıştı çünkü memur tüm bu olup bitenlerden bir hayli sıkılmıştı. Müfettiş Godfrey itirazlarını dikkate almamış, hapishane notlarının sayfaları arasında yalapşap dolaşarak sorularla yol almayı tercih etmişti.

"Bu... şey... bu yeni dünya... neydi o? Ona atıfta bulunmayı sürdürüyorsunuz..."

Munira denedi. Hayal, onu bir başkasına aktarmayı denediği zamanlar hariç, kendisine hep çok anlaşılır görünmüştü. Ve şimdi, giderek artan bir umutsuzlukla, kendisini bekleyen görevin ne kadar zor olduğunu fark etti. Saf, ebedî, mutlak, değişmez ve daha yüksek kanunlara acilen gereksinim duyan çürümüş bir dünyanın çürümüş kanunlarını yöneten bir adamı etkilemek nasıl mümkün olabilirdi? Nasıl olur da bir çocuğun bile görebildiğini, bu dünyanın krallığındaki en bilge kişi göremezdi? Yaşamını ve bakış açısını değiştirmiş olan ezgi, manevi varlığının tam kalbinde titreşmekteydi:

Tukiacha dhambi, Mfalme mwema
Hata tukifa, Tutawala tena
Halleluya, Halleluya
Hata tukifa, Tutawala tena

Sesli olarak söylemek istedi ezgiyi ama bunun yerine kendisini, sakin sakin yeni keşfettiği âlemi anlatırken buldu:

"Aniden olan bir şey değildi. Ağzından dökülen sözcükler, o parfümlü pisliğin ortasında, beş yıl süren bir sürgün ve göçebeliğin ardından, tuhaf bir biçimde rahatsız ediciydi. Bebelerin dilinden, dedi Tanrı. Günahkâr bir kadının azap dolu itiraflarından sonra, o hikâyeden sonra dile getirildiler. Tanrı kelamının bizlere kendi seçtiğimiz biçimde vahyedilmediğine inanıyorum artık. Buna benzer sözleri Ironmonger'dan, annemden, karımdan da işitmiştim ama hiçbir zaman bir ışık yakmamıştı içimde. Yeni bir yeryüzü. Başka bir dünya. Hiç durmadan yüreğimde ve zihnimde düşünüp durdum o sözleri. O günden sonra huzur içinde *Theng'eta* içemez oldum. Bedenim beş yıllık bir alışkanlıkla istiyordu ama aslında soğumuştum içkiden. Wanja'nın hikâyesinin ve yaşadıklarının temelinde anlamsız bir adaletsizlik vardı. Hikâyesini biliyordum artık ama... ama... Öğretmenlik daha da bunaltıcı bir hal almıştı. Çocuklara, reddetmeye başladığım bir dünyaya, özünde mantıkdışı ve kötücül olan bir dünyaya nasıl uyum sağlayacaklarını öğretmeye devam edebilir miydim? Ironmonger'ın yerine Cambridge Fraudsham, Fraudsham'ın yerine Chui geçmiş, Chui Ilmorog'da fabrika sahibi ve Wanja'nın sevgililerinden biri olmuş ve ilk benim keşfetmiş olduğum bir sloganla bira satmaya başlamıştı. Tüm bunları nasıl açıklayabilirdim? Nasıl? Nasıl? Nasıl oluyordu da Wanja, kaçtığı Kimeria'nın kollarına günün birinde çok daha ölümcül bir biçimde düşebiliyordu? Artık o da Wanja'nın sevgilisiydi. Ve Mzigo... ve Karega... ve tanıdığım bildiğim Ilmorog'un parçalanıp yok oluşu... Hiçbir şeyin anlamı yoktu. Abdulla bağımsızlık için savaşmıştı. Şimdi ise turistlere portakal ve koyun postu satıyor, dükkânının yıkılmış olduğunu unutmak için *Theng'eta* içiyordu. Eğitim. İş. Hayatım. Kazalar. Ben bir kazaydım. Yüksek bir binanın penceresinin dışındaki izleyici olma rolüne yazgılı bir hataydım. Kiliseye gitmeye başladım. Yeni Ilmorog Anglikan Kilisesi, Kenya'daki Hıristiyanlardan ve yurtdışındaki kiliselerden gelen bağışlarla kurulmuştu. Mwathi wa Mugo'nun, bugün bir arkeoloji müzesi olan

mekânının bulunduğu yerden yalnızca birkaç avlu ötede kurulu çok etkileyici bir kiliseydi. Rahip Jerrod Brown, Ilmorog'daki bu yeni Anglikan cemaatinin başı ve ruhani lideriydi. Kilisenin dışında çok sayıda araba olurdu. Dört bir yandan gelen her markadan araç... İçki içme, boşanma, çok hızlı araba kullanma, kiliseye bağış yapma, ihmal suçları ve faiz gibi konularda hazır metinlerden okuduğu vaazları dinlerdim. Artık 'Kral'ın yerini almış olan 'Başkan' dışında, duanın içeriğinde değişen hiçbir şey yoktu. Bir keresinde ona gidip, kim olduğumu, kimin oğlu olduğumu ve bir zamanlar bizi aç halde nasıl evinden kovmuş olduğunu söylemek istedim. Artık dünyevi gıda değil aradığım, cehennem ateşinde yanıyorum. Yardım et bana! Ama Blue Hills'teki evinde yaşadıklarımı hatırlayınca ruhsal diyetinde de eşit ölçüde hasis olabileceğini düşündüm. Kiliseye gitmeye devam ettim. Wanja'nın çöküşünde ve dünyanın kötülüğünde payım varmışçasına vicdan azabı çekiyor, bağışlanma için dehşetli bir ihtiyaç duyuyordum. Hatta bir defasında karıma mektup yazdım. Onun yolunun aslında doğru yol olduğunu görmeye başladığımı söyledim. Yolun sonuna kadar git diye son verdim mektubuma ama sonra birden yırtıp attım. Trans Afrika Yolu'ndan gelip geçenlere ve turistlere portakal, koyun postu ve mantar satan Abdulla'nın yanına giderdim çoğu zaman. Sakat. Wanja bir keresinde, 'Hepimiz Abdulla gibiyiz ama sakat olan bedenimiz değil ruhumuz' demişti."

"Tam o sıralarda korkunç haberler aldık. Avukat öldürülmüştü. Büyük bir otelden alınarak Blue Hills'ten yaklaşık bir mil kadar uzağa götürülmüş, vurulmuş, cesedi sırtlanlara yem olsun diye orada bırakılmıştı. Uzun bir süredir ilk kez Karega, Wanja, Abdulla, Njuguna ve ben buluştuk. Bunu planlamamıştık. Birdenbire gelişti ve hepimiz Njuguna'nın demir çatılı evine doğru ilerledik. Karısı bize süt ikram etti ama kimse dokunmadı. Avukatın öldürülmesi hariç her şeyi konuştuk. Njuguna dışında. Sözcükler bir türlü dudaklarından dökülmüyordu: 'Bir zamanlar şehre giderken aynı yoldan geçmiştik.'

Kimse cevap vermedi. Yalnızca yoksullara yardım eden bir adamı nasıl ama nasıl öldürebildiler diye sorup duruyordum

kendime. Bu ülkedeki her *Harambee* girişimine katkısı olmuştu. Varlıklıydı ama servetini, sınıf, din, kabile ayrımı gözetmeksizin herkesle paylaşmaya çalışmıştı. Nasıl? Niçin? Sonra hepimiz kendi viranemize çekildik ve kendi kendime sordum: Ben bir öğretmen olarak, olan bitenin kapısında durarak bu hatanın sürmesine nasıl müsaade edebilirdim? Bir karar verme aşamasına gelmiştim. O pazar kiliseye gitmedim. Jerrod'ın sesinden, ayin ve dualarından nefret etmeye başlamıştım birden. Evimden Ilmorog Tepesi'ne doğru yürümeye başladım, kazaya başka bir kazayla son vermeye hazırdım. Oyun süremezdi. Sonra birden grubu gördüm. Beyaz *kanzu* giymiş, davul çalıyorlardı. Meraklı çocuklar, birkaç kadın ve erkek çevrelerini sarmıştı. Dinlemek üzere durdum. Yalvaran sesi birden dikkatimi çekti: Hepimiz günah işledik ve tanrının şanına erişemedik. Gözlerime inanamıyordum. Lillian'dı bu, dönüşüme uğramış Lillian, kadın ve erkeklerden oluşan bir grubun dua ve ayinini yönetiyor, farklı dillerde konuşuyordu. Tanrı'nın ebedî yasaları kabul edildiğinde doğacak yeni bir yeryüzünden, sınıf ve klan tanımayan, zenginle yoksulun eşitlendiği başka bir dünyadan söz ediyordu. Ne kilise, ne eğitim, ne mevki, ne sevap, hiçbirinin olmadığı bir dünya... Yalnızca yürekten kabul et ve dikkatle izle: Yeni bir yeryüzü ve yeni bir cennet. Titriyordum. Çok yalındı. Diğer yandan, başka ne doğru olabilir, anlam taşıyabilirdi? Günah işledik ve Tanrı'nın şanına erişemedik. Dünde kalan ve gelecek olan çok sayıdaki sesin, doğmakta olan bir dünyanın tüm gücüyle konuşuyordu. Yalnızca kabul et! Yalnızca kabul et! Kalbim onun sesinin ve coşkusunun etkisiyle çarpıyordu. Eğitim yok, servet yok, hayır işleri yok, yalnızca kabul ediş var. Yasayı. Ebedî yasayı. İsa'nın olduğu bu yeni hayatı artık kabul edecek misin? Sanki soru bana yöneltilmiş gibiydi. Sanki kalbimi okuyor gibiydi. Lillian'ın tam da o gün, o özel saatte karşıma çıkmış olması ne tuhaftı! Ona, gözlerine, yaşamış olduğu dönüşüme baktım ve kendi kendime sordum: Daha dün aynı dini aşk oyunlarında kullanan Lillian'ın içindeki bu güç nereden geliyordu? Tam o ânda her şeyi kavradım. Ve gerçekten de yeni bir dünya gördüm, İsa artık benim kişisel kurtarıcımdı. Dağları ve vadi-

leri aynı hizaya getirebilir, Şeytanı yere serebilir ve bu dünyayı ifade eden kötülüğü yenebilirdi. İsa ile İsa'da yeni bir hayat. Yasayı kabul ettim. Dizlerim titredi. Yere kapandım ve haykırdım: 'Kabul ediyorum, kabul ediyorum.' Minnet ve sevinçten gözlerim yaşarmıştı. Istırap, şüphe ve dünyevi zevklerin peşinde geçen yıllarım sona ermişti..."

Munira'nın sesinde Müfettiş Godfrey'i büyüleyen sakin ama sağlam bir inanç vardı. Munira ile olan sorgu ilişkisinin belirleyeci özelliği olan o bildik can sıkıntısı olmaksızın dinlemişti onu. Bu sıkıntının arkasında, elbette ki bir sorgulama, sözcükleri, cümleleri, bakışları, el ve kol hareketlerini hesaplayan ve her şeyi bir araya getirmesini sağlayacak olan bir bilgi, anahtar, bağ, imge arayan düşünce vardı. İç çekip yeniden sandalyesine oturdu, can sıkıntısı geri gelmişti:

"İlginç, çok ilginç. Ama diğer yandan Bay Munira, sanırım hâlâ Karega, Wanja ya da Abdulla'yla görüşmeye devam ediyordunuz... Merakımı bağışlayın lütfen ama siz... artık bu şer dünyadan olmadığınıza göre... yani... şey... mesela... kutsal Lillian'ın arkadaşlığını tercih ederdiniz diye düşündüm."

"Anlamıyorsunuz. Bize diğerlerinin de ışığı görmesini sağlamamız buyruldu. Her birinin bu yeni dünyayı keşfetmesini istedim..."

"Bay Munira... kafam birazcık karıştıysa bağışlayın beni tekrardan... ama... Karega da işçilere yeni bir dünyadan bahsediyordu, öyle değil mi?"

"Öyleydi" dedi Munira heyecanla. "Anlıyorsunuz, görmeye başlıyorsunuz. Onu kurtarmak istedim... Ama onu önce... ondan... kurtarmak istedim!"

Müfettiş Godfrey birden masanın yanlarını kavradı sıkıca ve adeta boğuk bir sesle araya girdi.

"Ondan mı? Ne... ne demek istiyorsunuz bununla?"

"Onun düşlerinden... Onun şeytanının düş ve hayallerinden... Onu bağışlanmaz günahı işlemekten kurtarmak..."

"Hangi günahı? Lütfen Bay Munira, açık konuşun! Hangi plan? Hangi günah? Lütfen söyleyin bana... ve acele etseniz iyi olur!"

Memurun altdudağı titriyordu. İz süren bir av köpeği gibiydi. Munira ona ve kan çanağına dönmüş gözlerine baktı ve şöyle dedi:

"Ne mi? Kibir elbette... Kendisinin ve işçilerinin kötülüğü... bu dünyayı değiştirebileceklerine dair kibir..."

Memur soluğunu bıraktı birden, tükenmiş görünüyordu. İz kokusunu yitirmişti, içinden bu yobaz öğretmen bozuntusunu ofisten dışarı atmak geldi.

"Dünyayı nasıl değiştireceğinden söz etti mi? Grevleri, iş yavaşlatma eylemlerini ve tüm bu komünist saçmalıklarını teşvik etmek dışında..."

"Ben kibrinden söz ediyorum. İnsanın, Tanrı'nın, İsa aracılığıyla yardımı olmadan kendisini değiştirebileceği, dünyayı değiştirebileceği ve yol alabileceğini düşünmesindeki kibirden bahsediyorum."

"Şimdi 'o' derken ne kastettiğinizi anlıyorum. Ama bu, onu kurtarmak istediğiniz ilk şeydi... Onu başka hangi kötülükten kurtaracaktınız?"

"Ondan!"

"Kimden?"

"Wanja'dan"

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Gizlice Wanja'yı görmeye başlamıştı. Bundan eminim."

"Nasıl?"

"Gördüm onu."

"Ne zaman?"

"Yangından yaklaşık bir hafta önce. Wanja'nın eski kulübesinde buluştular. Ama Abdulla..."

Memur tekrardan ayağa kalkmıştı. Dudakları titriyordu. Munira'ya dikti gözlerini.

"Emin misiniz? Gerçekten emin misiniz?"

"Evet. Gördüm onları" dedi usulca, bir şüphe zihnini kemiriyordu diğer yandan. Farz et ki diye düşündü, memur aniden ayağa kalkıp hızla kapıya doğru yönelirken. Avın kokusunu almıştı ve bu kez kaybetmeye hiç niyeti yoktu. Munira arkasından bağırdı.

"Dur... Bekle... Daha bitirmedim."

Memur omzunun üstünden dönüp baktı ve avının üstüne atlamaya hazır bir halde bekledi. Munira yaklaştı.

"Ne yaptınız ona? Karega'ya ne yaptınız?"

"Seni budala" diye tısladı memur. "Onu geri götürün... Daha sonra yeniden görüşeceğim..." diye talimat verdi. Ve hızla diğer hücrelere doğru yöneldi.

2. On gün önce tutuklanmış olması Karega için iki kat üzücüydü çünkü saat altı haberlerini henüz dinlemiş ve planlanan grevin, Kimeria, Chui ve Mzigo'nun öldürülmesinin ardından, Ilmorog'da oluşan gergin ortam sebebiyle yasaklanmış olduğunu öğrenmişti. Daima işverenlerin tarafını tutarlar diye düşündü öfkeyle. Grevi yasaklamak için bu kundaklama bahanesine sıkı sıkıya tutunacaklarını ve daha emekleme aşamasındaki işçi hareketine yeni bir darbe daha indireceklerini biliyordum.

Tam yirmi dört saattir bir hücrede tamamen yalnızdı. Aleyhinde hangi düzmece suçlamaları öne süreceklerini merak ediyordu. Daha önce bir kez tutuklanmıştı. O, Munira ve Abdulla, bir "eşek" heyetini şehre götürdükleri zaman. Sonra avukat onları hapisten kurtarmıştı. O kadar uzun zaman önceydi ki diye düşündü. Avukat öldürülmüştü. Avukatı hiçbir zaman tam olarak anlayamamıştı. İnsanları içtenlikle seviyordu. Neler olup bittiğini, çok az insanın yapabildiği biçimde görüp çözümleyebiliyordu. Ama... aynı zamanda da servet, toplumsal güç ve yetki onu cezbediyordu. "Anlayacağın" demişti bir keresinde Karega'ya, "Beni eğitim ya da mesleki nitelikler açısından eleştiremezler. Mücadeleye bağlılık konusunda da öyle... Daha küçücük bir çocukken *batuni* yeminini etmiştim ve savaşan taraflar arasında arabuluculuk yapardım. İzci kılığında serbest alanlara rahatça girip çıkardım. Beni mülkiyet konusunda da eleştiremezler. Benim bir *Kaggia* olduğumu iddia edemezler." Yaptığı sözcük oyununa gülmüştü. "Bu sebeple de hiç korkmadan yoksullar adına, toprak, mülkiyet reformu ve malvarlığına getirilecek sınırlamalarla ilgili konuşabilirim. Bir kişiye bir büfe... Bir kişiye bir *shamba*, böyle şeyler işte... Bir kişiye, bir iş..." Vahşice öldürülüşü, tüm

yurdu olduğu gibi Karega'yı da şoke etmişti. Nasıl da iyi bir soydan geliyordu... Günahları ve sevaplarıyla, Kenya tarihindeki, varlıklı ama cesur ve fedakâr kadın ve erkekler arasında, yüzyılın başında, incik boncuk ve patiska rüşvetine, Beyazların koruması altına girmenin cazibesine rağmen, istilacı kolonyalist sürülerin yanında yer almayarak, halkla birlikte savaşarak ölen kimi feodal *mbari* beyleri arasında, otuzlar ve ellilerde, sahip oldukları eğitim ve servete rağmen, Britanyalıdan gelecek üç beş lütuf uğruna halkına ihanet etmeyi reddedenler arasında, o, en iyi ve en cesur olanıydı. Merkez Polis Karakolu'ndan tahliye edilmelerinde ve mahkemeden beraat etmelerinde avukatın oynadığı rolü anımsayınca, "Ah, uzun bir zaman önceydi" diye düşündü yeniden. Bu sahneler artık başka bir ülkedeki uzak manzaraların soluk çizgileri gibi görünüyorlardı. Bir zamanlar hiç durmadan Afrika'nın geçmiş zaferlerinden ve büyük feodal kültürlerinden konuşabilen içindeki o hayalperesti de tanıyamıyordu artık. Tüm bu zaferleri bilmek, ancak bir günlük açlığı ya da bir saatlik susuzluğu yatıştırmaya ya da çıplak bir çocuğu giydirmeye yetermiş gibi hissediyordu artık. Neticede, Britanyalı büyük patronlar ve onların misyoner müneccimleri, bir zamanlar Çinlilere afyon satıp kullanmalarını sağlayarak Çin'i sömürgeleştirip aşağılamışlar, bu zehri ithal etmeyi reddettiklerinde de onları sopadan geçirmişlerdi. Bu arada, Britanyalı âlimler, Çin'in büyük feodal kültürlerinin türküsünü söylerken, altın, sanat eseri ve parşömen biçimindeki kanıtlarını çalarak Londra'ya götürüyorlardı. Mısır'da, Hindistan'da, Suriye ve Irak'ta da aynı şeyler yaşanmıştı... Tanrı Filistin'de doğduğu halde, orada da... Bunu biliyor olmak hiçbir zaman Avrupalı savaş tüccarlarını caydırmadı. Ve Çin kurtarıldı; geçmişin büyük kültürlerini sözcüklere döken şairler ve âşıklar tarafından değil, daha güzel günler umuduyla savaşan işçiler tarafından. Hayır, bir halkın yalnızca geçmişte kalan zaferleri değil, aynı zamanda, çoğunluğa gözyaşı, birkaç kişiye ise kahkaha getiren hataları düzeltmek için bugün verdikleri mücade ve savaşların şan ve şerefi de önemliydi. Nyakinyua'yı dinledikten sonra kendisini öylesine etkilemiş olan Ilmorog'un geçmiş başarıları artık

yoktu. Zaman nasıl da uçup gitmiş diye düşündü; yalnızca on sene içinde Ilmoroglu köylüler topraklarından sürülmüş, bazıları işçiler ordusuna katılmış, kimisi hem tarlada hem fabrikada çalışır hale gelmişti. Kimileri ise ya Trans Afrika Yolu'nun kenarında, kendilerine bile ait olmayan kulübe ve mezbelelerde küçük esnafa dönüşmüş, ya da çalıntı silahları ve yıpranmış bedenleriyle hiç ayırt etmeksizin birbirlerinden ve herkesten –işçiler, çiftçiler, fabrika sahipleri, Siyahlar, Beyazlar– geçimini sağlayan suçlu ve fahişelere dönüşmüşlerdi. *Sufuria*'lar, *karai*'ler, tenekeden su kapları, tavuklar için yemlikler yaparak şansını deneyenlerle, ayakkabıcılar ve marangozlar da olmadı değil. Ancak aynı malları üreterek kendilerini ticaretin dışına iten daha organize ve büyük ölçekli işletmelerin karşısında ne kadar daha ayakta kalabileceklerdi? Sığırtmaçlar da çok benzer bir akıbete uğramışlardı. Kimisi ölmüştü. Kimisi turistler için yakın zamanda yapılan kapalı av alanlarından daha da uzak ve çorak alanlara gönderilmişti. Kimisi ise buğday tarlalarında ya da daha varlıklı köylülere ait çiftliklerde kiralık işçiye dönüşmüşlerdi. Hepsinin ardında da, yaşanan değişimlerin abideleri olarak Trans Afrika Yolu ile Afrika Ekonomi Bankası'nın iki katlı binası vardı.

Dönüşünün ilk günlerinde tüm bu değişimleri fark etmiş ve görmüştü çünkü o, Nyakinyua'nın, efsanevi Mwathi'nin, Njuguna ile Ruoro'nun Ilmorog'unu tanımıştı. Bir zamanlar bulunduğu yerleri düşününce hep aynı modeli görüyordu: Kimi yerlerde hızlı, kiminde yavaş gelişiyor ama hepsinde bir biçimde ortaya çıkıyordu. Dönebileceği başka bir yer yoktu. Daha fazla eğitim mi? Şansını kaybetmişti. Ayrıca, kendi gözleri ve elleriyle deneyimlediğinin ötesinde öğreneceği başka ne kalmıştı? Toprak mı? Toprak da yoktu. Topraksız bir ailede doğmuştu. Ama ya toprağı olanlar? Daha ne kadar süre ellerindeki toprak her erkek evlat bir parça alabilsin diye parçalara ve o parçalar da daha küçük parçalara bölünmeye devam edecekti? Hem neden bir toprak parçası, Kenya demek olan herhangi bir toprak parçası birisine ait olmak zorundaydı? Kenya, toprak, halkın ortak *shamba*'sı idi. Ve halka ait olanın, yalnızca birkaç kişi, bir kesim ya da bir millet tarafından miras

yoluyla devralınması kesinlike bir hak olamazdı, tıpkı erkek ve kız evlatlardan sadece birkaçının ana babasını sahiplenip tekelleştirmesi gibi bir durumdu bu. İçinde bulunduğu durumla barışık olması Karega için çok daha iyiydi. Çünkü bugün sahip olduğu tek şey elleri idi, yaratıcı gücünü onu kim satın alırsa ona satar, sonra da en azından binlerce parmakla birlikte üretmiş olduklarından paylarına düşeni teminat altına almada diğer tüm ellerle birleşirdi.

En azından Wanja'nın durağan bakış açısını kabul etmez, edemezdi. Fazlasıyla acımasızdı, yalnızca umutsuzluğa, intihara ya da karşılıklı yıkıma yol açabilirdi. İnsanın ancak kendi pisliğini başkasının üzerine sürerek temiz kalabildiği bir dünyanın ne anlamı vardı? İnsanın ancak kendi cüzzam mikrobunu başkasına taşıtarak sağlıklı kalabildiği bir dünyanın ne anlamı vardı? İnsanın ancak başkalarına fahişelik yaptırarak aziz, ahlaklı ve namuslu kalabildiği bir dünyanın peki? Hem neden birkaç kişinin temizliğinin, sağlığının, kutsallığının ve servetinin kurbanı olanların, her zaman paylarına düşeni kabul etmesi bekleniyordu? Tarihten alınacak ders aslında şuydu: Sözde kurbanlar, yoksullar, mazlumlar, kitleler, baskı ve sömürüye son vermek için daima ok ve mızraklarla, elleriyle, cesaret ve umut şarkılarıyla savaşmışlardı; insana yakışır bir dünya gelene dek mücadeleye devam edeceklerdi; iyiliğin, güzelliğin, gücün ve cesaretin insanın ne kadar şeytani olabileceğinde ya da başkalarına zulmetmek için ne kadar gücü olduğunda değil, yalnızca daha insancıl, insanın kültür ve bilimde, tüm çağlar ve iklimlerde yaşamış atalarından devraldığı yaratıcı dehasının yalnızca birkaç kişinin tekelinde olmadığı, farklı farklı renklerdeki bütün çiçekler olgunlaşıp meyve ve tohum verebilsin diye herkesin kullanımına açık olduğu bir dünya yaratmaya sağladığı katkıda görüldüğü günler gelene dek... Tohumlar toprağa ekilecek, bir kez daha güneş ışığında ve yağmurda filizlenip çiçek açacaklardı. Abdulla bir kardeş seçebildiyse şayet, neden onlar da aynısını yapamasındı? Alınterinde, emekte, mücadelede kız ve erkek kardeşler seçip, birbirini destekleyerek, o krallık için uğraş vermek!

Bu fikirler Theng'eta Bira Fabrikası'nda sayım memuru olarak çalıştığı altı aylık dönemde olgunlaştı. Üretim hattından gelen şişeleri denetliyordu. Ayrıca müşterilerin kamyonlarına yüklenen sandıkların sayılmasına da yardım ediyordu. Ona "suskun" adını takmışlardı çünkü sessizce, gözlemleyerek, notlar alarak, arada bir de bir iki işçiyle tartışarak çalışıyordu. Hepsi buydu. Artık içmeyi de bırakmıştı çünkü alkol enerjisini tüketip dikkatini azaltıyordu. Ama barlara sık sık gidiyor, müzik kutusuna bir iki şilin atarak sevdiği parçaları dinliyor, yeni çıkan şarkıcı ve şairleri takip ediyordu. Müzik kutusu canlı orkestraların sonunu getirmişti. Kimi zaman artık birer genç adam olmuş eski öğrencileriyle de karşılaşırdı. Ona *Mwalimu* derlerdi ama o, dememeleri için onları vazgeçirmeye çalışırdı. Fabrikanın işleyişini denetledikten sonra orada kalmayı seven Chui, Kimeria ve Mzigo'nun uğrama ihtimalinin olduğu barlara gitmekten kaçınırdı yalnızca. Bir iki kez Turist Köyü'ne de gitti. Eski nesillerin dans ve şarkılarını severdi. Ancak Nderi wa Riera ile Alman ve Yunan mal sahiplerinden oluşan yönetim kurulu üyelerinin onları nasıl mumyalaştırdığını, tüm his ve duygulardan yoksun bıraktığını, safari şapkalı şişman turistlerin ellerinde fotoğraf makineleri ve ağızlarında çikletleriyle, bu akrobatik hiçliğe nasıl alkış tutup sevinç çığlıkları attığını görünce tiksinip bir daha asla oraya gitmeyeceğine dair yemin etmişti. İşçileri gözlemlemiş, bölünmüş olduklarını görmüştü. Dilsel anklav, klan ve bölgelerinden nasıl da gurur duyuyorlardı! Ortaya çıkan herhangi bir lideri, mevcut işlerin kendi klan ya da dil gruplarından olanlara paylaştırılmasında destek mi yoksa köstek mi olacağı bağlamında görme eğiliminde olduklarını konuşmalarından anlayabiliyordu. Erkek işçiler, kadın işçilerden daha iyi durumda olduklarını düşünüyor gibiydiler çünkü biraz daha fazla ücret alıyor ve belli işlerde tercih ediliyorlardı. Kadınların daha düşük ücret alıp, daha ağır işlerde çalıştırılmayı hak ettikleri görüşündeydiler sanki. Gürültü ve kahkahalar arasında, kadınların gerçek işinin sırtüstü yatıp bacaklarını açarak erkeğin zevk âlemine geçişini sağlamak olduğunu ileri sürüyorlardı.

Mevzuya nereden yaklaşıp saldıracağını biliyordu artık Karega. Kabul görmek ve alınterlerinin tam karşılığını talep etmek istiyorlarsa, bu bölünmüşlükler sona ermek zorundaydı. Böylece, nereden geldiği belli olmayan broşürler ortaya çıkmaya başladı. Anafikir hepsinde aynıydı. İşçilerin tamamı makinelerin ve Yeni Yol'un çocuklarıydı. Bir işçinin bu sömürü oyununa nereden geldiği makine sahibinin umurunda değildi. Ancak makine ve Yeni Yol da işçilerin çocuklarıydı çünkü yolu ve fabrikayı inşa eden onların alınteriydi ve tüm tesisi enerji ve gayretleriyle ayakta tutan yine onlardı. Makine onların ne kadar babasıysa, onlar da makinenin o kadar babasıydılar ve gelecekteki savaş, makineyi ve onun ürünlerini kimin denetleyeceğiyle ilgili olacaktı. Alınteriyle makineleri çalıştıranların mı, yoksa gücünü bankadan alan ve ekip biçmedikleri halde hasadı kaldırmaya gelenlerin mi? Her tartışma, emeğin, başka işçilerden çalınmış olan sermaye tarafından sömürülmesi konusu etrafında dönüyordu. Bu kadar az kişinin, böylesine çok sayıdaki insanın yaşam ve ölümü üzerinden güce sahip olması hak mıydı?

Altı ay sonra insanlar fabrikada bir şeyler olduğunu fark ettiler birden. İşçiler ikili üçlü gruplar halinde bir araya gelip tartışıyorlardı. Her broşür ateşli yeni bir tartışmaya konu oluyor, fabrikada gizlice elden ele dolaşıyordu. Beyin takımında yer alan birkaç kişi hariç kimse broşürlerin kaynağını bilmiyordu. Ancak broşürlerde söylenenler doğru olduğundan işçiler nereden geldiği ve kaynağının ne olduğuyla ilgilenmiyorlardı. İlk adım olarak bir birlik kurmaya karar verdiler. Müdürler ve yönetim gafil avlandılar. Daha dün koyun gibi itaatkâr olan, maaşlarını *Theng'eta*'ya yatırıp aralarında itişip duran işçilerden gelen bu vızıltı da neyin nesiydi? İlk sürtüşme Theng'eta Bira Fabrikası İşçi Birliği'nin tasdik ve tesciliyle ilgili olarak yaşandı. İşçiler birlikte hareket edip greve gittiler. Yönetim Kurulu teslim oldu. Neticede ülkedeki diğer tüm birlikler işverenlerce etkisiz hale getirilmişlerdi. Ancak bir günah keçisi de bulmak zorundaydılar. Karega, kâğıt üzerinde yalnızca bir komite üyesi olarak göründüğü halde işten çıkarıldı. Yönetim bir biçimde geçmişini deşmişti. Ama işten

çıkarılması ona popülerlik kazandırdı ve derhal Birlik'in tam zamanlı, ücretli Genel Sekreteri seçildi.

Bira Fabrikası İşçi Birliği'nin zaferi, o zamana kadar halim selim olan Ilmorog işçileri üzerinde sarsıcı bir etki yapmıştı. Bar kızları bile kendi birliklerini ister oldular birden. Kadın dansçılar, Turist Dançıları Birliği çatısı altında birleşerek sanatları karşılığında daha yüksek ücret talep etmeye başladılar. Onları tarım işçileri izledi. Ilmorog'da mühim şeyler oluyordu, işverenler sarsılmış, endişeye kapılmışlardı.

İşte o zaman Karega'nın gerçek sorunları başladı. İşverenler nifak tohumları ekmeye giriştiler. Ulusal ve bölgesel düzeyde aşırı milliyetçiliği desteklediler. Bu işe yaramayınca, bazı işçileri, özellikle de en sözünü sakınmayanları terfi ettirip yönetici yaptılar. Kanun onların greve gitmelerine izin vermiyordu. Diğer işçiler bir iki hisse satın almaya teşvik edildiler, böylece şirket kendilerine aitmiş gibi hissedeceklerdi. Buna rağmen ya da tartışmaların, çalışma gruplarının ve broşürlerin çoğalması sayesinde işçi birliği gücünü korudu.

Ama en büyük tehdit, son derece eşitlikçi bir anlayışla ortaya çıkan yeni, karizmatik bir dinsel hareketten geldi. Örgütlü kilisenin ikiyüzlülüğüne karşıydı. Onlara göre, zenginle yoksul, işçi ile işveren arasında fark yoktu... Yalnızca İsa'nın kabul edilmesiydi aslolan. İsa kurtarıcıydı. İtaat edilmesi gereken tek gerçek yasa sevgi idi. Bu dünyanın çatışma ve ihtilaflarından kaçınmak gerekiyordu. Bu dünya öteki dünyanın çarpık bir imgesinden ibaretti. Şeytan tarafından bozulmuş bir imge. Bu nedenle de anlamlı tek savaş Şeytana karşı verilen manevi savaştı. Harekete mensup kızların farklı diller konuşabildiklerini, İsa ile iletişim kurabildiklerini ve imanla iyi edebildiklerini iddia ettikleri toplantılar düzenlediler. Lillian onlara liderlik ediyordu.

Bu akım bir süreliğine pek çok işçinin aklını çeldi. Hatta kimisi, Tanrı'nın Krallığının çok yakınında olduğuna inanarak Birlik'ten istifa etti.

Karega buna karşı da savaşılması gerektiğini biliyordu. Dünyevi ve dinsel mücadeleler arasındaki ayrımı göstermek için her zaman "Sezar'ın hakkı Sezar'a" sözünü tekrarlar ve

insanın bunlardan birini dışlamamasının gereğini vurgulardı. Ama içten içe dinin, herhangi bir dinin işçilere karşı kullanılan bir silah olduğunu bilirdi!

En çok da Munira canını sıkıyordu. Karega'yı yalnız bırakmıyor, her fırsatta karşısına çıkıp dünyevi mücadeleyi bırakıp insanların kalplerini değiştirmesini öğütlüyordu. Şayet tüm işçiler İsa'nın yolundan giderlerse o zaman bencillik kalmazdı. Karega'nın sabrı kalmamıştı, ona karşı sert sözcükler kullanmak durumunda kalıyordu. Bir iki kez açık açık kendisini yalnız bırakmasını söyledi ama Munira işitmedi. O kadar çok üsteliyordu ki, Karega kendisini izlemesi için tutulmuş olup olmayacağını merak etmeye başladı. Daha sonra Karega, hareketin, müritlerini ücretlerinin onda birini vermeye zorlayarak çok miktarda para kazanan Amerika'daki bazı kiliseler tarafından mali olarak desteklendiğini öğrendi. Bunun bir miktarı daha sonra, Amerika'daki ana hareketin *Harambee* kilise inşaası çabalarına yaptığı katkı olarak geri verilecekti. Müritlerin okumaya teşvik edildiği kitaplar ilginçti: Wurmbrand'ın *Tortured by Christ* adlı kitabı, Billy Graham'ın *World Aflame* adlı eseri ve Amerika'da basılmış, komünizmden Şeytan olarak bahseden başka risaleler. İsa'nın yakın zamanda ikinci kez gelerek tüm özgürlük düşmanlarının kökünü kazıyacağı konusunda da uyarılarda bulunuyorlardı.

Bir gece Wanja, Karega'yı çağırttı. Notta yalnızca, kendisiyle buluşmak üzere eski kulübeye gelmesi yazılıydı. Sakın gelmemezlik etmesindi. Karega kendisini neden çağırdığını merak etti. İki yıldır çok fazla konuşmamışlardı... Şimdi ise onu çağırıyordu...

Ölümcül kazadan tam bir hafta önceydi bu...

Karega hücrede beklerken ona ne olduğunu, kazadan sağ çıkıp çıkamadığını merak ediyordu.

Tutuklanışından üç gün sonra polis memuru kendisini sorgulamaya başlamıştı. Epey bilgi sahibi görünüyordu. Karega'nın bilmediği şey, memurun Munira'nın notlarından yararlanmakta olduğuydu. Müfettişin kendisiyle kundaklama olayı arasında bir bağ kurmaya çalıştığı derhal belli olmuştu. Karega'nın geçmişindeki belli olaylarla özellikle ilgileniyor gibiydi. Ağabeyini nasıl kaybetmişti mesela? Koşulları bilme-

diğini, gerçekte olup bitenleri kendisine Abdulla'nın anlatmış olduğunu söyledi.

"Bu az da olsa canınızı yakmış olmalı."

"Aradan uzun zaman geçti. Ayrıca, mücadelede bir tarafı olmalı insanın. Kimse tarafsız kalamaz. Mücadele bir çeşit savaştır. Bir taraf ya kazanır ya da kaybeder. Ama kazanan taraf bile birilerini kaybetmek durumundadır."

"Mücadelelere dair oldukça bilgili görünüyorsunuz."

"Herkes bilir bu kadarını."

"Neden Siriana'dan ayrıldığınızı anlatın bana."

"Ayrılmam... ayrılmam istendi."

"Neden?"

"Adım bir greve karışmıştı."

"Anlıyorum. Okul müdürü kimdi?"

"Chui."

"Theng'eta Bira Fabrikası'nın son müdürü olan Chui."

"Ta kendisi."

"Anlıyorum. Peki bu canınızı yakmadı mı hiç?"

"Dinleyin. Neden tüm bu soruları soruyorsunuz bana?"

"Oturun, Bay Karega. Sizden saklamayacağım. Şu şekilde bakın mevzuya. Üç yönetici, sizin için oldukça özel olduğu bilinen bir kadının evinde yakılarak öldürülüyor. Siz daha yüksek ücret çağrısında bulunan bir birliğin Genel... şey... Genel Sekreterisiniz. Yöneticiler taleplerinizle ilgili karar almak üzere toplandılar. Taleplerinizin çok fazla olduğu sonucuna varıp, yeni bir grev başlatmanız halinde katılan tüm işçilerin işten atılarak yerlerine yeni işçilerin alınacağı yönünde karar aldılar. Aynı gece, tüm yöneticiler yakıldı. Ben bir polis memuruyum. Bir yargıcın aksine, herkesin suçlu olabileceği varsayımıyla hareket ederim... Ben bile suçlu olabilirim..."

"Ama size, planlanan grevle ilgili taktikleri belirlemek üzere, tüm gece boyunca devam eden bir yönetim toplantısında olduğumu söyledim."

"Biliyorum. Biliyorum. Sizi herhangi bir şeyle itham etmiyorum. Tıpkı bir doktor gibi ayıklayarak ilerliyorum. Başka bir soru sorayım size. Bir zamanlar okulda öğretmendiniz, değil mi?"

"Doğru!"

"Neden birden bıraktınız öğretmenliği?"

"Bırakmam istendi."

"Kim tarafından?"

"Mzigo!"

"Şu Theng'eta Bira Fabrikası'nın..."

"Zaten cevabı biliyorsunuz. Neden soruyorsunuz o halde?"

"Aynı şeyden bahsettiğimizden emin olmalıyım. Wanja ile olan ilişkinizden bahsedin bana!"

"Onu tanıyordum. Eskiden."

"Oldukça beklenmedik olan dönüşünüzün ardından samimi ilişkinize kaldığınız yerden devam ettiniz mi?"

"Hayır. İki farklı dünyada yaşıyorduk."

"Hiç karşılaşmadınız mı?"

Karega duraksadı.

"Hayır. İki yıl boyunca gerçek anlamda bir araya geldiğimiz söylenemez."

"Anlıyorum. Şimdi size bir şey dinleteceğim."

Duvara doğru yürüyüp bir düğmeye bastı. Bir bant kaydıydı bu. Karega kendi sesini duydu. Birlik'in son yönetim toplantısında konuşma yapıyordu: "Yeni bir dünyanın temellerini atabiliriz..."

"Ne... ne cüretle..." Gerçekten afallamıştı ve hainin kim olabileceğini merak ediyordu. Müfettiş eliyle sakin olmasını işaret etti. Teybi kapadı.

"Görüyorsunuz, Bay Karega, bizim de kendimize göre yöntemlerimiz var." Müfettiş birden masaya küt diye vurarak hipnotize etmek istermiş gibi Karega'ya dikti gözlerini: "Söyle bana. Kimeria, Mzigo ve Chui'yi kim öldürdü? Talimatları kim verdi?"

"Kendi yöntemleriniz olduğunu sanıyordum" dedi Karega yüzünü ekşiterek, adamın tereddütünü hissetmişti.

Sonraki sekiz gün boyunca bu oyunu oynadılar. Kimi zaman iki gün boyunca uyanık tutuldu. Sonra birden Müfettiş Godfrey onu soru yağmuruna tutuyordu. Sivri yorumlarıyla onu iğneliyor, kimi zaman da Karega'nın sendikacılık işine girmiş olmasına dudak büküyordu. Bazen de doğrudan tehditler

savuruyordu. Onuncu gün hücresine acımasız, muzaffer bir gülüşle geldi Müfettiş.

"Bay Karega..."

"Dinleyin. Yoruldum. Bilmem ne kadar zamandır, aynı aptalca soruları cevaplayarak burada tutuluyorum. Size sözledim, kundaklamayla ilgili hiçbir şey bilmiyorum. Kızgın ya da üzgün numarası yapmayacağım. Bu olay hepinize, patronlara birliği yok etme fırsatı veriyor. Olayla hiçbir ilgim yok. Ben insanların yok edilmesine inanmıyorum. Ülkede çok sayıda Kimeria ve Chui var. Onları sistem üretiyor. Tıpkı işçileri sistemin üretmesi gibi. Değiştirilmesi gereken sistem... ve bunu yalnızca Kenya'nın işçileri ve köylüler yapabilir."

"Ah, bu iyi işte Bay Karega. Ama sizinle işim bittiğinde göreceğiz. Şimdi size yalnızca iki üç soru soracağım. Bana dürüstçe cevap verin, sizi rahat bırakayım. Size söz veriyorum. Bana iki yıldır Wanja ile gerçek anlamda görüşmediğinizi söylüyorsunuz."

"Doğru, döndüğüm geceyi saymazsak."

"Bu üç beyefendi ile ilişkisi olduğunu -aramızda gizli saklı yok- biliyor muydunuz?"

"Herkes biliyordu."

"Onunla bir daha hiç görüşmediğinizi söylüyorsunuz."

"Evet."

"Gizlice bile olsa?"

"Hayır."

"Njuguna'nın evinde... avukatın ölümünden sonra peki?"

"Evet. Ama o gerçek bir buluşma değildi."

"Avukatı tanıyor muydunuz?"

"Evet."

"Onunla birlikte çalıştınız, değil mi?"

"Evet."

"Siz birazcık... ama bunun bir önemi yok. Şimdi, Bay Karega, hafızanızı yoklamanızı istiyorum. Yangından bir hafta önce Wanja ile buluştunuz mu?"

Karega duraksadı. Sonra "Evet" dedi.

"Anlıyorum. Neden sakladınız bunu?"

"Bir önemi yok çünkü."

"Neden?"

"Şahsi bir konu."

"Bay Karega, o gece ne konuştunuz?"

"Bunu size söyleyemem. Özel bir mesele."

"Başka gizli buluşmalarınız da oldu mu?"

"Hayır."

"Artık size nasıl inanayım?"

"Neye inanıp neye inanmayacağınızı siz bilirsiniz."

"Peki. Bay Karega, Abdulla da, bir ihtimal, bu gizli, özel buluşmaların bir parçası mıydı?"

"Size yalnızca bir kez bir araya geldiğimizi söyledim. Ve Abdulla da orada değildi."

"Bay Karega, siz bir yalancısınız." Ani bir öfkeyle, Karega'nın yüzüne iki kez vurdu. Dişlerinin arasından kan geldi. Godfrey polis memuruna seslendi.

"Onu aşağı indirin, kırmızı odaya. Biraz ilaç verin, tadımlık, daha sonra benim vereceğimden. Meşhur yedi şeritli kırbaçı hiç duydunuz mu? İşçi lideri! Sizinle bizzat ben ilgileneceğim, konuşturana dek, Trans Afrika Yolu'ndan geçerek Ilmorog'daki fabrikaya hiç gelmemiş olmayı dileyene dek, meşin kırbaçtan damla damla tuzlu ilaç tattırarak. Dışarı çıkarın onu!"

3. Abdulla büzülmüş oturuyordu bir köşede. Dokuz gündür süren sorgulamaya, arka arkaya verdiği ifadelere ve kimi zaman da gördüğü hoyratça muameleye rağmen hâlâ şaşırtıcı biçimde rahat ve sakin hissediyordu kendisini. İçinde bulunduğu durumda, birdenbire sırtından onca yılın yükünü alan tanrının –ya da ona öyle gelmişti– yol gösteren elini hissediyordu. Birisi, Abdulla'nın kendi dilek, fantezi ve niyetlerini eyleme dökmüş, böylece onu pek çok açıdan kurtarmıştı. Onu rahatsız eden tek şey Wanja'nın durumu idi. Acaba şoku tamamen atlatabilmiş miydi? Komadan ve hastaneden çıkabilmiş miydi? Bunun dışında kendisini zinde hissediyor, yaşamına, daha önceleri geleceğe bakışını, dünü ve bugünü değerlendirişini daima gölgelemiş olan yakıcı hisler olmaksızın bakabiliyordu. Mücadeleden ne beklemişti gerçekte? Beklentileri daima, gü-

zel bir düşten, belli belirsiz vaatlerden ibaret olmuştu. Tıpkı daha yüksek, daha soylu, daha yüce, uğrunda yaşamını tekrar tekrar feda edebileceği bir şeyi bekler gibi... Ilmorog'da kurduğu düşler boşa çıkmış, hayallerinin parlak alevi sönmüş, geriye yalnızca külleri kalmıştı. Eski Ilmorog'da, öteki bacağı olan eşeğiyle, koşullarında küçük bir iyileşmeydi bütün istediği. Ya da babasının, eski Limuru-Rongai'de, düşmanın meşhur işbirlikçilerinden Ragae'nin Kiambu Hastanesi'nde vurularak öldürülmesi sonrasında ceza olarak kapatılmadan önce sahip olduğu dükkân gibi bir dükkân. Eski Ilmorog'da, kısacık sürmüş de olsa, Karega'nın, Afrikalı kahramanların Avrupalıların egemenliğine karşı dört yüz yıllık direnişleri sırasında gerçekleştirdikleri eylemlere dair yaptığı konuşmalarla külleri karıştırdığı zamanlarda, korların tam olarak yok olmadığını, minicik bir alevin belirdiğini hissettiği bir dönem vardı. Karega'nın Ilmorog'dan ani gidişiyle bu bile ölmüştü. Gerçekten çocuğuymuşçasına eşeğini fena halde özleyerek, iyileşme arayışına kaldığı yerden yeniden başlamıştı Abdulla. Joseph'ın okul başarısı giderek artan bir keyif veriyordu ona. Okulun CPE sınavlarına ilk kez katılmasının ardından sonuçlar belli olunca, Joseph'ın en yüksek puanı alarak Siriana'ya yerleştiği anlaşılmıştı. Olayların bu şekilde gelişmesi, bu garip tesadüf ve tarihin tekerrür edişi karşısında, Kenya'nın küçük bir dünya olduğunu düşünmeden edemedi Abdulla!

Hüznün ve tutulmamış sözlerin ortasında, Kenyalı savaşçıların vatan ve özgürlük için döktükleri kanın uğradığı büyük ihanetin yarattığı vahşet içinde, Wanja bir diğer sevinç kaynağı olmuştu. Ilmorog'a geldiği andan itibaren kendisini kayıtsız şartsız olarak, pek çok insanda hesaplı bir reddedişin kanıtı olan merhamet kaynaklı ayrıcalıklar olmaksızın kabul etmişti hep. Yaşamı, bir sonraki günün şafağını beklemeyi daha katlanılır kılmıştı. Onunla *Theng'eta* projesinde birlikte çalışmak Abdulla'da umut barındıran düşünceler uyandırmıştı: Belki de işler yolundadır... Belki biraz parayla... bir yerlerde... belki... anılar artık acı vermez. Para, herhangi bir düşüşte yumuşak, kuştüyü yastık vazifesi görebilirdi. Belki de... belki de... hepsinin uğrunda mücadele ettiği şey buydu aslında...

Şans... Fırsatlar... Bir insan başka ne isteyebilirdi ki? Yalnızca bir fırsat... Kalanı kişinin sıkı bir çalışmaya olan yatkınlığı ve doğuştan getirdiği zekâsına kalmıştı. Böylece kendisine mantıklı bir gerekçe bulmuş ve tamamıyla Wanja'nın işbitirici sağduyusuna ve aşırı titiz yönetimine güvenerek daha sıkı çalışmıştı. Onun kararlı rehberliğinde Ilmorog birden gelişmiş gibiydi: Yeni yollar, işçi akını, bankalar, uzmanlar, dansçılar ve çok sayıda küçük esnaf ve zanaatkâr. Tüm bu değişimleri, Wanja'nın büyüsünün yol açtığı bir şey olarak görüyordu Abdulla. Ne kadın ama! Binde bir bulunur böylesi! Ne olursa olsun, Wanja, onun gözünde görünmez bir yasaya boyun eğen çok sayıdaki faaliyetin gerçek merkezi idi. Ancak bir kez daha, başarı ve zafer öylesine yakınındayken, yeni bir felakete uğradı Abdulla. Wanja'nın aile toprağını kurtarmak için atmış olduğu o onurlu ve özverili adımı alkışladı. Ama bunun Wanja'yı etkileyecek olmasından da korktu. Çünkü birden o görünmez yasayla olan kararlı ilişkisini ve uyumunu yitirmiş gibiydi. Binanın satılmasından sonra eski tesislerinde hâlâ para kazanabileceklerini, böylelikle de yeni bir yer alabileceklerini ya da inşa ettirebileceklerini ummuştu Abdulla. Neden olmasındı! Trans Afrika Yolu'nun ötesine bile geçebilirlerdi. Yolla ilgili kişisel bir şeyler hissetmişti daima. Yol, yalnızca hareket kabiliyetini artırmış olduğu için değil, aynı zamanda da eşeği yolun gelişine kurban edilmiş gibi hissettiği için de. Yeni tesisi yolun yakınında nerede kurarsa kursun, kendisini evinde hissedecekti. Ama kader ağlarını başka türlü örmüştü. Yeni Ilmorog'un açılışı Eski Ilmorog'un felaketi olmuş, bir kez daha Kimeria'nın hayaleti yoluna çıkmıştı.

Temiz olmadığı iddia edilen tesislerini kapatma talimatının gelmesinden sonraki hafta, Abdulla dükkânında, Dharamashah'ın dükkânında kalmış, net ve tutarlı bir sonuca varamadan düşünüp durmuştu. Belki de ölümünün ve ihanete uğrayışının intikamını almak için verdiği sözü tutmamış olduğu için ölüler diyarındaki Nding'uri'nin lanetiydi bu. Şayet o hafta ya da sonrasındaki hafta Kimeria Ilmorog'a gelmiş olsaydı, Abdulla kesin öldürmüş oldurdu onu. Bundan emindi. Ama Kimeria, daha şimdiden öylesine nüfuzlu bir işada-

mına dönüşmüştü ki, pek çok devir ve pazarlık müzakereleri, bankalar, sigorta şirketleri ve emlak simsarları tarafından yürütülüyordu. Bir hafta sonra Abdulla, Wanja'nın evine, geneleve gitmişti. Bir değişime uğradığını biliyordu. Bir biçimde, Wanja'nın geri dönüşü olmayacak şekilde fahişeliğe başlamış olması yüzünden kendisini hakarete uğramış gibi hissediyordu. Bu durum canını yakıyordu ama anlıyordu da. Kapıda durdu, sonra da içeri girip oturdu ve doğruca konuya girdi. Kekeledi, biraz kafası karıştı ama devam etti sözlerine: "Dinle. Lütfen. Bu işi bırak. Az miktarda param var. Son satıştan payıma düşen de duruyor. Evlen benimle. Bu halimle pek çekici sayılmam ama kader işte." Son cümleyi neredeyse mahcubiyet içinde, yutar gibi söyledi ve bitirdi sözlerini. Wanja ayağa kalktı, arkasını dönüp içerideki bir odaya doğru ilerledi. Sonra geri geldi. Sakindi. "Kendimi adadığım şeye karşı kalbim kupkuru. Denedim biliyorsun. Eski *Theng'eta* tesislerinin bir parçası olan bu kızları sokağa mı atsaydım? Onların bedenlerinden yararlanacak olan başkalarının kucağına mı itseydim? Hayır, bunu onların iyiliği için yapmıyorum. Bundan böyle artık hep 'Önce Wanja' olacak. Dostluğuna değer verdim. Umarım dost olarak kalabiliriz. Ama bu benim meselem. Ben hallederim." Abdulla bunu bekliyordu ama yine de duymak kolay olmadı.

Çok sayıda iş denedi tek başına. Yasadışı *Chang'aa* ve *Theng'eta* mayalama işine girdi. Ama bölgede yeni bir polis karakolu kurulmuştu ve pek çok kez tutuklandı. Tomar tomar para ödeyerek mahkûmiyetten kurtuldu. Sonra Yeni Ilmorog'da bir bina kiralamayı denedi. Wanja ile olan kazançlı ortaklığı sırasında biriktirmiş olduğu neredeyse tüm sermayeyi koydu bu işe. Ama işçiler çoğunlukla veresiye alışveriş yapıyorlar ve ödemelerini de vaktinde yapmıyorlardı, bu nedenle de stokları artacağına durmadan azalıyordu. Yakınlarda bir süpermarket açıldı. Bu sert rekabete ayak uyduramadı. Dükkânı kapadı ve sokaklara geri döndü, neredeyse bir dilenci gibi. Yeni *Theng'eta* tesisinin gitgide büyüyüşünü izledi, o ve onun gibilerle alay edilmesi kaderdi. Portakal satın alıp, onları gelip geçen motorculara satacak kadar parası vardı sadece. Portakal

ve arada bir de koyun postu. Karega olsa, kaderin bu yeni cilvesi karşısında nasıl da gülerdi bana diye düşünüyordu.

İçmeye ve sarhoş olmaya başladı. Hiçbir şey bilmek ya da hatırlamak, çevresinde olup bitenler üzerinde düşünmek ya da bir şeyler hissetmek istemiyordu. Portakal satıyor, elde ettiği küçük kârla kendisine içki alıyordu. Hafta sonları ise Yeni Ilmorog Bar ve Restoran'ına gidiyordu çünkü Kimeria ve grubunun, Ilmorog'a arada bir geldiklerinde içki ve kızarmış keçi eti için gittikleri yer orasıydı. Barın sahibi eski bir idari memurdu ve barda daima bir çekim merkezi olan güzel kızlar çalıştırıyordu. Abdulla artık Kimeria'yı öldürmek ya da onu lanetlemek istemiyordu. Kaderin böylesine sevdiği bir adama bakarak gözlerini doyuruyordu yalnızca. Başka bir tavır sergilemenin ne anlamı vardı ki hem? Kimeria haklı çıkmıştı. Akıllıca seçimler yapmıştı. Abdulla bir kez daha tanınan birine dönüştü ama bu kez bir ayyaş ve portakal, koyun postu satıcısı olarak. Öylesine iyi tanınıyordu ki Kimeria bile bir iki kez bulunduğu tarafa doğru başıyla selam vermişti, elbette gerçekte kim olduğunu bilmeksizin. Abdulla'nın asla yapmadığı tek şey, birisinin kendisine içki ısmarlamasına fırsat vermekti. Gece geç vakit barakasına vardığında yatağın üzerine uzanır, yalnızlık ve karanlık içinde Nding'uri ile dalga geçmeye, onu küçümsemeye başlardı: İntikamını alacağımı sandın yani. Ha! Ha! Ha! Benden de aptalmışsın sen. Ne hakkın vardı ölmeye? Öl! Öl! Bir daha, bir daha öl! Bir başına öl ve ne benim ne de bir başkasının seni gömmesini bekleme! Ben, Abdulla, yaşayacak ve *Theng'eta* ile günümü gün edeceğim. *Theng'eta* ile *Theng'a Theng'a*. Bak! Munira'nın reklamını reddettik, şimdi ise milli slogan haline geldi. Munira, ahmağın teki ama kötü biri değil. Hayır, hem de hiç değil. Artık birlikte içiyoruz, fıkralar anlatıyoruz birbirimize ve okul bahçesindeki bok dağını hatırlatmamı hiç umursamıyor. Gülüyor musun? Gül! Ama artık insanların tepelerine ve hayatlarına sıçmanın daha iyi olduğunu biliyorum. Özgürlüğün nimetlerinden yararlanacağım: *Theng'eta*, *Chang'aa*. Yırtık pırtık, kirli giysilerim mi? İçebildiğim ve payıma düşeni ödeyebildiğim müddetçe ne fark eder ki? Kimeria, Mzigo ve Chui benim dükkânın keyfini çıkarsın.

Çalmadılar ya! Yalnızca akıllıca davrandılar, en azından Kimeria öyle davrandı. Bilgeliği nedeniyle onu suçlamayacağım. Hayır, ben, Abdulla, bunu yapmayacağım. Bırakalım kendi payının, özgürlüğünün nimetlerini yesin, Wanja da dahil! Wanjaaaaa! Sen, mezarında, Wanja'nın onu yeniden kabul edeceğini tahmin edebilir miydin? Kendisine yaptığını iddia ettiği onca şeyden sonra... Wanja da akıllı. Para yüzünden... Para yüzünden... Nding'uri... Para ver bana, bin kez alırım intikamını. Cebimde para yoksa kılımı kıpırdatmam. Sonra, göğsünü yumruklardı Abdulla. Hayır, yanlış anlama. Milli bir dava uğruna bacağımı kaybedecek kadar aptalmışım ben de. Diyorum ki: Anneler, Avrupalı kasapların kokuşmuş ayak işlerine koşmak varken, ne hakla çocuklarını savaş alanına göndermişler? Aptal hepsi. Bırakalım yararlansınlar Wanja'dan.

Ender görüyordu Wanja'yı. Arada bir giderdi ona, bir hanımefendiydi artık. Ama onun karşısında asla bir hanımefendiyi oynamazdı. Onu hep sıcak karşılardı doğrusu. Bir keresinde kendisine kıyafet alması için para vermeye çalışmıştı. Sokaktaydılar. Abdulla bacağının üzerinde dimdik durmaya çalışmış, ilk banknotu alıp paramparça etmiş, aksaya aksaya uzaklaşmıştı oradan. Muhtemelen Kimeria'nın vermiş olduğu parayla giyinecek kadar aşağılık mıydı? Ama sonraları davranışından utandı. Joseph'ın okul ücretini artık Wanja'nın ödediğini çok iyi biliyordu. Her halükârda, onu suçlamıyordu. Oyunu kuralına göre oynuyordu o sadece.

Bir keresinde onunla, halkın arasına karıştığı ender zamanlardan birinde karşılaştı ve seçmiş olduğu oyunda çok az kadının onu yenebileceğini itiraf etmek zorunda kaldı. Yeni bir golf kulübünün tesislerinde, yarışların bitişini kutlamak ve *Theng'eta* projesine para yatırmış olan İngiliz-Amerikan Cin Firması'nın Genel Müdürü Sir Swallow Bloodall'u karşılamak üzere verilen bir partiydi bu. Bunun, yerli halktan olanlarla yapılan en başarılı ortaklık girişimlerinden biri olduğu söyleniyordu. Çok sayıda ileri gelen bu işe girmişti: Avrupalı, Asyalı, aralarında milletvekili Nderi wa Riera ve KCO'dan yandaşlarının da -Koca Göbek ve Böcek- olduğu Afrikalılar. Ilmorog halkının çift halatlı çitlerin arasından bakmasına izin

verilmişti. Wanja uzun bir kokteyl elbisesi giymiş, başına büyük bir Afro peruk takmış, parmaklarını da yüzük ve ucuz taşlarla süslemişti. Herkesi diken üstünde tutuyordu bir biçimde. Birine fısıldarken hafifçe saçlarına dokunuyor, bir başkasına umursamaz tavırlarla gülümserken fal taşı gibi açılmış gözleriyle bir diğerini inceliyordu. Sir Swallow Bloodall, golf ve kriketin, yatırım için son derece elzem olan bir istikrar ve karşılıklı iyi niyet iklimi yarattığını söyleyince herkes alkışladı. El çırpıp, yabancı sermaye ve teknik uzmanlıkla, pazarı ve siyasi koşulları iyi bilen yerli işadamları arasında kurulacak daha fazla ortaklığın selameti ve geleceği için kadeh kaldırmak üzere ayağa kalktılar.

Abdulla oradan uzaklaştı.

O günlerde en iyi arkadaşı Munira idi. Birlikte içerler, arada bir de Abdulla, Wanja'yı öven ve Yeni Ilmorog'un doğuşunu anlatan bir şarkı söylemeye başlardı birden.

Sonra Karega döndü ve Munira bir yobaza dönüştü. Abdulla artık yalnızdı. Munira kendisini takip eder, İsa'nın yolunda yeni dünyalardan söz ederdi. Bir defasında Karega ile Mau Mau savaşı hakkında tartışırken –Beyazların elindeki dağlık arazilerin Siyahların mülkiyetine geçmesi, devlet kurumlarında ve ticari faaliyetlerde ırk ayırımının sona ermesi gibi konularla ilgiliydi tartışma– Karega da yeni dünyalardan bahsetmişti. Her ikisi de aptaldı. Başka dünya diye bir şey yoktu. Sadece bu dünya vardı. Ve o, Abdulla, ucuz *Theng'eta* içip şarkı söylemeye bu yegâne dünyada devam edecekti.

Tüm bunları, intikam almaya dair tüm düşüncelerini yitirmiş olduğunu göstermeye çalışarak dürüstlükle anlattı polis memuruna. Birden tüm hislerin geri gelip de dayanılmaz bir baskı yaptığı o vahim gün hariç... Ama memura, bunun, yalnızca bir hafta önce kendisinin de kendi dünyasını, yeni bir dünyayı keşfettiği için olduğunu söyleyemedi.

Bir mektup alıp da cebine koyduğu ve akşam, tam yatağa gitmek üzereyken okuduğu bir cuma günüydü. Joseph'tandı mektup. EAACE deneme sınavının sonuçları belli olmuş, altı puanla birinci olmuştu. Abdulla ne EAACE deneme sınavının ne olduğunu ne de altı puanın ne anlama geldiğini biliyordu.

Ama Joseph'ın Siriana'nın en iyilerinden olduğunu görüyordu. Birden, yaşamındaki olayların bu şekilde, böylesine keder dolu bir biçimde gelişmiş olmasında ani bir sıcaklık ve keyif hissetti. Bunu birisiyle paylaşmak istedi ve aklına Wanja geldi. Parasını yırttığı günü hatırladı, vaktinde yardım eli uzatmış oluşunu takdirle karşıladığını gösterebilmesi için bir fırsat doğmuştu işte. Wanja'nın ahşap genelevine doğru ilerlerken yolda Karega ile karşılaştı. Kendisini tebrik etti ve Wanja'nın kulübede olduğunu söyledi. Onu ağlarken buldu. Ama ona haberi verince birden ağlamayı kesti ve gözyaşları arasında gülümsedi. Tıpkı eski günlerde olduğu gibi gecenin geç saatlerine kadar sohbet ettiler. Ama bu kez Wanja'ya sokuldu ve o da itiraz etmedi. Eski dünyanın yuvarlanıp gittiğini hissetme sırası Abdulla'daydı bu defa.

İşte bu nedenle, o ölümcül cumartesi günü kendisini harika hissederek kalkmıştı yataktan, havada mutluluk hissi vardı. Bir hafta boyunca böyle hissetti Abdulla. İçkiye elini bile sürmedi. Wanja ona yeniden hayat vermişti ve yaşamını *Theng'eta* ile harcamayı artık anlamsız buluyordu. Bunu taçlandırmak için bu gece onu çağırıyordu Wanja. Kulübesinde olmayacaktı ama Abdulla öteki evde olmasını umursamadı. Zamanla, fahişelik işini bırakması konusunda onu ikna bile edebilirdi. Artık varlıklıydı, hatta evi yakıp taş bir bina dikebilirdi. Islık çalıp şarkı söylüyordu. Munira'nın başka bir dünyadan söz edişiyle nasıl dalga geçebilmişti? Artık onun için yalnızca bir kadın başka bir dünyayı ifade edebilirdi. Dış hatları, vadileri, nehir ve akarsuları, tepe ve sırtları, dağları, dönemeçleri, sarp iniş çıkışları ve hepsinin ötesinde de gizli yaşam pınarlarının devinimleri... Hangi kâşif, erkeklerin tüm böbürlenmelerine rağmen, bu dünyanın her köşesine dokunmuş ve ondaki tüm pınarlardan içmiş olduğunu iddia edebilirdi? Bırakalım başkaları kendi dünyalarıyla baş başa kalsınlar: Düz, gri, kıvrımsız, umulmadık dönemeç ya da sürprizlerden yoksun, öylesine bildik... Kadın bir dünyaydı, dünyanın ta kendisiydi. Tıraş oldu, az kirli, yırtık ve yıpranmış olanı bulmak için bir sürü kıyafet denedi. Gece vakti olup da ikinci keşif yolculu-

ğuna çıkana kadar kendisini nasıl zaptedeceğini bilemiyordu. Öğlen vakti sokaklara dolaşmaya çıktı. Biraz müzik dinlemek için Yeni Ilmorog Bar ve Restoran'ına doğru tırmandı. İşte o zaman, aşağılara doğru bakarken Kimeria'nın Mercedes'ini ve bekleyen şoförünü gördü. Ardından Mzigo ve Chui'ye ait diğer araçları gördü. Bugün, Theng'eta İşçi Birliği'nin talepleriyle ilgili karar almak üzere Yönetim Kurulu'nun toplanacağı gündü. Tıpkı ani bir ısı dalgasının geçişi gibi bir düşünce geldi geçti zihninden. Şayet sözcüklere dökülecek olsa şöyle bir şey olurdu: Kimeria bu gece Wanja'nın yerine gidebilir.

Bir baş dönmesi hissetti. Başı döndükçe dönüyor, etrafını, kargaşa ve haksızlıktan mürekkep bir dünya sarıyordu. Düşeceğini sandı, balkon demirine tutundu. Birkaç saniye boyunca kontrolünü yitirmişçesine, bir hiçmişçesine, insan görünümünde içi boş bir kabuktan ibaretmişçesine imgeler birbirini kovaladı. Hayır. Kesik kesik soluyan, burnu ıslak, dışarı sarkıttığı dilinden salyalar akan bir köpekti o. Kendisini çağıran efendisine kesik kesik havlıyordu şimdi de. Hayır. O bir köpek değildi. Nixon tarafından kucaklanan Mobutu idi. Nixon, Amerikalı işadamlarıyla paraşütçülere Zaire'deki petrol, altın, bakır ve uranyumu çabucak ele geçirmeleri için kaş göz işareti yaparken, yardım isteme misyonunda nasıl da mutlu görünüyordu Mobutu! Obote'yi devirdikten sonra Kraliçe tarafından kabul edilen Âmin'di. Hayır, ahi ahi diye anıran kendi eşeğiydi, efendisi için sırtına yüklenen yük ne kadar ağır olursa olsun görev duygusuyla hepsini taşıyordu. Öylesine çok şey, öylesine farklı farklı insanlardı ki, bir tek kendisi değildi. Aynı zamanda da kendisini güçsüz hissediyordu, sanki erkekliğinin son parçasını da yitiriyormuş gibiydi. Kendisine, balkonun demirine tutunarak çok çabaladı, gözünde büyüyerek tehdit edici hale gelmelerini önlemek için tüm bu imgelere hükmetmeye, onları bir bakış açısı çerçevesinde denetimi altına almaya çalıştı. Yanından geçen bir bar kızı, neyin var Abdulla diye sordu. Yanıt vermedi, veremedi. Sağlam bacağı yavaş yavaş gücünü yeniden kazandı, güneşin beynini sulandıran ısı dalgaları dağıldı. Aksaya aksaya merdivenlerden indi, bekleyen arabaları geçip evine ulaştı. Bir sandığın üzerine

oturdu. Önceki cuma günü Joseph'dan gelmiş olan mektubu çıkardı ve yeniden okudu. Sonra yerine koydu. Bir damla, tek bir damla gözyaşı süzüldü yanaklarından. Hızla siliverdi. Bir kaptan soğuk su döktü tek eline ve yüzünü yıkadı. Birden bir duruluk, bir sükûnet hissetti içinde. On altı yıllık sis dağılmıştı. Kıskançlık falan hissetmiyordu artık. Yalnızca ta içinde bir yerlerde bu gece, bu cumartesi gecesi, Kimeria'nın öleceğini biliyordu. Ancak o zaman kendisine erkek deme hakkını yeniden elde edecekti.

Ne olduğunu bilmiyordu. Yalnızca bu gece, o, Abdulla, Kimeria'yı öldürecekti. Yoksa, Kimeria ölmedikçe, bir daha asla Wanja'nın, Karega'nın, Munira'nın, Joseph'ın ya da kendisinin yüzüne bakamazdı. Yarın değil... bir sonraki gün değil... bu gece. Öylesine emindi ki kendisinden, her şey son derece açık, yalın ve mantıklıydı. Öfkeden falan titremiyordu. Daha önceleri eylemin yerine koymuş olduğu ahlaki öfkeyi bile hissetmiyordu. Adalet, doğruluk, kıskançlık ya da intikam, ne denirse densin adına! Karar verilmişti. Zamanı, yeri, günü kendi seçimi değildi ama eyleme geçme onun iradesine bağlıydı. Ne kullanacağına ya da nasıl olacağına henüz karar vermemişti ama tam kalbine bir bıçak fırlatabileceğini biliyordu, çok uzak mesafelerden bile. Pek çok düşmanı ve hayvanı o meşhur bıçak atışıyla öldürmüştü. Ya da evi yakabilir, tüm pisliği temizleyebilirdi. Evet, bunu yapabilirdi. Nasıl olacağının bir önemi yoktu. Yapacaktı bunu.

Tekrardan sokağa çıktı, gücünü yeniden kazanmıştı ve bir amacı vardı artık. Ilmorog, her zaman olduğu gibi, tıpkı bir film şeridi gibi geçti gözlerinin önünden. On iki yıl önce bir eşek arabasının sırtında varışını gördü. Ardından Munira, Karega ve onun o gençlik dolu, meraklı masumiyetini. Her görüntü -Wanja, Njakinyua, kuraklık, uçak, yeni yol, Yeni Ilmorog- öylesine netti. Yönetim Kurulu'nun alacağı kararla ilgili haber bekleyen işçi kalabalığının arasına karıştı. Ücretlerinin artırılmaması halinde hepsi birden sekiz gün içinde greve gidecekti. Etrafta, yöneticilerin fotoğrafını çekmek için makineleriyle bekleşen muhabirler vardı. Artık Karega'ya hayret edecek kadar vakti vardı. Öylesine serinkanlı. Öylesine

adanmış. Kanında var diye mırıldandı kendi kendine, Nding'uri'nin gençliğini anımsayarak. Ancak orada dikilmiş dururken kendisini bir tuhaf hissetti ve Karega ile olan anlaşmazlık ve uyuşmazlıklarını anımsadı. Ve şöyle düşündü: Karega'nın önderliğindeki tüm bu işçiler kendisine ve Wanja'ya karşı da toplanmış olabilirlerdi. Sadece birkaç yıl önce kendisinin de, küçük çapta olsa da bir işveren olması karşısında şaşırdı birden. Karega kendilerine karşı da aynı gaddarlıkla savaşır mıydı? Beklemekten sıkılmıştı, neticede ücretlerindeki artış kendisinin portakal satışlarını pek de etkilemeyecekti. Evet, daha fazla portakal alabilirlerdi ama emin olduğu bir şey varsa o da *Theng'eta*'ya daha da fazla para yatırmaya başlayacaklarıydı. Yöneticiler ücretleri artırmamakla aptallık ediyorlar diye düşündü, hem işçilere hem de işverenlere karşı cömertlik hissederek. Sonuçta işçilerin parası yine fabrikaya dönecekti. Ilmorog Bar ve Restoran'ına doğru yürümeye başladı. Toplantıdan sonra bara mutlaka uğrayacaklarını biliyordu. Anacadde boyunca yürüyerek çöp, kâğıt, portakal kabukları ve çürük yiyecek artıklarının atılmış olduğu pazaryerine yakın hurda deposunun yanından geçti. Durdu ve davul gibi şiş karınlarıyla çöpten paylarına düşeni almak için itişip kakışan yarı çıplak çocuk sürüsünü izledi. Başını salladı. Varlık içinde yokluk gibi yaşanan bu sonsuz, bitmek bilmez fakirlik ve yoksunluk döngüsü! Kendi seçimi olan yazgısına doğru yoluna devam etti.

Ve gerçekten de, saat yedide, hepsi mekâna geldiler. Kendileriyle fazlaca iftihar ediyor gibiydiler. Saatine bakarak kalkmak için ilk izin isteyen Chui oldu. Ardından da Mzigo kalktı. Karşı konulmaz şeytani bir güç Abdulla'yı ele geçirmişti. Kimeria ile konuşma arzusu duyuyordu. Bu gücü ve hakkı içinde hissediyordu çünkü onu zaten ölüme mahkûm etmişti. Etrafını bölge eşrafından kişiler sarmıştı. Abdulla tezgâhın başında bir adım attı ve yüksek sesle bağırdı:

"Kimeria wa Kamia Nja!"

Birden sessizliğe büründü etraf. Kimeria afallamıştı çünkü babasının adını sevmezdi. Farklı farklı yerlerde farklı farklı adlar kullanmıştı hep. Blue Hills'te yalnızca Bay Hawkins idi mesela. Ilmorog'da kim onun geçmişini biliyor olabilirdi ki?

"Kimeria. Benim. Nasılsın?"

"Ah, Abdulla... sensin demek... İyiyim" diye yanıtladı tereddütle.

"Hatırlıyor musun beni?" İnsanlar gülüyor, bunun sıfırı tüketmiş bir adamın ayyaşça maskaralıkları olduğunu düşünüyorlardı.

"Elbette... Abdulla... Kap bir içki. Garson! Abdulla'ya, dostuma bir içki!"

"Ben senin dostun falan değilim. İçkini de istemiyorum. Bir zamanlar Blue Hills'teki evinde tutuklattığın insanları... hatırlıyor musun? Ilmorog halkını?"

Aaah! Kimeria iç geçirdi, rahatlamıştı. Bu adamı oradan hatırlıyordu demek... Babasının ismini de bu sayede öğrenmişti belki de! Yine de uygunsuz, utanç verici bir duruma maruz kalmayı hiç istemiyordu.

"Öyle mi? Yalnızca bir şakaydı o, erkekler arasında! Ha! Ha! Ha!"

"Ha! Ha!" Abdulla da kahkahalara katıldı, her ikisi de gülüyordu şimdi. Erkekler arasındaki şu şakanın ne olduğunu bilmeseler de barda bulunanlar da gülmeye başlamışlardı çünkü hepsi tatsız bir şeyler yaşanmamış olduğu için rahatlamışlardı. Ama sonra Abdulla sözlerine devam etti:

"Şakalara bayılırsın sen Bwana Kimeria. Erkekler arasındaki şakalara. Bir zamanlar Nding'uri'ye oynadığın oyunu hatırlıyor musun? Kız kardeşinin sevgilisine... Mermi satmıştın ona... Erkekler arasındaki şakalar pahalıya malolabilir."

Kimeria titriyordu içten içe. Derhal oradan kaçıp gitmek istiyordu ama bir biçimde kalmaya zorladı kendisini. Gösterişli biçimde mendil aradı ceplerinde, küçük bir tabancayla birlikte bir tane çıkardı, burnunu sildi ve her ikisini de tekrardan cebine koydu. Bir içki daha sipariş etti. Öylesine serinkanlı davranıyordu ki kimsenin gözünden kaçmadı bu. Abdulla'nın bir sonraki hamlesini beklediler. Ama Abdulla yalnızca güldü ve gitmeye davrandı. İçinden bir ses, "Bana dikkatle bak, böylece öldükten sonra bile hatırlayabilesin" diyordu.

Ağır ağır aksayarak dışarı çıktı. Bar yeniden hareketlendi. Abdulla insanların kendisini izlediklerini biliyordu. Kasıtlı

olarak evine doğru yürüdü. Zaferin çok yakında olduğunu hissediyordu. Nasıl olur da sonuçlarından korkmazdı? Kimeria, Wanja'nın evinde olacaktı. Bundan emindi. Ne var ne yok her şeyi gövdeye indirip, başkalarına sadece kırıntıları bırakacak insanlardandı o. Bir bıçak ve bir kutu kibrit aldı. Kendi seçimi olan yazgısıyla buluşmak üzere aksaya aksaya Wanja'nın evine doğru yola koyuldu sonra da. Bir komşunun barakasının yanında durup haberleri dinledi. Saat dokuzdu. Enflasyon yüzünden işçilere ücret artışı yapılmayacaktı. Bu haberi, Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nün ham petrol fiyatlarını artırmak üzere yapacakları toplantıya ilişkin bir haber izledi. Sonra da petrol şirketlerinin artan kârlarına dair kısa bir haber geldi. Ah bu dünya! Yoluna devam etti. Artık Wanja'nın evini görebiliyordu. Mercedes marka bir araba geçti yanından. Muhtemelen Kimeria'nın arabasıydı. Bu defa da hiç üzülmedi. Wanja'nın evinde olağandı bu. Kodamanları şoförleri getirirdi oraya. Patronu almaya geleceği saat kendisine söylenir ve gönderilirdi şoför. Ne olursa olsun hiç üzülmedi. Kaderin görünmez eli ona kılavuzluk ediyordu. Bıçak elde, Wanja'nın evine yürüyecekti ya da belki... daha iyi... daha iyi olurdu...

İlkten gözlerine inanamadı. Yoksa zihninde mi olup bitiyordu tüm bunlar? Sıcaklık beynini yeniden etkisi altında almıştı da gördüğü yalnızca bir hayalden mi ibaretti? Wanja'nın evinden kızıl alevler yükseliyordu. Olduğu yere çakılıp kalmış gibiydi Abdulla. Ama yalnızca bir an için, çünkü evden buz gibi bir çığlığın yükseldiğini duydu birden. Koşamıyor olmasına lanetler yağdırarak, ilerlemeye başladı. Elinden geldiğince hızlı, aksaya aksaya eve ulaşmaya çalışıyordu. İnsanlar kaşla göz arasında evlerinden fırlamış, Abdulla'yı geçerek yangın yerine doğru koşuyorlardı. Vardığında onları öylece durmuş atılacak en uygun adım konusunda tartışırlarken buldu. Ama o, Longonot ve Kenya Ormanı'nda ölüm kalım ânı geldiğinde karar almayı bilen Abdulla'dır. Koltuk değneği ile oturma odasının camını kırar ve elini içeri sokarak pencerenin mandalını çekmeyi başarır. Gövdesini kaldırarak camdan içeri bırakır kendisini. Kapının hemen yanında bir bedene rastlayıncaya kadar elleriyle etrafı yoklar. O boğucu,

duman duman sıcaklığın ortasında el yordamıyla kapı kolunu bulup açar. Bir yandan da bedeni alev ve dumanların arasından sürüklemektedir. Kimin bedeni olduğunu görmek için durmaz bile. Kimeria ya da diğer kızlardan birinin olabilir ama hiç umursamaz. Elleri üzerinde emekleyerek, alevlerin dilinden son anda kurtulmayı başararak dışarı çıkar. Yangını söndürebilmek için nafile bir çaba içinde olan kalabalık bu iki bedeni fark edip onları emniyetli bir yere götürür.

Tutuklanışının onuncu gününde, Abdulla polis memurunun birden hücresine daldığını gördü ve adamın düşmanca bir ruh hali içinde olduğunu derhal anladı. Ama Abdulla'nın içi hâlâ rahattı ve her türlü olasılığa karşı kendisini sakin ve hazır hissediyordu. En mahrem olanlar hariç, kendisine daha önce sorulmuş olan tüm soruları hiçbir şey gizlemeden cevaplamıştı. Memur herhangi bir girişe gerek duymadan derhal konuya daldı:

"Bay Abdulla, şu âna kadar sorularımızı yanıtlarken son derece dürüst davrandınız. Hatta kendi rızanızla bilgi verdiniz. Kimeria'ya karşı olan nefretinizi ve onu öldürme niyetinizi gizlemediniz. Bıçağı ve kibrit kutusunu gösterdiniz. Size karşı açık olacağım. İçimden bir his, yalnızca sizin bildiğiniz bir nedenden dolayı, birisini koruyor olabileceğinizi söylüyor. Size birkaç soru daha sormak istiyorum şimdi."

"Gizleyecek hiçbir şeyim yok ve kimseyi de korumuyorum. Size her şeyi anlattım."

"Birazcık geçmişi düşünmenizi istiyorum. Wanja'nın kulübesinde Karega ile gizli gizli bir araya geldiniz mi hiç?"

"Hayır. Ne orada, ne de başka bir yerde. Karega ve ben her zaman aynı fikirde değildik, özellikle de o beş yıllık sürgünden döndükten sonra."

"Neden? Fikir ayrılıklarınız nelerdi?"

"Küçük çiftçiler tarafından desteklenen işçi dayanışmasının önemini biraz fazlaca abarttığını düşünüyordum. Peki ya işsizler? Küçük esnaf? Toprağın herkesin olması, herkesin kredi alabilmesi ve kimsenin çok fazla işi kendi tekelinde toplayamaması gerektiğine inanıyor ve ona da bunu söylüyordum. İşin özü, fırsatlar adil bir biçimde dağıtılmalıydı. Ama

o her zaman, kredilerin küçük tüccarın sonunu getireceğini, küçük çiftçileri de yabancılaştıracağını savunuyordu. İşçilerin gücü giderek artıyordu ona göre. Gelecek onlarındı... Bu ve benzeri şeyler işte..."

"İlginç... ama sanırım bu dersi sonraya, daha çok vaktimizin olduğu bir zamana bırakabiliriz. Şu anda kundaklama olayından tam bir hafta öncesine dönmenizi istiyorum sizden. Wanja'yı ziyaret ettiniz mi, etmediniz mi?"

"Ettim."

"Genelevde mi?"

"Hayır."

"Nerede?"

"Kulübesinde."

"Karega orada mıydı?"

"Hayır... Bilmiyorum... Nedense hiç sormadım."

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Şey... Wanja'yı görmek isteme nedenim... Her neyse onu görmek istedim. Ama evine doğru giderken Karega ile karşılaştım. Birbirimizi selamladık. Gece vakti nereye gittiğimi sordu bana. Söyledim. Wanja'nın kulübede olduğunu söyledi ama nedense nereden bildiğini sormak hiç aklıma gelmedi."

"Anlıyorum. Ne konuştunuz?"

"Şey... Şahsi bir mesele."

"İlginç. Çok ilginç. Neden bunu daha önce anlatmadınız bana?"

"Önemli olduğunu düşünmüyordum. Ayrıca, oldukça şahsi bir mevzuydu."

"Şahsi! Şahsi! Şahsi!" diye neredeyse bağırdı, ufacık hücrenin içinde volta atarak. Sonra birden durdu ve Abdulla ile yüz yüze geldi.

"Neden Karega'yı koruyorsunuz?"

"Korumuyorum... Koruyacak bir şey yok."

"Yok mu? Göreceğiz. Gardiyanlar! Gardiyanlar! İlaç verin ona..." Kırmızı odaya doğru ilerledi.

4. Wanja, ancak onuncu gün kendisini alev ve dumandan oluşan görüntülerin içine atan ve çığlık atmasına yol açan

gözlerindeki o hayvansı dehşet olmaksızın konuşabilecek kadar iyileşebilmişti: İşte, işte, söndürün ateşi, söndürüüünnn...! Yaşadığı şok, ellerindeki yanıklar ve yetersiz uyku güçten düşürmüştü onu. On ikinci gün polis memurunun onu görmesine izin verdiler. Memur, cevabın üçü arasında bir yerde olduğundan emindi ve onu mutlaka bulacaktı. Bazı şeyleri çözmüştü aslında: Wanja'nın o gece Mzigo, Kimeria ve Chui'yi özellikle davet etmiş olduğunu, bekçiye ve kızlara bütün gün ve gece için izin vermiş olduğunu mesela. Ve şimdi de Abdulla, Wanja'nın kendisini çağırdığını söylemişti! Ama neden kendisini ve evini yakmak istesindi? Titreyişinin gerçek olduğunu, bugün bile gözlerinden okunan dehşetin sahte olamayacağını kim görse anlardı. Onunla nazikçe konuştu.

"Yakında iyileşeceksiniz. Olanlar için çok fazla üzülmeyin. Tüm yaşananların kaynağına ineceğiz. Suçluları kesinlikle yakalayacağız. Hiç fena ilerlemiyoruz. Bir iki eksik nokta var yalnızca. Belki siz bize yardımcı olabilirsiniz."

"O gece hakkında konuşmamayı tercih ederim. Ama buna mecbursam, lütfen iyileşmem için, ruhen toparlanmam için biraz zaman tanıyın bana."

"Eski yaralarınızı deştiğim için gerçekten üzgünüm ama takdir edersiniz ki bu çok ciddi bir mesele. Bir kundaklama olayı. Bir cinayet. Ve siyasi bir nedeni olabileceğinden şüpheleniyoruz. Görüyorsunuz ki istesem de sizi anılardan uzak tutamam. Özellikle iki geceye dair sizden bir ifade almam şart."

"Devam edin."

"İlk olarak, şüphelendiğiniz biri var mı?"

"Hayır... Hiç kimse yok. Her zaman böyle oldu."

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Sanırım önemli değil. Ama yangın bizim ailenin korkulu rüyası olmuştur her zaman. Teyzem bir kundaklama sonucu öldü. Bolibo Bar'dan ayrıldım çünkü orada kiraladığım oda yandı. Görüyorsunuz, yağmurdan kaçarken doluya tutuluyorum."

"Anlıyorum. Yangından bir hafta önce Karega sizi görmeye geldi mi?"

"Evet. Onu görmek istemiştim."

"Evinizde mi?"

"Kulübemde."

"Abdulla? O da mı oradaydı?"

"Hem evet hem hayır."

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Önce Karega geldi. Sonra da Abdulla. Tuhaf bir... karşılaşmaydı."

"Belki siz anlatmak istersiniz. Karega da Abdulla da o cuma gününe ait soruları yanıtlamayı kesinlikle reddettiler. Şahsi bir konu olduğunu söylüyorlar. Ama bir kundaklama ve cinayetle ilgili gerçeklerin ortaya çıkmasına engel olacak kadar kişisel hiçbir şey olamayacağını anlamalısınız."

"Gerçekten ret mi ettiler? Galiba... kişiseldi. Ama gizleyecek bir şey yok."

Ancak memura o günü anlatmaya çalışırken gizlenecek çok şey olduğunu fark etti. Mahrem ayrıntıları dışarıda bırakarak yalnızca temel noktaları anlattı. Gençliğinde birkaç polisle beraberliği olmuştu, en ufacık ayrıntılara dair bile ne kadar saplantılı ve şüpheci olabildiklerini bilirdi, özellikle de hatalı bile olsa bir teori inşa etmişlerse. Abdulla ve Karega'nın da dik başlı olabileceklerini ve hiç yoktan başlarını belaya sokabileceklerini biliyordu. Böylece anlatırken bir yandan da düzeltmeler yaptı hikâyede. Nihayetinde tutarlı bir öykü hangi ayrıntıları söyleyip hangilerini dışarıda bırakacağınıza bağlıydı.

Ama neden bir başka gece değil de o gece Karega'yı çağırmaya karar vermiş olduğunu kendisine bile açıklayamıyordu ya da neden özellikle kulübeyi seçmiş olduğunu. Belki de geçmişte yaşanmış mahrem anların sıcak hatırasıydı sebep. Ya da Karega'nın geneleve dair olan hislerine duyduğu saygı. Rujunu silmiş, peruğunu çıkarmış, kollarında boncuklar ve birkaç bilezik kalmıştı sadece. Onu beklerken, kalbinin belli belirsiz bir umutla çarptığını hissediyordu. Hâlâ bu şekilde hissedebiliyor olması karşısında hayrete düşmüştü. Paranın kalp atışlarını hızlandırmasına, vaziyeti ustalıkla idare etmedeki becerisine, bir erkeğin yüzünü açık bir kitap gibi okumadaki kabiliyetine, tam olarak hangi yalanlarla pohpohlanmak

ve hangi düş kırıklıklarından kurtulmak istediğini bilmeye, haklı çıkmış olmanın heyecanına ve böylesi hislere öylesine alışmıştı ki, bedeninin ve kalbinin başka olasılıklara sonsuza dek kapandığını sanmıştı.

Gelip kapıda durduğu zaman eski zamanların tüm hayallerini de beraberinde getirmişti Karega. Yalnızca artık bedenen irileşmiş, güçlenmiş, bölgede ve ülkede tanınan biri olmuştu. Onun gelişiyle hissettiği bu zevkin saflığı acı verdi Wanja'ya. İçinde, bir hurdalığın döküntüsü, kiri pası ve sefaleti içinden çıkıp, doğmak ve ışığa kavuşmak için savaşan bir şey vardı.

Karega da hissetmişti bu geçmişe dönüş yanılsamasını. Yatağın, çarşafların, lambanın ve eşyaların aynı olduğunu fark etmişti. Her şeyi tıpatıp hatırladığı haliyle muhafaza etmişti. Boşlukta asılı kalmış bir ân... Ilmorog değişmişti, herkes değişmişti, yeni güçler doğmuş, savaş hattı çok daha belirgin bir biçimde çizilmişti. Yine de ona bakarken, Wanja'nın, farklı zaman, mekân ve koşullarda nasıl da farklı kişilere dönüşebildiğine şaşırmadan edemedi. Bu onun daimi başarısının sırrı olmalı diye düşündü. Farklı zamanlarda, böylesine çok sayıda, farklı insana hitap edebilmesindeydi sır. Herkes onda kendi varlığının bir yansımasını bulabiliyor gibiydi sanki. Wanja'nın harcanmış yeteneği karşısında iç geçirmeden edemedi.

"Nyakinyua'yı ve *Theng'eta* içtiğimiz o ilk geceyi hatırlattı bana her şey" dedi Karega, bir zamanlar favorisi olan sandalyeye otururken.

"Evet" dedi Wanja. "Sana çay yapayım mı?"

"Bir fincan çaya hayır demem."

Dizlerinin üzerinde eğilmiş ocağı yakmaya çalışan Wanja'yı izledi. Taktığı bilezik ve boncuklar hareketlerinin devinimine uygun sesler çıkarıyordu. Kendisini yaptığı işe kaptırmıştı tam anlamıyla. Ve gerçekten de güzeldi. Nasıl olur da böyle bir kadın, bir çocuğu, bir canı tuvalete atabilirdi? Nasıl olur da böyle bir kadın başka kızların vücutlarını satarak para kazanabilirdi? Onu yargılamak kendisine düşmezdi, yine de bu nahoş düşüncelerin araya girmesiyle Wanja'ya karşı hissettiği hayranlık kayboldu.

"Neden kulübeyi elden çıkarmadın?" diye sordu, sırf bir şey söylemiş olmak için.

"Eski Ilmorog'u unutmak istemiyorum. Trans Afrika Yolu Ilmorog'u ikiye bölmeden önce nasıl yaşadığımızı hiçbir zaman unutmayacağım."

"Neye yarayacak bu?"

"Bu kadar değişmiş olman dikkat çekici. Geçmişin bugün açısından önemli olduğu gibi şeyler söylerdin eskiden."

"Doğru... ama yalnızca ondan bugün için ders alabiliyorsak önemli. Yani, geçmişimizi bir müze gibi saklamamalıyız demek istiyorum. Daha ziyade, onu yanılsamalara kapılmadan, eleştirel bir gözle incelemeli ve ondan, bugün, gelecekle şimdinin çarpıştığı savaş alanında ne gibi dersler çıkarabileceğimizi görmeliyiz. Ama ona tapınmak, işte ona hayır! Belki birazcık bunu yapıyordum eskiden. Ama artık asfalt yolların ve elektrikli ocakların olmadığı bir geçmişin, tabiata köleliğin hüküm sürdüğü bir dünyanın mabetlerinde ibadet etmek istemiyorum."

"Sen tıpkı... tıpkı bir vaiz gibisin, fazlasıyla ağırbaşlı! Yine de büyükannemin ve diğer ihtiyarların dizlerinin dibinde oturur, devamlı, ne oldu, ne oldu diye sorardın. Büyükannemin öykülerinin ve sesinin etkisiyle kendinden geçer... mest olurdun."

"Muhteşem bir kadındı o. Ölümüne sebep olduklarını duyduğumda gerçekten çok üzüldüm. İşte senin yersin ya da yenirsin sistemin."

Fincanlara -aynı eski fincanlara- çay koydu ve oturdu Wanja.

"Her zaman döneceğini söylerdi... Ölüm döşeğindeyken bile... Tuhaf... Beni çağırdı ve iki gün boyunca durmadan konuştuk. Daha çok o konuştu. Çocukluğumu yeni baştan yaşattı bana, bunun gibi bir sürü şey işte. Bir keresinde elini başıma koyup, bana bakmaksızın, gözlerinde ve kalbinde çok fazla keder ve ıstırap var dedi... Neden acı çektiğini biliyorum... ama geri dönecek, dönecek, tek korkum senin onu karşılamak üzere orada olamayacağın... Ona, Ilmorog'dan hiç ayrılmayacağımı söyledim. Cevap vermedi bana. Devam etmesi için

bekledim ama bu konuda başka hiçbir şey söylemedi... Bunun dışında, gelecekten ya da bugünden konuşmadı. Bunun yerine büyükbabamdan bahsetti hep. Bir zamanlar ona sormuş olduğum soruyu sordum yeniden: Büyükbabamın nasıl öldüğünü anlat bana!"

"Bir erkekti o. Bir daha asla gelmeyecek olan bir erkek ırkına mensuptu. Bunu biliyorum. Darı tarlasına götürüp de beni, bir kızı kadına dönüştürdüğünde gücünü hissetmedim mi? Birlikte *Theng'eta* yapmadık mı? Sen ve Abdulla insanların aklını bu karışımla çelmiyor musunuz? Ama geçmişin anıları ve gelecek korkusu her zaman eziyet etti ona. Buna, bir çocuk, erkekliğe adım atmak üzere olan genç bir çocuk olarak, kendi gözleriyle görüp tanıklık ettiği şeyin neden olduğunu söylerdi bana. Bir zamanlar Ilmorog pazarında yaşananları duymuştu. Uzak diyarlarda yaşanan başka şeyleri de duymuştu. Yabancılara karşı meydan savaşlarının yapıldığı zamanlardı. Zaten sen de biliyorsun, tüm Dagoretti taraflarına, başlarında Waiyaki'nin bulunduğu *itungati* egemendi o zamanlar. Koinange sırtlarını sağında bırakarak Wangigi'yi geç, Githiga'ya ulaşırsın, annenin de mensubu olduğu Muniu kabilesinin bulunduğu yere. Tüm bunları duymuş ama asla Ilmorog'da yaşanmayacağını sanmıştı. Ama yaşandı işte! Kadınlar ve çocuklar mağaralara ve ormanlara saklandılar. Ilmoroglu genç erkekler bir daha asla gafil avlanmamaya, Ndemi'nin lafına itaat ederek keçilerini ve topraklarını daima savunmaya kararlıydılar. Büyükbaban... bir ahıra saklanmış... Kadınlar ve çocuklarla kaçmaya yanaşmamış. Henüz sünnet edilmemiş olduğundan toprağının savunmasına katılamamış. Bu nedenle ağlardı... Savaşçılarımızın fırlattığı binlerce mızrağın ikindi güneşini yakalayıp alev alev yanan bir evden çıkmış misali kıpkırmızıya dönüştüğünü ve düşmanın üzerine doğru ilerlediğini anlatırdı bana. Ölüme yürüyen, şu sopalardan çıkan ateş ve gürültüyle topluca yere serilen binlerce cesur erkek... Ama düşmanın üzerine, ta ki düşman kaçmak zorunda kalana dek isyan çığlıkları atarak hücum etmişler... Ama yerde Ilmorog yiğitliğinin çiçeği yatıyordu... Ağlamıştı... Yardım edememiş olduğu için... Ve yemin etmişti... Gelecek sefere...

Gelecek sefere... Ama o gün geldiğinde artık yaşlanmıştı... Sadece bir hamaldı artık... Rusya denen bir ülkede köylülerin mızrak ve silahları ele geçirerek düşmanı sürdüklerinden fısıltılarla bahsedildiğini de orada duymuştu. Onlar da kendisi gibi Siyah mıydı acaba? Topraklarından defettikleri kişiler Avrupalılar mıydı? Bir kampta... bir şey çalmış... gelecek sefere diye yemin etmiş... ama gelecek sefer alınan oğulları oldu. Ama sırrını sakladı, benden bile... Yaşlanıyordu... Gördüğü rüyalar ona işkence ediyordu... Yeryüzü hayvanı... Büyük Savaş'a katıldığını görünce babanın ilgileneceğini düşündü... Diğer gençler Hindistan'da, Çin'de olan savaş gibi başka bir savaştan söz ediyorlardı. Ama baban kaçtı... Ve bu onu incitti... Bir dahaki sefer olmayacakmış gibi geliyordu ona. Rüyaları onu uyutmuyor, inliyordu... Pes etmişti... Bana sırrını söyledi. Unut bu saçmalıkları dedim ona. Unuttuğunu sanmıştım. Sonra şu şişko Waitina *mzungu* geldi, hani şu, insanlara mezarlarını kazmalarını söyleyen... Ole Masai'nin liderliğindeki gruba kimin yardım ettiğini öğrenmek istedi. Hepimiz *baraza*'daydık. İbreti âlem için iki genç erkek seçti. Öldürüleceklerdi. Mezarlarını da iki yaşlı erkeğin kazacağını söyledi. Gönüllü var mı diye sordu... Büyükbaban gönüllü oldu. Hepimiz delirdiğini düşündük. Öylesine utanç içindeydim ki... Utancımdan ağladım. Yani erkeğim bir kadın mıydı? Gidip bir *jembe* alacak ve gençlerin mezarını kazacaktı ha? Tüm o rüyaların kaynağı kemiklerindeki bok ve sidik miydi yani? Kulübeye... ahıra doğru gidişini izledik hepimiz... Omzunda bir *jembe* ile çıktı dışarı. Kadınlar ona bağırmak üzereydiler... Yapacaklarını biliyordum ve onun bu haince şeye bir son vermesini istedim... İşte o zaman... O ânı hiç unutmayacağım. *Jembe*'yi yere atıp, sakladığı yerden sırrını çıkararak Waitina'ya doğrulttu... Ve Waitina titredi, Beyaz bir adamı titrerken gördük ve hepimiz o vuruşu bekledik... Orada olmalıydın... Öylesine gururlu, öylesine gururluydum ki, diğer kadınların yanında başımı dik tutabilirdim artık... Şey... Ateş almadı silah... Çok eskiydi... Tetiği çekti, çekti... Yakalayıp astılar onu... Ama bir kez olsun af dilemedi ya da yalvarmadı... Erkekti, benim erkeğimdi... Bir erkekti o!"

"Aynı gece öldü... Gurur ve sevinç dolu sözlerini hiçbir zaman unutmayacağım... 'Sana geliyorum savaşçım...' Ve gözlerini yumdu."

Karega, Wanja'nın, gençliğinde vermiş olduğu sözü tutmanın gururuyla kahramanca ölüme giden büyükbabasını izleyenler arasındaymış gibi hissetti kendisini.

"İşte o zaman her şeyin sebebini anladım. Babamın hiçbir zaman geri dönmemiş olmasının, annemle yaşadığı tartışmaların ve bu gerginliği biz çocukların sırtına yüklemiş olmalarının... Söyle bana Karega, ben, büyükbabamın öyküsünü bilen ben, nasıl bu toprağın Afrika Ekonomi Bankası'nın eline geçmesine izin verebildim? Kendimi tekrar tekrar satmak zorunda kalsam da..." diyerek acıyla bitirdi sözlerini.

Eski bir ateşin kanat çırptığını hissetti Karega... Wanja'ya dokunmak üzere uzandı... Wanja öylece bekledi... Ama birden bunun anlamsızlığını hissetti Karega, uygun sözcükleri ararmış gibi başını kaşıdı.

"Geçmişten çıkarabileceğimiz derslerden biri bu... Eyleme rehberlik edecek türden bir ders... Ama aynı zamanda büyükbabanın tek başına eyleme geçme eğiliminden de ders almak..."

Aralarındaki büyülü bağ kopuvermişti en sonunda.

Sözlerini geri alabilmiş olmayı isterdi Karega. Basmakalıp laflardan çok ses tonu ve hareketleri incitmişti Wanja'yı.

Kalkmasına izin verdi Wanja. O da bunun bir son olduğunu hissediyor ve biliyordu. Karega döndüğünde kendisi orada değildi ve bunun için ağlamayacaktı. Gitsin ve işçilerle kalabalıklara vaaz versin! Bir rüyanın üzerine titremişti. Ve o rüya sona ermişti. İşten bahseder gibi ekledi:

"Seni neden çağırdığımı merak ediyor olmalısın. Çok dikkatli olmanı söylemek için çağırdım. Seni öldürmek... ortadan kaldırmak için ant içtiler... Tıpkı avukata yaptıkları gibi. Tüm KCO karşıtlarını yok etmek istiyorlar. Tıpkı avukat gibi."

"Kim?"

"Kimeria... Chui... Mzigo... tümü... Biliyorum bunu. Nasıl diye sorma. Büyük bir planın parçası. Çeşitli kabile örgütlenmelerinin oluşumunu teşvik etmek istiyorlar. Her kabile birliğinin, üyelerini birbirine ölümüne bağlayan yemini olacak.

Gruba mutlak bir sadakat duymalarını sağlayacak bu yemin. Sonrasında da tüm birliklerin liderleri ana güç olan KCO ile bir Ulusal Cephe oluşturacak. Her birliğin görevi, sadakatsiz unsurları yok etmek olacak. Bunu da, bu unsurların, kabilesine, kültürüne ve servetine ihanet ettiklerini iddia ederek yapacaklar."

"Kimler liderliğe hak kazanacak?"

"Malvarlığı olanlar... Ama tüm detaylar üzerinde çalışmış olduklarını sanmam. KCO iyi bir model. Malvarlığı olanlarca idare ediliyor."

Karega bir süre sessiz kaldı. Sonra, daha çok kendi kendine, şöyle dedi:

"Başarısız olmaya mahkûmlar. Göremiyor musun? Açlıktan kıvranmaya, işsizliğe ya da sefil bir ücretle yaşamaya mahkûm edilmiş biz işçileri, yoksul köylüleri, sıradan insanları, kitleleri, kabile bağlılıkları, bölgesel meclisler, şanlı bir geçmiş, *utamaduni wa zamani* gibi şeylerle kandıramazlar artık. Gözümüz açıldı. Yabancı firmalara, bankalara, sigorta şirketlerine, *Theng'eta* firması olan yerli zenginlere ve devasa toprakları ve sayısız evleriyle yeni Siyah derebeylerine... çıkarlarını kollamaları için ordu ve polis gücünü arkasına almış bu iki sınıfa ve onların meclisteki, üniversitelerdeki, okul ve kiliselerdeki sözcülerine izin vereceğimizi mi sanıyorsun? Bu servet hırsızlarının bizlere sonsuza dek tepeden bakmalarına müsaade edeceğimizi mi sanıyorsun? Hayır... Artık çok geç Wanja... Asla dikmediklerini biçmelerine, yetiştirmedikleri ürünün hasadını toplamalarına, ter dökmedikleri yerden kazandıklarını bankalarına götürmelerine izin vermeyeceğiz artık... Onlara şunu söyle: Her on Kimeria'ya karşılık bir milyon Karega var. Avukatı ya da onun gibi on avukatı öldürebilirler. Ama yoksullar, malına mülküne el konmuş olanlar, milyonlarca emekçi ve fakir köylü kendi kendilerinin avukatıdır. Silah ve kılıçla, örgütlenerek boyunduruğa son verebilirler ve bunu başaracaklardır. Gerçekte kendilerine ait olan serveti ele geçirecekler. Çünkü çevremizde, Mozambik'te, Angola'da, Zimbabve'de olan bu. Az önce büyükbabanın hikâyesinin beni etkilemediğini düşündün. Büyükbabanı babana on kez tercih ederdim.

Asla baban gibi olmak istemezdim! Kenya'nın işçi ve köylüleri artık uyandı!"

Gitmek üzere kalktı. "Yine de beni uyardığın için teşekkür ederim. Çok ciddiyim. Beni etkiledi... Ama onların tarafında olduğun için üzgünüm, gerçekten üzgünüm. KCO ve emperyalizm yoksula karşı zengin demek oluyor. Yoksuldan alıyorlar ve tam da bu sebeple onların örgütlendiğini görmekten nefret ediyorlar. Ve sen onlara yardım ediyorsun."

Ayağa kalkıp tam karşısında durdu Wanja. Gözlerinde nefret, sesinde öfke, duruşunda mağrur bir hava vardı.

"Hayır... Doğru değil bu, doğru değil, onlarla savaşmayı denedim, bildiğim tek yoldan. Peki ya sen? Ben neysem, senin eserinim. Kaçtın sen, kaçtın. Sana yalvardım, gözyaşı döktüm ama sen gittin ve şimdi de beni suçlamaya cüret edebiliyorsun."

Sonra birden sesi değişti ve daha yumuşak bir tonda konuşmaya başladı.

"Öylesine yalnız, öylesine yalnızdım ki... Bu servet omuzlarımda öylesine ağır bir yük ki... Lütfen kal bu gece... Yalnızca bu gece, tıpkı eski günlerde olduğu gibi..."

Ancak bir kez daha değişti Wanja ve bu kez Karega'nın ötesine, çok ötesine doğru vahşice bir itiraz çığlığı attı:

"Ah, doğru değil. Doğru değil. Hayatı sevdim! Hayat! Hayat! Karega, bana hayat ver... Ölüyorum... Ölüyorum... Ve çocuğum da yok... Yok!"

Karega bakmadı ona. Duyguları kaskatı kesilmiş gibiydi ama bu onun için de tek yoldu. Sert ve kendinden emindi!

"Her ne olursan ol, tarafını seçtin. Senden nefret etmiyorum, seni yargılamıyorum... Ama onlar gibi olarak... onlara katılarak... Kimeria'larla mücadele edemeyiz, bu oyunda onları yenemeyiz. Hayır, biz bir dünya istiyoruz, Kimeria ve Chui gibilerin olmadığı, toprağımızın servetinin bize ait olduğu, nasıl yaşayacağımızı bize dayatan asalakların olmadığı, birbirimizin mutluluğu ve refahı için hepimizin emekçi olacağı bir dünya için savaşmalıyız."

Wanja'yı kapının yanında, daha sonra Abdulla'nın onu bulacağı halde bıraktı.

Sonraki birkaç gün boyunca Wanja olanları düşündü. Karega ile tam anlamıyla kopması ve Abdulla ile birleşmesi kaçınılmaz bir şeymiş gibi göründü gözüne. Karega'nın sertçe kınamasının hemen sonrasında, Abdulla'nın Joseph'ın Siriana'daki başarısına dair getirdiği haberler ona gurur ve biraz da umut vermişti. Hayatı boyunca yaptığı tek iyi şey gibi geliyordu bu ona, en azından kendi yaşamına olumsuz yansımaları olmayan tek şey. Ne hayat ama! Kırık bir gemide hayaller taşımıştı. Geriye dönüp baktığında, kaybolup giden düşlerinin ve umutlarının izine bile rastlayamıyordu. Gemide delik açan Karega idi. Bu doğruydu. Ama ona izin vermişti. O seçmişti. Bunu artık kendisinden saklayamazdı. Karega haklıydı. O seçmişti, suçu ana babasının ve Kimeria'nın üzerine atamazdı. En azından farklı bir biçimde savaşmayı seçebilirdi. Büyükbabası seçmişti. Babası seçmişti. Karega seçmişti. Herkes kabul etmeyi ya da etmemeyi seçmişti. Seçim insanı savaş alanında hattın bu ya da şu tarafına koyardı. Eve dönüp de sanki yenilginin kendisi bir başarıymışçasına, yenilgisini utançla değil de gururla bir bir anlatan savaşçı gibi görüyordu kendisini. O, Wanja kendi çocuğunu öldürmeyi seçmişti. Bunu yaparak kendisini öldürmüştü ve şimdi de parlak bir başarı gibi servet ve alçalışa gömüyordu cesedini. Bu duruma serinkanlılıkla bakmayı denedi, bu defa suçu başkalarının üzerine atmaksızın.

Artık eski masumiyetine dönemezdi. Ama mevcut durumuna ilişkin bir şeyler yapabilirdi. Ne yapacağını bilmiyordu, yalnızca bir şeyler yapma ihtiyacı hissediyordu. İlk iş Kimeria ile olan ilişkisine son verebilirdi. Evet. Buna bir son vermeliydi. Ama bu ikinci seferde kendi koşulları ile bitecekti her şey. Saatini, yerini, ortamı kendisi seçecekti. İntikamını alacaktı. Düşündükçe daha çok sevdi bu fikri, kısa sürede de bir saplantıya dönüştü. Sanki bitirme şekli eylemin kendisinden daha önemli gibiydi. İntikam aracı olarak Abdulla'yı seçmiş olmasında hiçbir sakınca görmedi. Onu yaşamına kabul etmiş olması gayet doğal görünüyordu gözüne. Plan basitti. Mzigo, Chui ve Kimeria'yı davet edecekti. Sonra da paçavralar içindeki Abdulla'yı erkeği olarak takdim edecekti. Ardından da

Kimeria'yı öylece ortada bırakacaktı. Planını yaptı. Tüm kızları ve bekçiyi gönderecekti çünkü şu ânki yaşam tarzına ve ekmeğini kazanma biçimine bir son vermeye kararlıydı. Daha sonra kızları diğer teşebbüslerinde istihdam etmenin bir yolunu bulurdu. Ama intikam gecesinde orada olmamaları gerekiyordu. Planı Abdulla gelene kadar, Mzigo, Kimeria ve Chui'yi ayrı ayrı odalarda tutmaktı. Uzun yıllara dayanan deneyimlerine ve ayrı ama eşzamanlı bir eğlenceyi idare etme konusundaki becerisine güveniyordu. Daima ezilmiş olmayla, bitmez tükenmez bir utanç ve aşağılanmadan oluşan kariyerine muhteşem bir final gibi olacaktı bu.

Son güne kadar her şey planına uygun gitti. İlk gelen Chui oldu. Onu bir odaya soktu, biraz konuştu ve sonra da akşam yemeğini hazırlamak üzere izin istedi, çıkarken de ardından dikkatlice kilitledi kapıyı. Mutfağa gidip eti küçük küçük parçalar halinde kesmeye başladı. Dört kişiye yetecek kadar kesip, parçaları bir *sufuria*'nın içine koydu. İkinci gelen Mzigo oldu, onu da başka bir odaya sokup biraz konuştu ve ardından mutfağa gitmek için izin istedi. Yemek hazırlama ve mutfak, dramadaki en önemli bağ haline gelmişti ve Wanja giderek bu oyundan keyif almaya başlıyordu. Neden yemeği kızlara pişirtmediği sorusu sorulduğunda, her birine aynı cevabı veriyordu: Bu akşam her ikisi için de özel bir akşamdı. Yoksa onları eğlendirmek hiç de zor değildi. Chui Güney Afrika, İngiltere ve Amerika'dan konuşmayı severdi. Ayrıca konuşmasına mühim kişilerin adlarını gelişigüzel katmaya bayılırdı. "Geçen gün falancayla konuşurken..." ya da "Geçenlerde bilmem kimin evinde keçi eti yerken... şayet üzerimize bir bomba düşmüş olsa tüm Kenya eliti gitmiş olurdu". En çok da, gezip gördüğü yerlerden bahsederken karşısındakini hayretler içinde bırakmaktan ve yattığı İngiliz kızlarına karşı az da olsa kıskançlık duyulduğunun gösterilmesinden hoşlanırdı. Mzigo arabalar hakkında, sanki araba, özellikle de bir Mercedes, dünyadaki en büyük fenalıkmış gibi küçümseyici bir tavırda konuşmayı severdi. En çok da, kendisi arabaları yerden yere vururken, karşısındaki de o nispette methediyorsa keyiflenirdi. Kimeria azıcık kıskandırılmaktan hoşlanırdı. Sonra da Wanja'yı, ona

hediyeler vaat ederek yeniden elde etmeye çalışırdı. Arada bir o da mühim kişilerle birlikte olduğu partilerden söz ederdi. Tüm partilerinde şişeler dolusu şampanya ve viski olurdu. "Biliyor musun, büyük olanların her biri yaklaşık yüz şilin değerinde." Sanki partileri kayda değer kılan tek şey satın alınan içkilerin boyu ve fiyatı idi. Şimdi sabırsızlıkla Kimeria'yı bekliyordu. Birden, bir şeylerin ters gideceğinden korkarak kalbinin hızla çarptığını fark etti. Yaşamı üzerinde yeniden düşünmeye başladı. Şayet Kimeria ile karşılaşmamış olsaydı yaşamı farklı olurdu muydu acaba diye merak ediyordu. Düşünceleri babasına kaydı. Babası büyükbabası gibi birisi olsaydı eğer, her şey farklı mı gelişirdi acaba? Öyle olmuş, böyle olmuş, Kimeria kapıyı çaldığında zihninde, gayet net bir biçimde, büyükbabasının görüntüsü vardı. Wanja kapıyı açtı. Sevilmeye hazır bir halde içeriye dalıverdi. Kalın sebzeleri kesmede kullandığı *panga*'yı hâlâ elinde tutuyordu... Kimeria gülümsedi... Ona odasını gösterdi Wanja. Tam Abdulla'nın gelip gelmediğine bakmak üzereydi ki, birden alevleri ve dumanı gördü. Bayılıp yere düşmeden önce yardım istemek için çığlık attı.

Müfettiş Godfrey'e anlattığı ana hatlarıyla bunlardı. Ve doğruydu. Ona söylemediği şey, hâlâ hayatta olduğuna ve kanıtlar da yandığına göre artık asla hiç kimseye söylemeyeceği şeyse, Kimeria'yı, elinde tuttuğu *panga* ile vurarak kendisinin öldürmüş olduğuydu...

5. "Söyleyin bana Bay Munira... Chui'yi iyi tanıyordunuz, öyle değil mi?" dedi Müfettiş Godfrey. Çok rahatlamış görünüyordu. Yüzündeki can sıkıntısı ve alaycı ifade gitmişti. Oyuncu bakışlarında içten bir merak vardı.

"Size zaten söylemiştim. O ve ben aynı okuldaydık. Okuldan kovulduk... Galiba 1946 yılı idi. Cugini/Mburaki yaş grubundakilerin senesiydi çünkü."

"Karaborsa yani?"

"Evet. Çünkü savaş sonrasıydı ve büyük bir kıtlık vardı. Karugo, şoför, işte o yıllarda meşhur oldu. Yerleşik bölgeden aldığı malları ve mısırı, Afrikalı Rezervleri'ne taşırdı ve hiçbir polis aracı onu yakalayamazdı."

"Bu nedenle mi '*Tura na Cia Karugo*' diyorlar?"

"Evet."

"Çok ilginç."

"Bugün olsa Magendo derlerdi... Ama bu defa mallar, fildişi, yakut, mısır ve kömür olurdu... Ayrıca polis kimi suçluların peşine düşmezdi bu kez."

"Ha! Ha! Ha! Kültürümüz hakkında bir şeyler biliyor gibisiniz Bay Munira. Ama sanırım aileniz Hıristiyandı."

"Evet."

"Ve kardeşlerinizin hepsinin de hali vakti yerinde. Biri, petrol işinde oldukça tanınan biri bugün, öyle değil mi?"

"Evet."

"Ve babanız hâlâ... önemli bir toprak sahibi."

"Evet."

"Anne babanızla ilişkiniz nasıldı? Yakın mıydınız?"

"Gergin denilebilir."

"Kendinizi nasıl tariflerdiniz? Bir başarısızlık olarak mı? Dışlanmış, Beyaz ailenin kara koyunu gibi mi?"

"İsa'da yeniden doğanlar için başarısızlık diye bir şey yoktur. Bu dünya değil benim evim."

"Çok haklısınız. Ama lütfen söyleyin... Siriana'daki küçük maceranızın ardından tekrardan karşılaştınız mı Chui ile?"

"Hayır... pek sayılmaz."

Munira durdu ve birkaç dakika düşündü. Sonra sanki aklına gelen bir fikir onu eğlendirmiş gibi güldü.

"Hayır... Aslında... birkaç kez Ilmorog'da gördüm onu. Kendimi tanıtmayı düşündüm. Ama yapmadım, daha ziyade bunu başka bir zamana bıraktım. Sonra bir gün yaptım bunu. Komikti. Ilmorog Golf Kulübü'nün açılışı sırasındaydı. Biz öğretmenler de davetliydik. Bu kez doğruca ona gittim. İlkten hatırlayamadı beni. Ona futbol oyuncusu Chui'den bahsettim. Joe Louis ve Shakespeare diye hitap ettim. Bir kahkaha patlattı. Bir eliyle o koca göbeğini, diğer eliyle de şampanya kadehini tutuyordu. 'Nasılsın dostum? Ha! Ha! Ha! Galiba bugün olsa bana Muhammed Ali, Bruce Lee ya da Pele derlerdi. Öğretmen oldun demek? Benim gibi? Şu Fraudsham... Cenazesine katılmış mıydın?' Ironmongerlar, Fraudsham ve kendi

dönemimizdeki Siriana hakkında konuştuk biraz. 'Bugünlerde... öğrenciler... eskiden bizim olduğumuz gibi değiller hiç' dedi. Ne içtiğimi sordu. Neden *Theng'eta* ile *Theng'a Theng'a*'lamıyorsun dedi. Modern cebirden haberim var mıydı? G eşittir 3T idi artık. 'Yeni matematik' dedi ve boş eliyle omzuma vurarak güldü. O gün içmek istemediğim için zencefilli gazoz söylemiştim. 'Hadi canım, eğer dozunda içilirse, iyi şarap içene can yoldaşı olur'* dedi teşvik edercesine ve sertçe omzuma vurdu. Zencefilli gazozda ısrar ederek ona bir alıntıyla karşılık verdim. 'Ey şaraptaki görünmez ruh, adın yoksa eğer, sana şeytan desinler.'** 'Demek Bay Billy Shakespeare'i hatırlıyorsun' dedi ve yeniden güldü. Bir tartışma başladı aramızda. Zencefilli gazoz gerçekten bir gazoz muydu (*Alcohol Livens Everybody* [Alkol Herkesi Canlandırır])*** yoksa bir Fanta (*Foolish Teachers Never Take Alcohol* [Sersem Hocalar Asla Alkol Almaz])**** mıydı? Kimin içtiğine bağlı olarak alkol etkisi yapabileceğini söyledi. Bir keresinde Blue Hills'teki evinde bir hanımın zencefilli gazozla nasıl sarhoş olduğuna dair bir hikâye anlattı. Kapıya gitmiş, çığlık atmış ve bayılmıştı. Sonra da bir hayalet gördüğünü iddia etmişti..."

"Anlıyorum. Çok ilginç. Ya Kimeria? Onu tanıyor muydunuz?"

"Hayır... Pek sayılmaz... Wanja'nın hayatını mahvetmiş ve Karega'nın da erkek kardeşine ihanet etmiş olmasını saymazsak..."

"Ya Karega? Hiç... şey... anlamına gelebilecek şekilde konuştuğu olmuş muydu?"

"Nasıl yani?"

"Öfkeli biçimde. Ya da şu yeni dünyayı nasıl gerçekleştireceğine dair? Gelişini hızlandırmak istemiş olabilir mi?"

---

* William Shakespeare, *Othello*, Çev. Özdemir Nutku, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001, 5. Basım, s. 89. (ç.n.)

** William Shakespeare, *Othello*, Çev. Özdemir Nutku, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001, 5. Basım, s. 87. (ç.n.)

*** Burada, *Alcohol Livens Everybody* ile zencefilli gazozun İngilizce karşılığı olan *ale* sözcüğünün harflerini kullanarak kelime oyunu yapıyor. (ç.n.)

**** FANTA sözcüğü ile daha önce Munira ve Karega'nın da yapmış olduğu gibi bir kelime oyunu yapıyor. (ç.n.)

"Size insanın... inanmadığımı söylemiştim."

Durdu. Polis memuru tuhaf bir biçimde bakıyordu ona. Müfettiş Godfrey birden ses tonunu değiştirdi... Artık kafası karışmış bir izleyici değildi.

"Bay Munira... Pazar sabahı kundaklama sonrasında Ilmorog Tepesi'nde ne yapıyordunuz?"

Munira memura baktı. Gözlerinden her şeyi anladı.

"Yani biliyorsunuz?" diye sordu sakince.

"Evet, Bay Munira... Her dünyanın kendi hükümdarları, onların da kendi kanunları, polis memurları, yargıçları ve... ve cellatları vardır, öyle değil mi? Korkarım ki Bay Munira, ben bu dünyaya ait bir polis memuruyum yalnızca. Ve şimdi de sizi, Wanja'nın evini yakmak ve üç kişinin ölümüne sebebiyet vermekle itham ediyorum. Söyleyeceğiniz her şeyin mahkemede aleyhinizde delil olarak kullanılabileceğini hatırlatmak isterim. Anlatın bana. Niçin yaptınız bunu?"

"Ben... ben Karega'yı kurtarmak istedim" dedi Munira.

Munira bu dünyanın yanlış olduğuna, bir hata olduğuna öylesine inanmıştı ki tüm dostlarının bunu görmesini ve vaktinde bundan kaçmasını istiyordu. Israrla Karega'nın peşine düşme sebebi de buydu. En sonunda da bir saplantıya dönüşmüştü bu. Wanja'yı izledi, Abdulla'yı izledi, Karega'yı izledi. Ama en çok ilgilendiği Karega idi. Zihninde, ancak Karega'yı kendi tarafına çekmeyi başarabilirse silinebilecek bir şüphe vardı sanki. Ama o kritik cuma günü Karega'nın gölgesini görmüş olması düpedüz bir tesadüftü. Onu takip etmişti. Wanja'nın kulübesine girdiğini görmüştü. "Gizlice buluşuyorlar demek" diye birden kafasına dank etmişti. "Demek kulübede buluşuyorlar." Derin düşünceler içinde karanlıkta beklemişti. Ilmorog'a ilk gelişini anımsamıştı. Wanja'nın, dünyasını, etrafında yarattığı dünyayı nasıl altüst ettiğini hatırlamıştı. Onunla olan ilişkisini, sonrasında da atalet ve içkiye sürüklenişini anımsayıp sanki yeniden yaşamıştı. Yıllanmış bir bahçenin meyvesi gibi nasıl da çekiciydi! Gaipten bir ses duydu: O bir Jezabel! Karega hiçbir zaman onun kötülük dolu kucağından kaçamayacak. Karanlıkta, mesaj gayet açıktı: Ka-

rega ondan kurtarılmalıydı. Aksi halde, Munira'nın geçmiş olduğu ve Karega ile Lillian'ın dönüşüyle kurtulduğu yoldan geçecekti. Kurtar onu... kurtar diyordu ses ısrarla. Munira sese itaat edeceğini biliyordu. İsa, nihayetinde, Tanrı'nın mabedini bozanları mağlup etmişti. Önemli olan Tanrı'nın evrensel yasasına yalnızca pasif değil aynı zamanda aktif bir biçimde de itaat etmekti. Bu, muazzam bir vahiydi. Karega'nın dışarı çıktığını gördü. Bu gece mi harekete geçseydi acaba? Nasıl bir yol izlemeliydi? Abdulla'nın geldiğini ve kulübeye girdiğini gördüğünde Karega'yı takip etmek üzereydi. "O bile..." diye düşündü ve oradan uzaklaştı.

Bir hafta boyunca Tanrı'nın ona yol göstermesi için dua etti. Cumartesi akşamı benzin aldı... Wanja'nın evine doğru ilerledi. Bu, kendisi, Munira değildi. Yalnızca yasaya aktif biçimde itaat etmek için yapıyordu bunu. Tanrı'nın yeryüzündeki eseriyle alay eden genelevi yakması kendisine emredilmişti. Tüm kapılara benzin döküp ateşe verdi. Ilmorog Tepesi'ne doğru uzaklaştı. Tepede durup genelevin yanışını izledi, dört bir yandan yükselen alevden diller kan çiçekleri vücuda getiriyordu. Karanlık göğü şafak vakti alacası sarmıştı. O, Munira istemiş ve harekete geçmişti. Dua etmek üzere diz çökünce artık bir yabancı olmadığını hissetti çünkü en sonunda birliğini Tanrı'nın yasası ile doğrulamıştı.

On Üçüncü Bölüm

1. Müfettiş Godfrey lüks bir otobüste pencere kenarına oturmuş, giderek geride kalan tarlaları seyrediyordu. Yamaç, vadi ve tepelerdeki çay-kahve plantasyonlarının insan eli değmiş muntazam güzelliği... Zihni, Ruwa-ini ile Nairobi arasındaki engebeli manzarayla pek de meşgul sayılmazdı aslında. Hâlâ Ilmorog'daydı aklı. Suça ilişkin bir yapbozun parçalarını bir araya getirdiğinde daima duyumsadığı tatmin yerine, manevi bir huzursuzluk, hafif bir asabiyet vardı üzerinde. Kendisine şaşırıyordu biraz çünkü bu türden bir huzursuzluk karakterine tamamen aykırıydı. Cereyan eden siyasi ve sosyal olayları ılımlı bir çerçeveden görmeye alışıktı. Karega gibiler ilgisini çekmezdi. Böyle düzen bozuculara karşı hiçbir şey hissetmiyordu. Ortaöğretimden sonra eğitimine devam edememiş olan Müfettiş Godfrey kendi kendini yetiştirmiş bir adamdı. Bulunduğu mevkiye çalışarak, uygulama yaparak ve kendisini ilgilendirmeyen mevzulara burnunu

sokmaktan içgüdüsel olarak korkarak gelmişti ve bunun farkındaydı. Özel mülkiyetin kutsallığına inanacak biçimde yetişmişti. Özel mülkiyet, üretim araçları, takas ve dağıtım sistemi onun gözünde, semada sabit ve daimi olan ay, güneş ve yıldızlar kadar doğal bir düzeni ifade ediyordu. Bu buyrulmuş sabit ve daimi düzene çomak sokan kişinin bizzat kendisi gayritabi idi ve merhameti hak etmiyordu. Sersem bir astronot ya da kozmonotun, ayı ya da güneşi yerinden oynatması halinde yol açabileceği türden bir kaosa davetiye çıkarmaz mıydı bu? Karega gibiler, radikal sendikacılıkları ve komünistlikleriyle kapitalizmi tam da temelinden tehdit ediyorlardı. Bu sebeple de katillerden daha kötüydüler. Müfettiş Godfrey topluma karşı koruyucu hisler beslemişti daima. Geçen yıllar içerisinde eline çok az şey geçmiş olmasının bir önemi yoktu onun için. Hâlâ azametli bir mülk sahibi tavrıyla bağlıydı yapıya: Servetin herhangi bir engelle karşılaşmadan birikimini mümkün kılan istikrar ortamını güvence altına alan güç polis gücü değil miydi? Herkes, Kamwene Kültür Derneği çatısı altında bir araya gelen şu milyonerler bile konumlarını polis gücüne borçluydular. Kenya'nın, aslında polis gücünün eseri olduğuna inanmıştı daima. Karega ve onun gibiler Tanzanya ve Çin'e sürülmeliydiler gerçekten de!

Ancak onu asıl rahatsız edenler Munira gibi insanlardı. Babasının o muazzam servetini nasıl reddedebilirdi Munira? Bir aileyi bir arada tutan malvarlığı, servet, statü, din ve eğitim değil miydi? İnsan başka ne isterdi? Müfettiş Godfrey bunun sebebinin dinsel bağnazlık olduğuna hükmetti. Ancak polis gücündeki şahsi deneyimlerine göre, bu tip bir bağnazlığa yoksullarda rastlanırdı normalde. İnsanoğlu asla tatmin olmuyordu!

Diğer yandan Munira'nın haklı olduğu bir nokta da yok değildi. Kapitalist sistem ve kapitalist demokrasinin ayakta kalabilmesi için ahlaki bir arılığa ihtiyacı vardı. Yeni Ilmorog'da karşısına çıkan iskeletlerin ahlaki açıdan pek de saf oldukları söylenemezdi. Elbette ki Nairobi, Mombasa, Malindi, Watamu ve başka yerlerde de bunun gibi ya da buna benzer şeyler görmüştü ama daha önce hiç bu konuların üzerinde bu kadar

düşünmemişti; çünkü en azından şu anda öyle olduğunu varsayıyordu, daha önce ahlaki arılık adına cinayet işlemeye hazır bir Munira ile hiç karşılaşmamıştı. Müfettiş Godfrey'in aklından geçen Wanja'nın Sunshine Lodge'u değildi. Ilmorog Utamaduni Kültür ve Turizm Merkezi idi daha çok. Görünüşe bakılırsa, ABD'den, Japonya'dan, Batı Almanya'dan ya da Batı Avrupa'nın diğer yerlerinden gelen *watalii* orada eğlendiriliyordu. Ama bu yalnızca daha fena diğer faaliyetleri maskelemeye yarıyordu: Mücevher, fildişi, hayvan ve hatta insan derisi kaçakçılığı. Ülkenin doğal ve insani varlıklarının yağmalandığı merkezdi. Kadınlar, genç kızlar herhangi bir *watalii*'nin fiziksel isteklerini karşılamak üzere seçiliyorlardı. Aralarında umut vaat edenleri, az buçuk İngilizce ve Almancalarıyla sofistike bir havaya sahipmiş gibi görünenleri ayartılıp, Afrikalı köle fahişe olarak Avrupa'ya götürülüyorlardı! Bu kazançlı Kara Fildişi ticaretinin bölge milletvekili Nderi wa Riera'nın bilgisi dahilinde gerçekleştiği konusunda hiç şüphesi yoktu Müfettiş Godfrey'in. Merkezin sahibi o değil miydi? Batı Almanya'dan gelen mülk sahibi ile ortaktı. İhracat için Kara Fildişi! Birinci Sınıf Döviz Kaynağı! Onsuz da olmaz mı sanki diye düşündü Müfettiş, yıllar önce Watamu Körfezi'nde, benzer bir "körpe et" ticareti ortaya çıkarıldığında koparılan kıyameti anımsayınca. Belki bu konuda amirleriyle konuşurdu. Belki hazırlamış olduğu ayrı bir raporu onlara sunardı. Ancak böyle bir Utalii Utamaduni Merkezi ile kaç tane VIP'in bağlantısının olabileceğini düşününce vazgeçti. Raporu ve bilgiyi kendisine saklayacaktı. Bir başka suç bulmacasını çözmesi için göreve çağrıldığında işine yarayabilirdi. Hem ahlak zabıtası değil, polis hafiyesiydi o! Nihayetinde turizm ülkenin en büyük sanayilerinden biriydi ve içinde birkaç olumsuz unsur barındırmayan hiçbir şey yoktu. Bir polis olarak onun görevi, tüm endüstri ve dış yatırımların başarılı bir biçimde büyümesini için gerekli istikrar ve düzenin sağlanmasına yardımcı olmaktı. Kendi kendine güldü. Daha iyi hissetti kendisini. Nasıl, neden diye ahlaki soruların içine çekilmiş olmak aptallıktı! Yaşlandıkça zayıf birine mi dönüşüyordu? Koltuğuna iyice yerleşti ve zihni, Kimeria, Chui ve

Mzigo'nun kundaklama sonucu öldürülmesi soruşturmasıyla ilgili çok daha rahat ve resmî sorularla meşgul olmaya başladı. Tren, Yeni Ilmorog'dan uzaklaşıp şehre doğru yaklaştıkça, Wanja, Munira, Abdulla ve hatta Kimeria zihninden uçup gitti...

2. Babasını düşündü Wanja. Kimilerinin mücadelede halkın yanında yer almasına, kimilerinin yabancıların çıkarlarına hizmet etmesine, kimilerinin de kararsız bir halde taraf olmaktan kaçınmasına yol açan şey neydi? Neydi o şey? Abdulla, Karega, Munira, büyükbabası ve yaşamına girip çıkmış diğer tüm insanları anımsayınca, belki de her şeyin basit bir aşk-nefret meselesi olduğuna hükmetti. Aşk ve nefret, insan kalbinde sırt sırta yaşayan Siyam ikizleri. Sevdiğin için nefret de ederdin. Nefret ettiğin için de severdin. Sevdiğin şeyle ilişkili olarak nefret etmek durumunda olduğun şey belirlerdi neyi seveceğini. Nefret ettiğin şey de, nefret edilenle ilişkili olarak sevebileceklerini belirlerdi. Peki insan neyi sevip neden nefret ettiğini nereden bilirdi? Bir kez daha, yaşamındaki olayları düşününce, seçim mevzusuna geri döndü. Neyi sevip neyi sevmediğini, ne yaptığına, hangi eylemleri ve hangi tarafı seçmiş olduğuna bakarak bilebilirdin. Mesela, insanları ezen sömürgecilerle çalışıp yine de halkı sevdiğini söyleyemezdim. Bir mücadelede taraf tutmayıp yine de kötülükle mücadele edenlerin yanında olduğunu söyleyemezdin. Babası para kazanmak, mal mülk edinmek istemiş, tarafsız olmayı seçmişti. Para kazanma fırsatlarını elinden alır diye halkın yanında mücadeleye katılması yönündeki herhangi bir öneriden nefret ederdi. Yansızlığı ile aslında sömürgecilerin tarafını seçmiş olan babasının trajedisi, ihanetine ve hem kendi benliğini hem de babasını inkâr etmiş olmasına rağmen, etrafını saran dünya paramparça olurken, kendisinin de yıkıma sürüklenmiş olmasıydı. Tesisatçı olarak sahip olduğu küçük ticarethanenin devasa işletmeler karşısında şansı yoktu. Wanja, sahibi olduğu küçük çaplı nakliye işi nedeniyle bunu açıkça görebiliyordu çünkü küçük esnafın, *matatu* şoförünün, tek otobüsü olanın, dükkâncının ve onlar gibilerin ne gibi baskılara maruz kaldı-

ğını biliyordu. Öyleyse kendi durumu ile babasının durumu arasında ne gibi bir fark vardı? O da, tıpkı kendisinden önce babasının yapmış olduğu gibi, mücadelede tarafını, paradan ve para kazanmaktan yana yapmamış mıydı? O halde, bağımsızlık sonrası Kenyasının Kimeria gibilerinin tarafını seçmişti. Öyleyse babasını nasıl suçlayabilirdi? Onu gerçekten tanıyabilmiş olmayı isterdi. Onunla keşke uzun uzadıya konuşabilmiş olsaydı! Ama onunla ne hakkında konuşabilirdi ki? Neticede onun düşüşüne kendisi de katkıda bulunmamış mıydı? Artık yapacak bir şey kalmamıştı. Peki ama bir şeylerin yapılabileceği bir zaman olmuş muydu hiç? Geçmişteki eve dönme girişimlerini ve her defasında uğradığı hezimeti düşündü. Tüm eşyalarını toplayıp, öteki kızlara, bu hayatı tamamen bırakıyorum artık demişti bir keresinde. Ertesi gün tüm kıyafetlerinin çalındığını fark etmişti. Eve eli boş dönmekten korkmuştu. Babasının ona fahişe dediği ânı hatırladı. Fiilen olmasa da sözleriyle onu evinden dışarı kovalamıştı! Avukatın ona evine dön dediği an vardı bir de. Evine dönmüş olabilirdi. Eve dönmeye kararlı bir halde otobüse binmişti. Ama oraya vardığında birden fikrini değiştirmişti. Yalnızca eli boş döndüğü için değil, babasıyla olan son karşılaşmasını da hatırladığı için bir suçluluk duygusu saplanmıştı içine. O karşılaşma yaralamıştı onu... Hâlâ da canını yakıyordu. Ilmorog'a ilk gelişinden önce, ana babasıyla barışmaya ve onların hayır duasını almaya karar vermişti. Ana baba lanetinin nasıl bir etki yapacağını kim bilebilir diye düşünmüştü. Öğle vakti oraya varmış, babasını ambarın orada otların üzerinde yatarken bulmuştu. Bir deri bir kemik kalmış yüzünden çok hasta olduğunu anlamıştı. Ona karşı aniden bir şefkat hissetmişti. Yalnızdı adam. Güçlükle konuştu kendisiyle. Su istedi ondan. Eve gidip bir kaba su koydu ve ona götürdü. Elleri titriyordu babasının. Başını kaldırıp kendisine baktı. Sonra ağır ağır başını salladı. "Tıpkı annenin gençliğine benziyorsun" dedi. Sesi yumuşaktı. Belki diye düşündü Wanja, belki sevmenin mümkün olduğu bir zamanı hatırlıyordu. Ve gerçekten de o saniyede Wanja da babasının dizlerine oturduğu ve babasının da ona şarkı söylediği ânı hatırladı. Babası para kazanma fikrini saplantı haline

getirmeden önceki çocukluk dönemine ait pırıl pırıl, güneşli bir ândı o. Babasına karşı kalbi yumuşadı birden. Tüm kusurlarını itiraf edip af dilemek istedi. Babası yeniden baktı ona. "Paran var mı hiç? Beş şilin? Yirmi şilin?" diye sordu. Çantasına davrandı Wanja. Babasının yüzünün birden aydınlandığını, bir deri bir kemik ellerinin açgözlülükle titrediğini gördü. Yaşlılığında Wanja'nın kendisine destek olacağını her zaman biliyor olduğunu söyleyerek abartılı bir tonda övgüler yağdırmaya başlamıştı kızına. Annesinden dert yanıyor, kendisini dolandırmış olduğunu söylüyordu. Yalnızca annesi değil, görünüşe bakılırsa tüm komşuları, Kenya'da payına düşen parayı almasını önlemek için birlik olmuşlardı. Geriye bir tek Wanja kalmıştı. Cüzdanından bir banknot çıkarırken elleri aniden buz gibi oldu Wanja'nın. Ne yoldan kazanılırsa kazanılsın, demek ki yalnızca para babasının gözünde kendisini aklayabiliyordu. Babasının sevgisini ya da hayır duasını ya da eve dönüşünü parayla satın alamayacağını... sanmıştı o oysaki. "Hiç para yok bende!" dedi ve çantasını kapadı. İşte o zaman herkesi suçlamaya başladı babası. Bütün çocuklarının işe yaramaz olduğunu biliyordu zaten o... Oradan ayrıldı Wanja, en yakındaki bara gitti, ağladı ve tüm parasını içkiye yatırdı. Daha sonraları babasının ölüm haberini aldığında ağlamadı. Kanserden ölmüştü.

Tüm bu yaşananları zihninde evirip çevirerek eski kulübedeki yatağında dinleniyordu... Geçmişten gelen siluetler... Yanıp kül olarak yaşamından ve hafızasından çıkmaya direnen imgeler. Yeni... temiz bir yaşam istiyordu. Son kaçışının anlamının bu olduğunu hissediyordu! Daha şimdiden yeni bir insanın kıpırtılarını hissediyordu... Neticede ateşle vaftiz edilmişti. Bu kıl payı kurtuluşuna, yeni yollar, yeni olasılıklar denemesi için yeni bir fırsat yakalamasına Munira ve Abdulla'nın vesile olduğunu düşünüyordu. Öte yandan daha iyi bir fırsat olabilecek miydi önünde? Başına ne gelirse gelsin, o dehşet ânını anımsadıkça tir tir titreyecekti daima... Hâlâ yapmış olduğu şeyi yapacak gücü nereden bulduğunu merak ediyordu...

Birisi kapıyı çaldı. Kim olabilirdi? Bir kez daha çalındı kapı, sonra açıldı ve...

"Anne!" dedi Wanja soluğu kesilmiş halde.

"Yavrum... yine yangın!" diye haykırdı artık yaşlanmış olan annesi. Birlikte ağladılar, belki ikisi de kendi hatıralarına ağlıyordu.

"Bütün bir ay boyunca haberim olmadı. Daha evvelsi gün öğrendim her şeyi, hem de bir yabancıdan!"

Bir tanıdıkları, Wanja'nın yangın sonrası sağlık durumunu sormuştu da öğrenmişti annesi. Dizlerinin bağı çözülmüş, ancak İsa'nın merhameti ve sonsuz adaletine olan inancı sayesinde ayakta durmuş ve yürüyebilmişti.

Sonraki birkaç hafta boyunca yalnızca konuşmuşlar, asla çok derine inmeden, nazikçe, geçmişin üstünden geçmişlerdi. Uzun uzadıya tartıştıkları tek şey Çay'a gitmeyi reddetmiş olmalarıydı. Wanja, belki de kimsenin kaderinden gerçek anlamda kaçamayacağını düşünüyordu. Belki de yaşam bir dizi yanlış başlangıçlardan ibaretti. Bir kez farkına varıldıklarında yeni bir başlangıç için daha fazla gayret göstermek gerekiyordu. Birdenbire, korku ve umutlarını yaşlı kadından daha fazla gizleyemedi:

"Galiba... galiba... ben hamileyim. Hayır, bundan eminim anne."

Annesi birkaç saniye sessiz kaldı.

"Kimin... kimin çocuğu?"

Wanja bir parça kömür ve bir parça karton aldı eline. Yaklaşık bir saat boyunca kendisini tamamıyla çizdiği resme verdi. Birden kendi benliğinden çıkmış gibi hissetti kendisini. Daha önce hiç tatmadığı his dalgaları sardı içini. Kartonun üzerindeki resim giderek belirginlik kazanıyordu. Bir zamanlar Nairobi'de avukatın evinde görmüş olduğu heykelle, Kimathi'nin zafer, sevinç, keder ve dehşet anlarındaki imgelerinin bir birleşimi gibiydi. Ama tek bacağı yoktu... Bittiğinde, muazzam bir huzur, yeni bir tür gücün imkânlarına dair manevi bir güven hissediyordu. Resmi annesine uzattı.

"Yüzünde böylesine çok... acı ve ıstırap olan bu... bu adam da kim böyle? Ve neden aynı zamanda da gülüyor?"

3. Abdulla ve Joseph, Yeni Kudüs'teki barakalarının dışında oturmuş konuşuyorlardı. Joseph, haki renkte tişört ve şorttan oluşan forması içinde uzun boylu bir gençti artık. Elinde Sembene Ousmane'ın *God's Bits of Wood* adlı kitabını tutuyor ama pek okumuyordu. Güneş Ilmorog üzerine pırıl pırıl bir sıcaklık yayıyor ama aynı zamanda da havadaki sidik ve çöp kokusunu oturdukları yere taşıyordu. Ama kokulara alışkındı onlar. Joseph, sınavları geçme konusunda kendisine güvendiğini söylüyordu. Yükseköğrenim için başka bir okula gitmek isterdi ama başvuruda bulunmamış olduğu için bu mümkün değildi. Abdulla'nın aklı başka yerdeydi. Wanja'yı kurtarmış olduğu için memnundu. Ama hâlâ yaşananlarla ilgili ne düşüneceğini bilemiyordu. Demek Munira böyle bir eyleme muktedirdi! Ona hayran olmakla öfkelenmek, sinsice ödleklığinden tiksinmekle cesaretini övmek arasında gidip geliyordu. Neticede, kendisinin yapmayı tasarladığı ama hiçbir zaman hayata geçiremediği şeyi gerçekleştirmişti Munira. Joseph konuşmayı sürdürüyordu hâlâ:

"Çok tuhaf" dedi. "Chui'nin tam da bu ara ölmesi çok tuhaf."

"Neden?" diye sordu Abdulla laf olsun diye. Ama Joseph'ın yanıtı karşısında şaşkına döndü.

"Çünkü öğrenciler yeni bir greve hazırlanıyorlardı."

"Yeni bir grev mi? Peki ama neden?"

"Chui okulu golf kulüpleri, yöneticisi olduğu çeşitli firmaların toplantı salonları ya da Rift Vadisi'ndeki çok sayıdaki buğday tarlalarından yönetiyordu. Okul yerleşkesinde çalışan işçilerden oluşan personel de bize katılacaktı. Bir iki hoca da bizimle aynı hisleri paylaşıyordu. Onların da maaşlar, çalışma koşulları ve Chui'nin ihmaline ilişkin şikâyetleri vardı. Bu kez okulun, öğrencilerden, personel ve işçilerden oluşan bir komite tarafından yönetilmesini talep edecektik... Şimdi bile bürokratik sisteme bir son verilmesi konusunda kararlıyız... Ve tüm çalışmalarımızın halkımızın özgürlüğüne kavuşmasıyla ilişkili olması konusunda da..."

Abdulla Joseph'ın Siriana'daki sorunları bir bir sayıp dökmesi konusuna olan ilgisini yitirmişti. Kendi yaşamını gözden

geçiriyordu. Kinyogori'deki çocukluğunu anımsadı, gece geç saatlere kadar sohbet eden yaşlıları, kadın ve erkekleri hatırladı. Ngang'a wa Riunge. Johanna Kiraka. Naftali Michuki. Ziporah Ndiri. Kenya'nın gerçek vatanseverleri. Gece geç saatlere dek fısıltılarla konuşur, Limuru'nun tarihini anar, Luka gibi, Beyaz yabancının çıkarlarına ruhunu satmış olanları kınayıp, yerleşimcilerin topraklarını gaspetmiş olmasına karşı koyup onlarla mücadele edenleri överlerdi. Gelecekte bölgedeki tüm toprakların, toprağın çocuklarına, *mbari ya* Limuru'ya iade edileceğinden bahsederlerdi. KCA. KAU. Tüm bunlardan konuşur, umut ve mücadele şarkıları söyleyerek son verirlerdi sohbetlerine. Abdulla nasıl da severdi o şarkıları! Onu nasıl da yaklaşmakta olan zaferin doruklarına taşırlardı! Nding'uri'yi, kıl payı kurtulmuş olmasını, ormana kaçışını, yakalanıp tutuklanmasını, hem kaybı hem de bir çeşit kazancı ifade eden eve dönüşünü anımsadı. Ve birden Joseph'a geçmişiyle ilgili gerçeği söylemesi gerektiğini düşündü. Joseph'a nasıl hakaretler yağdırdığını, hayal kırıklıklarının acısını ondan çıkarmış olduğunu ve ufaklığın tüm bunlara belki de geri dönmüş olan ağabeyinden geldiğini sanarak nasıl da katlanmış olduğunu hatırlayınca kendisini suçlu hissetti. Joseph'ın ona "ana babaları" hakkında hiç soru sormamış olması ve şehre yaptıkları yolculuk sırasındaki sayıklamaları hariç çocukluğundan bahsetmemiş olması tuhaftı. Belki de gerçeği biliyordu. Belki...

"Joseph" dedi Abdulla birden, Siriana'daki grevi duymamış gibi. "Geçmişte sana karşı hatalı davrandıysam affet beni."

"Neden? Affedecek bir şey yok" diye yanıtladı Joseph. Abdulla'nın konuyu değiştirmiş olmasından ve ses tonundan etkilenmişti. "Benim için yaptıklarından dolayı öylesine minnettarım ki sana... Munira, Karega ve Wanja'ya da... Büyüyüp de okulu ve üniversiteyi bitirdiğimde senin gibi olmak istiyorum. Halkımız için bir şey yapmış olmak ve bundan gurur duymak istiyorum. Sen bu ülkenin siyasal bağımsızlığı için savaştın. Ben de halkımızın özgürleşmesine katkıda bulunmak istiyorum. Mau Mau hakkında okuyorum çokça. Umarım bir gün Kimathi'nin doğum yeri olan Karuna-ini ile J.M.'nin

doğum yeri olan Othaya'yı ulusal mabetlerimiz haline getirebiliriz. Kimathi'nin anısına bir tiyatro binası inşa edebiliriz çünkü o, bir öğretmen olarak Tetu'da Gichamu Tiyatro Hareketi'ni organize etmişti... Tarihte, başka topraklardaki işçi ve köylülerin neler yaptıkları hakkında da okuyorum çokça. Çin, Küba, Vietnam, Kamboçya, Laos, Angola, Gine ve Mozambik'teki halk devrimlerini okudum. Ah evet, Lenin ve Mao'nun eserlerini de..."

Tıpkı Karega gibi konuşuyor diye düşündü Abdulla ama bir şey demedi. Belki de... belki de diye düşündü, tarih Tanrı'nın devasa arenasında bir danstan ibaretti. Sen, seçili rolün her ne ise, onu oynar, sonra arenayı terk eder, danstaki yeni bir adımın, yeni bir hareketin yarattığı dalgayla bir kenara süpürülürdün. Daha genç, daha parlak ve daha yaratıcı başka dansçılar gelir, daha da büyük bir yetenek ve ayak becerisi ile oynar, sonra onlar da oluşmasına yardım etmiş oldukları devinim halindeki daha büyük bir dalga tarafından kenara atılırlardı. Öteki dansçılar dansı daha da yeni doruklara ve bir önceki nesil tarafından hayal edilmemiş olasılıklara taşımak üzere havalanırlardı. Öyle olsun... Öyle olsun... Kendi zamanı geçmişti artık. Mevcut koşullar onu yıkımın eşiğindeki küçük bir meyve satıcısı olarak kalmaya yazgılı kılmıştı. Bir hayata son vermek üzere yola çıkmışken bir başkasınınkini kurtarmış olduğu için memnundu. Wanja'nın mutlu olduğunu ve zaman zaman da kendisini hatırladığını bilmekten memnun olacaktı.

4. Duruşmadan hemen önce, Munira'nın annesi, babası ve karısı, rahip Jerrod eşliğinde onu görmeye gelmişlerdi. Münasip bir sohbet konusu bulmakta güçlük çekiyorlardı. Munira, Kenya'nın kolonyal tarihine tanıklık etmiş olmasına rağmen hâlâ güçlü ve sağlıklı olan -yaşı yetmiş beşten fazlaydı- uzun boylu babasına bakıyordu. Bu dünya hakkında gerçekte ne düşünüyordu acaba? Sömürge öncesi dönemin feodal aşiret reislerini, hanelerin düşüş ve yıkılışını görmüş, misyonerlerin ve trenyolunun gelişine, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'na, Mau Mau ayaklanmalarına, bağımsızlık sonra-

sı duruşmalara, Pinto'nun, Mboya'nın, Kungu Karumba'nın, J.M.'nin öldürülüşüne, Shikuku ve Seroney'in tutuklanışına ve malı mülkü korumak adına içilen antlara ve nicelerine tanıklık etmiş babam bu dünya hakkında ne düşünüyordu gerçekten de? Sanki aralarında hiçbir kan bağı yokmuş gibi içinde bulunduğu durumdan öylesine uzak ve ayrı duran kardeşlerini sordu Munira.

"Ya çocuklar, onlar neredeler?" diye sordu. Mahcup olmuş gibi görünüyorlardı. Munira öfkeyle somurttu. "Babalarını, bir yenilgiyi, görmelerini istemiyorsunuz, ha?" diye homurdandı. Annesi birden kendisini kaybetti:

"Neden yaptın bunu? Nasıl yapabildin böyle bir şeyi?" diye sordu.

Konuya ilgili olarak sessiz kalma tabusunu yıkmıştı. Rahip Jerrod lafa karıştı:

"Ve tüm bu süre zarfında burada olduğunu bilmek... ve ben... yardım edebilirdim."

Çevresini saran ikiyüzlülük daha önce olmadığı kadar rahatsız etmişti Munira'yı. Müfettiş Godfrey'in dürüstlüğünü hatırladı. En azından o hangi kanunlara hizmet ettiği konusunda netti. Ona ve suçu soruştururkenki eksantrik yöntemlerine karşı bir sıcaklık hissetti içinde.

"Yola dön... Işığa dön..." dedi Munira, makamlı bir tonda. Ayakta durmuş, onlara tepeden bakıyordu, hem acıma hem de öfkeyle dolmuştu içi. Ayrı bir yerde duran ve kendi geçmişine dalmış görünen Waweru hariç diğerleri birbirlerine baktılar.

"Sen, baba..." sertçe seslendi Munira.

"Evet?"

"Bir soru, tek bir soru sormak istiyorum sana. 1952 yılında Afrika Yurdu ve Özgürlüğü için Mau Mau yeminini etmeyi reddettiğini hatırlıyor musun?"

"Bunun ne ilgisi var şimdi senin...?" dedi. Şeytanın oyunlarına hayret ederek susmuştu Waweru.

"1960'larda, bağımsızlık sonrasında ise, Kenya halkını bölmek ve serveti yalnızca birkaç kişinin elinde tutmak üzere yemin ettin. Ne farkı vardı? O da yemindi, öteki de, öyle değil

mi? Diz çök ihtiyar ve İsa'dan af dile! Göklerde, Tanrı katında, zengin ya da fakir, şu ya da bu kabile yoktur! Tüm tövbekârlar O'nun gözünde eşittir. Sen de, Rahip..."

"Aklını kaçırmış olmalı" diye bağırdı annesi, ürkmüş görünüyordu.

"Bir keresinde Blue Hills'te Ilmorog'dan gelen bir grup insanı kabul etmiştin, hatırlıyor musun?"

"Şey, çok iyi... hatırlayamadım" dedi, arkasından neyin geleceğini merak ederek.

"Aralarında bir de sakat vardı. Kuraklık?"

"Evet... ah... evet."

"Onlardan biri de bendim. Ve sen bizi aç susuz halde göndermiştin."

"Bunu bilmiyordum... Biliyor olsaydım... ama..."

Munira bir kez öksürdü. Boğazını temizledi ve sonra etkileyici bir biçimde parmağını onlara yöneltti:

"Yasa... Tek Tanrı'nın yasasına itaat ettiniz mi? ... Sizi lanetliler, çekilin gidin başımdan, şeytan ve melekleri için hazırlanmış olan ebedî ateşe gidin. Açtım, bana yemek vermediniz. Susuzdum, bana su vermediniz. Yabancıydım, beni buyur etmediniz. Çıplaktım, giydirmediniz. Hastaydım, mapustum, beni ziyaret etmediniz. Bunun üzerine, Ey Tanrım, seni ne zaman aç, susuz, çıplak, hasta ve hapiste gördük de sana hizmet etmedik derler. O da onlara şöyle der: Siz bunlardan en az ihtiyacı olana bile yardım etmediyseniz, bana yardım etmemiş sayılırsınız. Böylece onlar sonsuz cezaya, hakkaniyetli olanlarsa ebedî yaşama gönderilirler."

Munira için ağlayarak oradan ayrıldılar. Ilmorog Anglikan Kilisesi'nde diz çöküp dua ettiler onun için.

"Hep şu farklı dilleri konuştuklarını iddia eden ve mucizelerden bahseden uyanışçılar yüzünden. Çok ileri gidiyorlar... Yasaklanmalılar..." dedi Rahip Jerrod üzüntüyle.

"Evet..." diye ona katıldı Munira'nın babası. Ama o Karega'yı, Mariamu'yu ve kadının oğulları vesilesiyle onu nasıl da iki kez vurmuş olduğunu düşünüyordu. Belki de... sebep zinaya yeltenmiş olmasıydı... tenin zayıflığı... Ama nasıl olabilirdi bu? Pek de yapmış... Her halükârda tövbe etmemiş

miydi? Sonra yakın zamanda yaşanan bir karşılaşmayı hatırladı. 1920'lerde tüm Kagunda Mbari toprağını kendisine satıp Rift Vadisi'ne gitmek üzere ortadan kaybolan Kajohi, yarı kör bir ihtiyar olarak kendisinden yardım istemek üzere geri dönmüştü. Bay Ezekiel Waweru, tanıdıkları ve dostları kanalıyla, onu şehirde kilisenin idaresindeki bir düşkünlerevine yerleştirmişti... Tanrı, mucizelerini gizemli yollardan gerçekleştiriyor diye mırıldandı Ezekiel. Artık vasiyetini nasıl yazacağını biliyordu... Tanrı'nın hikmetinden nasıl sual olunurdu bu durumda?

5. Karega haberi aldı ama yüzünde en küçük bir değişiklik olmadı. Kendisini kontrol etme ve tutma yönündeki tüm gayretlerine rağmen yanaklarından bir damla gözyaşı süzüldü. Damlanın beton zemine düşüşünü izledi. Bedeni, yediği dayaklar, verilen elektrik şokları ve psikolojik tacizler nedeniyle zayıf düşmüştü. Bunlara dayanabilirdi. Ama annesinin ölmüş olduğunu duymaya... Onu bir daha göremeyecek olmaya, onun için gerçek anlamda hiçbir şey yapmamış olmaya... tüm hayatı boyunca, Avrupalıların çiftliklerinde, Munira'nın babasının tarlalarında topraksız bir gecekonducu olarak kalmış olmasına ve son zamanlarda da topraksız bir işçi olarak karın tokluğuna kim çağırırsa onun için çalışmak zorunda kalışına... Neden, neden diye inledi içinden. "Başarısız oldum." Bir damla gözyaşının daha yere düştüğünü hissetti. Sonra birden nafile bir çabayla hücre duvarına vurdu. Peki ya Kenya'nın, neokolonyal Afrika'nın tüm Mariamuları? Peki ya emperyalizmin yükü altında hâlâ ezilmekte olan bütün kadınlar, erkekler ve çocuklar? İki gün boyunca ağzına tek lokma koymayacaktı.

Üçüncü gün kötü haberi veren gardiyan yeniden geldi.

"Bay Karega... sizi görmek isteyen bir ziyaretçi var... Dışarı gelseniz iyi olur... Bay Karega, tüm olup bitenlere rağmen... ben... biz bilmenizi isteriz ki, bazılarımız, biz işçiler için vermekte olduğunuz mücadeleden memnunuz... Yüreğimiz sizinle... Yalnızca karnımızı doyurmak zorunda olduğumuz için katlanıyoruz..."

"Biz işçiler için" diye içinden tekrarladı Karega. Annesi tüm yaşamını varlıklı birkaç kişi için toprakta çalışarak geçirmişti. Tenleri siyah ya da kahverengi olmuş ne fark ederdi? Çoğunluğun kanını ve alınterini içme konusundaki yetenekleri ten, dil ya da bölge yakınlığı düşüncesi ile azalmıyordu ki! Öncelikli haklarıyla ilgili olarak ısrarcı olsa da, tanrının, günün birinde her şeyi yoluna koyacağına inanarak asla çok fazla şikâyetçi olmamıştı annesi. Ama şimdi tanrı hiçbir şeyi yoluna koyamadan ölüp gitmişti. Mücadelesini ve kavgasını vermiş olduğu şeylerin dışında hiçbir şeyi olmamıştı. Wanja "yersin ya da yenirsin" derken haklı olabilir miydi?

Uzaktan kızı gördü ve kim olduğunu merak etti. Dikenli tellere yaklaşırken yüzü az çok tanıdık geliyordu. Sonra onu fabrikada görmüş olduğunu anımsadı. *Theng'eta* yapımında kullanılan darı tohumlarından sorumluydu. Güneşte kurumaları için yere yayıyordu onları. Bunun gibi işlerle ilgileniyordu... Utangaç bir hali vardı, Svahili konuşuyordu.

"Seni görmem için gönderdiler beni. İzin vermeleri için yalvarıp durdum. Bu gardiyan yardım etti bana."

"İsmin nedir?"

"Akinyi. Beni gönderme nedenleri..."

"Kimler gönderdi?"

"Diğer işçiler... Bir mesajları var. Senin yanındalar... ve onlar... yani biz yeni bir grev ve Ilmorog'a doğru bir yürüyüş planlıyoruz."

"Peki ama kimler?"

"Ilmorog işçi hareketi... Sadece fabrikadaki işçi birliği değil. Ilmorog'daki tüm işçiler ve işsizler de bize katılacaklar. Ve küçük çiftçiler... küçük esnaftan bazısı bile..."

Kımıldamadan, hareketsiz durdu bir süre. İşçi hareketi... yeni bir şey olmalıydı. O içerideyken başlamış olan bir şey.

Tutuklandığı pazar günü yaşanan işçi protestolarından, isyanlarından ve o sırada yaralanan işçilerin durumundan bahsetti biraz daha. İktidardaki çok önemli bir yetkilinin öldüğünü söyledi.

"Gerçekten mi?" diye sordu Karega.

"Evet. Nairobi'de. Mathere Vadisi dışında, Eastleigh'de arabasının içinde beklerken vurularak öldürüldü. Kirayı getirmesi için şoförü ve aynı zamanda koruması olan adamı beklerken..."

"Yoksulların sefaleti üzerinden vurgunculuk yapıyordu. Bunu yapan muhtemelen soygunculardır, ama ne fark eder ki..."

"Soyguncular değil. Ruma Monga'ya göre bundan daha fazlası söz konusu. Kendilerine Wakombozi diyorlarmış, ya da dünyanın kurtuluşu cemiyeti... Stanley Mathenge'nin Kimathi ile birlikte başlatmış oldukları savaşı sona erdirmek üzere Etiyopya'dan döndüğünü söylüyorlar. Ormanlara ve dağlara dönüş olacağına dair söylentiler var..."

Mathenge geri mi dönmüştü? Hızla değerlendirdi bu konuyu zihninde. Bu mümkün olamazdı. Ama ne fark ederdi ki? Yeni Mathengeler... Yeni Koitaleller... Yeni Kimathiler... Yeni Piny Owacholar... Halkın içinde her gün yenileri doğuyordu...

"Sana ne yapacaklar?" diye sordu kız, Karega'nın düşüncelerini bölerek.

"Beni alıkoyacaklardır... Gerçek bir komünist olmakla suçlanıyorum."

"Geri döneceksin" dedi birden kız, başını kaldırmış cesaretle bakıyordu Karega'ya.

Kızın sesi, anlattıklarıyla Karega'nın zihninde harekete geçmiş olan imgelere bir yenisini ekledi yalnızca. Emperyalizm. Kapitalizm. Toprak sahipleri. Solucanlar. Toplumdaki en yüce amaçları asalaklık ve yamyamlık olan koca göbekli pire ve tahtakurusu yığınları üreten bir sistem. Bu sistem, onun vurguncu tanrıları ve hizmetkâr melekleri mezara kadar annesinin peşini bırakmamışlardı. Bu asalaklar daima emekçi kitlelerin kanlarını feda etmelerini isteyeceklerdi. Bütün toprakları, adamakıllı sömürsünler diye yabancılara teslim ederek fuhuşa iten bu birkaç kişi, iskeletler ıssız mezarlarına giderken bile, halkın kanını içip, ten birliği ve milliyetçiliğe ikiyüzlü sadakat duaları edeceklerdi. Tüm emekçiler, sistemle, onun tanrıları ve melekleriyle bilinçli, tutarlı ve kararlı bir biçimde

savaşmalıydılar! Koitalel'den Kangethe'ye, ondan da Kimathi'ye dek yol haritası çizenler, işçiler, küçük esnaf ve küçük toprak sahiplerinin desteklediği köylüler olmuştu daima. Gelecekte ise mücadeleye önderlik edecek olanlar, kana susamış yırtıcı tanrıların ve cüce meleklerin sistemini yıkmak için iktidarı ele geçirecek olanlar, birkaç kişinin çoğunluğun üzerindeki hâkimiyetine, kan içip insan etiyle ziyafet yapma çağına son verecek olanlar işçilerle köylüler olacaktı. O zaman, ancak o zaman, yaratıcı emeğe güç veren neşe ve aşkla birleşmiş kadın ve erkeğin gerçek krallığı başlayacaktı... Karega, bu hayale ve bu hayalin Kenya emekçi ve köylü kitleler için yaratacağı olanakların dalgasına öylesine kaptırmıştı ki kendisini yanı başındaki kızı unuttu.

"Geri döneceksin" dedi tekrardan, nihai zafere duyulan inancı sessizce doğrulayarak.

Karega dikkatlice baktı kıza, ardından Manguo Bataklıkları'ndaki Mukami'ye, oradan Nyakinyua'ya, annesine ve Akinyi'nin bile ötesindeki geleceğe çevirdi bakışlarını. Kederi arasından gülümsedi.

"Yarın... Yarın..." diye mırıldandı kendi kendine.

"Yarın..." ve artık yalnız olmadığını da biliyordu.

Evanston - Limuru - Yalta
Ekim 1970 - Ekim 1975